ROMÂNIA
MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE

BULETINUL

UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE

"CAROL I"

SERIE NOUĂ

2
aprilie
iunie
2009

ANUL XIX

PUBLICAȚIE ȘTIINȚIFICĂ DE IMPORTANȚĂ NAȚIONALĂ DE CATEGORIA "B"
RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE
DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR (CNCSIS)

PUBLICAȚIE FONDATĂ ÎN ANUL 1937

Responsabilitatea privind conținutul articolelor
revine în totalitate autorilor.

BULETINUL
UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE
DE APĂRARE "CAROL I"

C U P R I N S

Conținutul şi structura asigurării informaționale privind securitatea națională 9
Prof.univ.dr.ing. CONSTANTIN ALEXANDRESCU
Ing.drd. RADU POPA

Cultura organizațională 20
Prof.univ.dr. CONSTANTIN POSEA

România în contextul globalizării 29
Prof.univ.dr. CONSTANTIN POSEA

Dimensiunea războiului împotriva terorismului internațional în context geopolitic şi geostrategic 34
Lt.col. NICOLAE TONU

Tendințe şi perspective de manifestare a teorismului 42
Lt.col. NICOLAE TONU

Victimele migrației şi consecințele acestei forme de agresiune simbolică 53
Col.prof.univ.dr. CONSTANTIN IORDACHE
Lect.univ.drd. IOANA FEODOT

Principiile de organizare şi funcționare ale instituțiilor Uniunii Europene 60
Col.prof.univ.dr. CONSTANTIN IORDACHE

Aspecte ale dezvoltării serviciilor publice electronice 68
Conf.univ.dr. LAURENȚIU FRĂȚILĂ
Prof.univ.dr. DANIELA HÎNCU
Conf.univ.dr. COSTEL STANCIU

Educația interculturală – unica modalitate de progres în domeniul civilizațional 78
Lt.col.drd. ANDA PETRACHE

Rolul educației interculturale în menținerea stabilității zonale. Valori şi perspective 85
Lt.col.drd. ANDA PETRACHE

Tehnologia acțiunii informaționale 91
Lt.col.drd. CORNELIU PREJA

Mediul de control şi auditul performanței în instituțiile publice 99
Cms. şef drd. ADRIAN BĂNCUȚĂ
Col.(r) prof.univ.dr. BENONE ANDRONIC

Terorismul – factor de risc la adresa securității 112
Subcomisar GHEORGHIȚĂ SASU

Localitățile – cel mai probabil câmp de luptă al secolului XXI 119
Cpt. instructor GEORGE FLORIN BĂIȚAN

Acțiunea teroristă ca proces psihosocial 127
Lt.col. LAURENȚIU-LIVIU DUMITRU

Înfruntând Occidentul – strategia Al-Quaida 133
Lt.col. LAURENȚIU-LIVIU DUMITRU

Război împotriva terorismului 139
Lt.col. LAURENȚIU-LIVIU DUMITRU

Parteneriatele strategice – forme de răspuns la adresa provocărilor din mediul de securitate 146
Lt.col. GIGEL ABAGIU

Unele abordări referitoare la conceptul de sistem financiar-contabil şi informațional 153
Lect.univ.dr. CORNEL CRIŞAN

Rețele WIMAX: prezentare şi securitate 163
JACK TIMOFTE
Prof.univ.dr. GRUIA TIMOFTE

Informația în contextul globalizării 170
Lt.col.drd. CORNELIU PREJA

Implicațiile războiului electronic asupra planificării operațiilor de apărare aeriană 179
COSTEL LĂCĂTUŞU

Metode şi tehnici de executare a războiului electronic în operațiile de apărare aeriană 190
COSTEL LĂCĂTUŞU

Influența regiunilor muntoase asupra tacticilor, tehnicilor şi procedeelor luptei în teren muntos 197
Gl.bg.(r)drd. PETRU TOADER

Operații militare expediționare în conflictele asimetrice 213
Gl.bg.(r)drd. PETRU TOADER

Fizionomia marilor unități expediționare bazate pe infanteria uşoară pentru acțiuni în zone muntoase 219
Gl.bg.(r) drd. PETRU TOADER

Geopolitica – ştiință, metodă sau instrument de analiză 228
Dr.ing. GHEORGHE STAN

Metode şi tehnici de analiză geopolitică 235
Dr.ing. GHEORGHE STAN

Optimizarea managementului informațiilor în gestionarea resursei umane 244
Cpt.cdor. MARGARETA ALEXANDRESCU

Baze de date pentru optimizarea managementului informației în situații de urgență 249
Cdor. DORINEL ALEXANDRESCU

Multiculturalism, interculturalitate şi pluralism lingvistic: anatomia unei experienţe reuşite 256
Asist.univ. DANIELA TRUȚIA

Securitatea națională în contextul accentuării fenomenului globalizării 263
ALIN-ŞTEFAN COJOCARU

Locul şi rolul structurilor anticorupție pentru asigurarea securității naționale 276
ALIN-ŞTEFAN COJOCARU

Informația în contextul globalizării 292
Lt.col.drd. DAN IONESCU

Războiul continuu – războiul secolului XXI. Tendințe şi perspective 297
Drd. CRISTINA IGNAT

Tipuri de crize posibile în secolul XXI 310
Drd. MARIA PRIOTEASA

Relația dintre ordine, dezordine şi haos. Determinări asupra crizelor şi stabilității sociale 315
MARINICĂ CAZACU

Criza. Aspecte teoretice şi influențele acesteia asupra stării de securitate 320
MARINICĂ CAZACU

Stereotipuri etnice şi etnoimagini 330
Lect.univ.drd. IOANA FEODOT

Limbă, multiculturalism şi cetățenie 336
Lect.univ.drd. IOANA FEODOT

Manifestarea agresiunilor simbolice în procesele migratorii 340
Lect.univ.drd. IOANA FEODOT

Statul ca subiect de drept internațional public.....352
Drd. ATTILA DESZI

Internetul – un spațiu virtual al războiului informațional.....361
SILVIU PREDA
Drd. GIGI DRAGOMIR

Globalizarea terorismului – aspect ce conferă o reconsiderare a conceptului de securitate națională.....367
Ec. MIHAELA GHEORGHE

Considerații generale privind securitatea națională.....373
Ec. MIHAELA GHEORGHE

Bogăția în resurse, factor de creştere a instabilității zonale în Africa neocolonială.....380
CRISTINA TEODORESCU

Cărbunele, sursă de energie alternativă şi instabilitate globală.....387
CRISTINA TEODORESCU

Agresiunea psihologică – componentă a războaielor moderne.....394
Drd. CARMEN IRIMIA

Obiectivele şi principiile asigurării psihologice pentru luptă.....400
Drd. CARMEN IRIMIA

Consecințele globalizării – strategii de soluționare.....405
Drd. RADU SILAGHI

Rolul statelor-națiune în epoca globalizării.....412
Drd. RADU SILAGHI

Considerații privind globalizarea militară.....419
Drd. GABRIEL GHERASIM

Globalizarea militară contemporană – analiză din perspectiva regimurilor internaționale de securitate.....426
Drd. GABRIEL GHERASIM

Lupta pentru resursele energetice.....430
Drd. FLORIN PREDA

Securitatea energetică – componentă a securității contemporane 436
Drd. FLORIN PREDA

CONȚINUTUL ŞI STRUCTURA ASIGURĂRII INFORMAȚIONALE PRIVIND SECURITATEA NAȚIONALĂ

THE CONTAIN AND STRUCTURE INFORMATION ASSURANCE FOR NATIONAL SECURITY

Prof.univ.cons.dr.ing. Constantin ALEXANDRESCU*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"
Ing.drd. Radu POPA
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Asigurarea informațională privind securitatea națională constituie un domeniu deosebit de complex şi diversificat, destinat să furnizeze informațiile necesare pentru procesele decizionale ale structurilor de conducere, la nivel central şi local. Informațiile privind securitatea națională reprezintă bogăția principală a țării, care asigură eficacitatea activităților desfăşurate.

The informational related activities regarding national security stand for a very complex and heterogeneous domain, aimed at providing the required intelligence for the commanding organizations decisional processes, both at central and local levels. It is acknowledged that the information concerning national security is the main national resource and is essential for ensuring the effectiveness of all political, economical, social, and security related activities.

Cuvinte cheie: securitate națională, asigurare informațională, infrastructură informațională, structura asigurării informaționale, surse de informații, sistem de comunicații, rețele de calculatoare.

Keywords: *national security, information assurance, information infrastructure, information assurance structure, information source, communication system, computer network.*

Asigurarea informațională privind securitatea națională constituie componenta fundamentală a conducerii tuturor activităților care condiționează funcționarea optimă a statului nostru.

* e-mail: *alexandrescu.constantin@yahoo.com*

În accepțiunea actuală, serviciile de informații subordonate Consiliului Suprem de Apărare a Țării reprezintă componenta sistemului securității naționale care realizează activitatea de informații pentru securitate şi trebuie să asigure[1]:

- evitarea surprinderii strategice;
- oferirea unei expertize pe termen lung asupra situației interne şi internaționale;
- acordarea sprijinului informațional procesului de decizie politică;
- menținerea secretului surselor, nevoilor de informații şi metodelor folosite în activitatea de informații.

Conținutul şi compunerea asigurării informaționale

În țara noastră, serviciile de informații care determină infrastructura informațională pentru securitatea națională sunt următoarele:

- Serviciul Român de Informații, organizat pe baza Legii nr. 14/1992;
- Serviciul de Informații Externe, organizat pe baza Legii nr. 1/1998;
- Serviciul de Pază şi Protecție, organizat pe baza Legii nr. 191/1998.

Infrastructura informațională este completată şi de structurile departamentale ale Ministerului Apărării Naționale, Ministerului Administrației şi Internelor şi Ministerului Justiției (specializat pe culegerea de informații din penitenciare), fiecare dintre acestea asigurând cerințele specifice de informații. Funcțiile de asigurare a comunicațiilor pentru conducerea statului nostru sunt realizate de Serviciul de Telecomunicații Speciale.

Organizațiile din sistemul de securitate națională reprezintă structuri dinamice complexe, supuse unei permanente perfecționări, corespunzătoare necesităților de apărare a suveranității şi integrității teritoriale a țării noastre.

La nivel național, mediul informațional global cuprinde personalitățile, instituțiile de stat şi private, organizațiile şi sistemele, unele din afara controlului autorităților naționale de conducere, care colectează, transmit, prelucrează şi distribuie informații publicului național şi internațional.

La acestea se adaugă structurile mass-media, din țară şi străinătate, cu mijloacele lor de informare, instituțiile academice şi de învățământ, organizațiile guvernamentale, agențiile internaționale şi diverse personalități politice, artistice sau ştiințifice care au acces la magistralele informaționale mondiale, fiind astfel participanți semnificativi la mediul informațional global.

Efectuarea studiului privind securitatea națională impune utilizarea conceptului de infrastructură, prin care se evidențiază ansamblul de resurse,

[1] B. Aldea, F. Medeleanu, *Comunitatea de informații - parte a strategiei intelligence de prevenire şi combatere a amenințărilor la adresa securității naționale a României*, Buletinul UNAp Nr.2/2007, p. 5.

elemente şi aranjamente care fundamentează activitatea de informații. Exprimarea grafică a infrastructurii informaționale pentru securitatea națională se prezintă în figura 1.

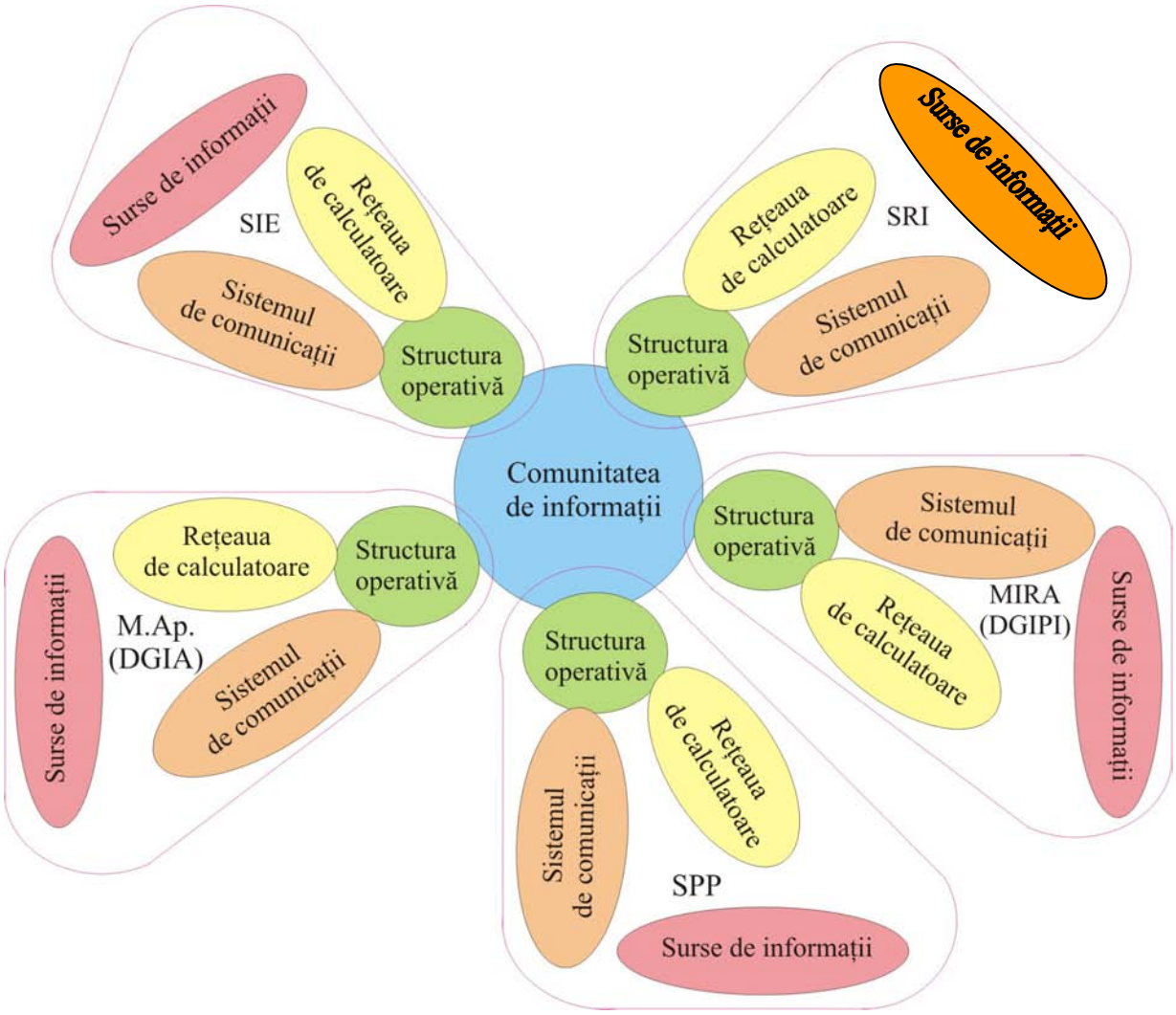

Fig. 1. *Structura informațională a securității naționale*

Rezultă că pentru activitatea de informații, infrastructura informațională a securității naționale, cuprinde:

- sursele de informații;
- sistemele de comunicații;
- rețelele de calculatoare interconectate, care leagă baze de date distribuite şi centre de fuziune (integrare) a datelor;
- personalul pentru planificarea, prelucrarea, stocarea şi generarea informațiilor, care constituie structura operativă (de comandă şi control) a fiecărui serviciu de informații.

Amploarea infrastructurii informaționale a securității naționale şi caracterul modern al acesteia este reflectat de utilizarea tehnologiei informației şi a celor mai moderne tehnici şi procedee de transmitere şi prelucrare a datelor, care îi dau acesteia caracterul de sistem distribuit, bazat pe arhitectura deschisă a rețelelor de comunicații şi de calculatoare, cu funcționare în timp real.

În cadrul fiecărei structuri de informații este organizat un sistem informațional propriu, prin care se realizează ansamblul funcțiilor specifice acesteia.

Toate sistemele informaționale sunt interconectate într-o rețea care asigură cadrul organizatoric de funcționare integrată a serviciilor de informații la nivel național.

Apreciem că principalele caracteristici ale infrastructurii informaționale ar trebui să fie următoarele:

- mesajele şi fluxurile de date adaptabile la cerințele utilizatorului;
- gestionarea automată a datelor şi informațiilor în toate fazele de existență a acestora, pe baza utilizării exclusive a comunicațiilor şi calculatoarelor digitale;
- utilizarea de editoare de informații cu posibilități de lucru în timp aproape real;
- posibilitatea generării şi exploatării datelor istorice şi enciclopedice;
- asigurarea facilității de a face conexiuni între informațiile relevante cu asigurarea redactării acestora în oricare dintre formatele disponibile în tehnologia informației;
- adoptarea modelelor de date standardizate de NATO (pe baza Protocolului Adat P-3) şi a setului de simboluri stabilit;
- replicarea sincronă a datelor informative pe sisteme multiserver existente la diferite niveluri ale rețelelor integrate de calculatoare;
- posibilitatea generării, de către personalul autorizat şi afişării situațiilor informative prin utilizarea informațiilor existente în bazele de date interconectate ale structurilor de informații;
- gestionarea automată a mesajelor structurate (tipizate) pentru comunicații şi prelucrare, cu posibilitatea de efectuare a translației automate în diferite limbi;
- automatizarea prelucrării documentelor înregistrate pe suporți magnetici, independent de forma lor de prezentare;
- interconectivitate secretizată şi interoperabilitate cu infrastructurile de informații ale statelor aliate, bazată pe utilizarea aceleiaşi tehnologii informaționale şi a structurii tipizate a documentelor;

• managementul informațional performant al rețelelor de comunicații şi de calculatoare utilizate pentru asigurarea tuturor facilităților de transmitere necesare şi a posibilităților moderne de prelucrare a datelor, bazate pe software, protocoale şi sisteme de securitate comune.

Pentru a evalua complexitatea fiecărui sistem informațional al structurilor de informații şi a evidenția multiplele amenințări asupra acestora în epoca contemporană, este necesară cunoaşterea de ansamblu a principalelor domenii informațional-decizionale care trebuie asigurate la fiecare dintre acestea.

Structura asigurării informaționale

Domeniile informațional-decizionale privind securitatea națională sunt stabilite prin lege şi au în vedere principiul răspunderii unice pentru activitatea informativă pe categorii de activitate şi zone geografice, urmând ca integrarea informațiilor să se realizeze la nivelul Comunității Naționale.

Intuitiv, se vor prezenta aceste domenii pentru SRI, SIE, DGIA şi DGIPI.

Serviciul Român de Informații (SRI), ca structură care acționează pe întregul teritoriu național, trebuie să asigure comanda şi controlul, precum şi activitatea informațională, cel puțin pentru funcțiile menționate în figura 2.

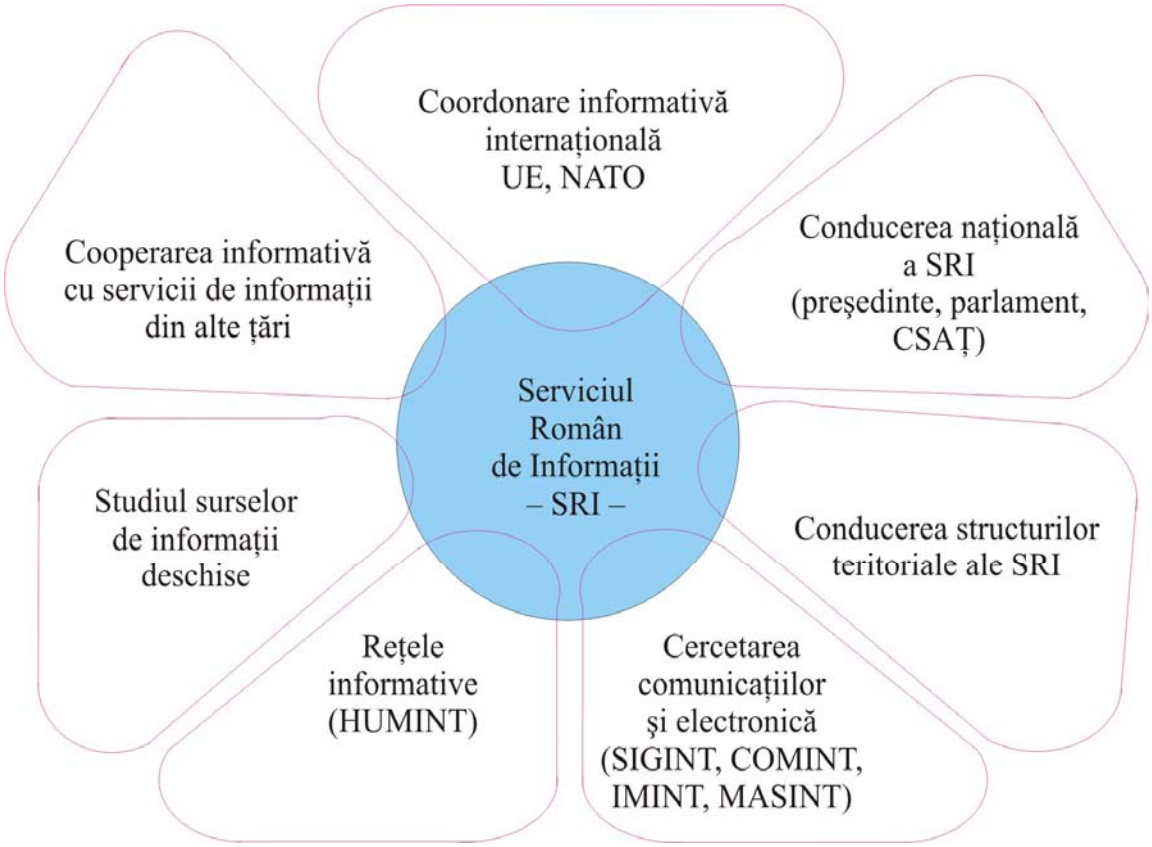

Fig. 2. *Structura informațional-decizională a SRI*

Elementele principale ale sistemului informațional al SRI îl constituie sursele de informații, rețeaua de comunicații şi rețeaua de calculatoare, care acoperă întregul teritoriu național. Amploarea acestora este determinată de aria informațională largă care trebuie asigurată prin sursele de care dispune SRI şi de structura tehnică a rețelelor utilizate.

Partea principală a rețelei de comunicații a SRI este realizată şi exploatată[2] de Serviciul de Telecomunicații Speciale, dar există şi rețele proprii ale SRI, mai ales radio, care sunt organizate şi exploatate de către acesta.

În condițiile sporirii considerabile a volumelor de informații care trebuie transmise şi, ulterior, prelucrate, se utilizează intens noile tehnologii informaționale, care impun, printre altele, şi dezvoltarea transmiterilor de date cu asigurarea secretizării lor automate direct în linie.

Avantajele principale ale acestei forme de transmitere constau în faptul că informației i se poate garanta o autenticitate oricât de mare pe canale, prin utilizarea codurilor detectoare şi corectoare de erori, asigurarea circulației acesteia cu viteze foarte mari şi posibilitatea recepționării într-un format acceptat direct de bazele de date, în vederea prelucrării şi, după caz, retransmiterii ulterioare. În unele situații, datele culese de către surse, mai ales de cele aflate la distanțe mari de punctele de prelucrare, pentru siguranță, pot fi transmise simultan prin mijloace de comunicații diferite, dar cu prioritate prin rețelele administrate de STS, iar în cazuri speciale, şi prin rețele militare.

Ținând seama de faptul că lucrul cu informațiile trebuie optimizat, este necesar să se utilizeze pe larg structuri de mesaje (date) tipizate, cerință impusă şi de NATO, astfel ca acestea să ajungă la calculatoarele din rețeaua SRI în format direct prelucrabil. Un rol important pentru activitatea de informații a SRI îl au organizarea, echiparea tehnică şi funcționarea optimă a rețelei de calculatoare a acestuia, care este o rețea distribuită, având o capacitate mare de memorare a datelor, cu funcționare on-line în timp real, cu magistrale de interconectare de mare viteză (Mbps sau Gbps), dispunând de structură redundantă pe principalele direcții de acțiune.

Ca forme de reprezentare a informației, în vederea diseminării, se utilizează toate cele puse la dispoziție de tehnologia modernă a comunicării, cu accent pe afişarea sub formă de text, grafică şi imagini video color, toate folosind pentru transport suporturi magnetice de înaltă calitate, fidelitate şi grad ridicat de protecție.

Înaltul grad de informatizare a activității serviciilor de informații, a determinat achiziționarea şi/sau elaborarea unor sisteme informatice performante, având mari baze de date cu timpi reduşi (aproape în timp real) de introducere, actualizare şi accesare (regăsire) a datelor, în vederea prelucrării şi/sau diseminării.

[2] T. Liteanu, *Securitate şi instituții*, Editura ANI, Bucureşti, 2004, p. 65.

O importanţă deosebită are asigurarea compatibilităţii şi interoperabilităţii, pe baza standardelor NATO atât în cadrul reţelei de calculatoare şi de date a SRI, a comunităţii naţionale de informaţii, cât şi cu serviciile externe cu care realizează colaborarea informativă. Metodele şi tehnicile de culegere a informaţiilor trebuie să se bazeze, de asemenea, pe soluţii şi echipamente informatice moderne, la toate categoriile de surse, iar mijloacele tehnice (senzorii) utilizate să permită culegerea oportună, transmiterea, analiza automată şi memorarea directă a datelor.

O facilitate importantă ce trebuie asigurată surselor umane (HUMINT) va consta în realizarea tehnică şi software a posibilităţilor de interconectare a acestora la oricare dintre nodurile reţelei distribuite de calculatoare, cu posibilitatea ca mesajele sau materialele introduse să ajungă imediat la centrele de fuziune şi personalul de analiză autorizat, stabilite prin planificarea procesului informativ.

O misiune importantă a SRI constă în desfăşurarea luptei împotriva terorismului pe teritoriul naţional. Aceasta este o sarcină foarte grea, din cauza vastului arsenal de metode şi tehnici utilizate de către teroriştі, inclusiv împotriva infrastructurii informaţionale a securităţii naţionale.

Descoperirea la timp a unor acţiuni teroriste pe teritoriul naţional impune o abordare globală a acestui fenomen, cu atragerea nu numai a surselor de informaţii interne, ci şi a unora transfrontaliere, rezultate din colaborarea informativă externă, în principal în cadrul Uniunii Europene. De aceea, infrastructura informaţională a SRI trebuie să aibă o extindere largă pe teritoriul naţional, cu mobilitate ridicată, şi o interconectare activă şi oportună cu structurile din alte ţări, în principal cu cele din Uniunea Europeană.

Serviciul de Informaţii Externe (SIE) constituie o componentă a sistemului naţional de apărare, care desfăşoară activităţi eminamente secrete şi conspirative pentru realizarea[3] activităţii contrainformative în exterior şi de protecţie a personalului propriu atât în ţară, cât şi în străinătate, efectuarea curieratului diplomatic şi realizarea cifrului de stat. El asigură descoperirea şi prevenirea ameninţărilor din afara teritoriului naţional, furnizarea de informaţii cu caracter politic, economic sau de altă natură, necesare pentru deciziile conducerii statului, precum şi executarea altor misiuni. Ca urmare, infrastructura sa informaţională este deosebit de complexă, fiind desfăşurată, în principal, în exteriorul ţării.

Structura informaţional-decizională probabilă, specifică activităţii SIE, se prezintă în figura 3.

[3] *Legea nr. 1/1998 privind organizarea Serviciului de Informaţii Externe*.

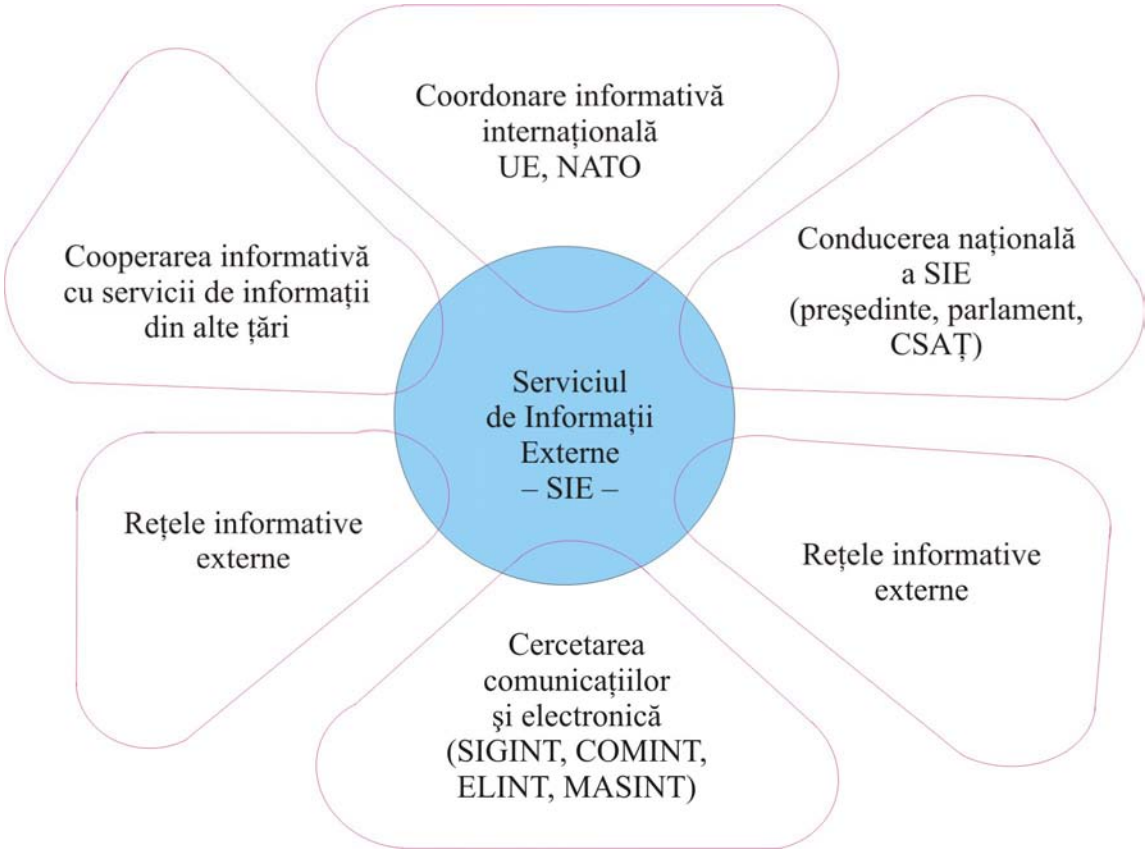

Fig. 3 *Structura informațional-decizională a SIE*

Infrastructura informațională a SIE este determinată de compunerea şi funcțiile sistemului informațional al acestui serviciu, care are o structură distribuită pe un spațiu geografic foarte mare, determinat de interesele naționale ale României şi de cerințele de interoperabilitate cu alte servicii.

Funcțiile principale ale sistemului informațional al SIE sunt orientate pe managementul optim al informațiilor culese de sursele proprii şi punerea acestora la dispoziția organelor decizionale ale statului.

Elementele principale ale sistemului sunt constituite din rețelele pentru culegerea informațiilor, de comunicații şi de calculatoare, interconectate corespunzător.

Rețeaua de comunicații necesară SIE utilizează:

- canale din rețeaua de telecomunicații speciale, administrată de STS;
- canale din rețeaua ROMTELECOM, închiriate sau apelate la cerere;
- rețea de comunicații internă, în cadrul localului SIE;
- rețele radio, în principal pe unde scurte şi linii prin satelit, pentru legătura cu structurile de informații din afara teritoriului național;
- rețele radio mobile cu acoperire internă şi internațională;
- alte rețele de comunicații.

Traficul efectuat trebuie să fie criptat şi să se desfăşoare, în primul rând, prin mijloace de comunicații cu posibilitate redusă de detectare şi interceptare a mesajelor.

Rețeaua de calculatoare a SIE este mai puțin dezvoltată pe teritoriul național decât cea a SRI, însă centrele de calcul utilizate trebuie să aibă, după opinia noastră, o capacitate mai mare de memorare a informațiilor în bazele de date, posibilități de acces multiplu, simultan, a mai multor surse de informații, în timp real, precum şi facilități extinse de prelucrare cu viteză foarte mare a comunicărilor (mesajelor).

O contribuție importantă la asigurarea informațională a securității naționale şi la activitatea comunității naționale de informații aduce *Direcția Generală de Informații a Apărării (DGIA)* din subordinea Ministerului Apărării Naționale, a cărei organizare şi funcționare sunt reglementate prin Ordonanța de Urgență nr. 14/2001.

DGIA este o structură specializată[4] destinată pentru obținerea, verificarea, stocarea şi valorificarea informațiilor referitoare la amenințări şi factori de risc interni şi externi militari sau nemilitari, care contribuie la apărarea națională şi asigură prevenirea surprinderii strategice.

Structura de principiu, informațional-decizională a DGIA, se prezintă în figura 4.

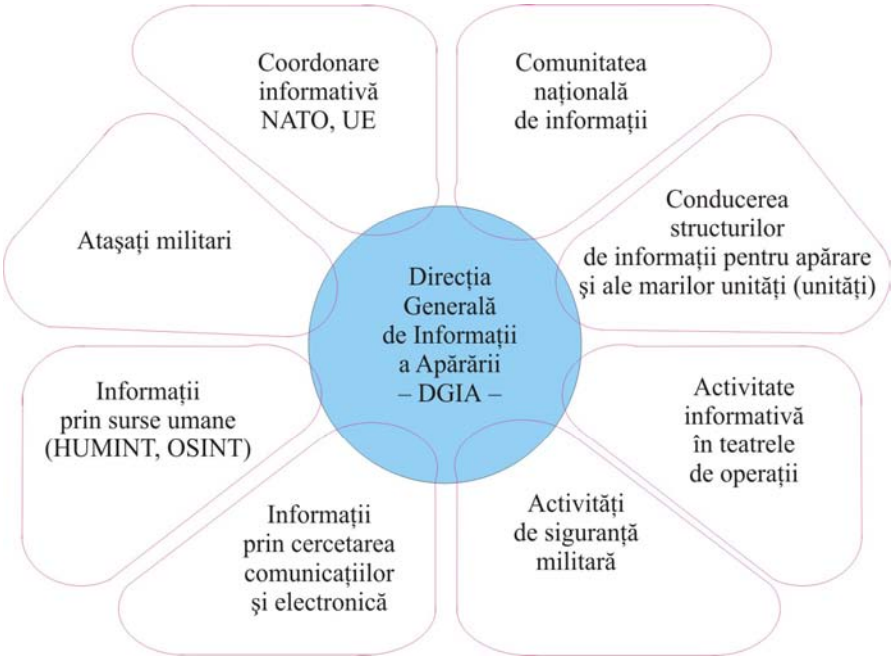

Fig. 4 *Structura informațional-decizională a DGIA*

Pentru îndeplinirea funcțiilor sale, DGIA dispune de o structură informațională dezvoltată, corespunzătoare misiunilor pe care le are de îndeplinit. Comunicațiile necesare sunt asigurate prin rețelele Ministerului

[4] T. Liteanu, *op. cit.*, p. 70.

Apărării Naţionale şi ROMTELECOM, alte reţele fixe şi mobile, prin sateliţi şi radio, cu regim de lucru, de regulă, digital şi cu modalităţi diversificate de trafic telefonic, date sau imagini.

Un aport însemnat la obţinerea informaţiilor o are şi cercetarea electronică şi a comunicaţiilor, efectuată neîntrerupt, precum şi cea executată cu alte mijloace tehnice. Un rol deosebit îl au structurile DGIA în situaţii de criză şi, mai ales, în caz de conflict militar, când trebuie să furnizeze din timp, împreună cu structurile informative ale NATO, toate informaţiile necesare pentru pregătirea şi conducerea acţiunilor militare. În acest caz, creşte foarte mult importanţa structurilor de informaţii (J, G, S sau similare) ale marilor unităţi şi unităţilor din toate categoriile de forţe, precum şi a cooperării acestora cu mari unităţi şi unităţi ale Ministerului Administraţiei şi Internelor (MAI). Prin informaţiile ce le deţine, DGIA trebuie să anticipeze toate pericolele care poate angaja ţara noastră într-un conflict militar şi să furnizeze datele verificate asupra condiţiilor şi timpului când se poate produce acestea.

La executarea activităţii informative o contribuţie importantă o are Ministerul Administraţiei şi Internelor, prin *Direcţia Generală de Informaţii* şi Protecţie Internă, care trebuie să depisteze şi să contracareze o parte însemnată dintre ameninţările interne la adresa siguranţei naţionale, dintre care enumerăm: protecţia personalului ministerului, prevenirea şi combaterea actelor de corupţie, penetrarea mediilor lumii interlope şi a reţelelor crimei organizate, precum şi supravegherea informativă a revoltelor şi mişcărilor de protest care pot degenera, uneori, în acţiuni grave de destabilizare socială şi politică.

Structura informaţional-decizională a Direcţiei Generale de Informaţii şi Protecţie Internă a MAI se prezintă în *figura 5*.

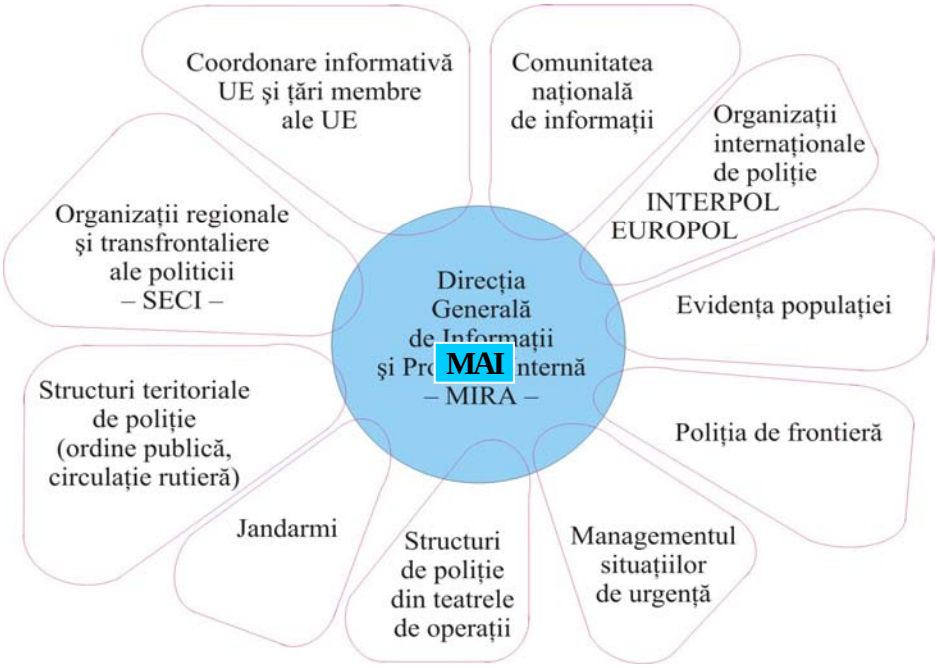

Fig. 5 *Structura informaţional-decizională a DGIPI*

Infrastructura informațională a DGIPI a Ministerului Administrației şi Internelor se caracterizează printr-o amplă dezvoltare, cuprinzând atât întregul teritoriu național, dar având legături informaționale şi în afara acestuia.

Principalul element al infrastructurii informaționale este sistemul global de comunicații fix şi mobil, distribuit, compus din sisteme operaționale importante privind: ordinea internă şi poliția; poliția de frontieră; evidența populației; managementul național al situațiilor de urgență; trupele de jandarmi; conducerea structurilor de poliție şi jandarmi din teatrele de operații.

Imensul volum de informații ce trebuie transmis prin infrastructura informațională a Ministerului Administrației şi Internelor trebuie vehiculat în timp real (sau aproape real) şi să se caracterizeze prin autenticitate ridicată, integralitate, oportunitate şi securitate.

Specificul activității Ministerului Administrației şi Internelor necesită ca rețelele de calculatoare să fie partajate pe domenii funcționale distincte, dar fiecare dintre acestea având structura distribuită şi interconectată informațional prin canale de comunicații cu performanțe superioare.

Întrucât, la nivelul Ministerului Administrației şi Internelor, trebuie să se constituie o structură de rețea de calculatoare complexă, capabilă să interconecteze toate rețelele departamentale (evidența populației, poliție, poliție de frontieră, situații de urgență, jandarmi etc.), este necesar să fie realizate legături informaționale diversificate, cu capacități de transmitere ridicate, capabile să asigure îndeplinirea criteriilor de funcționare optimă.

În concluzie, conținutul şi structura asigurării informaționale privind securitatea națională sunt deosebit de complexe, angajează organe de specialitate legal constituite şi se bazează pe tehnologia modernă a informației şi comunicațiilor.

BIBLIOGRAFIE

*** *Doctrina națională a informațiilor pentru securitate*, Editura S.R.I., Bucureşti, 2004.

*** *Doctrina pentru informații, contrainformații şi securitate a armatei*, Bucureşti, 2005.

*** *Securitatea națională la început de secol XXI*, Editura AÎSM, Bucureşti, 2001.

Aldea B., Medeleanu F., *Comunitatea de informații – parte a strategiei intelligence de prevenire şi combatere a amenințărilor la adresa securității naționale a României*, Buletinul U.N.Ap. nr. 2, 2007.

Liteanu Traian, *Securitate şi instituții*, Editura ANI, Bucureşti, 2004.

Medar Sergiu, *Informațiile militare în contextul de securitate actual*, Editura Militară, Bucureşti, 2007.

CULTURA ORGANIZAȚIONALĂ

ORGANIZATIONAL CULTURE

Prof.univ.dr. Constantin POSEA*
Universitatea „Spiru Haret”

Importanța pe care cultura o are în cadrul organizației reprezintă argumentul esențial ca managementul să o ia în considerare. A acționa într-o organizație înseamnă a acționa în mediul cultural specific acesteia.

The importance of culture within an organization is the essential argument for being taken into consideration by management. Acting within an organization means acting within its specific cultural environment.

Cuvinte cheie: cultură, cultură organizațională, climat organizațional.
Keywords: *culture, organizational culture, organizational climate.*

Cultura organizațională – concept şi componente

Cultura organizațională reprezintă un stil de viață şi ar putea fi definită sumar ca fiind modul reglementat de a fi al unei organizații (firmă, companie, întreprindere, societate comercială, corporație, fabrică, uzină, bancă, agenție guvernamentală, universitate, institut de cercetare - dezvoltare etc.). Cultura organizațională este concretizată într-un set de valori, aspirații şi credințe specifice, norme şi practici curente, simboluri definitorii la care trebuie să adere angajații.

Orice organizație are o cultură proprie, ce reflectă istoria ei, modul de abordare a problemelor, practicile de conducere a activităților, stilul managerial, atitudinea față de risc, competiție, consumatori şi, desigur, de salariați. Cultura organizațională poate fi definită doar plecând de la om, deoarece fondatorii şi purtătorii culturii organizației sunt oamenii. Sistemul de simboluri, tradiții, ritualuri, valori şi norme de comportament împărtăşite de cea mai mare parte a personalului unei organizații, modul de gândire şi de acțiune, care stă la baza activității organizaționale, modalitatea de integrare

* e-mail*: constantinmposea @yahoo.com*

internă şi de adaptare la mediul extern constituie *cultura organizațională*. Aceasta constă dintr-un set de reguli, norme şi valori împărtăşite de către angajați şi are drept finalitate definirea profilului cultural specific organizației, se axează pe studiul organizației ca grup sau colectivitate, accentul punându-se pe cercetarea caracteristicilor interne ale întreprinderii.

Cultura organizațională rezidă în „ansamblul valorilor, credințelor, aspirațiilor, aşteptărilor şi comportamentelor conturate în decursul timpului în fiecare organizație, care predomină în cadrul său şi-i condiționează, direct şi indirect, funcționalitatea şi performanțele", iar *climatul organizațional* „exprimă starea de spirit a personalului, ce tinde să prevaleze într-o anumită perioadă, reflectare atât a culturii organizaționale, cât şi a evoluțiilor recente ale organizației, în special economice şi manageriale"[1].

Atunci când vorbeşte despre cultura unei organizații, E. Schein observă că „toată lumea este de acord că «ea» există şi că este foarte importantă, dar toți au idei diferite despre ceea ce «ea» este", deoarece noțiunea de „cultură" are mai multe sensuri, iar grupurile, organizațiile sunt dificil de definit, astfel încât ambiguitatea creşte. De aceea trebuie evitate modelele superficiale ale culturii organizaționale în favoarea unor „modele antropologice mai detaliate şi mai complexe"[2].

E. Schein identifică trei moduri de manifestare a culturii organizaționale[3]:

- *Artefactele*. Acesta este stratul exterior, reprezentat de simbolurile şi produsele care se concretizează în lucruri observabile, cum ar fi: arhitectura, designul, vestimentația, tehnologiile, obiceiurile, ritualurile, miturile, istorioarele etc. Ele reprezintă baza tehnico-materială a organizației care influențează şi reflectă cultura sa.
- *Valorile şi normele* dominante adoptate şi partajate de salariații organizației. Ele se materializează în acorduri, scopuri, regulamente, norme etice, care se dezvoltă în cadrul echipelor de lucru şi călăuzesc politica unei organizații față de proprii angajați şi clienți. Valorile influențează înțelegerea referitoare la ceea ce este bun sau rău în cadrul organizației, ele fiind strâns legate de idealurile caracteristice unui grup uman. Normele reprezintă opinia grupului despre ceea ce este corect şi incorect. Ele se pot concretiza din punct de vedere formal în legi, iar din punct de vedere informal în control social.
- *Supozițiile de bază* despre viață şi existența umană. Este nivelul cel mai profund, care reuneşte credințele, convingerile salariaților, concepțiile privind sensul şi modalitățile de desfăşurare a activităților în cadrul organizației.

---

[1] O. Nicolescu, I. Verboncu, *Management*, Editura Economică, Bucureşti, 1997, p. 403.
[2] E.H. Schein, *Organizational Culture and Liderism*, Editura Jossey-Bass, San Francisco, 1985, p. 8.
[3] *Ibidem*, pp. 23-42.

Potrivit literaturii de specialitate cultura organizațională include următoarele elemente:

a. Sistemul de valori; el constituie elementul esențial al culturii organizaționale. Sub acest aspect cultura organizațională este definită ca un sistem de valori-cheie, de concepții, modalități de înțelegere şi norme stabilite pentru membrii săi. Sistemul de valori îşi pune amprenta asupra concepției organizației privind etica afacerilor, aspect care se referă la comportamentul agenților economici, al angajaților, patronilor şi managerilor.

b. Regulile instituționale; acestea pot fi: *formale*, implementate prin reglementări oficiale, de natură organizatorică (regulamentul de ordine interioară, de organizare şi funcționare, descrierile funcțiilor şi posturilor), şi *informale,* care, deşi nu sunt consemnate în nici un document, au o mare influență asupra comportamentului în organizație. Regulile instituționale reglementează relațiile între indivizi şi se aplică tuturor membrilor organizației în cadrul activității cotidiene. Acestea sunt reguli, care definesc apartenența la o organizație şi corespund cerințelor obiective ale specificului acesteia.

c. Produsele artificiale fizice sunt componentele cele mai tangibile ale culturii organizației: mijloacele materiale, utilajele, obiectele de inventar, instalațiile, aparatele,vestimentația etc.

d. Simbolurile culturale servesc pentru exprimarea anumitor concepții şi promovarea anumitor valori în cadrul organizației. Simbolurile sunt configurate în idei, sentimente, trăiri şi imagini despre sine şi despre fenomene din organizație şi care se manifestă în viața cotidiană.

e. Miturile organizaționale pot fi: istorice, care țin de fondatorii organizației sau de evenimentele strategice, excepționale; raționaliste, ce stabilesc relația cauză-efect a unei acțiuni trecute şi oferă legitimitate unor acțiuni asemănătoare în viitor. Prin conținutul lor, miturile oferă modele de comportament pentru membrii organizației.

f. Ritualurile sunt elemente care exprimă valorile promovate în organizație. Acestea pot fi cotidiene (momente petrecute împreună de membrii organizației, forme de salut, modalități de manifestare a respectului) sau pot fi ritualuri excepționale, de primire a noilor membri în colectiv, de promovare sau de pensionare. Multe companii folosesc ritualuri pentru a sărbători anumite realizări. Cele mai multe ritualuri se încheie cu ceremonii.

g. Limbajul – prin limbaj oamenii îşi exprimă gândurile, sentimentele şi dorințele. Este un sistem de comunicare alcătuit din cuvinte, fraze şi expresii tipice, folosite de oameni pentru a se referi la ei, la alții, la evenimente sau la organizație în ansamblu.

h. Statutul şi rolul salariatului definesc poziția şi prestigiul pe care salariatul le are în cadrul organizației.

Statutul are o triplă determinare: *funcțională* – profesia şi tipul de activitate fac departajarea între diferitele categorii de salariați; *ierarhică* – postul ocupat de către salariat, sfera competențelor şi a responsabilităților atribuite lui; *personală* – defineşte cunoştințele, calitățile şi abilitățile membrilor organizației în îndeplinirea sarcinilor de muncă şi în relațiile cu cei din afara organizației. Potrivit acestor determinări, un salariat poate avea un statut superior sau unul inferior în raport cu altă persoană din cadrul organizației. Statutul unei persoane determină rolul pe care aceasta îl joacă în organizație.

Cultura organizațională reflectă istoria organizației, tradițiile şi obiceiurile prin care se afirmă continuitatea valorilor, stabilirea şi persistența unor valori.

O importanță deosebită pentru răspândirea principiilor fundamentale ale culturii organizației o are studierea istoriei organizației şi propagarea acesteia. Apelând la istorie, la tradițiile şi obiceiurile din trecut, se motivează activitatea personalului în prezent.

Cultura organizațională nu are o istorie independentă de cultura societății din care face parte. Fiind caracterizată ca un sistem de conexiuni, acțiuni, interacțiuni şi relații, realizate în cadrul organizației, specifice anume acesteia, în acelaşi timp, ea este un atom, o părticică a culturii național-statale. Fiecare societate îşi constituie propriul sistem de valori culturale.

Schimbările din cultura mai cuprinzătoare a societății influențează modelele culturale dominante din organizație, în sensul că solicită adaptări, modificări şi ajustări. Aceste schimbări, de obicei, sunt lente şi rareori iau o amploare atât de mare, încât cultura unei organizații să nu mai poată fi recunoscută atunci când se compară cu ceea ce a fost.

Funcțiile culturii organizaționale

Atunci când oamenii sunt motivați şi remunerați în munca lor, când există încredere şi înțelegere reciprocă între angajați şi manager, organizația poate fi condusă ca un organism integral cu ajutorul unor valori şi norme de comportament. Cultura organizațională exercită o influență semnificativă asupra membrilor organizației, managerii fiind interesați de ea, deoarece este o modalitate de sporire a eficacității organizaționale. Descrierea funcțională a culturii organizaționale completează definirea acesteia ca mod de gândire şi de acțiune a unui grup uman.

Funcțiile principale ale culturii organizaționale se pot manifesta ca fiind:

a. Funcția cognitivă concentrează în sine experiența socială a grupului. Cultura are capacitatea de a acumula cunoştințele despre modul de efectuare a activității, face posibilă cunoaşterea caracteristicilor acesteia. Informația şi cunoaşterea implică şi dimensiunea *educativă, de instruire*, ceea ce înseamnă

că aspectele explicative sunt însoțite mereu de aspecte valorizante, evaluative. Pentru a-şi realiza scopurile şi obiectivele, organizația utilizează cunoştințele şi abilitățile salariaților. În acest mod, organizația majorează cantitatea şi calitatea resurselor economice aflate la dispoziția sa.

b. Funcția axiologică are în vedere păstrarea şi transmiterea valorilor şi tradițiilor organizației care, adeseori, este subapreciată sau neglijată. Cultura organizațională este principala depozitară a valorilor şi tradițiilor specifice fiecărei organizații, ea fiind conturată în decursul timpului.

c. Funcția de integrare a angajaților în cadrul organizației reflectă procesul prin care cultura organizațională sintetizează interesele tuturor indivizilor, creează sentimentul de identitate. Aceasta permite fiecărui salariat să conştientizeze scopurile organizației, să aibă o viziune clară despre ea, să se simtă o părticică a unui sistem, percepând rolul şi responsabilitatea lui față de organizație. Rolul său este de a forma tuturor membrilor colectivului sentimentul de identitate, de apartenență la organizație, imaginea de „noi" colectiv.

d. Funcția de direcționare a salariaților spre realizarea sarcinilor organizației. „Menirea ei este de a contribui la declanşarea energiilor latente ale salariaților în vederea realizării anumitor acțiuni desfăşurate în anumite condiții economice, astfel încât obiectivele cuprinse în strategiile şi politicile firmei să fie îndeplinite"[4].

e. Funcția de reglementare conține atât legi formale, cât şi informale, care indică cum trebuie să se comporte omul în procesul muncii. Aceste legi determină modul de acțiune curent în organizație: succesiunea proceselor de efectuare a muncii, caracterul contractelor de muncă, forma schimbului de informație etc.

f. Funcția de adaptare a organizației la mediul extern. Contextul economic, social, politic, ştiințific, juridic etc. încorporează evoluții care pot afecta atât pozitiv, cât şi negativ comunitatea angajaților din cadrul organizației etc.

g. Funcția de legitimare a activității organizaționale este una dintre cele mai importante funcții ale culturii organizaționale din punctul de vedere al formării ei, deoarece explică modul de activitate în organizație şi modul de comportament al salariaților.

h. A*sigurarea unui cadru adecvat pentru dezvoltarea organizațională.* Pentru organizațiile contemporane competitive este caracteristică dependența din ce în ce mai mare a performanțelor de capacitatea lor organizațională, a cărei esență rezidă în integrarea cunoştințelor specializate ale salariaților.

Prin urmare cultura organizațională trebuie să favorizeze formarea şi menținerea unor modele cognitive, capabile să determine rapiditatea feedback-ului, flexibile şi rezistente la amenințările exogene şi endogene.

[4] I. Popa, F. Radu, *Management internațional*, Editura Economică, Bucureşti, 1999, p. 439.

Tipologii ale culturii organizaționale

Cultura organizațională este un fenomen complex şi, în consecință, modul său de manifestare este în raport cu tipologia pe care o îmbracă după cum urmează:

În funcție de valorile care stau la baza structurii organizației pot fi distinse:

a. cultură de rol – organizația acordă prioritate distribuirii de roluri precise şi formale membrilor conducerii şi personalului. O structură organizatorică formală, stabilită în mod riguros şi controlată prin mijloace administrative, este considerată condiția principală a performanței organizației.

b. cultură de realizare – organizația inovativă pune accent pe capacitatea personalului de a se angaja în muncă şi de a-şi valorifica spiritul de inițiativă. Structura organizatorică trebuie să fie astfel construită încât să permită inovarea şi să asigure adaptarea firmei la noile exigențe ale mediului.

c. cultură de dominație – organizația monolit dă prioritate relațiilor de putere atât în cadrul firmei, cât şi în relațiile cu mediul de afaceri. Structura organizatorică are un caracter ierarhic, firma fiind controlată administrativ şi operațional de elita organizației.

d. cultură suport – organizația paternalistă, scopul principal al acesteia este asigurarea în organizație a unui cadru adecvat de dezvoltare a relațiilor interumane şi a sprijinului reciproc între membrii săi. Organizația este o familie mare, iar subordonarea față de conducător are un caracter firesc.

În funcție de faptul dacă lozincile şi valorile declarate corespund sau nu realității deosebim următoarele tipuri de culturi organizaționale:

a. cultura *declarațiilor reale* – obiectivele culturale declarate sunt confirmate de activitatea practică, ceea ce dovedeşte că dispune de o cultură puternică;

b. cultura *declarațiilor fictive* – când valorile declarate nu sunt confirmate de practică.

După criteriul cognitiv, deosebim:

a. cultura *„cunoştințelor ştiințifice”;*

b. cultura *„experienței practice”;*

c. cultura *„îmbinată dintre raționalism şi empirism”*.

Cunoştințele sunt un component important al culturii organizaționale, în baza cărora sunt realizate misiunile şi scopurile organizației. Acestea sunt cunoştințele despre organizație, despre mediul în care ea funcționează.

După sfera de înglobare distingem:

a. cultura *dominantă*, împărtăşită de majoritatea membrilor organizației;

b. culturi *ale departamentelor*. Membrii diferitelor departamente, deşi împărtăşesc cultura dominantă, pot fi caracterizați de alte opinii, specifice subunității lor.

În raport de caracterul lor, există:

a. culturi *pozitive*, care pun accent pe: participare, încredere, adaptare la mediu, comunicare şi flexibilitate;

b. culturi *negative*, care au trăsături ca: lipsa de încredere în individ, separarea conducătorului de executanți, lipsa de dialog, rigiditatea, concentrarea deciziei la nivelurile superioare.

În funcție de modul cum organizațiile îşi organizează timpul, deosebim:

a. cultură *monocronică*, în care timpul este perceput într-un mod linear, ca un drum ce se întinde din trecut, prin prezent, spre viitor şi care este segmentat şi tangibil;

b. cultură *policronică* în care curgerea acestuia se face în raport cu desfăşurarea evenimentelor, a faptelor de viață. Două sau mai multe activități pot fi desfăşurate în paralel, în mod concurent sau intermitent. Derularea evenimentelor sau a activităților este determinată, mai degrabă, de urgențele momentului şi de exigențele relațiilor interpersonale decât de un plan de derulare prestabilit.

După modul de interpretare a procesului de conducere distingem:

a. din punct de vedere al structurii;

b. din punct de vedere al resurselor umane.

În organizațiile orientate spre producție avem:

a. cultură *de tip mecanic* – organizațiile activează într-un mediu stabil, ierarhia în conducere, responsabilitatea şi coordonarea acțiunilor colaboratorilor sunt date în seama top managerilor;

b. cultura *de tip organic* – organizațiile se adaptează repede la mediul exterior schimbător, interacțiunea şi comunicarea au loc la toate nivelurile şi colaboratorii au un grad înalt de responsabilitate.

În raport de structura organizației putem avea:

a. cultură *birocratică*; se evidențiază prin faptul că nu are un stil clar, ea bazându-se, înainte de toate, pe norme, proceduri stabilite. Această cultură are o ierarhie rigidă, centralizată. Este un tip de cultură care există în fiecare țară şi care aduce o mulțime de neplăceri; autorii propun un şir de recomandări spre atenuarea şi soluționarea problemelor cu care se confruntă;

b. cultura *administrativă*; are un stil adecvat de conducere şi este orientată spre producție. Este cultura organizațiilor care sunt sensibile la schimbări şi se adaptează repede la ele;

c. cultura *tehnică*; este tipică pentru organizațiile din industrie.

După tipul de personal care este atras şi lucrează în organizație, pot fi identificate:

a. *„echipa de base-ball”* – persoanele care lucrează în aceste organizații sunt privite ca nişte sportivi profesionişti, trebuie să aibă spirit întreprinzător, imaginație şi curaj;

b. *„clubul”* – în aceste organizații valorile dominante sunt vârsta şi experiența, angajații trebuie să fie loiali, să ofere securitate şi stabilitate;

c. *„academia”* – organizațiile tind să-şi recruteze angajații de la colegiu sau facultate, pe care îi pregăteşte pentru a deveni experți într-un domeniu specific. În aceste organizații, accentul se pune pe experiența profesională acumulată în acelaşi domeniu de activitate;

d. *„fortăreața”* – este o cultură preocupată de supraviețuire şi se întâlneşte, de obicei, în organizațiile aflate în proces de restructurare, modernizare sau restrângere a activității. Se remarcă faptul că adeseori organizațiile sunt o combinație dintre aceste culturi, iar în alte cazuri organizațiile, în dezvoltarea lor, pot trece de la un tip de cultură la altul[5].

Studiind cultura organizațională în raport cu aspectele: relația dintre angajați şi companie; sistemul ierarhic de autoritate care defineşte rolul managerilor şi al subordonaților; concepția angajaților privind rolul şi scopurile firmei şi locul pe care ei îl au în cadrul acesteia, pot fi identificate următoarele culturi:

a. de tip *familial* – accentul este pus pe ierarhie şi orientare către personal (respect, grijă față de indivizii care alcătuiesc firma);

b. de tip *piramidal* – accentul pus pe ierarhie şi orientare către scop (relații impersonale, statutul individului depinde de funcție şi de modul cum îşi îndeplineşte sarcinile);

c. de tip *proiect* – colectivitatea este orientată spre proiect, accentul fiind pus pe egalitatea membrilor colectivului (membrii echipei se tratează ca egali pentru că fiecare are nevoie de susținerea celorlalți);

d. de *afirmare* – accentul este pus pe egalitate în relațiile dintre participanți şi pe orientarea spre personalitate (stimularea creativității). La baza acestei culturi se află ideea că rolul organizației este de a servi ca „incubator” pentru exprimarea şi împlinirea profesională a membrilor săi[6].

O clasificare apărută de curând este cea elaborată de autorii români, Gh.Gh. Ionescu şi A. Toma, care demonstrează că în perioada de tranziție, sub influența unor factori specifici, s-au conturat următoarele tipuri de culturi organizaționale:

a. *„culturi rigide”*, specifice unora dintre firmele actuale sau foste proprietate de stat (o parte la limita falimentului), caracterizate prin valori, norme şi comportamente aproape similare cu cele dinainte de 1989, în care domină lipsa de orientare spre piață, neîncurajarea inițiativei, lipsa de motivare, dificultățile de comunicare între compartimente;

---

[5] M. Popescu-Nistor, *Cultura afacerilor*, Editura Economică, Bucureşti, 2003, p. 51.
[6] I. Popa, F. Radu, *Management internațional*, Editura Economică, Bucureşti, 1999, p. 29.

b. *„culturi aflate în transformare”*, în baza elementelor moştenite se construiesc altele noi**,** potrivite noului mediu;

c. *culturi „fluide”* – se află în proces de cristalizare şi corespund noilor firme apărute după 1989. De regulă, acestea sunt firme mici, orientate spre piață, în care se schimbă motivația muncii[7].

Orice organizație poate fi descrisă prin raportare la aceste caracteristici ale tipurilor de cultură organizațională. Eficiența conducerii depinde de măsura în care managerul adoptă un comportament adecvat culturii organizației. O organizație include în sine elemente din toate aceste tipuri ideale de cultură organizațională, ceea ce exprimă diversitatea de caractere ale grupurilor şi ale indivizilor.

Perceperea culturii organizaționale este legată de aplicarea analizei tipologice a principalelor ei varietăți.

BIBLIOGRAFIE

Nicolescu O., Verboncu I., *Management*, Editura Economică, Bucureşti, 1997.

Schein E.H., *Organizational Culture and Liderism*, Editura Jossey-Bass, San Francisco, 1985.

Popa I., Radu F., *Management internațional*, Editura Economică, Bucureşti ,1999.

Popescu-Nistor M., *Cultura afacerilor*, Editura Economică, Bucureşti, 2003.

Ionescu Gh.Gh., Toma A., *Cultura organizațională şi managementul tranziției*, Editura Economică, Bucureşti, 2001.

Bîrsan S., *Cultura organizațională şi dezvoltarea organizațiilor*, Editura Briliant, Bucureşti, 1999.

[7] Gh.Gh. Ionescu, A. Toma, *Cultura organizațională şi managementul tranziției*, Editura Economică, Bucureşti, 2001, pp. 252-256.

ROMÂNIA ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

ROMANIA IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Prof.univ.dr. Constantin POSEA*
Universitatea „Spiru Haret”

Lumea se schimbă şi, odată cu ea, şi România. Lucrurile pe care altădată le-am fi considerat veşnice le vedem dispărând cu rapiditate din peisajul cotidian. Prin globalizare, distanța geografică devine un factor tot mai puțin important în stabilirea şi în dezvoltarea relațiilor transfrontaliere de natură economică, politică şi socioculturală.

The world is changing and Romania as well. The things we would once have considered eternal are rapidly vanishing. Through globalization, the geographic distance is less important in establishing and developing economic, political and socio-cultural trans-border relations.

Cuvinte cheie: globalizare, globalizare economică, mondializare, consecințele globalizării.
Keywords: *globalization, economic globalization, globalization's consequences.*

Opinii asupra fenomenului de globalizare economică

Globalizarea este un termen des uzitat în literatura de specialitate căruia i se pot atribui numeroase semnificații. Prin globalizare putem înțelege: dezvoltarea piețelor financiare globale, creşterea corporațiilor transnaționale şi dominația lor crescândă asupra economiilor naționale etc. S-ar putea discuta, totodată, despre globalizarea informației şi a culturii, despre răspândirea televiziunii, a Internetului şi a celorlalte forme de comunicare şi despre mobilitatea crescută a comercializării ideilor.[1]

* e-mail*: constantinmposea @yahoo.com*
[1] George Soros, *Despre globalizare***,** Editura Polirom, Iaşi, 2002, p. 23.

În legătură cu fenomenul globalizare s-au structurat două opinii opuse: una care susține acest proces, iar alta care se opune acestuia.

Susținătorii globalizării pun accentul, în principal, pe avantajele generate de procesul de mondializare şi materializate în:

- reducerea costurilor de producție datorită economiei de scară;
- accelerarea tranzacțiilor schimburilor ce se realizează aproape în timpi reali ca urmare a existenței sistemelor moderne de comunicații (fax, Internet etc.);
- creşterea vitezei de derulare a operațiunilor comerciale, financiare şi tehnologice;
- extinderea puternică a pieţelor şi crearea de noi pieţe independente de anumite surse sau zone tradiționale.

Potrivit susținătorilor acestei idei are loc o creştere a eficienței întregii activități economice la nivel planetar ca urmare a mişcării libere a capitalurilor, investițiilor, tehnologiilor şi forței de muncă spre domeniile şi zonele mai profitabile.

Oponenții globalizării invocă, de cele mai multe ori, şi uneori absolutizează consecințele negative ale fenomenului dintre care putem aminti:

- desființarea națiunii şi statului național;
- reducerea locurilor de muncă în țările în curs de dezvoltare sau cu un nivel mai redus al productivității muncii;
- specializarea unor state în activități de producție generatoare de poluare şi care necesită un consum mare de muncă, materii prime şi energie;
- adâncirea decalajelor economice;
- pericolele privind desființarea unor ramuri, falimentarea unor bănci, destabilizarea vieții economice, inclusiv a unor state.

Globalizarea poate fi definită ca un ansamblu de structuri şi procese economice, sociale, tehnologice, politice şi culturale ce rezultă din caracterul schimbător al producției, consumului şi liberului comerț de bunuri şi servicii, precum şi liberei circulații a forței de muncă, fenomen ce a dat naştere la crearea pieței mondiale.

Globalizarea este un fenomen relativ recent care deosebeşte prezentul de ceea ce se petrecea acum 50 sau chiar 25 de ani în urmă.

Globalizarea economică apare astfel ca un fenomen rațional, de natură să furnizeze un volum mai mare de bunuri şi servicii cu resurse tot mai puține.

Globalizarea economică presupune, aşadar, în esență, globalizarea procesului de creare a producției interne brute a statelor lumii.

România în contextul globalizării

În decurs de un secol, România şi-a refăcut unitatea națională, a trecut de o economie predominant agrară la una industrială a luptat, cu un rol important, în cele două conflagrații mondiale, a pierdut teritorii tradiționale, a trecut prin experimentul bolşevic şi şi-a regăsit vocația europeană prin singura revoluție anticomunistă sângeroasă din fostul lagăr bolşevic.

Dar, în acelaşi timp, țara despre care în perioada interbelică se scria cu invidie că are „petrol şi grâu" este astăzi una dintre cele mai sărace de pe continent din punctul de vedere al PIB pe cap de locuitor, iar nivelul producției sale industriale se situează undeva la nivelul a 60% din producția anului 1989 – cel mai prost an al regimului planificat, însă politicienii săi caută, încă, cu disperare, soluții pentru redresarea economiei.[2]

În aceste condiții, România, o țară săracă şi lipsită de proiecte economico-sociale viabile, este tot mai expusă crizelor „de import" de tot felul şi tot mai vulnerabilă în fața provocărilor presupuse de globalizare.

România se află printre ultimele țări din spațiul est-european care beneficiază de revoluția transporturilor, a comunicațiilor, a productivității muncii, şi, în final, a informației.

Drept urmare România pare mai degrabă surprinsă de valul globalizării decât pregătită să îi facă față. Întâlnirea cu Occidentul, cu economia de piață, s-a petrecut rapid şi dramatic, luând aspectul unui val „distrugător" care a lăsat România cu 2 milioane de şomeri, 1 milion de locuitori mai puțin, cu 85% din populație trăind în sărăcie şi cu 5,5 milioane de pensionari. Ea nu mai este „ țara cu petrol şi grâu" de la începutul secolului XX, ci un stat aflat într-o dureroasă tranziție de la economia de comandă la cea de piață liberă, cu o clasă politică abia în formare şi una managerială aşijderea.[3]

Consecințele globalizării pentru România se pot manifesta în următoarele planuri:

a. Pe de o parte, România are nevoie de capital străin investițional pentru dezvoltare, fiind incapabilă să-şi producă acest capital doar din surse interne. Fiind o țară cu oportunități economice multiple – de la turism şi agricultură la industria petrolieră şi metalurgică – România poate deveni atractivă pentru capitalul străin, dacă îi asigură acestuia condiții interne (legislative, fiscale) propice. Mişcarea rapidă de capital presupusă de globalizare – în care companiile îşi pierd clasica identitate „națională" – poate deveni avantajoasă doar în condițiile unei forțe de muncă înalt calificate, dar comparativ mai ieftină.

---

[2] Eugen Ovidiu Chirovici, *Națiunea virtuală. Eseu despre globalizare,* Editura Polirom, Iaşi, 2001, p. 115.

[3] *Ibidem*, p. 119.

b. Pe de altă parte, treptat, unele forțe economice româneşti – companii – pot începe să joace, în viitor, un rol regional sau internațional. Aceasta depinde de rapiditatea cu care vor fi depăşite actualele dificultăți economice, dezvoltându-se capacitatea unor parteneriate reale.

c. Riscurile – presupuse de globalizare nu sunt deloc de neglijat. În primul rând trebuie luate în seamă riscurile economice. Fenomenul globalizării este însoțit mai mult decât oricare altul de o „filozofie a învingătorilor" şi „păşim într-o lume în care există prea puțină milă pentru învinşi"[4].

Deschiderea economică nu implică doar avantaje, ci şi considerabile riscuri. O economie deschisă este o economie care va absorbi mai rapid şi mai dramatic şocurile externe.

Cât despre riscurile legate de securitate, România rămâne vulnerabilă în fața crimei organizate, aşa cum o demonstrează faptul că în doar zece ani țara noastră a trecut de la stadiul de țară de tranzit pentru droguri la cel de țară consumatoare, apoi la cel de țară producătoare.

Pe lângă toate aceste riscuri, trebuie să vorbim şi de cele sociale, mai ales dacă luăm în seamă uriaşa circulație subterană a banilor în România – unde foarte multe plăți se operează cu bani gheață, deci sunt dificil de urmărit şi monitorizat de instituții.

Globalizarea are darul de a accelera anumite fenomene cu rădăcini locale şi de a le croniciza evoluția. Globalizarea îi face mai puternici pe cei puternici şi mai slabi pe cei slabi. În aceste condiții, riscurile de apariție a unor fenomene de tip anarhist/antiglobalizare sunt foarte mari.

Globalizarea se poate compara cu gravitația – trebuie acceptată ca un fenomen „fizic" pe care nu are rost să îl conteşti sau să încerci să îl ocoleşti. Înțelegerea acestui fenomen şi acțiunea în sensul „aikido" – foloseşte-te de forța lui şi nu-l lăsa să te zdrobească – va face diferența dintre învinşi şi învingători[5].

Analiza obiectivă a procesului de globalizare de până acum, atestă faptul că avantajele economice înclină mai mult spre țările dezvoltate şi către marile puteri economice, unde îşi găsesc originea societățile transnaționale. În acest sens, acționează şi mecanismul financiar mondial care prin instituțiile sale: F.M.I., Banca Mondială, Organizația Mondială a Comerțului dominate de marile puteri economice avantajează într-o proporție covârşitoare țările dezvoltate implicate în acordarea de credite, înfăptuirea investițiilor străine directe, instituțiile, societățile transnaționale şi statele creditoare obținând profituri ridicate.

Globalizarea este un produs al modernizării şi corespunde năzuinței oamenilor spre dezvoltare continuă. România trebuia să se adapteze acestui proces şi a făcut-o optând pentru integrarea europeană.

---

[4] *Ibidem*, p. 121.

[5] Eugen Ovidiu Chirovici, *op. cit*., p. 125.

BIBLIOGRAFIE

Beck Ulrich, *Ce este globalizarea?,* Editura Economică, Bucureşti, 2003.

Chirovici Eugen Ovidiu, *Națiunea virtuală. Eseu despre globalizare*, Editura Polirom, Iaşi, 2001.

Diaconescu Mirela, *Economie europeană,* Editura Uranus, Bucureşti, 2004.

Dinu Marin, Cristian Socol, Marius Marinaş, *Economie europeană*, Editura Economică, Bucureşti, 2004.

Dinu Marin, Cristian Socol, *O perspectivă istorică asupra globalizării*, Editura Economică, Bucureşti, 2003.

Gheorghiță Virgil, *Economie mondială,* Editura Economică, Bucureşti, 2002.

Ionescu Romeo Victor, *Economie europeană,* Editura Fundației Academice DANUBIUS, Galați, 2006.

Miclăuş Gheorghe, *Dezvoltare regională, cooperare transfrontalieră şi integrare europeană,* Editura Dacia, Cluj Napoca, 2002.

Soros George, *Despre globalizare,* Editura Polirom, Iaşi, 2002.

Soros George, *Economie şi societate,* Editura Polirom, Bucureşti, 2002.

DIMENSIUNEA RĂZBOIULUI ÎMPOTRIVA TERORISMULUI INTERNAȚIONAL ÎN CONTEXT GEOPOLITIC ŞI GEOSTRATEGIC

THE DIMENSION OF WAR ON INTERNATIONAL TERRORISM WITHIN GEOPOLITICAL AND GEOSTRATEGICAL CONTEXT

Lt.col. Nicolae TONU*
Statul Major al Forțelor Terestre

Sprijinindu-se exclusiv pe terorism ca un mijloc de a atinge obiectivele strategice, mai degrabă decât a se transforma într-o mișcare politică, precum Hezbollah şi Hamas, Al-Qaeda folosește o stratagemă care dă roade rareori. Cercetările academice recente indică faptul că numai 6% dintre grupurile teroriste active în ultimii 40 de ani şi-au atins obiectivele declarate. Lipsa de succes a Al-Qaeda în executarea atacurilor împotriva „inamicului îndepărtat" poate semnifica o perioadă de incapacitate operațională care conduce la frustrare, elan organizațional scăzut şi inabilitatea de a atrage membri. Aceste vulnerabilități ar trebui exploatate de națiunile implicate în războiul împotriva terorismului prin dezvoltarea unei politici de cooperare mutuală având scopul de a furniza mijloacele favorabile reconcilierii între țările din Orientul Mijlociu lărgit şi de a înlătura problemele sociale, precum lipsa locurilor de muncă pentru tineri.

Relying almost exclusively on terrorism as a means to achieve its strategic objectives, rather than transforming into a political movement like Hizbollah or Hamas, Al-Qaeda is using a stratagem that is rarely successful. Recent academic research indicates that only 6 percent of terrorist groups active in the last 40 years have achieved their proclaimed strategic objectives. Al-Qaeda's lack of success in executing attacks against the "far enemy" could portend a period of operational futility leading to increased frustration, decreased organizational élan, and inability to attract new members. These vulnerabilities should be exploited by the nations involved in the war on terrorism by developing a policy of mutual cooperation aimed at providing the means for reconciliation among the larger Middle East countries and mitigating against social probems such as youth unemployment.

Cuvinte cheie: terorism, terorism global, operații militare, capabilități, criză economică.

Keywords: *terrorism, global terrorism, military operations, capabilities, economical crisis.*

* e-mail: *nicnicolae@yahoo.com*

Necesitatea abordării globale a luptei împotriva terorismului

Caracterul global al amenințării pe care o reprezintă terorismul este determinat de complexitatea cauzelor care generează formele sale de manifestare. În acelaşi timp, neconvenționalitatea sa este rezultatul acțiunii conjugate a mai multor realități, printre care: asimetria părților implicate, metodele de acțiune, caracterul disproporționat dintre efectele acțiunilor teroriste şi costurile pe care le necesită mijloacele folosite în acest scop. Toate aceste argumente impun abordarea globală a luptei antiteroriste, nu numai acolo unde se manifestă asemenea atacuri, ci şi în toate demersurile care le favorizează.

În acest context, apare necesară concentrarea asupra unor priorități de acțiune pe plan global, cum ar fi: transformarea relației transatlantice în pilon de stabilitate şi încredere, intensificarea demersurilor de soluționare a focarelor de conflict deschis sau a situațiilor de criză latentă, care pot avea consecințe dramatice pentru stabilitatea şi securitatea statelor, inclusiv prin promovarea acțiunilor teroriste; punerea în valoare, cu mai mare eficiență, a mecanismelor de acțiune regională şi intraregională.

Solidaritatea internațională antiteroristă este o expresie a înaltei responsabilități a omenirii pentru salvgardarea valorilor supreme ale democrației – viața şi libertatea, motiv pentru care întreaga comunitate internațională a luat poziție din primul moment în confruntarea cu noua şi extrem de periculoasa dimensiune a amenințării teroriste. O strategie eficientă la nivel internațional, în prevenirea şi combaterea terorismului, implică eforturi coordonate la nivel global. Aceasta are în vedere armonizarea legislației existente şi a criteriilor internaționale, precum şi implementarea unor acțiuni operative eficiente de combaterea a terorismului. De asemenea, lupta la nivel internațional pentru combaterea terorismului trebuie să aibă în vedere cooperarea eficientă şi coordonată între autoritățile cu responsabilități în aplicarea legii la nivel global, regional şi subregional, pentru neutralizarea acțiunilor crimei organizate şi stoparea fondurilor pe care acestea le furnizează pentru activitatea grupurilor teroriste.

Programele de combatere a terorismului sunt centrate pe aspecte cu privire la prevenire, descurajare, reacție şi previziune. Concret, aceste măsuri trebuie să vizeze: revizuirea oportună a legislațiilor interne şi internaționale privind combaterea terorismului; adoptarea de legi privind prevenirea traficului internațional de arme, explozibil, materiale nucleare, chimice sau bacteriologice; întărirea cooperării internaționale pentru identificarea membrilor organizațiilor teroriste; supravegherea strictă a persoanelor fizice sau juridice suspectate că finanțează acțiuni teroriste; îmbunătățirea măsurilor de protecție a transporturilor publice, îndeosebi a aeronavelor de pasageri; intensificarea supravegherii rețelelor de comunicații, inclusiv a comunicațiilor

pe Internet, utilizate tot mai frecvent de către membrii organizațiilor teroriste; sporirea bugetelor alocate structurilor de ordine publică şi siguranță națională, pentru a asigura o mai bună dotare şi instruire a forțelor specializate în combaterea terorismului. Toate acestea se pot realiza numai printr-o strânsă colaborare atât internă, cât şi externă, în care sunt implicate organele guvernamentale şi instituțiile şi organismele abilitate în acest sens.

Sarcina asigurării securității interne este complexă şi interdependentă, implicând responsabilități din partea unui mare număr de instituții. Aceste responsabilități revin, preponderent, administrației publice şi structurilor de securitate şi ordine publică, precum şi celor care se ocupă cu protecția civilă, securitatea frontierelor şi garda de coastă, structurilor de informații, contrainformații şi securitate, organismelor de prevenire a spălării banilor şi de control al importurilor şi exporturilor strategice, iar în situații excepționale, unele activități se execută de către structurile militare[1].

Omenirea se confruntă cu cea mai mare amenințare din istoria sa – *terorismul global.* "Noul terorism" promovează uciderea în masă şi încearcă să-şi învăluie masacrele în mantia unui islamism care, de fapt, nu există în conştiința majorității credincioşilor acestei religii.

Pretutindeni – în Orient şi Occident, în Nord şi Sud, în țări creştine, musulmane sau în țări aparținând altor credințe, mii şi mii de oameni cad victime anual „apocalipsei" teroriste. Amenințarea s-a generalizat, s-a globalizat. Asemenea unei hidre uriaşe cu nenumărate capete, terorismul a cuprins întreaga planetă şi este greu de prevăzut unde şi când va lovi din nou.

Contextul geopolitic şi geostrategic

Actuala criză economică globală constituie unul dintre argumentele îngreunării luării deciziilor în cazul unor probleme apăsătoare. Este imposibil ca războiul declarat de SUA împotriva terorismului să nu aibă consecințe geopolitice şi geostrategice.

Cele mai posibile evoluții ale contextului geopolitic şi geostrategic care pot avea impact asupra unei strategii globale de luptă împotriva terorismului ar putea fi:

- un sistem global multipolar se dezvoltă cu ridicarea Chinei, a Indiei şi a altor state. Puterea relativă a actorilor nestatali – organizații comerciale, triburi, organizații religioase şi chiar rețele criminale – va creşte;
- transferul fără precedent al bunăstării relative dinspre vest spre est aflat în desfăşurare va continua;
- Statele Unite vor rămâne cel mai puternic stat, dar vor fi mai puțin dominante;

[1] *Strategia de securitate națională a României.*

- creşterea economică continuă, împreună cu o creştere a populației cu 1,2 miliarde de oameni până în 2025, va pune presiune asupra energiei, resurselor de hrană şi de apă;
- potențialul de conflict va creşte datorită schimbărilor rapide în unele părți ale Orientul Mijlociu extins şi datorită extinderii capabilităților letale;
- este improbabil ca terorismul să dispară până în 2025, dar elanul acestuia poate să scadă, dacă creşterea economică continuă în Orientul Mijlociu, iar lipsa locurilor de muncă pentru tineri este soluționată. Pentru acei teroriști activi, răspândirea tehnologiilor va pune capabilități periculoase la dispoziția lor.

Impactul probabil al acestor evoluții va consta în:

- până în 2025 o singură „comunitate internațională" compusă din națiuni-state nu va mai exista. Puterea va fi mai dispersată în timp ce noii jucători vor aduce reguli noi în joc, iar riscurile care vor afecta alianțele tradiționale vestice vor creşte. Mai multe țări pot fi atrase de modelul de dezvoltare alternativ al Chinei mai degrabă decât a adopta modelul vestic de dezvoltare politică şi economică;
- în timp ce unele țări devin mai implicate în dezvoltarea lor economică, stabilitatea geopolitică poate creşte. Transferul de bunăstare poate întări țări ca Rusia care vor să provoace ordinea vestică;
- ritmul inovărilor tehnologice vor fi cheia dezvoltărilor în viitorul apropiat. Toate tehnologiile curente sunt inadecvate pentru înlocuirea arhitecturii de energie tradițională la scara necesară;
- dacă condițiile de angajare nu vor deveni favorabile tinerilor în țări precum: Afganistan, Nigeria, Pakistan şi Yemen, aceste țări vor rămâne predispuse instabilității şi eşecului statal;
- nevoia ca SUA să acționeze ca un factor de echilibru regional în Orientul Mijlociu va creşte, deşi alte puteri din afară, precum: Rusia, India şi China, vor juca un rol mai important decât cel curent;
- oportunitățile pentru atacuri teroriste cu arme de distrugere în masă vor creşte pe măsură ce tehnologia se răspândeşte, iar programele puterilor nucleare se dezvoltă. Consecințele practice şi psihologice ale unor asemenea atacuri se vor intensifica într-o lume tot mai globalizată[2].

Sistemul internațional, aşa cum a fost construit după cel de-al Doilea Război Mondial, va fi de nerecunoscut în următorii 15 ani, datorită ridicării puterilor emergente, economiei globalizate, unui transfer istoric de bunăstare relativă şi putere economică dinspre vest spre est şi creşterii puterii actorilor

[2] *Global Trends 2025: A Transformed World,* National Intelligence Council, US Government Printing Office, noiembrie 2008.

nonstatali. Până în 2025 sistemul internațional va fi unul multipolar global, cu goluri în puterea națională care vor continua să se micşoreze între țările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare. O astfel de ordine globală nu poate să nu aibă un impact asupra luptei împotriva terorismului internațional, ea însăşi constituind un pilon al strategiilor naționale de securitate ale țărilor occidentale. Pentru țările puternice, această luptă este un mecanism de bază al politicii externe.

Pilonii războiului global împotriva terorismului

Pilonii globali ai războiului împotriva terorismului internațional pot fi considerați:

1. Politica comună de securitate

Politica comună de securitate este mai mult o problemă a Europei decât a Statelor Unite. Este improbabil ca în această politică să fie integrate obiective comune cu alte state, precum cele din BRIC (Brazilia, Rusia, India, China), dar obiectivele în domeniul războiului global împotriva terorismului pot deveni comune cel puțin pentru că acestea favorizează şi interesele puterilor emergente.

Strategia de securitate a Europei adoptată la 12 decembrie 2003, identifică următoarele amenințări:

- terorismul;
- proliferarea armelor de distrugere în masă;
- conflictele regionale;
- eşecul statal (datorat corupției, proastei guvernări, abuzului de putere, instituțiilor slabe);
- crima organizată[3].

Aceste amenințări au fost înglobate de politicile de securitate ale statelor membre. Obiectivul global al Uniunii Europene este acela de a deveni un actor global. Ca o uniune de 25 de state şi cu o populație de peste 450 de milioane de locuitori, Uniunea Europeană doreşte un rol mai important în lumea de astăzi.

Paşii adoptați de UE în vederea combaterii terorismului sunt integrați în Concepția Generală care se bazează pe o serie de documente strategice cum sunt: Programul Haga – Zece priorități pentru următorii 5 ani, Conceptul Strategic de combatere a crimei organizate, Mecanismul de evaluare în lupta împotriva crimei organizate, Lupta împotriva crimei organizate şi terorismului, rolul Eurojust în Rețeaua Judiciară Europeană, precum şi o serie de documente legate de prevenirea traficului de arme, a imigrației ilegale, a spălării de bani, a crimei financiare şi a crimei cibernetice[4].

[3] *A secure Europe in a better world - European security strategy*, Brussels, 12 December 2003.
[4] http://europa.eu/scadplus/leg/en/s22008.htm

2. Cadrul legislativ

Dacă legislația, în cea mai mare parte controversată datorită acuzațiilor că ar încălca sau amenință cu încălcarea drepturilor omului[5], sprijină un nou context global al luptei împotriva terorismului, problema capabilităților şi al operațiilor este una mult mai costisitoare şi naşte controverse atât între parteneri, cât şi între rivali.

Un război împotriva terorismului internațional presupune o strategie. Această strategie trebuie bazată pe o legislație comună, sau cel puțin compatibilă. Astfel, după atacurile de la 11 septembrie 2001, SUA au adoptat PATRIOT Act, un document legislativ controversat care a dat puteri sporite autorităților specializate în lupta împotriva terorismului şi a urmărit să blocheze terenul operațiunilor prin controlul asupra instituțiilor financiare şi asupra infrastructurii de comunicare. PATRIOT Act a modificat o serie de legi americane, printre care: Foreign Intelligence Surveillance Act din 1978 (FISA), Electronic Communications Privacy Act din 1986 (ECPA), Money Laundering Control Act din 1986 (MLCA), Bank Secrecy Act (BSA), precum şi Immigration and Nationality Act. La rândul ei, Uniunea Europeană a adoptat o serie de acte şi a elaborat directive pentru întărirea cadrului legal de combatere a terorismului.

3. Operații şi capabilități

Operațiile militare desfăşurate sub egida luptei împotriva terorismului vizează înlăturarea regimurilor care sprijină terorismul, aşa cum a fost operația din Irak sau cea din Afganistan. Aceste operații au şi alte scopuri şi interese, unul dintre ele fiind asigurarea influenței în zona Orientului Mijlociu, în primul rând de către Statele Unite. Operații comune, precum Active Endeavour au drept scop combaterea operațiilor teroriste în bazinul Mării Mediterene etc. Capabilitățile se referă, în primul rând, la capabilitățile de intelligence, momentul 11 septembrie 2001 constituind un punct de referință în restructurarea comunităților de informații în majoritatea țărilor occidentale. Totodată, după atacurile teroriste din trecutul apropiat majoritatea țărilor şi-au restructurat capabilitățile de HUMINT şi SIGINT, precum şi cele legate de intervenția antitero şi managementul efectelor atacurilor teroriste.

Adevărata dimensiune a războiului împotriva terorismului internațional este dată de forțele şi de fondurile angajate în aceste operații. Dacă cadrul legal a asigurat crearea capabilităților necesare, o înțelegere a acestora poate crea imaginea largă a acestui război. Cu toate acestea, politica şi diplomația combinate cu dezvoltări ale capabilităților operaționale şi de intelligence sunt necesare în obținerea succesului.

[5] http://www.legi-internet.ro/blogs/

După atacurile de la 11 septembrie, Consiliul NATO a invocat Articolul 5 al Alianței, iar Primul Ministru Australian a invocat Articolul IV al Tratatului ANZUS. Imediat după atacuri, administrația Bush a declarat războiul împotriva terorii, cu scopul de a-l aduce pe Osama bin Laden şi Al Qaeda în fața justiției şi de a preveni emergența altor rețele de teroriști. S-a încercat atingerea acestor scopuri prin impunerea de sancțiuni militare şi economice împotriva statelor sponsore ale terorismului şi prin creşterea supravegherii globale şi a schimbului de informații.

Dacă operațiile militare reprezintă partea fierbinte a războiului împotriva terorismului, adevăratul război este unul aflat în umbră, al serviciilor de informații. Acestea au înțeles repede necesitatea adaptării la aceste amenințări noi, sporite de posibilitățile date de globalizare teroriştilor, şi s-au adaptat noilor realități. Accentul pus pe HUMINT a întărit controlul asupra operațiilor teroriste, reuşindu-se şi o serie de succese mai puțin cunoscute, obținute în primul rând datorită cooperării dintre serviciile de intelligence.

Dacă războiul împotriva terorismului internațional are într-adevăr o dimensiune globală atât văzută, cât şi nevăzută, şi dacă acesta a înregistrat multe succese este totuşi limpede că autoritățile implicate pot da uneori greş, iar consecințele pot fi dezastruoase. A îngloba toate operațiile anterioare sub aceeaşi umbrelă a unui rău care trebuie eradicat este o mare greşeală şi este contraproductiv. A contracara terorismul Al-Qaeda şi cel al Hezbollahului sub aceleaşi auspicii, plecând de la aceleaşi premise este ilogic şi incorect.

Preocupările țărilor arabe pentru viitorul durabil poate fi cheia luptei împotriva terorismului. Previziunile despre evoluția terorismului atestă faptul că în următorii 15 ani terorismul nu va dispărea, dar atracția față de acesta va scădea dacă problemele sociale sunt rezolvate. Viitorii teroriști vor fi indivizi radicalizați dornici de răzbunare. Războiul împotriva terorii este mai degrabă unul bazat pe pace şi cooperare, în care sunt tratate nu cauzele, ci problemele esențiale.

BIBLIOGRAFIE

United States Department of Defense, Office of the Secretary of Defense, *Annual Report to Congress. Military Power of the People's Republic of China*, 2008.

National Intelligence Council, *Global Trends 2025: A Transformed World*, US Government Printing Office, noiembrie 2008.

Kam E., *Irak in turmoil*, în Institute for National Security Studies, *The Middle East Strategic Balance 2007-2008*, Ierusalim, 2008.

Gardels N., interviu cu Brzezinski, Z., European Viewpoint, Tribune Media Services INC, 14 iunie 2005.

Moss T., *Power to the people: an examination of the „Chinese Threat”*, Jane's Defence Weekly, pag. 26, 23 iulie 2008.

Priest D., *CIA Holds Terror Suspects in Secret Prisons* , The Washington Post, 2 noiembrie 2005;

Strategia de Securitate Națională a României.

A secure Europe in a better world - European Security Strategy. Brussels, 12 December 2003.

Case C-301/06, Ireland v European Parliament, Council of the European Union, Action for annulment – Directive 2006/24/EC – Electronic communications – Retention of data – Choice of legal basis – Article 95 EC – Title VI of the EU Treaty.

http://presa-zilei.ro, 9 septembrie 2006

http://www.cnn.com/2009/POLITICS/01/12/obama.gitmo/

http://eur-lex.europa.eu/ro/legis/20090101/chap18.htm

http://www.digitalnpq.org/global_services/european%20viewpoint/06-14-05.html

http://europa.eu/scadplus/leg/en/s22008.htm

http://www.legi-internet.ro/blogs/

http://en.wikipedia.org/wiki/War_on_Terrorism

TENDINȚE ŞI PERSPECTIVE DE MANIFESTARE A TERORISMULUI

TENDENCIES AND PERSPECTIVES WITHIN FUTURE TERRORISM

Lt.col. Nicolae TONU*
Statul Major al Forțelor Terestre

Atacurile de la World Trade Center au schimbat radical percepția despre teroare şi teroriști. În timp ce teroriştii secolului XX se găseau într-o luptă constantă bazată pe anumite reguli împotriva regimurilor lor sau împotriva altor ținte care le puteau amenința propriile interese, martirii palestinieni nu urmau acelaşi mod de operare. Aceştia se aruncau în aer împreună cu victimele lor în numele lui Allah şi luptau pentru o cauză mai mare – ştergerea statului Israel de pe pământul arab. Atacatorii Al-Qaeda au constituit o nouă schimbare în evoluția terorismului. Aceşti teroriști noi erau educați, trăiseră în societatea occidentală şi au folosit avioane de pasageri drept bombe pentru a le dirija în clădiri înalte.

The 9/11 attacks changed radically the perception on terror and terrorists. While the terrorists of the XX century were in a constant struggle based on certain rules, against their regimes or other targets which could threat their interests, the Palestinian martyrs did not follow the common pattern. They were detonating themselves together with their victims in the name of Allah and were fighting for a greater cause – to wipe out the state of Israel from the Arab soil. The Al-Qaeda attackers provided a new change in the evolution of terrorism. These new terrorists were educated, had lived in the Western society and used passenger planes as bombs in order to fly them into huge buildings.

Cuvinte cheie: terorism, rețele teroriste, terorism informațional, terorism mediatic, cyberterorism.
Keywords: *terrorism, terrorist networks, informational terrorism, media terrorism, cyberterrorism.*

Atacurile din 11 septembrie 2001 au reprezentat un nou moment de turnură. Terorismul a depăşit şi faza atentatorilor sinucigaşi, needucați care mureau cu zâmbetul pe buze cu gândul la un paradis cu vin din belşug şi fecioare. De data aceasta, teroriştii de la World Trade Center nu corespundeau profilului psihologic al teroristului islamic. Aceştia au lovit din aer, pilotând

* e-mail: *nicnicolae@yahoo.com*

avioane de pasageri şi izbindu-se de clădiri. Astfel de lovituri se pregătesc din timp cu maximă scrupulozitate. Aceste evoluții au dus la o dezvoltare fără precedent a studiilor despre terorism.

Teroriştii se organizează în structuri noi, mai puțin ierarhice, şi folosesc "amatori" pentru a se extinde. David Rapoport a sugerat că terorismul motivat religios reprezintă "al patrulea val" în evoluția terorismului, urmând mişcările teroriste asociate mai întâi cu destrămarea imperiilor europene, apoi cu decolonizarea şi, în final, cu mişcarea antioccidentală[1].

O caracteristică a vechilor grupări teroriste o constituia faptul că acestea erau structurate ierarhic, cu lideri cunoscuți, care operau, în principal, în maniera militară convențională, unde liderii răspund de identificarea, integrarea şi coordonarea diferitelor cerințe legate de luptă, antrenament comunicații, transport, informații şi supraveghere, precum şi de luarea deciziilor cheie de utilizare a forței. Mulți analişti au ajuns la concluzia că noile grupuri teroriste folosesc practici operaționale superioare şi, de obicei, amatori. Arquilla, Ronfeldt şi Zanni, de la Corporația Research And Development – RAND[2], au argumentat că noile grupări teroriste "par uneori a fi acefale, adică fără conducător, iar alteori policefale, cu mai mulți conducători".

Faptul că amenințarea teroristă contemporană oferă noi caracteristici se datorează atât evoluției contextului strategic actual, cât şi schimbării de fond intervenite la nivelul voinței şi al obiectivelor celulelor teroriste. În acest cadru, atentatele din 11 septembrie nu constituie doar o manifestare a noilor logici care structurează domeniul terorismului, ci au şi un efect încurajator, reuşind să mobilizeze, în lumea întreagă, grupuri diverse, care, prin actele teroriste comise, s-au alăturat şi continuă să se alăture organizației Al-Qaeda, făcând din ea o mişcare ce nu poate fi controlată şi cu atât mai puțin învinsă. La 11 septembrie 2001, teroriştii au demonstrat că au voința şi capacitatea de a provoca distrugeri în masă. Logica acestui terorism scapă, astfel, principiilor lui Clausewitz cu privire la limitele ce ar trebui avute în vedere în caz de folosire a forței, prin faptul că numărul victimelor şi al consecințelor dezastruoase ale agresiunii nu mai sunt înțelese ca inevitabile pagube colaterale, ci reprezintă unul dintre obiectivele principale ale inițiatorului actului terorist.

O primă caracteristică a rețelei teroriste Al-Qaeda o constituie capacitatea de a acționa la nivel planetar, organizația dispunând de celule în aproximativ 60 de țări din întreaga lume. A doua caracteristică care îi oferă o asemenea audiență provine din ideologia sa: Al-Qaeda nu este pan-arabă, ci

[1] D.C. Rapoport, *The Fourth Wave: September 11 and the History of Terrorism*, Current Hislory, vol. 100, no. 650 (December 2001), pp. 419-424.

[2] John Arquilla, Ronfeldt David, Zanini Michele, *Networks, Netwar, and Information-Age Terrorism,* în Ian O. Lesser et al, Countering the New Terrorism, p. 51.

pan-islamică, ceea ce îi apropie de organizațiile islamiste din întreaga lume, din Asia Centrală şi de Vest, până în Africa şi Europa. A treia caracteristică o constituie faptul că Al-Qaeda este o organizație nonstatală. Membrii săi sunt infiltrați în numeroase organizații teroriste naționale, dar nu poate fi confundată cu nici un stat. Din acest motiv loviturile antiteroriste asupra unui stat pot afecta statul respectiv, dar nu şi pe Al-Qaeda, care în acest caz seamănă cu sporii antraxului: plutesc în aer, dar sunt invizibili. Capacitatea de disimulare a Al-Qaeda a fost adesea comparată de analişti cu celebrii Aliens din filmele SF americane, entități străine care se dezvoltă în interiorul unui organism, determinându-i reacțiile, dar abandonându-l la primul semnal de alarmă[3].

Spre deosebire de alte organizații fundamentaliste, ce au doar obiective naționaliste şi îşi atrag membrii din rândul celor marginalizați, Al-Qaeda a reuşit să unifice o serie de grupări disparate de militanți islamişti într-o rețea globală extrem de bine coordonată. Magnus Ranstorp, analist la Universitatea St. Andrews din Scoția remarca: „Unicitatea rețelei este dată de faptul că globalizează terorismul, astfel că poate folosi indivizi diferiți, cu aptitudini diferite. Asta îi dă puterea să sfideze restul lumii". Organizația recrutează tineri din clasele mijlocii, studenți educați şi plimbați prin țări străine, voluntari arabi care au luptat în Afganistan împotriva forțelor sovietice. Cei mai mulți dintre aceştia ştiu cum funcționează lumea modernă, s-au dezvoltat şi au fost educați în sânul ei.

Una dintre problematicile des vehiculate în literatura de specialitate este legată de aserțiunea conform căreia momentul 11 septembrie 2001 reprezintă apoteoza "unei noi forme de terorism concentrat pe milenara viziune a Apocalipsei"[4]. În viziunea lui Steven Simon, dimensiunile noului terorism pleacă de la premisa că, în mintea celor care le-au produs, atacurile din 11 septembrie au reprezentat acte de devoțiune religioasă – un fel de cult, făcut în numele lui Dumnezeu şi în concordanță cu dorințele Lui.

Noul terorism înlătură dialogul sau negocierea, iar strategiile tradiționale împotriva terorismului nu funcționează în acest caz, pentru că oamenii Jihadului, neavând un teritoriu de apărat, îşi validează, prin sacrificiu şi atacurile pe care le execută, revendicările cu privire la ostilitatea Occidentului față de Islam[5].

Ian Lesser, acceptând specificitatea noului terorism în termenii ideologiei apocaliptice, lărgeşte această concepție, prin includerea structurilor

---

[3] *Structura secretă şi strategia teroristă Al-Qaeda*, în „Dosare ultrasecrete", 20 octombrie 2001.

[4] Matthew J. Morgan, *The Origins of the New Terrorism*, Parameters, vol. 34, no. 1 (Spring 2004), p. 29.

[5] Simon Steven, *The New Terrorism: Securing the Nation against a Messianic Foe*, Brookings Review, vol. 21, no. 1 (Winter 2003). pp. 18-24.

organizaționale. El arată, în acest sens, că vechea imagine a unui terorism profesional motivat de ideologie sau de dorința pentru "eliberare națională", care operează în concordanță cu o anumită agendă politică, nu a dispărut definitiv, ci a fost completat sau înlocuit cu alte forme de terorism, în care diferă atât motivația, cât şi actorii ori sponsorii[6].

Unii autori[7] consideră, ca o primă caracteristică a terorismului secolului XXI, folosirea acestuia de către unele state ca instrument al politicii externe. Analiza mutațiilor survenite în ultimii ani în tipologia actelor teroriste reliefează creşterea anvergurii acțiunii teroriste, renunțarea la atentatele „punctuale", executate asupra unor obiective alese cu grijă, astfel încât prin utilizarea unui minim de mijloace şi resurse financiare şi, de regulă, cu limitarea numărului de victime omeneşti, să se obțină maximul de efect – propagandistic sau de altă natură. Schimbarea de atitudine a organizațiilor extremist-teroriste a condus la apariția unui nou tip de terorism – denumit de unii analişti „superterorism", accentul punându-se pe creşterea, până la proporții greu de imaginat, a numărului de morți şi răniți sau ale pagubelor materiale, îndeosebi din rândul populației paşnice, neangajate în nici un fel în dispute.

O caracteristică majoră a terorismului acestui început de secol o reprezintă alegerea țintelor acțiunilor teroriste cu semnificații naționale sau internaționale. Vor fi vizate, în principal, obiective strategice reprezentative, care vor constitui, implicit, atacuri la adresa valorilor comune ale unui grup de state şi realizarea scopului strategic prin destabilizarea unui întreg sistem de relații la nivel regional sau mondial. Sunt de notorietate deja amenințările rețelelor teroriste în statele occidentale dezvoltate din punct de vedere economic sau cu referire la organismele internaționale. În această categorie se situează „terorismul simbolic", având drept caracteristică faptul că victima aleasă trebuie să reprezinte simbolul „duşmanului". Atentatul, în acest caz, reprezintă mai mult decât o simplă răzbunare sau eliminare a unui personaj incomod. Astfel, în 1978 când ETA (Euzkadi ta Azkatusuna) l-a asasinat pe premierul spaniol Luis Carrero Blanco, ținta o reprezenta, de fapt, sistemul politic care refuza autonomia bascilor în Spania. Similar, când OAS (Organisation de l'Armée Secrete) a încercat în mod repetat să-l asasineze pe Charles de Gaulle, aceştia nu urmăreau să se răzbune pe un om, ci doreau să lovească Franța „nerecunoscătoare".

Un aspect care se prefigurează ca o caracteristică îl reprezintă multiplicarea numărului de țări şi organizații internaționale cu anumite

---

[6] Ian O. Lesser, *Introduction*, în Ian O. Lesser et al, Countering the New Terrorism, Santa Monica, 1999, pp. 1-2.

[7] Col. Nicolae Ciobanu, *Fenomenul terorist, factor de risc la adresa securității naționale*, Universitatea Națională de Apărare, Bucureşti, 2006.

scopuri politice care acționează ca sponsor pentru organizațiile teroriste. Pentru a-şi atinge scopurile politice cu orice preț, dorind totodată o neimplicare directă în realizarea acestora, datorită imposibilității atingerii lor pe căi diplomatice, economice, politice sau militare, multe state vor apela la sponsorizarea acțiunilor unor organizații teroriste. Acest aspect este strâns legat de creşterea intereselor economice sau de altă natură a unor state în diferite zone ale globului pământesc.

Finanțarea activităților teroriste de către anumite state va constitui şi pe viitor un obstacol în calea eforturilor pe care Statele Unite ale Americii şi comunitatea internațională le depun pentru a lupta împotriva terorismului.

Cea mai îngrijorătoare formă de evoluție a terorismului, şi nu neapărat cea mai improbabilă, este reprezentată de recurgerea la armele de distrugere în masă – chimice, biologice, radiologice sau nucleare (CBRN). Creşterea caracterului letal al atacurilor teroriste va fi în concordanță cu diversificarea instrumentelor letale. Teroriştii încearcă să achiziționeze şi să folosească arme chimice, biologice, radiologice şi nucleare pentru a provoca dezastre în masă.

În urma măsurilor de combatere a terorismului luate de Coaliția antiteroristă, formată după evenimentele din 11 septembrie 2001 şi condusă de către Statele Unite ale Americii, este de aşteptat ca majoritatea organizațiilor teroriste să îşi revizuiască strategiile şi tacticile de acțiune. Acestea vor acționa, mai mult ca probabil, pentru realizarea unității de acțiune între grupurile şi organizațiile teroriste din diferite țări.

Având în vedere modul de acțiune şi procedeele folosite în atentatele acestui început de secol, se poate prefigura o reconsiderare şi proliferare a actelor de terorism prin sacrificiu în infrastructura operațională a organizațiilor teroriste. Sectele apocaliptice, extremiştii de dreapta, organizațiile extremiştilor islamici, al căror obiectiv nu este să negocieze cu guvernele sau să-şi atragă opinia publică, ci pur şi simplu să distrugă un sistem politic pe care-l consideră ostil, chiar odios, o religie, o existență neconformă cu regulile lor şi, în numele unor precepte greu de identificat şi de înțeles, să ucidă, au proliferat „teroristul-sinucigaş”.

Sinucigaşul crede că duce la îndeplinire voința lui Dumnezeu sau a lui Allah şi că un război sfânt nu este împiedicat de provocarea unui masacru în masă. Din ce în ce mai mult este probabil ca fanaticul religios să fie mai înclinat spre ideea sacrificiului propriei vieți pentru cauză.

Creşterea amenințătoare a numărului actelor teroriste comise prin folosirea tacticilor sinucigaşe subliniază faptul că acest tip de acțiune prezintă pentru organizațiile şi grupările teroriste avantaje tactice, financiare şi de siguranță față de terorismul convențional: este o operațiune simplă şi ieftină; garantează producerea unui mare număr de victime; are o largă prezentare în mass-media; nu presupune riscul unui interogatoriu postoperațional.

Tendințe în evoluția terorismului

Specialiştii în domeniu vorbesc, în ultimii ani, de apariția în Orientul Mijlociu a ceea ce a fost numit *tehno-terorism* – folosirea de către teroriști a comunicațiilor prin satelit, a e-mail-ului şi World Wide Web-ului. Organizațiile fundamentaliste islamice au adoptat pe scară largă tehnologia informațională. Astfel, activiştii Hamas din Statele Unite folosesc camerele de comunicație verbală între utilizatorii de calculatoare pentru întocmirea planurilor operațiunilor şi coordonarea activităților din Gaza, West Bank şi Liban. Internetul este folosit de către Hezbollah atât ca instrument de propagandă, cât şi pentru atragerea de fonduri, ca instrument organizatoric şi de comunicare. Rol oarecum ambiguu al tehnicilor moderne de comunicare – de mijloc de informare a cetățenilor, dar şi de element al fenomenului terorist, constituie o provocare distinctă pentru societățile democratice confruntate cu fenomenul terorist, puternic ataşate principiului respectării libertăților individuale şi prezervării absolute a vieții omeneşti.

Ne asociem opiniilor unor analişti în domeniu care consideră că există şi alte forme de terorism care trebuie serios analizate şi pentru care trebuie găsite strategii de contracarare şi de securitate, aşa cum este de exemplu, bioterorismul, cyberterorismul, terorismul informațional, megaterorismul, narcoterorismul, terorismul nuclear, bacteriologic şi chimic etc.

Evoluția terorismului în direcția *NETWAR*, referindu-ne la apariția unui model de terorism la nivelul societații care implică măsuri tradiționale ale războiului de mică anvengură în care protagoniştii folosesc structuri organizatorice sub formă de rețele şi au la bază doctrine şi strategii moderne, va crea noi dificultăți pentru activitatea contrateroristă.

Tipurile de provocări şi urmările acestora vor fi în strânsă legătură cu tipurile de doctrine pe care teroriştii le vor dezvolta şi le vor aplica. Unele efecte doctrinare vor apărea la nivel operațional, atacurile împotriva sistemului informațional fiind distincte de cele de distrugere, specifice operațiunilor cu caracter militar. Aprofundând analiza, putem afirma că direcția în care va evolua terorismul de tip nou va depinde şi de alegerea privind câteva paradigme doctrinare, care vor defini țelurile şi strategiile acestora.

Putem defini trei paradigme teroriste, care au o importanță considerabilă: teroarea ca diplomație a constrângerii, teroarea ca război şi teroarea ca vestitor al unui nou sistem social. Aceste trei aspecte angajează, în diferite moduri, raționamente distincte pentru acțiunile teroriste: ca o armă a celor slabi, ca un mod de a-şi defini identitatea şi ca un mod de a răzbate către un nou sistem social.

Toate cele trei paradigme prezentate anterior oferă posibilități pentru *NETWAR*, mai mult, toate cele trei paradigme permit utilizarea sabotajului

cibernetic de către teroriştii cu pregătire în acest domeniu, la fel de bine ca şi indivizii nemulțumiți care sunt ultraprofesionalizați şi care şi-au făcut apariția la sfârşit de mileniu. De asemenea, putem menționa că terorismul *NETWAR* poate fi o bătălie de idei şi urmările acestei forme de conflict pot conduce la creşterea influenței rețelelor, în loc de a le distruge.

Mulți experți argumentează că terorismul se îndreaptă către acțiuni distructive ale căror urmări letale sunt în creştere. Cu toate acestea, nu trebuie neglijat punctul de vedere că, în unele situații, terorismul *NETWAR* poate conduce, mai degrabă, la întreruperea pe un termen limitat a activității țintei, decât la distrugerea ei. Fără îndoială, terorismul de acest gen va continua să distrugă "ținte" şi să omoare oameni, dar strategia lor principală va fi direcționată către sfârşitul nonletal al spectrului, în care comanda şi controlul "nodurilor" şi vulnerabilitățile informaționale ale infrastructurilor conduc la "țintele" cele mai bune.

Putem afirma, fără să greşim, că într-adevăr între terorism şi "informație" există o strânsă legătură, plecând de la faptul că celor antrenați pentru a comite atentate sinucigaşe le este interzis accesul la mijloacele internaționale de informare în masă, până la faptul că teroriştii caută să creeze dezastre, care să apară pe prima pagina a ziarelor şi continuând cu dezbaterile despre măsurile contrateroriste, ce pot conduce la limitarea libertății presei, creşterea supravegherii publice şi culegerii de informații, ca şi la creşterea măsurilor de securitate asupra sistemelor de comunicare şi informare. Tacticile teroriste şi-au axat atenția pe importanța funcționării instituțiilor democratice în domeniul comunicării şi informării, dezbaterilor publice privind modul în care teroriştii pot submina practicile democratice şi se pot folosi de conceptul folosirii dreptului la informație.

În timp ce terorismul de tip *NETWAR* poate fi executat de către orice grup terorist, care acționează în baza oricăreia dintre cele trei paradigme prezentate anterior, apariția grupurilor bazate pe sistemul "rețea", ale căror obiective sunt declanşarea şi ducerea războiului, va reprezenta una dintre cele mai importante şi periculoase forme de luptă din punct de vedere militar. Ca urmare, dacă teroriştii se vor percepe ei înşişi ca militari, interesul acestora în atacarea obiectivelor militare va creşte.

În afara tendințelor în ceea ce priveşte dezvoltarea conceptelor strategice, o reală importanță o are dezvoltarea tehnologiei informaționale şi de orice natură, dezvoltare care poate pune la dispoziția grupărilor teroriste suportul acțional al dezvoltării conceptelor strategice. În acest sens putem enumera apariția în viitor a unor noi forme de manifestare a terorismului, cum ar fi: bioterorismul, cyberterorismul, narcoterorismul, terorismul mediatic etc.

Bioterorismul

Studiul lucrărilor de specialitate, precum şi preocupările organismelor internaţionale şi autorităţilor de stat, sugerează că *bioterorismul* este terorismul care utilizează germeni specifici războiului biologic, prin răspândirea intenţionată a agenţilor biologici toxici, în formă naturală sau prelucrată. Definiţia este greu de elaborat atât timp, cât chiar definiţiile date pentru războiul biologic, securitatea biologică şi chiar pentru terorism sunt supuse dezbaterilor.

Principalii agenţi biologici cunoscuţi ca putând fi folosiţi pentru atacuri biologice sunt: bacteria anthrax; virusul smallpox; bacteria botulism; ebola; bacteria „plague"; virusul hemoragic „Marburg"; bacteria „tularemia".

Cyberterorismul

Cu privire la cyberterorism, acesta este definit de cei mai mulţi experţi în domeniu, drept folosirea premeditată a unor acţiuni de sabotare îndreptate împotriva calculatoarelor, cu intenţia de a provoca prejudicii cu urmări sociale, ideologice, religioase sau politice.

Pentru a avea o imagine asupra efectelor pe care le poate avea un atac cyberterorist, trebuie spus că prin reţeaua *internet* se efectuează zilnic operaţiuni de comerţ electronic în valoare de circa 6,5 miliarde USD, dar şi că marea majoritate a infrastructurilor critice – militare, energetice, bancare, comerciale, telecomunicaţii, transporturi, servicii de asistenţă socială şi civilă etc., se bazează pe transferuri de date pe *internet*. Problema care se pune este nu dacă un atac terorist cibernetic poate avea loc, ci când va avea loc? Poate fi considerată pana generalizată de curent electric din nord-estul Americii din august 2003 ca fiind primul act de cyberterorism?

Administratorii de securitate şi-au exprimat temerea lor în legătură nu numai cu numărul în creştere al atacurilor zilnice asupra reţelelor de calculatoare, dar şi în ceea ce priveşte scăderea continuă a nivelului de specializare necesar realizării unui atac. Astfel, conform statisticilor, în ultimele şase luni din anul 2004 au avut loc peste 200.000 de atacuri cibernetice numai asupra sistemelor de afaceri, numărul atacurilor creşte anual cu o rată de 60%, numărul cazurilor de vulnerabilitate ale reţelelor informatice şi al incidentelor de securitate se dublează anual, asta în condiţiile în care, pe ansamblu, doar 10% din acestea sunt raportate sau făcute publice.

Implicaţiile unui cyber-atac terorist desfăşurat pe scară largă ar putea fi: pierderile comerciale pe timpul atacului şi după aceea; pierderile financiare cauzate de întreruperi ale sistemelor sau întârzieri; pierderea comunicaţiilor critice în cazul situaţiilor de urgenţă; creşterea costurilor pentru restaurarea sistemelor afectate; scăderea încrederii în sistemele financiare şi în infrastructurile critice; scăderea încrederii în autoritatea guvernelor şi a instituţiilor la nivel naţional sau local.

Referitor la terorismul informațional, acest nou tip de terorism este privit ca ansamblul mijloacelor şi acțiunilor folosite pe parcursul planificării şi executării unor acțiuni teroriste, dar şi ca o formă a războiului informațional, foarte propice pentru desfăşurarea acestor confruntări asimetrice. Din analiza proprie a evenimentelor teroriste produse, putem trage concluzia că *internet*-ul a fost utilizat intensiv de către organizația teroristă Al - Qaeda pentru faza de planificare a celor mai oribile atacuri teroriste – cele din 11 septembrie 2001. Astfel, calculatoarele capturate în Afganistan indică utilizarea acestora pentru transmiterea de mesaje criptate între membrii organizației, iar în 16 septembrie 2002 au fost interceptate comunicații „vocale" prin Internet între celulele Al-Qaeda din SUA. De asemenea, există numeroase site-uri Web care funcționează ca adevărate portaluri pentru informarea şi comunicarea între teroriști, sau pentru propagandă, organizare a subscripțiilor financiare sau atragere de prozeliți şi simpatizanți.

Narcoterorismul

În ceea ce priveşte narcoterorismul, acesta se referă, de regulă, la acțiuni teroriste organizate sau desfăşurate de grupuri implicate direct în cultivarea, producerea, transportul sau distribuția drogurilor.

Termenul este, de asemenea, folosit pentru grupurile care folosesc traficul de droguri pentru finanțarea unor mişcări sau acte teroriste.

Terorismul mediatic

Terorismul mediatic incumbă două aspecte: cel al folosirii de către teroriști a mass-media pentru atingerea scopurilor lor criminale, violente şi cel al terorizării populației de către instituții sau reprezentanți ai media.

Terorismul mediatic pleacă de la posibilitatea manipulării prin media, a negocierii între teroriști şi organele de ordine, chiar pe postul național de televiziune, a popularizării cauzei unor grupări teroriste prin mijloacele de comunicare, a atragerii, pe această cale, de simpatizanți din rândul oamenilor paşnici. El mai pleacă de la posibilitatea dovedită a modelării opiniei naționale şi internaționale, prin exacerbarea violenței, prin folosirea imaginii apropiate de realitate (mult mai credibile), a imaginii deformate pozitiv, deformate negativ, dezirabile, indezirabile, virtuale (fără corespondență cu realitatea), subliminare (ce se adresează subconştientului), a autoimaginii.

Dramatismul evenimentelor din ultimii ani a demonstrat că, indiferent de zona sau regiunea în care se manifestă, fenomenul terorist constituie un pericol grav pentru statele care îl practică, ca şi pentru stabilitatea şi pacea întregii lumi, el neconstituind un fenomen izolat, ci unul deosebit de complex, cu adânci rădăcini şi implicații în problemele majore ale lumii contemporane.

Au devenit periculoase activitățile de reorganizare a acestor grupuri şi organizații, dar mai ales strategiile preconizate a fi folosite în viitor, în cadrul cărora acțiunile care urmează să se desfăşoare vizează un spectru larg de obiective ținând şi de sfera politicului, dar şi de cea economică, militară, socială, culturală, etnică, religioasă, precum şi de altă natură.

Referindu-se la periculozitatea pe care o reprezintă terorismul, analiştii americani consideră că acesta se afirmă ca o ,,nouă metodă de ducere a războiului". Aceeaşi analişti, studiind „aruncarea în aer" a ambasadei S.U.A. din Beirut, la 23 octombrie 1983, soldată cu pierderi grele în rândul contingentului american de infanterie marină dislocat la acea dată în Liban, au cristalizat conceptul de ,,terorism ca formă de luptă", concept mult mai cuprinzător decât cel al ,,terorismului – componentă a războiului psihologic", de care se făcea în general uz în abordarea teoretică a fenomenului în cauză.

Tragicele evenimente de la 11 septembrie 2001 din SUA, 11 martie 2004 din Spania, atacurile asupra Londrei din 7 iulie 2005, atacurile din iulie 2007 din Egipt etc., ne întăresc convingerea că, într-adevăr avem de-a face cu o nouă formă de luptă, un nou tip de război care iese din toate tiparele de până acum.

În publicația-analiză a evoluțiilor mondiale Global Trends 2025: A Transformed World dată publicității în noiembrie 2008 de către Consiliul Național de Informații al Statelor Unite se vorbeşte despre veşti bune şi veşti proaste despre terorism. Astfel, este improbabil ca terorismul să dispară până în 2025 dar atracția acestuia se poate diminua dacă creşterea economică continuă, iar problemele legate de locurile de muncă ale tinerilor din Orientul Mijlociu sunt rezolvate. Oportunitățile economice pentru tineri şi un pluralism politic mai accentuat probabil îi va face pe unii să nu mai accepte ideea de terorism, dar alții, motivați de o varietate de factori, precum dorința de răzbunare sau de a deveni martiri va continua să îi împingă la violență pentru a-şi urmări obiectivele. Pe de altă parte, în absența oportunităților de angajare şi a mijloacelor legale de exprimare politică, vor apărea condiții pentru dezvoltarea radicalismului şi posibila recrutare a tinerilor în grupurile teroriste. Atât timp cât nemulțumirile şi manifestările sociale, generate de lipsa resurselor, proasta guvernare, rivalitățile etnice sau degradarea mediului, vor creşte în Orientul Mijlociu, condițiile vor rămâne favorabile răspândirii radicalismului şi insurgenței. Radicalismul viitorului ar putea fi alimentat de comunicațiile globale şi de mass-media. Continua creştere a interconectării le va permite indivizilor să se coalizeze în jurul cauzelor comune neținând cont de granițele naționale, creând noi grupuri de oameni nemulțumiți. În unele situații aceste rețele pot acționa ca forțe neviolente, care presează guvernele să lupte împotriva injustiției, sărăciei, impactului climei şi altor probleme sociale. Totuşi, alte grupuri pot folosi rețele şi comunicații globale pentru a recruta şi antrena noi membri, pentru a prolifera ideologiile radicale, pentru a-şi gestiona finanțele, pentru a manipula opinia publicului şi pentru a-şi coordona atacurile.

BIBLIOGRAFIE:

Arădăvoaice Gh., Iliescu, D., Niță, D. L., *Terorism, antiterorism, contraterorism*, Editura Antet, Bucureşti, 1997.

Atanasiu T., *NATO şi războiul global împotriva terorismului*, în vol. *Provocări la adresa securității şi strategiei la începutul secolului XXI*, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2005.

Col. Ciobanu N., *Fenomenul terorist, factor de risc la adresa securității naționale*, Universitatea Națională de Apărare "Carol I", Bucureşti, 2006.

Frunzeti T., Zodian V., LUMEA 2007, *Enciclopedie Politică şi Militară (Studii strategice şi de securitate)*, Editura Etea, Bucureşti, 2007.

Morgan J. M., *The Origins of the New Terrorism, Parameters*, vol. 34, no. 1 (Spring 2004).

Steven S., *The New Terrorism: Securing the Nation against a Messianic Foe, Brookings Review*, vol. 21, no. 1 (Winter 2003).

Lesser O. I., *Introduction*, în Ian O. Lesser et al, *Countering the New Terrorism*, Santa Monica, 1999.

Rapoport, D., C., *The Fourth Wave: September 11 and the History of Terrorism, Current Hislory*, vol. 100, no. 650 (December 2001).

Al Awlaki A., *44 Ways to Support Jihad*, Victorious Media;

US National Intelligence Council, *Global Trends 2025: A Transformed World.*

VICTIMELE MIGRAŢIEI ŞI CONSECINŢELE ACESTEI FORME DE AGRESIUNE SIMBOLICĂ

MIGRATION'S VICTIMS AND THE CONSEQUENCES OF THE SYMBOLIC AGRESSION

Col.prof.univ.dr. Constantin IORDACHE[*]
Universitatea Națională de Apărare „Carol I"
Lect.univ.drd. Ioana FEODOT[**]
Ministerul Administrației şi Internelor

Fenomenul migrației a fost tratat şi de comunitatea internațională. Astfel, în ciuda unor măsuri de armonizare a poziției statelor față de acesta, continuă să evolueze ascendent, trezind o tot mai mare îngrijorare în viața internațională.

The process of migration was also approached by the international community. Thereby, despite some measures towards the harmonization of the position of different states regarding this aspect, migration continues an ascendent evolution, causing increased concerns in the international life.

Cuvinte cheie: migrație, refugiați, agresiune simbolică, comunitate internațională, drept internațional.
Keywords: *migration, refugees, symbolic aggression, international community, international law.*

Evoluția dinamică a fluxurilor migratoare a constituit obiectul preocupării tuturor statelor care au avut rolul de țări de tranzit sau state țintă.

Astfel, statele capitaliste avansate doresc să reglementeze aceste fluxuri migratoare contemporane, prin diverse angajamente asumate în cadrul relațiilor de cooperare internațională, pentru a le opri de la sursă, fie prin ajutor economic şi pentru dezvoltare, fie prin eforturi internaționale de control.

Modelul dezvoltării care controlează factorii generatori ai procesului de migrație s-a derulat, în principal, la nivelul discursului, sau în cadrul unor organizații relativ fără putere, cum ar fi Parlamentul European.

[*] e-mail: *jordache_constantin@yahoo.com*
[**] e-mail: *satre_cosmin@yahoo.com*

Încercările colective de reglementare a problematicii refugiaților şi a migrației au fost până acum la fel de limitate. Uniunea Europeană a făcut un oarecare progres în acest sens prin încheierea acordurilor de la Dublin şi Schengen.

Cu toate acestea, trebuie menționat faptul că încercările statelor membre ale Uniunii Europene, precum şi ale celor din Europa Centrală şi de Sud-Est, de a controla împreună migrația au determinat apariția unui conflict între normele comunitare şi legislația statelor nemembre. În acest context se poate menționa că atât Curtea Constituțională franceză, cât şi cea germană au contestat cu succes elemente ale acordurilor de la Dublin şi Schengen, prima, în sensul că ordinele de expulzare şi controlul asupra solicitanților de azil contravin Convenției de la Geneva privind refugiații, iar cea de a doua, în sensul că includerea Greciei ca „o terță țară sigură" pentru solicitanții de azil nu corespunde cu evaluarea juridică germană a reputației Greciei în privința drepturilor omului.

La o succintă analiză asupra acestui fenomen, putem constata că migrația nu este ceva întâmplător sau specific unei anumite perioade ori spațiu geografic.

Desigur, cauzele, formele, sfera şi intensitatea de manifestare a fenomenului au fost foarte diferite atât ca timp – perioadă din antichitate până în epoca modernă, cât şi în raport de zona de manifestare pe plan regional sau global.

În acest context, pe cale de interpretare, putem evidenția rolul primordial ce trebuie să i se recunoască dreptului internațional, în special convențiilor în materie pentru asigurarea statutului migranților.

Statuarea unui document unitar în plan internațional pentru facilitarea migrării persoanelor prezintă în această perioadă o evidentă tendință de transformare a „cărții de tranzit" dintr-un act cu caracter preponderent de poliție, într-un titlu menit să asigure migrantului protecția legală şi siguranță personală.

În acest sens, şi după cel de-al Doilea Război Mondial, s-a acordat atenția cuvenită problematicii migranților, astfel că, în 1949, în cadrul Organizației Internaționale a Muncii, s-a adoptat „Convenția privind muncitorii migranți".

Această preocupare constantă pentru instituirea unor modalități de rezolvare a problemelor migranților în cadrul „Conferinței migrațiilor", ce a avut loc la Bruxelles, în anul 1951, s-a adoptat o rezoluție pentru înființarea Organizației Internaționale pentru Migrații, al cărui act de naştere datează din 19 octombrie 1953. Constituția Organizației Internaționale pentru Migrări (O.I.M.), adoptată în 1953 şi actualizată în 1987, a pus în evidență strategia de acțiune la nivel internațional în domeniul migrației, ale cărei principii şi obiective s-au fundamentat pe instituirea de servicii de migrare la scară internațională, bazate pe cooperarea statelor, a organizațiilor internaționale

guvernamentale şi neguvernamentale; existența unei relații strânse între migrări şi condițiile economice, sociale şi culturale din țările în curs de dezvoltare, fapt ce impune luarea în considerare a nevoilor acestora. Derularea activităților legate de migrarea internațională necesită o finanțare internațională, iar prin serviciile de migrare internațională se urmăresc de fapt desfăşurarea armonioasă a mişcărilor migratorii în lume, precum şi facilitarea stabilirii şi integrării migranților în structura economică şi socială a țării de primire. În actul normativ menționat sunt precizări referitoare la efectuarea migrărilor temporare, a migrărilor în scopul întoarcerii într-o zonă părăsită anterior, inclusiv repatrierea liber-consimțită, precum şi migrările intraregionale, care cuprind transferul refugiaților, a persoanelor strămutate[1] şi a altor persoane constrânse să-şi părăsească țara, care au nevoie de serviciile internaționale de migrație, precum şi facilitarea emigrării persoanelor care doresc să migreze în țări care îşi asigură mijloacele de subzistență din slujba obținută şi în care pot avea alături de familiile lor, o existență demnă.

De asemenea, în plan legislativ sunt prevăzute expres şi categoriile de persoane care nu pot fi considerate imigranți, şi anume, personalul diplomatic şi consular, inclusiv persoanele care îi însoțesc, precum şi trimişii în misiuni oficiale, ştiințifice, economice etc.; acele persoane care călătoresc pentru tratament medical în scop turistic; studenții sau cei ce merg într-o țară pentru specializarea în profesie; voiajorii de comerț şi reprezentanții firmelor comerciale.

Fenomenul migrației a fost tratat şi de comunitatea internațională. Astfel, în ciuda unor măsuri de armonizare a poziției statelor față de acesta, continuă să evolueze ascendent, trezind o tot mai mare îngrijorare în viața internațională. Actuala stare de lucruri dată de vulnerabilitatea migranților confruntați cu grave probleme în țările de migrare şi problemele pe care le creează țărilor în care se stabilesc, tinde să degenereze în stări conflictuale.

Prin prisma acestui fenomen, statele lumii pot fi grupate în trei categorii cu potențial migrator: predilecte migrației (țările puternic dezvoltate), de tranzit (sau de aşteptare), şi state cu potențial economic limitat ce nu asigură condiții favorabile, fie şi temporar, fluxurilor de migranți.

Majoritatea țărilor occidentale acceptă imigranți calificați ori cu înaltă calificare şi capacități remarcabile, persoane care pot contribui la dezvoltarea şi progresul respectivelor țări (este normal ca aceste țări să accepte persoane a căror prezență le este benefică).

Autonomia statelor-națiune este redefinită de impactul migrațiilor legale din trecut şi de impactul continuu al migrației ilegale. Capacitatea

[1] Persoane strămutate – măsură administrativă cu caracter arbitrar la care au recurs statele totalitare (URSS, Germania fascistă), constând în constrângerea unor persoane (grupuri) de a domicilia în alte locuri decât cele firești, de regulă, deosebit de vitrege (stepă).

statelor capitaliste avansate de a-şi patrula frontierele şi de a-şi supraveghea populația nu mai este adecvată în raport cu exigențele, iar cooperarea internațională nu a facilitat încă realizarea acestor deziderate majore.

Organismele internaționale abilitate au evidențiat necesitatea implicării mai hotărâte a statelor în controlul asupra fenomenului migrației, în virtutea prerogativelor suveranității.

În acest context, țările Uniunii Europene au preconizat stabilirea unei părți echitabile a răspunderilor, în mod special prin suportabilitatea greutăților ce decurg din fluxurile solicitanților de azil. Poziția cea mai categorică în acest sens o are Germania, care a invocat faptul că numai în 1998 a fost asaltată de aproape 100.000 cereri de azil, propunând, în consecință, ca soluție, fixarea unei anumite cote de primiri de refugiați pe fiecare țară comunitară, iar în cazul unui flux masiv să se împartă în mod rezonabil costurile ce trebuie efectuate cu procesarea cererilor migranților sau refugiaților[2].

Spre deosebire de imigranți, care îşi părăsesc țara de origine din motive preponderent economice, refugiații constituie o categorie eterogenă de persoane forțate să-şi rupă legăturile firești cu țările de baştină, de teama bine întemeiată de a nu le periclita viața în conflictele şi luptele armate izbucnite în țara lor ori de a fi persecutate pentru considerente de rasă, naționalitate, religie, apartenență la un grup social sau pentru opiniile politice[3].

Mişcările de refugiați converg într-un fenomen social cu dimensiuni internaționale care îşi pune tot mai mult amprenta, determinând comunitatea internațională să-şi coordoneze eforturile pentru a le asigura protecția şi pentru a găsi permanent soluții de rezolvare a problemelor lor.

Din punct de vedere juridic, refugiații sunt persoane aflate în stare precară, de pericol, care încearcă să-şi valorifice dreptul de a căuta şi de a beneficia de azil în alte țări. În această situație critică, recurgerea la deplasare, refugierea din calea pericolelor, capătă valoarea de soluție salvatoare, libertatea de circulație prezentând o importanță majoră.

Dreptul de azil a fost consacrat prin art. 14 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, fiind un drept fundamental pentru a cărui reglementare cât mai deplină şi realizare efectivă au fost adoptate mai multe acorduri şi convenții internaționale, a căror aplicare a fost şi este asigurată de fiecare stat prin legislația internă, desigur ca urmare a aderării la aceste convenții. În acest context se pot menționa: Convenția privind statutul refugiaților (O.N.U. – 1951); Protocolul privind statutul refugiaților (O.N.U. – 1967); Declarația privind azilul teritorial, adoptată de Adunarea Generală O.N.U. – 1965; Rezoluția Consiliului U.E. asupra garanțiilor minime pentru procedurile de azil din 20.06.1995.

---

[2] *Ibidem*, pp. 862-865.

[3] John Muller, *Scenares catastrophe:desorde apres la guerre froide*, Ed. Fayard, 2001, pp. 18-31.

În perioada interbelică statutul refugiaților a fost perceput la scară internațională după Primul Război Mondial, ca efect secundar al prăbuşirii imperiilor țarist, otoman şi austro-ungar. Astfel, un mare număr de persoane din aceste spații a fost nevoit să-şi părăsească țara spre a se stabili pe teritoriul unui stat străin de teama persecuțiilor. Aceste persoane ce se deplasau fortuit în străinătate, fără acte de călătorie valabile, chiar dacă aveau cetățenia țării lor, dar nu mai beneficiau de protecția diplomatică a acelor state nu aveau, practic, nici un fel de statut juridic.

Situația disperată în care se afla cea mai mare parte a refugiaților, fără nici un mijloc de subzistență, fără adăpost şi fără un act de identitate a determinat Societatea Națiunilor[4], să stabilească un sistem de protecție internațională ca singura soluție viabilă, în condițiile în care situația complexă creată nu mai putea fi rezolvată de guverne sau de organizațiile de caritate private. În acest sens, a fost creat Comitetul pentru Refugiați condus de exploratorul norvegian Fridtjof Nansen[5].

Prima operațiune desfăşurată de această instituție a constat în repatrierea a jumătate de milion de prizonieri de război din 26 de țări din sud-estul Europei şi spațiul fostei U.R.S.S.

După rezolvarea situației prizonierilor de război, o altă problemă majoră rămasă după încheierea primului război mondial a constituit-o cele 1,5 milioane de refugiați şi persoane strămutate în numeroase țări. Pentru asigurarea recunoaşterii internaționale a actelor de identitate ale refugiaților sau ale persoanelor strămutate, Comitetul pentru refugiați a adoptat în 1926, un document intitulat ,,Aranjament", privind eliberarea unui paşaport special numit ,,paşaportul Nansen", pe baza căruia refugiații se puteau deplasa liberi în alte state.

Un aranjament similar a fost adoptat, în 1928, pentru refugiații de origine siriană şi kurdă. Sistemul de protecție a refugiaților stabilit prin cele două aranjamente a fost completat prin "Convenția relativă la Statutul internațional al refugiaților", prin care se acordă posibilitatea statelor să facă precizări şi modificări referitoare la persoanele care beneficiază de statutul de refugiat.

În urma instaurării nazismului în Germania, în 1933, regimul de teroare internă şi agresivitate externă a provocat mii de victime şi refugiați printre evrei, cehoslovaci, germani şi austrieci, situații față de care Societatea Națiunilor a reacționat cu promptitudine prin adoptarea unor convenții şi protocoale pentru ajutorarea acestora[6].

---

[4] Societatea Națiunilor a fost creată în 1920, la Geneva, în cadrul căreia România a avut o poziție deosebit de activă, N. Titulescu fiind ales în două rânduri preşedintele acestui for.

[5] În 1921 a fost investit în funcția de Înalt Comisar pentru Refugiați.

[6] Rezoluția din 1935 privind recunoaşterea statutului de refugiat celor ce au părăsit provincia Saar (disputată între Franța şi Germania – alipită în cele din urmă Germaniei); Convenția relativă la statutul internațional al refugiaților germani (19838); Rezoluția din februarie 1939 privitor la refugiații cehoslovaci austrieci.

Din modul în care au fost soluționate problemele refugiaților în perioada interbelică se desprinde faptul că recunoaşterea statutului de refugiat a fost stabilită în funcție de îndeplinirea a două condiții respectiv, să fie persecutat pe considerente de ordin etnic, național, religios sau să se afle în afara țării de origine.

Fenomenul refugiaților a luat o mare amploare în cursul celui de-al Doilea Război Mondial care a declanşat exoduri masive de populații din țările ocupate de puterile Axei, care fugeau de teama persecuțiilor.

Gravitatea acestei stări de lucruri şi pericolul degenerării totale a climatului internațional au determinat țările aliate să constituie la 9 noiembrie 1943 un organism specializat pentru refugiați: "Administrația Națiunilor Unite pentru Ajutorare şi Reconstrucție" (U.N.R.R.A.) menită a ajuta populațiile din Europa şi Extremul Orient în eforturile de refacere şi restabilire în locurile de baştină. Acest organism a funcționat până în 30.03.1945. Din păcate, s-a ajuns ca la sfârşitul conflagrației, grupurile de refugiați să însumeze aproximativ 21 de milioane de persoane dispersate în Europa.

La scurt timp după înființare, în anul 1945, în prima Adunare Generală a Națiunilor Unite, s-a adoptat o rezoluție care a pus bazele unui nou sistem de protecție a refugiaților, pe baza principiului „orice refugiat sau persoană strămutată, care a exprimat obiecții valide împotriva întoarcerii în țara sa de origine, nu poate fi constrâns să o facă", precum şi prin crearea Organizației Internaționale a Refugiaților (O.I.R.)[7].

Obiectivul inițial al O.I.R. l-a constituit repatrierea refugiaților, precum şi a persoanelor deplasate, dar în timpul derulării acțiunilor s-a optat mai mult pentru stabilirea într-o terță țară a acelora care prezentaseră "obiecții valide" împotriva întoarcerii în țara de origine. Printre ,,obiecțiile valide" s-au enumerat persecuția sau frica de persecuție din motive de rasă, naționalitate sau motive politice.

În decembrie 1950, Adunarea Generală O.N.U. a adoptat Statutul Înaltului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați[8] (I.C.N.U.R.) care este definită ca organizație umanitară şi apolitică învestită cu două funcții principale, respectiv protecția refugiaților şi promovarea de soluții durabile pentru problemele acestora. Acest for a statuat şi înțelesul noțiunii de refugiat ca orice persoană care, datorită unor temeri justificate, de a fi persecutată pe

[7] În categoria ,,persoane deplasate" erau incluse acele persoane care, datorită opresiunilor regimurilor totalitare (sau analoage), au fost deportate din țara a cărei naționalitate au avut-o, sau în care şi-au avut înainte reşedința obişnuită sau care au fost obligate să părăsească această țară, precum şi persoanele care au fost constrânse la muncă obligatorie şi care au fost deportate din cauza rasei, religiei sau opiniilor politice. În cazul încetării motivelor care au determinat deplasarea acestor persoane, ele trebuiau sprijinite să se repatrieze cât mai curând posibil.

[8] Şi-a început activitatea în 1954, ca organ subsidiar al Adunării Generale a O.N.U.

motive de rasă, religie, naționalitate sau opinii politice, se află în afara țării a cărei cetățenie o are şi care nu poate sau, datorită acestei temeri, nu doreşte să solicite protecția acestei țări.

De remarcat că, în timp, aceste condiții sau criterii de apreciere a statutului de refugiat au comportat aplicări nuanțate sau au fost incluse criterii adiționale pentru a se putea răspunde fluxurilor de refugiați apărute ca ecou al evenimentelor de pe scena vieții internaționale. Astfel, în situații tipice, I.C.N.U.R. acordă protecție şi asistență grupurilor de refugiați care fug din cauza unui complex de persecuții, de conflicte şi de violări ale drepturilor omului. Intervențiile acestui organism se bazează mai mult pe o evaluare generală a condițiilor din țara generatoare de refugiați decât pe analiza revendicărilor individuale, cum era prevăzut inițial în stabilirea statutului de refugiat.

I.C.N.U.R. a cunoscut unele îmbunătățiri şi în plan funcțional, în sensul că, față de momentul inițial, când atribuțiile erau axate preponderent pe protecția internațională a refugiaților, mai târziu aceste atribuții s-au întregit şi cu latura asistenței materiale.

Această „îmbunătățire" a fost determinată de aspectele practice ale derulării fluxurilor de refugiați, către sau în țări mai puțin dezvoltate, care nu dispuneau de fonduri pentru acoperirea cheltuielilor aferente acestor transferuri de refugiați. I.C.N.U.R. a trebuit să-şi asume rolul suplimentar de a coordona asistența materială pentru refugiați, pentru persoanele care se întorc în țara de origine şi, în cazuri speciale, pentru persoanele strămutate. Deci, asistența materială a refugiaților a devenit o a treia funcție a I.C.N.U.R. Pe lângă sarcina asigurării repatrierilor voluntare, în ultimii ani Adunarea Generală şi Secretarul General O.N.U. a împuternicit I.C.N.U.R. să acorde sprijin pentru a proteja şi ajuta grupurile de persoane strămutate intern, pseudorefugiați în propria țară.

Aceste evoluții scot în evidență faptul că, față de complexitatea fenomenului, modalitățile de soluționare trebuie să se asambleze într-un sistem coerent cu desfăşurare graduală, ca proces profund umanitar cu implicații în plan micro şi macrosocial.

BIBLIOGRAFIE

Bigo Didier, *Terrorisme, drogue, imigration; des nouvelles figures de l'insecurite en Europe*, Montreal, 1999.

John Muller, *Scenares catastrophe:desorde apres la guerre froide*, Editura Fayard, 2001.

PRINCIPIILE DE ORGANIZARE ŞI FUNCŢIONARE ALE INSTITUŢIILOR UNIUNII EUROPENE

THE PRINCIPLES OF ORGANIZATION AND FUNCTIONING FOR THE INSTITUTIONS OF THE EUROPEAN UNION

Col.prof.univ.dr. Constantin IORDACHE*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Curtea Europeană de Justiție şi-a dezvoltat progresiv jurisprudența, elaborând un set de principii şi drepturi fundamentale: principiul egalității, libertatea de circulație a lucrătorilor, libertatea religioasă, protecția confidențialității, dreptul de proprietate şi de inițiativă economică etc.

The European Court of Justice has progressively developed its jurisprudence, elaborating a set of principles and fundamental rights: the principle of equality, the freedom for the labourer to be in circulation, the freedom of religion, the protection of confidentiality, the right to property and economical initiative etc.

Cuvinte cheie: Uniunea Europeană, Curtea Europeană de Justiție, drepturi fundamentale, principiul egalității, jurisprudență.
Keywords: *The European Union, The European Court of Justice, fundamental rights, the principle of equality, jurisprudence.*

Principiile care stau la baza repartizării competențelor între instituțiile comunitare sunt: principiul competențelor de atribuire, principiul echilibrului instituțional, principiul autonomiei instituțiilor şi principiul cooperării loiale.

În plan instituțional, Uniunea Europeană nu are o schemă de organizare clasică, motiv pentru care i-a revenit Curții Europene de Justiție misiunea de a evidenția principiile care reglementează organizarea instituțională a uniunii.

Principiul echilibrului instituțional

Respectarea echilibrului instituțional înseamnă că fiecare instituție comunitară trebuie să-şi exercite competențele astfel încât să nu afecteze de o manieră negativă atribuțiile celorlalte structuri ale Uniunii Europene. Se

* e-mail: *jordache_constantin@yahoo.com*

urmăreşte ca echilibrul stabilit prin tratatele originare, între actorii comunitari, să nu fie modificat printr-un transfer de atribuții de la o instituție către alta. Principiul interzice orice delegare de competență de la o instituție la un organism extern sau către altă instituție comunitară, dacă această delegare modifică echilibrul inter-instituțional.

Conceput ca o colaborare a puterilor, echilibrul instituțional exprimă existența unei relații care uneşte fiecare instituție. Această colaborare se manifestă la nivelul participării fiecărei instituții pentru elaborarea de norme comunitare.

În jurisprudența Curții Europene de Justiție există precizări referitoare la procedura de cooperare, instrumentată de Art. 7 din Actul Unic European, în care se relevă că obiectul acesteia este consolidarea participării Parlamentului European la procesul legislativ.

Dacă în conformitate cu principiul competențelor de atribuire, se apreciază despre atributele instituțiilor comunitare ca fiind limitate (ele neputând acționa decât în limitele conferite de tratate), conform principiului echilibrului instituțional se pot considera ca fiind exclusive aceste competențe, în sensul că instituțiile comunitare nu pot să renunțe la exercitarea competențelor încredințate prin transferarea lor altor instituții comunitare sau unui organ extracomunitar.

Aplicarea principiului echilibrului instituțional reprezintă o garanție a exercitării corecte a atribuțiilor instituțiilor comunitare, o garanție a respectării drepturilor lor în cadrul sistemului instituțional comunitar.

Echilibrul instituțional presupune şi o conlucrare efectivă, care se manifestă prin participarea fiecărei instituții la elaborarea şi punerea în practică a normelor comunitare.

În practica instituțiilor U.E. se disting două categorii de funcții: funcții tehnice şi funcții de fond. Funcțiile tehnice evidențiază faptul că principiul serveşte ca fundament juridic în interpretarea tratatelor de către Curtea de Justiție, iar funcțiile de fond exprimă faptul că principiul reprezintă o garanție în cadrul sistemului juridic comunitar.

Principiul subsidiarității

În epoca contemporană, principiul subsidiarității poate fi regăsit atât ca principiu de drept intern, reglementând raporturile dintre stat şi autoritățile politico-teritoriale sau administrative locale, dar şi ca principiu de drept internațional. În raporturile dintre stat şi autoritățile teritoriale locale autonome, principiul subsidiarității este înscris în Art. 4 din Carta europeană a autonomiei locale.

Principiul a fost conceput ca o garanție a autonomiei statelor membre, dar şi ca o limitare a puterii supranaționale a U.E.. Odată cu extinderea

principiului majorității de voturi la nivelul Consiliului European a apărut temerea că statele membre vor rămâne descoperite în fața acțiunilor instituțiilor U.E., care vor avea astfel posibilitatea să îngrădească politicile naționale. Aplicarea principiului subsidiarității şi proporționalității nu trebuie să afecteze principiile dezvoltate de Curtea Europeană de Justiție privind relația dintre dreptul național al statelor membre şi dreptul comunitar. Art. 6(4) din T.U.E. reclamă necesitatea ca uniunea să constituie mijloacele necesare pentru realizarea politicilor proprii.

Principiul are în vedere faptul că ceea ce poate fi făcut în mod individual, de fiecare stat, nu trebuie făcut în comun, dar dacă această realizare individuală nu este posibilă, se impune intervenția comunitară. Competența națională constituie regula, iar competența comunitară excepția.

Acest principiu reprezintă o formă de control asupra puterilor instituțiilor comunitare, prin crearea unei prezumții în favoarea unei acțiuni în favoarea unui stat membru, în domeniile în care Uniunea Europeană nu are competență exclusivă.

Principiul subsidiarității este perceput ca un instrument pentru descentralizarea puterii politice. Statele membre au cedat o parte din suveranitatea națională instituțiilor comunitare, dar în acelaşi timp, în cadrul fiecărui stat, există mecanisme guvernamentale pentru administrarea legilor naționale. În general, acest principiu presupune că deciziile ar trebui luate la nivelul inferior de competență în ierarhia politică, iar centrul nu poate interveni decât atunci când este absolut necesar.

Principiul subsidiarității este perceput ca fiind delegarea puterii, de la nivelul central al Uniunii Europene, la nivelul statelor membre.

Principiul subsidiarității nu autorizează statele membre să evite sau să încalce obligațiile comunitare. De asemenea principiul nu poate fi interpretat în sensul că intervenția autorităților comunitare trebuie să se restrângă la strictul necesar astfel încât organizații private să fie în măsură să instituie reguli de natură a restricționa exercițiul unor drepturi conferite de tratatul comunitar persoanelor individuale.

Datorită faptului că nu există nivele de competență fixate pentru toate domeniile în care U.E. şi/sau statele membre sunt interesate să acționeze, principiile subsidiarității şi al proporționalității sunt destinate să simplifice procesul de atribuire a diferitelor tipuri de competențe între instituțiile comunitare şi statele membre ale U.E.

Comisia Europeană va justifica propunerile sale, din perspectiva concordanței cu principiul subsidiarității, în cuprinsul memoriului de fundamentare. Parlamentul European şi Consiliul Uniunii Europene trebuie să se pronunțe dacă inițiativele legislative ale comisiei (precum şi amendamentele avute în vedere de oricare din aceste instituții) respectă prevederile comunitare.

Principiul subsidiarității, adesea asociat principiului proporționalității, are o arie de aplicabilitate specifică. Principiul proporționalității restricționează autoritățile în exercitarea prerogativelor de putere comunitară, prin instituirea unui echilibru între mijloacele utilizate şi obiectivele urmărite de acțiunile acestor autorități.

Aceste principii sunt complementare: subsidiaritatea determină activarea de competențe prin intermediul comunității, iar proporționalitatea reglează intensitatea acțiunii. Curtea Europeană de Justiție a relevat, într-o hotărâre, din 12 noiembrie 1996, teza potrivit căreia combinarea criteriilor "de necesitate" şi "de realizare mai eficientă" se dovedeşte a fi determinantă.

Principiul proporționalității

Principiului proporționalității este principiul dominant în stabilirea unor limite pentru măsurile legislației comunitare şi se manifestă în practica Curții Europene de Justiție.

În construcția comunitară s-a dezvoltat o jurisprudență bazată pe principiul proporționalității care, în anumite grade de intensitate, a influențat fiecare domeniu al acțiunii administrative.

În primele decizii ale C.E.J. principiul proporționalității a rezolvat absența prevederilor unor drepturi fundamentale propuse în legislația internațională fundamentală. În deciziile ulterioare, atunci când trebuia să aplice restricții asupra unor drepturi similare cu cele fundamentale, a fost asigurat un grad considerabil de protecție legală în dreptul comunitar.

Conform acestui principiu, instituțiile comunitare vor acționa limitat, fără să depăşească, în exercitarea competențelor, ceea ce este necesar pentru realizarea obiectivelor comunitare. Atunci când instituția poate alege între mai multe variante de rezolvare a atribuțiilor sale, în baza acestui principiu, va trebui să o aleagă pe cea mai puțin constrângătoare pentru cel care urmează să o execute.

Principiul se aplică cu precădere în materie de sancționare administrativă sau penală, în domeniul protecției consumatorilor interni din statele membre sau în domeniul liberei circulații a persoanelor.

Principiul autonomiei instituțiilor

Principiul autonomiei instituționale protejează organizarea internă a fiecărei instituții comunitare. El permite instituțiilor Uniunii Europene să se organizeze în mod liber, fără a se modifica echilibrul instituțional sau repartizarea competențelor între organismele comunitare şi statele membre.

Principiul autonomiei instituțiilor comunitare este evidențiat direct în textul tratatelor, chiar dacă instituțiile nu beneficiază de personalitate juridică.

Autonomia instituțiilor comunitare se manifestă în desemnarea funcționarilor publici comunitari. Tratatele comunitare nu conțin prevederi care să stabilească o autoritate învestită cu putere de numire în funcție. Această competență aparține fiecărei instituții comunitare în parte, conform funcției publice comunitare.

Curtea de Justiție a consacrat principiul autonomiei instituționale, dar acesta comportă limitări menite să evite situațiile care ar putea genera la perturbarea funcționării altor instituții comunitare, datorită utilizării lor excesive.

Principiul colaborării/cooperării loiale între instituții

Tratatele originare, Tratatul de la Maastricht şi cel de la Amsterdam, nu consacră explicit principiul colaborării loiale între instituții, însă Curtea de Justiție a interpretat Art. 5 CEE în sensul că acesta creează o obligație de cooperare loială între statele membre şi instituțiile comunitare. Astfel, Art. 5 CEE stipulează: „statele membre vor lua toate măsurile necesare pentru a asigura îndeplinirea obligațiilor stabilite prin tratat sau rezultatele din acțiuni ale instituțiilor comunitare. Ele vor facilita îndeplinirea sarcinilor comunității şi se vor abține de la orice acțiune ce ar putea împiedica atingerea obiectivelor tratatului". Principiul cooperării loiale impune instituțiilor să-şi respecte reciproc competențele şi să pună la punct proceduri menite să asigure buna desfăşurare a procesului decizional.

Potrivit reglementărilor în vigoare, statele membre care realizează o cooperare intensă, pot recurge la instituțiile şi mecanismele prevăzute de tratate, cu condiția ca această cooperare să îndeplinească anumite condiții:

- să favorizeze realizarea obiectivelor uniunii;
- să respecte principiile tratatelor şi cadrul instituțional al Uniunii Europene;
- să nu fie utilizată decât în ultimă instanță, atunci când obiectivele tratatelor nu ar putea să fie atinse aplicând procedurile pertinente pe care ele le prevăd;
- să fie asigurată pentru majoritatea statelor membre;
- să nu afecteze competențele, drepturile şi obligațiile statelor membre care nu participă;
- să fie accesibilă tuturor statelor membre şi să le permită participarea în orice moment, sub rezerva respectării deciziei inițiale ulterioare şi a deciziilor luate în acest cadru.

Cooperarea dintre statele membre este reglementată în domeniul judiciar, în domeniul penal, stabilind pentru aceste domenii condiții specifice care urmează a fi îndeplinite pentru autorizarea cooperării:

- să fie respectate competențele instituțiilor comunitare;

- să faciliteze transformarea mai rapidă a Uniunii Europene într-un spațiu de libertate, securitate şi justiție.

Cooperarea loială presupune respectarea cadrului juridic şi posibilitatea de a stabili proceduri care să permită buna desfăşurare a procesului integrării europene.

Statele trebuie să ia măsurile generale sau particulare adecvate pentru a asigura îndeplinirea obligațiilor care rezultă din actele instituțiilor comunitare.

La reuniunea de la Lisabona, din 2007, s-a avut în vedere îmbunătățirea sistemului cooperării intensificate, precizându-se necesitatea creării unui sistem de facilități în acest domeniu.

Principiul repartizării competențelor sau al competențelor de atribuire

Principiile care guvernează repartizarea competențelor între instituțiile comunitare şi statele membre sunt prevăzute de Tratatul de la Maastricht, la Art. 3B: U.E. acționează în limitele competențelor care i-au fost atribuite prin tratat. În domeniile care nu țin de competența sa exclusivă, nu intervine, conform principiului subsidiarității, decât în măsura în care obiectivele activității proiectate nu pot fi realizate de către statele membre într-o manieră satisfăcătoare, însă pot fi realizate mai bine la nivel comunitar, datorită dimensiunilor sau a efectelor acțiunii proiectate.

Competențele transferate

Această situație corespunde unei desistări a statelor membre, care sunt private de competențele pe care le dețineau anterior, dar competența este atribuită U.E.. Acest mod de distribuire este cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de "transfer de competențe".

Situația este întâlnită în sectorul uniunii vamale, în special în ceea ce priveşte stabilirea şi gestionarea tarifului vamal comun şi relațiile tarifare cu state terțe: statele membre au pierdut competența vamală, în schimb U.E. este singura competentă să adopte dispoziții normative în materie. Operează un transfer de competențe şi în domeniul politicilor comune, care se bazează, în principal, pe principiul substituirii cu competențele naționale anterioare competențelor comunitare. Această situație se poate întâlni în sectorul politicii agricole comune.

Competențele încadrate

Ideea de încadrare comunitară a competențelor naționale generează o situație complexă, care necesită realizarea unei distincții clare între două concepte, şi anume: atribuirea de competență şi exercitarea competenței. Este necesară pentru a se diferenția situația în care statele membre recurg la un

transfer de competență de situația în care statele membre nu au renunțat la competența lor, însă au acceptat să o limiteze pentru a contribui la funcționarea eficace a pieței comune.

Autoritățile naționale rămân titularele competenței normative, dar se angajează să nu recurgă la aceasta dacă regulile pe care ar putea să le adopte sunt susceptibile de a afecta realizarea obiectivelor tratatelor. Statele nu vor exercita competența lor normativă decât în limitele impuse de tratate.

Tratatele comunitare recunosc în mod expres instituțiilor comunitare competențe în vederea încheierii de acorduri cu state terțe. Dispozițiile Actului Unic European şi ale Tratatului de la Maastricht au adăugat o serie de competențe punctuale care vizează uniunea economică şi monetară, cercetarea, mediul înconjurător şi cooperarea în vederea dezvoltării.

Statele membre ale U.E. nu îşi pierd competențele proprii prin atribuirea unor competențe comunitare, dar apar unele modificări în exercitarea acestora.

În cazul atribuirii unor competențe U.E., statele nu mai dispun de o competență proprie, autonomă în acel domeniu, chiar dacă instituțiile comunitare nu şi-au exercitat în mod efectiv propria competență. Statele sunt obligate să respecte aceste reglementări generale şi să acționeze în conformitate cu ele.

În situația când instituțiile U.E. emit acte normative, statele vor acționa în cadrul prescris de acestea şi dacă trebuie să adopte alte acte normative, de aplicare, acestea nu pot fi decât în concordanță cu cele comunitare.

În cadrul repartizării de competențe există domenii în care statele îşi păstrează o competență proprie (adoptarea de reglementări privind apărarea ordinii publice, a moralei şi securității publice, cooperarea în ceea ce priveşte protecția mediului înconjurător, precum şi în domeniul dezvoltării).

În alte cazuri, considerate excepționale, instituțiile U.E. au o competență exclusivă. Este cazul situației de interes comunitar (realizarea pieței interne unice). Această competență exclusivă se consideră a fi exercitată şi în domeniul relațiilor cu terțe state sau în domeniul conservării resurselor marine.

Principiul specializării

Interpretarea dispozițiilor din tratate privind competențele nu este restrictivă.

Jurisprudența Curții de Justiție a statuat că dispozițiilor tratatelor trebuie să li se dea o interpretare mai mult „extinsă” decât „restrânsă”. Extinderea competențelor comunitare față de cele prevăzute în tratate trebuie să se facă doar în limitele cuprinse în tratate, orice depăşire a acestora fiind supusă anulării.

Se manifesta o diversitate de competențe comunitare:

- competența normativă;
- competența executivă;
- competența de control;
- competența jurisdicțională.

Fiecare dintre acestea se exercită prin instituțiile şi organele abilitate, conform prevederilor din acte normative comunitare sau de drept intern. Comunitățile pot sancționa persoanele fizice sau juridice pentru nerespectarea reglementărilor comunitare, dar nu dispun de mijloace pentru aplicarea sancțiunilor, acestea fiind duse la îndeplinire de către state, prin autoritățile competente.

Principiul respectării drepturilor omului

Curtea de Justiție a statuat: „respectarea drepturilor fundamentale face parte integrantă din principiile generale ale dreptului, căruia curtea îi asigură respectarea" şi „protecția acestor drepturi, inspirându-se în întregime din tradițiile constituționale comune ale statelor membre, trebuie asigurată în cadrul structurii şi obiectivelor comunității".

Curtea de Justiție şi-a dezvoltat progresiv jurisprudența, elaborând un set de principii şi drepturi fundamentale: principiul egalității, libertatea de circulație a lucrătorilor, libertatea religioasă, protecția confidențialității, dreptul de proprietate şi de inițiativă economică etc.

Egalitatea de tratament între cetățenii comunitari, care interzice orice formă de discriminare, reprezintă fundamentul ordinii juridice comunitare. Interdicția discriminării vizează şi condiții egale de acces la diferite forme de şcolarizare, de pregătire profesională, la îngrijiri medicale, la prestări de servicii etc.

ASPECTE ALE DEZVOLTĂRII SERVICIILOR PUBLICE ELECTRONICE

ASPECTS OF DEVELOPING THE PUBLIC ELECTRONIC SERVICES

Conf.univ.dr. Laurenţiu FRĂŢILĂ*
Academia de Studii Economice, Bucureşti
Prof.univ.dr. Daniela HÎNCU**
Academia de Studii Economice, Bucureşti
Conf.univ.dr. Costel STANCIU***
Academia de Studii Economice, Bucureşti

Lucrarea ia în discuţie elemente practice şi teoretice ale ICT, care au rol important în transformarea şi în creşterea calităţii vieţii cetăţenilor. Guvernanţa electronică (E-Gov) se referă la utilizarea aplicaţiilor ICT, în mod deosebit a celor bazate pe Internet şi servicii Web, cu scopul de a sprijini accesul şi livrarea informaţiilor de la guvern către cetăţeni, parteneri de afaceri, angajaţi, agenţii şi alte entităţi. E-Gov devine un instrument tot mai puternic pentru îmbunătăţirea proceselor şi a comunicaţiilor cu majoritatea actorilor economici şi societali.

The paper relates to some newly introduces concepts in the practical and theoretical applications of the ITC technologies, with an important role in increasing the quality of life of the citizens. The Electronic government (E-Gov) is the use of technology, particularly Web-based Internet applications, to enhance the access to and delivery of government information and services to citizens, business partners, employees, agencies, and other entities. E-Gov promises its government's sponsors a powerful tool for improving processes and communicating with the rest of the economic and social actors.

Cuvinte cheie: e-guvernare, e-guvernanţă, decalaj digital, Internet, servicii publice.
Keywords: *e-government, e-governance, digital divide, Internet, public services.*

În ziua de azi, în contextul societăţii şi a economiei virtuale, se manifestă un interes crescut referitor la utilizarea conceptelor teoretice de e-democraţie, cu formele de e-guvernare sau unele similare – noi fenomene

* e-mail: *laurentiu_f@yahoo.com*
** e-mail: *daniela.hincu@man.ase.ro*
*** e-mail: *office@apc-romania.ro*

cum ar fi blogurile (logări pe web), enciclopediile publice şi listele de mailing, care par să aibă tot mai mult efecte semnificative în diversificarea modului în care operează societatea. În ultima perioadă, în special, în țările dezvoltate, a fost înregistrat un impact pozitiv la recepționarea serviciilor de e-guvernare sub forma livrării acestor servicii online, cu portaluri utilizate ca intermediari între guvern şi cetățeni, înlocuind aşteptarea cetățenilor la ghişeele tradiționale.

Interesul autorilor s-a îndreptat spre formele de e-gov, aferente domeniului ICT (TIC – Tehnologia Informației şi a Comunicațiilor), utilizate spre beneficiul unor largi segmente ale populației în viața de zi cu zi.

Motivul practic pentru a înțelege pe deplin şi a justifica alocarea publică de resurse în sectorul ICT pe termen mediu este dat de faptul că serviciile publice sunt într-o continuă evoluție, pe scară largă şi, ca urmare, guvernele de astăzi sunt confruntate cu probleme diferite şi complexe, de natură economică şi socială: noi cereri pentru servicii şi produse pentru cetățeni, dar şi cereri pentru scăderea taxelor; creşterea complexității programelor, dar şi presiuni pentru reducerea dimensiunilor birocrației; lupta pentru a face față efectelor neaşteptate care pot apărea în efortul de a construi strategii de management mai adecvate. De asemenea, efectele negative ale disparităților în dezvoltarea economică şi în puterea de a absorbi noile aplicații ale tehnologiilor înalte oferă motive întemeiate pentru creşterea preocupărilor referitoare la decalajul digital – ca un element pentru o bună exploatare a oportunităților asociate cu serviciile e-gov.

Delimitarea conceptuală a mecanismelor de e-gov

Utilizând prefixul "e" în fața anumitor servicii, cum ar: fi e-prosperitate, e-participare, e-votare, e-mediu (e-wealth, e-participation, e-voting, e-environment), pot fi definite ca servicii pentru care aplicațiile ICT au un rol major. Aceste servicii generează în timp cadre mai structurate, ca baze pentru definirea şi creşterea unor discipline ca: e-guvernare, e-guvernanță şi e-democrație (e-government, e-governance, e-democracy).

În literatura de specialitate se utilizeză doi termeni, e-governance (e-guvernanță) şi e-government (e-guvernare) care, deşi sunt sinonimi, au caracterstici distincte.

Ce este e-guvernanța?

În documentele UNESCO, prin e-Guvernanță se desemnează utilizarea tehnologiei informațiilor şi a comunicațiilor în sectorul public cu scopul îmbunătățirii informațiilor şi a livrării serviciilor, încurajării participării cetățenilor în procesul de luare a deciziilor şi transformării actului guvernamental în sensul creşterii transparenței şi eficienței (tabel 1).

Tabel 1

Domeniile de implementare ale e-guvernanței

e-administrație	- se referă la îmbunătățirea procesului de guvernare şi a activităților interne specifice pentru sectorul public utilizând noile procese informaționale de execuție ICT.
e-servicii	- se referă la îmbunătățirea livrării serviciilor publice către cetățeni. Câteva exemple de astfel de servicii interactive: cererile pentru documente publice, cererile pentru documente legale şi certificate, emiterea permiselor şi a licențelor.
e-democrație	- implică o mai mare şi mai activă participare a cetățenilor, determinată de utilizarea elementelor ICT în procesul de luare a deciziilor.

Ce este e-guvernarea?

Există o mulțime de puncte de vedere cu privire la termenul de e-guvernare, dar, în general, e-guvernarea (sau e-gov, guvernarea digitală, guvernarea online sau guvernarea transformațională) se referă la utilizarea ICT pentru a furniza şi a îmbunătăți serviciile de guvernare, tranzacțiile şi interacțiunile cu cetățenii, mediul de afaceri şi alte elemente ale guvernării.

Conceptul general de e-guvernare se referă, de regulă, la utilizarea specifică a tehnologiei informației şi a comunicațiilor (ICT) în operațiunile guvernamentale. Aceasta poate face referire la activități interne (în interiorul guvernului) sau la relații externe (cum ar fi furnizorii sau alte elemente ale mediului de afaceri, alte guverne sau organisme guvernamentale de la acelaşi nivel sau niveluri diferite sau la cetățeni).

O considerație specială este acordată e-guvernării ca utilizator al tehnologiei ce completează reforma prin facilitarea transparenței, eliminarea distanțelor şi a altor decalaje şi creşterea accentuată a posibilităților oamenilor de a participa la procesele politice care le afectează viața.

Aceste aşteptări ale e-guvernării pot fi grupate sub patru rubrici principale (tabel 2): guvern pentru cetățeni (G2C) – cetățenii fiind tratați ca clienți, nu ca obiecte administrative; guvern pentru guvern (G2G) – implică o bună guvernanță şi o societate bine guvernată; guvern pentru afaceri (G2B) – cu condiționări pentru dezvoltarea efectivă a afacerilor; o societate fără dimensiunea spațiu, în care problema distanțelor nu constituie o problemă reală.

Tabel 2

Aşteptări ale e-guvernării

Guvern pentru cetățeni (G2C) - servicii orientate spre cetățeni, nu spre agenții; - eliminarea pe cât posibil a personalului civil angajat în livrarea tradițională a acestor servicii; - autentificare electronică a utilizatorului; - acces la informații guvernamentale, dar şi de interes general; - acces cu drepturi egale al cetățenilor; - încredere în sistem.	**Guvern pentru guvern (G2G)** - reducerea neconcordanțelor şi a lipsei de comunicare dintre diferite departamente sau agenții; - schimbarea culturii serviciilor civile, care devin din reactive în proactive; - dezvoltarea achizițiilor publice şi reducerea costurilor.
Guvern pentru afaceri (G2B) - reformă legislativă; - economie națională mai flexibilă şi mai competitivă; - orientare şi creştere a aptitudinilor cetățenilor pentru piața forței de muncă.	**Societate fără dimensiunea spațiu** - eliminarea parțială a decalajelor dintre urban şi rural prin proiecte de infrastructură IT; - dezvoltarea oportunităților de lucru acasă (teleworking); - eliminarea discriminărilor de rasă, sex, vârstă etc.; - dezvoltarea implicării democratice în procesul electoral.

În general se utilizează termenul de e-gov, ca o sinteză, dar şi ca termen global al serviciilor electronice care pot fi aplicate atât în actul de guvernare, cât şi în sectorul public.

Decalajul digital

Conceptul de decalaj digital a căpătat o importanță deosebită în ultimii ani, fiind utilizat în definirea şi în realizarea de strategii de creştere la nivel național şi regional. Multe puncte de interes derivă din perspectiva politică, în măsura în care atât politicienii, cât şi administratorii la nivel național sunt interesați în reducerea decalajului digital, prin găsirea celor mai eficace mijloace din punct de vedere al asigurării bunăstării sociale.

Termenul de decalaj digital se referă la accesul inegal al anumitor membri ai societății la ICT şi la oportunități inegal exploatate ale aptitudinilor aferente. La nivel național, decalajul digital poate fi descris ținând cont de sex, venit, grupuri de rasă şi locații.

Global, diferențele sunt determinate, în special, de varietatea de tehnologii de informații şi comunicații (ICT) disponibile pentru anumite segmente ale societății şi, nu în mod deosebit, de dimensiunea sau distanța până la utilizatorul final. Făcând referire la Internet, unul din aspecte priveşte accesul, alte aspecte fiind: calitatea conexiunilor, a serviciilor auxiliare şi a performanțelor calculatoarelor.

Soluțiile de acces la Internet pot fi caracterizate sub aspectul lărgimii de bandă (bandă îngustă sau bandă largă) şi al tipului conexiunii (dial-up – conexiune comună pentru voce şi acces la Internet, față de conexiune dedicată pentru acces la Internet).

Creşterea cererii de servicii de acces la Internet în bandă largă are ca rezultat dezvoltarea rețelelor fixe de comunicații electronice, în timp ce competiția pentru atragerea şi menținerea clienților va favoriza scăderea prețurilor, creşterea calității, diversificarea ofertelor şi introducerea serviciilor cu valoare adăugată.

Serviciile de transmisiuni de date se adresează îndeosebi persoanelor juridice, sub diverse forme (IP-VPN, Ethernet, Extranet şi acces la distanță – remote acces). Cererea este compensată de un număr mare de furnizori de servicii, dar şi de diversificarea soluțiilor pentru serviciile furnizate.

Decalajul digital, e-democrația şi e-guvernanța

Una dintre principalele probleme asociate decalajului digital aplicate democrației o reprezintă capacitatea de a participa la noul spațiu public, cyber-spațiul – iar, în caz extrem, participarea democratică exclusivă pe bază de computer (forumuri de discuții, votare online etc) ceea ce înseamnă că o imposibilitate a accesului determină o lipsă a votului. Aşadar, există un risc pentru anumite grupuri sociale – cele cu un acces neadecvat la cunoştințe de IT – care vor fi slab reprezentate (sau altele nereprezentate) în procesele de formare a politicilor, iar acest lucru este incompatibil cu principiul democratic al egalității. Promotori ai conținutului deschis, ai software-ului utilizat în regim "liber" şi ai accesului deschis la mişcările sociale consideră că aceste mişcări pot ajuta la egalizarea accesului la informație şi la mijloacele digitale.

E-Guvernarea şi decalajul digital sunt fenomene sociale puternic interconectate. E-guvernarea şi ICT furnizează o mare oportunitate pentru climatul economic în scopul inovării activității guvernamentale prin creşterea eficienței şi, drept consecință, pentru reformarea managementului public. Utilizarea ICT de vârf în activitățile guvernamentale au o valoare socială redusă dacă cetățenii nu au capacitatea de a utiliza serviciile şi de a interacționa în procesele politice în modurile dorite. În mod similar, utilizarea IT în actul de guvernare fără încorporarea perspectivelor determinate de cererile cetățenilor pot duce la o explicare şi reprezentare parțială a realității sociale complexe. În mod ideal, proiectarea şi dezvoltarea unor aplicații şi servicii de e-guvernare implementate în mod corespunzător, dezvoltarea unei

infrastructuri eficiente şi mai puțin costisitoare vor avea ca rezultat sporirea potențialului de furnizare a mecanismelor inovative pentru reprofilarea serviciilor guvernamentale, pentru crearea şi implementarea politicilor.

Aşa cum majoritatea definițiilor de e-gov au în spate servicii către cetățeni care includ şi schimbări organizaționale, dar şi de rol ale guvernului, putem privi diferitele divergențe ca decalaj digital sau ca deosebiri/inegalități regionale. Se poate sugera că decalajul digital sau cercetările referitoare la decalajul digital pot fi văzute, metaforic, ca promotori din punct de vedere a perspectivei de cerere a e-guvernării. Aşa cum este menționat în literatură, utilizarea ICT ca element de facilitare a reformei administrative este o expresie a e-guvernării.

Elemente în aria e-gov: beneficii şi bariere

În procesul de e-gov putem vorbi atât de beneficii, cât şi de bariere.

Beneficiile generate în urma proceselor de e-gov sunt:

- furnizarea unui acces facil la servicii şi informații (fromulare, plăți, arhive etc.);
- eficiență în timp (legături directe între diferite instituții, fără rând sau birocrație);
- costuri reduse;
- servicii furnizate permanent, 24/24 ore şi 7/7 zile;
- îmbunătățirea procesului democratic (dezbateri online, forumuri, vot electronic, conexiuni între participanți: instituții şi/sau cetățeni);
- încurajarea pregătirii/instruirii individuale sau organizaționale (site-uri web, dezbateri, cursuri la distanță);
- actualizarea în timp real a informațiilor şi a serviciilor.

Barierele apărute în procesul de guvernare se referă la caracteristici (reale sau percepute) ale contextului legal, social, tehnologic sau instituțional care lucrează împotriva dezvoltării e-guvernării. Ele pot impiedica/întârzia cererea, acționând ca motivații negative sau obstacole pentru utilizatori în angajarea serviciilor de e-guvernare sau pot impiedica oferta, prin acționarea ca motivații negative sau obstacole pentru organizațiile sectorului public în furnizarea de servicii de e-guvernare.

Barierele se pot manifesta sub diferite forme:

- pot crea diviziuni între cetățenii care pot/nu pot utiliza noua tehnologie;
- unele cerințe în utilizarea instrumentelor de e-gov pot solicita anumite date personale, acest lucru putând fi interpretat ca o încălcare a vieții private a cetățeanului;
- sistemele pot fi vulnerabile într-o anumită măsură la fraude, atacuri ale hackerilor, dar şi defecțiuni tehnice;
- serviciile furnizate devin impersonale;

- serviciile incomplete sau ineficiente pot cauza confuzii pe termen lung, care duc la pierderea încrederii utilizatorilor în sistem;
- pot avea costuri de realizare şi de implementare foarte mari;
- aspectele legislative insuficiente sau excesiv de stufoase şi ineficiente pot bloca procesul de realizare;
- pot genera conflicte de prioritizare şi organizare;
- utilizatorii pot manifesta rezistență la schimbare (implementarea serviciilor electronice).

Rolul managerului în dezvoltarea e-gov

Rolul managerului în e-guvernare este complex şi se manifestă în mai multe dimensiuni. Fiecare dimensiune necesită caracteristici cum ar fi: leadership puternic, strategie, inter şi intra coordonare, know-how, toate acestea în strânsă legătură cu strategia ICT. Aceste calități sunt cu atât mai necesare, cu cât cerințele şi volumul de informații cresc.

Pot fi identificate şapte elemente majore ale leadershipului în e-gov, aşa cum sunt sintetizate în tabelul 3.

Tabel 3

Elementele leadershipului în e-gov

1.	Integrare	Utilizarea Internetului la nivel guvernamental este vitală, iar integrarea proceselor se realizează prin dezvoltarea de aplicații electronice specifice (portal).
2.	Dezvoltare economică	Dezvoltarea economică în era digitală are în vedere cinci elemente: IMM, educație, industria high tech, infrastructura tehnologică, guvernare.
3.	E-democrație	Are rolul de a informa şi de a-i angaja pe cetățeni în actul de guvernare.
4.	E-comunități	Tehnologiile electronice oferă guvernului oportunități variate pentru a dezvolta serviciile oferite comunităților (servicii pentru sănătate, pentru siguranță, servicii pentru tineri sau oameni în vârstă etc.) dar şi pentru a se adresa diferitelor comunități.
5.	Relații interguvernamentale	Crearea unui sistem la nivel guvernamental care să faciliteze utilizarea în comun a cunoştințelor şi a resurselor, ceea ce duce la o îmbunătățire considerabilă a actului guvernamental.
6.	Mediul politic	În era digitală se impune crearea unui nou cadru legal, care să facă față noilor realități; trebuie luate în calcul elemente specifice, cum ar fi: semnătura digitală, decalajul digital, legislația antifraudă.
7.	Următoarea generație Internet	Este elementul de bază avut în vedere în definirea unei strategii competitive de e-gov.

Un lider cu un real succes în implementarea proiectelor de e-guvernare trebuie să îndeplinească o listă de competențe - tabel 4.

Tabel 4

Competențele leadershipului în e-guvernare

Stabilirea de noi direcții	**Descriere**
Politică	Înțelegerea mediului, a principiilor, a politicilor şi a fundamentelor e-guvernării.
Gândire	Aplicarea sistemelor de gândire la schimbările complexe ale e-guvernării.
Planificare	Planificarea şi organizarea strategică a e-guvernării.
Schimbare	Transformarea organizațiilor şi a culturii pentru susținerea e-guvernării.
Transformarea proceselor şi a utilizării resurselor	
Colaborare	Colaborarea dincolo de bariere pentru atingerea scopurilor e-guvernării.
Arhitectură	Înțelegerea şi aplicarea unei arhitecturi eficiente şi integrarea intreprinderii pentru e-guvernare.
Capital uman	Utilizarea noilor modele pentru extinderea capitalului uman pentru e-guvernare.
Resurse financiare	Planificarea şi administrarea strategică a resurselor de fonduri pentru e-guvernare şi managementul investițiilor
Managementul performanțelor	Managementul bazat pe performanță pentru proiectele şi programele de e-guvernare.
Execuție/implementare	Trecerea de la concept la realitate.
Utilizarea strategică a informației	
Resurse informaționale şi de cunoştințe	Furnizarea de informații şi cunoştințe corecte la momentul potrivit în interiorul şi în exteriorul granițelor.
Securitate şi confidențialitate	Probleme de securitate, confidențialitate, acces şi protecție a informației.
Tehnologie	Înțelegerea utilizării strategice a informației prin prisma utilizării tehnologiei.

Concluzii

Pentru a culege beneficiile globalizării este necesar un proces de ajustare a factorilor de producție – cum ar fi capitalul investit – pentru aplicațiile ICT. Extensia prin care e-guvernarea va face diferența şi adaugă valoare este dependentă de trei factori: un leadership puternic, managementul decalajului digital şi o activitate de inovare bine administrată.

E-gov implică un nou stil de leadership, noi căi de dezbatere şi decizie politică şi de investiții, noi căi de acces la educație, noi căi de luare în considerare a opiniilor cetățenilor şi noi căi de organizare şi de livrare a informațiilor şi a serviciilor. E-gov este legată de utilizarea de către ICT a diferiților actori ai societății (persoane individuale sau instituționale) cu dorința de a îmbunătăți accesul la informații şi obținerea de avantaj competitiv.

Progresul României în societatea informațională şi viitoarele oportunități sunt departe de a fi satisfăcătoare. Întârzierile privesc în special accesul la Internet, serviciile societății informaționale şi actualizarea aplicațiior IT în economie. Decalajele semnificative în infrastructură sunt remediabile doar prin investiții majore, atât a companiilor private cat şi a instituțiilor publice. Întârzierea în plan digital a României are ca termeni de raportare rata de penetrare a computerelor şi accesul la infrastructura de comunicații electronice, indicatori care au o valoare scăzută nu numai în comparație cu media UE 25, dar şi în comparație cu media noilor state membre.

Acest lucru are un impact negativ asupra competitivității naționale, în măsura în care utilizarea computerelor şi accesul la Internet sunt factori de dezvoltare economică.

BIBLIOGRAFIE

Aichholzer G, *Service Take-Up and Impacts of E-Government in Austria*, în: Lecture Notes in Computer Science, Springer Berlin / Heidelberg, Volume 3591/2005.

Blakemore M., R. Dutton, *e-Government, e-Society and Jordan: Strategy, theory, practice and assessment*, First Monday, volume 8, number 11, 2003.

Carroll J., *Risky Business: Will Citizens Accept M-government in the Long Term?,* EURO GOV 2005, Brighton, UK, 2005.

Chabrow E., *Study: E-Government Won't Succeed Without Some Marketing*, 2003, available: http://www.crn.com/government/18822607

Elnaghi M., S. Alshawi, F. Missi, *A Leadership Model for e-Government Transformation,* Proceedings of European and Mediterranean Conference on Information Systems 2007 (EMCIS2007), Polytechnic University of Valencia, Spain, available: www.emcis.org

Helbig N., R. Gil-Garcia, E. Ferro, *Understanding the complexity of electronic government: Implications from the digital divide literature*, Government Information Quarterly, 2008.

Kettl F. D., *The Transformation of Governance: Public administration for the twenty-first century America*, Johns Hopkins University Press, 2002.

Martin E., *E-Gov Delivers Benefits on Many Fronts*, 2003, available: www.gsa.gov/Portal/gsa/ep/contentView.do?noc=T&contentType=GSA_BASIC&contentId=8943

Navarra D., Cornford, T., *ICT, Innovation and Public Management: Governance, Models & Alternatives for e-Government Infrastructure*, ECIS 2005: proceedings of the 13th European Conference on Information Systems: information systems in a rapidly changing economy, Regensburg, 2005, available: http://is2.lse.ac.uk/asp/aspecis/20050137.pdf

Reddick C., *Citizen interaction with E-Government: From the strets to servers*?, Government Information Quarterly, 2005.

Riley T., *E-government vs. e-governance: examining the differences in a changing public sector climate*, International tracking survey report '03, Canada, 2003.

Silcock R., *What is e-Government, Hansard Society for Parliamentary Government*, Parliamentary Affairs, 2001.

Tobias H. *The Digital Divide Index, Exploiting cross national survey data to quantify levels of e-exclusion*, EInclusion Workshop: Towards a European approach for Monitoring e_inclusion, 2006.

Bridging the Digital Divide: Internet Access in Central and Eastern Europe, Center for Democracy and Technology, 2007, available: http://www.cdt.org/international/ceeaccess/countrydetail.shtml

EDUCAŢIA INTERCULTURALĂ – UNICA MODALITATE DE PROGRES ÎN DOMENIUL CIVILIZAŢIONAL

L'EDUCATION INTERCULTURELLE – L`UNIQUE MODALITE DE PROGRES DANS LE DOMMAINE CIVILISATIONNEL

Lt.col.drd. Anda PETRACHE[*]
Comandamentul Logistic Întrunit

Putem numi interculturală educaţia care urmăreşte formarea unor persoane capabile să aprecieze diferite culturi care trăiesc alături într-o societate multiculturală, acceptând să evolueze în contact cu aceste culturi pentru ca această diversitate să devină un element pozitiv, îmbogăţind viaţa culturală, socială şi economică a mediului.

On peut nommer interculturelle l`éducation qui suit la formation des personnes capables à aprecier des différentes cultures qui vivent à côté dans une société multiculturelle, en acceptant à évoluer en contact avec cettes cultures pour que cette diversité devienne un élément positif, qu`elle enrichisse la vie culturelle, sociale et économique de l`environnement.

Cuvinte cheie: comunicare interculturală, multiculturalism, securitate, stabilitate.
Mots clefs: *mondialization, integration europeen, sécurité, stabilité.*

Comunicarea interculturală – cea care caracterizează specificul relaţiilor dintre indivizi cu identităţi socioculturale diferite, fiind axată şi pe conştientizarea propriei identităţi în cadrul procesului integraţional, reprezintă o realitate cotidiană, un mod de existenţă, practic, al societăţii. Atestarea pluralităţii lingvistice şi etnoculturale a societăţii, proprie conceptului multiculturalismului, comportă recunoaşterea faptului coexistenţei culturilor şi a legitimităţii acestei pluralităţi, elucidează gradul sporit de influenţă a altor culturi şi civilizaţii asupra patrimoniilor naţionale socioculturale. Totodată, raportarea în societate a viziunii multiculturale la dinamica reală a transformărilor social-politice, dictează necesitatea deplasării accentelor în abordarea proceselor de întâlnire – reală sau virtuală a valorilor şi culturilor

[*] e-mail: *anda_petrache@yahoo.com*

spre o perspectivă *interculturală*[1], întemeiată pe principiile cooperării, intercunoaşterii şi interacţiunii culturilor, renunțând la juxtapunerea lor.

Promovarea înțelegerii reciproce, a toleranței active, a acceptării diferențelor culturale, susținerea spiritului de cooperare, a interesului pentru alte moduri de viață s-ar înscrie firesc în contextul finalităților mediatice majore. Practica actuală în domeniu demonstrează, într-un mod cert, interesul crescând al mass-media pentru abordarea problematicii interculturale. Respectiv, în condițiile în care dezvoltarea competenței comunicative interculturale a individului devine o necesitate strategică, un răspuns adecvat la provocările societății moderne, preocuparea pentru promovarea acestei competențe ar trebui să devină o componentă esențială a activității mijloacelor de comunicare de masă. Este vorba de sarcina de dezvăluire, descriere şi argumentare, în definitiv, de implementare a diferitelor tehnici de comunicare, abordate din perspectiva interculturalității. Astfel de tehnici mizează pe dezvoltarea analizei comparative, pe dezvăluirea diferențelor între diverse moduri de existență.

Producerea unor schimbări de rigoare în societate, schimbări care necesită stimularea de acumulare a cunoştinţelor, a deprinderilor şi abilităţilor noi, determină necesitatea abordării, în special, a problematicii omului, a particularităților aflării lui pe pământul străin în circumstanțe noi.

Ele nu pot fi construite pe înțelegerea simplistă a actului de comunicare interculturală, redus doar la cunoaşterea şi admiraţia civilizaţiei străine. Situațiile reale sunt, de multe ori, tensionate şi chiar dramatice: venind în contact cu o altă lume, indivizii, fiind deposedați de anumite repere şi referințe de origine, percep imposibilitatea de a înțelege şi de a fi înțeleşi de alții drept un adevărat «traumatism» intelectual şi moral, suportând un „şoc cultural”[2]. Întâlnirea cu “altul”, constată experții, “comportă, într-un mod necesar, criza, imediată ori ulterioară, a credinței indivizilor proveniți dintr-o societate tradițională, periclitează caracterul sacru, absolut, imuabil al acestor tradiții, adică afectează viziunea asupra lumii, valorile, instituțiile, comportamentele, tehnicile, cunoştinţele”. [3]

Educația interculturală constituie o opțiune ideologică în societățile democratice şi vizează pregătirea viitorilor cetățeni în aşa fel încât ei să facă cea mai bună alegere şi să se orienteze în contextele multiplicării sistemelor

[1] Comité sur l'école québécoise et les communautés culturelles, Rapport du Comité sur l'école québécoise et les communautés culturelles, Québec: Gouvernement du Québec, 1985, p.141.
[2] Aurelian Lavric, Tatiana Moraru, *Mass media şi comunicarea interculturală*, Chişinău, Presa, 2005.
[3] Dario Antiseri. *La globalizzazione nella cultura // La globalizzazione: attese e preoccupazioni.* – Soveria: Rubbettino, 2000.

de valori. Perspectiva interculturală de concepere a educației poate să conducă la atenuarea conflictelor şi la eradicarea violenței în şcoală, prin formarea unor comportamente, precum:

- aptitudinea de a comunica (a asculta şi a vorbi);
- respectul de sine şi al altora, toleranța față de opiniile diferite;
- luarea de decizii în chip democratic;
- acceptarea resposabilității altora şi a propriului eu;
- soluționarea problemelor interpersonale;
- stăpânirea emoțiilor primare;
- aptitudinea de a evita altercațiile etc.

Studiul comunicării interculturale a început prin anii `50, odată cu studiile lui Edward Hall despre Indienii Hopi şi Navaro.[4] Hall încerca să înțeleagă cum funcționează comunicarea interculturală şi a oferit câteva concepte care încercau să elucideze natura problematică a comunicării interculturale în cartea sa, *The Silent Language*, răspândind acest concept şi conducând la instituționalizarea departamentelor universitare ce vor apărea pe la mijlocul anilor `60.

La începuturile sale, comunicarea interculturală a reprezentat doar studiul comunicării internaționale, pentru că identifica cultura cu naționalitatea. Studiile recente ale comunicării interculturale se axează pe diferențele culturale intranaționale şi nu echivalează cultura cu națiunea, încorporând:

- lingvistica: ipoteza lui Sapir şi Whorf în ceea ce priveşte impactul variației lingvistice asupra atitudinilor culturale. Aceştia au folosit noțiunea de competență interculturală, adică abilitatea de a se descurca în diferite culturi cu ajutorul comunicării.
- antropologia: analiza lui Renate Rosalio asupra proprietății diverselor metode de a studia alte culturi.
- psihologia: cartea lui Gordon Allport, *The Nature of Prejudice*, arată cum stereotipurile se dezvoltă din impulsul uman natural de a clasifica.

Contribuția fundamentală adusă de Hall studiului comunicării interculturale, este deosebit de importantă prin următoarele aspecte:

- trecerea atenției de la o singură cultură la mai multe culturi;
- aducerea conceptelor asupra culturii de la un nivel universal la un nivel particular;
- legarea culturii de procesul de comunicare;
- aducerea în atenție a rolului pe care cultura îl are în influențarea comportamentului uman;
- stabilirea unor concepte fundamentale în câmpul cercetării, cum ar fi: timp monocronic şi policronic, context puternic şi slab.

[4] *Ibidem.*

Hall a aplicat concepte antropologice abstracte unei lumi practice, cea a serviciilor externe şi a lărgit punctul de vedere antropologic asupra culturii, incluzând şi comunicarea. Conceptualizarea procesului de comunicare interculturală şi contribuția sa adusă domeniului au pus bazele cercetărilor ulterioare.

„În Statele Unite, mişcările pentru drepturile civile şi mişcările pentru drepturile femeii au accentuat diversitatea culturală. Anii `60 au reprezentat o perioadă turbulentă în istoria Americii cuprinzând confruntări pentru drepturile civile şi participarea masivă a populației din oraşe la manifestări, implicarea în războiul din Vietnam, epoca Beatles, a hippioților şi a revoluției sexuale, dar şi asasinarea preşedintelui John F. Kennedy şi a lui Martin Luther King. În 1964 a fost aprobată legea Drepturilor Civile, iar America începe să-şi descopere minoritățile" [5]. Toate aceste evenimente au provocat o renaştere culturală. Ideile promovate pentru înțelegerea oamenilor aparținând unor culturi diferite au stat la baza rezolvării problemelor.

La nivel academic, cursurile despre discursuri, oratorie, au fost înlocuite de cursurile de comunicare interpersonală. Atitudinea de a face totul pe cont propriu a dus la un individualism care nu mai lua în considerare încercarea de a schimba comportamentul celuilalt. Accentul eticii comunicaționale „a trecut de la a spune adevărul la a fi loial partenerului de comunicare"[6]. Ceea ce se spunea trecea pe planul secund, era important modul în care se comunica şi maniera de a-i impresiona pe ceilalți. A început să se dezvolte comunicarea interpersonală şi mass-media.

Comunicarea interculturală înseamnă interacțiunea directă între oameni de diferite culturi şi implică mult mai mult decât înțelegerea normelor unui grup, ea presupune acceptarea şi tolerarea diferențelor.

O definiție a interculturalității ne oferă Micheline Ray: „Cine spune intercultural, spune în mod necesar, plecând de la sensul plenar al prefixului *inter-*, interacțiune, schimb, deschidere, reciprocitate, solidaritate obiectivă."[7].

Prefixul *multi-* accentuează diferența, chiar separarea dintre culturi, prefixul *inter-* presupune că întâlnirea dintre culturi este mai dinamică, indivizii au capacitatea de a defini, de a plasa şi de a negocia propria apartenență şi propria identitate culturală. Prefixul *trans-* indică capacitatea personală sau colectivă de a transcede granițele culturale şi frontierele naționale şi de a trece de la o apartenență şi de la o identitate la alta cu uşurință.

---

[5] Em Giffin, *A first look at communication theory*, New York, McGraw-Hill, 1997.
[6] *Ibidem*.
[7] Pierre Dasen, Christiane Perregaux, Micheline Rey, *Educație interculturală: experiențe, politici, strategii*, Editura Polirom, Iaşi, 1999, p. 166.

Interculturalitatea reprezintă relația de interacțiune şi cooperare continuă, a diverselor grupuri culturale, etnice, religioase etc. (a tuturor categoriilor de minorități). Relațiile determinate fiind de schimb cultural şi intercunoaştere în contextul grijii față de menținerea specificului fiecărei comunități.

Multiculturalitatea reprezintă conviețuirea diverselor grupuri socio-culturale într-un spațiu social dat, coexistența istoric determinată şi în general pașnică, care nu-şi propune în mod necesar realizarea de schimburi culturale, ci interacționează firesc în procesul coexistenței şi dezvoltării sociale.

Comunicarea interculturală a luat naştere datorită interferenței mai multor noțiuni comune, cum ar fi: comunicarea cross cultural, comunicarea internațională sau globală, relațiile interculturale.

Termenul de comunicare internațională se referă la studiul fluxului de comunicare media între țări. O altă accepțiune a termenului vizează studiul comparativ al sistemelor comunicaționale în masă şi studiul comunicării între guverne naționale. Comunicarea internațională se ocupă de putere, politică, procesul influenței asupra altor națiuni-state.

Comunicarea globală face trimitere la studiul transferului informațiilor, datelor, opiniilor şi valorilor, de către grupuri, instituții şi guverne, şi la problemele care apar pe baza transferului. Comunicarea cross cultural se referă, în general, la compararea fenomenelor între culturi diferite.

Comunicarea interculturală şi cea internațională sunt zone diferite de cercetare; prima încearcă să se axeze pe individ, ca unitate de măsură, pe când cea de-a doua încearcă să lucreze la nivel macro, unitățile sale de analiză fiind națiunea, sistemele globale, grupurile, mişcările, dar elementul comun este preocuparea față de diferențe.[8]

Sunt discutate opt caracteristici ce se disting în domeniul comunicării interculturale[9]:

- relativitate personală (realitate subiectivă);
- relativitate culturală;
- castă, clasă, sex, vârstă, ca bariere în exprimarea şi dezvoltarea liberă;
- valoarea individualismului şi a realizării de sine;
- mijloace raționale de obținere a adevărului, mai eficace decât a apela la autorități politice sau sacre;
- concentrarea spre percepțiile comune reprezintă cea mai bună soluție pentru a ne înțelege cu cei care sunt diferiți;

[8] William Gudykunst, Bella Mody, *Handbook of Intercultural Communication*, Sage Publication 2002, p. 10.
[9] *Idem*.

- etici care depind de situații;
- criterii paradigmatice ale succesului (nu teoretice, religioase, filosofice sau estetice).

Conceptul de ”celălalt” se referă la etichetarea şi degradarea culturii şi grupurilor aflate în afara celui propriu. Sunt cunoscute tendințele de separare între sexe în grupurile de prieteni, la vârstele mai mici, grupurile de apartenență, anturajul, identitatea colectivă instaurează comunicarea şi schimbul, într-un cuvânt, identitatea poate separa sau apropia. Din acest punct de vedere, comunicarea interculturală presupune un demers paradoxal, „presupune ca cel ce se angajează în cunoaşterea străinului, să-l perceapă ca seamăn şi ca diferit”[10]. Există o tendință de înțelegere a identității celorlalți în termeni de naționalitate; aşa cum românii sunt percepuți ca ospitalieri, prietenoşi, dar şi cerşetori, hoți; şi noi îi privim pe italieni ca fiind gălăgioşi, pe englezi sobri, pe nemți serioşi şi harnici. Identitatea se oferă în termenii de ”noi” şi „ei, ceilalți”.

Predicțiile comunicative se bazează pe trei niveluri: nivelul cultural, socio-cultural (informații despre apartenența socială a celuilalt) şi psiho-cultural (informații despre caracteristicile individului).[11] Comunicarea cu un străin se bazează, câteodată prea mult, pe categorizare, pe stereotipuri, pe prejudecăți, iar cel mai bun mod de a îmbunătăți comunicarea este de a fi atenți la trăsăturile unice, individuale ale persoanei şi de a fi conştienți de propriul comportament în comunicare. Comunicarea cu necunoscuții implică incertitudinea, datorată dificultății de a prezice răspunsul celuilalt. Singurul mod de a reduce incertitudinea este de a ne dezvolta orizonturile, prin trei strategii: pasiv, activ (căutarea informațiilor din surse adiacente, din cărți, de la cunoscuți) sau direct (prin interacțiune directă şi punând întrebări).

Cultura influențează comunicarea. În afara folosirii limbii, studiul comunicării interculturale recunoaşte cum cultura cuprinde cine suntem, cum ne comportăm, cum gândim, cum vorbim.[12] Oamenii socializează într-un anumit context cultural, dar cultura continuă să le influențeze interacțiunile, nivelul de aşteptare. Când variabilele culturale joacă un rol principal în procesul comunicării, rezultatul este comunicarea interculturală. Grupurile sau culturile percepute ca fiind diferite pot crea bariere care ne pot prinde în cursă prin părtiniri, neînțelegeri, aroganță personală, stereotipuri negative. Diferențele perceptibile desemnează faptul că îi apreciem pe ceilalți într-o manieră proprie,

[10] J. R. Ladmiral, E. M. Lipianski, *La communication interculturelle*, Armand Collin, Paris 1989, p. 142.
[11] William B. Gudykunst, Y.Y. Kim, *Communicating with strangers: An Approach to Intercultural Communication*, Sage Publications, London, Thousands Oaks, 1995.
[12] Carley H. Dodd, *Dynamics of intercultural communication*, Dubuque, IA. Brown, 1995, p. 4.

pentru a-i măsura după criterii de asemănare sau diferențiere. Acest fapt duce la „categorizări sociale”, iar atunci când categorizarea socială este negativă, aceasta devine o sursă a rasismului, a intoleranței şi a prejudecăților.

Întrebările şi emoțiile care ne însoțesc de-a lungul perceperii diferenței reprezintă începutul procesului de comunicare interculturală, un imbold de a-l cunoaşte pe celălalt şi de a face ceva. Dar în acelaşi timp, pe baza identității noastre culturale şi personale, creăm un orizont de aşteptare, încercăm să evaluăm persoana nouă.

Perceperea diferenței implică faptul că oamenii nu împărtăşesc aceleaşi norme, structuri, sisteme. Perceperea diferenței poate explica tendințele de comunicare. Comunicarea interculturală implică reducerea incertitudinii. Există două modalități de a face față incertitudinii: pe de o parte putem oferi un nivel de predicție, pe baza regulilor, normelor, ritualurilor, trăsăturilor comune, pe de altă parte putem înțelege şi conduce etapele de interacțiune specifice unei întâlniri: precontact, contact şi impresie, apropiere.

ROLUL EDUCAȚIEI INTERCULTURALE ÎN MENȚINEREA STABILITĂȚII ZONALE. VALORI ŞI PERSPECTIVE

THE ROLL OF INTERCULTURALE EDUCATION IN AREA STABILITY. VALUES AND EXPECTATIONS

Lt.col.drd. Anda PETRACHE*
Comandamentul Logistic Întrunit

Pentru a înțelege legăturile interculturale este nevoie să luăm în considerare diferitele aspecte culturale, ale comunicării şi interacțiunilor interculturale. O analiză interdisciplinară se justifică a fi realizată cu ajutorul lingviştilor, antropologilor, psihologilor, teologilor şi a multor altor specialişti. În ultimele decade, s-a înregistrat o diversitate de manifestări referitoare la aceste aspecte, care au luat forma unor programe de pregătire în domeniul comunicării interculturale.

Educația interculturală are un rol deosebit: ea poate ajuta în cazul lipsei de comunicare, a neînțelegerii mesajelor sau a greşelilor de interpretare în cazul stărilor conflictuale din lumea noastră multiculturală.

To understand the intercultural field we need to take into consideration different aspects of culture, communication and intercultural interactions. An interdisciplinary analysis is required with the help of linguists, anthropologists, psychologists, theologians and others. In the latest decades, it has been a constant concern about the diversity and the multicultural environment of our world, which concretized in trainings and master's programmes on intercultural communication.

Intercultural education has an important role: it can prevent miscommunication, misunderstandings and mistakes, and conflict situations in our multicultural world.

Cuvinte cheie: educație interculturală, globalizare, democrație, stabilitate.
Keywords: *intercultural education, globalization, democracy, stability.*

Educația, proces de transmitere a cunoştințelor, tradițiilor, valorilor, normelor şi modelelor de viață, de muncă şi de gândire de la o generație la alta, este un pilon fundamental în dezvoltarea durabilă a societății româneşti şi în rezistența la provocarea globalizării. Este prin excelență un proces cultural multiinstituțional pentru că la realizarea lui pot participa multiple

* e-mail: *anda_petrache@yahoo.com*

instituții începând cu familia şi şcoala şi continuând cu instituțiile profesionale, culturale, mass-media şi încheind cu biserica, strada, societatea în general. După cum se ştie, familia îşi împlineşte rolul său educativ în mod informal, în procesul nemijlocit al vieții cotidiene, în raporturile directe dintre părinți şi copii, vârstnici şi copii, dintre covârstnici. Ea este prima instanță socializatoare, cultural-integratore, cea care oferă copilului cele dintâi modele şi norme de comportare în societate având la bază valorile şi patrimoniul culturii trăite şi moştenite de familie şi transmise din generație în generație. Efortul ei este continuat într-un mod sistematic, programat, cu cadre de specialitate de către instituțiile de învățământ, începând cu grădinița şi sfârşind cu universitatea.

Examinată din perspectiva dezvoltării, educația poate fi considerată fără nici o îndoială un fundament al progresului continuu al societății, dar şi o poartă de apărare împotriva efectelor destabilizatoare cultural ale globalizării. O generație construită solid pe valorile culturii locale şi naționale, aptă de a asimila din cultura mondială numai valorile acesteia pe care le grefează pe achizițiile culturale proprii, va fi pregătită să se apere şi de posibilele nonvalori venite pe aripile globalizării.

Dincolo de capitalul cultural pe care îl tezaurizează, dincolo de capacitățile lor de expertiza, diversele elite sunt, între altele, şi furnizoare eminente de modele cultural-comportamentale „reale", „vii". În mod paradoxal, în loc să devină agenții unei modernizări consolidate, aceste elite devin factori blocanți, chiar „sabotori", mai mult sau mai puțin, involuntari şi inocenți ai acesteia. Pentru ca societatea să sprijine procesul de modernizare, pentru ca elitele să funcționeze ca modele culturale în acelaşi sens, este necesar un fapt fundamental, şi anume asumarea valorilor modernității nu ca pe un set valoric aleatoriu, nu ca pe un număr de valori între altele, ci în calitatea lor de universal culturale, pe care modernitatea le-a înzestrat cu virtuți normative.

Ori, acesta este în primul rând, rolul educației, îndeosebi al aceleia interculturale. Din acest punct de vedere, putem vorbi despre două forme de interculturalitate:

- interculturalitatea majoră, legată de procesul de modernizare, deci de regăsirea cadrului valoric, legislativ şi instituțional al modernității şi
- interculturalitatea minoră, legată de relațiile culturii majorității cu culturile minorităților şi cu cele din „vecinătatea apropiată".

„Federalizarea Europei aduce (sau poate aduce) cu sine o schimbare fundamentală. Dacă suveranitatea statelor naționale nu va mai "administra" drepturile şi libertățile individuale (incluzând statutul cetățeniei europene şi principiul egalității între cetățeni, acestea intrând sub competența federală), atunci

frontierele statelor federate nu vor mai exista pentru a face distincții etno-culturale, nu vor mai fi separate în minorități şi majorități de către frontiere" [1].

Mitul societății monoculturale este dezmințit în mod constant de realitățile dinamice ale dezvoltării comunităților. Conviețuirea unor populații aparținând unor etnii diferite, care comunică, cooperează şi inevitabil produce influențe reciproce pozitive, este premisa interculturalității ca resursă fundamentală a dezvoltării sociale a tuturor comunităților etnice din zona respectivă.

În orice țară democratică în care coexistă mai multe culturi s-a pus problema egalității între cetățeni. Se constată că manifestările culturii celei mai puternice – fie prin numărul celor care o posedă, fie prin puterea politică sau economică a acestor persoane – tind să domine, să acapareze şi, în final, să anihileze celelalte culturi din țara respectivă. Respectul pentru celălalt şi pentru modul lui diferit de a fi se aplică mai mult în teorie decât în practică. Or, "condiția sine que non a interculturalității este respectul total al vecinului care nu ne seamănă"[2].

Realitatea timpului prezent constată creşterea diversității în interiorul societăților actuale, care au devenit un complex de instituții, relații şi activități extrem de variate.

Culturile naționale au o firească deschidere spre universal, spre dialog şi schimb de valori cu alte culturi şi spații spirituale. Epoca modernă şi cea contemporană au intensificat comunicarea socială a valorilor şi comunicarea dintre culturi, odată cu extinderea extraordinară a sistemului mediatic, astfel că interferențele culturale, conexiunile şi schimburile de valori au devenit astăzi realități dominante. În plan cultural, lumea contemporană reproduce raportul structural dintre unitate şi diversitate, culturile interferând şi comunicând între ele. Acest lucru susține specificitatea şi ne atenționează că "nici o fracțiune a omenirii nu dispune de formule aplicabile totalității şi că o omenire amalgamată într-un gen de viață unic e de neconceput, deoarece ar fi o omenire sosificată"[3].

Începutul secolului XXI aduce noi provocări în toate domeniile ştiințifice, ca şi în comunicare. Evenimentele politice şi sociale care au zdruncinat lumea şi-au pus amprenta, în special asupra oamenilor şi a modului în care aceştia comunică. Domeniul intercultural este mai mult ca oricând pregătit să mențină echilibrul dorit al lumii. Oamenii sunt mult mai

---

[1] Adrian Severin, *Stabilitatea şi sfidările multiculturalismului civic în Europa*, articolul: *Perspective şi abordări conceptuale ale interculturalitatii*/2005, www.publicatii.ro

[2] Doru Munteanu, *Diversitatea culturală* în *Interculturalitate versus globalizare* – conferință internațională, Braşov, 2004.

[3] Claude Levi-Strauss, *Antropologia structurală*, Editura Politică, Bucureşti, 1978, p. 45.

deschişi, doritori de a-i cunoaşte pe ceilalți, de a comunica şi de a relaționa cu ei. Comunicarea interculturală se află la punctul său maxim de conştientizare şi mediatizare.

Procesul de integrare europeană este în sine un proces de afirmare a interculturalităților. În spațiul comunității europene fiecare "minoritate" națională, etnică, religioasă, culturală se afirmă ca identitate. Pluralismul valorilor este miza care face posibilă orice strategie integrativă.

În acest sens, „(...) însuşi conceptul juridic de « minoritate națională » îşi va pierde încet, relevanța. Complementar, conceptul nejuridic dar cu substanță practică, de *majoritate națională*, nu va mai fi la fel operant în cadrul statelor membre. Măsurile non-discriminatorii şi afirmative vor rămâne instrumente necesare pentru asigurarea egalității de fapt a diferitelor categorii de persoane. Dar ele vor fi motivate mai ales prin dimensiunea lor socio-economică şi nu prin asimetria de putere dintre grupuri etno-culturale care se consideră în competiție."[4]

Trebuie să ne amintim că astăzi, majoritatea activităților cotidiene se desfăşoară în medii multiculturale, fapt facilitat şi de progresul tehnologic în aria comunicațiilor şi transporturilor, iar studii precum cel de față pot fi puncte de pornire ale unor viitoare demersuri ştiințifice care pot avea la bază însuşi procesul de învățământ, unde, datorită diverselor programe de schimb de cadre didactice şi studenți, există un mediu propice dezvoltării capacității de comunicare între indivizi provenind din culturi diverse.

Educația nu se poate limita doar la a aduce oamenii mai aproape oprindu-i de la a adopta valori comune ale trecutului lor. Ea trebuie să ofere şi răspunsul la întrebarea, *de ce şi cu ce scop trăim împreună.* Educația trebuie să ofere fiecărei persoane, pe parcursul întregii sale vieți, posibilitatea de a avea un rol activ în proiectarea viitorului societății.

De aceea, fiecare sistem educațional are sarcina explicită şi implicită de a ne pregăti pentru a putea face față acestui rol în societate. În societatea complexă în care trăim astăzi, participarea la un proiect comun este mai mult decât o considerație exclusiv politică.

În ultimele decenii s-a pus accentul pe rolul educației interculturale şi al managementului intercultural într-o lume în care oamenii se află tot timpul în contact, direct sau indirect, rolul dialogului intercultural crescând. Într-adevăr, în fiecare zi, toți membrii unei comunități trebuie să îşi asume responsabilitatea față de alte persoane: la serviciu, în cadrul activităților culturale pe care le întreprind, în cadrul asociațiilor sau ca simpli consumatori. Şi pentru că şcoala le explică drepturile şi obligațiile care le revin, dezvoltând competențe sociale prin lucrul în echipă, ea îi pregăteşte pentru acest rol.

---

[4] *Idem*, p. 23.

„Democrația este un sistem politic prost, cel mai bun, însă, dintre cele pe care omenirea le-a inventat până acum" - aşa se pare că ar fi spus fostul prim-ministru britanic Winston Churchill. Acest citat exprimă o realitate importantă: nicăieri în lume nu există o formă perfectă de democrație, cu toate acestea şi în ciuda tuturor criticilor, democrația este cea mai de succes procedură pentru soluționarea paşnică a conflictelor. Şi peste tot în lume, în cele mai diverse regiuni şi sisteme oamenii apelează la ea.

Democrația este posibilă doar datorită cooperării dintre cetățeni. Pentru a te putea implică, trebuie să dispui însă şi de cunoştințele necesare. Doar cine cunoaşte mecanismele şi instituțiile din statul democratic poate să se şi angajeze. De aceea, a pune la dispoziție aceste cunoştințe este una dintre cele mai importante sarcini ale educației politice, al cărei scop este cetățeanul matur politic.

Noi credem că, în cazul în care într-adevăr există o relație sinergetică între educație şi practica democratică, atunci este neapărat necesar ca fiecare să se familiarizeze cu exersarea drepturilor şi cu îndeplinirea obligațiilor. Mai mult, procesul de învățare ca activitate ce se întinde pe durata întregii vieți trebuie să contribuie la construirea unei societăți active.

O astfel de societate ar deveni astfel elementul de legătură între indivizii singulari şi autoritatea politică mult prea distantă. Prin aceasta trebuie ca fiecare să îşi poată prelua responsabilitățile față de societate, îndeplinind astfel scopul adevăratei solidarități. De aceea, educația trebuie să însoțească fiecare cetățean pe parcursul întregii sale vieți, devenind parte fundamentală a unei societăți cetățeneşti şi a unei democrații ce trăieşte. Educația va deveni de abia atunci cu adevărat democratică, când toți vor contribui la formarea unei societăți responsabile, construite pe baza întrajutorării, care asigură tuturor drepturile fundamentale.

Trebuie înrădăcinată convingerea că existența unei societăți interculturale nu este doar dezirabilă, ci şi posibilă: deschiderea spre comunicarea cu celălalt nu reprezintă în sine o amenințare la adresa identității grupurilor, iar menținerea şi afirmarea unor identități specifice nu implică în mod necesar riscuri pentru coeziunea şi stabilitatea societății.

Ignoranța trebuie înlăturată prin cunoaştere, prin educația oamenilor de rând, dar şi a acelora care hotărăsc destinele maselor, pentru că acceptă foarte greu alte valori decât cele proprii, dar şi schimbările, în general, pentru că în majoritatea cazurilor, nu le înțeleg.

Educația multiculturală trebuie promovată în toate societățile, pe toate treptele de învățământ, prin toate mijloacele avute la dispoziție. Ea nu trebuie să se adreseze unui segment anume al populației şi acumularea de cunoştințe în acest domeniu de interes prin sistemele de educație permanente (inclusiv

mass-media) este cu atât mai necesară, dacă ne gândim că resursa umană este elementul cheie logica progresului tuturor domeniilor de activitate.

Departe de a se omogeniza, lumea rămâne diversă şi contradictorie, iar mâine s-ar putea să fie şi mai divizată după criterii şi principii pe care nici nu le putem intui astăzi. Este adevărat că interacțiunile din ce în ce mai accentuate dintre oameni, culturi şi civilizații, prin comerț, turism, comunicații, generează o nevoie psihologică de identitate şi comunitate, întrucât individul se confruntă cu idei şi modele străine care-l ajută să-şi definească identitatea. Aceste realități nu ne permit totuşi să întrevedem consecințele pe care procesul deja început le va avea în planul cultural.

Fiecărei culturi naționale îi corespunde o formă proprie de dezvoltare, de modernizare, de capitalism. Apropierea bruscă şi poate forțată a unor valori şi elemente culturale diverse nu va rămâne fără urmări. Pot apărea conflicte culturale[5] din cauza diferențelor tradiționale, de limbă, de religie etc. După cum ni se prezintă imaginea Europei actuale, această problematizare este de fapt punctul cel mai important în încercarea de a crea o atmosferă liniştită în acest teritoriu.

Fără îndoială că argumentele liberale ale democrației asigură prin legi o protecție egală a indivizilor, însă acest lucru nu poate rezolva practic, prea devreme, toate problemele legate de tradiții, limbă, religie.

De aceea, considerăm că este necesar ca la nivel guvernamental şi interguvernamental să se promoveze programe şi politici pentru cunoaşterea multi- şi interculturală, în scopul depăşirii părerilor preconcepute, a falselor ipoteze, şi nu în ultimul rând, combaterea discriminării de toate tipurile.

Noi credem că educația (sub toate formele ei) rămâne principalul mijloc de a oferi oamenilor posibilitatea de a cunoaşte realitățile societății moderne, de a accepta schimbările care au loc cu sau fără voia noastră, de a folosi toate resursele avute la dispoziție în scop constructiv, în folosul propriu sau colectiv.

[5] Beverly Crawford and Ronnie D. Lipschutz, *The Myth of "Ethnic Conflict*, http:// www.ciaonet/ org/book/ crawford /index.html

TEHNOLOGIA ACȚIUNII INFORMAȚIONALE

THE TECHNOLOGY OF INFORMATIONAL ACTION

Lt.col.drd. Corneliu PREJA*
Divizia 4 Infanterie, Cluj-Napoca

Tehnologia informațională poate fi şi ştiință şi aplicație reflectată atât în tehnici, în procedee, în proceduri informaționale cât şi în dispozitive acționale specifice evoluției structurilor organizaționale în sine.

Nivelul de dezvoltare economico-tehnologic al forței militare va fi cu atât mai mare cu cât va creşte ritmul implementării descoperirilor şi inovațiilor tehnice pentru domeniul militar.

Informational technology can be both a science and an application, reflected in techniques and procedures, in informational procedures and in factional devices that are specific to all structural and to the organisational evolution, in general.

The economic and technologic development of the military force will increase along with the implementation rhythm of the military technical discovery and innovations.

Cuvinte cheie: tehnologie, tehnologie informațională, societate informațională.
Keywords: *technology, informational technology, informational society.*

Transformările în domeniul cunoaşterii ştiințifice au generat permanent inovații şi invenții, însă oricare inovație sau invenție ar fi rămas la nivel de studiu aprofundat dacă nu ar fi fost testate şi îmbunătățite prin aplicații practice. În general, progresul ştiinței se bazează pe dezvoltarea tehnologică, prin care vom înțelege acel *proces de a produce un bun oarecare sau un serviciu*.

Conceptul general de „tehnologie" este prezentat prin mai multe definiții:

* e-mail: *neopreja@yahoo.com*

1. *tehnologie*: a) ştiinţă a metodelor şi a mijloacelor de prelucrare a materiilor prime, a materialelor şi a datelor; b) ansamblul proceselor, al metodelor, operațiilor etc. pentru realizarea unui anumit produs (fr. *technologie*), (Dicționar de neologisme);

2. *tehnologie*: a) ştiinţă care se ocupă cu studiul procedeelor şi mijloacelor de prelucrare a materialelor. ~ a metalelor; b) ansamblu de procedee şi de metode folosite în scopul obținerii unui produs[1].

Aşa cum „ştiința nu este numai cunoaştere, ci şi practicarea ştiinței, căutarea de noi legități, de noi proprietăți ale materiei, la fel şi tehnologia nu este numai cunoaştere, ci şi practică.”[2]. Practica tehnologiei este ştiință aplicată.

În secolul trecut, cu ajutorul matematicii aplicate, a informaticii, a fizicii etc., ştiințe care conțin procedee specifice, s-au putut crea unele instrumente care, ulterior, le-a permis oamenilor să gândească tehnologic şi să ajungă astfel la cunoaşterea propriu-zisă a fenomenelor.

Înțelegerea, explicarea şi stimularea progresului tehnologic al acțiuni informaționale în condițiile revoluției ştiințifice şi tehnice actuale şi a revoluției în afacerile militare ridică importante probleme epistemologice.

În trecut se iniția o analiză de la procesul de cunoaştere pentru a se ajunge la cel tehnic, în prezent, analiza se realizează pornind de la o abordări tehnice şi tehnologice spre formule ale cunoaşterii.

Acțiunile de luptă moderne îşi dau tot mai mult dimensiunea reală a aportului inteligenței şi tehnologiei militare la obținerea succesului strategic. *Nanoştiința* şi *nanotehnologiile* vin astăzi să aducă un plus de inteligență, mobilitate şi portabilitate în domeniul militar. Războaiele cele mai recente, avem în vedere cel puțin conflictele din Iugoslavia (1999), Afghanistan (2001-2002) şi Irak (1991 şi 2003), au probat pe deplin valențele determinante ale binomului inteligență - nanotehnologie în înfruntarea armată. S-a demonstrat, indubitabil, mai ales în aceste ultime conflicte de mare amplitudine şi dinamică acțională, că surprinderea tehnologică[3] şi informațională, sublimat al inteligenței umane şi artificiale a avut, are şi va avea un rol decisiv în confruntarea militară.

Toate acestea devin extrem de permisive numai datorită capacităților, de neimaginat numai cu un secol în urmă, de schimb a informațiilor. De exemplu, muniția de luptă, tancurile, navele sau aeronavele au devenit

---

[1] *DEX*, ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998.

[2] Mihai Drăgănescu, apud. Ardelean Gh., Mihalcea Al., *Electronică şi informatică*, Editura Militară, Bucureşti, 1986.

[3] Gelu Alexandrescu, Gheorghe Boaru¸ Dănuț Turcu, *Evoluția nanoştiinței în Domeniul Militar,* Sesiune de comunicări ştiințifice cu participare internațională, “STRATEGII XXI” Bucureşti, 12-13 aprilie 2007, p. 577.

multifuncționale. Aceste capacități au impus folosirea proceselor tehnice de mare complexitate, proprii sarcinilor lor, generând o nouă tehnologie a conflictelor, de tip asimetric, pe spații ample, fără o delimitare precisă a spațiului, cu implicații majore nu numai sub aspectul modelului bătăliei clasice ci şi cibernetic, moral, electronic etc.

Relația știință-tehnologie s-a modificat, științele fundamentale impunând pentru evidențierea realității fenomenul militar, în profunzime lor, utilizarea de noi tehnici şi tehnologii.

Tehnologia informațională poate fi şi știință şi aplicație reflectată atât în tehnici, în procedee, în proceduri informaționale cât şi în dispozitive acționale specifice evoluției structurilor organizaționale în sine. Observăm că noul val al revoluției tehnologice, considerat de către Alvin Toffler „singurul izvor al schimbării în societate”[4], a indus şi în domeniul militar un fenomen inedit reprezentat de digitizarea câmpului de luptă. Prin implementarea celor mai noi metode şi tehnici ale electronicii şi ciberneticii, prin miniaturizare şi robotizarea echipamentelor militare, nu putem decât să recunoaştem cât de importantă este informația şi cunoaşterea mediului informațional şi să formulăm cu mai multă claritate consecințele implementării sau ignorării proceselor tehnologice ale viitoarelor tipuri de acțiuni, tehnici şi arme.

Considerăm că tehnologia acțiunii informaționale reprezintă știința aplicată a îmbinării metodelor şi mijloacelor de procurare a informațiilor despre un adversar sau despre sistemele acestuia, în scopul realizării deciziei optime şi a încetiniri procesului de punere în aplicare a deciziei adversarului prin schimbarea permanentă a parametrilor mediului informațional conform propriei planificări, având permanent în vedere impunerea deciziei proprii adaptate la situația politico-militară specifică contextului şi delimitării spațiului geografic al operației în curs. Produsul obținut prin acțiuni militare este, prin urmare, un element coercitiv de corectare al unui curs de evoluție al politicilor militare la o tendință de evoluție firească. Nivelul de dezvoltare economico-tehnologic al forței militare va fi cu atât mai mare, cu cât va creşte ritmul implementării descoperirilor şi inovațiilor tehnice pentru domeniul militar.

Complexul cunoştințelor, mijloacelor şi procedurilor organizate în scopul prelucrării unor informații primare pentru realizarea produsului informațional dorit, într-o situație determinată şi în condiții economic avantajoase, este reprezentativ pentru noțiunea de „proces tehnologic al acțiunii informaționale”. Această definiție confirmă existența a trei elemente definitorii şi anume: cunoaştere, proceduri şi mijloace, Aceste trei elemente nu funcționează în mod independent, ci interacționează şi se intercorelează prin fluxuri informaționale.

[4] Alvin Toffler, *Şocul viitorului*, Editura Antet şi Lucman, Bucureşti, 2000.

Studiile de specialitate[5] prezintă elementele definitorii ale procesului tehnologic ca fiind:

- cunoaşterea reprezintă totalitatea informațiilor pe care le deține o structură pentru transformarea informațiilor într-un produs finit. Ele pot fi din diverse domenii ale ştiinței care pot fi adiacente acestui proces cum ar fi din matematică, fizică, meteorologie, ştiința materialelor, ştiințe militare etc.;
- mijloacele reprezintă elementele fizice care efectuează transformarea informațiilor prime în produsul finit;
- procedurile reprezintă algoritmii în care trebuie exploatate mijloacele pentru a se obține rezultatele dorite în condițiile determinate, cu pierderi minime.

În cadrul unei acțiuni militare tehnologia informațională reprezintă un ansamblu complex de cunoştințe, armament, tehnică şi proceduri specifice organizate în cadrul unui sistem militar (figura 1), în scopul învingerii adversarului, într-un context concret şi cu pierderi proprii minime.

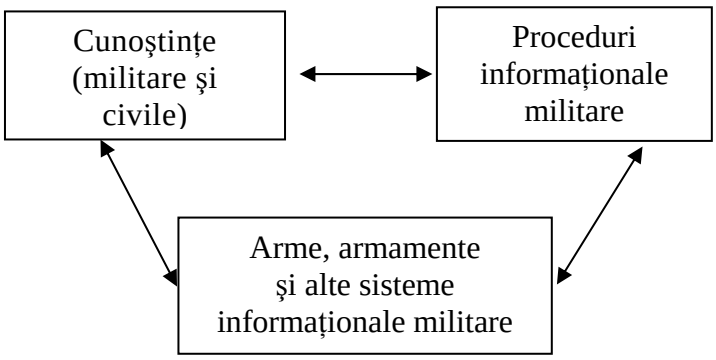

Fig. 1 *Elementele definitorii ale unui proces tehnologic al acțiunii militare*

Considerăm că obținerea supremației informaționale în acțiunile militare moderne presupune modernizări „*hard*", reprezentate prin programe de construcție şi design al platformelor de luptă (tancuri, tunuri, avioane, nave etc.), dotare cu tehnică şi arme noi, sporirea vitezei etc. sau „*soft*", reprezentate prin tactici şi strategii tradiționale de abordare a operațiilor, cu implementarea celor mai noi descoperiri în ştiință şi în domeniul războiului informațional.

Tehnologia specifică războiului informațional trebuie implementată şi adaptată la cerințele contemporane şi previzibile pentru dezvoltarea forțelor luptătoare, pentru a permite atât o acțiune imediată caracterizată de dinamica luptei, cât şi acțiuni pe timp mediu şi lung prin crearea decalajului tehnologic.

[5] Prof.univ.dr. Mihai Băloiu, *Tehnologie şi inovare*, Editura ASE, Bucureşti, 1997, p. 11.

Este important ca în cadrul unui sistem de luptă să existe personal bine pregătit în domeniul cercetării de luptă, al observării spațiului de luptă prin mijloace electronice, al radionavigației, al ingineriei motoarelor, al mentenanței armamentului etc., elemente vitale ale ansamblului sistemului de luptă.

Apreciem că trebuie remarcat rolul deosebit al senzorilor şi al sistemelor de comunicații şi informatică în cadrul oricărui sistem de arme, rol susținut în cadrul armatelor moderne nu numai pentru stabilirea parametrilor de modernizare a forțelor sale ci şi pentru sporirea capacităților de reacție la oricare stimul determinat de evoluția situațiilor conflictuale ale mediului de luptă contemporan.

Cunoaşterea militară a devenit baza generării de principii care vor ghida activitatea tuturor componentelor tehnologice şi presupune o extindere şi o aprofundare a cunoaşterii ştiințifice în domeniul militar, a adevărului tehnologic despre noutăți şi inovare. Diseminarea cunoaşterii către tot personalul unui sistem militar reprezintă o cerință pentru sistemele militare contemporane ceea ce presupune facilitarea şi utilizarea de mijloace moderne de comunicare. De aceea modificările şi accelerările revoluției ştiințifico-tehnice în domeniile comunicațiilor, transporturilor şi mijloacelor informaționale, au activat tendința generală de accelerare a desfăşurării tuturor activităților militare şi implicit a desfăşurării luptei.

Cunoaşterea acțiunii informaționale trebuie să fie atât precisă, cât şi extensivă, determinată de faptul că au apărut ştiințe noi precum biochimia, bioenergetica, biotehnologia etc. Credem că din cauza fragmentării pronunțate a ştiințelor se impune o gândire interdisciplinară a comandanților şi structurilor de planificare a acțiunii informaționale, fără de care, în viitorul apropriat, nu se poate obține victoria.

Cunoştințele teoretice privind acțiunea informațională, exprimate prin pregătirea personalului de specialitate stau la baza transformărilor pe timpul proceselor de instrucție şi educație şi vizează elemente de teoria războiului informațional, cunoştințe de cercetare operațională, istorie, geografie, fizică, alte domenii ale ştiințelor reale care au impact asupra acțiunilor de luptă.

Tehnica de război este reprezentată de cumulul arhitecturilor fizice care permit efectuarea transformării intențiilor de distrugere sau de neutralizare a sistemului inamic în produsul dorit, adică incapacitatea acestuia pentru luptă.

Concepția operației reprezintă modul în care trebuie folosită tehnica de război pentru transformarea informațiilor specifice spațiului de luptă (*fizic* – terestru, aerian, cosmic, naval; *electronic* – electromagnetic, hidroacustic; *cibernetic* şi *psiho-social*), în rezultatele dorite, adică incapacitatea inamicului de a acționa în condițiile oferite de mediul de acțiune.

În operațiile moderne se impune creşterea performanțelor în activitățile de conducere prin intermediul rigorii ştiințifice şi a informaticii, care a devenit principalul instrument de aplicare a modelelor matematice ale cercetării operaționale pentru determinarea rapidă a celor mai eficiente şi eficace variante de acțiune. Aceasta impune folosirea personalului cu specializare înaltă, metode ştiințifice de evaluare şi modelelor adecvate (prin aplicarea de tehnici matematice şi simbolice).

Tehnologia acțiunii militare depinde de un cumul de condiții printre care menționăm[6]:

- disponibilitatea sau indisponibilitatea armamentului şi tehnicii militare pentru a utiliza informații. Spre exemplu, utilizarea unui mijloc de foc (tun, rachetă etc.), a unei stații de bruiaj electronic etc., presupun respectarea condiției esențiale de a avea ținta în parametrii de neutralizare.
- În situația în care nu se respectă această condiție proiectilul lansat nu va atinge ținta oricât de sofisticate ar fi sistemele sale de dirijare sau executarea bruiajului va fi ineficientă indiferent de puterea semnalului de bruiaj. De asemenea, dacă în cadrul unui sistem de arme nu sunt incluse dispozitive de selectare a semnalului țintei pe fondul altor semnale şi neutralizarea celor perturbatorii (inclusiv a celor de bruiaj), acele echipamente vor fi extrem de vulnerabile indiferent de nivelul ridicat de performanță pentru oricare tip de tragere.
- costul pregătirii specializării personalului. Tendința de robotizare a proceselor executate în condiții de război se menține, în special în cadrul armatelor care consideră foarte scumpă pregătirea personalului pe specialități. Prin nealocarea unor resurse permanente şi suficiente pentru pregătirea personalului, în toate specialitățile militare, se va obține în timp o deprofesionalizare şi o neadaptare la cerințele mediilor de luptă moderne, oricât de bine ar fi pregătit personalul din structurile de conducere sau de management militar.
- cunoaşterea legilor fundamentale şi a altor teorii informaționale de către tot personalul ce deserveşte un sistem informațional. În armatele moderne, spre exemplu, există cursuri de prezentare şi specializare în formele de bază ale războiului informațional, pe diferite specializări ale armelor, fapt care asigură utilizarea corectă şi optimă a tuturor activităților cu implicații profunde pentru specificul desfăşurării acțiunilor militare. Astfel de programe de pregătire sunt executate şi în academiile militare ale categoriilor de forțe din Marea Britanie, Germania, Grecia, Spania etc. sau din alte țări nemembre NATO, cel mai bun exemplu reprezentându-l armata Rusiei, Israelului, Chinei etc.

[6] Sorin Topor, Ion Călin, Costinel Nițu, Draga Crăciun, *Despre informații şi sistemele informaționale militare*, Editura BREN, Bucureşti, 2008, p.69.

• funcţionarea cu pierderi minime. Principalul element care trebuie luat în considerare pentru a respecta această cerinţă îl reprezintă organizarea corectă şi utilitatea acţiunii de luptă ce urmează a fi executată. Spre exemplu, dacă aceasta se execută în palierul acţiunilor terestre de către un inamic sau efortul de localizare a dispozitivului acestuia este foarte mare, informaţiile rezultate sunt materializate în produse care nu sunt utile factorilor de conducere pentru realizarea deciziei, prin amploarea lor sau prin gradul mare de relativitate, planificarea şi controlul execuţiei acţiunilor necesitând un timp prelungit, dacă acţiunile rezultate dintr-o strategie nu sunt planificate într-o concepţie unică în ansamblul desfăşurării acţiunilor de luptă pentru întreaga grupare de forţe luptătoare, atunci procesul tehnologic al acţiunilor militare în general şi cel al acţiunilor informaţionale în particula nu mai prezintă interes şi, practic, nu va mai avea sens a fi abordat, el neproducând nimic util. Din această cauză, probabil, unii comandanţi minimalizează efortul unor componente mai noi de luptă în favoarea celor tradiţionale, cum ar fi procurarea informaţiilor prin sisteme electronice şi neutralizarea capacităţilor luptătorilor prin microunde sau alte sisteme neletale, afirmând că nu pot lupta împotriva sistemelor sofisticate şi „inteligente” de lovire ale adversarului, prin urmare, neaplicând nici o măsură din clasa destul de largă a componentelor de protecţie fizică şi informaţională.

Considerăm necesar de prezentat faptul că la dezvoltarea proceselor tehnologice ale acţiunii informaţionale participă, într-o oarecare măsură, toate sferele cunoaşterii ştiinţifice. În acest sens pot fi date exemple de domenii ştiinţifice, aparent independente de cerinţele militare precum: al electronicii, al ciberneticii, al inteligenţei artificiale, al construcţiilor de maşini, sociologice etc., care deţin un impact major asupra tehnologiei acţiunilor militare. Numai dacă analizăm proliferarea roboţilor şi a altor echipamente inteligente în domeniul armelor şi sistemelor militare putem observa performanţe ale acestora, altă dată de neimaginat, conducând la momente „bizare” ale câmpului de luptă modern în care omul devine prizonierul robotului. Facem referire la mult mediatizatele imagini ale unor soldaţi irakieni care pe timpul operaţiunii „Iraqi Freedom” (Irak, 2003) soldaţii irakieni fluturau fanioane albe, în semn de predare, atunci când sesizau prezenţa avioanelor de tip fără pilot uman la bord (UAV) „Predator”.

Avansul tehnologic va influenţa hotărâtor evoluţia conflictelor armate. Noile generaţii de arme inteligente, nano-armele, sistemele C4I, sistemele electronice de supraveghere, cercetare şi lovire, tehnicile şi tehnologiile războiului informaţional şi psihologic vor fi folosite masiv în operaţie şi luptă.

Aşa cum apreciază generalul-locotenent Brian Joseph K. Kellog Jr.20 în Joint Vision 2020, tehnologia informaţiei, un element-cheie, va permite

luptei să se desfăşoare mai inteligent şi mult mai rapid. Pentru aceasta însă vor trebui atinse prerogativele joint, prin consolidarea resurselor în domeniul informațional.

Până a se ajunge la aceste performanțe ideale, în colectivele de cercetare, testare şi producție se desfăşoară extrem de multe procese specifice cunoaşterii. De aceea considerăm că pregătirea personalului pe specialități prezintă un aspect care nu trebuie ignorat mai ales în domeniul militar.

BIBLIOGRAFIE

Bălăceanu Ion, *Revoluția tehnologică contemporană şi impactul ei asupra potențialului militar*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2001.

Popa Vasile, *Tehnologie şi inteligență în conflictele militare*, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004.

MEDIUL DE CONTROL ŞI AUDITUL PERFORMANȚEI ÎN INSTITUȚIILE PUBLICE

THE CONTROL ENVIRONMENT AND PERFORMANCE AUDIT OF PUBLIC INSTITUTIONS

Cms. şef drd. Adrian BĂNCUȚĂ*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Col.(r) prof.univ.dr. Benone ANDRONIC**
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Mediul de control face parte din cultura instituțională, care este influențată de stilul conducerii, sistemul de valori însuşite de salariați, competența profesională şi integritatea oamenilor, descrierea activităților şi procedurilor, structura organizatorică, separarea sarcinilor, I.T. etc. şi oferă cadrul în care se desfăşoară diferitele forme de control intern. Practica a demonstrat faptul că schimbarea culturii organizaționale se realizează în timp şi din această cauză factorii de management trebuie să supervizeze şi să monitorizeze permanent evoluția acesteia. Mediul de control este unul dintre elementele importante de care au nevoie organizațiile pentru a-şi constitui un sistem de control intern eficient.

The control environment is part of the institutional culture, which is influenced by the management's style, by the system of values that the employees have, the professional competence and the men's integrity, by the description of the activities and procedures, the structure of the organization, the different tasks, I.T. etc. and it offers a scenery where different types of intern control take place. The practice has proved that changing the organizational culture takes time and that's why the management factors have to supervise and permanently control its evolution. The control environment is one of the important elements that the organizations need, in order to build up an efficient intern control system.

Cuvinte cheie: auditul intern, auditul performanței, guvernanță corporativă, controlul intern, managementul riscurilor, registrul de riscuri, mediul de control, cultura organizațională.

Keywords: *internal audit, performance audit, corporate governance, internal control, risk management, risk register, environmental control, organizational control.*

* e-mail: *adrianbancuta@yahoo.com*
** e-mail: *abenone@unap.ro*

Atunci când vorbim despre mediul de control, ne referim de fapt la piatra de temelie a unei bune guvernări. În acest mediu se finalizează, de fapt, auditul intern prin asigurarea pe care o dă organizației în ceea ce priveşte gradul de control deținut asupra operațiunilor.

Orice conducător de organizație îşi pune întrebarea: cum să fac să dețin un control mai bun asupra activităților? Iar auditul intern este în măsură să răspundă: controlul intern, şi să formuleze recomandări pentru ceea ce trebuie făcut spre a-l îmbunătăți. Sistemul de control intern apare, deci, ca temelia pe care se sprjină bunul control asupra activităților unei entități, oricare ar fi ea, şi noțiunea de la care se porneşte în definirea funcției de audit intern, a cărei finalitate constă în îmbunătățirea constantă a controalelor interne de orice natură. El reprezintă atitudinea generală, integritatea, valorile etice şi comportamentele angajaților, filozofia şi stilul de operare al managementului, modul de atribuire a autorității, şi responsabilității, şi sistemul de organizare şi dezvoltare a consiliului de administrație.

În conformitate cu reglementările naționale incidente, în România, auditul public intern este de trei tipuri[1]:

- *auditul de sistem*, care reprezintă o evaluare de profunzime a sistemelor de conducere şi control intern, cu scopul de a stabili dacă acestea funcționează economic, eficace şi eficient, pentru identificarea deficiențelor şi formularea de recomandări pentru corectarea acestora;
- *auditul performanței*, care examinează dacă criteriile stabilite pentru realizarea obiectivelor şi sarcinilor entității publice sunt corecte pentru evaluarea rezultatelor şi apreciază dacă rezultatele sunt conforme cu obiectivele;
- *auditul de regularitate*, care reprezintă examinarea acțiunilor asupra efectelor financiare pe seama fondurilor publice sau a patrimoniului public, sub aspectul respectării ansamblului principiilor, regulilor procedurale şi metodologice care le sunt aplicabile. Întrucât reglementările româneşti în domeniul auditului intern atât la instituțiile publice, cât şi în sectorul privat, sunt de inspirație anglo-saxonă, nu putem face o prezentare adecvată a acestui domeniu fără a privi problematica în ansamblul ei, şi anume, fără a prezenta câteva noțiuni despre guvernanță. Literatura de specialitate utilizează mai multe noțiuni cu acelaşi înțeles: guvernanța, guvernanța corporativă, guvernanța corporatistă etc. Indiferent sub ce denumire o vom regăsi, trebuie să înțelegem că noțiunea de guvernanță are, în principiu, aceeaşi semnificație, şi anume:

"Sistemul prin care companiile sunt conduse şi controlate" (Adrian Cadbury Report, UK) sau "Combinația de procese şi structuri implementate

[1] *Legea nr. 672/2002 privind auditul public intern.*

de consiliul de administrație pentru informarea, conducerea, administrarea şi monitorizarea activităților organizației în scopul atingerii obiectivelor sale”[2].

Prima asociere a auditului intern cu guvernanța o regăsim în definiția dată auditului intern de către Institutul Auditorilor Interni:

„Auditul intern este o activitate independentă, obiectivă, de asigurare şi consultanță, menită să adauge valoare şi să îmbunătățească operațiunile unei organizații. Ajută o organizație să îşi îndeplinească obiectivele printr-o abordare sistematică, disciplinată în vederea evaluării şi îmbunătățirii eficienței proceselor de management al riscurilor, control şi guvernanță [3].

Şi totuşi, ce este guvernanța? Într-un *Manual de curs – Audit de sistem*, elaborat de experții Uniunii Europene în cadrul Proiectului Phare RO2002/000.586.03.04.13. se fac unele precizări cu privire la această noțiune. Pe scurt, este încercarea de a defini bunele practici la nivel de management corporativ şi introducerea de mecanisme pentru a verifica dacă acestea sunt implementate şi funcționează conform scopului; speranța că persoanele interesate la nivel corporativ vor fi protejate de directori incompetenți sau necinstiți, iar organizațiile vor fi mai sigure de atingerea obiectivelor propuse; deoarece persoanele interesate sunt deja din mediul internațional sau global, principiile bunei guvernanțe corporative trebuie să se aplice în întreaga lume; este din ce în ce mai adevărat că persoanele interesate vor renunța la organizațiile care nu sunt deschise la respectarea guvernanței corporative deoarece acestea prezintă prea multe riscuri. Deosebit de interesantă pentru organizațiile în care activăm devine guvernanța, dacă analizăm aşa-numiții „stâlpi” ai guvernanței, şi anume:

Responsabilitate. Fără responsabilitate nu se pot îndeplini în mod real principiile guvernanței. Practica a demonstrat că lipsa responsabilității reale este cauza celor mai multe probleme ale organizațiilor. Responsabilitatea trebuie să existe la toate nivelurile organizației. Pentru a exista cu adevărat responsabilitate, trebuie îndeplinite cinci cerințe:

- claritatea rolului, autorității şi responsabilității;
- cerința de a da seamă oficial şi la termen de îndeplinirea rolurilor şi responsabilităților persoanei care a dat sarcinile respective;
- persoana care trage la răspundere să aibă destule informații pentru a putea controla adecvat raportul pe care îl verifică;
- există oportunitatea de a verifica independent corectitudinea şi acuratețea rapoartelor;
- există o politică/un sistem de recompense şi sancțiuni care funcționează complet şi corect în legătură cu toți membrii organizației indiferent de poziția acestora.

[2] IIA (Standarde, ianuarie 2004).
[3] Institutul Auditorilor Interni, iunie 1999, Sursă: IIA Standards 2004.

Integritate. Necesitatea de a avea valori şi principii etice bine stabilite în organizaţii şi ca răspunderea să includă şi aplicarea acestor principii.

Deschidere. În mod normal, lucrurile rele şi performanţele slabe se ascund. Promovând transparenţa şi lăsând persoanele interesate să aibă acces la informaţii, decizii etc. practicile se îmbunătăţesc. Bineînţeles, aceasta fără a trece peste principiile de securitate solidă şi confidenţialitate.

Competenţă. Este foarte bine să existe bune intenţii şi integritate, dar dacă nu eşti la înălţimea sarcinii, nimic nu va merge bine; astfel încât este nevoie de managementul competenţei – mai ales la nivelurile de vârf.

Specialiştii care se ocupă de problematica conducerii organizaţiilor de orice tip sunt de acord cu faptul că abordarea guvernanţei poate fi prezentată într-o succesiune integrată, profund logică, ce permite crearea unei viziuni de ansamblu asupra acestora.

Această succesiune (secvenţă logică) oferă managerilor aflaţi pe diferite paliere ale organizaţiilor, dar mai ales celor de top, oportunitatea utilizării tuturor pârghiilor necesare realizării obiectivelor generale şi specifice propuse.

Secvenţa logică, pe scurt, se prezintă astfel: obiective (S.M.A.R.T.); riscuri asociate; controale interne; asigurare.

Astfel, într-o prezentare sumară, se pot afirma următoarele:

- orice organizaţie există pentru a conduce la realizarea unor obiective (autoimpuse – sectorul privat sau stabilite de alţii – vezi instituţiile publice);
- fiecărui obiectiv i se pot asocia riscuri, în acest caz, ameninţări, care ar pune în pericol realizarea obiectivelor;
- managementul de top şi de linie stabileşte planuri de acţiune care au menirea să contracareze aceste ameninţări sau să reducă efectele materializării lor, planuri care se regăsesc sub denumirea de sistem de control intern;
- în urma acţiunilor întreprinse, managementul trebuie să obţină o asigurare rezonabilă că obiectivele vor fi realizate în condiţii de eficienţă, eficacitate şi economicitate dorite. Astfel am adus în discuţie, pentru prima dată în acest articol, şi elemente de performanţă, dar referitor la acest aspect se va reveni.

Independent de acţiunile managementului de la toate nivelurile, intervine auditul intern care face o evaluare independentă a tuturor elementelor acestei secvenţe, oferind, la rândul său, o asigurare asupra lor şi formulând recomandări care vizează, în principal, două direcţii:

- să înlăture sau să diminueze efectele materializării riscurilor, în cazul evenimentelor consumate;
- să prevină producerea în viitor a unor evenimente negative (vizând atât impactul, cât şi probabilitatea materializării unor riscuri asociate), formulând propuneri concrete şi viabile de îmbunătăţire a sistemului de

control intern, de eliminare a slăbiciunilor acestuia, ştiut fiind faptul că tăria unui lanț (sistem) este dată de cea mai slabă verigă (componentă) a sa.

Ajunşi în acest punct este necesar să facem unele precizări cu privire la fiecare element al secvenței logice, fără a insista mai mult decât este necesar, deoarece, după cum probabil se cunoaşte, pentru oricare dintre acestea, literatura de specialitate abundă în lucrări.

Primul element al secvenței este ocupat de obiective, deoarece acestea reprezintă însăşi raţiunea de a fi a oricărei organizații, realizării lor subjugându-se întreaga organizație. Astfel, obiectivele unei organizații reprezintă țintele pe care aceasta îşi propune să le atingă.

,,Prin definiție, organizațiile există cu un anumit scop – acesta poate fi prestarea unui serviciu, sau obținerea unor rezultate specifice. În sectorul privat, scopul primordial al oricărei organizații este în general legat de sporirea valorii pe care acționarii o primesc de la organizație; în sectorul public însă interesul se pune pe livrarea unui serviciu sau oferirea către publicul larg a unui beneficiu. Indiferent care este scopul unei organizații, modul de atingere a obiectivelor este grevat de incertitudine, care poate deveni fie o barieră în calea succesului, fie o oportunitate.”[4]

Şi în cazul definirii lor se remarcă inspirația anglo-saxonă, pentru că se observă cu uşurință jocul de cuvinte folosit, şi anume, obiectivele trebuie să fie SMART (inteligente, deştepte), adică: precise (în limba engleză-Specific), măsurabile şi verificabile (Measurable and verifiable – astfel încât să poată fi exprimate cantitativ, calitativ, valoric şi temporal), necesare (Appropiate), realiste (Realistic) şi fixate în timp (Time dependent).

Clasificarea obiectivelor unei organizații se poate face în multe moduri, dar pentru atingerea scopului propus ne vom mărgini la una singură, şi anume:

- obiectivele unei organizații sunt generale şi se referă la scopul pentru care a fost creată organizația;
- parțiale (derivate sau specifice) corespunzătoare fiecărei componente din cadrul organizației.

De asemenea, obiectivele trebuie să cuprindă toate activitățile unei organizații, astfel încât să nu existe activități care nu au acoperire prin obiective care, la rândul lor, nu au corespondent în activitățile organizației respective.

Al doilea element al secvenței este reprezentat de riscurile asociate obiectivelor. Şi în cazul riscurilor există o multitudine de definiții şi clasificări, dar le vom reaminti doar pe acelea care au relevanță, pentru prezentul demers.

,,Riscul este definit, după cum spuneam, drept incertitudinea unui rezultat, îmbrăcând forma unei oportunități de natură pozitivă sau a unei

[4] *Cartea Portocalie, Gestionarea Riscurilor – Principii şi Concepte,* Octombrie 2004, p. 9.

amenințări, unor acțiuni sau evenimente. Riscul trebuie evaluat din perspectiva unei combinații între probabilitatea ca ceva să se întâmple şi impactul pe care materializarea respectivei posibilități îl va avea. Gestionarea riscurilor include identificarea şi evaluarea riscurilor ("riscul inerent") şi modul de a reacționa în fața riscurilor "[5].

Legislația românească ne oferă şi ea o definiție a riscului, şi anume:

Riscul reprezintă orice eveniment, acțiune, situație sau comportament cu impact nefavorabil asupra entității publice de a realiza obiectivele (Normele generale privind exercitarea auditului public intern – aprobate prin OMFP nr. 38/2003).

Importantă pentru scopul nostru este clasificarea riscurilor în:

- *Riscul inerent* care există în mod natural şi poate afecta orice activitate ce se desfăşoară într-o organizație, şi asupra căruia nu s-a luat nici o măsură pentru a fi redus sau gestionat.
- *Riscul rezidual* care poate influența o anumită activitate a organizației chiar şi după ce s-au luat măsuri de gestionare a sa, dar care fiind imposibil de eliminat este acceptat la nivelul rezultat în urma măsurilor adoptate.

„Resursele disponibile în procesul de gestionare a riscurilor sunt limitate, astfel încât se va urmări un răspuns optim la risc, într-o anumită ordine de priorități care derivă din evaluarea riscurilor. Riscurile nu pot fi în nici un fel evitate, iar fiecare organizație trebuie să ia măsurile necesare gestionării riscurilor până la un nivel confirmat şi considerat tolerabil. Nivelul de risc care este apreciat ca fiind tolerabil şi justificabil este cunoscut drept "apetitul pentru risc"[6].

Leacul universal al gestionării riscurilor este atingerea unei poziții satisfăcătoare în care riscul cu care „conviețuiți" efectiv (riscul rezidual) să fie egal riscului pe care sunteți pregătiți să îl tolerați (apetitul pentru risc). Apetitul pentru risc poate fi stabilit prin prisma unui număr mare de variabile, cum ar fi: cele financiare, de timp şi calitate. Evaluarea riscurilor este parte a procesului operațional şi trebuie să identifice şi să analizeze factorii interni şi externi care ar putea afecta în mod negativ obiectivele organizației. Factorii interni pot fi, de exemplu: natura activităților entității, calificarea personalului, schimbări majore în organizație sau randamentul angajaților, iar factorii externi pot fi: variația condițiilor economice, legislative sau schimbările intervenite în tehnologie. Evaluările riscurilor trebuie să acopere toată gama de riscuri din cadrul entității, de aceea este necesar să se lucreze la

[5] *Idem*, p. 9.
[6] *Cartea Portocalie, Gestionarea Riscurilor – Principii şi Concepte*, Octombrie, 2004, p. 9.

toate nivelurile ierarhice, mai ales la cele înalte. Procesele de evaluare trebuie să descopere riscurile măsurabile şi riscurile nemăsurabile, cum ar fi cele operaționale şi să le selecționeze pe cele controlabile. Managementul organizației, prin activitățile de control prestabilite, identifică riscurile şi le analizează evoluția.

Departamentul de audit intern, fiind o structură independentă, reia analiza riscurilor stabilite de managementul organizației în vederea evaluării sistemului de control intern.

Auditorii interni trebuie să raporteze rezultatele activității lor managementului general şi orice slăbiciune semnificativă descoperită pe parcursul desfăşurării auditului. Cu toate acestea auditorii se confruntă cu propriul lor risc: riscul de audit.

Aşadar, evaluarea riscurilor este o preocupare atât a auditorilor interni, pe care o realizează în conformitate cu standardele lor profesionale, cât şi a controlului intern, în vederea oferirii unor servicii performante pentru managementul organizației.

Abordarea riscurilor trebuie să aibă în vedere faptul că acestea comportă trei componente:

- riscul inerent, este riscul ca o eroare materială să se producă;
- riscul de control, este riscul ca sistemul de control intern al entității să nu împiedice sau să corecteze respectivele erori;
- riscul de nedetectare, care este riscul ca o eroare materială rămasă să nu fie depistată, nici de auditori, motiv pentru care se mai numeşte şi risc de audit.

Riscurile de audit sunt riscuri reziduale care mai pot să apară după monitorizarea riscurilor de către auditori.

Riscul de audit reprezintă posibilitatea de a fi formulate recomandări şi concluzii asupra entității auditate, eronate, în mod material sau neconforme cu realitatea.

Să nu uităm că în practică, auditorii interni evaluează şi monitorizează riscurile semnificative privind entitatea auditată prin compararea propriei liste de riscuri cu riscurile de control intern. Faptul că nu analizează toate riscurile nu înseamnă că acceptă slăbiciunile minore.

Fiecare organizație are nevoie de mai multe elemente pentru instituirea unui sistem de control intern eficient, cum ar fi:

- existența unui mediu de control, respectiv: oamenii, competența profesională, integritatea şi valorile lor;
- evaluarea riscurilor şi o urmărire adecvată a evoluției acestora, motiv pentru care trebuie ştiut unde se găsesc acestea în organizație;
- odată ştiute riscurile, apare necesitatea activităților de control care să le elimine sau să le diminueze impactul.

Evaluarea riscurilor înseamnă identificarea şi analizarea riscurilor relevante în îndeplinirea obiectivelor, pentru a cunoaşte modul în care trebuie să fie administrate. Întrucât condiţiile economice, umane şi de reglementare sunt într-o continuă schimbare, controlul intern trebuie să identifice şi să se ocupe de riscurile speciale, asociate schimbării.

Analiza riscurilor nu reprezintă o ştiinţă exactă. Prin stabilirea activităţilor de control se urmăreşte ca riscurile ridicate să devină medii sau scăzute, până la o eventuală dispariţie ulterioară. Oricum riscurile trebuie să "evolueze " în jos.

Activitatea de audit intern trebuie desfăşurată astfel încât să se poată exprima o opinie pertinentă cu privire la modul în care conducerea a reuşit să atingă echilibrul între riscul rezidual şi apetitul pentru risc. Acolo unde se întâlnesc discrepanţe de la acest deziderat, trebuie să se recomande măsuri pentru reechilibrarea situaţiei.

Şi pentru ca secvenţa să fie cu adevărat logică, trebuie abordat cel mai important aspect, şi anume, cel destinat controlului intern, menit să împiedice materializarea riscurilor asociate sau să diminueze efectele acestora.

Pentru a păstra linia propusă, se amintesc câteva aspecte legate de un bun model de guvernanţă care este vechiul: MODEL COSO – (COSO – Commitete of Sponsoring Organization of the Treadway – Comitetul de Sponsorizare a Organizaţiilor Comisiei Treadway).

Poate fi reţinută definiţia controlului intern dată de COSO în anul 1992, care este încă de actualitate:

„Controlul intern este un proces implementat de Consiliul de Administraţie, conducere şi personalul unei organizaţii destinat să ofere o asigurare rezonabilă în ceea ce priveşte realizarea obiectivelor."

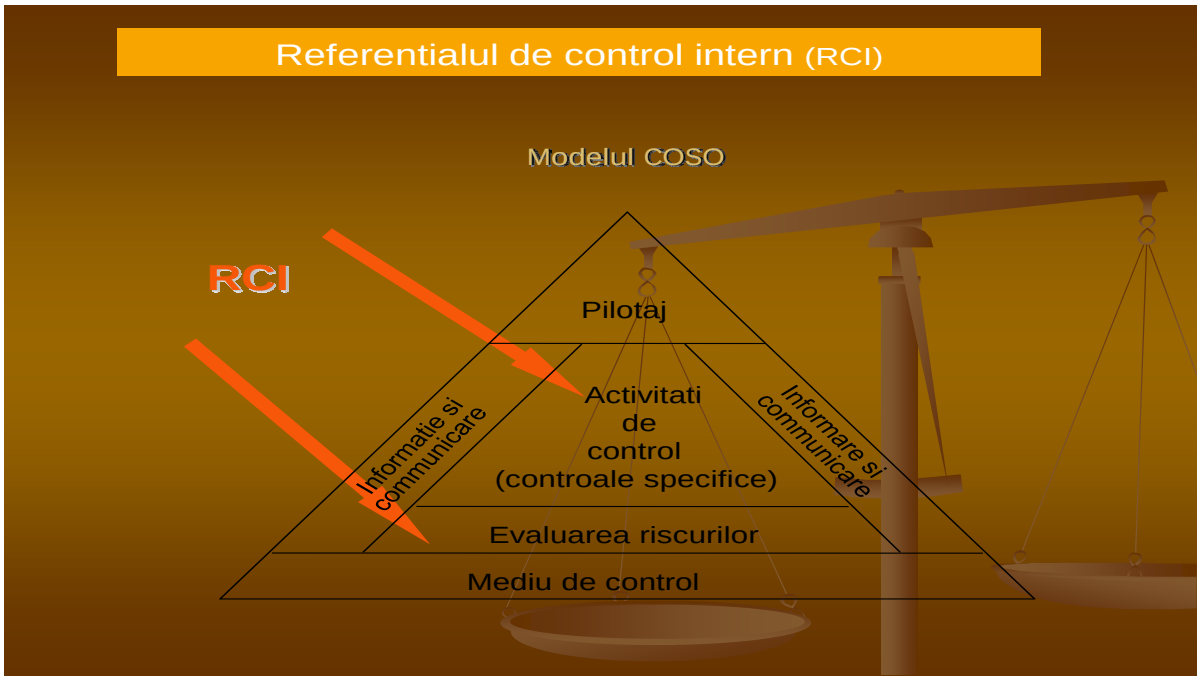

Definiția de mai sus scoate în evidență faptul că problema controlului intern nu este doar a conducerii organizației sau a vreunei structuri special constituite, ci priveşte toți membrii organizației. Este de acum cunoscută expresia conform căreia ,,într-o organizație, nimeni şi nimic nu este în afara controlului intern,.

Privit din această perspectivă controlul intern capătă o nouă conotație, delimitându-se clar de opinia care stabilea egalitatea între control şi verificare, inspecție.

Dar cu această ocazie nu ne-am propus să insistăm asupra controlului intern, în ansamblu ci să facem puțină lumină în legătură cu relația mediu de control şi auditul performanței. De aceea vom reveni asupra modelului COSO, pentru a prezenta mediul intern sau mediul de control.

Întrucât cheia de boltă a guvernării unei organizații o reprezintă, în accepțiunea cea mai modernă, managementul riscurilor, supunem atenției particularitățile modelului COSO în acest domeniu. Astfel, cadrul gestionării riscurilor la nivel de organizație promovat de COSO, se prezintă după cum urmează:

- mediul intern sau mediul de control ;
- stabilirea obiectivelor;
- identificarea evenimentelor ;
- evaluarea riscurilor ;
- răspunsul la riscuri;
- activitățile de control;
- informarea şi comunicarea;
- monitorizarea.

Scopul acestui articol este circumscris intenției declarate de a exista un dialog permanent şi eficient între auditori şi auditați. Pentru aceasta este imperios necesar să acceptăm cu toții ideea că problema controlului intern este a întregii organizații. De asemenea, pe această cale trebuie facută o precizare: auditul intern, în general şi auditul performanței, în special, nu reprezintă controlul financiar de gestiune sub o altă denumire.

Din prezentarea mediului intern se desprinde, fără echivoc, concluzia formulată anterior şi care revine de fiecare dată, subliniată cu şi mai multă convingere: mediul de controlul intern, ca şi controlul intern, cuprinde totul într-o organizație: Filozofia de gestionare a riscurilor; Cultura Riscurilor; Consiliul de conducere; Integritatea şi valorile etice; Angajamentul la competență; Filozofia şi stilul de conducere la nivel managerial; Apetitul pentru risc; Structura organizatorică; Alocarea nivelurilor de autoritate şi a responsabilității; Resursele umane; Politicile şi practicile.

Revenind asupra celuilalt element al tematicii alese, se vor supune atenției două definiții abordate în legislația actuală, şi anume:

• auditul performanței, examinează dacă criteriile stabilite pentru implementarea obiectivelor şi sarcinilor entității publice sunt corecte pentru evaluarea rezultatelor şi apreciază dacă rezultatele sunt conforme cu obiectivele (art. 12 lit. b din Legea nr.672/2002 privind auditul public intern);

• auditul performanței este definit ca „un audit al economicității, eficienței şi eficacității cu care entitatea auditată utilizează resursele în scopul îndeplinirii responsabilităților sale" (Standardele internaționale INTOSAI) – definiție adoptată şi de Curtea de conturi a României.

A treia abordare îmbină, de o manieră aparte, cele două aspecte.

În general, în audit, avem în vedere patru aspecte:

- economicitatea – obținerea de resurse la cel mai bun raport calitate / preț;
- eficiența – folosirea respectivelor resurse în cel mai bun mod cu putință;
- eficacitatea – obținerea rezultatelor şi atingerea obiectivelor dorite;
- echitatea – realizarea acestui lucru într-o manieră etică şi cinstită față de toți factorii interesați.

Astfel, potrivit experților UE în domeniu, un audit intern complet este realizat de auditul de sistem, care are atât componente de regularitate, cât şi elemente de performanță. Un astfel de audit intern are şase componente, câte trei pentru fiecare tip de audit:

- atingerea obiectivelor, scopurilor şi țintelor respectând anumite standarde de calitate şi performanță prestabilite;
- conformitatea cu politicile, planurile, regulamentele, procedurile şi acordurile interne, pe de-o parte, dar şi cu legile , reglementările şi obligațiile externe, pe de altă parte;
- fiabilitatea, claritatea, completitudinea, oportunitatea şi utilitatea informațiilor de natură financiară, operațională şi de conducere, a rapoartelor şi declarațiilor, precum şi integritatea evidențelor şi documentelor justificative;
- regularitatea tranzacțiilor şi etica comportamentală;
- economicitatea achiziției şi utilizării resurselor şi eficiența operațiilor.
- protejarea activelor şi a intereselor împotriva pierderii sau deteriorării de orice natură şi din orice cauză.

Un *audit al performanței* se va concentra asupra primelor trei aspecte (deşi este dificil de înțeles cum pot coexista, pe de-o parte performanțe satisfăcătoare, iar pe de altă parte neconformități şi pierderi/distrugeri de bunuri).

Un *audit de regularitate* se va concentra doar pe ultimele trei aspecte.

Indiferent care tip de audit intern este abordat, auditorii vor face întotdeauna comparații, de la cele mai simple până la analize complexe, între o stare de fapt, o situație concretă existentă la un anumit moment în

organizația auditată şi un anume nivel de aşteptare, nivel dat de o normă (în sensul cel mai larg posibil – lege, regulament, hotărâre de guvern, ordonanță a guvernului, ordine şi instrucțiuni ale organelor centrale de specialitate pe diverse domenii etc.), de un regulament intern, de standarde şi bune practici, acceptate atât pe plan intern, cât şi în întreaga lume dezvoltată în care dorim să ne integrăm, şi în fapt, nu numai de drept.

Un deziderat iterat cu diferite ocazii de auditorii interni din organizațiile sistemelor de apărare şi ordine publică, la toate nivelurile ierarhice ale instituției din care facem parte şi căreia îi oferim în permanență serviciile noastre atât de asigurare, cât şi de consultanță, îl reprezintă existența indicatorilor de performanță pentru toate componentele şi pe toate palierele organizaționale. Nu se poate aborda un audit al performanței într-o organizație unde nu există indicatori de performanță cuantificabili şi cunoscuți atât de membrii organizației respective, cât şi de beneficiarii serviciilor prestate de instituțiile publice către cei ce asigură, prin contribuțiile lor, însăşi rațiunea de a exista a acestor instituții.

Dezvoltarea unui audit intern performant (şi nu doar al performanței) se circumscrie tendințelor actuale de modernizare a Sistemului de control financiar public intern (Document de Poziție Revizuit II al României, Capitolul 28 – Controlul Financiar, adoptat de Guvernul României în şedința din 9 mai 2002).

Apariția Codului controlului intern, cuprinzând standardele de management/control intern la entitățile publice şi pentru dezvoltarea sistemelor de control managerial a constituit un moment crucial pentru acest sistem, dar simpla publicare printr-un ordin al ministerului finanțelor publice nu este suficientă pentru a scoate dintr-o prelungită inerție instituțiile publice. Un act normativ care nu fixează termene de aplicare a prevederilor sale şi nu stabileşte sancțiuni în cazul nerespectării acestora, nu are şanse prea mari de reuşită. Spusele lui Sofocle sunt universal valabile: ,,Niciodată nu vor fi respectate legile într-un stat în care nu există frica de pedeapsă".

În intervalul scurs de la apariția acestui act normativ (OMFP nr. 946/05.07.2005), în instituțiile publice au fost elaborate standarde proprii, dar nu deținem informații din care să reiasă că s-au făcut progrese considerabile în această direcție.

Excepția de la această stare de fapt o constituie Standardul 25 - Auditul intern, care este reglementat printr-o lege şi beneficiază de Norme pentru aplicarea prevederilor sale (atât norme generale, emise de ministerul finanțelor publice cât şi norme specifice, emise de instituțiile publice care şi-au constituit compartimente de audit public intern, cu avizul ministerului finanțelor publice).

Ca teoretician, cât de cât avizat în acest domeniu (control intern şi, bineînțeles, audit intern-*controlul controlului*) dar mai ales ca practician am ocazia să simt ,,pulsul,, acestor dezvoltări ale sistemelor de control intern din instituțiile publice şi pot afirma că, chiar şi în aceste condiții, s-au făcut paşi importanți pe linia familiarizării cu termeni de noutate absolută în cultura noastră organizațională.

Cel puțin două standarde – *Standardul 11 – Managementul riscului* şi *Standardul 17 – Proceduri* au adus în atenția managerilor aflați pe diferite trepte ale ierarhiei instituționale noțiuni ca: procedurile formalizate specifice, risc (sub diverse clasificări), managementul riscului, gestiunea riscului, registrul de riscuri etc. Într-o covârşitoare majoritate, structurile funcționale din cadrul instituțiilor publice au elaborat proceduri formalizate specifice activităților desfăşurate, dar există numeroase situații în care se constată că această acțiune nu a beneficiat, întotdeauna de o îndrumare metodologică adecvată.

Este momentul să se treacă la o nouă etapă pe această linie, şi anume, la o revizuire profundă a procedurilor elaborate şi la elaborarea procedurilor pentru activitățile care au „scăpat" din atenția factorilor responsabili, astfel încât acestea să fie cu adevărat utile. Din misiunile de audit public intern desfăşurate în ultimii doi ani nu s-a desprins cu claritate faptul că aceste proceduri sunt utilizate. În continuare se face apel mai uşor la actele normative (cu caracter general sau intern) decât la procedurile formalizate specifice. Trebuie să recunoaştem că rezistența la schimbare este foarte mare şi în acest caz şi este nevoie de eforturi conjugate atât din partea managerilor, cât şi din partea subordonaților pentru a înțelege utilitatea acestor „instrumente" de lucru, dar şi de control.

În acelaşi mod se prezintă şi situația regitrului de riscuri, deoarece se manifestă greutăți mari pe multiple planuri:

- definirea obiectivelor;
- descompunerea obiectivelor pe activități componente;
- identificarea riscurilor asociate acestor obiective şi activități;
- stabilirea planurilor de acțiune (care nu sunt altceva decât elemente ale sistemului de control intern).

Ca şi în cazul procedurilor formalizate specifice, nu deținem informații certe că registrul de riscuri este folosit de vreun manager ca instrument de conducere, de gestionare a riscurilor şi aceasta din simplul motiv că nu se conştientizează faptul că în permanență gestionăm riscuri atât la serviciu, cât şi în viața personală.

Totul ține de cultura organizațională, element hotărâtor al mediului de control intern.

În acest sens, trebuie intensificate demersurile tuturor structurilor abilitate cu atribuții de îndrumare metodologică şi control intern (sub toate

formele sale) pentru ca aceste eforturi depuse cu mari consumuri de energie umană (şi de alte resurse) să nu fie zadarnice. Dacă facem comparație cu ce se cunoştea (la nivel de organizație, şi nu de individ) la începutul anului 2005 (atunci s-au demarat consultările ministerului finanțelor publice cu privire la standardele de control intern) despre toate aceste noțiuni, putem afirma că s-au făcut progrese importante.

BIBLIOGRAFIE

Freeman Nigel, *Suport curs „Dezvoltarea auditului de performanță şi a auditului de sistem în România”* în cadrul Proiectului PHARE:RO 2002/000.586.03.o4.13, Bucureşti, 2005.

Mason Steve, Mihai Sprânceană, *Risk framework*, Bucureşti, 2006.

***Cartea Portocalie (Gestionarea riscurilor – principii şi concepte) a Trezoreriei Majestății Sale din Guvernul Regatului Unit, octombrie 2004.

Renard J., 2002, *Teoria şi practica auditului intern*, Ministerul Finantelor Publice.

Mitea Adrian, Adrian Băncuță, Ştefan Suditu, Dumitru Tănase, *Auditul Public Intern de la funcția de control la funcția de consiliere în cadrul asistenței manageriale*, Editura MAI, Bucureşti, 2005.

TERORISMUL – FACTOR DE RISC LA ADRESA SECURITĂȚII

TERRORISM – RISK FACTOR TO SECURITY

Subcomisar Gheorghiță SASU*
Inspectoratul General al Poliției

Terorismul nu este nou şi, cu toate că a fost folosit încă de la începuturile mărturiilor istorice, este relativ greu de definit. Terorismul a fost descris variat atât ca tactică, cât şi ca strategie; o crimă şi o datorie sfântă; o reacție justificată la asuprire şi o nescuzabilă ticăloşie. Evident, multe definiții depind de punctele de vedere ale celor pe care îi reprezintă. Adesea, terorismul a avut o tactică efectivă pentru partea slabă într-un conflict. Ca o formă asimetrică a conflictului, terorismul conferă o putere de constrângere cu multe avantaje ale forței armate cu cheltuială redusă. Adeseori, din cauza mărimii mici şi naturii secrete a organizațiilor teroriste, acestea nu oferă organizațiilor adversare nicio şansă de apărare împotriva lor sau de a le opri.

Terrorism is not new, and even though it has been used since the beginning of recorded history, it can be quite hard to define. Terrorism has been described variously as both a tactic and strategy; a crime and a holy duty; a justified reaction to oppression and an inexcusable abomination. Obviously, a lot depends on whose point of view is being represented. Terrorism has often been an effective tactic for the weaker side in a conflict. As an asymmetric form of conflict, it confers coercive power with many of the advantages of military force at a fraction of the cost. Due to the secretive nature and small size of terrorist organizations, they often offer opponents no clear organization to defend against or to deter.

Cuvinte cheie: terorism, securitate, factori de risc, amenințare, stat, politică.
Keywords: *terrorism, security, risk factors, threat, state, politics.*

Riscurile şi amenințările, ce însoțesc reconstrucția sistemului global de securitate, necesită contracararea lor prin realizarea unui cadru juridic adecvat şi a unor instituții, a căror menire constă în verificarea şi respectarea principiilor, normelor şi regulilor adoptate pe plan internațional. La începutul secolului XXI, riscurile şi amenințările la adresa securității fiecărui stat tind să devină difuze, multidimensionale şi puțin predictibile, fiind considerate manifestarea intenției de afectare a valorilor fundamentale ale statelor.

* e-mail: *sasugheorghita@yahoo.com*

Datorită acestor motive a crescut nevoia cooperării internaționale, întrucât multe riscuri şi amenințări nu pot fi rezolvate în cadrul tradițional al securității fiecărui stat.

Dintre riscurile şi amenințările ce se manifestă la începutul acestui nou secol, terorismul a devenit un factor principal de risc la adresa securității fiecărui stat, arătându-şi, în acelaşi timp, o față nouă, schimbată ca mod de acțiune, obiective şi amploare a distrugerilor provocate.

În fața oricărei acțiuni teroriste nimeni nu este în siguranță şi, prin urmare, terorismul este considerat de societățile democratice principala amenințare la adresa securității. Parafrazându-l pe Clausewitz, terorismul „este politică prin alte mijloace”[1]. Acțiunile teroriste constau în acte de violență criminală efectuate cu scopul de a exercita o anumită constrângere prin violență, de a crea un climat de intimidare care să forțeze o persoană, un grup sau un stat să acționeze într-un anumit mod. Oricare ar fi motivele indivizilor care recurg la actele de terorism sau psihologia de grup, scopul final urmărit de terorism este de natură politică. Motivat politic, terorismul presupune un pronunțat simț al frustrării, al unei nedreptăți sau injustiții sociale ori politice. Practic „în spatele aproape a fiecărui act terorist stă o problemă politică”[2].

Privită prin prisma securității naționale, acțiunea terorismului cunoaşte o mare diversitate de forme, de la luarea de ostateci şi răpirea diplomaților străini, la atentatele împotriva personalităților politice, polițiştilor, militarilor, a instituțiilor publice, obiectivelor economice de importanță deosebită sau unităților militare etc. Din punct de vedere al securității, „terorismul nu este doar răul care se abate asupra planetei, ci este chiar răul din lume, adică răul nostru, partea fanatică dintre noi şi, adesea, din noi, fanatismul obsesiv al puterii, al răzbunării, al egocentrismului, al pedepsirii cu orice preț, al purificării prin ucidere şi prin distrugere”[3].

Riscurile şi amenințările la adresa țării noastre sunt percepute, aşa cum precizează Strategia de Securitate Națională a României, din perspectiva posturii de țară membră a Alianței Nord-Atlantice şi a Uniunii Europene. Se consideră că „riscul unor acțiuni teroriste îndreptate împotriva României este în prezent scăzut”[4], dar cum securitatea țării este strâns legată de securitatea din regiunea de sud-est a Europei, este necesară întărirea cooperării regionale,

---

[1] Zbigniew Brzezinski, *Marea dilemă – a domina sau a conduce*, Editura Scripta, Bucureşti, 2005, p. 28.

[2] *Ibidem*, p. 28.

[3] **** Dimensiune geopolitică şi geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2002, p. 4.

[4] Col.dr. Gheorghe Pavel, *Terorismul şi securitatea*, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, Bucureşti, 2007, p. 109.

în special în zona Mării Negre şi a Balcanilor, consolidarea relațiilor bilaterale şi asistarea țărilor vecine în procesul de integrare în Alianța Nord-Atlantică şi Uniunea Europeană. De asemenea, factorii politici româneşti trebuie să aibă permanent în vedere abordarea echivalentă făcută de terorişti între Statele Unite ale Americii şi Alianța Nord-Atlantică.

După dramaticele evenimente de la 11 septembrie 2001, autoritățile politice naționale au luat decizia angajării României în războiul global împotriva terorismului, alături de Statele Unite ale Americii şi de coaliția internațională. Alăturarea, firească, pentru apărarea valorilor lumii democratice avea în vedere punerea la dispoziție a spațiului aerian, maritim şi terestru național, dar şi participarea cu forțe, în limita posibilităților, la cerere. Atentatele din Statele Unite ale Americii au modificat radical percepția asupra terorismului la scara întregii planete, ducând în mod implicit la concluzia factorilor de decizie politică şi a experților avizați că lumea s-a schimbat, prin urmare se impune o nouă reaşezare a priorităților în privința securității şi siguranței fiecărui stat şi a celei internaționale. În combaterea terorismului s-au creat mai multe modele de securitate: modelul de securitate al Alianței Nord-Atlantice; modelul de securitate promovat de Uniunea Europeană şi modelul complementarității Alianța Nord-Atlantică şi Uniunea Europeană.

Un prim răspuns la riscurile şi amenințările ce vizează securitatea României, prin urmare şi la terorism, îl constituie folosirea unitară şi coerentă a tuturor capacităților pentru îndeplinirea obiectivelor naționale de securitate. Soluția optimă de răspuns la provocările asimetrice a constituit-o adoptarea şi dezvoltarea continuă a conceptelor enunțate în Strategia Militară a României şi Strategia de Securitate Națională, ca şi aplicarea eficientă a acestora la realitățile momentului. Astfel, în Strategia de Securitate Națională a României sunt prevăzute principalele riscuri şi amenințări, de natură politică, economică, socială şi militară, capabile să pună în pericol siguranța cetățeanului şi securitatea României, valorile şi interesele sale ca stat membru al comunității europene şi euroatlantice. Acestea sunt: „terorismul internațional structurat în rețele transfrontaliere; proliferarea armelor de distrugere în masă; conflictele regionale; criminalitatea transnațională organizată; guvernarea ineficientă”[5].

De asemenea, trebuie precizat că documentele programatice ale securității şi apărării României, precum şi documentele de studii clasifică terorismul în categoria factorilor de risc externi la adresa securității României, alături de: „proliferarea armelor de distrugere în masă şi a tehnologiilor aferente; criminalitatea organizată internațională; evoluțiile negative în plan subregional în domeniul democratizării, respectării drepturilor omului şi al dezvoltării economice; fenomenul migrației; decalajele între nivelurile de

[5] *Strategia de Securitate Națională a României*, Bucureşti, 2007, p. 13.

asigurare a securității şi gradul de stabilitate ale statelor din proximitatea României; limitarea accesului statului român la unele resurse şi oportunități regionale importante pentru realizarea intereselor naționale; subdezvoltarea; explozia demografică; criza energetică şi de materii prime; criza alimentară; insuficiența resurselor de apă; modificările climatice; catastrofele ecologice; dezastrele de naturi diferite ş.a."[6].

România, ca membru al Alianței Nord-Atlantice şi Uniunii Europene, participă activ la lupta împotriva terorismului. Prin poziția pe care şi-a asumat-o în perioada conflictelor din Balcani, dar şi prin participarea la misiunile de pace din Bosnia şi Herțegovina sau Kosovo, țara noastră se înscrie în eforturile comunității internaționale de asigurare a păcii şi securității în Europa de Sud-Est. Rolul de factor de stabilitate în Balcani, pe care România l-a îndeplinit în timpul războiului din fosta Iugoslavie şi pe care l-a prelungit în actualitate, constituie un deziderat pe termen lung, în contextul creşterii factorilor de risc terorist în spațiul european. În plus, țara noastră a sprijinit îmbunătățirea pachetului de măsuri împotriva terorismului adoptat la Summit-ul de la Istambul, din aprilie 2004, prin promovarea unor abordări corespunzătoare şi adaptate fiecărei situații în parte. România, angajată ferm în efortul internațional de prevenire şi combatere a terorismului, a instituționalizat această activitate prin crearea pârghiilor legislative şi operaționale necesare desfăşurării în condiții optime a acțiunilor de profil. Astfel, a fost elaborată şi aprobată Strategia Națională de Prevenire şi Combatere a Terorismului, document fundamental în articularea activității tuturor factorilor cu responsabilități în asigurarea securității şi siguranței naționale. În baza intereselor şi obiectivelor fundamentale ale statului român, Consiliul Suprem de Apărare a Țării a adoptat Hotărârea nr. 00140 din 19 octombrie 2001, care fundamentează demersurile interinstituționale destinate realizării unui sistem național de prevenire şi combatere a terorismului. Pentru implementarea prevederilor Strategiei a fost înființat Sistemul Național de Prevenire şi Combatere a Terorismului, iar Serviciul Român de Informații (instituție specializată a statului în domeniul informațiilor privitoare la siguranța națională a României), autoritatea națională în materie antiteroristă, a elaborat Concepția de prevenire şi combatere a acțiunilor teroriste (cadrul normativ intern în domeniul antiterorist), care cuprinde un ansamblu de măsuri şi principii pentru reglementarea activităților de prevenire a actelor teroriste pe teritoriul național, precum şi acțiunile de intervenție antiteroristă asupra obiectivelor atacate ori ocupate temporar de terorişti. Serviciului de Informații Externe îi revine sarcina obținerii de date şi informații din exterior vizând cunoaşterea şi

[6] Cristian Troncotă, coordonator, *Neliniştile insecurității*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2005, p. 158.

prevenirea acțiunilor grupărilor şi organizațiilor extremist-teroriste care pot leza siguranța națională a României, stabilitatea şi securitatea regională sau internațională. În conformitate cu această prerogativă, Serviciul de Informații Externe a dezvoltat pe segmentul antiterorist o strategie de sincronizare coerentă şi eficientă cu celelalte instituții componente ale sistemului de securitate națională. Totodată, a inițiat realizarea unui schimb de date reciproc avantajos cu omologii externi, o prioritate absolută în domeniu constituind-o obținerea de informații referitoare la factorii de risc terorist ce amenință, în țară şi pe plan extern, securitatea unor obiective sau interese ale României. În ceea ce priveşte paza şi securitatea reprezentanțelor permanente ale României în diferite țări ale lumii, Serviciul de Informații Externe cooperează strâns cu Ministerul Afacerilor Externe pentru asigurarea condițiilor menite să elimine riscurile care pot pune în pericol viața sau integritatea fizică a personalului.

Terorismul rămâne pentru zona de interes a Alianței Nord-Atlantice, şi implicit a României, o „amenințare asimetrică şi neclară”[7]. Câteva exemple de acțiuni teroriste posibile împotriva țării ar putea fi: „atacuri împotriva militarilor români aflați în Irak şi Afganistan; atacuri asupra unor obiective româneşti (economice, culturale, diplomatice etc.) din străinătate; atacuri asupra comunităților româneşti aflate la muncă în străinătate; atacuri asupra unor obiective economice, politice, culturale de pe teritoriul național”[8].

Apropierea Summit-ului NATO de la Bucureşti din aprilie 2008 a determinat „intensificarea activităților teroriste pe teritoriul României”[9]. Dar, preşedintele țării a dat asigurări că „situația este sub control”[10]. Realitatea a demonstrat spusele preşedintelui României. Cu toate acestea serviciile cu atribuții în domeniu trebuie să aibă permanent în vedere că acțiunile teroriste pot apărea fără avertizare. Acțiunile teroriste sunt imprevizibile şi aceasta conferă un mare grad de dificultate în acțiunea de identificare şi anihilare a țintelor.

În Declarația Finală a Summitului NATO desfăşurat la Bucureşti, în aprilie 2008, se precizează: „Noi acordăm o mare importanță protejării populațiilor, teritoriilor, infrastructurii şi forțelor noastre împotriva consecințelor atacurilor teroriste. Vom continua să dezvoltăm şi să contribuim la politici pentru a preveni şi contracara proliferarea, în scopul prevenirii accesului teroriştilor la, şi folosirii de arme de distrugere în masă"[11]. Statele

---

[7] Gl.bg. (r) dr. Gheorghe Văduva, *Terorismul contemporan-factor de risc la adresa securității şi apărării naționale, în condițiile statutului României de membru NATO,* Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2005, p. 32.
[8] *Ibidem*, p. 43.
[9] Articolul publicat de Mihai Diac, în ziarul *Gândul* din 31 octombrie 2007.
[10] *Ibidem*.
[11] Sursa: http://www.romanialibera.ro.

membre ale Alianței Nord-Atlantice sunt de acord să consolideze capacitatea Alianței de a continua cooperarea şi de a schimba informații clasificate sau nu privind terorismul.

Calitatea pe care o deține România, de membru în Alianța Nord-Atlantică şi în Uniunea Europeană, consolidează capacitățile sale de potejare a securității, într-un mediu în care securitatea fiecărui stat înseamnă mai mult decât putere militară sau apărare, înseamnă cooperare, valori comune, capacități noi, implicarea tuturor palierelor societății.

„Terorismul este terorism şi, poate, n-ar trebui să-l fragmentăm, să-l împărțim în categorii şi să-l analizăm pe părți, ci ca întreg, ca fenomen. El este periculos pentru oricare om, oriunde s-ar afla el şi orice ar face el, dar este la fel de periculos şi pentru instituții, pentru state, pentru organizarea socială, adică pentru societatea omenească, în filosofia şi integralitatea ei”[12]. Terorismul rămâne, în esență, o problemă politică. Politicienii, diplomații, structurile forțelor informativ-operative din România trebuie să țină cont de impactul produs de orice tip de răspuns la un act terorist, de consecințele asupra intereselor politice şi naționale şi, mai ales, dacă toate costurile economice, politice, sociale sau financiare justifică amploarea răspunsului preconizat ca pedeapsă. Din această cauză se impune necesitatea studierii fenomenului, a motivațiilor care stimulează acțiunile teroriste, izvoarele acestuia şi numai după aceea să se treacă la măsuri coercitive.

Pe teritoriul României, combaterea terorismului presupune desfăşurarea unor acțiuni care includ antiterorismul, adică măsurile defensive în vederea reducerii vulnerabilităților la actele teroriste şi contraterorismul, adică măsurile ofensive luate pentru a preveni, descuraja sau a da ripostă terorismului şi care urmăresc înlăturarea spectrului de amenințări pe care acest fenomen le presupune. În localizarea şi neutralizarea elementelor teroriste se impune o profesionalizare cât mai mare a personalului care lucrează în acest domeniu, datorită evoluției şi îmbogățirii mijloacelor de atac folosite de terorişti. În arealul românesc, terorismul poate să se dezvolte în relație cu crima organizată, traficul de droguri sau alte forme de manifestare a violenței, „toate acestea putând deveni matricea unor conflicte de interese care, cronicizate, explodează în atentate împotriva unor persoane sau instituții reprezentative ale statului ori împotriva unor persoane nevinovate”[13].

Securitatea României şi apărarea împotriva riscurilor şi amenințărilor la adresa ei, printre care şi terorismul, se realizează prin eforturile proprii şi

---

[12] **** Dimensiune geopolitică şi geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2002, p. 26.

[13] Col. Nicolae Ciobanu, *Fenomenul terorist, factor de risc la adresa securității naționale*, teză de doctorat, Bucureşti, 2006, p. 80.

prin cooperare cu aliații şi partenerii, în conformitate cu prevederile programelor naționale, ale strategiei de securitate a Uniunii Europene şi ale conceptelor strategice ale Alianței. Cooperarea rămâne singurul instrument care face posibilă depăşirea unor momente delicate, cum sunt cele legate de acțiunile teroriste. Nu trebuie uitat niciun moment că terorismul nu are chip, este pretutindeni şi nicăieri. Terorismul se prezintă ca o boală gravă a omenirii, care se accentuează şi se complică. Oricare dintre noi poate fi victima unui act terorist; de aceea, lupta împotriva terorismului nu este şi nu poate fi uşoară şi trebuie să devină o responsabilitate a tuturor, iar combaterea terorismului nu poate fi lăsată doar în responsabilitatea serviciilor specializate. În acest sens, prevenirea şi combaterea terorismului trebuie să aibă la bază efortul conjugat al întregii comunități internaționale, a tuturor structurilor cu responsabilități, în scopul însuşirii celor mai potrivite metode şi mijloace pentru a contracara această escaladare a violenței la adresa valorilor umane universale.

LOCALITĂȚILE – CEL MAI PROBABIL CÂMP DE LUPTĂ AL SECOLULUI XXI

CITIES – THE MOST LIKELY BATTLEFIELD IN THE 21ST CENTURY

Cpt.instr. George Florin BĂIȚAN*
Academia Tehnică Militară

Războiul urban, lupta în orașe, războiul în „teren complex”. Pentru un observator oarecare, aceste cuvinte i se par indiferente, aproape banale. Cu toate acestea, cuvintele sunt surprinzător de reale pentru militarii profesioniști care au văzut imagini ale unor mari nenorociri și pierderi exagerate de vieți omenești în orașe, precum Berlin, Stalingrad, Hue (Vietnam) sau Beirut. Războiul urban, un subiect pe care mulți militari profesioniști preferă să-l evite, este încă de actualitate. În plus, ar putea fi concepția preferată a viitorilor adversari.

Urban warfare, fighting in cities, war in „complex terrain”. To the casual observer, these words seem detached, almost pristine. However, the words are strikingly real to military professionals who have seen the images of great destruction and excessive casualties in cities such as Berlin, Stalingrad, Hue (Vietnam), and Beirut. Urban warfare, a subject that many military professionals would prefer to avoid, is still with us. Moreover, it may be the preferred approach of future opponents.

Cuvinte cheie: lupta în localitate, echipa de asalt, clădire, reguli de bază.
Keywords: *military operations in urbanized terrain, assault team, building, fundamentals rules.*

Indiferent de amploarea spațială a conflictelor armate și de forțele participante, localitățile, datorită multiplei lor funcționalități, au avut întotdeauna un rol deosebit în ansamblul luptelor şi operațiilor, menținerea sau cucerirea celor mai importante dintre ele determinând, într-o măsură mai mare sau mai mică, desfăşurarea ulterioară a ostilităților.

* e-mail: *baitan_george_florin@yahoo.com*

Situate la intersecția căilor de comunicație rutiere şi feroviare, în câmpie sau munte, pe malurile cursurilor de apă sau în lungul văilor, la intrarea în defileuri, localitățile închid sau deschid căile de acces către zonele învecinate, constituind obiective importante atât pentru trupele aflate în apărare, cât şi pentru cele aflate în ofensivă.

Procesul intensiv şi ireversibil de urbanizare a declanşat în ultimele decenii o serie de preocupări din partea teoreticienilor şi specialiştilor militari români şi străini, privind pregătirea şi ducerea acțiunilor de luptă în aceste zone, motiv pentru care trebuie avut în vedere nu atât experiența celor două războaie mondiale, cât şi învățămintele rezultate din conflicte mai recente.

Indiferent de perioada istorică analizată, observăm că întotdeauna localitățile au polarizat importante forțe şi mijloace necesare apărării şi, respectiv, cuceririi lor. Marile localități au influențat decisiv pregătirea şi desfăşurarea acțiunilor militare, constituind de multe ori obiectivul final al unor operații de amploare deosebită. În numeroase situații, sistemele defensive care au inclus în structura lor localități mari au reuşit să echilibreze raporturile de forțe şi să determine pierderea inițiativei de către trupele invadatoare.

Eşecul în astfel de confruntări s-a datorat sau s-ar putea datora faptului că încă mai credem în principiul – uneori valabil – că orice adversar, în acțiunile de luptă pe care le desfăşoară, ocoleşte, de regulă, centrele urbane.

De-a lungul războaielor şi al confruntărilor care au avut loc în secolul al XX-lea s-a observat o creştere considerabilă a procentului de lupte şi a confruntărilor duse în cadrul localităților de diferite mărimi. Aceste confruntări au devenit din ce în ce mai complexe, odată cu dezvoltarea tehnicii şi a armamentului, cât şi a tacticilor aplicate.

Lupta în localitate a căpătat noi valențe şi este din ce în ce mai des folosită, deoarece populația globului tinde să fie majoritară în zone urbane. Acest proces de urbanizare se extinde rapid pe întreg mapamondul. Jumătate din populația țărilor dezvoltate trăieşte în zone urbane, iar previziunile actuale arată că până în anul 2030, 75% din populația globului va locui în zone urbane. Odată cu extinderea procesului de urbanizare, importanța oraşelor, din punct de vedere militar, va creşte şi ea proporțional, deoarece tot mai multe conflictele armate se vor desfăşura în oraşe.

Implicațiile pentru viitor sunt clare: procesul de urbanizare va continua să se extindă, iar militarii vor fi nevoiți să acționeze cu precădere în aceste zone şi să facă față unei game largi de operațiuni în acest tip de peisaj. În cadrul localităților (clădirilor), lupta poate depinde în mare măsură de inițiativa şi „agresivitatea“ comandanților de subunități (echipă, grupă, pluton).

Specialiştii militari străini relevă o serie de particularități ce diferențiază lupta dusă în localități de acțiunile de luptă duse în alte condiții.

Se remarcă faptul că atât clădirile distruse, cât şi cele rămase întregi creează condiţii favorabile pentru ducerea luptei de apărare, adăpostirea şi mascarea efectivelor, a armamentului şi a tehnicii de luptă, pentru amenajarea genistică a punctelor de sprijin, a raioanelor de apărare şi a nodurilor de rezistenţă. În acelaşi timp, localităţile se caracterizează prin faptul că oferă posibilităţi reduse de observare şi tragere; asigură zone de tragere limitate; reduc mobilitatea şi capacitatea de manevră a tancurilor; paralizează acţiunile de cercetare şi reduc efectul loviturilor din aer; îngreunează conducerea subunităţilor pe timpul ducerii luptei; reduc eficacitatea acţiunilor radio şi a mijloacelor de indicare a obiectivelor.

Acest lucru rezultă şi din faptul că la nivelul alianţelor militare s-au desfăşurat numeroase aplicaţii în care accentul a fost pus pe lupta în localităţi. În prezent, modul de pregătire şi ducere a luptei în localităţi este în continuă schimbare, în principal din următoarele cauze: perfecţionarea tehnicii de luptă şi, în special, dezvoltarea rachetelor şi a elicopterelor de luptă; dezvoltarea forţelor speciale: trupe de cercetare-diversiune, trupe teritoriale, formaţiuni de apărare civilă; iar numărul clădirilor foarte înalte este în continuă creştere, astfel încât lupta pe verticală are o pondere din ce în ce mai mare.

În ultimele conflagraţii s-a observat utilizarea din ce în ce mai frecventă a diferitelor categorii de armament şi muniţie inteligentă. În unele state se susţine că lupta de stradă este o formă superioară a acţiunilor militare şi i se acordă multă atenţie în procesul de pregătire a trupelor, pentru acest scop fiind constituite unităţi şi mari unităţi destinate să acţioneze pe direcţiile operativ-tactice cu densităţi mari de localităţi. Aceste unităţi alocă cea mai mare parte din timpul de pregătire a acţiunilor de luptă în localităţi, atât pe timp de zi, cât şi pe timp de noapte, antrenându-se în mod deosebit pentru cucerirea clădirilor înalte, prin debarcare din elicoptere la diferite etaje, când acţiunile de luptă se duc pe fiecare palier. Grupele desantate vor fi sprijinite de elicoptere de luptă care vor evolua la înălţimea etajului respectiv şi vor lansa, la cerere, rachete dirijate asupra camerelor indicate.

Marile puteri economice şi militare alocă fonduri semnificative pentru perfecţionarea tehnicii de luptă, acţionând în direcţia măririi eficacităţii şi preciziei lovirii obiectivelor, pentru executarea aşa-ziselor „lovituri chirurgicale“, conformându-se astfel şi prevederilor de drept internaţional care obligă forţele aflate în conflict să ia măsurile necesare pentru ocrotirea populaţiei civile şi pentru producerea unor pierderi colaterale minime.

Aceste pierderi colaterale sunt cauzate, în special, de lipsa de coordonare şi cooperare, de folosirea pe scară largă a aviaţiei şi artileriei în pofida creşterii preciziei loviturilor acestora, de neadaptarea tacticilor existente la condiţiile operaţiunii şi de nerespectarea setului strict de reguli de angajare cu care se intră în luptă în localităţi.

Lupta în zonele urbane a determinat în evoluția ei schimbări substanțiale, minimalizând sau accentuând multe dintre elementele caracteristice esențiale ale câmpului de luptă modern. Comunicațiile slabe fac comanda şi controlul extrem de dificile. Localizarea țintelor este şi ea îngreunată de posibilitățile reduse de observare, iar sprijinul cu foc şi manevra de foc sunt greu de realizat. Suportul logistic presupune eforturi mari datorită fragmentării dispozitivului şi necesității aprovizionării dese a elementelor de dispozitiv. Dar poate cel mai important element caracteristic este cel spațial care oferă luptei altitudine (prin clădirile înalte) şi adâncime (prin subterane şi tuneluri), ceea ce lipseşte în teren deschis.

Lupta în localitate este o luptă primară (inamicul este în apropiere, iar lunetiştii acționează peste tot). Forțele adversarului nu pot fi distinse clar de populația civilă, dezvoltarea demografică şi urbanismul fiind extrem de stresante, un adevărat calvar al comandanților, de cele mai multe ori prezența necombatanților influențând cursul acțiunilor.

Lupta în oraşe este dificilă pentru orice armată pentru că necesită mijloace materiale, multe unități şi efective pregătite. Conceptul de ,,război printre blocuri/clădiri“ presupune ca militarii să fie pregătiți să acționeze pe o scară largă, pornind de la acțiuni umanitare până la conflicte de intensitate maximă sau medie (în acelaşi timp şi probabil în aceeaşi zonă operațională).

Punctele cheie din teren sunt structurile cheie şi locurile publice critice care domină o zonă urbană şi care pot avea valoare strategică, operațională sau tactică. Teritoriul decisiv constă în zone publice critice sau structuri cheie al căror control oferă atacatorilor un avantaj decisiv asupra celor aflați în defensivă.

Zonele publice critice, în cadrul unei arii mai întinse cu clădiri constituie amplasamente pentru cucerirea sau apărarea cărora este necesară o coordonare specială. Spitalele, de exemplu, pot constitui zone critice, deoarece, pe timp de război legea interzice atacul asupra lor, mai puțin atunci când sunt folosite în alte scopuri militare şi nu pentru îngrijirea răniților. Dispozitivele civile de apărare, adăposturile antiaeriene şi depozitele de alimente pot deveni şi ele puncte critice atunci când sunt asaltate de populația civilă.

Observarea câmpului de tragere se rezumă la zonele delimitate de străzi şi alei. Ea mai este limitată de fumul, praful şi dărâmăturile rezultate în urma luptelor. Din cauza vizibilității reduse, luptele se poartă într-un perimetru restrâns, rezultatul depinzând de inițiativa şi gradul de agresivitate adoptat de comandanții subunităților mici (în general, o luptă se angajează la un tir de sub 50 de metri). Zonele de tragere sunt stabilite în funcție de tipul sau de înălțimea clădirilor. De aceea, un accent deosebit se pune pe capturarea şi asigurarea securității clădirilor şi structurilor înalte, ce pot fi folosite ca posturi de observare. Molozul şi dărâmăturile rezultate în urma distrugerii

clădirilor pot constitui o piedică majoră atât pentru procesul de observare, cât şi pentru stabilirea zonelor de tragere. Uneori, se pot distruge în mod deliberat unele părţi ale unei clădiri, tocmai pentru a asigura atât o mai bună observare, cât şi o zonă de tragere mai bună. În timpul unui atac se pot folosi diverse dispozitive fumigene şi se pot distruge posibilele posturi de observaţie inamice pentru a uşura înaintarea.

De asemenea, molozul reduce mobilitatea şi sporeşte vulnerabilitatea tancurilor, a blindatelor şi a altor vehicule, în faţa unui atac neaşteptat din partea unor forţe pedestre (ce acţionează pe jos, neîmbarcate).

Zonele cu multe clădiri pot oferi o camuflare excelentă atât pentru cei care atacă, cât şi pentru cei care se apără. Apărătorii au avantajul că atacatorii trebuie să se expună, în cele din urmă, atunci când se deplasează în zonă. Acest avantaj poate fi exploatat şi prin stabilirea unor poziţii de apărare în clădirile solide care asigură un bun câmp de tragere. Cei aflaţi în apărare pot să distrugă (parţial sau total) clădirile care ar asigura camuflarea inamicului şi să amplaseze obstacole în calea acestuia.

Eficacitatea camuflării depinde atât de densitatea clădirilor, cât şi de natura materialului de construcţie (lemn, cărămidă, beton armat). Clădirile construite din material inflamabil pot fi capcane ale morţii pentru cei care le folosesc. Clădirile din piatră sau zidărie care au zidurile groase oferă o camuflare excelentă, chiar şi după un bombardament puternic. Clădirile cu subsol sau pivniţă şi cele cu două sau mai multe etaje oferă o mai bună camuflare pe verticală. Participanţii la un atac pot dispune mai bine de avantajele camuflării proprii, dacă iniţiază o recunoaştere adecvată şi dacă se folosesc de hărţi ale oraşului sau de schiţe ale clădirilor (în cazul în care dispun de ele).

Probabil, subunitatea nu va deţine planul clădirii pe care o atacă. Prin urmare, pătrunderea în interior şi verificarea clădirilor (sau a unor părţi dintr-o clădire) desemnate pentru fiecare subunitate trebuie făcută în mod agresiv (hotărât). Pentru a asigura succesul unui astfel de atac, tehnica folosită trebuie să fie sistematizată şi bine coordonată (verificarea trebuie făcută încăpere cu încăpere). Indiferent de metoda abordată în funcţie de mărimea şi de amplasarea încăperii, înainte de a intra în clădire, militarul trebuie să verifice toate ascunzătorile, orificiile, intrările şi ferestrele în care ar putea fi amplasate diferite dispozitive-capcană şi trebuie să ştie exact ce are de făcut şi ce sarcini îi revin în cadrul echipei. Verificarea unei încăperi este o acţiune care necesită rapiditate, forţă de şoc şi acţiune violentă, indiferent de metodele sau tehnicile folosite pentru pătrundere în încăpere.

Unitatea de bază folosită în procesul de aplicare a oricărei metode este echipa de asalt formată din 4 militari, ca parte componentă a subunităţii combatante, ajutată de o echipă de sprijin formată din 3 militari.

Echipa de asalt poate utiliza tehnici de verificare a încăperilor cu doi, trei sau patru oameni, în funcție de mărimea încăperii, de nevoia de forțe suplimentare de foc, de asigurarea securității în afara camerei sau în funcție de obstacolele existente în aceasta. Ea trebuie să stăpânească foarte bine toate aceste metode şi să nu decidă folosirea uneia sau alteia dintre ele până când nu vede situația la fața locului.

Ori de câte ori permite situația, echipa de asalt trebuie să se folosească şi de grenade în operațiunea de verificare a încăperii. Este preferată aruncarea unei grenade de mână (ofensive sau defensive) cu o aşa putere, încât să sară de câteva ori de la podea (pentru a nu putea fi prinsă şi aruncată înapoi de inamic înainte de explozie). O tehnică mai eficace ar fi detonarea unei grenade (scoaterea cuiului, eliberarea pârghiei) şi aruncarea ei în încăpere după 2 secunde (numărate ,,o mie unu", ,,o mie doi"). Această tehnică se va folosi numai în timpul luptei, niciodată la antrenamente!

Pentru a atenționa asupra faptului că va fi aruncată o grenadă, militarul respectiv îi va avertiza pe ceilalți că e pe punctul de a o arunca şi va primi din partea lor un semn vizual (arătând că au înțeles). O avertizare nonverbală este de preferat pentru că astfel inamicul va fi total surprins, când grenada va fi aruncată. Atunci când situația o cere, poate fi folosită şi avertizarea verbală, dar elementul surpriză va dispărea. Avertizarea verbală, într-un astfel de caz va fi: ,,arunc grenadă". În cazul în care se depistează o grenadă inamică se strigă ,,grenadă inamică". Astfel, militarii vor şti când e vorba de o grenadă inamică sau de una ce urmează să fie aruncată de către unul dintre ei.

Alte avertizări verbale pot fi folosite pentru a-ți anunța intențiile atunci când intri într-o încăpere/clădire ocupată de forțele prietene (pentru a-i împiedica să deschidă focul). Această tehnică este valabilă şi pentru cazurile când urmează să părăsiți o încăpere/clădire pe care camarazii tăi o mai supraveghează încă de afară. Când un militar urmează să intre, strigă ,,X – intru" (îşi poate striga numele sau numărul său din cadrul echipei). Cei dinăuntru răspund ,,intră!", iar cel de la uşă poate intra. Aceeaşi tehnică se foloseşte pentru a ieşi dintr-o încăpere/clădire.

Coridoarele lungi cu uşi de o parte şi de alta reprezintă un adevărat pericol pentru echipa care verifică clădirea respectivă. Pe tot parcursul operațiunii de verificare a unui coridor trebuie să se mențină principiul apărării circulare. Odată ce militarul observă sursa de pericol, el se va concentra asupra acesteia până când un alt camarad îl va sprijini.

Verificarea casei scărilor reprezintă o altă problemă pentru echipele însărcinate cu verificarea unei clădiri. Cea mai indicată metodă pentru verificarea casei scărilor este cea de sus în jos, aplicându-se acelaşi principiu al securității circulare care este vital. În cadrul acțiunilor de verificare a casei

scărilor, grenadele trebuie folosite cu mare atenție, deoarece există pericolul ca acestea să fie aruncate înapoi atât de inamic, cât şi să cadă înapoi datorită atracției gravitaționale.

Dacă întrebi orice militar instruit care este locul cel mai neplăcut de a lupta ar răspunde aproape sigur că, dintre toate tipurile de teren pe care se pot duce acțiuni de luptă, cea mai periculoasă şi cu o mare expunere la riscuri este lupta în localitate.

Oriunde într-o zonă în care sunt clădiri sunt locuri bine ascunse unde ar putea fi lunetişti, trăgători la mitralieră sau chiar tancuri sau transportoare blindate. Armamentul care are calibru mare poate fi foarte bine ascuns în ruinele unei clădiri, iar neobservarea acestuia poate provoca distrugeri importante trupelor proprii. De asemenea, când te afli pe teritoriu străin există şi posibilitatea unei acțiuni ofensive din partea populației civile printre care este posibil să existe şi agenți ai inamicului preocupați în colectarea de informații.

Concentrându-ne asupra dificultăților luptei în localitate, vom enumera cele şapte reguli de bază care pot salva viața militarilor din echipa de asalt, dacă aceştia le respectă în momentul în care se ia cu asalt o localitate sau o clădire care se cunoaşte ca fiind ocupată de inamic. Aceste reguli, care ar putea face obiectul unui studiu separat, sunt:

- stai în orice moment într-o poziție cât mai joasă pentru a nu permite să fi observat de inamic;
- evită spațiile deschise;
- înainte de a începe deplasarea alege următoare poziție camuflată unde te vei opri;
- ascunde-şi deplasarea în orice mod posibil;
- mişcă-te repede;
- stai camuflat şi protejează-şi focul;
- fii atent şi gata pentru orice.

O intrare necugetată în mod greşit într-o încăpere sau deschiderea unei uşi fără a considera că aceasta ar putea declanşa un dispozitiv explozibil poate cauza pierderea unuia sau mai mulți militari ai echipei de asalt.

De pe acoperişuri sau din mansarde şi până jos la nivelul străzii, inclusiv canalizări sau tuneluri, apărătorii pot hărțui trupele care au intrat în zonă având misiunea de a asigura trecerea în siguranță a subunităților următoare şi protecția personalului necombatant. O stradă care se află în mâinile inamicului este un loc periculos pentru orice echipă care se apropie.

Lupta în localitate (luptele de stradă) este una dintre cele mai dificile şi periculoase misiuni pe care ar trebui să o execute o echipă, deoarece este stresantă şi chinuitoare pentru fiecare militar în parte. În concluzie, analizând strategiile militare ale unor armate străine, se poate afirma că localitățile sunt cel mai probabil câmp de luptă al secolului XXI.

BIBLIOGRAFIE

FM 90-10-1 – An infantryman's guide to combat in built-up areas, 2000.

FM 3-06.1 – Aviation Urban Operations, 2001.

FM 3-06.11 – Combined Arms Operations in Urban Terrain, 2002.

Joint Publication 3-06, Joint Urban Operations, 2002.

FM 3-06 – Urban Operations, Headquarters, Department of the Army, Washington, DC, 2003.

ACȚIUNEA TERORISTĂ CA PROCES PSIHOSOCIAL

THE PSYCHO-SOCIAL SYMBOLISM OF TERRORISM

Lt.col. Laurențiu-Liviu DUMITRU*
U.M. 01295

Teroarea din SUA din 11 septembrie a lăsat lumea perplexă, creând o abundență de analize politice şi economice, chiar dacă foarte puține au atins subiectul motivației umane pentru comiterea unor astfel de episoade.

Cheia pentru înțelegerea acestei aparente contradicții stă în cultura în care sinucigaşii sunt crescuți şi în forma în care aceasta se adaptează creierului fiecărei persoane. În alte cuvinte, mintea noastră este structurată pentru a urma valorile grupului de care aparținem.

September 11's terror in the US puzzled the entire world. Lots of political and economic analyses were shaped but only few of them approached the human motivation for committing such things.

The key to understanding this apparent contradiction lies in the culture in which suicides are raised and the manner in which the brain accepts this culture. In other words, our mind is structured to abbey the values of the group we are part of.

Cuvinte cheie: teroare, analiză, cultură.
Keywords: *terror, analyses, culture.*

În lumea contemporană nu există o definiție universal acceptată a terorismului şi nici a cauzelor care îl generează. Dreptul internațional nici nu l-a codificat în studii, convenții sau tratate. Acest lucru nici nu este posibil atâta timp, cât în marile centre de putere ale lumii, pentru fenomenul terorist, tot mai amenințător la scară globală, nu se admite nici o justificare.

Există teorii care pun actele extrem de violente şi distructive ale teroriştilor, pe seama problemelor psihopatologice ale acestora. Teroriştii au

* e-mail: *dlaurentiu_liviu@yahoo.com*

fost şi încă mai sunt uneori etichetaţi ca fiind bolnavi mintal. Dar, etichetarea teroriştilor ca „deranjaţi mintal” şi ca „oameni răi” poate să ne direcţioneze greşit şi poate scoate din atenţia noastră condiţiile politice, culturale, sociale şi economice care generează terorismul.

Cercetători din domeniul ştiinţelor sociale (Hudson, 1999, McCauley, 2002, Mansdorf, 2003, O'Connor, 2004, Zimbardo, 2004) au ajuns la concluzia că actele de terorism nu pot fi puse pe seama problemelor psihopatologice şi a tulburărilor de personalitate. Terorismul este o consecinţă a patologiei de grup sau organizaţionale care le oferă un sens celor atraşi de aceste grupuri.

Analizele asupra persoanelor implicate în alte tipuri de acte de violenţă socială excesivă, cât şi asupra membrilor organizaţiilor teroriste au relevat că sub impactul unor condiţii speciale, oameni normali din punct de vedere psihologic, pot produce acte care ies din sfera normalului.

Studii asupra ofiţerilor nazişti condamnaţi la Nürnberg au arătat că cei care au comandat şi au executat atrocităţi în lagărele de exterminare erau persoane banale, fără probleme psihopatologice. Nici militarii americani care au provocat masacrul de la My Lai, în războiul din Vietnam, nu au prezentat probleme de anormalitate psihologică.

Analizând din perspectivă psihologică abuzurile comise de militarii americani asupra prizonierilor irakieni din închisoarea militară americană din Abu Ghraib (Irak), un psihiatru militar a afirmat că a fost vorba de actele unor militari care au acţionat într-un mediu periculos şi în lipsa supervizării (Taguba, 2004). Aceste abuzuri nu au fost doar eşecul unor indivizi în a se conforma unor standarde, ci eşecul unor lideri în a întări disciplina. Aici este vorba atât de responsabilitate instituţională, cât şi personală la niveluri ierarhice superioare.

Compararea teroriştilor cu ceilalţi membri ai societăţii, din aceeaşi zonă geografică, a relevat faptul că aceştia au rate similare în ceea ce priveşte tulburările de personalitate şi problemele psihopatologice (McCauley, 2002). Chiar dacă am admite că teroriştii sunt persoane cu tulburări de personalitate şi psihopatologii, nu trebuie să uitam că ei fac parte din grupuri sociale care funcţionează pe baza discreţiei, încrederii şi sprijinului reciproc, şi nu recrutează oameni care pot fi uşor reperaţi în public.

Manualul Al-Qaeda descrie calităţile pe baza cărora sunt recrutaţi membrii organizaţiei. Aceştia trebuie să fie capabili să păstreze secretul operaţiilor nu numai în afara organizaţiei, dar şi în interiorul ei. Să fie calmi şi să îndure traume psihologice, precum arestul sau moartea camarazilor. Să fie de încredere, inteligenţi, să aibă abilităţi de observare, analiză, sinteză şi schimbare.

De asemenea, grupurile teroriste recrutează, din ce în ce mai mult, persoane cu pregătire superioară, cu expertiză în domeniul comunicaţiilor, programării computerelor, ingineriei, finanţelor şi al altor ştiinţe.

În contrast cu perspectiva dispozițională care situează comportamentele antisociale în predispozițiile individuale, precum trăsături de personalitate, factori psihopatologici sau alte variabile individuale, perspectiva situaționalistă ilustrează modul în care oameni normali adoptă comportamente antisociale sub influența diferitelor variabile sociale.

Pe de altă parte, abordarea situaționalistă încurajează împărtășirea unui profund sentiment de umilință personală atunci când încercăm să înțelegem acțiuni distructive inimaginabile şi fără sens. În loc să îmbrățișăm un standard moral înalt care ne distanțează pe noi, „băieții buni", de ei, „băieții răi", abordarea situaționalistă susține că orice ființă umană poate face un rău sub influența forțelor situaționale.

În esență, teroriştii ucid pentru aceleaşi motive pentru care grupurile umane au ucis alte grupuri umane de secole: pentru cauză şi camarazi. Acestea, în combinație cu ideologii şi dinamica de grup, pot crea adevărate dezastre.

Neavând capacitatea de a-şi atinge obiectivele prin mijloace convenționale, teroriştii încearcă să lanseze mesaje ideologice sau religioase prin terorizarea publicului general. Prin alegerea țintelor lor (care sunt adesea simboluri ale națiunii) teroriştii, deşi nu dispun de resursele materiale necesare, încearcă să provoace un impact puternic asupra publicului sau a inamicilor.

În 1963, Stanley Milgram, profesor la Universitatea Yale, a realizat un experiment în care a testat obediența față de autoritate. El a recrutat, pe baza unui anunț în ziar, bărbați de diferite profesii cu vârste cuprinse între 20 şi 50 de ani, care să participe contra a patru dolari pe oră, la un experiment privind memoria şi învățarea. Studiul avea în vedere influența pedepsei asupra învățării. Din doi indivizi unul era desemnat „profesor", iar celălalt „student".

„Studentul" era condus într-o cameră, aşezat într-un fel de scaun electric şi i se ataşa un electrod. I se explica faptul că „profesorul" îi va citi o listă de perechi de cuvinte simple şi că apoi îi va fi testată abilitatea de a-şi aminti al doilea cuvânt din pereche. În cazul în care va face greşeli, i se va administra un şoc electric de intensitate crescătoare.

În realitate, experimentul viza comportamentul „profesorului". După instalarea „studentului" în scaunul electric, profesorul era aşezat în fața unui generator de şocuri electrice, prevăzut cu 30 de leviere, fiecare etichetat cu un voltaj de la 15 la 450 de volți. Fiecare grup de patru leviere era etichetat de la „şoc uşor" până la „Pericol: şoc sever"; ultimele două leviere erau marcate cu XXX. Când unul dintre leviere era manevrat, se aprindea o lumină şi se auzea un bâzâit.

Fiecărui „profesor" îi era administrat un şoc electric de 45 de volți pentru a-i întări credința în autenticitatea şocului electric aplicat „studentului". Acesta din urmă era, în realitate, un complice al experimentatorului. El nu primea nici un şoc electric. În schimb, în funcție de intensitatea şocului pe

care „profesorul” credea că i-l administrează, „studentul” trebuia să mimeze durerea. Dacă la 75 de volți „studentul” mormăia, la 120 de volți se văicărea zgomotos, la 285 de volți scoate un strigăt de agonie, iar după aceea nu mai scotea nici un sunet.

Scopul experimentului era de a observa modul în care o persoană se va comporta într-o situație în care i se ordona să producă durere crescândă unei victime.

Înaintea experimentului, Milgram a cerut unui număr de 40 de psihiatri să facă predicții cu privire la comportamentul „profesorilor”. Psihiatrii au estimat că sub 1% dintre subiecți vor ajunge să administreze şocuri de 450 de volți. Aceste predicții au fost greşite, deoarece experimentul a arătat că peste 60% dintre subiecți au ajuns să administreze şocuri de 450 de volți care, dacă ar fi fost reale, ar fi fost letale.

Ulterior, Milgram a repetat experimentul cu peste 1.000 de subiecți, în 18 şedințe diferite. El a reuşit să demonstreze că procentul celor care manifestă obedienţă şi produc acte violente poate fi crescut la 90% sau scăzut până la 10% prin modificarea unor aspecte situaționale.

Obedienţa a fost maximizată prin observarea colegilor cu un comportament obedient şi agresiv (în cazul experimentului complici ai experimentatorului). Obedienţa a fost redusă atunci când colegii “profesorului” s-au manifestat rebel sau când victima a acționat ca un masochist, cerând să fie pedepsită.

Milgram a stabilit următorii factori situaționali care pot stimula oameni obişnuiți să facă lucruri de care inițial cred că nu ar fi capabili:

- prezentarea unei justificări acceptabile, raționale pentru angajarea în acțiunea indezirabilă. În cazul experimentului a fost vorba de a-i ajuta pe oameni să-şi îmbunătățească memoria prin folosirea judicioasă a pedepsei. În lumea reală, echivalentul acestei justificări poate fi o ideologie, precum securitatea națională;
- crearea unei forme de obligație contractuală, verbală sau scrisă, pentru a realiza acțiunea;
- prezentarea regulilor ce trebuie respectate astfel încât să fie rezonabile la început, dar care ulterior pot fi aplicate arbitrar;
- alterarea semnificației comportamentelor de la rănirea victimelor la ajutarea lor în procesul de învățare prin pedepsire;
- crearea oportunității pentru difuzarea responsabilității pentru efectele negative, prin implicarea agresorului într-un grup social; alții vor fi considerați responsabili sau, în orice caz, subiectul nu se va considera singurul vinovat şi va împărți responsabilitatea;

- inițierea comportamentului antisocial printr-un act de intensitate redusă, nesemnificativ (15 volți);
- creşterea graduală a nivelului agresiunii astfel încât să nu fie diferențe observabile (doar 30 de volți);
- schimbarea graduală a naturii autorității care exercită influență de la just la injust, de la drept şi rațional la nedrept şi irațional;
- crearea unor costuri mari de ieşire din situație şi a unui proces de ieşire dificil prin necalificarea dezacordurilor verbale ca fiind comportamente antiobediente.

Credem sau nu, multe dintre aceste strategii sunt folosite în viața de zi cu zi, de persoanele implicate în vânzări, de liderii diferitelor secte religioase etc. Liderii grupărilor teroriste sunt buni cunoscători ai acestor strategii.

Esența obedienței constă în aceea că o persoană ajunge să se vadă pe sine ca un instrument în realizarea dorințelor altei persoane şi, astfel, el nu se mai consideră responsabil pentru propriile acțiuni. Odată ce a apărut această modificare, apar şi celelalte elemente ale obedienței.

Cea mai importantă consecință este aceea că persoana se simte responsabilă față de cel care o direcționează, dar nu simte nici o responsabilitate pentru conținutul propriilor acțiuni pe care autoritatea i le dictează. Binele şi răul sunt definite în funcție de cât de bine au fost realizate acțiunile precizate de autoritate. Ceea ce în general este rău poate fi definit ca bine de către autoritate şi acest lucru este esențial pentru persoana obedientă.

În ultimii ani, atentatul sinucigaş a devenit o posibilitate tot mai accesibilă şi mai frecventă de a face cunoscute public revendicările diferitelor grupări, organizații sau chiar popoare, la îndemâna oricui, care doreşte să îşi facă publice doleanțele/ revendicările, mai mult sau mai puțin legitime.

Terorismul şi securitatea statului au căpătat o nouă dimensiune, când sinucigaşii cu bombă ai grupării Hezbollah au aruncat în aer clădirile Corpului de Marină americane şi sediul trupelor franceze din Liban în octombrie 1993, omorând cel puțin 300 de oameni şi rănind mulți alții. Întreaga lume s-a trezit cu o nouă realitate a răului distrugător şi aparent invincibil. Important este că acceptul de suicid a fost diferit de cel întâmplat mai înainte în 1981, când 10 militari ai armatei republicane irlandeze s-au înfometat până la moarte timp de 50-60 de zile.

Terorismul sinucigaş a făcut valuri şocante când fostul prim-ministru al Indiei, Rajiv Gandhi, a fost asasinat de o femeie transformată în bombă umană, dar şi atacurile recente asupra Statelor Unite au luat mii de vieți şi au schimbat fața terorii pentru totdeauna. Niciun analist sau o simulare a unui război nu şi-a închipuit că un pasager al unui avion va fi transformat într-un proiectil letal ghidat cu o precizie absolută. Nu a fost unul, ci patru avioane,

țintind stabilimentele economice şi ale apărării statului şi centrul de conducere – Casa Albă.

Terorismul sinucigaş constituie o ameninţare strategică originală şi este esenţială pe câmpul de luptă al secolului al XXI-lea. Nu încape îndoială că terorismul sinucigaş a devenit o unealtă a statelor. În timp ce suspecţii sunt gata să fie prinşi, nu poate fi negată implicarea câtorva state şi susţinerea unor servicii de informaţii a teroriştilor care au atacat în New York şi Washington. În afară de aceasta, ar fi fost imposibil să ducă la bun sfârşit atacuri atât de precise, coordonate şi extinse. În timp ce responsabilitatea CIA este să-i pedepsească pe cei responsabili pentru atacuri, India şi-a extins suportul pentru ţările lovite de terorism.

Primul război al secolului al XXI-lea este îndreptat împotriva unui inamic invizibil, fără o adresă fixă: chiar dacă nu se va termina cu o serie de grenade spectaculoase care au marcat Războiul din Golf, va solicita o companie susţinută de acţiuni deschise şi acoperite, care pot porni de la operaţii sub acoperire la scară mică până la campanii de bombardamente şi invazii ale infanteriei. Frontul Islamic Internaţional este prezent în 20 de ţări. Chiar dacă loviturile ar viza Afganistanul, alte ţări vor fi pe poziţii să se alieze şi să acţioneze într-o manieră imprevizibilă, cum ar fi bioterorismul.

Sacrificiul, ca şi necesitate în obţinerea victoriei asupra inamicului, apare ca un atribut al celor puternici, pe de o parte, dar şi ca o datorie. Este necesar să i se inoculeze subiectului ideile de putere încă de la început, pentru a-i minimiza posibilele stări anxioase în faţa morţii. Aceste stări sunt neutralizate şi prin acel algoritm foarte strict al rugăciunilor către divinitate, conferindu-i acţiunii şi, în general, atentatului sinucigaş, o aură vindicativă, considerat în acelaşi timp un gest de eliberare. Totodată, în cuprinsul textului analizat, necesitatea unei atitudini pozitive faţă de moarte este situată pe acelaşi palier cu cel al credinţei, tocmai pentru a ,,acomoda“ subiectul cu imaginea morţii, prezentă într-un stil pur coranic: moartea văzută ca o prelungire a vieţii eroice, alături de ,,bune companii“ ale martirilor şi al fecioarelor, plasate într-un paradis etern. Elementele referitoare la moarte şi, în extensie, moartea în sine sunt prezente, nu pentru a-l speria pe subiect, ci dimpotrivă, pentru a-l motiva, pentru a-l face să-şi dorească moartea: ,,Zâmbeşte în faţa morţii, oh tinere! Pentru că eşti pe drumul către paradisul etern!“

ÎNFRUNTÂND OCCIDENTUL – STRATEGIA AL-QUAIDA

DEFYING THE WEST – THE STRATEGY OF AL-QAEDA

Lt.col. Laurențiu-Liviu DUMITRU*
U.M. 01295

Structura Al-Qaeda îi permite să exercite controlul direct şi indirect asupra unor forțe potente şi împărțite în întreaga lume. Grupurile constituante Al-Qaeda acționează ca o coaliție deschisă, menținând fiecare dintre ele propriile structuri de comandă, control şi comunicații. Coaliția are o caracteristică unică care îi îmbunătățește rezistența şi îi permite ca forțele să se multiplice, în căutarea unui obiectiv specific: întotdeauna când este necesar, aceste grupuri se integrează sau se formează, cooperând la nivel ideologic, financiar şi tehnic.

Al-Qaeda's structure allows itself to exert direct and intermediate control over some influential and divided powers in the world. Al-Qaeda's constituent groups act as an open coalition. Each and every one of them maintains its own structure of command, control and communication. It is a unique coalition. It increases its power and resistance and multiplies its forces in pursuit of a specific goal: whenever necessary, groups form or join and cooperate at ideological, financial or technical levels.

Cuvinte cheie: coaliție, structură, control, forțe
Keywords: *coalition, structure, control, power.*

În anii '80, rezistența afgană, cu ajutorul SUA, al Arabiei Saudite, dar şi al unor state europene a dezvoltat o rețea mondială de recrutare şi sprijin, Al-Qaeda al-Sulbah ("Baza eternă"). După retragerea sovietică din Afganistan, conducerea acestei rețele, care a antrenat, înarmat şi susținut financiar mii de luptători musulmani a fost preluată de Oslama bin Laden.

Al-Qaeda este o rețea de organizații din diverse țări, elementul comun a acestor grupări fiind folosirea terorismului pentru îndeplinirea scopurilor

* e-mail: *dlaurentiu_liviu@yahoo.com*

politice, şi un program a cărui prioritate este răsturnarea guvernelor trădătoare şi instaurarea unora islamice bazate pe legile Coranului.

Gruparea Al-Qaeda a atins nivelul maxim de pregătire după atentatele din septembrie 2001. În pofida unei campanii militare şi a unei importante operațiuni de contraterorism, rețeaua Al-Qaeda şi-a redobândit puterea după ce militanții s-au regrupat în zonele tribale din Pakistan, susțin oficialii din domeniul luptei împotriva terorismului care au avut acces la raport.

Potrivit Casei Albe, gruparea Al-Qaeda este un "duşman care se adaptează" în pofida campaniei militare derulate în ultimii ani împotriva sa.

Numărul de membri Al-Qaeda este estimat la 4.500-5.000 de oameni, antrenați în tabere ca: Khost, Mahavia, Kabul, Jalalabad, Kunar, Kandahar, Tora Bora, Liza, sau aflați în celule operaționale sau de sprijin din Italia, Germania, Anglia, Canada, Rusia, SUA, Tanzania, Kenya, Yemen, Albania, Somalia, Eritrea, Sudan, Filipine etc.

Majoritatea membrilor Al-Qaeda provin din două grupări egiptene: *Gamaa al' Islamyia* şi *Al Gamaa al' Islamyia*, dar şi din două grupări algeriene: *GIA* lui Antar Zouabri şi *Groupe Salafiste pour la Predication et le Combat (GSPC)* condus de Hassan Hattab.

Caracteristic Al-Qaeda este caracterul ei cameleonic, aflat în permanentă schimbare în raport cu mediul geopolitic, strategic şi cultural, prin urmare, organizația este foarte dificil de scindat, analizat şi infiltrarea este aproape imposibilă din cauza caracterului închis şi exclusivist.

Imposibilitatea anihilării Al-Qaeda este dată, deci, de fluiditatea şi structura ei dinamică, alături de ceea ce Rohan Gunaratna numea "cei patru piloni ai rezistentei Al-Qaeda":

- simbolul rezistenței împotriva dominației occidentale;
- menținerea unei legături operaționale şi de comunicare cu cele mai importante grupări teroriste ale lumii;
- susținerea statală;
- identificarea grupării cu lumea musulmană, prin prezența ei în toate aspectele vieții musulmane.

Tendința actuală a terorismului internațional reprezentat de Al-Qaeda este aceea a întăririi colaborării cu rețelele transnaționale de crimă organizată; chiar dacă cele două sectoare au vocații diferite, ele folosesc strategii similare pentru a-şi promova operațiunile.

Actuala criză economică mondială nu a provocat, deocamdată, schimbări vizibile în strategia Al-Qaeda, dar situația de pe piețe ar putea determina o reducere a cheltuielilor cu securitatea, iar retorica politică dură, "într-un moment nepotrivit", ar putea alimenta violența în rândul americanilor.

Partea financiară a grupării Al-Quaeda cădea în slujba a două comitete: Comitetul financiar şi Comitetul pentru achiziționări externe. Rolul comitetului financiar era acela de a se ocupa de chestiuni organizaționale majore, cum ar fi: dezvoltarea unor resurse financiare suficient de masive pentru susținerea operațiunilor Al-Qaeda, susținerea financiară a operațiunilor Al-Qaeda şi a operațiunilor organizațiilor afiliate ei. Mustafa Ahmed al-Hawsawi, responsabilul financiar pentru atacurile din 11 septembrie se presupune a fi fost şi la comanda Comitetului financiar. Comitetul financiar era format din bancheri profesionişti, responsabili financiari şi contabili, majoritatea lor fiind capturați sau ucişi în operațiunile americane împotriva Al-Qaeda. Cel de-al doilea grup cu responsabilități financiare, Comitetul pentru achiziționări externe se ocupa de achiziționarea de arme şi echipament tehnic ce nu putea fi achiziționat din Afganistan sau Sudan.

Fiecare operațiune avea responsabilul ei financiar, dar şi o întreagă armată de subordonați ai acestuia – Soliman Biheiri, un important susținător financiar al Al-Qaeda şi Hamas a jucat un rol esențial în finanțarea şi în administrarea financiară a atentatelor cu bombă asupra ambasadelor americane din Kenya şi Tanzania, în 1998.

În ciuda capturării sau uciderii unor figuri importante ale rețelei financiare Al-Qaeda, în timpul acțiunilor NATO din Afganistan, rețeaua fianciară Al-Qaeda a rezistat după momentul 2001 din următoarele motive: caracteristica principală a structurii financiare Al-Qaeda este compartimentalizarea financiară – sursele de finanțare sunt separate de celulele operaționale, veniturile Al-Qaeda sunt vărsate în conturile centrale, celulele operaționale păstrându-şi caracterul independent, iar structura organizațională este foarte bine pusă la punct, membrii de mijloc ai structurilor financiare fiind capabili să ia locul profesionişti lor capturați.

Rezistența şi adaptabilitatea grupului este dată de complexitatea structurii financiare a grupului. Astfel, odată cu creşterea numărului de arestări din rândurile membrilor Al-Qaeda şi cu sporirea gradului de dificultate în transferurile financiare, rețeaua s-a adaptat prin alternarea structurilor sale.

Recrutarea de agenți-femei din Afganistan şi Orientul Mijlociu pentru transferurile financiare este un element-cheie al supraviețuirii Al-Qaeda – contrar statutului islamist al organizației (despre care am vorbit în capitolul precedent), statutat şi în manualul Al-Qaeda, agenții-femei au devenit foarte importanți pentru sfera financiară, chiar dacă tabuurile religioase au fost încălcate.

Porivit unor surse din serviciile de securitate, militanții încearcă să recruteze femei care au deja un frate, tată sau un fiu în structurile grupurilor extremiste. Aceasta din cauză că în societățile islamice tradiționaliste, femeile

care nu au rude de sex masculin sunt mai expuse din punct de vedere economic şi social, ceea ce le face mult mai vulnerabile pentru recrutare. Ofițerii de informații americani au explicat că, în Irak, militanții se căsătoresc cu femei pe care le lasă să devină victime ale unui viol, avînd convingerea că această dezonoare ar determina respingerea de către societate şi astfel, ar accepta mai uşor participarea la un atac sinucigaş.

Un raport publicat recent de FBI arată că noua structură Al-Qaeda atât la nivel operațional, cât şi la nivel financiar tinde spre o nouă doctrină operațională: alegerea țintelor este diferită şi timpul scurs dintre atentate nu mai poate fi încadrat unui model, duratele fiind extrem de variate.

Astfel, în perioada de după 11 septembrie, atacurile Al-Qaeda au devenit mai frecvente, comparativ cu perioada de dinainte de 11 septembrie, şi mult mai sângeroase.

Operațiunile Al-Qaeda devin din ce în ce mai frecvente, mai răspândite geografic, nu atât de spectaculoase ca cele din 11 septembrie, dar au drept țintă principală distrugerea moralului inamicului. Acest tip de acțiuni alterează structura organizațională a grupului, pentru acoperirea unei arii geografice cât mai vaste este nevoie, deci, de o multitudine de celule operative active, dar şi de susținere financiară şi strategică pentru aceste tipuri de celule. Se remarcă astfel, după 11 septembrie o lărgire a sferei organizaționale Al-Qaeda, o descentralizare masivă, celulele acționând independent, dar pe o bază ideologică comună.

Agenții operaționali Al-Qaeda care îi înlocuiesc pe cei arestați pot fi catalogați ca având o psihologie conflictuală diferită – nu mai este vorba de veteranii luptelor din Afganistan din anii ’80, noii agenți la nivel de conducere sunt recrutați din sistemul de valori al secolului XXI, fiind capabili să se organizeze şi să se plieze mai bine la nivel structural, folosind armele Vestului: educația, accesul la informație, organizarea informațională.

În urma atacurilor de la Madrid, din 2004, şi a celor de la Londra, din 2005, au rezultat multe victime, iar dejucarea planurilor de atac din Germania, alături de alte posibile atentate, din 2006 şi 2007, atesta pregnanta pericolului fenomenului terorist la nivel european şi mondial.

Amploarea şi numărul crescând al amenințărilor de acest tip demonstrează faptul că fenomenul terorist nu este nici pe departe anihilat, chiar dacă unii lideri importanți ai celulelor teroriste sunt arestați sau au căzut victime ale luptei împotriva terorismului.

Datele colectate de Unitatea de luptă împotriva terorismului din cadrul Europol, pentru perioada octombrie-decembrie 2005, şi pentru anul 2006, cuprindeau un total de 549 de atacuri, 128 de activități teroriste, 810 suspecți arestați şi 303 procese pe rol, numai în UE (trebuie să reținem, însă, că

numărul acestor infracțiuni este cu mult mai mare, unele cazuri nefiind însă încă clasate), însă, atacurile grupărilor teroriste islamiste în Europa reprezintă un mic procent din cifrele de mai sus.

Cu toate acestea, jumătate din arestări au avut ca obiect suspecți de terorism Islamic, cetățeni francezi, spanioli, italieni sau olandezi. Aceşti "euroluptători", reprezentantii islamismului în Europa sunt, conform studiului "Terorismul jihadului în Europa", organizați în 28 de rețele, au planuit şi finalizat 31 de atacuri teroriste în Europa. Numărul lor trece de 242.

Analize ale MI5 arată faptul că serviciul britanic se confruntă cu o nebuloasă de grupări teroriste emergente, cu membri gata să se arunce în aer pentru a ucide cât mai mulți civili cu putință, rețele încadrate altor rețele, conexiuni în cadrul altor conexiuni şi legături între indivizi – dincolo de nivelul continental, numărul membrilor rețelelor teroriste dublându-se în fiecare an, după invazia Irakului din 2003.

Analiza acestor celule teroriste localizate în Europa, care acționau şi plănuiau atacuri în sfera europeană a dus la stabilirea unor linii generale de acțiune, a unor caracteristici esențiale pentru lupta împotriva terorismului la enivel European.

Dintre cele 28 de rețele studiate, toate din cadrul Al-Qaeda – nu s-a putut stabili un profil clar al euro-luptătorilor, ceea ce reprezintă un mare dezavantaj în lupta împotriva acestui fenomen – "grupurile jihadului european diferă foarte mult de cele care acționează la nivel mondial" – acestea fiind multinaționale la exterior, însă omogene în interior – grupurile formate din pakistanezi interacționează cu grupurile de pakistanezi, cele de marocani, cu marocanii, libanezii cu libanezii etc., dar, spre deosebire de reprezentanții jihadului la nivel mondial, celulele teroriste europene sunt formate din indivizi care au fost radicalizați în țara de rezidență, nu în țara natală, alături de grupuri de conaționali. Acest nou tip de organizare a ăcelulelor teroriste indică şi susține faptul că recrutarile se fac la nivel de celulă, internetul fiind liantul în cadrul acestui process.

În ciuda acestor clasificări, nu putem vorbi însă de un profil al reprezentanților jihadului european, tipurile de atacuri şi de atacatori fiind foarte variate. Unul dintre lucrurile notabile este însă fapul că foarte mulți dintre suspecții de terorism din Europa au fost arestați în trecut pentru activități criminale minore.

Chiar dacă investigațiile atacurilor cu bombă din metroul londonez arată că atacatorii aveau legături cu Pakistanul, acționând sub egida Al-Qaeda – nu trebuie să uităm că terorismul european este o parte integrată a fenomenului global, chiar dacă țintele alese sunt cele din spațiul european, dar şi că noul val de terorism european include indivizi care s-au radicalizat în

societatea europeană, în majoritatea cazurilor fără/sau cu puțină experiență de luptă în taberele de antrenament din Extremul Orient.

La aproape 8 ani de la atentatele din 11 septembrie, rețelele Al-Qaeda sunt departe de a fi distruse, din contră, noile tendințe ale noului terorism islamic internațional atestă contrariul, susținute de reapariția taberelor de antrenament la granița dintre Pakistan şi Afganistan, un *no man's land* al acestui grup terrorist.

Reacția Al-Qaeda la războiul împotriva terorismului s-a manifestat prin două decizii majore – la ordinul lui Bin Laden, veteranii s-au întors în țările natale, de unde au continuat organizarea grupurilor şi celulelor, asigurându-se de prezența organizației pe o arie geografică cât mai largă. Cea de-a doua decizie a constat în deschiderea grupului către "simpatizanți" – conducătorii Al-Qaeda susținând ideologic şi logistic orice grup simpatizant care dorea să acționeze în numele său.

Regruparea şi reorganizarea celulelor, dar şi a grupării în sine este rapidă, conform avertismentelor serviciilor secrete angrenate în lupta împotriva terorismului – astfel, o nouă generație de luptători i-au înlocuit rapid pe cei dispăruți sau capturați de serviciile secrete, ierarhia a fost refăcută, cadre mai vechi sunt reactivate, acționând ca ofițeri de legatură în Iran, călătorind în Iraq, Pakistan şi Afganistan pentru a schimba informații.

Cu toate acestea, expertul pe probleme de terorism Guido Steinberg, membru al SWP – Institutului German pentru Probleme Internaționale şi de Securitate susține faptul că noul cartier general al Al-Qaeda nu se va putea dezvolta, reorganizarea urmând a lua o noua formă, care se va îndepărta de actuala tendință, catalogată de Steinberg ca "pakistanizarea Al-Qaeda".

Iată deci că terorismul este un fenomen complex, cuprinde o gamă largă de motivații pe care societatea umană, civilizațiile nu sunt în măsură să le dea un răspuns, încă mult timp de acum încolo. Mai mult, datorită formelor lui de manifestare asupra unor persoane nevinovate, acțiuni violente, deosebit de feroce şi imprevizibile, nici nu există prea mare disponibilitate de a se apleca asupra fondului motivației lui, pentru a se găsi în timp o rezolvare.

În fața unei asemenea situații, statelor nu le rămân altceva de făcut decât să-şi adopte măsuri corespunzătoare în cadrul strategiilor lor de securitate națională şi să colaboreze între ele pentru a face față acestei amenințări majore care, aşa cum am văzut, rămâne o permanență în viața popoarelor şi a căpătat deja caracter internațional.

RĂZBOI ÎMPOTRIVA TERORISMULUI

WAR AGAINST TERRORISM

Lt.col. Laurențiu-Liviu DUMITRU*
U.M. 01295

Ce se întâmplă astăzi, nu este un război împotriva terorismului pentru apărarea drepturilor. Este un război contra libertăților ce duc la apărarea împotriva terorismului. 11 septembrie a condus la crearea unui „inamic din exterior" ce urma să servească pentru ascunderea adevăratelor obiective economice şi strategice. Justificat ca un război de autoapărare, războiul preventiv apare ca un „război just", cu imperativ umanitar.

Today's world is not a war against terrorism in order to protect civil rights, but a war against the freedom which leads to protection from terrorism. September 11 created an „outside enemy" to serve certain countries for hiding their real economic and strategic objects. Justified as self-defence, the preventive war appears as a „just war" with a humanitarian imperative.

Cuvinte cheie: război, terorism, război de autoapărare, libertate.
Keywords: *war, terrorism, self-defence, freedom.*

Într-o lume globalizată, fără granițe, terorismul apare ca o amenințare la adresa statelor cu economie de piață pe care încearcă să le submineze cu armele furnizate de progresul tehnologic. Noul terorism – începând cu Al-Qaeda – este foarte diferit de manifestările timpurii ale terorismului prin faptul că se axează pe achiziționarea şi folosirea deliberată de arme de distrugere în masă.

Organizațiile teroriste sunt un răspuns natural la sfârşitul erei statului-națiune. Noile grupări teroriste, precum Al-Qaeda sunt produsul unei lumi descentralizate, privatizate şi globalizate.

Statele cu economie de piață sunt mai bogate şi oferă mai multe oportunități decât tradiționalul stat-națiune, dar sunt şi mai vulnerabile din cauza transformării tehnologiilor de producere a armelor de distrugere în masă în marfă vândută pe piața neagră.

* e-mail: *dlaurentiu_liviu@yahoo.com*

Noile rețele teroriste nu sunt interesate de identitatea națională sau de teritoriu, ci au drept singur scop să destabilizeze statul prin atacuri îndreptate împotriva populației.

Valul de atacuri teroriste ce a zguduit lumea în ultimii ani a stârnit indignarea opiniei publice internaționale. Lideri marcanți şi politicieni din întreaga lume au condamnat acțiunile "barbare", soldate cu moartea a zeci de oameni şi rănirea altor câteva sute.

Este, poate, destul de greu de înțeles care sunt pornirile unui atac terorist. De ce să vrei să omori? De ce să vrei să distrugi ceea ce omenirea a creat? De ce să vrei să distrugi o civilizație, o lume, poate chiar întreaga planetă? Iată întrebări pe care, după septembrie 2001, şi le pun tot mai des analiştii politici, medicii psihiatri, psihologii şi – de ce nu? – chiar simplii oameni care nu pot să înțeleagă care sunt adevăratele porniri ale tuturor actelor de terorism la care asistă, neputincioşi. Se pare că ar fi vorba de acțiunea unei gen, încă destul de puțin studiate, încă destul de puțin cunoscute, aşa numita genă a agresivității… [1].

La câteva zile după atentatele antiamericane din septembrie 2001, George W. Bush folosea pentru prima dată celebrele sintagme "o cruciadă împotriva terorii" şi "război împotriva terorismului", declanşând un val uriaş de furie în lumea arabă şi musulmană, pentru care termenul "cruciadă" desemnează o ofensivă creştină împotriva musulmanilor.

După prăbuşirea turnurilor gemene, George W. Bush a promis: "Oamenii care au distrus aceste clădiri vor auzi de noi foarte curând". La mai puțin de o lună după atentat, SUA atacau Afganistanul, Bush susținând că acolo

---

[1] Comportamentul agresiv a fost studiat îndelung de multe persoane, care au încercat să găsească cauzele şi chiar să prevină diferitele stări care cauzează aceste stări de agresivitate.

Conform definiției din dicționar, agresivitatea este un comportament distructiv şi violent orientat spre persoane, obiecte sau spre sine. Există şi o agresivitate calmă, nonviolentă, dar întotdeauna agresivitatea semnifică atac, ofensivă, ostilitate, punere în primejdie sau chiar distrugere a obiectului ei. Agresivitatea se găseşte şi la animale, dar acestea o fac sub imperiul nevoii de hrană, nu ca omul care o face din tendința competitivă.

Agresivității i-a fost acordată o origine ereditară sau instinctivă, dar această teză a fost contrazisă, observându-se atât la animale cât şi la om că agresivitatea este un rezultat al învățării, al modelării comportamentului în funcție de mediul de dezvoltare. Dar, unii cercetători au descoperit o aşa zisă genă a agresivității, care se transmite de la tată. Mediul de dezvoltare îşi pune şi acesta o amprentă serioasă asupra comportamentului.

Oamenii pot fi agresivi din mai multe motive:

- dorința de a fi cel mai „tare";
- agresivitatea față de lucrurile care nu le sunt pe plac şi agresivitatea colectivă;
- agresivitatea datorată frustrărilor;
- agresivitatea legată de băutură sau consum de droguri etc.

Acest fenomen numit agresivitate poate duce la o serie de acte împotriva umanității, mergând de la bătăi, vătămări corporale foarte grave, şi chiar până la crime şi acte de terorism.

este adăpostul rețelei care a executat atacurile de la 11 septembrie, Al-Qaida, condusă de Osama Ben Laden.

Ulterior, la numai doi ani, Bush ordona atacarea Irakului, pretinzând că regimul dictatorial al lui Saddam Hussein ar fi posedat arme de distrugere în masă.

În prezent, nici una din aceste țări nu are o situație stabilă. Deşi ambele state au trecut prin experiența alegerilor democratice atât Afganistanul, cât şi Irakul sunt printre cele mai periculoase state din lume la nivelul siguranței cetățeanului. De altfel, nici unul dintre aceste războaie nu s-a încheiat până în prezent: războiul din Afganistan va intra în această toamnă în cel de-al optulea an de la declanşare, iar SUA şi aliații lor au pierdut 981 de oameni, în timp ce numărul morților afgani uciși în confruntări depăşeşte 7.600. În Irak, alt război inclus de George W. Bush în celebrul deja "război împotriva terorismului", SUA nu au reuşit să pacifice țara, cu toate că regimul lui Saddam Hussein s-a prăbuşit fără să opună o prea mare opoziție. Totuşi, violențele au continuat până în prezent, iar în acest război şi-au pierdut viața aproximativ 500.000 de persoane până în 2007, dintre care peste 4.000 de militari americani. Nici acest război nu este nici pe departe finalizat, astfel că, în prezent, trupele SUA sunt blocate pe două fronturi – Irak şi Afganistan.

Valul de atacuri teroriste ce a zguduit lumea în ultimii ani a stârnit indignarea opiniei publice internaționale. Lideri marcanți şi politicieni din întreaga lume au condamnat acțiunile "barbare", soldate cu moartea a zeci de oameni şi rănirea altor câteva sute.

La conferința de presă de la Londra, din 20 noiembrie 2003, preşedintele Americii şi primul ministru englez s-au arătat mai hotărâți ca oricând să lupte împotriva terorismului internațional "oriunde este nevoie, pentru eradicarea lui."[2]

Războiul împotriva terorismului declanşat de Statele Unite nu a reuşit să slăbească Al-Qaida (principala țintă a acestuia), după cum consideră majoritatea locuitorilor din 22 de țări, potrivit unui sondaj publicat de BBC World Service. În medie, doar 22% din persoanele chestionate consideră că Al-Qaida este slăbită, în timp ce 29% cred că această campanie nu a avut nici un efect, iar 30% că a făcut gruparea mai puternică. Întrebați care dintre cele două tabere este pe cale de a câştiga acest război, Statele Unite sau Al-Qaida, respondenții din 15 țări consideră că nu există învingători.

Evaluarea stării "războiului împotriva terorismului" şi a modului în care acesta a evoluat în ultimul an este complicată de faptul că în spatele acestui nume se ascunde, de fapt, un pachet foarte eterogen de inițiative şi

[2] Ziarul *Observatorul militar* nr. 47 (26.11.2003).

operații militare, politice şi economice, desfăşurate în spații strategice şi geografice foarte diverse. Dificultatea este amplificată şi de faptul că, pe de o parte, unele dintre aceste inițiative presupun o durată mare de timp între momentul declanşării şi momentul ipotetic al atingerii obiectivelor, iar, pe de altă parte, o serie de măsuri ce sunt esențiale pentru o înțelegere exactă a situației se desfăşoară în secret, în afara reflectoarelor dezbaterii publice. Această evaluare este însă uşurată dacă, reconstruind logica implicită în comentariile secretarului apărării american, Donald Rumsfeld, analizăm acest război ca o combinație de acțiuni pe cinci fronturi majore: (1) Frontul ofensivei militare – caracterizat de intervențiile directe, în special, în Afganistan şi Irak (dar şi zone din Pakistan sau Cornul Africii); (2) Frontul ofensivei politice – promovarea agresivă a democratizării în Orientul Mijlociu ca metodă de a bloca ascensiunea politică a fundamentalismului şi a crea condițiile politice necesare opririi valului de emigrație spre Vest; (3) Frontul defensiv – operațiile de monitorizare, prevenire şi neutralizare a atacurilor teroriste în plan global, dar mai ales în SUA şi Europa Occidentală; (4) Frontul ideologic şi diplomatic – efortul pentru menținerea susținerii internaționale a Coaliției şi pentru blocarea ascensiunii ideologiilor teroriste sau a formulelor ideologice ce justifică sau pregătesc terenul pentru acestea (socialism, antioccidentalism, antiamericanism etc.); (5) Frontul politic intern american – lupta pentru menținerea bazei politice de susținere în Congres şi de către public a eforturilor pe fronturile mai sus menționate.

Dacă privim lucrurile din perspectiva acestei grile de interpretare, evaluarea ne va pune în fața unor concluzii surprinzătoare. Intuiția ne spune că frontul ofensiv militar în străinătate ar trebui să pună probleme mai mari decât frontul politic de acasă. Astfel, obținerea susținerii în Washington DC din partea forțelor politice şi a societății civile americane pentru un efort cu o asemenea miză ar părea mai uşor de realizat decât executarea cu succes a unei operațiuni de război urban în Falluja. În mod similar, sarcina de a-i convinge pe europenii occidentali să nu mai saboteze mediatic şi politic un război care, în ultima instanță, încearcă să salveze viitorul propriului lor continent pare mai uşoară decât sarcina de a-i convinge pe radicalii şiiți şi suniți să pună în mişcare un proces politic ce se încheie cu alegeri democratice şi ordine constituțională. În fapt însă, lucrurile sunt mai complicate. Ordinea intuitivă nu pare a coincide cu ordinea reală. Într-adevăr, ierarhia domeniilor de progres, în 2005, arată mai degrabă invers. Problemele s-au manifestat mai mult în şi Europa, pe frontul susținerii mediatice, ideologice şi politice, iar cele mai mari progrese au avut loc în Orientul Mijlociu, pe frontul militar, iar acesta pare a fi un paradox. Un paradox care, privit atent, ne relevă ceva foarte interesant despre însăşi esența acțiunii strategice, reamintindu-ne şi

obligându-ne să redescoperim un aspect elementar al gândirii şi practicii acesteia. Pe scurt, această situaţie aparent paradoxală conţine o lecţie foarte importantă, o lecţie care însă pare a fi întotdeauna uitată, rămânând să fie redescoperită de fiecare dată când analiza sau practica strategică întâlnesc paradoxuri de tipul celui evidenţiat mai sus.

Avem deci, în ceea ce priveşte războiul împotriva terorii, evoluţii paradoxale şi rămâne ca cercetătorii şi istoricii viitorului să dea un verdict final cu privire la măsura în care acest element paradoxal este de natură subiectivă – şi anume, produsul incapacităţii noastre iniţiale de a judeca ce este greu sau uşor într-o asemenea situaţie geostrategică – sau dacă este vorba de simptomele unei anomalii reale în inima civilizaţiei occidentale. Aşa stând lucrurile, nu ne rămâne decât să trecem în revistă, pe scurt, cele cinci fronturi şi lecţia ce se desprinde din paradoxul pus în lumină de evoluţiile acestora, lăsând altora să decidă dacă este natural sau nu ca europenii să declanşeze scandaluri publice ce subminează propria securitate, ştiind bine că acestea nu sunt nimic altceva decât jocuri de imagine; dacă este normal ca din ură faţă de administraţia republicană, mass-media americane să dezvăluie programe secrete menite să-i protejeze pe concetăţenii proprii de atacuri nucleare teroriste; dacă este bine sau rău ca unii lideri ai Partidului Democrat să ceară în Congres retragerea imediată a trupelor din Irak, ştiind bine că aceasta nu este nici posibil, nici dezirabil; sau dacă este paradoxal sau nu ca Polonia şi România să fie ţări cu o notabilă prezenţă de efective în Irak şi susţinătoare ferme ale efortului de război, în vreme ce vechi membri NATO, precum Franţa şi Germania stau pe margine, aşteptând să le pice contracte de reconstrucţie şi fiind indignate că aceasta nu se întâmplă mai des.

Pe frontul militar lucrurile sunt clare: forţele Coaliţiei au continuat demonstraţia de forţă începută în noiembrie 2001. Nu numai că predicţiile islamiştilor privind fragilitatea occidentalilor şi incapacitatea de a face faţă unui război prelungit în inima teritoriilor islamice au fost infirmate, dar, începând cu bătălia de la Falluja, armata SUA a rescris practic tactica şi strategia luptelor urbane, ruinând mitul gherilei de stradă cu care se autoiluzionează de câteva decenii toţi revoluţionarii şi insurgenţii lumii a treia. Mai mult, faptul că în Irak s-a reuşit stabilizarea conflictului până la nivelul la care a fost posibilă o campanie electorală şi faptul că în Afganistan Al Qaida este literalmente obligată să supravieţuiască în grote vorbesc de la sine. În mod similar, frontul ofensivei democratice pare să aibă rezultate vizibile. Procesele politice puse în mişcare în Orientul Mijlociu, imperfecte aşa cum sunt, par totuşi funcţionale. Schimbările din Liban, dezgheţul din zona Golfului şi alegerile din Egipt sau faptul că atât în Irak, cât şi în Afganistan până la 70% din public se declară satisfăcut cu evoluţiile sunt un

bun indicator al progresului măsurat, dar palpabil în această privință. La fel stau lucrurile şi cu preconizatele efecte secundare ale liniei politice americane de promovare în forță a democrației. Conform rapoartelor Freedom House, se pare că anul 2005 a fost cel mai bun an în ceea ce priveşte răspândirea libertății şi democrației în lume, de când această organizație a început monitorizarea, în 1972. În plus, monitorizările arată că Orientul Mijlociu a avut cea mai bună performanță din istoria sa în această privință. Spunând toate acestea, este important să nu pierdem din vedere că lucrurile sunt departe de a fi perfecte, în ciuda trendurilor încurajatoare. Progresul făcut este fragil. Pericolul terorismului şi al războiului civil continuă să fie manifest, la fel cum pericolul colapsului procesului politic este real.

Într-adevăr, într-un univers contrafactual lucrurile ar fi stat altfel, dacă Siria şi Iranul nu ar fi profitat de confuzia Europei Occidentale şi de mercantilismul rusesc pentru a sabota evoluțiile din zonă. Nu ne putem decât închipui cum ar fi arătat lucrurile, dacă europenii occidentali ar fi fost parteneri credibili şi fermi ai SUA. Atingând problema acestei incoerențe şi confuzii europene, atingem însă problema celui de-al patrulea front, frontul ideologic, pentru ca evoluțiile de pe acesta sunt cele ce alimentează o bună parte din confuzia europeană. Realitatea este că pe frontul dezbaterii publice şi mass-media lucrurile nu au fost prea încurajatoare. Situația aici este mai precară chiar prin comparație cu starea frontului defensiv, unde o evaluare rapidă ne dă rezultate amestecate. Deşi atentatele din Londra şi numeroasele situații de alertă stau mărturie că progresele făcute nu sunt suficiente pentru a elimina pericolele la adresa siguranței cetățenilor în marile metropole occidentale, putem totuşi identifica o serie întreagă de succese concrete – din datele existente, cel puțin cinci atentate majore au fost prevenite în ultimul an. Din păcate, linia frontului ideologic şi a dezbaterii publice pare să fie dominată în continuare nu de realitățile şi provocările momentului, ci mai degrabă de agenda ideologică a elitelor de stânga occidentale, iar aceasta dinamitează crearea unui consens euroatlantic cu privire la război şi la desfăşurarea acestuia.

În măsura în care în Europa a mai avut loc o temperare a retoricii antiamericane şi anticoaliție, aceasta s-a datorat nu atât unor limpeziri de opinie şi linie politică, cât mai ales şocului dat de revoltele musulmane în inima Europei, ce au pus pentru prima dată în fața elitelor europene o realitate pe care în mod normal ar fi trebuit să o înțeleagă şi să o anticipeze pe cale logică.

Întreaga politică externă a lui George W. Bush s-a bazat pe ideea de "război împotriva terorismului". Această politică a fost intens criticată până şi de ministrul de Externe al Marii Britanii, țară care a fost cel mai fervent sprijinitor european al lui George W. Bush, în războaiele sale din Irak şi Afganistan. Astfel, David Miliband a dezavuat cu fermitate conceptul de bază

al "doctrinei Bush", mai precis ideea de "război împotriva terorismului". Oficialul britanic a declarat deschis că ideea unui "război împotriva terorismului" este o greşeală, care nu a făcut decât să unifice grupări teroriste diferite într-un scop unic împotriva Occidentului, în loc să le combată. Mai mult decât atât, David Miliband a susținut că "răspunsul potrivit la adresa terorismului este promovarea legilor în vigoare în statele occidentale şi nu subordonarea acestora campaniei antiteroriste".

Practic, David Miliband a criticat deschis nu numai strategia lui Bush față de terorism şi războaiele declanşate împotriva Irakului şi Afganistanului, ci şi metodele de interogare încurajate de Administrația lui George W. Bush în locuri, cum ar fi lagărul de la Guantanamo.

„Trebuie să ne menținem angajamentele față de drepturile omului şi libertățile civile în propria țară, dar şi în străinătate, de aceea susținem angajamentul preşedintelui ales Barack Obama de a închide închisoarea de la Guantanamo”, a precizat şeful diplomației britanice.

PARTENERIATELE STRATEGICE – FORME DE RĂSPUNS LA ADRESA PROVOCĂRILOR DIN MEDIUL DE SECURITATE

STRATEGIC PARTNERSHIP – A RESPONSE TO THE SECURITY THREATS

Lt.col. Gigel ABAGIU*
U.M. 02495

Având în vedere natura impredictibilă a noilor provocări la adresa mediului de securitate, alianțele pot asigura protejarea şi promovarea intereselor naționale. Aceste forme de cooperare reprezintă acorduri de securitate durabile între două sau mai multe națiuni.

In the light of the unpredictable nature of new security challenges, alliances could provide the protection and advancement of national security interests. These forms of cooperative relationship represent durable security commitments between two or more nations.

Cuvinte cheie: globalizare, alianțe, provocări, amenințări la adresa securității.
Keywords: *globalisation, alliances, coalitions, challenges, security threats.*

Specialiştii români consideră, printre cauzele principale care determină predominanța parteneriatelor în spațiul confruntării, în mod special, în cel al luptei pentru piețe, resurse şi influență, următoarele: globalizarea tot mai accentuată a economiei, prin creşterea interdependențelor economice şi financiare, existența decalajelor şi, implicit, creşterea conflictualității economice şi sociale, proliferarea democrațiilor, concomitent cu existența unor politici dictatoriale sau extremiste, accentuarea inegalităților sociale, limitarea accesului la resurse şi crearea unor spații de îndiguire, existența unor zone strategice cu un potențial conflictual extrem, cum ar fi, cea islamică, kurdă, israelo-palestiniană etc., proliferarea armelor de nimicire în masă,

* e-mail: *abagiugigel@yahoo.com*

dezvoltarea tehnologiilor militare neconvenționale etc.[1] Se observă, aşadar, cu uşurință, că aceste cauze sunt legate de acelaşi fenomen al globalizării, iar parteneriatele se constituie în forme de răspuns, adaptate acestei provocări.

Însă omenirea s-a confruntat din totdeauna cu riscuri, vulnerabilități, amenințări, pericole, chiar dacă acestea aveau alte dimensiuni; şi din totdeauna au existat parteneriate. În această idee, este necesară identificarea acelor elemente specifice, care diferențiază formarea parteneriatelor astăzi, în funcție directă cu provocările mediului de securitate.

Parteneriatele pot lua forma alinierilor, a alianțelor, coalițiilor sau altor tipuri de aranjamente, între diferite entități statale şi/sau nonstatale. În timp ce alinierea este una informală, tacită, în care obligația partenerului de a acorda ajutor este una morală şi/sau strategică, alianța presupune un acord oficial, un tratat, cu efecte juridice. Cea mai simplă definiție ar fi aceea a unui acord formal, ce prevede cooperarea în domeniul securității, între două sau mai multe state.

Coaliția se distinge de alianța militară, prin aceea că acest tip de parteneriat corespunde unui grup de state reunit la declanşarea unui conflict, în scopul obținerii de beneficii militare şi diplomatice mai importante: am putea, de asemenea, caracteriza coaliția ca o *alianță temporară*. Ca exemplu, putem aminti cele 32 de țări care s-au regrupat în jurul SUA, pentru a împiedica anexarea Kuweit-ului de către Irak (1990-1991). Alianța militară este mai durabilă şi adesea mai formalizată decât coaliția, prin aspectele diplomatice şi în timp de pace.

Principalele coordonate ale conceptului de alianță sunt: statele suverane, independente; starea de anarhie sistemică (lipsa unui guvern mondial); primordialitatea securității militare față de celelalte niveluri ale securității (societală, culturală, de mediu, economică etc.); conştientizarea de către state a imposibilității de a realiza singure obiectivele asociate interesului național; conştientizarea necesității menținerii echilibrului puterii sau, din contră, a avantajelor perturbării acestuia; existența unei amenințări comune pentru cel puțin două state; existența unor interese economice complementare, starea de interdependență economică, investiții încrucişate etc.; existența unor afinități cultural-ideologice, a unor influențe politice încrucişate.

Alianța militară poate, deci, servi ca instrument de protejare a puterii şi ca instrument de reglare a relațiilor internaționale. Plecând de la aceste prime precizări, alianța militară apare ca un factor de stabilitate sau de instabilitate a sistemului internațional? Este ea adaptată întotdeauna amenințărilor securitare

[1] Gl.dr. Mircea Mureşan, gl.bg.(r) dr. Gheorghe Văduva, *Strategia de parteneriat, parteneriatul strategic*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2006, pp. 24-26.

din ce în ce mai interdependente şi globale sau a devenit învechită? Sub ce formă pierde ea astăzi ? Articularea ei din ce în ce mai bună cu instituțiile multilaterale de securitate nu permite un răspuns mai adaptat la evoluția conflictualității şi a insecurității internaționale ?

Teoreticienii realişti concep sistemul internațional ca pe o lume fondată sub raportul de forțe, în care cel mai puternic are şi cele mai mari şanse de supraviețuire. În acest context, statele formează alianțe pentru a le crește securitatea individuală şi pentru a se proteja contra amenințărilor militare exterioare.

Alianța ar fi, de asemenea, un instrument al echilibrului de putere (balance of power) printre altele, pentru că orice alianță antrenează o contraalianță. Acest mecanism este legat direct de dilema de securitate a alianței[2], cu care se confruntă statele care trebuie să-şi asigure singure securitatea contra tuturor amenințărilor exterioare (self-help).

De asemenea, statele care nu fac parte dintr-o alianță sunt percepute de aceasta din urmă ca o amenințare şi aceste state nonmembre consideră la rândul lor alianța ca un pericol. Ele vor fi tentate să formeze o alianță cu o putere echivalentă. Crearea NATO, în 1949, prin efectul de simetrie, a antrenat crearea pactului de la Varşovia, în 1955, rezultând o bipolarizare şi o escaladare militară, care au avut un efect destabilizator asupra securității internaționale. Totodată, decizia de aderare la o alianță este motivată, în primul rând, de interese comune, exprimate în costuri şi beneficii şi de afinități ideologice sau socio-culturale, împărtăşind valori şi idealuri comune.

Aliațele sunt aranjamente între state; important nu este faptul ca statul să fie recunoscut sau acceptat formal de către comunitatea internațională, ci este important să existe ca autoritate independentă, reprezentând un teritoriu cu o anume populație. Acest lucru este necesar a fi precizat pentru că numai astfel există posibilitatea de a mobiliza şi de a dispune de capabilități de putere – o precondiție necesară în formarea unei alianțe.

Aliațele sunt, totodată, acorduri explicite: nu este important modul în care s-a semnat acest tip de acord, ci faptul ca el să fie recunoscut de ambele părți. Pe baza acestui acord, părțile îşi pot formula apoi aşteptările, acest lucru fiind criteriul care distinge aliațele de aliniere, care reprezintă grupări informale ale statelor, bazate pe interese comune, care generează implicit aşteptările. Şi, nu în ultimul rând, aliațele încheiate reclamă un anume comportament, acceptat de toate părțile implicate.

Se consideră că statele manifestă tendința de a-şi reduce nivelul de cooperare în cadrul aliațelor din motive de ordin economic, politic sau psihologic. Ele nu vor să afecteze bugetele proprii, prin susținerea altor state,

[2] Glenn Snyder, *The Security Dilemma in Alliance Politics*, World Politics, vol. 36, 1984, pp. 461- 495.

ajutând astfel ca un stat să ocupe ulterior o poziție dominantă. Mancur Olson a studiat acest fenomen, pe care l-a denumit *paradoxul acțiunii colective*, semnificând tendința statelor-părți ale unei alianțe, de a se abate de la comportamentul aşteptat, chiar de a trişa oarecum partenerii, printr-un aport cât mai redus, dar cu pretenții maxime la beneficii.[3] Fiecare stat va contribui doar cu o parte din potențialul său de putere, doar în cazuri extreme ajungându-se la angajare totală.

Un actor rațional care decide să se alieze cu altul sau alții, va trebui să-şi pună câteva întrebări esențiale: cât de mare este beneficiul alianței față de costurile politico-militare şi economice pe care le implică o astfel de stare? Ce şanse de succes există? Cât de sigur poate fi de seriozitatea şi valoarea celorlalți parteneri? Până la ce punct este rațional să se mențină alianța şi ce indicii există atunci când este necesar să fie abandonată? Ce riscuri îşi asumă statul care părăseşte o alianță? Luând ca exemplu Statele Unite ale Americii, ce poate oferi o alianță SUA, astfel încât aceasta nu ar putea obține altfel?

Pentru că una dintre cele mai mari provocări cu care se confruntă astăzi Statele Unite ale Americii este tocmai aceea a transformării puterii copleşitoare pe care o dețin într-o influență eficientă. În mod tradițional, SUA şi-a exprimat puterea prin alianțe bi- şi multilaterale. Sfârşitul Războiului Rece şi evenimentele din 11 Septembrie au relevat necesitatea evaluării alianțelor din punct de vedere al valorii lor, în ceea ce priveşte politica externă şi de apărare.

Specialiştii americani consideră că scopul alianțelor în politica de securitate națională a SUA comportă patru aspecte: de a genera capabilități care să amplifice puterea de care dispune SUA, de a crea bazele legitimității pentru exercițiul puterii americane, de a preveni intențiile de contrabalansare a puterii americane, de a convinge partenerii că nu este benefică o atitudine de izolare sau de prea mare încredere în forțele proprii[4].

Alianțele sunt atributul unei cauze comune, al coerenței şi al implicărilor durabile între două sau mai multe națiuni. Imperativul unei alianțe rezidă tocmai în recunoaşterea de către toți partenerii a unor amenințări comune, dar şi a modului de acțiune împotriva acestora. În lumina naturii impredictibile, amorfe, anarhice a provocărilor noului mediu de securitate, astfel de consultări devin instrumente esențiale de leadership, în special în ceea ce priveşte construirea şi menținerea consensului asupra mijloacelor şi finalităților. Pentru a genera capacitatea de a opera împreună, o alianță necesită pregătiri susținute pentru acțiuni combinate.

---

[3] Mancur Olson, *The Logic of Collective Action*, http://www.geocities.com/Athens/Atlantis/1747/Works/ols.htm, accesat la 04.10.2008.

[4] http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/, accesat la 14.07.2008.

Ceea ce distinge o alianță de orice alt tip de cooperare internațională este existența interoperabilității capabilităților militare, care întăresc prevenirea, furnizează descurajarea şi contribuie la apărarea eficientă. În trecut, o astfel de acțiune viza primordial doar cooperarea în domeniul militar; în viitor, aceasta se va extinde la un set mai larg de activități din mai multe sectoare, care sunt considerate vitale pentru securitatea națională.

Spectrul implicării într-o alianță cuprinde atât obligații, din care cea mai importantă este aceea că *un atac împotriva unuia este un atac împotriva tuturor*, până la garanții mai limitate în nivelul de ambiție. Alianța ideală ar fi acea entitate în care suma cooperării între statele participante să fie mai mare decât cea a părților constituente.

Dr. Elizabeth Sherwood-Randall[5], specialist american în alianțe politice, consideră că alianțele sunt mai importante acum ca niciodată în atingerea obiectivelor de securitate națională. Cele prezente trebuie modernizate şi întărite, şi totodată trebuie stabilite noi alianțe. Autoarea subliniază valoarea cooperării în domeniul securității, care se exprimă prin parteneriate ce trebuie să devină alianțe. De asemenea, descrie necesitatea dezvoltării conceptului de alianță, în condițiile create de secolul XXI, care să nu fie dimensionate doar pe anumite regiuni, sau focalizate doar pe anumite obiective, cum ar fi proliferarea armelor de nimicire în masă, ci recomandă crearea unei rețele de alianțe, o ,,alianță a alianțelor".

Alexandra de Hoop Scheffer[6] afirmă că alianța militară poate fi considerată forma embrionară a securității colective: statele se unesc pentru a realiza în comun securitatea, pentru a promova şi a-şi apăra interesele lor comune. De la cetățile greceşti, la jocul alianțelor Războiului de Treizeci de Ani, de la Sfânta Alianță la Tripla Antantă, securitatea colectivă era istoriceşte constituită de un sistem de alianțe sau de *garanții*, prin care statele îşi luau reciproc anagajamentul de a se uni pentru a face față amenințărilor exterioare şi de a-şi acorda ajutor în cazul unui atac dirijat împotriva unuia dintre membri.

Prin acest demers, se încearcă să se analizeze transformarea naturii alianței militare şi a rolului său, după Războiul Rece, precum şi ceea ce se întrevede a se întâmpla. De asemenea, este necesară operarea distincției între conceptele de alianță militară şi securitate colectivă, pentru a analiza şi a înțelege raporturile lor de la sfârşitul Războiului Rece.

O alianță relevă nu atât securitatea colectivă, ci mai ales, apărarea colectivă. Ceea ce alianțele militare şi securitatea colectivă împărtăşesc este

---

[5] Elizabeth Sherwood-Randall, *Alliances And American National Security*, October 2006, http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/, accesat la 14.07.2008.

[6] Alexandra de Hoop Scheffer (politolog american, cercetător asociat la Centrul de Studii şi Cercetări Internaționale, CERI, Paris), în G. Devin et B. Badie, *Le multilatéralisme. Evolution et tendances*, Paris: La Découverte, 2007.

demersul de gestionare în comun a ceea ce este bun şi ceea ce este rău în securitatea internațională, împărțirea tuturor provocărilor mediului de securitate.

În schimb, ele se disting, prin mai multe aspecte: alianța militară este exclusivă, şi reclamă inevitabil o contraalianță, a cărei apariție poate marca începutul unei crize, cum a fost cazul Primului Război Mondial. Alianța militară face diferențierea între noi şi ceilalți, aceştia din urmă fiind percepuți ca exteriori câmpului de solidaritate primar.

Securitatea colectivă, prin contrast, nu face acele distincții între noi şi alții, dar implică un angajament universal şi reciproc din partea tuturor pentru unul şi din partea fiecăruia pentru toți contra oricui care ar pune în pericol securitatea comună. Are, ca principiu general acceptat, faptul că securitatea este un bun comun tuturor statelor: ea înglobează toți actorii preocupați pe care îi include în gestionarea comună a securității. Securitatea colectivă se înscrie ca un demers de includere a alianței militare.

Aliațele, pentru a se adapta la contextul internațional de securitate actual, trebuie să evolueze către organizații de securitate cooperativă. În acest sens, postulând că nici o instituție internațională, nici un stat nu este în măsură să înfrunte unilateral riscurile şi amenințările globale, OSCE s-a angajat adoptând Platforma pentru Securitate Cooperativă, scopul acesteia fiind acela de a dezvolta acorduri de parteneriat cu alte instituții de securitate (UE, ONU, NATO).

Având în vedere complexitatea crescândă a mediului internațional de securitate, multilateralismul rămâne unicul mod de gestionare a crizelor şi de rezolvare a conflictelor. În acest context, teoreticienii politico-militari consideră astăzi alianța militară, în sensul tradițional al termenului, ca fiind depăşită, căutând să-şi redefinească rolul, prin prisma ,,teoriei echilibrului riscurilor", conform căreia statele se aliază astăzi nu ca să lupte unele împotriva altora, ci împotriva amenințărilor globale.

Cu toate acestea, realitatea contrazice teoriile. Astfel, în concordanță cu noua politică, Federația Rusă a anunțat, la 4 februarie 2009, intenția privind crearea unei forțe de reacție rapidă a Organizației Tratatului de Securitate Colectivă, ca o replică la NATO şi, în acelaşi timp, ca un instrument în fața provocărilor pe care le implică apărarea statelor baltice.

Organizația Tratatului de Securitate Colectivă reprezintă o alianță militară între unele dintre fostele state sovietice – Federația Rusă, Republica Belarus, Armenia, Kazahstan, Kârgâstan, Tadjikistan şi Uzbekistan. Formată în 1993, după destrămarea Uniunii Sovietice, era destinată înlocuirii Pactului de la Varşovia, ca bastion de securitate al Moscovei; în schimb, organizația a devenit una limitată la desfăşurarea de exerciții militare sporadice, cel mai amplu fiind cel desfăşurat în cursul anului 2008. Organizația Tratatului de

Securitate Colectivă a înregistrat succese în acțiunile întreprinse de-a lungul frontierelor şi care vizau, în special, traficul de droguri, însă, în afara acestor aspecte, alianța nu a reprezentat decât un mijloc pentru Federația Rusă de a-şi reafirma influența în spațiul fostei URSS.

În prezent, Moscova discută despre transformarea acestei organizații de securitate într-o structură mult mai semnificativă. În luna octombrie 2007, membrii Organizației Tratatului de Securitate Colectivă au aprobat o extindere majoră, care ar permite forțelor OTSC să acționeze, la fel ca şi forțele NATO, în calitate de trupe de menținere a păcii sub un mandat ONU. Totuşi, nu a fost înregistrată nicio extindere reală. Ulterior, la 4 februarie 2009, preşedintele Rusiei, D. Medvedev, anunța că OTSC va crea o forță colectivă de reacție rapidă, care va fi comparabil la fel de bună ca forțele NATO. Această forță ar urma să fie alcătuită din aproximativ 16.000 de militari şi ar reprezenta, în fapt, prima instituționalizare reală a Organizației Tratatului de Securitate Colectivă.

UNELE ABORDĂRI REFERITOARE LA CONCEPTUL DE SISTEM FINANCIAR-CONTABIL ŞI INFORMAŢIONAL

SOME APROACHES REGARDING FINANCIAL-ACCOUTING AND INFORMATIONAL CONCEPT

Lect.univ.dr. Cornel CRIŞAN*
Universitatea „Bogdan Vodă", Cluj Napoca

Activitatea financiar-contabilă, ca sistem informațional, se constituie dintr-un ansamblu de operații complexe, studii, analize, norme, programe, planuri, evidențe şi raportări prin care se asigură monitorizarea activității economice a entității.

Pentru managementul financiar-contabil, sistemele de informații au menirea de a asigura gestionarea resurselor, evaluarea performanțelor programelor, planificarea atribuțiilor, monitorizarea progresului înregistrat, formând un element cheie al controlului managerial.

Contabilitatea trebuie să furnizeze informații care să asigure o imagine fidelă asupra situației financiare, a modificărilor poziției financiare ale structurilor economice, în scopul folosirii acestora de către utilizatorii interni şi externi, în vederea fundamentării unor decizii economice.

As an informational system, the financial-accountancy activity, is an assembly of complex operations, studies, analysis, programmes, purposes, bookeepings and reportings by which the surveillance of the economic activity is enssured.

For the financial-accountancy management, the informational system has the role of ensuring the administration of the resources, the programmes' performances evaluation, the planning of the charges, the surveilance of the record progress by forming a crucial element of the managerial control.

The accountancy has to deliver information as to ensure a trusty image of the financial situation, of the economic structure of the financial position variation, having as purpose the usage of this image by both internal and external users as to create the background of some economic decisions.

Cuvinte cheie: sistem, financiar-contabil, monismul contabil, dualismul contabil, economie de piață, standarde internaționale, pilotajul entității.

Keywords: *system, financial-accounting, accounting monism, accounting dualism, market economy, international standards, entities piloting.*

* e-mail: *cornel_crisan25@yahoo.com*

Sistemul social poate fi definit ca un complex de elemente structurale, interdependente şi interconectate ce constituie un ansamblu unitar care funcționează pentru atingerea unor scopuri determinate.[1]

În cadrul sistemului social, organizația constituie o asociere de persoane (juridice sau fizice) care desfăşoară activități în comun pentru realizarea unui scop sau obiectiv precis aşa cum rezultă din schema următoare.

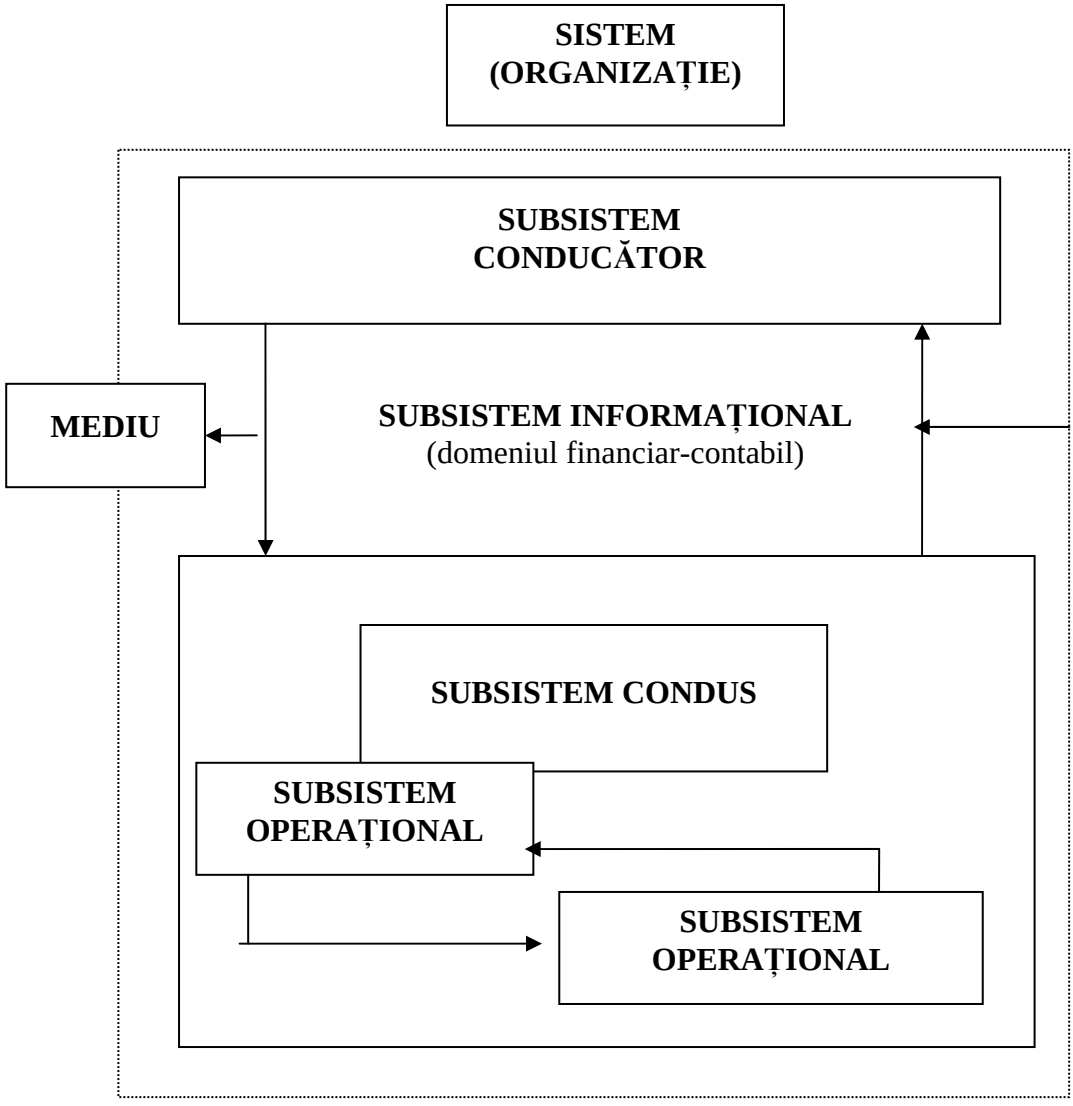

Personalități marcante ale vieții economice au încercat atât definirea conceptului de *sistem financiar*, cât şi structura acestuia, elementele componente, precum şi conexiunile dintre subsisteme. După cum se cunoaşte, pentru derularea afacerilor şi satisfacerea nevoilor publice trebuie să se intervină prin fonduri de natură financiară.

[1] M. Goian, *Introducere în management*, Colecția Litic, Editura Sedona, Timişoara, 1995.

Operațiunile financiare pot fi definite ca o expresie a raporturilor ce se stabilesc între participanții la procesul de formare şi de repartizare a fondurilor. Datorită faptului că aceste fonduri au surse şi destinații specifice, ele sunt structurate în mai multe grupe, în funcție de operațiile care apar în formarea şi repartizarea lor. Aceste operații financiare se regăsesc în literatura economică sub denumirea de sistem financiar.

Întâlnim adesea formulări de genul „sistem financiar-bancar" sau „finanțe-bănci".

Uneori, noțiunea de sistem financiar este substituită celei de aparat financiar pentru a desemna instituțiile specializate în domeniul finanțelor şi creditului. În mai multe lucrări apărute în ediții mai vechi sau chiar recente, *sistemul financiar* este definit ca „totalitate a relațiilor financiare" sau ca „totalitatea relațiilor financiare şi de credit", autorii subliniind legăturile reciproce dintre elementele sistemului şi conexiunea lor.

Binecunoscuții profesori, I. Văcărel şi B. Csakany**,** fac o analiză profundă, critică şi pertinentă a unor astfel de interpretări ale conceptului. De asemenea, I. Văcărel şi alții, în lucrarea *Finanțe publice*, (1992), optează pentru localizarea conceptului de sistem financiar doar în domeniul finanțelor publice, subliniind conexiunile sale cu finanțele private.

Analizând sensurile atribuite conceptului de sistem financiar, unii autori delimitează două opțiuni: ca o noțiune cu un conținut identic cu cel al finanțelor, sau celor două concepte li se atribuie un conținut şi o structură diferită.

Se poate concluziona că, deşi prin modalitatea de definire cele două noțiuni acoperă acelaşi conținut şi au o structură identică (fiind sinonime), deseori, noțiunea de sistem financiar apare ca ceva juxtapus finanțelor.

Privit astfel, sistemul financiar reuneşte în structura sa ansamblul elementelor (subsistemelor) care asigură formarea şi repartizarea fondurilor de natură financiară şi a raporturilor dintre aceste elemente. Aceste interacțiuni ies în relief nu numai ca raporturi între subsisteme, ci şi între fiecare subsistem şi ansamblu în care este integrat.

Contabilitatea din instituțiile publice, ca subsistem al activității financiar-contabile are ca obiect urmărirea sistematică şi permanentă, printr-o reflectare şi generalizare a datelor, a modului în care se execută bugetul, precum şi a rezultatelor obținute, în vederea luării celor mai corespunzătoare măsuri care să asigure îmbunătățirea activității la nivelul fiecărui ordonator de credite. Evoluția contabilității este marcată de continua dezvoltare a bazei sale teoretice şi perfecționarea modalităților de realizare, fiind acceptate astfel diferite sisteme de reprezentare a obiectului contabilității.

În funcție de concepția de reprezentare întâlnim sistemul de contabilitate în partidă simplă şi sistemul de contabilitate în partidă dublă. În concepția de reprezentare a contabilității în partidă simplă operațiile economice se

înregistrează într-o singură partidă, iar contabilitatea în partidă dublă concepe reprezentarea operațiilor economice prin înregistrarea în două partide, unde este reflectată atât originea, cât şi destinația. În funcție de concepția de organizare a conturilor în circuitul economic sunt create sisteme de contabilitate cu un singur circuit şi cu două circuite.

Sistemul de contabilitate cu un singur circuit (monoist) organizează conturile într-un singur flux în cadrul circuitului economic atât pentru operațiile ce privesc relațiile cu terții, cât şi pentru cele ale gestiunii interne aşa cum rezultă din schema alăturată.

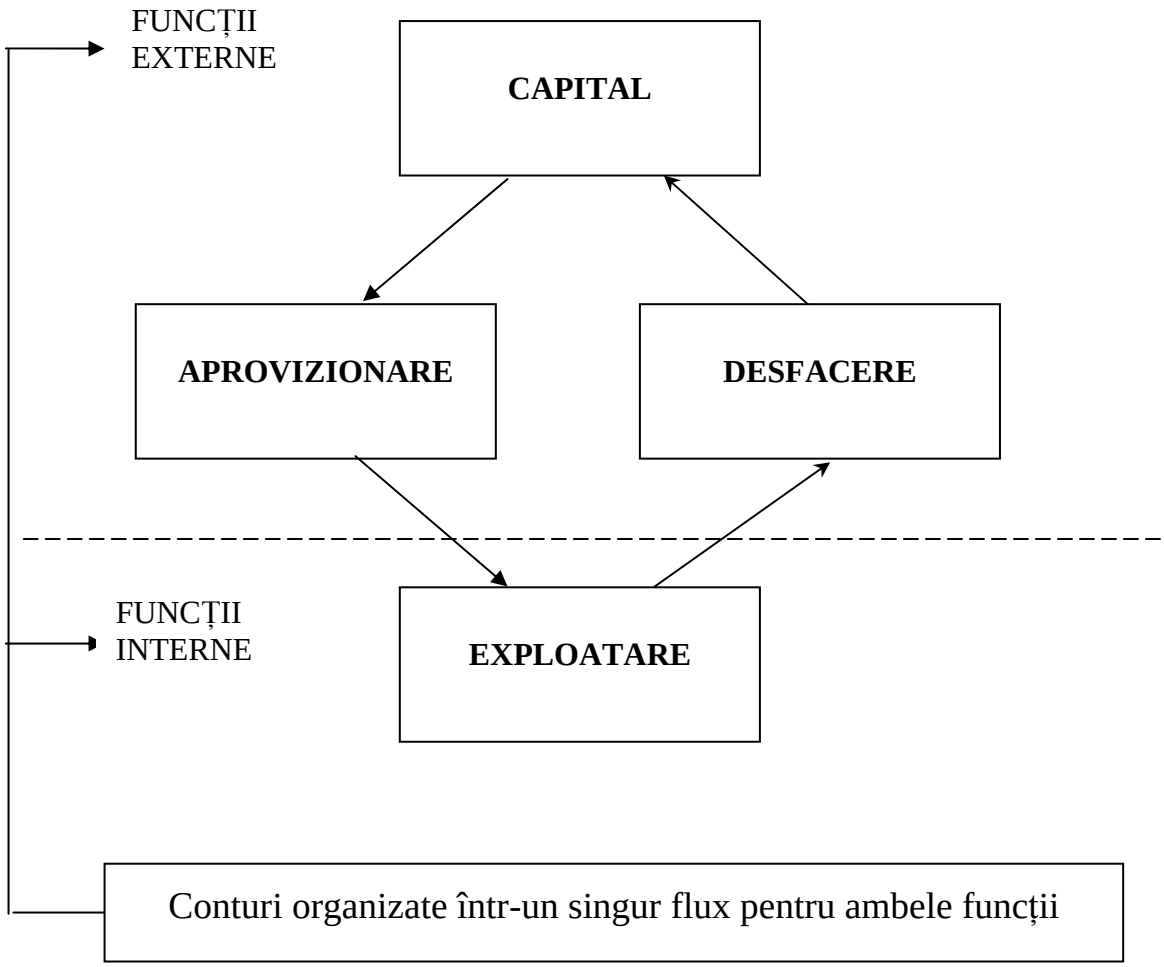

Sistemul de contabilitate cu circuit dublu organizează conturile în aşa fel încât delimitează în circuite distincte pe cele care au ca obiect înregistrarea operațiilor legate de relațiile cu terții, precum şi rezultatele financiare, şi într-un alt circuit conturile care înregistrează operațiile gestiunii interne privind producția, costurile şi rentabilitatea produselor, lucrărilor şi serviciilor executate.

În studiul său „Pour un plan comptable moniste francais” (comunicare la al IX-lea Congres al AFC.NISA, aprilie 1988), Jacques Richard prezintă dimensiuni ale monismului şi dualismului.

• *Monismul formal* sau sistemul contabil într-un singur circuit este acea organizare prin care contabilitatea de gestiune (contabilitatea analitică) este complet integrată în *sistemul contabil.*

• *Dualismul formal* sau sistemul contabil în două circuite este acea organizare ce permite o disociere netă între contabilitatea financiară, care poate face obiectul unei nominalizări, şi contabilitatea de gestiune, pentru care regula de bază este “no admittance except on business” (nu este admisă decât pentru uzul întreprinderii). Odată cu intrarea în vigoare a Legii contabilității nr. 82/1991, contabilitatea românească abandonează *monismul contabil* şi îmbrățişează *dualismul contabil.* Această schimbare de „macaz” are o conotație politică conjuncturală, şi s-a dorit a fi un răspuns la problemele generate de trecerea la economia de piață. Având în vedere nevoile informaționale diferite pe care contabilitatea este chemată să le ofere, considerăm că, în prezent, alegerea *sistemului contabil dualist* răspunde în mai mare măsură nevoilor informaționale ale statului, deschizând astfel calea contabilității româneşti pe plan informațional spre diverşi utilizatori.

Perspectivele ce se întrevăd în acest sens sunt următoarele:

• Sub influența exercitată de societățile multinaționale şi grupurile de societăți, în fruntea cărora se situează, de obicei, capitalul nord-american, numeroase țări se orientează spre (cvasi) monismul contabil american.

• Sub influența exploziei informaticii şi diversificării structurilor de tip ,,baze de date”, dualismul este pus sub semnul întrebării, soluția fiind, se pare, revenirea la un monism contabil în plan formal, pluralism contabil, în plan material. Exemplele cele mai relevante de revenire la monism, după opinia noastră, sunt: contabilitatea multidimensională, sistemul încrucişat şi sistemul integrat.

Sistemul contabil american impresionează prin simplitatea şi funcționalitatea sa. Tot mai mulți specialişti români se întreabă dacă este oportună introducerea lui în economia țării noastre. Şi chiar dacă viitorul contabil la nivel mondial are toate şansele să fie unul american, deocamdată nu pot fi negate influențele unor factori care ne pun mai degrabă într-o situație de opoziție față de sistemul american (liberalismul în economie sau economia socială de piață, finanțarea de tip bursier sau cea de tip bancar, influența sau lipsa influenței asupra contabilității, normalizarea sau nenormalizarea contabilității pe bază de plan contabil general etc.).

În timp ce în Franța există mai degrabă tendința de a pune accentul pe deciziile strategice sau tactice globale, adesea de natură financiară, pentru a permite entității să realizeze profituri şi să asigure dezvoltarea, în Statele Unite ale Americii, fără a se neglija acest aspect, este predominantă înclinația responsabililor de a analiza informațiile furnizate de contabilitatea de gestiune în vederea măririi funcționalității şi rentabilității diferitelor activități ale întreprinderii, fapt ce conduce la creşterea exigențelor managerilor în privința periodicității cu care sunt prezentate informațiile. De la ritmul lunar se trece adesea la ritmul săptămânal sau chiar zilnic, atunci când caracteristicile activității îl impun.

România adoptă, începând cu 1 ianuarie 1994, un sistem contabil de inspirație franceză, fundamentat pe un dualism formal, un dualism material (evaluare economică şi evaluare fiscală) şi un pluralism informațional, dar cu o vădită orientare spre satisfacerea interesului statal.

Diversitatea sistemelor contabile din lume este un fapt uşor de constatat. Putem să ne gândim în mod rezonabil că evoluția economică marcată de internaționalizarea piețelor şi de activitatea entităților, mai ales creşterea investițiilor internaționale directe, va determina tot mai mult națiunile să încerce apropierea sistemelor lor contabile. Această apropiere este cerută cu insistență de către investitorii internaționali, care vor să poată compara şi după criterii echivalente oportunitățile plasării capitalului.

De altfel, mai multe studii comparative au arătat că, după metodele folosite într-o țară sau alta, rezultatele aceleiaşi entități erau sensibil diferite. De asemenea, alte voci se ridică, în numele respectării egalității în concurență, pentru ca toate societățile să cunoască deopotrivă o tratare echitabilă, fiind supuse aceloraşi reguli de publicare a informațiilor financiare. Mizele sunt, din multe puncte de vedere, considerabile şi atunci se pun două probleme principale: sub egida cărui organism (sau căror organisme) se vor efectua tentativele de armonizare? Ce concepție contabilă va predomina, dat fiind că cele mai marcante şi mai influente culturi contabile din lume – cea anglo-saxonă şi cea franceză – continuă să se opună?

Alegerea şi implementarea unui sistem de contabilitate publică depind de un complex de factori, criterii şi variabile de natură economică, financiară, socială, juridică etc. În materie de normalizare a contabilității, reformatorii români au optat pentru o abordare de tip public, regăsită, în special, în Franța şi Germania. Alegerea unui sistem de contabilitate publică adaptat nevoilor actuale ale României a avut în vedere unele exigențe privind necesitatea înscrierii acestuia în curentul de armonizare contabilă europeană şi mondială.

Realizarea acestui obiectiv nu este un lucru uşor, mai ales, în condițiile în care tot mai mulți specialişti subliniază existența unei crize a contabilității,

ale cărei simptome diferă de la o țară la alta şi care este întreținută şi de o anumită concurență între sistemele contabile reprezentative: european şi cel anglo-saxon. În acest context, este de remarcat efortul general de reconstruire sau de construire de planuri de conturi generale, efort care s-a realizat şi cu integrarea Planului de conturi al instituțiilor publice din România în Planul general de conturi.

În ceea ce priveşte Comunitatea Europeană, aceasta are ca obiectiv armonizarea normelor contabile ale statelor membre în cadrul unui program de armonizare a dreptului societăților. Ea a adoptat deja trei directive importante în domeniul contabil: „a patra directivă", ce vizează stabilirea, structura şi conținutul conturilor anuale (Planul contabil francez din 1982 avea ca scop, în special, asigurarea compatibilității reglementării franceze cu această directivă comunitară), „a şaptea directivă", ceea ce priveşte stabilirea, publicarea şi controlul conturilor consolidate şi „a opta directivă" care se referă la drepturile şi obligațiile persoanelor contabile.[2]

Prin măsurile concrete pe care le întreprinde, Comunitatea Europeană urmăreşte îndeaproape dezvoltarea internațională a contabilității, încercând în acelaşi timp să-şi păstreze propria identitate. În acelaşi scop, ea a decis, în 1990, instituirea unui forum consultativ al contabilității, cuprinzând reprezentanți ai organismelor de normalizare contabilă ale statelor membre, reprezentanți ai preparatorilor şi utilizatorilor de conturi, profesiei contabile, precum şi ai mediilor universitare.

Dar cele mai active organizațiile profesionale internaționale, în primul rând, Comitetul pentru Standarde Internaționale de Contabilitate (International Accounting Standards Committee – IASC), creat în 1973 şi care regrupează organizațiile profesionale din peste şaizeci de țări. Acest comitet are ca obiectiv elaborarea şi publicarea normelor contabile internaționale care trebuie „să fie respectate în prezentarea conturilor anuale şi a situației financiare, precum şi asigurarea acceptării şi aplicării acestor norme la scară mondială". Aceste norme nu au de fapt un caracter obligatoriu, dar nici nu exercită influență asupra practicilor şi reglementărilor naționale. O altă organizație, IFAC (Internaționale Federation of Accountants), fondată în 1977, are preocupări centrate, mai ales pe munca profesională (norme de revizie, etică profesională, formarea contabililor).

Armonizarea internațională a contabilității se va desfăşura într-un raport de forțe între organizațiile profesionale, organizațiile politice internaționale, marile firme multinaționale şi statele puternic dezvoltate.

---

[2] D. Matiş, *Normalizarea, armonizarea şi dezvoltarea sistemului contabil din România*, Studia Universitatis Babeş-Böyoi, Oeconomica, nr. 2 / 1999.

În acest joc la scară planetară nu se pot neglija nici rolul şi nici influența marilor cabinete internaționale de audit, de origine anglo-saxonă, care îşi susțin modelul şi reuşesc adesea să şi-l impună în ceea ce, pe drept cuvânt, am putea numi competiție internațională.

Managerii au o mare nevoie de informații contabile. Contabilitatea este principala sursă de informații la nivelul entității patrimoniale şi trebuie să furnizeze informații care să asigure o imagine fidelă asupra situației financiare. Acest obiectiv se realizează prin sintetizarea periodică a activității curente de către contabilitate, în informații care să fie relevante pentru aprecierea activității desfăşurate de către o entitate economică într-o anumită perioadă de timp, oglindite în documente de sinteză contabilă (bilanț, situații financiare anuale sau conturi anuale).

Informațiile furnizate de contabilitate trebuie să satisfacă atât cerințele interne ale organelor decizionale, cât şi ale utilizatorilor externi, respectiv a investitorilor prezenți şi potențiali, a creditorilor financiari şi comerciali, a clienților, a instituțiilor fundamentale, a comunităților. Informațiile furnizate de către evidența contabilă determină în mod substanțial luarea unor decizii eficiente şi operative de către managementul oricărei entități fie ea publică sau privată. Informația are un caracter previzional care rezultă atât din conținutul situațiilor financiar-contabile, cât şi din bugetul entității care este principalul instrument al previzionării financiare.

Opinăm că valorificarea informațiilor contabile alături de cele extracontabile reprezintă principala sursă care stă la baza deciziilor manageriale, motiv pentru care se impune o stratificare a informațiilor, iar utilizatorii acestora trebuie să aibă acces limitat, la un anume volum de informații, în funcție de poziția pe care o dețin în cadrul entității respective. Informația, şi îndeosebi informația economică este astăzi prezentă în toate domeniile de activitate, fiind un element indispensabil al progresului, valorificarea acesteia fiind posibilă numai în cadrul unui sistem informațional economic, unde principala sursă de date şi una dintre componentele de bază ale acestuia este contabilitatea.

Informațiile financiar-contabile sunt un produs extrem de căutat în complexul proces managerial ce se desfăşoară pe diferite paliere economico-sociale, managerii utilizând dintre acestea datele referitoare la poziția financiară, performanța financiară obținută şi modificarea poziției financiare a entității patrimoniale.

Din perspectiva teoriei contabile, bilanțul are un rol deosebit, în sensul că pune în practică unul dintre principiile de bază ale contabilității în partidă dublă şi anume, dubla reprezentare, elementele patrimoniale fiind reflectate atât sub aspectul componenței materiale, cât şi sub aspectul surselor de

proveniență. Din punct de vedere practic**,** bilanțul reprezintă o sursă de informații care permite analiza activității economice a entității şi a rezultatelor obținute, ceea ce permite luarea unor decizii adecvate pentru ameliorarea situației existente.

În acest sens, considerăm că dacă analiza indicatorilor economici ai activității se face în cadrul subdiviziunilor entității, informația fiind dispersată între diverse compartimente, nu mai există posibilitatea utilizării ei oportune, fapt ce se reflectă în mod negativ şi asupra indicatorilor economici la nivelul întregii entități. Se impune astfel stabilirea unui sistem de responsabilitate la nivelul fiecărui modul din cadrul entității care să permită evaluarea rezultatelor, controlul asupra executării bugetului, gestionarea şi dezvoltarea potențialului economic, în scopul efectuării investițiilor pe termen lung.

Subscriem la ideea integrării informației contabile în sistemul de management, prin instituirea unui sistem informațional de comunicare între module care să faciliteze o abordare complexă a obiectivelor contabilității manageriale.

Managerii utilizează din situațiile financiare informații referitoare la poziția financiară, rezultatele obținute şi modificarea poziției financiare a entității patrimoniale.

Statul face apel la informațiile contabile ale agenților economici pentru realizarea funcției fiscale Datele din contabilitate sunt folosite de organele fiscale pentru stabilirea bazei de impozitare pentru entitățile economice, determinarea unor impozite şi taxe (impozitul pe profit, TVA, dividende, venit etc.). Pe baza informațiilor furnizate de unitățile patrimoniale, statul îşi determină politicile fiscale, calculează PIB, venitul național şi elaborează previziunea macro-economică.

În activitatea lor, managerii sunt asistați de un fond de informații constituit din documente justificative, registre şi situații financiare. Sistemele de informații pentru managementul financiar-contabil au menirea de a asigura o mai bună gestionare a resurselor. De asemenea, aceste sisteme pot contribui la evaluarea performanței programelor, la planificarea atribuțiilor şi la monitorizarea progresului înregistrat, conform obiectivelor propuse, formând un element-cheie al controlului managerial.

Esențial în sistemele de informații este sistemul contabil reprezentat de ansamblul de proceduri şi documente ale unei entități, care permite procesarea tranzacțiilor ca mijloc de ținere a evidenței financiare. Un astfel de sistem permite identificarea, colectarea, analizarea, calcularea, clasificarea, înregistrarea, sintetizarea şi raportarea tranzacțiilor şi a altor evenimente.

Concluzionând, putem aprecia că activitatea financiar – contabilă, ca sistem informațional, se constituie dintr-un ansamblu de operații complexe, de

studii, analize, norme şi normative, de programe şi planuri, evidenţe şi raportări prin care se asigură[3]:

- dimensionarea reală a volumului de mijloace financiare necesare îndeplinirii obiectivelor şi sarcinilor stabilite;
- optimizarea repartizării prin plan a mijloacelor financiare pe ordonatori de credite, acţiuni, obiective, sarcini şi programe;
- virarea la termen, la destinaţie, a sumelor cuvenite bugetului de stat şi bugetelor speciale;
- efectuarea cu operativitate a tuturor decontărilor interne şi internaţionale;
- utilizarea legală şi cu eficienţă maximă a mijloacelor financiare indiferent de sursa acestora;
- evidenţa operaţiilor economico-financiare;
- controlul utilizării mijloacelor financiare, precum şi a realizării indicatorilor financiari pe toate etapele circuitului economico-financiar.

Din definirea celor trei subsisteme de bază ale activităţii financiar-contabile (financiar, contabil şi informaţional) se poate desprinde concluzia că între planificare şi execuţie este o strânsă intercondiţionare, iar contabilitatea le oferă toate informaţiile cu care acestea operează. Pe timpul execuţiei se modifică şi se actualizează bugetele, iar pe timpul planificării se folosesc datele de execuţie şi previziune. Ca urmare, aceste trei subsisteme de bază ale activităţii financiar-contabile nu pot fi despărţite şi îndeplinite decât în cadrul aceleiaşi structuri.

[5] V. Dragotă şi colectiv, *Management financiar*, vol. I, Bucureşti, Editura Economică, 2003, p. 15.

REȚELE WiMAX: PREZENTARE ŞI SECURITATE

WiMAX NETWORKS: OVERVIEW AND SECURITY

Jack TIMOFTE*
Prof. univ. dr. Gruia TIMOFTE**
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

WiMAX – acronimul de la Worldwide Interoperability for Microwave Access – este un standard pentru comunicații fără fir de bandă largă bazate pe specificațiile 802.16. Standardul WiMAX este dezvoltat de asociația WiMAX Forum şi oferă o serie de avantaje ca: securitate sporită, calitatea serviciului, mobilitate.

WiMAX, the acronym for Worldwide Interoperability for Microwave Access is a standard for wireless network communications based on the IEEE 802.16 specifications. The WiMAX standard was developed by the WiMAX Forum association and offers a series of advantages like improved security, quality of service and mobility.

Cuvinte cheie: rețele fără fir, WiMAX, WLAN.
Keywords: *wireless networks, WiMAX, WLAN.*

Prezentare generală

WiMAX este un standard pentru comunicații wireless de bandă largă bazat pe specificațiile IEEE 802.16. Standardul este promovat de către asociația WiMAX Forum, care are ca scop coordonarea testărilor şi certificarea interoperabilității echipamentelor WiMAX cu standardul 802.16, precum şi cu celelalte tehnologii de comunicații bazate pe 802.16.

Printre punctele forte[1] ale acestui standard se numără:

* e-mail: *jack.timofte@gmail.com*
** e-mail: *timmy_gruia*@yahoo.com

[1] WiMAX Forum, *Can WiMAX Address Your Applications?* October 2005, http://www.wimaxforum.org/sites/wimaxforum.org/files/documentation/2009/can_wimax_address_your_applications_final.pdf

- *arhitectură flexibilă* – WiMAX suportă mai multe tipuri de arhitecturi, incluzând punct – la - punct, punct – la - multipunct, topologie distribuită.
- *securitate sporită* – WiMAX suportă standardele AES şi 3DES;
- *calitatea serviciului* – WiMAX poate fi optimizat în mod dinamic în funcție de tipurile de aplicații utilizate, fiind suportate patru tipuri de servicii:
  - serviciu permis nesolicitat – care permite fluxuri de date în timp real, compus din pachete de date de lungime fixă emise la intervale periodice, cum este cazul pentru aplicații VoIP sau fluxuri T1/E1;
  - serviciu de control în timp real – permite fluxuri de date în timp real care sunt compuse din pachete de date de dimensiune variabilă emise la intervale periodice, ca în cazul fluxurilor video de tip MPEG;
  - serviciu de control în afara timpului real – permite fluxuri de date care sunt tolerante la întârzieri, compuse din pachete de date de dimensiune variabilă pentru care un nivel minim al ratei de transfer este solicitat, cum este cazul pentru serviciul FTP;
  - serviciu de tipul "best effort".
- *instalare rapidă* – o rețea poate fi realizată într-un interval de câteva ore.
- *serviciu multinivel* – permite garantarea unei anumite calități a serviciului, în funcție de contractul existent între furnizori şi utilizatorul final.
- *interoperabilitate* – WiMAX are la bază standarde internaționale neproprietare, oferind compatibilitate între echipamente produse de furnizori diferiți.
- *mobilitate* – amendamentul IEEE 802.16e introduce suportul pentru mobilitate, prin utilizarea tehnologiilor OFDM şi OFDMA. Astfel, clienții pot utiliza serviciile WiMAX în cazul deplasării cu viteze de până la 160 km/h.
- *operare în medii care nu oferă vizibilitate directă* – WiMAX se bazează pe tehnologia OFDM (multiplexarea prin diviziunea în frecvență ortogonală), care permite viteze mari pe legături wireless prin împărțirea semnalului radio în sub-semnale care sunt transmise simultan pe frecvențe diferite.

Una dintre cele mai vehiculate utilizări ale standardului WiMAX este de a oferi conectivitate finală pentru legături de tip bandă largă, datorită costurilor relativ mici şi a timpului redus de implementare a unei astfel de soluții. WiMAX promite o arie de acoperire de peste 40 km, în comparație cu maxim câteva sute de metri în cazul rețelelor Wi-Fi sau sub 100 m pentru legăturile bazate pe Bluetooth.

În comparație cu Wi-Fi, o singură antenă WiMAX poate acoperi o arie mult mai largă, de peste 40 km şi cu viteze de 70 Mbps sau chiar mai mari. Astfel, o rețea WiMAX poate asigura conectarea la rețea, cum este Internetul, a unor rețele locale Wi-Fi.

Referitor la poziționarea WiMAX față de tehnologiile existente, se preconizează că ele vor coexista. Astfel, deşi standardul WiMAX suportă vocea peste Protocolul Internet (VoIP), el nu va înlocui tehnologiile 2G sau 3G pentru serviciile vocale. De asemenea, WiMAX şi Wi-Fi sunt complementare şi se estimează că vor fi încorporate în grupuri de circuite integrate cu funcționare dual în echipamente mobile. WiMAX va oferi o acoperire mai mare şi cerința de mobilitate, în timp ce Wi-Fi este mai potrivit pentru rețele locale cu viteze mari.

Primele produse comerciale care respectă profilele de certificare WiMAX au apărut în ianuarie 2006, dar WiMAX a început de mult timp demersurile pentru o tehnologie unitară bazată pe standarde deschise şi interoperabilitate.

Standardul *Mobile WiMAX* este bazat pe amendamentul IEEE 802.16e-2005[2] şi este prevăzut de a opera inițial în benzile de 2,3, 2,5, 3,3 şi 3,4-3,8 GHz. Suportul pentru benzi de frecvență adiționale va fi adăugat pe baza cererii de pe piață şi de alocările existente în spectrul de frecvențe[3].

Primele produse certificate WiMAX au apărut în 2006. Airspan a prezentat, în martie 2006, la Hanovra primul dispozitiv USB Mobile WiMAX, denumit „16eUSB". Acesta este complet compatibil cu standardul 802.16e-2005 şi cu sistemul de profile dezvoltat de WiMAX Forum şi funcționează în patru benzi de frecvență: 2,3-2,4 GHz, 2,5-2,7 GHz, 3,3-3,7 GHz şi 4,9-5,4 GHz. La „Consumer Electronics Show 2007" ținut în Las Vegas (CES 2007), în ianuarie, companiile Sprint-Nextel, Samsung, Motorola şi Intel au oferit o demonstrație în public a tehnologiei Mobile WiMax, realizând o videoconferință între echipamente WiMAX localizate la standurile Samsung, Intel şi Motorola[4].

Componentele unei rețele WiMAX şi aplicații

O rețea WiMAX este alcătuită din două elemente principale: o stație de bază WiMAX (Base Station – BS) şi un receptor WiMAX (Subscriber Station – SS)

Stația de bază WiMAX este compusă dintr-un echipament electronic dispus în interior şi antena WiMAX. În mod normal, o stație de bază poate acoperi o rază de 10 km (teoretic raza poate ajunge până la 50 km), orice client WiMAX din interiorul acestei arii putând beneficia de conectivitate. Stația de bază alocă lățimea de bandă pentru legătura în sus şi retur în funcție de necesități, în timp real.

---

[2] IEEE Std. 802.16-2005, IEEE Standard for Local and Metropolitan Area Networks, Part 16, 2005.

[3] WiMAX Forum, Mobile WiMAX – Part I: *A Technical Overview and Performance Evaluation*, 2006.

[4] *** Sprint to Demo Mobile WiMAX at CES.

Fiecare stație de bază oferă o acoperire pentru o arie numită celulă. Ca şi în cazul rețelelor mobile tradiționale, antena stației de bază poate fi omnidirecțională, celula având o formă circulară sau direcțională pentru a oferi o rază de acoperire de tip sector pentru utilizare punct-la-punct sau pentru a creşte capacitatea rețelei prin divizarea unor celule mari în mai multe arii de tip sector.

Un *receptor WiMAX* poate avea o antenă separată sau poate fi un echipament independent, de exemplu, un card PCMCIA. Accesul la stația de bază se face într-un mod similar unei legături Wi-Fi, dar cu o rază mai mare de acoperire.

Rețelele WiMAX îşi propun să ofere o largă aplicabilitate. O listă a posibilelor aplicații, precum şi a lățimilor de bandă[5] necesare este prezentată în tabelul 1:

Tabelul 1

Descrierea Clasei	**În timp real**	**Tipul aplicației**	**Lățime de bandă**
VoIP, Videoconferință	Da	VoIP	4-64 kbps
		Videoconferință	32-384 kbps
Fluxuri multimedia	Da	Muzica/voce	5-128 kbps
		Clipuri video	20-384 kbps
		Filme	>2 Mbps
Tehnologia informației	Nu	Mesagerie instant	< 250 octeți/mesaj
		Navigare Web	>500 kbps
		E-mail (inclusiv fişiere ataşate)	>500 kbps
Download de conținut media	Nu	Date, filme	>1 Mbps
		Rețele peer-to-peer	> 500 kbps
Jocuri interactive	Da	Jocuri interactive	50-85 kbps

În tabelul 2 sunt enumerate câteva scenarii (domenii) de utilizare pentru rețelele WiMAX, cu evidențierea cerințelor tehnice esențiale.

[5] WiMAX Forum, *Can WiMAX Address Your Applications?* October 2005, http://www.wimaxforum.org/sites/wimaxforum.org/files/documentation/2009/can_wimax_address_your_applications_final.pdf

Tabelul 2

	Arhitectură flexibilă	Nivel înalt de securitate	Calitatea serviciului (QoS)	Instalare rapidă	Servicii multi-nivel	Interoperabilitate	Portabilitate	Eficiență de costuri	Acoperire largă	Funcționare în medii NLOS	Capacitate mare
Rețele mobile				x				x			x
Rețele bancare	x	x	x					x		x	
Rețele educaționale	x		x					x	x		
Conectivitate între campusuri	x	x	x								x
Conectivitate rurală			x			x		x	x		
Locații temporare			x	x			x			x	

De exemplu, o bancă poate interconecta filialele sale şi sistemele ATM printr-o rețea WiMAX care permite trafic de date, voce şi video. Cerințele unei bănci în privința securității sunt foarte stricte, şi cu toate că WiMAX oferă un nivel bun de securitate, se poate apela la utilizarea suplimentară a unor tehnologii ca tuneluri SSL.

Securitatea comunicațiilor WiMAX

La dezvoltarea standardului WiMAX s-a avut în vedere, încă din etapele inițiale, evitarea problemelor apărute în standardul WLAN 802.11. Subnivelul de securitate, definit în 802.16 şi modificat în 802.16e-2005, oferă un nivel sporit de securitate şi are la bază două protocoale[6]:

- un protocol de *încapsulare*, bazat pe o serie de algoritmi de criptare şi care este responsabil cu securizarea datelor transmise în rețea;
- un protocol de *management al cheilor*, PKM – prezent în două versiuni PKM v1 şi PKM v2, cel de-al doilea fiind introdus în amendamentul 802.16e-2005.

Unul dintre conceptele de securitate implementate în WiMAX este acela de *Asociație de Securitate* (prescurtat SA, acronim de la *Security Association*). Acesta reprezintă un set de informații de securitate care este partajat de stația de bază (BS) şi de una sau mai multe dintre stațiile abonați (SS), existând trei tipuri de asociații de securitate:

- *SA primară* – creat de stațiile de abonați în timpul procesului inițializării comunicației.

[6] F. Ohrtman, *WiMAX Handbook*, McGraw-Hill, New York, 2005.

- *SA statică* – create de stația de bază.
- *SA dinamice* – create şi distruse pe măsură ce sunt necesare la inițierea şi la terminarea unor servicii specifice.
- Componentele[7] unui SA sunt:
- un identificator pe 16 biți, numit SAID (identificator SA);
- un cifru utilizat pentru a proteja datele transmise prin rețea.
- două chei de criptare a traficului (*Traffic Encryption Key - TEK*) utilizate pentru a cripta datele: cheia curentă şi o cheie care se utilizează în momentul în care cheia curentă expiră;
- doi identificatori de câte 2 biți, câte unul pentru fiecare cheie de criptare a traficului TEK;
- o durată de viață a cheii TEK;
- un vector de inițializare pentru fiecare cheie TEK;
- un indicator al tipului de SA - primar, static sau dinamic.

Pentru a securiza o conexiune, o stație abonat inițiază o asociație de securitate pentru date utilizând o cerere de tip *create_connection (crearea conexiunii)*, existând posibilitatea ca aceeaşi SA să fie partajată de mai multe ID-uri de conexiune, pentru a suporta transmisia multiplă.

O stație fixă are, în mod uzual, două sau trei asociații de securitate SA, una pentru canalul de management şi fie o SA pentru conexiunile în sus şi în jos, fie câte o SA separată pentru fiecare canal. De asemenea, fiecare grup multicast necesită o SA partajată între membrii grupului.

Certificatele X.509 sunt utilizate pentru a identifica părțile care comunică. Standardul defineşte un profil de certificat X.509 cu următoarele câmpuri obligatorii:

- Formatul de certificat versiunea a 3-a.
- Numărul serial al certificatului.
- Semnătura emitentului certificatului.
- Emitentul certificatului.
- Perioada de validitate a certificatului.
- Subiectul certificatului – în cazul stațiilor abonat conține adresa MAC a interfeței 802.16.
- Cheia publică a subiectului.
- Algoritmul utilizat pentru semnătură, identic cu algoritmul utilizat în semnătura emitentului certificatului.
- Semnătura emitentului, care reprezintă semnătura digitală ce codează restul certificatului.

[7] D. Johnston, J. Walker, *Overview of IEEE 802.16 Security*, IEEE Security & Privacy, May / June 2004.

Standardul inițial definește doar două tipuri de certificate: pentru producător şi pentru stația de abonat. Certificatul producătorului identifică producătorul echipamentului 802.16, putând fi autosemnat sau emis de un terț. Certificatul pentru abonat identifică stația abonat respectivă şi include adresa MAC a acestuia. Problema care s-a pus a fost aceea că este nevoie de o autentificare reciprocă pentru a împiedica atacurile de nerecunoaştere. Stația abonat nu poate verifica faptul ca mesajele de autorizare a protocolului provin chiar de la stația de bază autorizată din moment ce aceste mesaje sunt construite utilizând doar informații publice. Astfel este posibil pentru oricine să emită astfel de mesaje. Problema a fost rezolvată în ratificarea 802.16e-2005, când s-au introdus şi certificatele pentru stația de bază, fiind astfel posibilă o autentificare reciprocă.

O altă componentă a subnivelului de securitate, protocolul PKM, permite atât autentificarea reciprocă, cât şi autentificarea unilaterală, putând utiliza una dintre următoarele metode de criptare: *EAP*, *X.509 cu RSA* sau *RSA urmat de EAP*.

Autentificarea bazată pe algoritmul RSA utilizează certificate digitale X.509; fiecare stație abonat posedă un singur certificat X.509 emis de producătorul stației abonat care conține cheia publică a stației abonat şi adresa MAC. Când cheia de autorizare este solicitată, stația de bază verifică certificatul şi trimite către stația de abonat cheia AK criptată cu cheia publică a stației abonat. În cazul în care se utilizează autentificarea bazată pe RSA, stația de abonat trebuie să aibă perechile de chei RSA instalate din fabrică sau să posede un algoritm pentru a genera perechile de chei şi posibilitatea de a instala certificate X.509.

Autentificarea bazată pe EAP utilizează protocolul EAP în combinație cu o metoda EAP selectată de operator (cum ar fi, EAP-TLS cu certificate X.509 sau EAP-SIM).

Pentru securizarea schimbului cheilor de criptare a traficului, standardul permite trei algoritmi de criptare: 3-DES, RSA sau AES.

Chiar dacă prima versiune a fost comentată şi a prezentat nişte probleme serioase de securitate, versiunea ulterioară a standardului, adoptată cu amendamentul 802.16e-2005, oferă un nivel sporit de securitate.

INFORMAȚIA ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

INFORMATION IN THE CONTEXT OF GLOBALISATION

Lt.col.drd. Corneliu PREJA*
Divizia 4 Infanterie, Cluj-Napoca

Globalizarea este intersecția dintre tehnologia informației şi economia globală. Aceasta poate fi cuantificată în termeni de intensitate, acoperire, volum şi valoare a tranzacțiilor internaționale în sferele mondiale ale informațiilor, finanțelor, comerțului şi administrației. O creştere substanțială a ratei acestor tranzacții în ultimii ani şi, deci, a nivelului lor este manifestarea măsurabilă a globalizării. Orice strategie economică, politică, militară, culturală etc. prin care se urmăreşte atât de către fiecare stat în parte, cât şi de grupuri de state, membre sau nu ale unor alianțe politico-militare, economice sau de altă natură, menținerea stării de normalitate a mediului de securitate global nu este posibilă fără existența unei informații pertinente, obiective, veridice şi oportune despre fiecare componentă a acestuia, la toate nivelurile sale de manifestare.

Globalisation lies at the crossroad between information technology and global economy. This can be quantified in terms of intensity, coverage, volume and international transactions value in the worldwide sphere of information, finances, commerce and administration. A significant increase in the rate of these transactions in recent years, and thus, of their level, is the measurable manifestation of globalisation. In any economic, political, military and cultural strategy of each separate state, as well as of groups of states, members or non-members of alliances -political, military, economic or otherwise - maintaining the normality of the global security environment is not possible without reliable information on its every component, at all levels of manifestation.

Cuvinte cheie: informație, globalizare, război informațional, sistem informațional, superioritate informațională.
Keywords: *information, globalization, informational warfare, informational system, informational superiority.*

Globalizarea nu putea să nu influențeze aspectele legate de *informație*, de amenințările privind siguranța oamenilor şi securitatea națională a informațiilor, a instituțiilor naționale şi internaționale. Extinderea la scară globală a utilizării diferitelor mecanisme de prelucrare şi comunicare a

* e-mail: *neopreja@yahoo.com*

informațiilor, de control al activităților, a condus şi la nevoia de a lua în considerare noile aspecte ce influențează informația în contextul globalizării.

De-a lungul timpului, globalizării i s-au dat diferite accepțiuni, ajungându-se chiar la introducerea în uz a verbului *a globaliza* – pentru prima dată a apărut în anul 1944, în Merriam Webster Dictionary. Anterior, existau doar conceptele global şi globalizare.

Prin global se înțelegea o extensie a legăturilor de diverse tipuri dintre localități, dând naştere unui nou fenomen, dar şi unui atribut special.

Apar conceptele de spațiu global sau geografie globală care elimină influențele nefaste ale distanțelor dintre localități şi le leagă unele de altele, schițându-se noi hărți pe care liniile vor marca sensuri ale deplasărilor, migrărilor, mutărilor, comunicațiilor, schimburilor ş.a. Aplicarea globalului în domeniul geografic, conducând la expansiunea fizică a acestuia, a generat globalizarea, ceea ce a însemnat o creştere a numărului şi a volumului fluxurilor globale, dar şi o creştere a impactului forțelor globale asupra vieții locale.

Globalizarea, odată cu avantajele şi transformările pozitive pe care le aduce la nivelul națiunilor, nu este lipsită de aspecte ce ridică, de multe ori, probleme şi îngrijorare, între care un loc din ce în ce mai important îl ocupă problematica mediului informațional, cu atât mai mult cu cât fenomenul terorismului a luat o amploare fără precedent, inclusiv terorismul informațional.

Ca rezultat al globalizării factorilor economici, politici şi militari, al expansiunii rețelelor şi sistemelor informaționale globale, guvernele lumii, organizațiile internaționale sunt nevoite să-şi concentreze şi mai mult eforturile spre asigurarea unei securități globale, pentru că acum riscurile sunt mult mai mari, datorită efectului de propagare în lanț. Dacă până la apariția rețelei globale, asigurarea securității sistemelor informaționale era o problemă de politică națională, în momentul de față la stabilirea strategiilor şi politicilor de securizare, de exemplu, a spațiului cibernetic, trebuie luate în considerare şi aspectele de compatibilizare şi standardizare la nivel global.

Dacă vom aborda sistemic informația, constatăm că aceasta se manifestă prin interacțiunile care au loc între indivizi, grupuri şi organizații statale sau nonstatale. Interacțiunile informaționale dintre entități se regăsesc, în general, în mediul informațional global, definit ca „ansamblul indivizior, organizaților sau sistemelor care colectează, elaborează şi difuzează informație”[1].

Acum, la începutul mileniului trei, până şi tradiționalul sistem bazat pe un calculator central a devenit desuet, vorbindu-se în orice colț al planetei despre Internet, Intranet, Extranet, despre includerea în structura lor a calculatoarelor personale, a diverselor generații de telefonie şi multe altele.

Pe planul globalizării, o tendință este evidentă, a preocupărilor comune; public-privat, pentru mediul global de securitate, îndeosebi după

[1] Col.dr. F.Chauvancy, *Stratégie d'influence par maîtrise de information*, La Casoar nr.152/1999, p.15.

11 septembrie 2001. Dependența de informație este tot mai mare, chiar periculoasă. Sunt state care depind total de informațiile oferite de componentele spațiului cibernetic național. Blocarea acestuia timp de câteva ore poate să conducă la instaurarea haosului în țara respectivă, afectând, în bună măsură, şi securitatea sistemului informațional global planetar.

Globalizarea determină factorii decizionali să-şi concentreze atenția şi asupra caracteristicilor sistemelor informaționale globale, a noilor amenințări care planează în legătură cu potențialele riscuri la care sunt expuse, amenințări care se pot transforma într-un adevărat război informațional.

Sistemele informaționale globale

Prin sistem informațional înțelegem ansamblul de echipamente, de metode şi de proceduri, incluzând dacă este necesar alte categorii de personal prin a căror activitate se asigură completarea funcțiilor specifice procesării informației, având ca termeni de referință sistemele de comandă şi control, sistemele de comunicații şi informatice sau numai sistemele de comunicații, alte elemente consultative etc.[2]

Noțiunea de „sistem informațional global" trebuie înțeleasă ca un „produs al interferenței noțiunii de sistem informațional cu tendința de globalizare mondială”[3].

Se recunoaşte că mulți factori joacă un rol important în stabilirea trendului globalizării, dar specialiştii sistemelor informaționale globale consideră că tehnologiile informaționale se află printre factorii dominanți ai acesteia şi îşi propun să stabilească în ce relații se află cu ceilalți factori de influență. Sistemele informaționale globale afectează globalizarea pe trei planuri: infrastructural, operațional şi organizațional.

Aspectele infrastructurale se referă la informații, prelucrarea automată a datelor, standardele şi tehnologiile din telecomunicații şi standardele Internet – toate acestea ajutând la depăşirea granițelor tradiționale ale relațiilor dintre diferite sisteme, îndeosebi naționale.

Problemele operaționale se referă la aspectele naționale ale culturii, educației şi instruirii, ale managementului personalului, guvernării, structurilor legale şi factorilor organizaționali.

Aspectul organizațional joacă un rol esențial pentru succesul sistemelor informaționale globale la nivelul organizațiilor. În cazul corporațiilor multinaționale este nevoie de realizarea complementarității între

[2] *AAP 6 (2008), NATO Glossary of Terms and Definitions*, NATO Standardization Agency (NSA), 2008, p. 2-1-4.

[3] Sorin Topor, Ion Călin, Costinel Nițu, Draga Crăciun, *Despre informații şi sisteme informaționale militare*, Editura Bren, Bucureşti, 2008, p. 111.

strategia de utilizare a sistemelor informaționale cu cea a afacerii, astfel încât să fie atinse obiectivele urmărite.

Pentru sistemele informaționale globale, literatura de specialitate mai apelează şi la alți termeni, cum sunt: Global Information Technology (Tehnologii informaționale globale); Global Information Technology Management (Managementul tehnologiilor informaționale globale); International Information Systems (Sisteme informaționale internaționale); Global Management Information Systems (Sisteme informaționale ale managementului global); Cooperative Information Systems (Sisteme informaționale în cooperare); Global Information Infrastructure (Infrastructura informațională globală).

Analizând sistemele informaționale prin prisma globalizării se pot distinge ca aspecte principale de clasificare următoarele sisteme de referință:

- *modul de procesare a informației*, permite clasificarea sistemelor informaționale în funcție de capacitățile de culegere, procesare şi transfer al informațiilor, de facilitățile de prelucrare automată a datelor, de implementare a standardelor şi tehnologiilor rețelelor informatice de tip intra/internet, din telecomunicații etc. De regulă, această clasificare permite analiza relațiilor dintre arhitecturile informaționale care aparțin, de regulă, structurilor naționale sau care îți depăşesc limitele tradiționale devenind adesea transnaționale sau internaționale;
- *programele operaționale*, prin care se pot analiza acele sisteme informaționale ce deservesc funcții specifice domeniilor culturii naționale, a educației şi instruirii, a managementului personalului, alte sisteme care deservesc funcții de guvernare, aspecte de legalitate a relațiilor intersistemice sau alți factori funcționali;
- *infrastructurile organizaționale*, criteriu care permite realizarea unei analize a evoluției organizațiilor într-un sistem informațional. Prin această prismă se pot estima, mai ales în cazul corporațiilor multinaționale, relațiile de complementaritate între strategia de utilizare a sistemelor informaționale cu cea a afacerii propriu zise astfel încât să se obțină toate obiectivele urmărite.

Apreciem că rolul sistemelor informaționale globale va spori şi mai mult în acest început de mileniu III, în care este definită noua societate, a cunoaşterii. În ea, informațiile şi cunoştințele vor înlocui bunurile materiale, ca sursă principală a susținerii competitivității.

Dintre sistemele informaționale globale contemporane cel mai cunoscut este cel de poziționare globală – GPS (Global Positioning System), sub diferite variante de elaborare. Acesta a rezultat în urma cerinței fireşti de sporire a preciziei navigației maritime şi aeriene, dezvoltându-se rapid la toate mijloacele care se deplasează adoptând aplicații independente sau fiind

incluse în echipamente electronice cu destinație extrem de diversificată, cum ar fi: dispozitive de telefonie mobilă, de călătorie rutieră sau feroviară, sisteme de monitorizare a deplasării persoanelor şi animalelor domestice, a migrațiilor animalelor şi păsărilor sălbatice, a amplasării şi mişcării roboților etc.

În general, Sistemul de Poziționare Globală (GPS) este un sistem de radio-navigație globală, format dintr-o constelație de 28 de sateliți şi stațiile lor de la sol. GPS-ul foloseşte sateliții ca puncte de referință față de care, pe baza metodei de triangulație şi a determinării timpului parcurs de un semnal radio emis de satelit până la un obiect predeterminat poziționat pe sol şi înapoi, se calculează pozițiile cu o acuratețe de domeniul metrilor. Variantele militare GPS pot permite executarea de măsurători cu o acuratețe extrem de mare, estimată ca fiind mai mică de un centimetru. Privind apartenența sistemului GPS se cunoaşte că pentru prima dată acesta a fost utilizat de către forțele armate ale SUA pe timpul campaniilor militare ale „Războiului din Golf" (1991), moment în care s-a putut observa performanțele utilizării acestuia în zone de deşert. Ulterior, pe timpul tuturor conflictelor militare a fost folosit intens acest sistem.

Apreciem că deținerea controlului asupra unui sistem de navigație, devine domeniu de interes prioritar pentru oricare stat. Dezvoltarea acestuia asigură o garanție a funcționării şi o independență în distribuirea serviciilor de navigație, iar controlul exercitat poate contribui esențial la neutralizarea riscurilor la adresa securității unui stat.

Dezvoltarea infrastructurii de rețea şi informațională a impus stabilirea unui cadru care să fie folosit simultan de către NATO şi statele membre pentru a-şi ghida şi planifica activitățile de suport C4I al acțiunilor de luptă.

Astfel a apărut *NII – Networking and Information Infrastructure* – Infrastructura de rețea şi informațională[4].

NII (Networking and Information Infrastructure) trebuie privit din următoarele perspective:

- la nivel conceptual – este un mediu partajat, pentru punerea la dispoziție a informației de către statele membre NATO, pentru partenerii de coaliție;
- la nivel de planificare – arhitectura NII defineşte structura sistemelor şi componentelor NII, relațiile şi principiile şi precizările care guvernează proiectarea, operativitatea şi evoluția lor în timp. Arhitectura NII este utilizată pentru determinarea şi definirea cerințelor ne interoperabilitate, determinarea gradului de utilizare al standardelor comerciale, aplicarea cerințelor de accesibilitate şi implementarea cerințelor de securitate, în cadrul NATO sau între sistemele autonome;

[4] Prof.univ.dr. Dumitru Cristea, *Infrastructura de rețea şi informațională în cadrul războiului bazat pe rețea*, Editura CTEA, 2008, p. 29.

• la nivel fizic şi în mediul de folosire zilnică – va asigura servicii informatice şi de comunicații vitale pentru a conduce eficient activitățile.

NII (Networking and Information Infrastructure) expresie a fenomenului globalizare, asigură capabilități pentru atingerea superiorității informaționale, incluzând interfețe de servicii între participanți (de comunicații, de informatică, de software, date, securitate), incluzând statele membre NATO şi agențiile NATO, partenerii de coaliție şi utilizatori non-NATO – potențialii participanții din organizațiile Non Governmental Organizations (NGO), din poliția civilă, serviciile de urgență şi grupuri guvernamentale locale.

NII (Networking and Information Infrastructure) are la bază componentele a căror servicii sunt prezentate în figura 1.

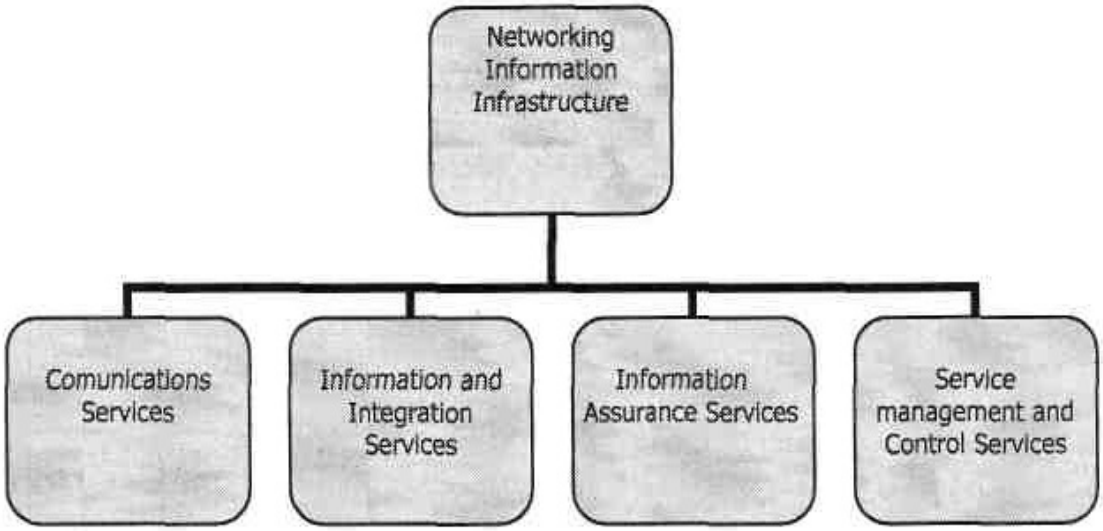

Fig. 1 *Serviciile furnizate de componentele infrastructurii NII*

Cercetările întreprinse de echipe coordonate de dr. Prashant Palvia au condus la gruparea țărilor în trei categorii: țări avansate, țări mai puțin dezvoltate şi țări subdezvoltate. Problemele sistemelor informaționale globale sunt diferite în funcție de apartenența[5] la o categorie sau alta conform tabelului 1.

[5] M. Igbaria, M. Anandarajan and C. Chen, *Global Information Systems*, în Encyclopedia of Information Systems, Academic Press, San Diego, CA, vol. 2, 2003, pp. 443-458.

Tabelul 1

Țările avansate vizează	- folosirea sistemului informațional pentru obținerea unui avantaj competițional; - sincronizarea sistemului informațional cu scopul organizației; - planificarea strategică a sistemului informațional; - securizarea datelor.
Țările mai puțin dezvoltate vizează	- planificarea strategică a sistemelor informaționale; - aspectele operaționale; - preocupările pe linia contribuției sistemelor informaționale la progresul organizației; - calitatea datelor de intrare; - utilizarea şi securizarea datelor; - standardele echipamentelor şi software-ului; - utilizarea prietenoasă a sistemelor; - îmbunătățirea productivității sistemelor informaționale.
În țările subdezvoltate sunt vizate	- gradul de învechire a echipamentelor şi software-ului; - disponibilitatea şi perfecționarea personalului specializat în sisteme informaționale pentru conducere; - îmbunătățirea productivității muncii.

Implicațiile globalizării în domeniul militar

În domeniul militar, globalizarea reflectă impactul noilor tehnologii, cât şi rețeaua de conexiuni, relații, legături şi raporturi pe linie militară din întreaga lume.

Dimensiunile spațio-temporale ale procesului de „globalizare militară" se referă, în esență la: nivelul cheltuielilor militare; prezența militară străină pe teritoriul altor state în contextul diferitelor forme de intervenție; nivelul global de reprezentare militară străină; fizionomia pieței armamentelor; distribuția statelor şi dinamica apartenenței acestora în alianțe şi tratate militare; dinamica acordurilor militare ş.a.[6].

Analiza procesului de „globalizare militară", prin prisma unor asemenea evaluări sistemice, poate oferi o perspectivă cuprinzătoare a ordinii militare globale şi mai ales, a perspectivelor acestuia, în toată dinamica şi amploarea sa.

Analiştii politico-militari occidentali au în vedere trei mecanisme de bază care definesc conceptul şi îi dau consistență:

[6] Gheorghe Nicolaescu, *Sesiunea de comunicări ştiințifice Strategii XXI*, Bucureşti, 12-13 aprilie 2007, p. 139.

- situația geopolitică, rivalitatea dintre marile puteri, relațiile de securitate*;*
- modul şi rapiditatea de evoluție şi diseminare a tehnologiilor militare; existența şi calitatea capacităților militare;
- reglementările actuale prin dobândirea, desfăşurarea şi utilizarea puterii militare. Mediul de securitate actual în care proliferarea amenințărilor teroriste, ecologice, culturale, a riscurilor la adresa siguranței naționale, incumbă apelul la mijloace diverse – militare şi nonmilitare, naționale şi internaționale – care conduc la o întrepătrundere a elementului de apărare națională cu cel regional sau global, în măsură să asigure stabilitatea şi securitatea prin mecanisme de cooperare şi coordonare, prin regionalizarea şi globalizarea relațiilor militare şi de securitate.

Interconectarea la nivel mondial se face prin informație. Prin urmare, ea este omniprezentă în toate domeniile activității şi acțiunii umane, deci şi în cea referitoare la mediul de securitate național, zonal, regional şi global.

Afirmația că informația reprezintă o valoare, în prezent, se poate socoti deja un truism, iar mass-media contribuie la răspândirea ideii că informația are o valoare intrinsecă.

Practic, reprezentările umane sunt dependente de cantitatea şi calitatea informațiilor disponibile. La fel, opiniile, convingerile, credințele, atitudinile şi comportamentele oamenilor sunt influențate de informațiile recepționate de aceştia, voluntar (cel mai adesea) sau involuntar (uneori).

Între informații şi amenințările la adresa mediului de securitate există un raport direct şi, într-o oarecare măsură, biunivoc. Caracterul direct al acestei legături este dat de faptul că informația stă la baza cunoaşterii oricărui tip de amenințare privind una sau alta dintre componente, iar uneori întreg ansamblul reprezentat de mediul de securitate (național, zonal, regional, global).

Orice strategie economică, politică, militară, culturală etc. prin care se urmăreşte atât de către fiecare stat în parte, cât şi de grupuri de state, membre sau nu ale unor alianțe politico-militare, economice sau de altă natură, menținerea stării de normalitate a mediului de securitate nu este posibilă fără existența unei informații pertinente, obiective, veridice şi oportune despre fiecare componentă a acestuia, la toate nivelurile sale de manifestare.

Desigur, accesul la aceste informații depinde într-o mare măsură şi de statutul şi rolul pe care fiecare stat îl are în zonă, regiune sau în lume. La rândul lor, acestea două – statut şi rol – sunt dependente de forța economică şi militară, de resursele demografice ale statului respectiv, care îi permit acestuia accesul la orice tip de informație, în mod oportun şi necondiționat.

Astăzi, trăim într-o lume a informației, suntem participanți activi sau pasivi, voluntari sau nu, conştienți mai mult sau mai puțin, la cel mai subtil

război pe care omenirea l-a cunoscut – *războiul informațional*, care nu se vede, nu lasă victime umane şi pagube materiale la vedere, nu cunoaşte aliați şi alianțe, dar care este real.

Practic, este un război al celor care au informații vitale, de dată recentă şi de maximă utilitate, dar şi abilitatea şi priceperea de a le pune în valoare în avantaj propriu (la nivel de grup uman sau de stat).

Ultimele conflicte militare au scos în evidență importanța informației în prevenirea surprinderii, aprecierea justă a situațiilor, luarea deciziilor, planificarea şi desfăşurarea cu succes a acțiunilor militare întrunite.

Informația disponibilă factorilor de decizie va acoperi o gamă largă de domenii atât despre adversar, cât şi despre forțele proprii, precum şi un volum important de informații referitoare la situația teatrului de operații, climei, vremii, terenului, socio-politică, psiho-culturală etc.

Astfel, o importanță deosebită o are managementul informației, care presupune „desfăşurarea unor activități specifice, conceperea şi actualizarea proiectelor strategice în domeniul informațional, aplicarea unor soluții de restructurare coerente, definirea şi respectarea unor standarde de culegere, transmitere, prelucrare şi stocare a datelor, asistarea la nivel înalt a utilizatorilor finali”[7].

Apreciem faptul că se acordă şi se va acorda în continuare o atenție deosebită informației şi sistemelor informaționale în spațiul de luptă modern, iar resursa informațională a devenit una dintre principalele categorii de resurse ale războiului.

Tehnologia informației şi sistemele de comunicații vor rămâne mijloacele ce pot asigura informării în timp real, influențând opinia publică, modelând acțiunea politicului şi provocând întrepătrunderea tot mai accentuată a domeniilor artei militare.

[7] Gelu Alexandrescu, *Informația element principal al domeniului informațional*, Sesiune de comunicări ştiințifice cu participare internațională, “STRATEGII XXI” Bucureşti, 17-18 aprilie 2008, p. 963.

IMPLICAȚIILE RĂZBOIULUI ELECTRONIC ASUPRA PLANIFICĂRII OPERAȚIILOR DE APĂRARE AERIANĂ

THE IMPLICATIONS OF THE ELECTRONIC WARFARE ON THE AIR DEFENCE OPERATIONS PLANNING

Costel LĂCĂTUŞU*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Planificarea războiului electronic este parte integrantă a Concepției operației a Comandantului Forței. Anexa de război electronic a Concepției operației este realizată de Celula de coordonare a războiului electronic. În cooperare cu structurile de operații, informații şi comunicații, Celula de coordonare a războiului electronic trebuie să decidă care este cea mai bună soluție de îndeplini cerințele Comandantului, cu resursele avute la dispoziție. Utilizând aceste informații, Celula de coordonare a războiului electronic trebuie să elaboreze anexe la planul operației, ordine şi instrucțiuni optime, care să ducă la îndeplinirea cu succes a operației.

The electronic warfare planning is an part of the Force Commander´s concept of operations. An associated electronic warfare concept of operations is developed by the Electronic Warfare Co-ordination Cell. In cooperation with the operations, intelligence and communications staffs, the Electronic Warfare Co-ordination Cell must decide how best to meet the Commander´s requirements with the resources available. Using this information, the Electronic Warfare Co-ordination Cell must then produce the relevant electronic warfare annexes to operations plans, orders and instructions.

Cuvinte cheie: război electronic, planificare, Celula de coordonare a războiului electronic, operații aeriene, apărare aeriană.
Keywords: *electronic warfare, planning, Electronic Warfare Co-ordination Cell, air operations, air defence.*

„Războiul este o problemă de importanță vitală pentru Stat, domeniul vieții şi al morții, calea care duce spre supraviețuire sau spre nimicire”

Sun Tzî

* e-mail*: lacatusucostel @yahoo.com*

Operațiile militare contemporane sunt executate într-un mediu electromagnetic din ce în ce mai complex. În prezent, mijloacele electronice sunt utilizate atât de organizațiile militare, cât şi de cele civile pentru comunicații, navigație, ca senzori pentru păstrarea şi prelucrarea informațiilor, precum şi pentru o largă varietate de alte scopuri. Creşterea portabilității şi accesul, relativ facil, la echipamentele electronice sofisticate determină ca mediul electromagnetic în care acționează forțele aeriene să devină din ce în ce mai complex. Recunoaşterea necesității, ca militarii din forțele aeriene să aibă acces neîngrădit la utilizarea mediului electromagnetic, creează vulnerabilități şi oportunități pentru războiul electronic, privit ca element de sprijin al operațiilor aeriene de apărare a teritoriului național.

Pornind de la aceste considerații, se poate afirma că o planificare judicioasă şi realistă a operațiilor aeriene presupune şi o planificare riguroasă a mijloacelor folosite şi a acțiunilor de război electronic.

Procesul de planificare a războiului electronic în operațiile aeriene

În toate situațiile, este esențial, pentru succesul misiunilor, să existe o coordonare permanentă între cele două structuri, care se ocupă sub o formă sau alta de războiul electronic (structurile de operații şi cele de intelligence), pentru evitarea situațiilor de conflict în planificarea resurselor de război electronic. Spre exemplu, capabilitățile de sprijin electronic primesc misiuni de la structura de *intelligence*, pentru acele tipuri de acțiuni care implică culegere de informații, însă, atunci când structurile de război electronic primesc şi misiuni care implică desfăşurarea operațiilor de atac electronic, formularea misiunilor pentru capabilităților de atac electronic se va face de către structura de operații.

În general, capabilitățile de război electronic ale armatelor moderne, destinate pentru apărarea aeriană, sunt dimensionate să ofere sprijin atât la nivel tactic cât şi la nivel operativ. Mijloacele de război electronic atât cele terestre, cât şi cele dispuse pe platforme aeriene oferă oricărui comandant din cadrul forțelor aeriene o capabilitate importantă pentru reducerea sau prevenirea folosirii ostile a mediului electromagnetic şi pentru a asigura folosirea eficientă a acestuia de către forțele proprii.

Organizarea şi responsabilitățile unităților de război electronic variază destul de mult, de la o națiune la alta. Totuşi, ca un principiu general, acestea sunt, în majoritatea cazurilor, sub comanda structurilor de intelligence. Pot fi însă, întâlnite şi unele situații când structurile de război electronic să se afle sub comanda structurilor de operații din cadrul comandamentului însărcinat cu conducerea operației.

Planificarea războiului electronic, indiferent de situație, trebuie începută în fazele inițiale de planificare a operației şi este corelată cu celelalte

elemente ale planificării operației de apărare aeriană, în scopul integrării componentei de război electronic cu celelalte componente ale operației de apărare aeriană[1].

După începerea activităților de planificare trebuie asigurată monitorizarea execuției planului şi modificarea acestuia în concordanță cu dinamica situației, prin sistemul de planificare şi execuție al operației. Un alt aspect care trebuie avut în vedere în etapa planificării războiului electronic este acela al analizei profilului electromagnetic al câmpului de luptă şi găsirea oportunităților de exploatare a acestuia, în consens cu concepția generală a operației întrunite.

Acțiunile de război electronic au loc în spațiul electromagnetic, iar planificarea acestora trebuie să țină seama de toate structurile, de la nivel întrunit, care planifică utilizarea mijloacelor şi sistemelor electronice. Rezultatul procesului de planificare a utilizării spectrului electromagnetic este *lista frecvențelor restricționate (RFL)*,listă elaborată cu ajutorul pachetelor software specializate (figura nr. 1)[2].

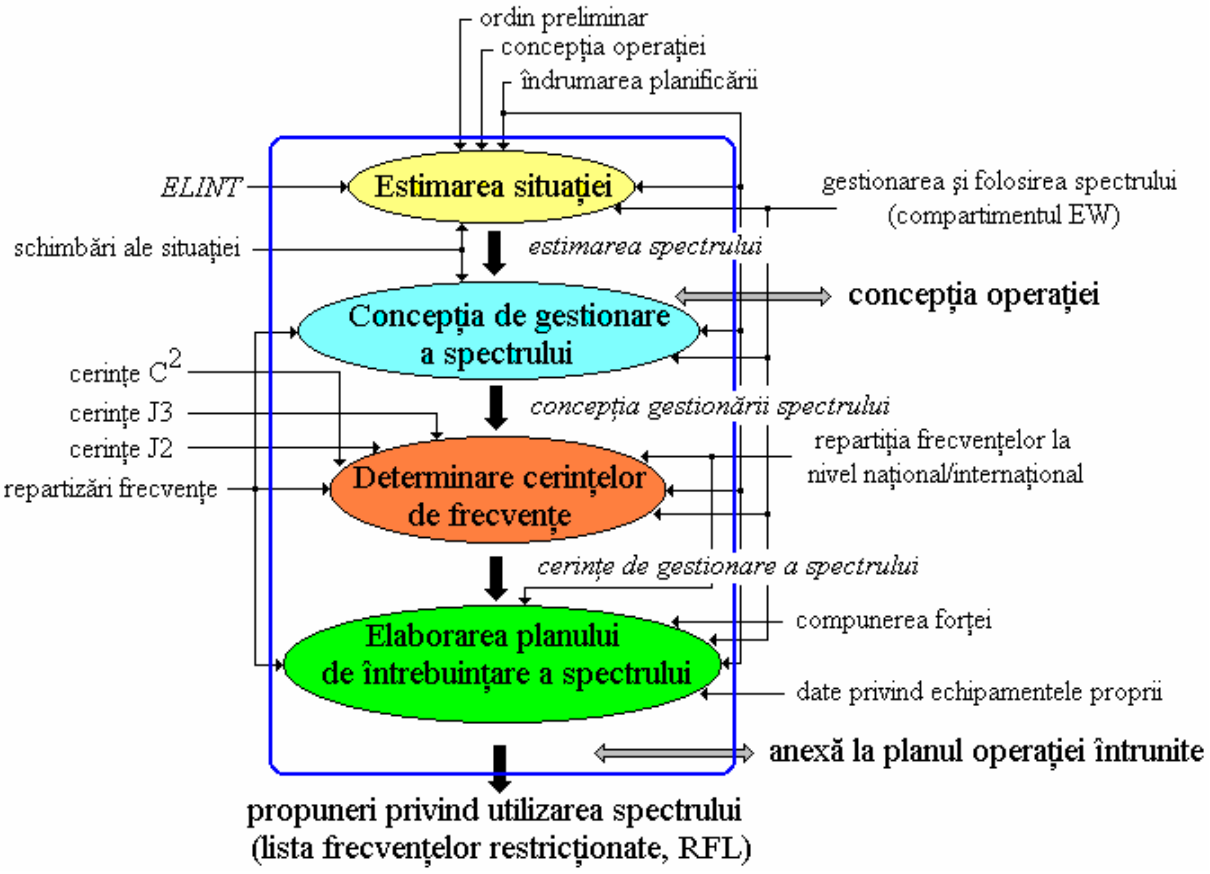

Fig. 1 *Algoritmul de planificare a utilizării spectrului electromagnetic*

[1] *** Electronic Warfare, Joint Publication 3-13.1, 25 January 2007.
[2] Vizitiu Constantin Iulian, *Război electronic*, vol. I, Academia Tehnică Militară, 2005, p. 223.

Un aspect important al planificării războiului electronic, din punct de vedere al forțelor aeriene, îl reprezintă planificarea misiunilor de distrugere a apărării electronice, care se execută în cooperare cu structurile de planificare a operațiilor aeriene, astfel încât să se asigure integrarea acestora în planul acțiunilor de război electronic la nivel întrunit. Distrugerea apărării electronice reprezintă misiunea specifică de neutralizare sau afectare temporară a sistemelor de apărare antiaeriană ale inamicului, folosind, în principal, mijloace distructive dirijate pe sursele de unde electromagnetice.[3]

Un alt aspect la fel de important al planificării războiului electronic este interoperabilitatea, care se prezintă ca un element esențial al planificării, prin prisma asigurării folosirii efective şi eficiente a elementelor de război electronic în cadrul operației întrunite. Principalele cerințe de interoperabilitate din cadrul războiului electronic sunt: elaborarea şi întrebuințarea unor proceduri şi metode standard pentru planificarea şi executarea acțiunilor de război electronic; schimbul eficient de informații atât între componentele războiului electronic, cât şi cu celelalte componente ale operației întrunite.

De asemenea, pe toată durata planificării şi executării acțiunilor de război electronic trebuie respectate regulile de angajare specifice operației întrunite. Regulile de angajare specifice atacului electronic sunt, în principiu, elaborate după un algoritm similar cu cel al regulilor de angajare specifice utilizării sistemelor de foc.

Planificarea războiului electronic se face *la pace* (planificare din timp), *în situații de criză* şi *de război*. Indiferent de context, planificarea războiului electronic trebuie inițializată în fazele incipiente de planificare a operației şi este strâns corelată cu celelalte componente ale operației întrunite.

Etapele de planificare a războiului electronic la pace şi în situații de criză le-am indicat, în mod sintetic, în tabelele nr. 1 şi 2.

Tabelul nr. 1

Etapele de planificare din timp a războiului electronic pe timp de pace

Faza	**Operația întrunită**	**Planificarea *EW***	**Măsuri**
1	inițierea	transmiterea cerințelor de planificare la structura *EW*	solicitarea măririi personalului din structura de planificare a *EW*
2	elaborarea concepției operației		
2.1	analiza misiunii	identificarea cerințelor de informații pentru	misiuni pentru obținerea de informații

[3] *JP 3-51, Joint doctrine for electronic warfare*, 2000, p.GL-10.

Faza	Operația întrunită	Planificarea *EW*	Măsuri
		planificarea *EW*	
2.2	îndrumarea planificării	elaborarea anexelor *EW* din cadrul documentelor de îndrumare a planificării operației întrunite	includerea anexelor *EW*
2.3	elaborarea estimării	elaborarea anexelor *EW* pentru estimările de informații, operații şi comunicații	anexele sunt incluse în estimările J2, J3 şi J6
2.4	estimarea comandantului	elaborarea anexelor *EW* pentru estimarea comandantului	anexele sunt incluse în estimarea comandantului
2.5	precizarea deciziei	participarea la elaborarea deciziei comandantului pe linia *EW*	documentele sunt incluse în decizia comandantului
2.6	redactarea şi prezentarea concepției	prezentarea elementelor de *EW* din concepția comandantului	documentele *EW* din concepția operației sunt aprobate de comandant
3	elaborarea planului	se elaborează anexa *EW* din planul operației	se elaborează proiectul anexei *EW* din planul operației
4	revederea planului	actualizarea prevederilor planului în funcție de context	aprobarea anexelor *EW*
5	planurile de sprijin	îndrumarea privind elaborarea planurilor *EW* de către unitățile subordonate	elaborarea planurilor *EW* de către unitățile subordonate

Tabelul nr. 2

Etapele de planificare a războiului electronic în situații de criză

Faza	Operația întrunită	Planificarea *EW*	Măsuri
1	cunoaşterea situației	monitorizarea situației identificarea nevoilor de informații	solicitarea măririi personalului din structura de planificare a *EW*
2	evaluarea crizei	continuarea monitorizării participarea la elaborarea îndrumării planificării	stabilirea legăturilor cu unitățile EW care participă la operație
3	elaborarea cursului acțiunii	participarea la elaborarea estimărilor J2, J3 şi J6	includerea aspectelor *EW* în estimarea cursului acțiunii

Faza	**Operația întrunită**	**Planificarea *EW***	**Măsuri**
4	alegerea cursului acțiunii	includerea aspectelor *EW* în estimarea comandantului elaborarea elementelor *EW* din concepția comandantului	aprobarea elementelor *EW* din concepția operației
5	planificarea execuției	elaborarea anexelor *EW*	aprobarea anexelor *EW* elaborarea planurilor *EW* către unitățile subordonate
	execuția	Monitorizarea, adaptarea planurilor, procedurilor şi resurselor *EW* la noua situație	adaptarea prevederilor din plan la noile cerințe operaționale

Principalele direcții de acțiune pentru integrarea nemijlocită a planificării războiului electronic în procesul de planificare al unei operații de apărare aeriană sunt:

- determinarea tipului, a zonei geografice şi a duratei estimate pentru operația care trebuie planificată;
- precizarea forțelor participante (inamice, proprii, aliate) şi estimarea intensității operației;
- revederea şi actualizarea regulilor de angajare care afectează acțiunile de război electronic şi recomandarea modificărilor necesare, în concordanță cu procedurile operaționale şi aspectele legale;
- sincronizarea cu activitățile de planificare din alte domenii (acțiuni psihologice, de înşelare etc.), care pot participa la realizarea operațiilor aeriene, şi stabilirea contribuției războiului electronic la aceste operații;
- cooperarea cu componenta SIGINT, pentru a stabili platformele şi echipamentele disponibile pentru sprijinul electronic al operației;
- determinarea numărului şi a tipurilor de echipamente (platforme) de război electronic care vor fi planificate să participe la operația de apărarea aeriană;
- consultarea altor organisme guvernamentale sau multinaționale, privind posibilitățile de întrebuințare a diferitelor mijloace şi platforme de război electronic, pentru a se realiza o imagine clară asupra resurselor cu care războiul electronic poate participa la operația planificată;
- determinarea cerințelor impuse războiului electronic de misiunile de distrugere a apărării;

• estimarea necesarului de specialişti de război electronic, din structura statului major al forțelor aeriene, şi a nivelului de pregătire al acestora, pentru aplicarea măsurilor de război electronic din planul operației de apărarea aeriană şi elaborarea de propuneri pentru mărirea numărului acestora, la nivelul statului major, în conformitate cu necesitățile activităților de planificare şi procedurile de stat major specifice;

• evaluarea resurselor necesare în cazul planificării în situații de criză şi analiza factorilor favorabili şi defavorabili pentru fiecare curs de acțiune.

În principiu, pe timpul procesului de planificare a războiului electronic se vor avea în vedere:

• cerințele impuse rețelelor de comunicații, sistemelor de navigație şi radar proprii. Acestea sunt analizate în corelație cu operațiile în desfăşurare şi cele viitoare, amenințările probabile şi cerințele privind protecția propriilor mijloace. Odată identificate, aceste cerințe se materializează în lista frecvențelor restricționate, pe cele trei categorii (frecvențe interzise, frecvențe urmărite şi frecvențe protejate);

• prioritățile şi măsurile de prevedere, la executarea atacului electronic, pentru a asigura lucrul neîntrerupt al mijloacelor de sprijin electronic. În acest scop, lista frecvențelor restricționate este unul dintre instrumentele folosite pentru a elimina situațiile de interferență între sprijinul şi atacul electronic;

• procedurile de război electronic care să asigure îndeplinirea la timp a misiunilor, inclusiv diseminarea oportună a informațiilor colectate;

• restricțiile impuse războiului electronic prin regulile de angajare.

Pentru eficientizarea planificării războiului electronic, în cadrul operațiilor de apărare aeriană, sunt utilizate o serie de instrumente automatizate de procesare a datelor, de tipul:

• *baze de date,* care oferă accesul rapid la o mare diversitate de informații tehnico-tactice, specifice diferitor platforme, cu efect benefic asupra estimării amenințărilor şi planificării răspunsului trupelor proprii la acestea.

• *instrumente ajutătoare* pentru planificarea războiului electronic, care cuprind pachete software ce asigură corelarea planificării cu execuția, precum şi elaborarea planului operației (spre exemplu, pachet software pentru gestionarea spectrului de frecvențe etc.).

• *instrumente grafice de analiză* care afişează caracteristicile de propagare sau limitele de eficacitate ale mijloacelor electronice şi care reprezintă un instrument de planificare eficient.

În continuare se va analiza sintetic Celula de coordonare a războiului electronic (EWCC – Electronic Warfare Coordination Cell)[4], care reprezintă

[4] *Electronic Warfare,* Joint Publication 3-13.1, 25 January 2007, cap.V.

elementul de stat major, din cadrul unei structuri de comandă tactice sau operative, din forțele aeriene, care are responsabilitatea pentru pregătirea planurilor şi ordinelor de război electronic, precum şi pentru integrarea războiului electronic în operațiile aeriene executate. Pe baza precizărilor inițiale, membrii celulei de război electronic vor realiza o estimare a situației, din punct de vedere al războiului electronic, şi vor prezenta variante de cursuri de acțiune pentru desfăşurarea acțiunilor de război electronic, inclusiv cele de culegere a informațiilor prin mijloace de război electronic, în sprijinul forțelor care acționează sub comandă întrunită.

Prin Concepția pentru operație (CONOPS) se difuzează tuturor structurilor participante la operație, inclusiv unităților specializate de război electronic, planul general astfel încât aceştia să poată pregăti ordinele de operații. Planul de război electronic este parte integrantă a Planului de operații (OPLAN), întocmit la nivelul Comandamentului Operațional Aerian (COA), care are misiunea să conducă operațiile aeriene la nivel național. El va cuprinde: datele despre fazele operației, procedurile şi metodele de operare pentru capabilitățile de război electronic, resursele de război electronic, instrucțiuni de coordonare şi măsuri speciale, obiectivele şi prioritățile pentru fiecare fază a operației. După punerea în aplicare a planului, schimbul de date între celula şi unitățile de război electronic se face utilizând formate de rapoarte standardizate.

Capabilitățile destinate sprijinului aerian de război electronic sunt sub controlul operațional al comandantului componentei operaționale a forțelor aeriene. Resursele de război electronic repartizate subunităților subordonate variază în funcție de tipul de operație şi pot include avioane specializate de război electronic.

În cazul executării unor operații de apărare aeriană a teritoriului național, în cooperare cu aliații, aeronavele cu capabilități speciale de sprijin electronic vor rămâne, cel mai probabil, sub control național, dar vor furniza informații şi comandantului forței.

Evitarea conflictelor şi coordonarea necesară, în cadrul unor operații de apărare aeriană, în context aliat, pe timpul întrebuințării mijloacelor de război electronic, ar trebui realizată la nivelul Centrelor de Operații Aeriene Multinaționale (CAOC), care coordonează forța întrunită destinată îndeplinirii unei misiuni (JTF). La acest nivel va fi abordat impactul războiului electronic asupra C2 şi operațiilor informaționale, precum şi cerințele privind utilizarea spectrului electromagnetic.

În cadrul CAOC/AOC, ofițerul de stat major sau biroul de război electronic, în mod firesc, are responsabilitatea principală pentru planificarea şi integrarea războiului electronic în procesul de analiză, planificare şi execuție,

având ca rezultat producerea ATO (Air Tasking Order), pentru o forță desemnată. Comandanții unităților de aviație vor asigura un punct de contact, un ofițer specialist în război electronic, ce ar putea fi ofițerul de război electronic al bazei (EWO), ca reprezentantul EW în CAOC/AOC, pentru platformele militare din bazele respective. Specialiştii EW din bazele aeriene, prezenți în CAOC/AOC vor participa la planificarea angajării echipamentelor proprii de război electronic şi vor estima/anticipa reprogramarea receptoarelor de avertizare a iradierii radar şi a altor echipamente de război electronic. Ofițerul de stat major specialist în război electronic al CAOC/AOC compune celula IO şi oferă expertiză pentru coordonarea şi includerea aspectelor de război electronic în IO[5].

Esențial este ca ofițerul de stat major specialist din CAOC/AOC să abordeze problematica războiului electronic, prin prisma mijloacelor ce aparțin componentei aeriene, în timp ce ofițerul de EWIO, ca reprezentant al A3-Operații să coordoneze problematica specifică IO cu alte servicii. Cei doi ofițeri vor lucra în strânsă conexiune cu reprezentanții INTEL.

Interfața între reprezentantul specialist în război electronic din CAOC/AOC cu celula IO, prin EWIO al A3-Operații asigură ca toate aspectele de război electronic să fie deplin integrate într-o strategie, analiză şi planificare, contribuind la realizarea ATO.

Planificatorii de război electronic vor sprijini comandantul componentei aeriene, după cum urmează:

- propun misiuni, planifică, coordonează şi alocă forțele EW disponibile;
- realizează o evaluare a operațiilor de război electronic la nivel operativ şi tactic;
- furnizează sprijinul electronic în cadrul operațiilor, prin identificarea cerințelor, integrarea, utilizarea sincronizată a mijloacelor aeriene, repartizarea misiunilor mijloacelor de sprijin electronic în teatrul de acțiuni militare, în scopul îndeplinirii cerințelor comandantului forței.

Eficacitatea întrebuințării forțelor armate moderne este mult dependentă de spectrul electromagnetic. Procesul C2 şi sistemele C2 ale armelor defensive şi ofensive utilizează anumite zone din spectrul electromagnetic pe timpul ducerii operațiilor militare. Ca urmare, dominarea spectrului electromagnetic este obiectivul cheie pentru forțele armate şi trebuie să devină un important factor în succesul operației, ce asigură puterea de foc şi manevra forțelor.

Orice forță adversă va încerca să dezorganizeze sistemele C2 şi să le protejeze pe cele proprii, pe timpul campaniei de îndeplinire a obiectivelor

[5] *Electronic Warfare*, Joint Publication 3-13.1, 25 January 2007, cap. III-V.

militare. Războiul electronic reprezintă principala soluție în conducerea războiului de neutralizare a sistemelor C2 şi include misiuni/activități împărțite în două mari categorii: C2W şi ,,C2 protect / counter C2".

Pentru a opera la toate înălțimile forțele aeriene/aviația militară trebuie să utilizeze sistemele de război electronic pentru a se apăra împotriva:

- sistemelor SAM, ce utilizează senzori electronici şi sistemelor electronice de descoperire, urmărire şi control, electronooptice (EO), în infraroşu (IR) şi ultraviolet (UV);
- artileriei antiaeriene (AAA), care este dependentă de sisteme radar şi/sau EO, destinate descoperirii țintelor şi controlului tragerii;
- sistemelor automate de tragere EO sau radar;
- aeronavelor sau unităților specializate care utilizează mijloace EM pentru atac sau pentru direcționarea atacului asupra emițătoarelor proprii;
- rachetelor antiradiolocație sau aer-aer;
- radarelor dispuse pe aeronave, nave şi la sol, precum şi a sistemelor C2.

Managementul frecvențelor EW şi controlul emisiilor sunt necesare pentru:

- a evita perturbarea sistemelor ESM proprii;
- a ajuta sistemele ESM proprii în identificarea corectă a emițătorilor;
- a contracara ESM, ECM şi ARM-ul inamic;
- a preveni interferența cu sistemele sau cu operațiile proprii.

O altă problemă de interes vital, pe timpul executării operațiilor de apărare aeriană o reprezintă evitarea *interferenței reciproce*. Problemele de interferență reciprocă pot fi minimizate, de exemplu, prin identificarea corectă de către sistemele ESM a emițătorilor proprii. În schimb alegerea/utilizarea unor regimuri de lucru sau utilizarea unor parametrii, planificați/ programați anterior, în funcție de forțele proprii sau aliate dislocate în zonă, poate ajuta la evitarea unor nereguli privind identificarea şi interferența reciprocă.

Planificarea acțiunilor de război electronic în operațiile multinaționale

Acțiunile de război electronic sunt parte integrantă a operațiilor multinaționale. De regulă, în operațiile multinaționale este utilizată *Doctrina de război electronic a NATO,* care este instrumentul principal pentru planificarea şi executarea războiului electronic în cadrul forței multinaționale (MNF).

Planificarea războiului electronic în cadrul forței multinaționale este mai dificil de realizat din cauza definirii limitate a conceptelor de securitate a

informațiilor, a echipamentelor diferite de criptare, a diferențelor dintre nivelurile de antrenare ale forțelor implicate şi a barierelor de limbaj.

Recunoaşterea şi înțelegerea terminologiei şi a procedurilor folosite constituie o sarcină de bază pentru ofițerii de război electronic din cadrul forței multinaționale. De asemenea, aceştia stabilesc liniile directoare pentru acțiunile de război electronic în cadrul planurilor operaționale întrunite, ținând cont de:

- securitatea informațiilor cu caracter național;
- necesitatea furnizării unor informații utile pentru îndeplinirea misiunii.

Comandantul forței multinaționale stabileşte responsabilitățile pentru gestionarea resurselor de război electronic în operațiile multinaționale între componentele statului major multinațional, după cum urmează:

- *structura de operații* (J3) răspunde de planificarea şi integrarea operațiilor de *EW* în acțiunile de luptă;
- *structura de război electronic din statul major* are responsabilități similare cu cele prezentate în paragraful 1. Ofițerii de legătură dintre unitățile de *EW* asigură interpretarea corectă a planurilor şi procedurilor de război electronic hotărâte de comandantul forței multinaționale;
- *ofițerii de război electronic din cadrul alianței/coaliției* cunosc capacitățile şi cerințele operaționale ale forțelor proprii, cunosc posibilitățile de sprijin național şi structura comenzii şi controlului, gestionează resursele de război electronic şi posedă avizul de securitate național echivalent cu nivelul de clasificare al informațiilor militare în acord cu reglementările în vigoare.

METODE ŞI TEHNICI DE EXECUTARE A RĂZBOIULUI ELECTRONIC ÎN OPERAŢIILE DE APĂRARE AERIANĂ

THE METHODS AND TECHNIQUES TO EXECUTION THE ELECTRONIC WARFARE FOR THE AIR DEFENCE OPERATIONS

Costel LĂCĂTUŞU*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Eficacitatea Forțelor Aeriene moderne depinde, în mare măsură, de utilizarea spectrului electromagnetic. În prezent, spectrul electromagnetic este o resursă finită, care devine din ce în ce mai prețioasă. Un singur avion de luptă poartă astăzi mai multe sisteme dependente de spectrul electromagnetic. Dintre acestea putem aminti: radioaltimetre, sisteme GPS, radiofaruri, radare de control al focului, sisteme integrate de război electronic pentru bruiaj sau detecția radarelor inamice.

The effectiveness of modern military air forces is heavily dependent upon the use of electromagnetic spectrum. At present, the electromagnetic spectrum is a finite resurce, and is has become precious. A single military fighter airkraft will carry many systems dependant on the spectrum. The list could include: radar altimeter, global positioning system, instrument landing system, fire-control radar, electronic warfare systems for jamming or detection of enemy radars.

Cuvinte cheie: război electronic, spectru electromagnetic, metode şi tehnici, operații aeriene, apărare aeriană.
Keywords: electronic warfare, electromagnetic spectrum, methods and techniques, air operations, air defence.

„Dacă din informație excludem electronica, războiul revine la epoca fanioanelor, a curierilor şi a depeşelor.”
James Adams

* e-mail*: lacatusucostel @yahoo.com*

Începutul noului mileniu este caracterizat de o dinamică fără precedent a evenimentelor, cu schimbări politice şi economice profunde, la nivel global şi regional, care au un impact major asupra securității şi stabilității. Dezvoltarea fără precedent a tehnologiilor, în toate domeniile vieții economico-sociale, a schimbat şi va schimba radical conținutul şi fizionomia războiului.

La rândul său, războiul electronic este deja considerat ca fiind o componentă majoră a strategiei militare[1], el asigurând, în armatele moderne, scoaterea din funcțiune sau neutralizarea, în primă instanță, a sistemelor C4I (Comandă, Control, Comunicații, Calculatoare şi Informații) ale inamicului, favorizând astfel libertatea de acțiune în luptă a trupelor proprii.

Concomitent, acțiunile militare moderne, indiferent de amploarea lor, nu pot fi concepute fără prezența activă a forțelor aeriene (aviație, radiolocație, artilerie antiaeriană şi rachete sol-aer), care sunt capabile să execute lovituri rapide, prin surprindere şi cu mare putere de distrugere, cu efecte puternice şi de lungă durată asupra potențialului şi coerenței acțiunilor adversarului.

Împletirea armonioasă a acțiunilor în spațiul aerian cu acțiunile în spațiul electromagnetic, va duce, indubitabil la succesul în luptă al părții care va avea inițiativa.

Existența, în viitorul apropiat, a câmpului de luptă cibernetizat ridică, printre altele, două aspecte cu semnificații aparte pentru forțele aeriene naționale. Primul aspect se referă la integrarea procesului de informatizare a conducerii trupelor cu sistemele de armament, la apariția şi utilizarea roboților, vehiculelor telecomandate şi a munițiilor inteligente. Al doilea aspect va fi definit de metodologia lucrului în condițiile cibernetizării, a scenariilor de luptă şi, mai ales, a desfăşurării unor acțiuni de luptă cu utilizarea simultană a trupelor şi a elementelor prin care se monitorizează activitatea inamicului, reacțiile trupelor proprii, influența condițiilor de mediu şi se realizează oportunitatea şi eficiența hotărârilor luate.

Astfel, putem aprecia, în mod întemeiat, că electronica şi informatica constituie suportul principal al luptei aeriene, caracterizată prin acțiuni în timp real, iar executarea războiului electronic de către inamic şi chiar de către trupele proprii, asupra sistemelor de arme de la sol şi de la bordul aeronavelor ar determina prejudicii grave, cu implicații deosebite asupra operațiilor aeriene, dacă nu s-ar lua măsuri corespunzătoare pentru protecția electronică a forțelor proprii. În aceste condiții, putem aprecia că operațiile de apărare aeriană a teritoriului național sunt însoțite de o amplă confruntare electronică, în continuă dezvoltare şi diversificare, a cărei contribuție la obținerea succesului devine din ce în ce mai importantă.

În calitatea sa de armă de luptă, războiul electronic trebuie să fie încadrat strict în concepția operațiilor desfăşurate şi să se execute în strânsă concordanță cu acțiunea armelor utilizate. Concomitent, trebuie realizat un management judicios al activităților desfăşurate în spectrul electromagnetic, de către mijloacele electronice ale forțelor proprii.

Forțele aeriene, reprezentând „vârful de lance" în desfăşurarea acțiunilor militare moderne, trebuie să organizeze, să planifice şi să aplice în mod corect

[1] *Electronic Warfare,* Joint Publication 3-13.1, 25 January 2007.

măsurile specifice războiului electronic, evitând astfel degradarea sau neutralizarea propriilor sisteme informaționale, de comandă şi control a trupelor şi armelor, a sistemelor de senzori utilizați în sprijinul luptei, precum şi a sistemelor de supraveghere şi recunoaştere, de navigație şi de localizare. Totodată vor fi evitate acțiunile de dezinformare electronică şi mascare executate de adversar.

Procesul de comandă şi control, în cadrul operațiilor de apărare aeriană se bazează pe utilizarea unor porțiuni din spectrul electromagnetic. În consecință, pentru a se realiza o funcționare eficientă a sistemului de comandă-control, este necesară dominarea spectrului electromagnetic. Acest deziderat se realizează printr-o planificare, organizare şi executare judicioasă a acțiunilor de război electronic îndreptate împotriva mijloacelor electronice adverse şi prin adoptarea unui set de tactici, tehnici şi proceduri, pentru acțiuni specifice războiului electronic, prin care forțele aeriene proprii să se protejeze de acțiunile de război electronic executate de adversar, şi să-şi ducă la bun sfârşit misiunile primite.

Puterea aeriană (spațială) şi tehnologia au fost întotdeauna legate de-a lungul istoriei operațiilor aeriene (spațiale). Această conexiune este evidentă prin prisma mijloacelor, dispozitivelor şi tacticilor de luptă necesare supraviețuirii în mediul aerian şi spațial. În prezent, sistemele de armament şi cele de sprijin, se bazează pe tehnologii diverse, comunicații, radare, sisteme în infraroşu, electrono-optice, în ultraviolet şi laser, atât pe timp de pace, cât şi pe timp de război. Utilizarea fără restricții a mediului electromagnetic este vitală pentru asigurarea succesului în luptă pentru orice tip de operație militară.

Forțele Coaliției au executat, în Irak şi Kuweit (DESERT STORM), misiuni aeriene după câştigarea controlului asupra spectrului electromagnetic. Controlul spectrului electromagnetic are un impact major asupra succesului operațiilor militare.

Războiul electronic reprezintă un multiplicator de forță. El acționează la toate nivelurile unui conflict, de la autoprotecție până la includerea acestuia în planurile de atac operațional[2]. Când acțiunile de război electronic sunt integrate corespunzător, cu alte operații militare, este obținut un efect sinergetic, pierderile sunt minimizate şi eficacitatea sporită. Războiul electronic este strâns legat de evoluția tehnologiei. Apariția radarului şi-a demonstrat eficiența, în cel de-al Doilea Război Mondial, permițând dezvoltări ulterioare de radare mai performante, senzori, sisteme de bruiaj şi contramăsuri. La scurt timp după apariția radarelor au fost dezvoltați, ca o contramăsură, dipolii pasivi. Tehnologia actuală a permis apariția unor noi capabilități, cum ar fi: utilizarea microundelor, laserilor, sistemelor electronooptice, procesării digitale a semnalelor şi utilizarea modurilor de operare programabile. Estimarea dezvoltărilor tehnologice viitoare reprezintă un element important pentru viitorul războiului electronic şi supraviețuirea forțelor proprii.

Forțele aeriene proprii sau aliate trebuie să fie pregătite să opereze într-un mediu electromagnetic nepermisiv şi să înțeleagă cum războiul electronic poate asigura creşterea eficacității forței. În plus, operațiile de război electronic se extind de la suprafața Pământului până în spațiu.

[2] Constantin Iulian Vizitiu, *Război electronic*, vol. I, Academia Tehnică Militară, 2005.

Forțele aeriene utilizează spectrul electromagnetic în multe aplicații, prin comunicații şi prin sistemele de detecție, identificare şi analizare a țintelor. Aplicarea cu eficacitate a războiului electronic, în sprijinul îndeplinirii obiectivelor misiunii, se realizează prin descoperirea, identificarea, însoțirea, angajarea luptei şi evaluarea adversarului, în acelaşi timp cu interzicerea executării de către adversar a acestor activități.

Planificatorii, operatorii şi specialiştii implicați în acțiunile de război electronic, la nivelul Forțelor Aeriene, trebuie să înțeleagă avansul tehnologic şi amenințările posibile pentru a asigura utilizarea optimă a spectrului electromagnetic şi protecția forțelor proprii.

Războiul electronic este parte integrantă a majorității operațiilor militare. Este responsabilitatea comandanților de a încorpora aspectele privitoare la războiul electronic în toată planificarea operațională. Războiul electronic trebuie să fie coordonat la toate nivelurile de planificare şi execuție ale acestuia, pentru a optimiza acțiunile de atac şi sprijin electronic, executate pe timpul desfăşurării operațiilor de apărare aeriană, în timp ce efectele neintenționate, cum ar fi interferența reciprocă între forțele proprii/aliate sunt evitate sau minimizate.

Războiul electronic are trei componente principale: atacul electronic (EA), protecția electronică (EP) şi sprijinul electronic (ES). Toate cele trei componente contribuie la obținerea succesului în operațiile de apărare aeriană, participând la efortul integrat al operațiilor informaționale. Controlul spectrului electromagnetic este obținut prin protecția sistemelor proprii şi atacarea sistemelor adversarului. Atacul electronic limitează adversarul în utilizarea spectrului electromagnetic, protecția electronică protejează utilizarea spectrului electronic pentru forțele amice, iar sprijinul de război electronic permite realizarea unei estimări precise a situației pentru comandant în zona operațională. Toate cele trei componente trebuie corect integrate pentru a fi eficiente, prin urmare comandanții ar trebui să asigure integrarea la maxim a războiului electronic, informațiilor, supravegherii şi cercetării (ISR), precum şi a altor funcții ale operațiilor informaționale.

Războiul electronic este purtat în întreg spectrul electromagnetic pentru a asigura şi a menține un control efectiv asupra acestuia, prin folosirea integrată a detecției, interzicerii, înşelării, întreruperii şi distrugerii[3].

Întrebuințarea războiului electronic în plan tactic-operativ presupune angajarea mijloacelor aeropurtate şi terestre, incluzând vehiculele cu şi fără pilot. Controlul spectrului electromagnetic şi utilizarea eficientă a războiului electronic poate aduce un avantaj, dar când acestea sunt folosite impropriu, fără o coordonare precisă, pot creşte riscurile asupra forțelor proprii. Un bruiaj, folosit la momentul nepotrivit, poate aduce în centrul atenției situații care altfel nu sunt detectate de către inamic sau poate interzice folosirea anumitor frecvențe de către forțele proprii.

Bruiajul, capcanele termice, dipolii reflectorizanți şi machetele vor afecta capacitatea inamicului de a descoperi, fixa, urmări, culege, ochi şi angaja țintele.

[3] Electronic Warfare, *Joint Publication 3-13.1,* 25 January 2007.

Sistemele dirijate prin radar (radiolocație) îşi vor pierde din eficacitate în condiții de război electronic. Probabilitatea de a avea succes într-o operație aeriană creşte atunci când războiul electronic este angajat adecvat. Acesta devine un element cheie în angajarea cu succes a forțelor aeriene şi a sistemelor de apărare aeriană cu baza la sol.

În general, forțele aeriene, folosesc spectrul electromagnetic pentru comunicații, supraveghere, cercetare, navigație, diferite sisteme de arme/platforme, pentru protecția proprie sau a altor utilități. Ca element caracteristic, emisiile din cadrul acestui spectru nu respectă limitele artificiale şi punctele de hotar care separă națiunile sau forțele, nici alte limite geografice, politice sau militare. În consecință, orice comandant angajat în orice formă de operațiune militară trebuie să încerce să domine folosirea şi exploatarea spectrului electromagnetic.

Dominația spectrului electromagnetic este o componentă crucială a majorității operațiilor militare moderne bazate pe folosirea intensă a sistemelor informatice, de comunicații şi electronice, în general.

Multe dintre caracteristicile sistemelor care utilizează energia electromagnetică sunt comune, situație care determină forțele ce le exploatează să stabilească proceduri de operare în comun. Aceste proceduri permit coordonarea acțiunilor desfăşurate în scop operațional, în mediul electromagnetic, pentru obținerea succesului în acțiunile militare. Ca o consecință, mediul electromagnetic a început să fie perceput şi analizat ca un mediu operațional. De fapt, în definirea noilor concepte care se utilizează, în diferite domenii conexe mediului electromagnetic, inclusiv cel al războiului electronic, se porneşte, tot mai des, de la premisa că mediul electromagnetic este, şi va fi, un mediu operațional, de ducere a acțiunilor de război, reprezentând acel mediu invizibil prin care se propagă undele radio, undele luminoase şi energia dirijată.

Mediile operaționale reprezintă locurile de desfăşurare a operațiilor şi acțiunilor militare, în toate formele, în care se obțin efectele pentru tipul de operație planificat. Acestea cuprind, în mod clasic, mediile: terestru, maritim, aerian şi cosmic.

În opinia mea, urmărind modul de acțiune al forțelor aeriene în ultimele conflicte, pe fondul utilizării masive a acțiunilor de război electronic, întrebuințarea echipamentelor de război electronic de la bordul aeronavelor, pe timpul participării la diferite misiuni, nu trebuie făcută la întâmplare, ci trebuie să fie atent şi din timp organizate şi planificate, astfel încât rezultatul utilizării lor să fie optim. Pentru aceasta, este absolut necesară stabilirea, de către specialiştii în război electronic, în colaborare cu planificatorii, după o atentă analiză a zonei de desfăşurare a operațiilor, a caracteristicilor tehnico-tactice ale mijloacelor de război electronic, probabile, întrebuințate de inamic şi de trupele proprii şi, nu în ultimul rând, a condițiilor meteo, a unor tehnici şi tactici de utilizare a mijloacelor de război electronic şi de autoprotecție de la bordul aeronavelor proprii, de genul celor pe care le voi prezenta în continuare.

Astfel, pentru a nu dezvălui prematur poziția şi intențiile aeronavei, datorită activării improprii sau accidentale a subsistemelor de reacție la amenințări, se va

avea în vedere ca, în cazul în care receptorul de avertizare a iradierii activează automat subsistemele electronice sau mecanice de contramăsuri, această funcție automată să fie dezactivată până la intrarea în zona în care se presupune că există amenințări în spectrul electromagnetic.

Dacă pentru a executa unele misiuni apare necesitatea survolării spațiului aerian al unor state aliate, trebuie să fie dezactivate subsistemele de autoprotecție electronică, în afara cazului în care aeronava este supusă unui atac direct (aceasta va evita deconspirarea prematură a avionului şi posibilitatea interferării acestora cu echipamentele radioelectronice proprii sau aliate, care pot considera contramăsurile radioeletronice ca ostile şi pot trece la angajarea acestora).

Pe timpul executării operațiilor de apărare aeriană trebuie respectate procedurile planificate de bruiaj, în vederea obținerii unui beneficiu mutual optim (se va evita astfel deconspirarea inutilă a tuturor membrilor formației). Totodată nu se vor activa sistemele de autoprotecție electronică ale aeronavelor, când se zboară sub protecția unui nor de bruiaj pasiv de dipoli, decât atunci când aeronava este supusă unui atac direct (utilizarea sistemelor de contramăsuri electronice active pot evidenția aeronava pe fondul protecției norului de dipoli metalici şi facilita inamicului pregătirea şi executarea tragerii, ca şi în lipsa bruiajului).

Bruiajul dipol se utilizează, în principiu, pentru a asigura ecranarea (screening) aeronavelor ce execută misiuni de nivel tactic, la orice altitudine de zbor şi este întrebuințat pentru înşelarea apărării antiaeriene inamice. Totuşi, coridoarele sau norii de bruiaj dipol pot rareori oferi o protecție adecvată într-un spațiu cu o arhitectură diversă şi complexă şi o mare densitate de mijloace de apărare antiaeriană, în majoritatea cazurilor, pentru a mări protecția aeronavelor, el este combinat cu alte tipuri de bruiaj sau mijloace de neutralizare a amenințărilor concomitent cu executarea unor manevre tactice adecvate de înşelare.

Se utilizează, de asemenea, bruiajul dipol pentru a masca deplasarea şi intențiile avioanelor care se îndreaptă spre țintă prin procedeul *pop-up* (la joasă altitudine, urmărind detaliile solului) sau pentru a masca punctele de intrare sau de ieşire în/din zonele de acțiune. Se utilizează, de asemenea, bruiajul dipol, în spațiul aerian propriu sau aliat, pentru a proteja aeronavele ce execută supravegherea, recunoaşterea sau pentru mascarea unor platforme aeriene de importanță deosebită.

Cel mai important lucru, în opinia mea, de care trebuie să se țină cont în momentul planificării şi executării acțiunilor de lansare a bruiajului pasiv dipol este faptul că acesta ar putea influența negativ operațiile forțelor proprii sau aliate, şi în particular, pe cele de apărare antiaeriană.

Pe timpul executării oricărui tip de misiune este de aşteptat ca avionul să fie detectat şi să se acționeze împotriva lor cu sisteme SIGINT, de bruiaj sau de înşelare. Este cunoscut faptul că, în condițiile actuale de ducere a războiului, comunicațiile aer-aer între avioane pot fi afectate sau întrerupte de la o distanță de peste 200 km de poziția sistemelor inamice. Cu cât avioanele se apropie mai mult de teritoriul inamic, cu atât mai mult comunicațiile cu stațiile de la sol vor fi mai dificile sau chiar imposibile. Comunicațiile sol-aer deasupra teritoriului inamic sunt

virtual imposibile. O grupare de nivel divizie are în dotare mai mult de 20 de sisteme de detecție şi bruiaj[4].

Obiectivele bruiajului tactic, de obicei, includ legăturile de control aerian pentru operații de interdicție, de contracarare a inamicului aerian, de sprijin aerian ofensiv, de transport aerian şi operații aeriene combinate. Cele mai importante dintre acestea sunt considerate legăturile folosite de Controlorul Aerian Înaintat (FAC – Forward Air Controller) pentru comunicarea cu avioanele ce execută sprijin aerian apropiat (CAS-Close Air Suport). În paralel se vor folosi mijloacele de înşelare împotriva legăturilor folosite pentru dirijarea operațiilor aeriene tactice.

În concluzie, acțiunile de război electronic, în cadrul operațiilor de apărare aeriană, prin utilizarea eficientă a detecției, interzicerii, înşelării, întreruperii şi a distrugerii asigură informații în timp util, măreşte avantajul în luptă, prin întreruperea utilizării spectrului electromagnetic de către adversar, în momente critice şi poate asigura continuitate forțelor proprii în utilizarea spectrului electromagnetic. Efectul sinergic al tehnicilor variate de război electronic pot afecta semnificativ sistemele integrate de apărare aeriană, senzorii, comunicațiile, sistemele de arme şi comandă-control (C2).

Recentele operații desfăşurate, în diferite teatre de acțiuni, la care au participat şi structuri ale Armatei Române sau cadre de conducere în structurile de comandament ale forțelor militare multinaționale, sau exercițiile executate în comun cu aliații şi partenerii noştri, au demonstrat necesitatea existenței, la toate structurile militare, a unui ansamblu coerent de capacități acționale specifice războiului electronic.

[4] Constantin Teodorescu, Constantin Alexandrescu, *Războiul electronic contemporan*, Editura Sylvi, 1999.

INFLUENȚA REGIUNILOR MUNTOASE ASUPRA TACTICILOR, TEHNICILOR ŞI PROCEDEELOR LUPTEI ÎN TEREN MUNTOS

UPLAND REGIONS INFLUENCES OF TACTICS, TECHNIQUES AND PROCEDURES IN THE FIGHT MOUNTAINOUS TERRAIN

Gl.bg. (r) drd. Petru TOADER*

Lupta în munți este o luptă atât cu ajutorul, cât şi împotriva terenului care are o influență decisivă. Lupta în munți este mai mult o luptă de infanterie, deoarece muntele limitează forțele şi mijloacele ce pot fi puse în acțiune, iar rezultatul luptei depinde de abilitatea adaptării la teren a acțiunilor şi nu de numărul (cantitatea) forțelor care acționează.

The mountain operations involve battles both with the support of the terrain and against it. Moreover, this kind of warfight is an infantry battle because the mountain imposes restraints in the forces and equipment used and the result depends on the ability to adapt the operations to the terrain not on the quantity of forces.

Cuvinte cheie: teren muntos, putere de luptă, operații de mobilitate.
Keywords: *mountain, battle power, mobility operations.*

Relieful, natura solului şi condițiile meteorologice din raioanele muntoase imprimă particularități în ducerea acțiunilor de luptă şi în întrebuințarea unităților de diferite arme în luptă.

Compartimentarea accentuată a terenului – determină ducerea acțiunilor de luptă pe direcții, în lungul crestelor, văilor şi pe platouri, limitează desfăşurarea forțelor şi manevra lor de pe o direcție pe alta. Acțiunile în afara acestora au caracter temporar şi se duc, de regulă, cu forțe reduse. Acțiunile de luptă duse pe direcții determină mărirea intervalelor dintre mari unități, unități şi subunități şi existența flancurilor descoperite; ca urmare a direcților de acțiune puțin dezvoltate, concentrarea forțelor şi mijloacelor, uneori, se face pe fronturi mai mici.

* e-mail: *nuszkaiavon@yahoo.com*

Terenul muntos puternic frământat – oferă aliniamente naturale puternice şi posibilitatea executării focului de flanc, încrucişat, etajat şi pumnal, însă îngreunează observarea, folosirea razanței armamentului, manevra de foc, forțe şi mijloace, executarea lucrărilor genistice, precum şi cooperarea.

Existența unor acoperiri pe distanțe mari a căilor de acces ascunse şi a spațiilor moarte uşurează mascarea şi dispunerea trupelor, executarea manevrei şi realizarea surprinderii şi favorizează acțiunile duse cu subunități mici în flancul şi spatele dispozitivului de luptă al adversarului. În acelaşi timp, creează o serie de servituți în organizarea observării şi a sistemului de foc cu toate categoriile de armament.

Rețeaua de drumuri este orientată, de regulă, de-a lungul văilor, cursurilor de apă şi defileurilor, drumurilor înguste, sinuoase, cu urcuşuri şi coborâşuri repezi, având curbe cu rază mică, îngreunează deplasarea tehnicii şi reduc posibilitățile de regrupare şi manevră ale trupelor de pe o direcție pe alta şi chiar pe aceeaşi direcție. Drumurile, potecile şi defileurile înguste pot fi uşor blocate, mai ales în punctele obligate de trecere, iar potecile de munte deşi numeroase, fiind înguste şi cu pante repezi, permit deplasarea trupelor numai pe jos. În munți, recunoaşterea comunicaților, amenajarea şi menținerea practicabilității acestora, constituie condiții importante pentru succesul acțiunilor de luptă.

Schimbarea bruscă a situației meteorologice, chiar în cursul aceleiaşi zile, exercită o influență deosebită asupra pregătirii şi ducerii acțiunilor de luptă. Terenul care poate fi străbătut relativ uşor şi în siguranță într-o zi, poate deveni impracticabil în ziua următoare sau chiar în aceeaşi zi. Variația bruscă a temperaturii, ceața, vegetația montană îngreunează obsevarea şi executarea focului, orientarea şi menținerea direcției, împiedică descoperirea obiectivelor şi determinarea distanțelor. Lățimea, adâncimea şi viteza curentului apelor de munte depind de anotimp şi de starea vremii; ploile de toamnă şi dezghețul de primăvară ridică cotele apelor.

Ecranarea şi reflectarea undelor electromagnetice, de către masivele muntoase, precum şi absorbția exercitată de către păduri, constituie principalele efecte ale terenului muntos asupra funcționării mijloacelor radio şi radioreleu, ceea ce influențează nemijlocit asupra realizării legăturii pentru conducerea trupelor.

Numărul redus de localități şi dispunerea acestora de-a lungul văilor creează greutăți în aprovizionarea trupelor şi în adăpostirea acestora pe timp de iarnă.

Pe timp de iarnă, principalii factori care influențează acțiunile de luptă sunt: grosimea stratului de zăpadă, temperatura scăzută şi schimbarea continuă a acesteia, care produce înghețuri, dezghețuri, viscol, furtună, ceață,

timpul scurt de lumină. Grosimea stratului de zăpadă limitează direcțiile de acțiune (atât de front cât şi de adâncime), reduce posibilitățile de deplasare şi capacitatea de manevră a trupelor. În acelaşi timp, creşte importanța executării manevrei subunităților pe schiuri. Rețeaua de drumuri are alt aspect decât cel obişnuit, unele drumuri practicabile vara se troienesc, zăpada nivelează neregularitățile terenului, iar în locul drumurilor şi potecilor vechi se creează altele. Stratul de zăpadă gros şi depunerea neuniformă îngreunează orientarea, organizarea sistemului de foc şi executarea observării. Temperatura scăzută, mai ales în timpul nopții, precum şi variațiile bruşte şi dese ale acesteia, influențează asupra rezistenței fizice, echipării şi hrănirii militarilor, funcționării armamentului şi tehnicii de luptă. În aceste condiții, controlul localităților şi acoperirilor are o importanță deosebită. Ritmul acțiunilor de luptă scade datorită greutăților ce apar în deplasarea tehnicii de luptă, din cauza zăpezilor abundente, viscolelor şi ceței. Timpul scurt de lumină măreşte durata acțiunilor de luptă pe timp de noapte şi favorizează realizarea surprinderi, executarea manevrei de învăluire şi întoarcere.

Folosirea tehnicii de luptă (tancuri, transportoare blindate, maşini de luptă) şi a autovehiculelor de transport este îngreunată şi limitată de: scăderea presiunii atmosferice, înrăutățirea condițiilor rutiere, variațiile de temperatură care duc la creşterea consumului specific de combustibil, reducerea puterii motoarelor, creşterea volumului lucrărilor de întreținere a tehnicii. Deplasarea autovehiculelor pe drumuri de munte caracterizate prin urcuşuri şi coborâşuri abrupte şi lungi, curbe care impun efectuarea virajelor cu rază foarte mică şi lipsite de vizibilitate, poduri multe şi obligate de trecere, complică mult conducerea autovehiculelor, îndeosebi a tancurilor, maşinilor de luptă ale infanteriei şi a celor care tractează material de artilerie şi remorci.

Din evidența caracteristicilor principale ale terenului muntos şi ale climei se poate concluziona influența acestora asupra ducerii acțiunilor de luptă. În acest sens subliniem faptul că ofensiva se desfăşoară după principiile generale cuprinse în doctrinele şi manualele de luptă, având unele particularități referitoare la: realizarea surprinderi; manevra forțelor şi mijloacelor; dispersarea şi concentrarea forțelor; ritmul ducerii acțiunilor de luptă.

Surprinderea se poate realiza mai uşor, folosind porțiunile de teren acoperite şi greu accesibile, în scopul lovirii adversarului în flanc şi spate.

Apărarea în teren muntos este forma de luptă care prezintă avantaje, în special în ceea ce priveşte: economia de forțe şi mijloace; folosirea avantajelor terenului; realizarea unui puternic sistem de foc.

În munți, dispozitivele de luptă se caracterizează prin: gruparea foarte pronunțată a forțelor şi mijloacelor pe direcții, funcție de importanța acestora; eşalonarea mai adâncă determinată de capacitatea redusă a direcțiilor

accesibile, necesitatea intensificării eforturilor în adâncime şi de greutatea executării regrupărilor laterale; repartiția forțelor şi îndeosebi a mijloacelor de la început în cadrul dispozitivului de luptă, astfel încât marile unități (unitățile) să poată îndeplini misiunea primită în compunerea inițială, fără a se mai aştepta executarea manevrelor de forțe şi mijloace de pe o direcție pe alta; constituirea unor rezerve puternice de toate armele pe fiecare direcție importantă; dispunerea frecventă a artileriei de-a lungul comunicațiilor şi eşalonarea pozițiilor de tragere în adâncime; constituirea detaşamentelor de întoarcere de valori diferite; folosirea frecventă a forței aeromobile.

Acțiunile de luptă au un pronunțat caracter de independență, se duc pe direcții, cu aplicarea frecventă a manevrelor de învăluire şi întoarcere în cooperare cu forțele aeromobile şi aviația de sprijin nemiljlocit. Cucerirea punctelor importante din teren cum sunt trecătorile (pasurile, defileele), nodurile orografice, nodurile de comunicații, înălțimile dominante, controlul depresiunilor montane şi platourilor, determină obținerea succesului. La cucerirea acestor puncte cheie, un rol important revin forțelor aeromobile, detaşamentele de întoarcere (înaintate). Efortul principal este direcționat pe cale mai accesibile direcții de pătrundere (văi, creste, platouri) acolo unde există cel puțin o comunicare accesibilă tehnicii de luptă şi posibilitatea întrebuințării tuturor armelor, şi conferă acțiunii un puternic caracter de unitate. Direcțiile favorabile pentru ofensivă sunt axate pe comunicațiile care permit deplasarea tehnicii grele.

Terenul muntos favorizează lupta de apărare. Obstacolele naturale şi artificiale acoperite cu foc etajat, de flanc, pumnal şi încrucişat cu toate categoriile de armament, permit organizarea unei apărări puternice cu forța şi mijloace puține. Baza apărării o constituie sistemul de puncte de sprijin de companie şi de pluton, pe cât posibil cu legătură de foc între ele, organizate pe înălțimile dominante şi pantele adiacente pentru menținerea obiectivelor de importanță tactică, cum sunt văile largi, trecătorile, defileurile, nodurile orografice şi de comunicații. Apărarea se organizează circular, o atenție deosebită se acordă asigurării flancurilor şi intervalelor dintre unități (subunități), măsurilor pentru interzicerea manevrelor de învăluire şi întoarcerile executate de adversar.

Concluziile desprinse din analiza caracteristicilor zonei muntoase sub aspectul influenței asupra pregătirii şi ducerii acțiunilor de luptă, trebuie luate în considerare în procesul de integrare şi coordonare a sistemelor de operare în luptă, în „scopul concentrării efectelor produse în spațiul de desfăşurare a acțiunilor, realizării şi menținerii puterii de luptă”[1]. Acțiunile în zona

[1] *F.T. I-1 Manualul pentru luptă al brigăzii mecanizate (infanterie, infanterie uşoară),* Bucureşti 2005, p.53

muntoasă sunt duse la trei nivele de valoare operațională a terenului. Nivelul unu – terenul este localizat pe fundul văilor şi în lungul principalelor căi de comunicație. La acest nivel pot acționa structurile mecanizate, dar spațiul de manevră este adesea restricționat, necesitând o acțiune întrunită a structurilor uşoare şi a celor mecanizate care pot acționa pe liniile principale de comunicații, urmând direcțiile de vale. Nivelul doi – terenul este localizat între vale şi creastă, cu drumuri înguste şi poteci care servesc ca linii secundare de comunicații, traversând crestele. La acest nivel mobilitatea forțelor este redusă, putând acționa, de regulă, forțe uşoare pe versanții adiacenți văii şi pe crestele care domină valea. Manevra acestor forțe va influența acțiunile desfăşurate la nivelul unu. Nivelul trei, include terenul dominant din zonele de mare altitudine, unde mobilitatea este greu de realizat şi menținut. La acest nivel acționează forțe uşoare (specializate) care pot executa manevre în flanc şi spate pentru lovirea forțelor adverse ce acționează la nivelul doi şi unu. De la acest nivel se pot executa acțiuni de infiltrare pentru atacul liniilor de comunicații, formațiuni logistice, infrastructuri de comandă. Fiecare nivel operațional al terenului influențează aplicarea tacticilor, tehnicilor şi procedurilor necesare pentru obținerea succesului. Lupta pentru controlul liniilor majore de comunicații de nivel unu se dezvoltă pe crestele şi înălțimile de la nivelul doi. În acelaşi timp, întoarcerea (învăluirea) şi cucerirea punctelor-cheie (dominante) şi zonelor de teren decisiv de la nivelul doi poate fi declanşată de forțele de asalt care acționează la nivelul trei (mare altitudine). Structura zonei de operații în munte este constituită dintr-o rețea de puncte-cheie ale terenului. Identificarea şi controlul punctelor cheie (dominante) din teren, la fiecare nivel operațional al terenului, constituie baza pentru succesul manevrei în munți şi pentru menținerea libertății de acțiune.

Înainte de a evidenția influența zonei muntoase asupra puterii de luptă a structurilor de manevră, este necesară clarificarea termenilor de putere, potențial şi capacitate. Puterea este definită în Dicționarul explicativ al limbii române ca fiind „capacitatea, însuşirea, posibilitatea fizică, morală şi intelectuală de a acționa, de a realiza ceva”[2]. Potențialul este definit, în acelaşi dicționar, astfel: „care are, în sine, toate condițiile esențiale pentru realizare, care există ca posibilitate, care reprezintă o acțiune posibilă fără să precizeze dacă se realizează sau nu”[3]. În acelaşi dicționar „capacitatea” este definită ca „posibilitatea de a lucra într-un domeniu, de a realiza ceva”[4].

[2] *Dicționarul explicativ al limbii române,* Bucureşti, Editura Academiei, 1984, p. 765.
[3] *Ibidem*, p. 728.
[4] *Dicționarul explicativ al limbii române,* Bucureşti, Editura Academiei, 1984, p. 117.

Potrivit *Lexiconului militar*, capacitatea de luptă este definită ca „totalitatea posibilităților pe care le are o unitate, mare unitate sau armata în întregime de a desfăşura acțiuni de luptă cu succes”[5].

Interpretând triada potențial – capacitate – putere de luptă, pe baza a două sisteme definitorii, staticul şi dinamicul, putem aprecia că din punct de vedere static, capacitatea reprezintă „potențialul”, iar în dinamică, capacitatea poate deveni „putere”. Pe baza acestor considerente, definirea puterii de luptă desemnează „aplicarea într-un sistem integrat şi împotriva unui opozant a forței letale şi non-letale a unei structuri militare, în vederea realizării scopului luptei”[6]; exprimă „puterea de luptă ca un sistem de stare dinamică, care poate evolua sau involua în raport cu elementele şi factorii săi”[7].

Puterea de luptă a unităților din compunerea forțelor terestre exprimă abilitatea acestora de a executa operații prin combinarea vectorială a elementelor: „comanda, puterea de lovire, informațiile, protecția”[8], la care mai trebuie adăugat şi sprijinul logistic.

Comanda şi controlul se exercită pe baza următorilor factori: uman, organizatoric şi procedural. Factorul uman presupune existența unor comandanți pregătiți să ia decizii pe baza unui risc calculat şi a unei aprecieri corecte a echilibrului între concentrarea efortului, economia de forțe şi securitatea (protecția) forțelor. Disciplina bazată pe autocontrol trebuie formată la toți comandanții şi trebuie exprimată prin curaj, echilibru, agresivitate şi hotărâre în situații de criză, altfel moralul va fi afectat, nu poate fi menținută acțiunea ofensivă, iar scopul acțiunii nu va mai fi atins.

Factorul organizatoric presupune ca forțele repartizate pentru o anumită misiune să fie grupate sub o singură comandă, altfel selectarea şi menținerea obiectivului acțiunii concentrarea efortului devin dificil de stabilit şi de comandant. Este necesară constituirea unor grupări de forțe echilibrate sub aspectul capacității de acționare a forțelor ce o compun, pentru a fi în măsură să desfăşoare acțiuni independente – se realizează acțiunea ofensivă şi flexibilitatea (în haosul luptei, forțele de manevră pot exploata oportun situațiile favorabile) şi se realizează surprinderea.

Factorul procedural presupune aplicarea principiului comanda prin misiune, prin care comandantul direcționează deciziile subordonaților prin precizia intenției comandantului, efortului principal, a schemei de manevră şi finalității misiunii.

---

[5] *Lexiconul militar*, Bucureşti, Editura Militară, 1980, p. 157.
[6] Col.dr. Virgil Bălăceanu, *Puterea de luptă a infanteriei*, Bucureşti, Editura Universității Naționale de Apărare, 2004, p.109.
[7] *Ibidem*, p. 109.
[8] *F.T.-1 Doctrina Operațiilor Forțelor Terestre*, Bucureşti, 2007, p.44.

Aceste caracteristici ale comenzii şi controlului sunt determinate de faptul că în teren muntos este adesea foarte dificil să realizezi o luptă coordonată. Angajarea în luptă tinde să se facă izolat, coloanele de marş au o lungime mare, iar sprijinul reciproc este dificil de realizat.

Comanda şi controlul se realizează dacă punctele de comandă sunt situate mult în faţă, în condiţiile în care terenul muntos reduce mult mobilitatea acestora. De aceea comandantul trebuie să poată avea o viziune clară a modului de ducere a luptei, să anticipeze corect punctele decisive, şi să fie poziționat el însuşi în aceste puncte decisive. Comandanții trebuie să evalueze implicațiile mediului restrictiv asupra mobilității, puterii de foc, protecției forțelor şi sprijinului logistic. Coordonarea activităților în timp şi spațiu necesită o înțelegere completă din partea comandantului a impactului pe care condițiile meteorologice, altitudinea şi vizibilitatea le au asupra structurilor de manevră şi asupra puterii de foc. Comandanții trebuie să evalueze combinația corectă – raportul corect între forțele grele şi cele uşoare, ținând cont de puterea de luptă a fiecărei forțe şi de limitările fiecărei forțe. Dificultățile legate de sprijinul logistic şi sprijinul de luptă în teren muntos trebuie evaluate, pentru a stabili raportul optim între forțele de manevră şi forțele de sprijin. În teren muntos, o planificare a timpului corectă reprezintă baza pentru crearea de oportunități pentru a lupta cu adversarul de pe poziții favorabile. Terenul restrictiv, condițiile meteorologice, acumularea de erori, dificultățile neaşteptate şi confuzia creată de luptă, implică o creştere a timpului necesar pentru regruparea forțelor, deplasarea lor, concentrarea forțelor şi la o scădere a timpului disponibil pentru planificare şi pregătirea operației. Pentru a optimiza timpul disponibil comandanții trebuie să evalueze continuu impactul pe care îl are reducerea mobilității din cauza terenului şi a vremii. Este necesară evaluarea continuă a efectelor pe care terenul accidentat şi ducerea continuă de acțiuni le au asupra abilității militarilor de a îndeplini misiunile primite. La anumite perioade de timp, comandanții trebuie să stabilească pauze tactice, care să faciliteze concentrarea puterii de luptă în punctele decisive.

Analiza misiunii trebuie să includă caracteristicile spațiale şi verticale ale zonei de operație. Deşi înfrângerea adversarului continuă să rămână obiectivul principal al operațiilor tactice, sarcina controlării terenului este decisivă.

La nivel brigadă şi mai jos, principalele obiective tactice sunt transformate în misiuni de cucerire, menținere sau control a înălțimilor dominante fie de nivel doi, fie de nivel trei. De aceea este imperativ să identificăm misiunile şi mijloacele necesare pentru a avea acces la fiecare teren în parte. Datorită compartimentării terenului, unitățile execută adesea

misiunile ofensive prin realizarea de numeroase atacuri de mică amploare, dar simulate la care se utilizează întreaga lărgime şi adâncime a zonei de operații. Comandanții trebuie să ia în considerare impactul pe care îl reprezintă descentralizarea execuției asupra siguranței. În acelaşi timp, misiunile specifice şi cele implicite asociate cu mobilitatea şi susținerea, la fel ca şi comanda şi controlul trebuie considerate în termeni de dificultate verticală. Conducerea devine rapid cel mai important factor al puterii de luptă în teren muntos. Comandanții trebuie să cunoască efectele create de descentralizarea comenzii şi execuției.

Manevra se execută şi în teren muntos pentru concentrarea forțelor în punctul selectat ca efort principal şi aplicare a acțiunii forțelor concentrate pentru atingerea obiectivului. Manevra de forțe şi mijloace, în munte, vizează crearea celei mai favorabile grupări de forțe şi mijloace pe direcția de efort, schimbării efortului de pe o direcție pe alta, învăluirii sau întoarcerii adversarului, pentru executarea prin surprindere a loviturilor în flancul şi spatele dispozitivului acestuia. În teren muntos, concepția manevrieră (abordarea indirectă) aplicată asupra adversarului duce la: disocierea dispozitivului adversarului, dezorganizarea coeziunii de luptă, paralizarea voinței de luptă.

Caracteristicile concepției manevriere: aplicarea puterii de luptă împotriva punctelor slabe (vulnerabilităților) ale dispozitivului advers şi evitarea punctelor tari (pozițiilor puternice); atacul coeziunii de luptă a adversarului, atacul voinței de luptă a adversarului, concentrarea efortului pentru disocierea dispozitivului de luptă al adversarului şi dezorganizarea acțiunilor sale şi mai puțin pe cucerirea şi menținerea terenului, ca scop în sine; acțiunea cuprinde o combinație de deplasări, aplicarea puterii de foc şi acțiuni de apărare temporară – în toate acțiunile se va respecta cerința de a fixa adversarul pentru a-i interzice acțiunea asupra comunicaților proprii, creând condiții pentru forțele proprii de a-l folosi prin foc şi atacul forțelor de asalt. Sprijinul aerian (superioritatea aeriană) are o importanță crucială, caracteristicile esențiale ale manevrei sunt: surprinderea şi exploatarea oportunităților, care, combinate, duc la acțiuni de şoc, declanşate prin surprindere.

Grupările de forțe care execută manevra, trebuie să aibă capacități de deplasare similare, pentru a realiza mobilitatea şi a obține flexibilitatea în acțiune. Trebuie avut în vedere că manevra de forțe şi mijloace şi manevra de foc în teren muntos sunt mult îngreunate, deoarece terenul muntos limitează mobilitatea, desfăşurarea unor forțe numeroase şi restricționează utilizarea integrală a unor sisteme de armament sofisticate. Operațiile în teren muntos sunt caracterizate printr-o serie de lupte separate purtate pentru a câştiga controlul asupra crestelor şi înălțimilor dominante care controlează căile de

acces, de aceea manevrele sunt focalizate pe tacticile unor unități mici: grupă, pluton, companie, batalion. Cele mai eficiente forme de manevră în munte, folosite cel mai frecvent, rămân învăluirea şi întoarcerea, infiltrarea, manevra pe verticală realizată de forțe aeromobile utilizate pentru a cuceri terenurile dominante sau pentru a încercui sau a bloca retragerea adversarului. Cele mai hotărâtoare rezultate pot fi obținute prin întoarcerea ambelor flancuri şi ieşirea în spatele adversarului.

În cadrul constrângerilor impuse de terenul muntos, unitățile de elicoptere de atac, de transport şi aviația de sprijin nemijlocit, pot oferi un avantaj decisiv în ceea ce priveşte mobilitatea şi puterea de foc în sprijinul poziționării forțelor în punctele decisive, critice pentru adversar pentru valorificarea puterii de lovire şi punerea permanentă a grupării proprii în situația cea mai favorabilă față de adversar înainte şi pe timpul aplicării loviturii. Atunci când se execută manevra în teren muntos, surprinderea reprezintă factorul cheie. O forță bine pregătită poate realiza surprinderea prin infiltrarea şi atacul spatelui adversarului sau prin manevra pe perioade cu vizibilitate redusă (noapte, ceață, ploaie sau zăpadă). Aceste forțe pot combina utilizarea elicopterelor, cu abilitățile din domeniul alpinismului pentru a realiza operații decisive în orice zonă, în punctele decisive, pentru a cuceri şi controla terenul cheie. Terenul muntos accentuează amenințarea asupra forțelor de manevră dacă acestea sunt concentrate – comasate – aglomerate. Terenul compartimentat – fragmentat separă unitățile alăturate, împiedică realizarea sprijinului mutual şi poate afecta negativ distanțele de sprijin. De aceea este critic să se anticipeze momentele şi zonele în care este necesară concentrarea de forțe şi de foc, pentru a realiza o sincronizare eficientă a manevrelor pe obiective. În concluzie, efectele maxime se obțin prin aplicarea infiltrărilor, învăluirilor şi întoarcerilor adânci, prin alegerea direcțiilor de manevră, astfel încât, manevra să fie executată de pe înălțimi, nu de-a lungul unor văi adânci, iar acestea să se finalizeze prin acțiuni de surprindere declanşate de sus în jos, în flancurile şi spatele dispozitivului adversarului.

Operațiile în teren muntos sunt realizate, de regulă, printr-o serie de deplasări în vederea luării contactului (căutare şi atac), atacuri deliberate şi raiduri. Atacurile rapide (neplanificate), atacurile false, exploatarea succesului şi urmărirea sunt, de asemenea executate, dar cu o frecvență mai mică. Separarea fizică a unităților este uzuală în teren muntos. De aceea, se impune executarea unor recunoaşteri agresive şi active a frontului, a flancurilor şi a spatelui pentru identificarea punctelor slabe, flancurilor şi obstacolelor şi pentru a interzice adversarului să realizeze un atac pe flancuri sau în spatele dispozitivului propriu.

În teren muntos se pot aplica cu succes funcțiile de bază ale concepției manevriere: localizarea (descoperirea) adversarului – identificarea, evaluarea, stabilirea dispozitivului, determinarea punctelor slabe şi vulnerabilităților critice; fixarea adversarului pentru asigurarea libertății de acțiune a forțelor proprii şi interzicerea libertății de acțiune a forțelor adversarului; lovirea inamicului prin manevră (deplasarea forțelor într-o poziție avantajoasă în raport cu forțele inamicului, din care să se poată aplica forța concentrată în punctul unde adversarul este mai slab şi din care mijloacele de luptă vitale pot fi atacate) şi atac (manevra se finalizează prin atacul direct al inamicului folosind maximum de violență în punctul selectat).

Puterea de foc este supusă limitărilor impuse de teren şi de condițiile meteorologice. Necesarul de sprijin de artilerie este accentuat în teren muntos față de terenul obişnuit (terenul este accidentat şi mobilitatea mult redusă). Deplasarea artileriei autopropulsate este adesea limitată la anumite drumuri şi se poate poziționa doar în imediata lor vecinătate. Artileria terestră tractată este mult mai manevrabilă, ea se poate deplasa pe poziții cu ajutorul camioanelor, tractoarelor de artilerie sau aeronavelor (elicoptere). Amplasarea artileriei terestre cu ajutorul elicopterelor necesită existența continuă a unui sistem „airlift", pentru a putea realiza deplasarea continuă a sistemelor de artilerie şi aprovizionarea cu muniție.

Spațiile moarte, zonele mari nevăzute micşorează posibilitățile de executare a focului. Se pun probleme deosebite în stabilirea pozițiilor de tragere, iar conducerea centralizată a artileriei se realizează mai greu. Executarea focului prin ochire directă măreşte eficacitatea, scurtează durata îndeplinirii misiunilor de foc şi economiseşte muniția. Pentru neutralizarea obiectivelor dispuse pe văi şi defileuri înguste, focul se execută cu subunități mici (cu plutonul sau bateria) dispuse eşalonat în adâncime sau prin trageri de flanc. Pozițiile de tragere ale batalionului de artilerie pot fi mai mici, iar în unele situații într-o poziție de tragere se pot dispune două baterii sau întregul batalion cu intervale reduse între piese.

Când obiectivele sunt dispuse pe mai multe „etaje", personalul şi mijloacele de foc se neutralizează concomitent pe toate etajele, obiectivele dispuse pe limita dinainte fiind neutralizate prin trageri cu ochire directă, în special obiectivele din apropierea drumurilor şi pe axele de înaintare. În sprijinul de foc, rolul principal îl au aruncătoarele şi obuzierele – pe timpul atacului primului etaj, focul se concentrează asupra mijloacelor dispuse pe etajele următoare, în special asupra mijloacelor care execută foc de flanc. Neutralizarea obiectivelor dispuse pe contrapante, pe văi şi în depresiunile adânci se realizează cu focul obuzierelor şi aruncătoarelor. Unele categorii de armament trebuie poziționate mai în față pentru a asigura focul de interdicție

de la distanță mare, sau deschidere a focului asupra unor aglomerări de unități în defilee sau de-a lungul unei văi. Din cauza terenului accidentat tragerile sunt executate cu unghi de tragere mare – înalt şi distanțele de tragere sunt reduse, de aceea este necesar ca artileria să fie deplasată frecvent pe poziții de tragere noi. În teren muntos, comandantul trebuie să utilizeze artileria terestră într-o manieră descentralizată, din cauza spațiului limitat de amplasare a pieselor.

Aruncătoarele sunt esențiale pe durata desfăşurării operațiilor în teren muntos. Ele prezintă un unghi de tragere mare şi o cadență mare de foc, putând executa foc şi asupra contrapantelor, în zonele moarte sau peste crestele intermediare.

Interdicția aeriană şi sprijinul aerian apropiat devin eficiente în teren muntos deoarece mobilitatea adversarului este restricționată. Aviația şi elicopterele execută misiuni de sprijin de foc, de regulă în formații mici, de-a lungul crestelor, defileurilor şi la punctele obligate de trecere, lovind în special obiectivele care nu pot fi neutralizate cu celelalte mijloace de foc. Acțiunile aviației şi elicopterelor sunt influențate în special de: diversitatea condițiilor meteorologice şi posibilitatea schimbării bruşte a acestora; efecte de ecranare asupra mijloacelor radiotehnice; posibilități mai reduse de dislocare a aviației şi elicopterelor.

Protecția forțelor este rezultatul unei varietăți de măsuri active şi pasive pentru reducerea capacității adversarului de a obține informații despre forțele proprii şi a-l induce în eroare asupra intențiilor proprii. Protecția se realizează, pe de o parte, prin măsuri şi acțiuni specifice (siguranță, mascare, protecție genistică, protecție antiaeriană) şi prin acțiuni indirecte, care asigură protecția forțelor prin diminuarea puterii de luptă a adversarului. Esențială este protecția împotriva puterii de lovire a adversarului (protejarea personalului şi mijloacelor de luptă, de focul de toate categoriile al inamicului). Existența acoperirilor permite ascunderea dispozitivelor, deplasările pe comunicații pentru realizarea grupării de forțe, executarea în ascuns a lucrărilor de amenajare genistică a terenului. Siguranța se realizează la toate eşaloanele, în special la flancuri şi în intervalele dintre subunități, deoarece infiltrarea în dispozitivul propriu este o amenințare permanentă, fiecare element de dispozitiv trebuie să-şi organizeze siguranța nemijlocită circulară. Pe direcțiile unde este posibilă infiltrarea adversarului, în flancurile şi spatele coloanelor în deplasare, se instalează din timp pichete fixe de flanc care se dispun pe înălțimile dominante, în special la nodurile de comunicații, iar siguranța de staționare se trimite pentru ocuparea nodurilor de comunicații, nodurilor orografice, trecătorilor (pasurilor).

Pentru rezerve, puncte de comandă şi formațiunile de logistică, care în munți sunt dispuse dispersat şi urmează să acționeze (deplaseze) pe direcții

independente, în afară de măsurile de siguranță nemijlocită, se prevăd misiuni pentru alte forțe care să intervină la nevoie. În afară de siguranța nemijlocită a forțelor, se iau măsuri pentru paza unor obiective importante ca poduri, viaducte, noduri de cale ferată, căi de comunicații (la punctele obligate de trecere) precum şi a sistemului de comunicații şi informatică. Terenul muntos impune modificări ale tehnicilor de amplasare şi utilizare a apărării antiaeriene. Pozițiile potrivite se găsesc rar, iar drumurile de acces sunt limitate, iar în anumite cazuri, armamentul AA nu poate fi amplasat în cele mai potrivite locații. În aceste condiții, sistemul portabil de apărare AA poate deveni singurul mijloc de apărare AA de care dispun unitățile care execută manevre în teren muntos. Operațiile de mobilitate, de regulă, se limitează doar la întreținerea şi repararea drumurilor existente, deoarece dezvoltarea unui sistem extensiv de drumuri în teren muntos este practic imposibilă. În fața coloanelor trebuie asigurat sprijinul logistic, trebuie eliminate obstacolele, iar în unele situații este adesea imposibil să se utilizeze la capacitate maximă echipamentul greu de geniu necesar pentru construirea sau îmbunătățirea drumurilor. În aceste condiții este necesară munca manuală, echipamentul uşor şi explozivi. Eliminarea obstacolelor este şi mai dificilă deoarece spațiul de manevră este limitat, echipamentul greu lipseşte. Surprinderea implică folosirea mijloacelor de protecție care să reducă letalitatea focului adversarului. Geniştii pot sprijini cu echipament uşor unitățile care execută manevre; aceste echipamente pot fi aduse pe pozițiile de luptă cu ajutorul elicopterelor. Pentru amenajarea pozițiilor de luptă individuale, adăpostirilor colective, în teren stâncos, se folosesc materiale explozive. Podurile suspendate standard sau cele improvizate se pot utiliza pentru traversarea cursurilor de apă mari. Sistemele de funiculare care se pot instala sunt utilizate pentru transportarea unor încărcături uşoare sau a personalului prin trecători, defilee sau peste pante foarte abrupte.

Cercetarea se execută, de regulă pe direcții şi nu în fâşii, iar pentru transmiterea informațiilor trebuie să se organizeze un sistem de retranslație cu mijloacele radio din dotarea subunităților de cercetare. Posibilitățile limitate de vedere în unele sectoare impun folosirea mai multor posturi de observare etajate în cadrul dispozitivelor de luptă, iar posturile de observare mobile au o largă întrebuințare. Pentru acoperirea tuturor nevoilor de cercetare se folosesc pe scară largă subunitățile nespecializate. Elementele de cercetare au o valoare mai mică, ele pot fi de tăria patrulelor de cercetare independente, posturilor de observare mobile şi chiar a echipelor de cercetare care au în compunere cercetaşi de geniu, de artilerie. Pe timpul îndeplinirii misiunilor, elementele de cercetare pot primi, în unele situații, misiuni pentru ocuparea şi menținerea unor puncte dominante din teren. Elementele de cercetare în

dispozitiv acționează, în special, în puncte obligate de trecere, noduri de comunicații, pasuri şi trecători. Pe lângă misiunile obişnuite, elementele de cercetare în dispozitiv pot să îndeplinească şi unele misiuni speciale (distrugerea unor poduri sau viaducte, blocarea unor puncte obligate de trecere).

În teren muntos restrictiv, acțiunile de recunoaştere şi cercetare sunt realizate adesea de către forțele debarcate. Comandanții trebuie să evalueze viteza mică de deplasare a elementelor de recunoaştere şi cercetare pentru a determina impactul ei asupra întregului proces de recunoaştere şi colectare de date. Ei trebuie să dezvolte un plan, în concordanță cu această viteză mică, care să permită asigurarea unui timp adițional pentru deplasare. Comandanții trebuie să aloce forțe suplimentare, inclusiv forțe combatante, care să execute misiuni de recunoaştere în forță sau care să atace obiective limitate pentru a obține informații. În funcție de METT-TC (misiune, inamic, teren, vreme, trupe proprii, sprijinul disponibil, considerente legate de civili), comandanții pot stabili priorități, pot accepta riscurile şi pot continua fără informații suplimentare. În acest caz, trebuie utilizate dispozitivele şi schemele de manevră care asigură maximum de securitate şi flexibilitate, care includ elemente robuste de siguranță şi care permit dezvoltarea situației, odată ce este realizat contactul. Compartimentarea geografică şi inerentele restricții impuse de terenul muntos, măresc riscurile acțiunilor de recunoaştere în forță. Recunoaşterea în forță trebuie realizată printr-o serie de mici atacuri care să încerce să stabilească situația adversarului în punctele alese. Comandanții trebuie să-şi poziționeze mici elemente de recunoaştere sau să organizeze sisteme de observare şi supraveghere pe întreaga arie de operații, pentru a măsura reacțiile adversarului la acțiunile de recunoaştere în forță.

Sprijinul logistic, în zona de operații montane, impune comandantului să prevadă nevoile înainte ca acestea să fie analizate de structurile de logistică. Diferența principală, din punct de vedere logistic, între operațiile desfăşurate în teren muntos şi cele desfăşurate în alt teren este determinată de problemele de transport şi securitate a materialelor care trebuie realizate de-a lungul liniilor de aprovizionare lungi şi dificile. Sprijinul logistic trebuie să pună accentul pe „curgerea" continuă de rezerve de materiale şi echipamente spre locațiile specificate şi nu pe realizarea de depozite în punctele de aprovizionare situate de-a lungul rutelor principale. Este necesar să se planifice un exces de rezerve, să se planifice utilizarea a multiple rute de aprovizionare care sprijină forțele ce execută manevre şi deplasări de-a lungul unor axe diferite. Din cauza constrângerilor impuse de teren este necesar să se execute dispersarea unităților de sprijin logistic pe o arie largă pentru a asigura poziționarea resurselor logistice foarte aproape de unitățile de manevră.

În teren muntos, problemele logistice care nu sunt rezolvate se pot transforma rapid în dezastre, care conduc la eşecul misiunii. Operațiile terestre conduc la o creştere a consumului de combustibil al vehiculelor cu 30-40%, impunând acțiuni de aprovizionare-reaprovizionare cu combustibil

mult mai frecvente. Comandanții trebuie să calculeze foarte bine încărcăturile logistice – pachetele individuale, deoarece echipamentul şi rezervele în exces reduc eficiența militarului. În teren accidentat, la peste 1500 metri altitudine, greutatea totală pe care o poate transporta un militar trebuie redusă cu aproximativ 50%, comandanții trebuie să facă o planificare a priorităților, iar forțele de manevră trebuie să transporte doar strictul necesar. Echipamentul neesențial trebuie identificat, colectat şi stocat până când va fi necesar. În situațiile în care există diferențe dintre greutatea armamentului şi a muniției, experiența a demonstrat faptul că este mai bine să se transporte mai multă muniție şi mai puțin armament.

Deoarece în teren muntos operațiile sunt descentralizate, sprijinul logistic este şi el descentralizat. Unitățile care operează în teren muntos trebuie să transporte rezervele cu ajutorul unor combinații între vehiculele pe roți, pe şenile, animale de tracțiune, purtători, ajutați de elicoptere şi aviația de transport. Aceste combinații de mijloace depind de disponibilitatea echipamentului, tipul de teren şi vreme, locația forțelor de manevră.

Rutele principale de aprovizionare sunt în general limitate deoarece sunt localizate de-a lungul văilor, iar în anumite situații, sunt folosite drumuri mai mici, restrictive, care urmează sau sunt paralele cu linia crestei. Numărul limitat de drumuri de aprovizionare creşte volumul traficului şi ridică probleme complexe unităților de geniu care trebuie să mențină aceste rute. Timpul necesar deplasării mijloacelor terestre creşte datorită slabei calități a drumurilor montane, a unor frecvente curbe, precum şi datorită terenului accidentat, care necesită o viteză mică de deplasare. Adversarul va încerca să distrugă unitățile logistice şi să oprească activitățile de aprovizionare. Unitățile adversarului se vor infiltra şi vor încerca să controleze punctele cheie din teren, cele care domină rutele de aprovizionare în scopul întreruperii sau izolării forțelor de manevră de rezervele logistice. Utilizarea drumurilor montane fără a realiza o siguranță de pe crestele adiacente favorizează ambuscadele. O combinație între recunoaşterile aeriene şi cele terestre (prin patrulări) este cel mai bun mijloc de protecție a rutelor, iar posturile de observare dispuse în locurile dominante ale terenului, de-a lungul rutelor principale de aprovizionare sunt esențiale pentru oprirea unei infiltrări a adversarului în zona de spate. Majoritatea unităților trebuie să utilizeze drumurile înguste de pe creste drept rute alternative de aprovizionare, iar în unele cazuri drept rute principale (în scopul descongestionării traficului de pe rutele principale, localizate de-a lungul văilor). Atunci când se repartizează forțele şi mijloacele, precum şi materialele pe mai multe direcții, trebuiesc luate în considerare efectivele care acționează, tehnica de luptă care acționează pe fiecare direcție, consumul de materiale, echipamente şi carburanți. În acest scop este necesară realizarea stocurilor suplimentare, muniție, alimente, echipament, materiale de geniu. În concluzie, suportul

logistic determină stabilirea scopului acțiunilor în operațiile montane, iar abilitatea de a desfăşura acțiunile depinde de susținerea logistică. De aceea, componenta logistică – numărul de formațiuni de logistică care sprijină lupta, trebuie stabilită în echilibru cu structura şi numărul unităților de manevră şi dimensionate astfel încât să asigure sprijinul continuu al unităților de manevră în special cu muniție, hrană, echipament specific de munte, carburanți.

În concluzie, în regiunile muntoase se întâlnesc condiții specifice care afectează în mod semnificativ operațiile militare. Operațiile militare desfăşurate în teren muntos necesită, pe lângă multe alte lucruri, echipament special, aclimatizare şi o pregătire specială, precum şi un grad mare de autodisciplină. Terenul muntos (de importanță militară) este caracterizat, în general, printr-un teren compartimentat şi puternic frământat, care prezintă pante abrupte şi foarte puține linii de comunicați. Vremea în aceste regiuni muntoase este împărțită în anotimpuri şi reuşeşte să parcurgă întregul spectru, plecând de la temperaturi extrem de coborâte, cu zăpadă şi gheață în majoritatea regiunilor pe durata iernii, până la temperaturi extrem de ridicate în perioada verii. Deşi aceste extreme ale vremii reprezintă considerații importante pentru planificarea unei operații, instabilitatea vremii – fie şi pentru un timp scurt şi în diferite zone situate în interiorul unei arii mici – influențează semnificativ operațiile tactice. Din punct de vedere istoric, punctul culminant al operațiilor desfăşurate în teren muntos l-a reprezentat lupta dusă pentru deținerea controlului asupra înălțimilor şi liniilor de comunicații. Modificările realizate în decursul timpului asupra echipamentului şi armamentului nu au afectat acest fapt. În toate condițiile, dar mai ales în condițiile extreme de teren şi de vreme, infanteria care are echipament uşor şi o mare mobilitate rămâne forța de bază care execută manevrele în regiuni muntoase. Infanteria mecanizată poate, de asemenea, să participe la luptele duse în regiuni muntoase, dar trebuie pregătită să execute debarcări şi să acționeze pe jos. Unitățile de elicoptere, de toate tipurile, pot opera în regiunile muntoase în scopul sprijinirii manevrelor de la sol. Totuşi eficacitatea elicopterelor poate fi afectată de altitudine, de terenul accidentat şi de condițiile meteorologice. Funcționarea sprijinului de luptă şi sprijinului logistic sunt complicate de mediul înconjurător – terenul muntos. Liniile de comunicații pentru vehicule grele de sprijin sunt limitate, la fel ca şi ocuparea pozițiilor de tragere a unităților de artilerie terestră şi artilerie AA. Ariile de sprijin sunt adesea fragmentate de-a lungul coridoarelor văilor făcând dificilă coordonarea şi crescând vulnerabilitatea în cazul unui atac. În teren muntos, baza o reprezintă aprovizionarea şi evacuarea medicală pe calea aerului, folosind elicopterele şi aviația. Comandanții trebuie să înțeleagă impactul pe care condițiile grele de mediu îl au asupra capabilităților unităților proprii, că este necesară desfăşurarea unei pregătiri speciale, şi a unui echipament specific.

BIBLIOGRAFIE

Blaxland J. C., *Strategic cousins: Australian and Canadian expeditionary forces and the British and American empires,* 1963, Publication: Montreal : McGill-Queen's University Press, 2006.

Braulick Carrie A., *U.S. Marine expeditionary units*, 1975- Publication: Mankato, Minn: Blazers, 2006.

Dorman Andrew M., M.L.R. Smith, *The changing face of military power: joint warfare in the expeditionary era*, Publication: New York, N.Y. Palgrave, 2002.

Hamburger Kenneth Earl, *1941- Publication*: [Washington, D.C.], U.S. Army Center of Military History, 1997.

Mills Patrick, *Supporting air and space expeditionary forces : expanded operational architecture for combat support execution planning and control*, Publication: Santa Monica, CA : RAND Corp., 2006.

Snyder Don, *Supporting air and space expeditionary forces: capabilities and sustainability of air and space expeditionary forces*, Publication: Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2006.

Toma Gheorghe, Lucian Stăncilă, Costică Țenu, *Arta operativă între contrarii*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2001.

Tripp Robert S., *Supporting air and space expeditionary forces: lessons from Operation Enduring Freedom*, Publication: Santa Monica, CA : RAND, 2004.

OPERAȚII MILITARE EXPEDIȚIONARE ÎN CONFLICTELE ASIMETRICE

EXPEDITIONARY MILITARY OPERATIONS WITHIN ASYMMETRICAL CONFLICTS

Gl.bg. (r) drd. Petru TOADER*

Accentul în spectrul conflictelor se va deplasa, tot mai mult în viitor, de pe riscurile de natură militară pe cele nemilitare, între care terorismul asociat cu crima organizată constituie riscurile majore, iar vulnerabilitățile interne precum şi evenimentele neprevăzute vor dobândi o pondere tot mai mare în probabilitatea evoluției riscurilor spre amenințări. Se poate spune că asimetria caracterizează situațiile paradoxale de conflict în care combatantul mai puternic nu este capabil să se apere şi să obțină victoria împotriva celui mai slab. Cea mai mare probabilitate o are războiul neconvențional, în rândul căruia se înscrie şi războiul sau conflictul asimetric. Acesta este un tip de război care nu are legi şi nici limite.

The focus within the spectrum of the conflicts will tilt glide, more and more, in the future, from the military usual risks to the non-military ones. Amongst them, terrorism associated with organised crime is a the major risk and the internal vulnerabilities and unpredictible events will gain a greater ammount in the probabilitity of the evolution of the risks to threats. We may say that asymmetry is the main characteristics of the paradoxical conflict situations in which the powerful combatant is not fully able to defend or to be succesful against a weaker one. The highest probability, in this respect, belongs to the unconventional warfare, in which the asymmetrical war or conflict is subscribed. This is a kind of conflict without laws or limits.

Cuvinte cheie: conflict asimetric, război împotriva terorismului, forțe expediționare.
Keywords: *asymmetric conflict, war against terrorism, expeditionary forces.*

Conflictul asimetric pune în opoziție forțe armate, convenționale sau nu, cu structuri, înzestrare, tehnologii şi doctrine diferite. Partea mai stabilă va evita angajarea directă, renunțând la simetrie, urmărind epuizarea adversarului. Are loc o modificare în înțelegerea luptei armate ca un ansamblu de acțiuni militare, ciocniri şi violențe, desfăşurate organizat între două

* e-mail: *nuszkaiavon@yahoo.com*

grupări de forțe armate. În conflictul asimetric, obiectivul principal al conflictului se modifică, în sensul că, scoaterea din luptă a forțelor şi mijloacelor adversarului nu mai face obiectul acțiunii, urmărindu-se distrugerea voinței politice a adversarului şi mai puțin nimicirea forțelor sale armate, scopul fiind câştigarea războiului şi nu a luptelor.

Se consideră că războiul asimetric este un război primitiv, al celui slab împotriva celui puternic, în care cel puternic este obligat să respecte regulile şi principiile războiului, normele de drept, iar cel slab are inițiativa strategică întrucât el nu respectă nimic[1]. Terorismul, gherila, insurgența sunt forme ale reacției asimetrice, bazate pe faptul că adversarii au logici şi modalități diferite de a înțelege războiul sau conflictul. Această concluzie este determinată de faptul că forțele care se confruntă nu se situează la acelaşi nivel de putere militară şi adoptă tactici diferite.

Războiul terorist şi, respectiv războiul împotriva terorismului pot fi considerate ca tipuri de războaie asimetrice, determinate de o societate care produce instabilitate, crimă organizată, haos, terorism, crize şi războaie. Războiul împotriva terorismului va cere tot mai presant noi forțe şi mijloace şi noi tipuri de acțiuni. Forțele şi mijloacele care se folosesc sunt disproporționale: unele sunt bazate pe înaltă tehnologie, tehnologia informației, doctrine şi strategii care fundamentează războiul bazat pe rețea, războiul preventiv, lovirea centrelor vitale ale inamicului, realizarea de alianțe şi coaliții – de cealaltă parte se elaborează politici, doctrine şi strategii de ripostă cu mijloacele la dispoziție sau care pot fi procurate, exploatând la maximum vulnerabilitățile structurilor militare înalt tehnologizate.

Zonele în care terorismul este deosebit de activ sunt cele din Irak, Afganistan, Orientul Apropiat din Kaşmir şi din Caucaz. Principalul efect al acțiunilor de gherilă şi al acțiunilor teroriste îl reprezintă instabilitatea zonelor respective. În concluzie, se impune punerea sub un control riguros a acestor zone de instabilitate. În aproape toate aceste zone, sunt în curs de desfăşurare operații de stabilitate, desfăşurate de NATO, de Uniunea Europeană, sub egida ONU şi OSCE, de către forțe special pregătite pentru astfel de misiuni, în structura de forțe predominând infanteria uşoară.

Apreciem că principalul tip de conflict, pentru care se vor întrebuința forțe expediționare, va fi războiul împotriva terorismului, iar principalul tip de operație, va fi operația de stabilitate care se poate desfăşura în zone cu risc scăzut şi moderat în prezența teroriştilor şi operații de stabilitate în zone cu risc înalt în care acționează teroriştii.

[1] T. M. Paul, *Asymmetric conflicts: War initiation by Weaker Power*, New York, Cambridge University Press, 1994.

Operații de stabilitate în zone cu risc scăzut şi moderat, în prezența teroriştilor

Zonele cu risc scăzut sau moderat au următoarele caracteristici: sunt rezultatul unei degradări a relațiilor economice, politice, etnice, religioase dintr-o țară sau alta, sau în întreaga zonă; sunt rezultatul finalizării unor conflicte în urma epuizării resurselor entităților care le-au generat; există o voință națională şi internațională pentru stoparea dezvoltării conflictului şi stabilizării zonei; acceptul părților aflate în conflict şi cererea națiunii gazdă privind sprijinul organismelor de securitate; posibilitatea controlului şi gestionării factorilor de instabilitate; operația se organizează împreună cu țara gazdă şi nu împotriva acesteia; situația regională şi internațională este favorabilă stabilității.

Forțele expediționare care acționează în aceste zone urmăresc prevenirea amplificării conflictului şi asigurarea securității instituțiilor democratice în formare. În acest caz, misiunile principale sunt cele specifice operațiilor de prevenire a conflictului (conflict prevention) şi de realizare a păcii (peace making) şi presupun: desfăşurarea preventivă a forțelor cu suficiente capacități de descurajare în interiorul zonelor unde au fost descoperite grupuri teroriste; amplasarea acestor forțe cât mai aproape de obiectivele pe care le au de asigurat din punct de vedere al securității, pentru a nu fi surprinse de atacuri teroriste; supravegherea, monitorizarea şi controlul evoluției situației din zonă; însoțirea convoaielor cu ajutoare, patrulare, culegerea informațiilor necesare desfăşurării operației, securitatea demnitarilor şi personalităților care conduc procesul de stabilizare; misiuni umanitare, de construcție sau reparare a unor elemente de infrastructură[2].

Forța expediționară poate desfăşura demonstrații de forță, prin planificarea şi executarea unor acțiuni – manevre de forțe şi mijloace, trageri de luptă, exerciții şi aplicații în apropierea zonelor unde au fost descoperite grupuri teroriste în scopul descurajării acestora. Pe măsură ce se identifică şi se localizează grupurile teroriste, forța expediționară poate executa raiduri, care implică pătrunderea în zona controlată de terorişti în scopul procurării de informații, distrugerii unor obiective.

Forța expediționară poate executa şi acțiuni de evacuare a noncombatanților, în scopul de a disloca persoanele noncombatante dintr-o zonă în care sunt amenințate, precum şi acțiuni de căutare – salvare. Unitatea de bază care acționează în astfel de zone este batalionul de infanterie uşoară. Planificarea şi desfăşurarea acțiunilor trebuie să aibă în vedere: protecția forței împotriva acțiunilor teroriste; descoperirea şi combaterea grupărilor teroriste.

[2] Ion Coşcodaru, *Evoluții posibile în fizionomia conflictelor militare viitoare. Operații şi forțe expediționare*, în Impact Strategic, nr. 3/2005.

Operații de stabilitate în zone în care acționează teroriştii

Grupările teroriste îşi stabilesc bazele atât în zone instabile, cât şi în apropierea obiectivelor pe care vor să le atace şi să le distrugă. Acțiunile forței expediționare în zonele controlate de terorişti (grupări teroriste) sunt determinate de caracteristicile de instabilitate ale zonei, mai precis de măsura în care se manifestă libertatea de acțiune a grupărilor de zonele identificate.

Putem identifica câteva caracteristici ale zonelor controlate de terorişti: sprijinul pe care pot să-l primească din partea unor guverne, a gherilei, a organizațiilor criminale; acțiunile în rețea; caracterul surprinzător şi violent al atacurilor; zonele nu sunt controlate prin elemente evidente (de administrație şi infrastructură) având loc o diluare a structurilor teroriste în mediul populației locale; dificultatea de a stabili centrele de greutate ale adversarului, a obiectivelor prioritare şi a elementelor care potențează eforturile structurilor teroriste; existența unor elemente autohtone care sprijină elementele teroriste; prezența unor obiective care nu pot fi atacate; caracterul impredictibil al acțiunilor teroriste, sub aspectul alegerii obiectivelor, a zonei (spațiului) luptei, procedurilor, momentului şi locului loviturilor precum şi evitarea angajărilor decisive de către structurile teroriste; pentru a acționa împotriva unui adversar „invizibil", forța expediționară trebuie să-şi ruleze forțele cu eforturi mari, să efectueze grupări şi regrupări, să apeleze la rezerve, având consecințe asupra epuizării fizice şi psihice, în timp ce structurile teroriste îşi pot conserva forțele pentru momentele favorabile; acțiunile structurilor teroriste vizează disfuncționalitățile diferitelor componente ale structurii multinaționale întrunite; diseminarea structurilor teroriste în rândul populației civile, de unde lovesc prin surprindere, după sfârşitul declarat al operațiilor militare (Irak); aceste forțe fanatizate şi rudimentar dotate, exploatează în mod adecvat zone cu teren dificil şi zone urbane, unde forțele militare moderne nu-şi pot valorifica avantajele tehnologice sau unde cantitatea mare de forțe poate deveni o vulnerabilitate şi nu un avantaj.

Caracteristicile tipice ale unei zone instabile, controlate de structuri teroriste, pot fi identificate în contextul actual din Irak: împotriva forțelor de coaliție se desfăşoară acțiuni insurgente, dominate de terorism; ramificațiile insurgenței depăşesc teritoriul Irakului; în Irak se desfăşoară un război civil între şiiți şi suniți, concomitent cu acțiunile structurilor teroriste împotriva forțelor coaliției; forțele coaliției nu reuşesc să controleze întregul spațiu având loc o prelungire a acțiunilor militare şi o diversificare a tipului misiunilor de îndeplinit care afectează moralul militarilor; principalele forțe ale Irakului urmăresc scopuri diferite; pentru că nu reuşesc să controleze conflictul intern, forțele coaliției sunt considerate ca generatoare a instabilității din Irak.

Dimensiunile care se configurează pentru o forță expediționară ce acționează într-o astfel de zonă din punct de vedere acționa, sunt distincte, în sensul că acțiunile combative, desfăşurate după principiile şi regulile luptei

armate împotriva forţelor teroriste, în zonele controlate de terorişti, iar acţiunile temporizatoare şi constructive, în zonele unde se realizează reconstrucţia şi instaurarea instabilităţii.

În concluzie, complexitatea misiunilor care se îndeplinesc de o forţă expediţionară, necesitatea de a desfăşura în unele situaţii, concomitent, acţiuni combative şi acţiuni de stabilitate şi sprijin, ne duce la concluzia că este deosebit de greu ca un singur actor internaţional să poată desfăşura operaţii expediţionare de unul singur. Elementele de care trebuie să dispună un stat, o alianţă sau o coaliţie pentru reuşita unei operaţii militare expediţionare pot fi: putere economică; capabilităţi militare înalt operaţionalizate şi interoperabile; capacitate de a convinge mediul intern şi internaţional; suport logistic permanent pentru grupările de forţe; informaţii în reţea; supremaţie aeriană, maritimă şi terestră; capacitatea de a efectua operaţii psihologice de succes; capacitatea de a realiza superioritatea informaţională; capacitatea de a executa manevra decisivă prin dislocare şi redislocare a forţelor proiectate, din locaţii dispersate pe o arie largă pentru angajarea obiectivelor operaţionale.

Acţiunile forţei expediţionare, în aceste zone de conflict asimetrice, se bazează pe acţiunea forţelor speciale, de infanterie, sprijinite de elicoptere şi aviaţie şi alte genuri de armă, angajate pe obiective punctuale pentru anihilarea grupărilor de teroriști, aspectul principal al luptei fiind cel al luptei antigherilă.

Principalele caracteristici ale unei forţe expediţionare într-o zonă de conflict asimetric (controlată de forţe de gherilă, grupări teroriste) pot fi următoarele (acţiuni ale forţelor de gherilă, grupări teroriste): adversarul va căuta să modeleze spaţiul de luptă în avantajul său; vor direcţiona acţiunile în zonele urbane, în teren dificil, având forţele dispersate în focare pentru a evita acţiunea concentrată a forţei expediţionare; declanşarea acţiunilor cu caracter ofensiv, orientate spre anumite elemente şi structuri de comandă-control, sprijin de luptă şi sprijin logistic care, eliminate, vor destructura coeziunea de luptă a forţei; vor încerca să controleze ritmul acţiunilor; angajarea acţiunilor în teren dificil şi zone urbane, pentru dispersarea unităţilor mecanizate şi blindate; atitudinea generală va fi una defensivă, pentru păstrarea capabilităţilor proprii, prin angajarea în acţiuni neliniare şi acţiunea simultană de angajare a structurilor de manevră, de comandă-control, de sprijin logistic, ce vizează distrugerea capacităţilor cheie; achiziţionarea sau modificarea sistemelor de echipamente moderne, pentru crearea surprinderii şi organizarea de ambuscade în timp scurt, care să provoace pierderi majore; utilizarea mijloacelor moderne de cercetare, recunoaştere şi supraveghere pentru executarea de ambuscade, raiduri şi infiltrări în scopul distrugerii capabilităţilor-cheie ale sistemelor de operare în luptă; aplicarea procedurilor

de camuflaj şi inducere în eroare; aplicarea acțiunilor specifice gherilei mobile, bazate pe mobilitate pedestră, pentru evitarea acțiunilor executate de forța expediționară care poate exploata capabilitățile proprii (aeromobilitate, putere de foc, concentrare succesivă sau simultană a efectelor pe obiective diferite).

BIBLIOGRAFIE

Dr. Alexandrescu Grigore, *Operații Militare Expediționare*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2007.

Canonico R., *An Alternate Military Strategy for the War on Terrorism. Thesis,* Naval Postgraduate School, Monterey, California, USA, December 2004.

Coşcodaru Ion, *Evoluții posibile în fizionomia conflictelor militare viitoare. Operații şi forțe expediționare*, în Impact Strategic, nr. 3/2005.

Kremenyuk V.A., *The Modern international conflict: management problems. International processes,* 2003. № 1.

Moştoflei Constantin; Văduva Gheorghe, *Tendințe în lupta armată*. Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004.

Munkler H., *Terorism today. War becomes asymmetric* // International Politik, 2004.

Paul T.M., *Asymmetric conflicts: War initiation by Weaker Power.* New York: Cambridge University Press, 1994.

Ramsfield D. H., *Transforming the Military* // Foreign Affairs, 2002. Vol. 81, No 3.

Roberts B., *Asymmetric Conflict 2010*, Institute For Defense Analyses, Alexandria, Virginia, USA, Ida Document D-2538, November 2000 (http://www.ida.org)

Văduva Gheorghe; Dinu Mihai-Ştefan, *Crizele politico-militare ale începutului de mileniu,* Bucureşti, Editura Universității Naționale de Apărare, 2005.

Worley R., *Asymmetry and Adaptive Command* // Military Review. July/August, 2001.

FIZIONOMIA MARILOR UNITĂȚI EXPEDIȚIONARE BAZATE PE INFANTERIA UȘOARĂ PENTRU ACȚIUNI ÎN ZONE MUNTOASE

PHIZ MARIE UNITS BASED ON EXPEDITIONARY EASY INFANTRY FOR MOUNTAINOUS ACTIONS

Gl.bg. (r) drd. Petru TOADER*

Reconsiderarea rolului infanteriei ușoare este determinată de necesitatea creşterii capacității de proiecție la mare distanță şi de caracterul complex al zonelor de conflict, unde intervine forța expediționară în care mediul terestru particularizează acțiunile de luptă.

Reconsidering the role of light infantry, is needed capacity growth projection from great distance and the complex areas of conflict where the expeditionary force is involved in the land which customizes action fight.

Cuvinte cheie: : infanterie ușoară, zone montane, forțe expediționare.
Keywords: *light infantry, mountain areas, expeditionary forces.*

Stabilirea locului şi rolului infanteriei ușoare este strâns legată de necesitatea transformării armatelor în funcție de noile provocări ale mediului de securitate internațional. Actualul mediu internațional, dominat de terorism, crize, conflicte militare de mică intensitate, regionale, determină creşterea capacității de proiecție a forțelor, creşterea mobilității şi capacității de supraviețuire.

Distrugerea forțelor adversarului şi cucerirea teritoriului nu mai sunt obiective ale statelor avansate. Pentru viitor, atingerea obiectivelor politice va presupune ducerea acțiunilor militare cu caracter manevrier, având scopuri limitate, fără intenția de a lovi populația sau a distruge complet forțele adversarului. Lupta împotriva terorismului a scos în evidență caracteristicile forțelor necesare: structuri reduse dimensional, capacitate de reacție imediată; mobilitate şi putere de foc covârşitoare şi precisă, ușor dislocabile şi autosustenabile de zona de operații; flexibilitate acțională.

* e-mail: *nuszkaiavon@yahoo.com*

În manifestările lor, acțiunile în mediul terestru sunt particularizate de: localități, munți şi zone împădurite, cursuri de apă şi zone cu lucrări de hidroameliorații, culturi înalte, anotimp, stare a vremii. Mediul terestru a cunoscut în ultimele decenii o creştere a importanței zonelor urbane, care ocupă spații continue vaste, se ramifică, şi deci fragmentează spațiul terestru. Ele sunt locurile tuturor concentrărilor (populație, viață politică, culturală şi socială) şi ale contrariilor (economice, etnice şi religioase).

Forțele terestre constituie, cea mai mare parte a unei grupări de forțe întrunite, având ca principale misiuni: controlul spațiului terestru şi controlul forțelor terestre inamice. Sprijinite de acțiuni ale forțelor aeriene, forțele terestre sunt determinante pentru a controla forțele inamicului de la sol, asigurând siguranța forțelor desfăşurate, protejarea centrelor de greutate proprii, fixarea forțelor la contact şi în final, executarea acțiunilor decisive.

În structura forțelor terestre, problema infanteriei s-a încercat a fi rezolvată prin analiza raportului dintre om şi tehnică. Tehnica (înalta tehnologie şi tehnologia informației) a devenit indispensabilă. S-a manifestat tendința de mecanizare masivă a infanteriei, blindarea ei şi, concomitent, reducerea ei numerică. Mecanizarea infanteriei, corespunzătoare unei anumite etape în care se cerea existența unor formații masive pentru izbirea şi spargerea dispozitivelor adverse, a fost o soluție pentru acțiunile de tip clasic, ale confruntării armată contra armată.

În actualele zone de conflict asimetric, când este vorba de acțiuni în zone urbane, în zone muntoase şi împădurite, care sunt consumatoare de forțe, cum este cel din Irak şi Afganistan, se constată că numărul infanteriştilor este insuficient. De aceea, spre exemplu, atât în 1991, cât şi în 2003, pentru ducerea războiului împotriva Irakului, forțele armate americane au apelat la mobilizarea unor unități din Garda Națională.

Aceste situații au determinat reconsiderarea rolului infanteriei, în cele două componente ale sale: infanteria uşoară şi infanteria grea.

Infanteria grea va reprezenta în continuare centrul de greutate, nucleul dur, care alături de unitățile blindate şi cu sprijinul aviației va constitui pumnul de fier al oricărei armate moderne.

În acelaşi timp, analiza şi evaluarea ultimelor conflicte militare au evidențiat accentuarea caracterului manevrier al luptei, necesitatea asigurării unei aeromobilități sporite, rolul decisiv al surprinderii, accentuarea trecerii de la formele de luptă precis delimitate, la formele de luptă combinate, devenind tot mai rare acțiunile militare dominate puternic de o singură formă de luptă.

În condițiile în care secvențele luptei nu se vor mai derula după logica de dinamică clasică, ci după nevoia de a atinge obiectivele în timp scurt, de a angaja simultan forțele şi mijloacele, de a pregăti în timp scurt acțiunea şi de a acționa în locuri decisive, importanța structurilor de infanterie uşoară creşte considerabil.

De regulă, infanteria uşoară este înțeleasă ca infanterie fără tancuri.

Misiunile inițiale ale infanteriei uşoare erau: de prevenire a atacului prin surprindere asupra forțelor principale, întârzierea sau interzicerea acțiunilor inamicului care se deplasa spre trupele proprii sau care făcea manevre de front şi în adâncime; asigurarea introducerii în luptă în mod organizat a infanteriei grele; definitivarea succesului celorlalte arme. Flexibilitatea acțiunilor sale era determinată de echipamentul uşor şi mijloacele de luptă şi protecție simple, pentru fiecare luptător, de diversitatea dispozitivelor, schemelor de manevră şi ingeniozitatea procedeelor, tehnicilor şi tacticilor de luptă adoptate.

În prezent, deşi se pune în continuare accent pe dezvoltarea sistemelor de arme strategice, a armamentului greu, a unităților blindate şi mecanizate şi a sistemelor de arme de mare precizie, noua situație politico-militară, dominată de terorism, crize şi conflicte armate, impune creşterea mobilității şi capacității de proiecție a forței, accentuarea caracterului expediționar al acțiunilor. Dezvoltarea forțelor expediționare este o necesitate, iar acțiunea lor se bazează îndeosebi pe infanteria uşoară.

Necesitatea reconsiderării locului şi rolului infanteriei uşoare în structura forței expediționare este determinată de: necesitatea desfăşurării acțiunilor în mediul terestru, îndeosebi în localități în teren dificil, în mediul lagunar, muntos, deşert, care solicită flexibilitate acțională, capacitate de adaptare a tacticilor, tehnicilor şi procedurilor la condițiile concrete ale situației. De asemenea, infanteria uşoară este o forță specială flexibilă, capabilă să acționeze la mare distanță, chiar înaintea aviației, în toate formele şi procedeele cerute de situația concretă, începând cu acțiunile împotriva unui inamic bine definit sau confuz, continuând cu apărarea împotriva blindatelor, cu protecția unor obiective importante, a populației, cu acțiunile împotriva teroriştilor, cu acțiunile din cadrul operațiilor de menținere sau impunere a păcii.

În zonele de instabilitate, în care acționează grupări şi rețele teroriste, infanteria uşoară este cea mai abilă forță, deoarece poate modula structurile acționale, funcție de caracteristicile situației, de teren, de modul în care acționează rețelele şi grupările teroriste, de comportamentul populației. În acelaşi timp, structurile de infanterie uşoară au capacitatea de a acționa individual, în echipă şi în cadrul subunității, ca forță aeromobilă, departe de bazele de dislocare pe orice fel de teren (şes, munte, zone împădurite, localități, zone mlăştinoase, zone lagunare) şi totodată au capacitatea de a folosi maşinile de luptă şi de transport din dotare atât pe timpul proiecției forței, cât şi în desfăşurarea acțiunilor propriu-zise. În acest sens, este necesar ca pregătirea să fie bazată pe dezvoltarea inteligenței tactice şi a capacității de a selecta procedeele de luptă cele mai adecvate, în funcție de caracteristicile situației, de obiectivele stabilite şi de regulile de angajare fixate.

Deşi infanteria are cea mai mare flexibilitate şi capacitate de adaptare la condițiile concrete ale situației, ea nu mai acționează singură, întrucât acțiunea militară modernă, inclusiv cea de asigurare a stabilității şi de menținere a păcii, are un caracter întrunit. În consecință, structurile de tip joint nu sunt posibile fără o mobilitate sporită şi o mare capacitate de proiecție şi de adaptare în zona de conflict.

Principalele caracteristici care dau conținut nevoii de dezvoltare a infanteriei uşoare, în perspectivă, sunt: cerințele războiului bazat pe rețea şi pe efecte, echiparea şi dotarea (înarmarea) luptătorului infanterist individual, dotarea şi înzestrarea subunităților de infanterie.

Rolul unităților şi marilor unități de infanterie uşoară, în operațiile militare specifice conflictelor de mică intensitate respectiv informale, este decisiv, deşi acestea sunt în mod normal de tip întrunit, fiind caracterizate prin aplicarea forței armate, pe de o parte în mod direct în spațiul de luptă integrat, iar pe de altă parte, într-un mod indirect, prin introducerea de structuri de operații speciale în zona de interes.

Pentru clarificări, acest tip de conflicte de mică intensitate, defineşte cvasitotalitatea conflictelor din zonele instabile active în acest moment. Viitoarele conflicte vor îmbrăca, cel mai probabil în anumite circumstanțe, fie forma unor conflicte de intensitate mică, fie forma unei crize majore la nivel regional, antrenând utilizarea forțelor armate, fără o avertizare prealabilă sau cu o perioadă de avertizare scurtă. Acest tip de conflict va fi caracterizat de o mare intensitate a acțiunilor de luptă şi o scurtă durată de desfăşurare, cu folosirea forțelor expediționare.

Rolul brigăzilor şi batalioanelor, având în vedere spectrul operativ integral al conflictelor de intensitate mică, reprezintă o provocare. Unitățile pot fi dislocate din locații diferite, desfăşoară operații de nivel tactic, care au potențialul de a trece din sfera operațiilor specifice situației de pace sau de conflict de mică intensitate, în cele specifice războiului. Nu contează ce parametri au fost stabiliți pentru folosirea anumitor categorii sau entități de forțe militare; dacă unitatea sau subunitatea este disciplinată cu militari competenți şi acționează în conformitate deplină cu intenția comandantului, poate să-şi îndeplinească cu succes misiunile la nivel tactic.

Importanța succesului misiunilor tactice este determinată de faptul că tactica rămâne domeniul în care se gestionează violența armată, iar succesul în aplicarea acesteia poate avea efecte majore la nivelul strategiei.

Toți militarii trebuie să fie pregătiți să acționeze într-o varietate de condiții geografice – de la junglă şi munți la deşerturi şi oraşe. Aceste condiții, alături de extremele climaterice, limba, religiile şi diferențele culturale, pot avea efecte deosebite asupra operațiilor, iar creşterea continuă a mediilor urbane face ca operațiile desfăşurate în localități să devină deosebit de importante.

În determinarea capabilităților pe care brigăzile şi batalioanele de infanterie uşoară trebuie să le dețină s-a pornit de la câteva caracteristici esențiale ale spațiului probabil de luptă al secolului XXI, astfel: operațiile decisive sunt distribuite pe spații largi, au un caracter neliniar, se desfăşoară simultan pe întreaga adâncime a dispozitivului şi au un caracter integrat şi precis, fiind mai degrabă distribuite decât centralizate şi apare conceptul întrunit inclusiv la nivel tactic. Operațiile se vor desfăşura având la bază proiectarea forței, protecția forței, superioritatea informațională, modelarea spațiului de luptă, desfăşurarea atacului decisiv, menținerea şi angajarea forței pentru o nouă misiune. Modelarea spațiului de luptă va urmări: pregătirea timpurie, continuă şi precisă din punct de vedere informativ, selectarea, localizarea şi urmărirea țintelor în cadrul efortului principal, efectuarea de lovituri asupra țintelor critice, prevenirea posibilelor contramăsuri ale adversarului, operațiile decisive precedate de operații de modelare a spațiului de luptă vor avea o distribuire neliniară, simultană şi precisă a puterii de luptă pe întregul spațiu şi de obiectivele principale (distrugerea selectivă şi punctuală a obiectivelor care mențin coeziunea de luptă).

Pe baza acestor caracteristici, brigăzile şi batalioanele de infanterie uşoară trebuie să aibă următoarele capabilități: să se desfăşoare cu ajutorul elicopterelor în toate tipurile de teren – folosirea mobilității tactice şi a vitezei de reacție pentru cucerirea punctelor cheie şi a zonelor de teren decisiv, să fie în întregime transportabile aerian, să se redisloce independent, să culeagă informații din zona de responsabilitate desemnată, să execute operații de pătrundere inițială, să asigure sprijin de geniu (mobilitate, contramobilitate, supraviețuire) batalioanelor de manevră, statul major să fie capabil să planifice, organizeze, comande şi să controleze 3- 6 batalioane şi cel puțin 7 unități de sprijin de luptă şi sprijin logistic, să desfăşoare operații independente timp de trei zile cu aprovizionare standard (fără sprijin extern), să încorporeze capabilități PSYOPS, CIMIC şi de război electronic, şi să fie completate cu capabilități CS şi CSS de la eşalonul superior, să asigure puncte de apărare antiaeriană pentru sistemele vitale, să asigure un nivel corespunzător de protecție a forței (inclusiv CBRN) şi autoprotecție pentru personal împotriva dispozitivelor explozive, să detecteze şi să angajeze ținte pe timp de zi/noapte atât din mişcare, cât şi din staționare, batalioanele să execute atacul, apărarea sau manevra de regrupare, în coordonare cu alte batalioane sau companii de sprijin înzestrare cu sisteme organice de armament, să execute operații contrainsurgență, antigherilă, să execute observarea, interzicerea, ocuparea şi apărarea raioanelor, să facă joncțiunea cu formațiuni naționale şi/sau multinaționale de nivel mai mic, de acelaşi nivel sau de nivel superior, toți militarii să fie pregătiți să acționeze într-o varietate

de condiții geografice – de la junglă şi mediul montan la deşert şi oraşe; aceste condiții alături de extremele climatice, limbă, religiile şi diferențele culturale pot avea efecte deosebite asupra operațiilor, iar creşterea continuă a mediilor urbane face ca operațiile desfăşurate în localități să devină deosebit de importante.

Infanteria Armatei României a cunoscut aceleaşi etape ca oricare altă infanterie din armatele moderne. După 1964, unitățile de infanterie din forța activă s-au mecanizat aproape în întregime. Diviziile de infanterie au devenit divizii mecanizate, având regimente mecanizate înzestrate cu transportoare blindate şi un regiment de tancuri.

Această mecanizare masivă a infanteriei a contribuit la creşterea puterii de foc, la sporirea mobilității în zonele de operații naționale, potrivit conceptului căruia apărarea națională se exercita prin acțiuni la frontieră şi pe teritoriul național.

Pregătirea viza formarea abilităților pentru organizarea apărării strategice, precedată de o acoperire strategică, concomitent cu efectuarea unei manevre rapide pe direcții interioare sau de contralovituri, asigurate cu cele două divizii de tancuri şi de rezerva strategică compusă din unități mecanizate. La mobilizare, se formau, în general, unități de infanterie, de infanterie moto şi blindate care construiau, de fapt, armata de masă. După încheierea războiului rece şi reducerea semnificativă a posibilității şi probabilității unui război stat contra stat, armată contra armată, în Europa, conceptul de război al întregului popor s-a diminuat şi a dispărut. Provocările şi amenințările sfârşitului secolului XX şi începutul secolului XXI s-au globalizat şi s-au regionalizat. În aceste condiții şi în condițiile integrării României în NATO, au fost incluse noi dimensiuni potrivit cărora apărarea națională iese din cadrul strict național şi devine dependentă şi condiționată de un sistem de securitate internațională şi, corespunzător, de apărare colectivă de gestionare a crizelor şi conflictelor de combatere a pericolelor şi amenințărilor asimetrice, îndeosebi a celor teroriste.

Dezvoltarea tehnologiilor înalte, a sistemelor de armament de înaltă precizie, a armelor de distrugere în masă, apariția unor noi concepte operaționale – război bazat pe rețea, operații bazate pe efecte, războaie paralele – efectele sistemelor de armamente au făcut ca armatele de masă să nu mai fie eficiente. În aceste condiții, forțele active trebuie să includă unități de infanterie, profesionalizate, transportabile în teatre de operații, iar unitățile de infanterie uşoară, dotate cu armament individual şi mijloace de proiecție şi de transport adecvate devin indispensabile pentru strategia de alianță şi de coaliție. Transformarea Armatei României este parte a transformării Alianței Nord Atlantice, iar obiectivul îl constituie asigurarea capacității necesare în

promovarea şi protejarea prin mijloace militare a intereselor naționale şi îndeplinirea angajamentelor asumate în cadrul NATO.

Scopul transformării îl constituie adaptarea structurilor şi funcțiunilor armatei la noile cerințe: structuri flexibile organizate modular, interoperabile, cu capacitate de susținere, de proiecție şi de protecție multidimensională, realizarea unei structuri de comandă şi control capabilă să ia decizii corecte şi în timp scurt. Provocările care orientează procesul de transformare al armatei noastre sunt: pericolele şi amenințările clasice, disproporționale şi asimetrice, decalajele dintre armele letale şi nonletale; amenințările din spațiul criminalității transatlantice, economiei subterane, războiul împotriva terorismului; necesitatea racordării la noile concepte operaționale; războiul bazat pe rețea, operațiile bazate pe efecte, racordarea la un sistem de conducere performant C4I, diseminarea în timp real a informației de sistem, de stare şi de dinamică, atât în ceea ce priveşte inamicul, zona de operații, zona de criză şi de conflict, cât şi forțele proprii; necesitatea de a participa la gestionarea crizelor şi conflictelor.

În cadrul acestui concept, infanteria uşoară, chiar dacă nu este permanentă în mod expres în conținutul strategiei de transformare, va avea un rol principal în constituirea forțelor expeditionare. De regulă, o brigadă de infanterie uşoară este organizată pe trei batalioane de infanterie pe transportoare: un batalion de artilerie, subunități antitanc, batalioane de logistică. La rândul lui, fiecare batalion dispune de trei companii de infanterie: companie de sprijin, companie de stat major, subunități logistice.

În cadrul structurii de forțe pentru anul 2015, Forțele Terestre vor dispune: de o divizie de infanterie cu o brigadă mecanizată, o brigadă de infanterie mecanizată, o brigadă de vânători de munte, mari unități şi unități de sprijin de luptă şi de un comandament de generare/regenerare, tip divizie, cu o brigadă mecanizată, o brigadă de vânători de munte, mari unități si unități de sprijin de luptă. La ora actuală, Armata României dispune de o brigadă de infanterie uşoară – Bg. 2 I. Us. dislocată la Craiova, iar în cadrul strategiei de transformare, nici măcar nu întâlnim noțiunea de infanterie uşoară.

În contextul viitoarei structuri de forțe este necesară constituirea unei structuri de infanterie uşoară tip brigadă, deoarece considerarea *in extenso* a batalioanelor de infanterie înzestrate cu TAB, ca unități de infanterie uşoară nu răspunde capabilităților cerute de o astfel structură de forțe.

La ora actuală, pot fi considerate unități de infanterie uşoară, având în vedere structura, pregătirea, misiunile numai batalioanele de paraşutişti, de vânători de munte, batalioanele de cercetare şi batalionul de infanterie marină.

Unitățile de infanterie uşoară trebuie instruite pentru acțiuni bazate pe eşalonul companie, pluton şi dezvoltarea capacității de a acționa individual sau în echipă, responsabilitatea deciziilor coborând la cel mai mic eşalon.

Obiectivul principal al instruirii trebuie să-l constituie dezvoltarea inteligenței tactice, capacității de a selecta şi folosi procedeele de luptă şi procedurile cele mai eficiente, în funcție de caracteristicile situației, de obiectivele fixate şi de regulile de angajare stabilite.

Accentul trebuie pus pe formarea rezistenței fizice şi psihice a luptătorilor pentru a putea acționa într-un mediu ostil, departe de baza de dislocare, în special în cadrul echipei, grupei şi plutonului. Dezvoltarea capacității subunităților şi unităților de infanterie uşoară de a acționa ca forță aeromobilă, impune formarea ablilităților de îmbarcare – debarcare, de a acționa împreună cu alte forțe pe timpul îmbarcării, transportului si debarcării, în apărarea raioanelor de îmbarcare – debarcare, a traiectelor de zbor, a itinerariilor de deplasare şi a zonelor de desfăşurare. Pentru instruirea infanteriei uşoare, un concept care se foloseşte în tot mai multe armate este Contact – Control – Asistare – Luptă (CCAL), ceea ce presupune o nouă doctrină de instruire. Infanteria uşoară nu renunță la mijloacele de transport rapid, uşor blindate, dar prin capabilitățile cerute se apropie tot mai mult de statutul forțelor speciale. Se pune întrebarea dacă viitoarele structuri de infanterie se vor dezvolta ca structuri mecanizate sau de infanterie uşoară. În recentele acțiuni militare din Irak s-a readus în discuție eficiența tancurilor, polemica pro şi contra devenind tot mai aprinsă. Se apreciază că menținerea tancurilor o bună perioadă de timp este o certitudine dar a tancurilor înalt performante, de care NATO nu duce lipsă.

Pentru a putea face față provocărilor viitoarelor conflicte, infanteria uşoară română trebuie să aibă o nouă matrice organizațională din care tancurile lipsesc. În aceste condiții, forța de izbire a infanteriei uşoare este drastic diminuată, dar caracteristica luptei viitorului nu este lovirea masată a inamicului, ci manevrarea şi interpoziționarea în dispozitivul său. De aceea, dezvoltarea celor trei brigăzi de infanterie dislocabile să fie configurată pe viitor într-un raport de 2/3 uşor şi 1/3 greu, deci două brigăzi de infanterie uşoară şi o brigadă blindată (pe tehnică şenilată, inclusiv un batalion de tancuri). Scoaterea tancurilor din structura marilor unități mecanizate poate fi realizată odată cu introducerea noii maşini de luptă a infanteriei, singura în măsură să suplinească lipsa tancurilor din structura marilor unități. In aceste condiții, noua structură de tip uşor îşi va desfăşura substructurile tip subunitate având ca element de bază şasiul noii maşini de luptă, ceea ce va face ca numărul autovehiculelor blindate să crească considerabil. Întrucât, cheia manevrei decisive o constituie executarea manevrei prin aeromobilitate, batalioanele şi brigăzile de infanterie uşoară vor putea executa rapid lovituri în adâncime pentru fixarea forțelor inamicului şi interzicerea manevrei acestuia permițând structurilor de blindate să exploateze puterea de lovire.

Este necesar ca „organizarea forțelor armate să se orienteze pe executarea descentralizată, prin elemente flexibile, care au mare mobilitate şi o putere de foc eficientă. Comanda şi controlul vor fi importante nu atât de sus în jos, cât pe orizontală. Unitățile trebuie să fie mici şi foarte flexibile, evitându-se organizarea amplă şi greoaie existentă în trecut şi în prezent”.

BIBLIOGRAFIE

Alexandrescu Grigore, *Operații Militare Expediționare*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I” Bucureşti, 2007.

Canonico R., *An Alternate Military Strategy for the War on Terrorism. Thesis*. Naval Postgraduate School, Monterey, California, USA, December 2004.

Coşcodaru Ion, *Evoluții posibile în fizionomia conflictelor militare viitoare. Operații şi forțe expediționare*, în Impact Strategic, nr. 3/2005.

Kremenyuk V.A. *The Modern international conflict: management problems. International processes* № 1, 2003.

Munkler H., *Terorism today. War becomes asymmetric* // International Politik, 2004.

Ramsfield D. H., Transforming the Military // Foreign Affairs, Vol. 81, No 3, 2002.

T. M. Paul *Asymmetric conflicts: War initiation by Weaker Power*. New York: Cambridge University Press, 1994.

GEOPOLITICA – ŞTIINȚĂ, METODĂ SAU INSTRUMENT DE ANALIZĂ

GEOPOLITICS – SCIENCE, METHOD OR A TOOL FOR ANALYSIS

Dr.ing. Gheorghe STAN*
S.C. STANBOX S.A.

Constanta evoluției fenomenului geopolitic a constituit-o dorința justificată de a explica lumea şi istoria din perspectiva dinamicii sistemului relațiilor internaționale.

Throughout the years, a constant feature of the geopolitical phenomenon has been the justified desire for explaining the world and history from the perspective of the international relations system.

Cuvinte cheie: *geopolitică, ştiință, metodă, instrument.*
Keywords: *geopolitics, science, method, tool.*

Trăim într-o perioadă geopolitică numită perioada de după *războiul rece*, perioadă în care identitățile geopolitice sunt într-o continuă mişcare. Opțiunile geopolitice contemporane sunt destul de numeroase: Samuel Huntington, privind inevitabilitatea ciocnirii dintre entitățile autonome, proclamă o situație în care civilizațiile sunt condamnate la o ciocnire perpetuă;[1] Zbigniew Brzezinski se concentrează pe Asia Centrală ca fiind zona cheie pe noua „tablă de şah" a lumii;[2] Robert Kaplan a anunțat o „viitoare anarhie" a conflictelor şi crimelor etnice;[3] Benjamin Barber speculează un viitor probabil pentru Jihad şi McWorld în care fragmentarea etnică coexistă

* e-mail: *stan@stanbox.eu*
[1] S. Huntington, *The Clash of Civilizations*, Foreign Affairs, 72(3), 1993, pp. 22-49.
[2] Z. Brzezinski, *The Grand Chessboard: American Primacy and its Geostrategic Imperatives*, New York: BasicBooks, 1997.
[3] R.D. Kaplan, *The Coming Anarchy*, The Atlantic Monthly, 273(2), 1994, pp. 44-76.

cu globalizarea economică;[4] mulți scriitori sugerează dezordinea ca fiind cea care prevalează;[5] Richard Barnett şi John Cavanagh sugerează un viitor dominat de corporații globale.[6] Globalizarea este termenul cel mai des folosit pentru o perioadă de ordine neo-liberală a lumii, în care accesul global al capitalului internațional este dezideratul politic primar. Termenul lui Gearóid Ó. Tuathail, geopolitica de lărgire, pentru perioada geopolitică curentă, este atât de actual.[7]

Gearoid O. Tuathail, în *Problematizarea geopoliticii: studiu, artă a guvernării şi strategie*, consideră că geopolitica este un termen polisemic ce depăşeşte orice încercare de a-l delimita ca aspect singular. El este mai bine abordat prin intermediul unei investigații critice asupra modului în care conceptul este învestit cu anumite înțelesuri în cadrul discursului politic[8]. El ia în considerare trei moduri în care geopolitica dă înțeles politicii globale: ca studiu, ca filosofie de artă a guvernării şi ca o mare strategie. Producerea unei geopolitici („geopolitica lui X" unde X = petrol, energie, resurse, informații, Estul Mijlociu, America Centrală, Europa etc.), spune el, însemna abilitatea de a crea un studiu strategic comprehensiv al spațiului politic global, de a citi caracteristicile vădite ale „realității externe" şi de a specula pe seama înțelesului trăsăturilor presupus transparente ale politicii globale. Într-o analiză geopolitică, modul în care o regiune funcționează economic şi politic, precum şi personalitatea sa culturală sunt esențiale.

Gearoid O. Tuathail consideră că practicarea geopoliticii ca studiu înseamnă: realizarea unui studiu descriptiv al aşezării geografice a unei regiuni, notând relațiile locaționale, entitățile politice, decorurile fizice şi resursele naturale ce se găsesc în regiune (specificate şi privite cu atenție datorită valorii recunoscute a acesteia pentru hegemon); realizarea unui studiu istoric general legat de relațiile, evenimentele şi procesele care au modelat această regiune; realizarea unui studiu comprehensiv al „problemelor geopolitice contemporane" din regiune ce prezintă interes pentru hegemon; oferirea unui set clar de opțiuni politice externe pentru ca hegemonul să-şi administreze relațiile cu regiunea în cel mai eficient mod posibil.

---

[4] B. Barber, Jihad vs. McWorld, *How Globalism and Tribalism are Reshaping the World*, New York: Ballantine, 1996.

[5] Andrew Herod, Gearóid Ó Tuathail and Susan M. Roberts (eds), *Unruly World? Globalization, Governance and Geography*, London: Routledge, 1998.

[6] R.J. Barnett, and J. Cavanagh, *Global Dreams: Imperial Corporations and the New World Order*, New York: Simon and Schuster, 1994.

[7] Gearóid Ó Tuathail, *"Postmodern Geopolitics? The Modern Geopolitical Imagination and Beyond"* in Gearóid Ó Tuathail and Simon Dalby (eds), *Rethinking Geopolitics*, London: Routledge, 1998, pp.16-38; G. O'Tuathail and T.W. Luke, 'Present at the (Dis)integration: Deterritorialization and Reterritorialization in the New Wor(l)d.

[8] http://www.jstor.org/

Geopolitica este de asemenea, în opinia lui Gearoid O. Tuathail, punctul de confluență pentru o anumită înțelegere a conducerii practice a artei guvernării, artă a guvernării ce presupune mai presus de toate un simț al nuanțelor şi al proporțiilor, abilitatea de a percepe esențialul dintr-o mare de aparențe şi intuiția referitoare la care anume din multiplele ipoteze plauzibile legate de viitor se vor dovedi adevărate. Geopolitica este o perspectivă bazată pe „lecția istorică" conform căreia nu poate exista pace în lipsa unui echilibru al puterii între marile puteri.

El consideră totodată geopolitica o analiză a politicii externe prin intermediul căreia evenimentele locale şi conflictele regionale pot fi înțelese cu toate semnificațiile lor globale. A gândi geopolitic înseamnă a reflecta la contextul global al puterii în cadrul căruia luptele regionale capătă o semnificație ce depăşeşte locația geografică imediată.

Pentru Colin Gray, geopolitica înseamnă în primul rând contemplarea unei mari strategii, apoi o tradiție de reflectare asupra unei mari strategii, în funcție de factorul cel mai fundamental ce condiționează securitatea națională: geografia. Totodată, Gray îşi situează viziunea asupra geopoliticii într-un canon de concepte ce îi are ca principali gânditori pe Halford Mackinder şi Nicholas Spykman (puterea terestră şi maritimă, interior şi margine, centru şi periferie, valori individualiste şi autoritare/totalitare, Est şi Vest).

Politica şi geopolitica sunt legate între ele, una nu trebuie studiată fără cealaltă, spune Mann, în timp ce pentru Shapiro, evoluția sistemului modern de stat a reprezentat începutul imaginației geopolitice, pentru că geopolitica reprezintă spațiul global organizat de stat.

În termenii de maximă generalitate, geopolitica ne oferă posibilitatea de a reflecta asupra manifestării şi evoluției relațiilor de putere într-o anumită perioadă istorică, de a evalua şi urmări mutațiile şi tendințele din sistemul actual al relațiilor internaționale, oferindu-ne indicatori şi metode de analiză care ne permit să pătrundem în esența realității relațiilor internaționale.

O apreciere din perspectivă istorică ne permite să facem afirmația că analiza fenomenului geopolitic, având ca obiect raporturile dintre entitățile socio-umane, poate fi sesizată încă din perioada antichității, constituindu-se însă într-o disciplină de sine stătătoare mult mai târziu, către sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX.

Majoritatea specialiştilor în domeniu sunt de acord cu ideea că, fără a fi o teorie clar definită, ca fenomen obiectiv în evoluția societății, geopolitica s-a manifestat în contextul în care cel puțin un stat, înțeles ca actor pe scena evoluției umanității, a manifestat forța şi capacitatea de a-şi impune voința şi controlul într-un anumit spațiu, altul decât cel propriu.

Ca oricare altă dezvoltare teoretică, geopolitica a cunoscut etape de evoluții şi involuții, de recunoaştere şi afirmare, precum şi de negare şi

decădere, a generat contradicții, de cele mai multe ori, cele două planuri, al recunoaşterii şi al negării, dezvoltându-se simultan şi cu intensități diferite.

Constanta evoluției fenomenului geopolitic a constituit-o dorința justificată de a explica lumea şi istoria din perspectiva dinamicii sistemului relațiilor internaționale.

În evoluția sa, geopolitica s-a dezvoltat în adevărate „şcoli de geopolitică", cele mai recunoscute fiind şcoala anglo-saxoană şi şcoala germană.

Evoluția geopoliticii a fost determinată şi influențată de nivelul cunoaşterii umane, în mod deosebit în domeniul disciplinelor socio-umane, cât şi de concepțiile filozofice şi politice care au fost dominante în etape diferite ale evoluției societății. În acest context, a cunoscut o permanentă acumulare, atât în plan conceptual, cât şi al paradigmelor.

Sunt opinii diferite referitor la tratarea geopoliticii fie ca disciplină, fie ca ştiință. În *Grand Larousse universel* (1989) geopolitica este drept „ştiința care studiază raporturile dintre geografia statelor şi politica lor […]. Geopolitica exprimă voința de a ghida acțiunea guvernelor în funcție de lecțiile geografiei", iar în *Le Petit Larousse illustré* (1994), „geopolitica reprezintă ştiința care studiază raporturile între geografia statelor şi politica lor". În *Enciclopaedia Britannica*, geopolitica este considerată a fi „utilizarea geografiei de către guvernele ce practică o politică de putere".

Nu ne propunem să facem o analiză dezvoltată a definirii geopoliticii. Ne vom limita la ceea ce considerăm esențial ca variante de definire în conceptualizarea geopoliticii din perspectivă istorică.

Ca teorie şi instrument de analiză a relațiilor internaționale până la jumătatea secolului XX, putem afirma că geopolitica s-a definit ca teorie care studiază raporturile dintre state pe baza determinismului geografic, sau, altfel spus, având ca obiect de studiu mediul geografic şi influența acestuia asupra politicului. Determinismul geografic atinge apogeul în teoriile dezvoltate de şcolile de geopolitică anglo-saxonă şi germană.

În a doua jumătate a secolului XX, puternic marcată de revoluția tehnico-ştiințifică, care, în opinia multor analişti, a devalorizat teoriile geopolitice bazate pe determinismul geografic, geopolitica se defineşte în esență ca o disciplină ştiințifică menită să studieze complexitatea actorilor în sistemul relațiilor internaționale, având ca finalitate cunoaşterea situației pe eşicherul mondial, din perspectiva dezvoltării şi ierarhizării puterii (centrelor de putere).

Creşterea în complexitate şi dinamism a vieții internaționale contemporane a determinat multiplicarea perspectivelor de analiză şi paradigmele geopoliticii. Harvey Sicheman, în articolul intitulat *Renaşterea geopoliticii*, afirmă că: "În sistemul internațional pot exista şi vor exista noi

participanți, noi combinații, noi câştigători şi noi învinşi. Statele şi imperiile se vor ridica, vor cădea şi chiar vor dispărea. Cu toate acestea, un sfârşit definitiv al rivalităților internaționale prin intermediul unui nou "sistem" rămâne o himeră. În special realitățile geopoliticii nu ne permit să presupunem cu uşurință o pace permanentă. Realitățile geopoliticii nu permit unei organizații internaționale ca, prin însăşi natura ei, să poată asigura pacea. Pe scurt, dacă geopolitica poate fi manipulată pentru a obține securitate pentru democrații, geopolitica nu poate fi niciodată abolită sau depăşită".

Geoffrey Parker consideră că „reîntoarcerea geopoliticii"[9] a avut loc în anii '70, în SUA şi Franța. Numele cu care este asociată „noua geopolitică" sunt Henry Kissinger şi Yves Lacoste. El notează: „Geopolitica s-a întors nu în țara unde s-a dezvoltat inițial, ci în cea care s-a opus, fără rezerve, disciplinei. *Geopolitik* a devenit *géopolitique*."[10]

Dacă în anii `80 şi `90 se apreciază că geopolitica a făcut trecerea de la clasic la neoclasic, la începutul secolului XXI, când globalizarea implică structurarea şi restructurarea relațiilor de putere la distanță, reteritorizarea spațiului politic, economic şi social, extinderea relațiilor de putere, în esență de un proces de stratificare globală, geopolitica se defineşte mai mult ca oricând ca o ştiință multi şi interdisciplinară. De altfel, Rudolf Kjellen a numit de la început geopolitica drept un „capitol al ştiinței politice".

Fără a avea semnificația unei definiții, în context de maximă generalitate putem afirma că în prezent geopolitica este ştiința (disciplina), care studiază şi analizează relațiile internaționale. În acest sens, geopolitica se redefineşte în campusul de discipline academice care studiază relațiile internaționale.

Geoffrey Parker considera că „noua geopolitică reprezintă aplicarea geografiei şi a metodei geografice la problemele internaționale. Cu toate acestea, esența sa nu este atât legată de *Realpolitik*, aşa de dominantă în trecut, cât de preocupările în legătură cu mediul care consideră că pământul este un întreg, furnizând omenirii baza sa de existență."[11]

Gearóid Ó Tuathail periodizează evoluția geopoliticii. La început a fost „geopolitica imperialistă" elaborată de clasicii acestei discipline, de la Friedrich Ratzel la Nicholas Spykman. Este perioada în care se elaborează corpul conceptual al doctrinei. Mai toți autorii teoretizează, în fond, interesele țărilor lor. Mackinder este tipic în această privință; promovând tot

[9] Geoffrey Parker, *Geopolitics – Past, Present and Future*, Pinter, London and Washington, 1998, p. 11.
[10] *Idem*, p. 46.
[11] Geoffrey Parker, *Geopolitics – Past, Present and Future*, Pinter, London and Washington, 1998, p. 5.

bipolaritatea, dar pe o bază ideologică, urmează geopolitica războiului rece, cu elaborări care consacră divizarea lumii în cele două blocuri; după războiul rece, conceptul central este cel de nouă ordine politică mondială, care defineşte o nouă eră „mai liberă de ameninţare şi teroare, mai puternică în aplicarea principiilor de justiţie, mai sigură în promovarea păcii, o eră în care naţiunile lumii, Estul şi Vestul, Sudul şi Nordul, pot prospera şi trăi împreună". În plan teoretic această perioadă a cunoscut elaborări importante, cum ar fi cele din domeniul geoeconomiei şi geoculturii. Tauthail consideră un capitol de sine stătător „geopolitica mediului".

Împărtăşim pe deplin afirmaţia prof.univ.dr. Constantin Hlihor, care afirmă că *geopolitica descifrează locul şi rolul actorilor în balanţa de putere, determinând arhitectura de securitate prezentă şi de perspectivă într-un spaţiu dat*. Aceasta operează cu interacţiunile dintre configuraţiile spaţiale şi cele politice.[12] S-a remarcat recent că geopolitica este, în ultimă instanţă, un discurs politic – exprimând evaluări şi puncte de vedere partizane. Aceasta nu impietează însă asupra calităţii şi atuului fundamental al geopoliticii, acela de a furniza imagini de ansamblu. Apelând la corelaţii mari, geopolitica exercită chiar un tip special de seducţie, pentru că atrage atenţia asupra unor lucruri care nu au fost avute în vedere până atunci, cu un grad de prospeţime reală; astfel, ea reprezintă o invitaţie la analiză prin prisma paradigmei pe care o propune, chiar un gen de provocare de a examina fapte şi evenimente în lumina noii abordări[13]. În acelaşi timp, geopolitica oferă o viziune spaţială asupra evenimentelor abordate. Judecata pe care o propune apare „mai curând vizuală decât verbală, mai curând obiectivă şi detaşată decât subiectivă şi ideologică"[14].

Pentru a înţelege şi cunoaşte procesele şi fenomenele care au loc în sistemul relaţiilor internaţionale, implicit a diferitelor situaţii geopolitice actuale, trebuie să înţelegem corect ce este geopolitica, privită ca instrument de analiză şi cum s-a definit şi a evoluat acesta din perspectiva istorică.

---

[12] *Le Dictionnaire historique et géopolitique du 20e siècle, La Découverte*, Paris, 2002, p. 290.

[13] Gearóid Ó Tuathail, *Thinking Critically about Geopolitics. Introduction*, în Gearóid Ó. Tuathail, Simon Dalby, Paul Routledge (eds), *The Geopolitics Reader*, Routledge, London and New York, 1999.

[14] *Idem*, p. 7.

BIBLIOGRAFIE

Barber B., Jihad vs. McWorld, *How Globalism and Tribalism are Reshaping the World*, New York: Ballantine, 1996.

Barnett R.J., J. Cavanagh, *Global Dreams: Imperial Corporations and the New World Order*, New York: Simon and Schuster, 1994.

Brzezinski Z., *The Grand Chessboard: American Primacy and its Geostrategic Imperatives*, New York: BasicBooks, 1997.

Herod Andrew, Gearóid Ó Tuathail, Susan M. Roberts, *Unruly World? Globalization, Governance and Geography*, London: Routledge, 1998.

Huntington S., "*The Crash of Civilizations,*" Foreign Affairs, 72(3), 1993.

Kaplan R.D., "*The Coming Anarchy*", The Atlantic Monthly, 273(2), 1994.

Parker Geoffrey, *Geopolitics – Past, Present and Future*, Pinter, London and Washington, 1998.

Tuathail Gearóid, "*Postmodern Geopolitics? The Modern Geopolitical Imagination and Beyond*" in Gearóid Ó Tuathail and Simon Dalby (eds), *Rethinking Geopolitics*, London: Routledge, 1998.

Tuathail Gearóid, *„Thinking Critically about Geopolitics. Introduction"*, in Gearóid Ó. Tuathail, Simon Dalby, Paul Routledge (eds), *The Geopolitics Reader*, Routledge, London and New York, 1999.

*** *Le Dictionnaire historique et géopolitique du 20e siècle*, La Découverte, Paris, 2002.

http://www.jstor.org/

METODE ŞI TEHNICI DE ANALIZĂ GEOPOLITICĂ

METHODS AND TECHNIQUES OF GEOPOLITICAL ANALYSIS

Dr.ing. Gheorghe STAN*
S.C. STANBOX S.A.

Geopolitica şi geostrategia au obiect de studiu diferit şi trebuie să aibă metode proprii. Prin metodele geopolitice se pot descifra interesele actorilor într-o regiune sau alta a planetei.

Geopilitics and geostrategy have a different matter of study and must employ their own methods of analysis. Through geopolitical methods, one can understand the interests of different actors in any region from the world.

Cuvinte cheie: *geopolitica, securitate, mediu internațional, analiză, tehnici, metode.*
Keywords: *geopolitics, security, international environment, analysis, techniques, methods.*

Nevoia de metode şi tehnici de analiză geopolitică este dictată de transformările radicale care s-au petrecut şi se petrec în lume, atât la nivel regional, cât şi global. În acest context, „disciplinele clasice, - geografia politică sau istoria, şi-au modernizat metodologia". Cercetarea relațiilor internaționale cu ajutorul geopoliticii a condus la schimbarea imaginii şi reprezentării sistemului relațiilor internaționale şi la „demitizarea unor scheme mecaniciste de tipul celor promovate de geopoliticienii începutului de secol XX." Studiile şi cercetările bazate pe teoria „geopoliticii critice"[1] pot să arate mecanismele creării unor „imagini-reprezentări", care „pot să manipuleze opinia publică şi chiar uneori pe diplomați şi lideri politici în

* e-mail: *stan@stanbox.eu*

[1] K-J. Dodds, J.D. Sidaway, *Loccating Critical Geopolitics*, în „Enviroment and Planning; Society and Space", no.12, 1994, pp. 515-524.

situații de crize şi conflicte."[2] Ne situăm astfel în domeniul propagandei geopolitice cu implicați în disputele teritoriale. Reprezentările amenințărilor şi riscurilor la adresa securității pot să fie „virusate" de asemenea scheme cognitive mecanicist-deterministe – de exemplu: imaginea amenințării la adresa securității SUA, concretizată de preşedintele George W. Bush, în deja celebră expresie - "an axis of evil", a fost, la un moment dat, calificată de Franța drept simplistă şi respinsă de Germania. Hervé Coutau-Begarié afirmă că "nu este sigur că există metode, cu adevărat, geostrategice" [3], în timp ce Saul B. Cohen indică şase metode: „istorică; morfologică; funcțională; behavioristă; sistemică şi analiza de putere" [4], metode asupra cărora Hervé Coutau-Begarié are unele rezerve.

Geopolitica şi geostrategia au obiect de studiu diferit şi trebuie să aibă metode proprii, însă investighează aceeaşi realitate, cea ce face posibilă mixarea metodelor utilizate, în funcție de situația concretă. Prin metodele geopolitice se pot descifra interesele actorilor într-o regiune sau alta a planetei, iar prin metodele geostrategice aflăm cum şi prin ce mijloace îşi vor materializa aceştia interesele.

Teoreticienii geopoliticii sunt, în principiu, de acord că studiul comportamentului actorilor oferă analiştilor informațiile necesare identificării căilor (violență/nonviolență) şi mijloacelor (negocieri/forță) prin care un actor doreşte să îşi atingă interesul într-o anumită zonă.

Descifrând tipul de comportament adoptat de actorul respectiv, analistul are posibilitatea să aplice metoda de analiză specifică disciplinei care studiază tipul de strategie adoptat de respectivul actor (metode specifice strategiei militare, diplomației, strategiilor mass-media etc.). Din procesul hibridării acestora s-ar putea, în viitor, să se cristalizeze metodele proprii geostrategiei.

În analiza geopolitică, dar şi în stadiu preliminar de observare şi cercetare a câmpului geopolitic, specific geostrategiei, fortul de cercetare este determinat de natura şi intensitatea intereselor actorilor (la un moment dat şi într-un spațiu geografic determinat), de locul acestora în ecuația de putere şi de percepția lor asupra câmpului geopolitic.

Indicatorii de stare a câmpului geopolitic sunt potențialul de putere al fiecărui actor, interesul şi percepția câmpului geopolitic.

Acestora li se asociază analiza valorilor politice, morale, religioase, etice, etc. având în vedere că nu putem trata politica internațională în mod

---

[2] M Watts, *Black gold, white heat: state violence, local resistance and the national question* în Nigeria. In: Pile S. (ed.), Place and the Politics of Resistance, London, 1997, pp. 33–67.

[3] *Tratat de strategie*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2006.

[4] Saul B. Cohen, *Geography and Politics in a world divided*, 2nd edition, Random House, New York, 1973, p. 29.

simplist, în termeni mecanici.[...]. Oamenii posedă nu doar teritorii, materii prime şi arme, ci şi opinii şi convingeri."

Ştiința "pură", "obiectivă" în analiza relațiilor internaționale, deci şi în geopolitică, este un mit, deşi sunt cercetători care cred că pot aplica legi şi formule statistico-matematice în analiza geopolitică, aşa cum „savanții găsesc răspunsuri la întrebările legate de comportamentul particulelor subatomice"[5].

Asemenea tendințe apar când se fundamentează observarea şi cercetarea fenomenului politic internațional pe premise false sau inadecvate. E drept că analiştii militari uzitează legea raportului de forțe (pentru evaluarea condițiilor de succes), însă istoria militară infirmă de cele mai multe ori asemenea aserțiuni.

Sunt analişti care susțin că „observarea şi analiza faptelor pot conduce la identificarea cauzelor care le generează, cea ce în opinia altora este doar o altă premisă care poate conduce la concluzii inadecvate în analiza geopolitică[6]. Kenneth N. Waltz atrăgea atenția, în acest sens, că „ceea ce credem noi că este realitate este în fapt un construct teoretic elaborat şi reelaborat în decursul anilor. Când privim lumea internațională, vedem un complex şi după câte se pare, un infinit şir de evenimente şi fapte"[7].

Se simte nevoia unei teorii care să ofere paradigmele, şi care, la rândul lor, să permită distincții între particular şi general în analiza mediului geopolitic.

Valorificând teoriile profesorului Ion Cornea (care consideră geopolitica „o ştiință a zilei"), profesorul Constantin Hlihor afirmă existența a două perspective de analiză a câmpului/realității geopolitice: prima este istorică şi are în vedere trecutul, care este în mod predominant empiric, iar cea de-a doua, analiza de situație, legată de viitor şi este în mare măsură normativă, ambele în măsură să scoată în evidență aspectele cele mai importante ale câmpului/realității geopolitice.

Prima este impusă de regularitățile şi ciclurile care intervin în evoluția umanității, scopul acestui demers fiind nu de a transforma geopolitica în istorie, ci de a descoperi tendințele dominante şi liniile de continuitate în câmpul geopolitic analizat şi de a descifra cauzele care determină modificări în câmpul geopolitic.

Studiul trecutului din perspectiva locului şi rolului potențialului de putere, de exemplu, ne va îngădui să facem deosebire între noile probleme

---

[5] Kevin L. Falk, Thomas M. Kane, *The Maginot Mentalithy in International Relations Models*, în "Parameters", US Army War College Quarterly, Summer 1998, Vol. XXVIII, No. 2, pp. 80-92.

[6] Vezi studiul elaborat de Roni Linser, *Predictive Power of Role-play Simulations in Political Science: Experience of an e-Learning tool*, în users.tpg.com.au/adslfrcf/ rps_org/papers/ eval_PolSim.htm.

[7] Apud, Kevin L. Falk, Thomas M. Kane, *op. cit* în loc. cit., p. 86.

ridicate de evenimentele contemporane şi problemele vechi, care se repetă în evoluția istoriei relațiilor internaționale.

Comparând rezultatele obținute în cercetarea trecutului, într-un câmp geopolitic determinat, se pot afla atât liniile de continuitate, cât şi de discontinuitate în comportamentul actorilor, precum şi (cu o anumită probabilitate) tendințele ulterioare din respectivul câmp geopolitic.

Analiza situației unui anume câmp geopolitic, ne poate releva, din perspectiva anumitor actori, o linie de continuitate în ceea ce priveşte interesul, deşi gradul de implicare într-un moment şi altul este diferit, cu strategii şi metode diferite, demonstrând şi capacitatea diferită a acestora de a-şi manifesta/impune interesul în acel spațiu, cea ce este o linie de discontinuitate.

Analiza istorică a câmpului geopolitic poate permite generalizări, ca bază a unor judecăți inductive în analiza prezentului şi a perspectivelor de evoluție într-un câmp geopolitic.

Totodată, studiul trecutului pentru un câmp geopolitic ne poate permite să distingem influența mediului geopolitic asupra liniilor de continuitate/ discontinuitate în evoluția relațiilor dintre actori, iar compararea unor situații concrete din câmpul geopolitic, la momente diferite, dintre care cel puțin unul să aparțină trecutului, poate permite o bună selectarea a factorilor şi corelațiilor importante pentru analiza unui actor sau altul. Se poate astfel evita schematismul şi chiar, într-o anumită măsură, relativismul exagerat.

Metoda istorică este importantă, dar nu trebuie absolutilizată. Bert F. Hoselitz atrăgea atenția că, în studiul relațiilor internaționale, "aplicarea metodei comparative la materialul istoric nu este posibilă dacă este limitată la o simplă comparație a şirurilor de evenimente, întrucât acestea sunt, în esență, unice în ceea ce priveşte caracterul lor".[8] Este nevoie de utilizarea unor variabile care să permită, prin analiză, evidențierea liniilor de continuitate şi de discontinuitate din câmpul geopolitic.

Datele obținute prin analiza istorică a câmpului geopolitic sunt utilizate în analiza de situație.

Kurt Lewin propune în acest scop ecuația, C = F (A, E), în care:

C = comportamentul;

F = funcție, ce defineşte interacțiunea dintre:

A = actor;

E = mediul înconjurător.

Ecuația lui Kurt Lewin, „aplicată la câmpul geopolitic, capătă următoarea formulă: C = F (A, I, P), în care (C) comportamentul este tot o funcție (F), iar interacțiunea dintre actorul (A) şi mediul geopolitic este

[8] Bert F. Hoselitz, *On comparative History*, în "World Politics", nr. 2/1997, apud "Caiet documentar", vol. I, nr. 3, 1981, p. 38.

mediată de interes (I) şi mai ales de potențialul de putere(P) care permite sau nu actorului (A) să-şi manifeste interesul (I) în acel spațiu".[9]

Analiza de situație, în acest caz, are în vedere percepția analistului asupra intereselor şi potențialelor de putere ale actorilor dintr-un spațiu determinat al câmpului geopolitic.

Etapele esențiale ale analizei de situație, în care sunt utilizate metode diferite, sunt: colectarea de date, cunoaşterea spațiului geografic, identificarea şi observarea comportamentului actorilor, determinarea intereselor actorilor, prognozarea acțiunilor actorilor în câmpul geopolitic.

Cantitatea şi calitatea datelor/informațiilor determină decisiv eficiența analizei. Procurarea lor presupune metode şi tehnici aparținând unor discipline diferite, de la statistică şi sociologie la geografie, economie, strategie sau istorie.

Una din dificultățile majore în procurarea datelor/informațiilor o constituie accesul la acestea, în general cele care nu sunt destinate opiniei publice prin mass-media, fiind cele mai relevante şi, evident, cele mai utile. Uneori, procurarea lor târzie le face utile numai analizei istorice.

O altă dificultate ține de surse, un eveniment fiind interpretat diferit de mijloacele de informare, inclusiv prin deteriorarea, voită sau nu, a calității informației.

Aceste dificultății şi altele ne evidențiate au condus la înființarea centrelor specializate în culegerea şi prelucrarea informațiilor, în care sunt utilizate metodele cele mai adecvate şi o tehnologie performantă.

Datele şi informațiile colectate pentru analiza câmpului geopolitic trebuie să vizeze[10:]

- spațiul geografic/web circumscris câmpului geopolitic, în scopul răspunsurilor la următoarele întrebări:
  - ce tip de teritoriu este şi care este mărimea spațiului de analiză? (stat; regiune/ansamblu de state; teritoriu internațional etc.);
  - care este poziția geografică (vizează inclusiv vecinii şi spațiile adiacente) şi care sunt caracteristicile geografice (climă; relief, vegetație, hidrografie etc.)
  - care este configurarea din punct de vedere al suveranității politice, economice şi spirituale (independent; autonom etc.)
  - populația (mărime şi nivel de instruire);
  - grad de ocupare şi structură socio-profesională;

[9] A se vedea pe larg, Edward E. Acar, *Les donnes evenimentielles. Origines et perspectives d^une methode scientifique en relations internationales*, în "Etudes internationales", vol. V, nr.1974, Quebec.

[10] C. Hlihor, *Analyse géopolitique: une méthode*, în http://hypo.ge-dip.etat-ge.ch/www/cliotexte/ html/analyse.geopolitique.html.

– religia dominantă şi nivelul de toleranță fată de activitatea de prozelitism desfăşurată de alte instituții religioase;
– structura economiei naționale pe orizontală şi verticală (raportul dintre capitalul autohton şi cel inter/transnațional);
– viteza cu care circulă capitalul pe piața autohtonă;
– gradul de securitate a capitalului în economia teritoriului respectiv etc.;
– care sunt resursele disponibile/în exploatare şi cele potențiale (energetice; de hrană şi apă; minereuri pentru industria de înaltă performanță)?;
– nivelul infrastructurii (gradul de modernizare, lungimea şi densitatea căilor rutiere, maritime);
– numărul şi mărimea porturilor, aeroporturilor şi densitatea legăturilor cu lumea externă;
– gradul de acces la comunicațiile de tip web etc.

- actorii şi comportamentul acestora în acel spațiu, în scopul răspunsurilor la următoarele întrebări:
  – ce tip de actori sunt angajați în rivalitățile geopolitice (state, nonstatali-organizații politico-militare, instituții financiare internaționale etc.) ?;
  – în ce fel de alianțe sînt antrenați (de conjunctură, de lungă durată, mutuale şi pe ce baze sunt construite etc.) ?;
  – care este tipul de matrice identitară şi pe ce valori este construită (mentalitățile şi prejudecățile dominante) ?;
  – imaginea „străinului" şi atitudinea față de acesta, gradul de solidaritate in colectivitățile umane, natura raporturilor dintre majoritari şi minoritari, gradul de toleranță reciprocă etc.;
  – poziția fiecărui actor în structura relațiilor din câmpul geopolitic (se va determina poziția pe axa „centru-periferie" şi pe axa „conflict-cooperare" etc.);
  – ce modalități şi mijloace preferă să folosească pentru a-şi promova/impune interesele (hardpower sau softpower, negocieri, folosește forța etc.).
- potențialul de putere al actorilor implicați în câmpul geopolitic respectiv, în scopul răspunsurilor la următoarele probleme:
  – resursele materiale (financiare, comerciale, de producție, mărimea şi nivelul de dotare al forțelor armate, arsenalul militar-clasic şi de distrugere în masă etc.);
  – nivel de cunoaştere (nivelul cercetării ştiințifice şi domeniile prioritare, gradul de aplicare în practică a cercetării fundamentale etc.);

  - prestigiul diplomatic şi „capitalul de simpatie” pe care îl are actorul în mediul internațional (imaginea liderilor politici, gradul de apreciere a regimului politic în viața internațională etc.);
  - gradul de acceptare/respingere de către majoritate populației a intereselor promovate de conducerea legitimă a actorului respectiv (nivelul patriotismului sau de acceptare a culturii de organizație promovată de actorii nonstatali).
- percepția actorilor asupra câmpului geopolitic, în scopul răspunsurilor la următoarele întrebări:
  - care este reprezentarea unui actor despre puterea competitorului/ partenerului ?;
  - cum „percepe” propria putere?;
  - cum percepe comportamentul actorilor - adversari/parteneri, îi inspiră un sentiment de teamă, insecuritate sau securitate?;
  - care sunt reprezentările actorilor despre principalele amenințări care îi pun in pericol realizarea intereselor pe care le are în acel câmp geopolitic?;
  - cum îşi evaluează şansele de câştig/pierdere în rivalitatea de interese care ia naştere în acel spațiu (perceperea riscurilor de securitate, financiare, comerciale, identitare, de prestigiu etc.) ?;
  - reprezentarea pe care o are asupra intereselor celorlalți actori din câmpul geopolitic analizat (perceperea unor interese identice/apropiate sau concurente; perceperea unor interese care pun în pericol propriile interese sau ajută la satisfacerea lor etc.
- ansamblul de norme şi principii care reglementează comportamentul actorilor în sistemul relațiilor internaționale:
  - în ce măsură actorii îşi adecvează comportamentul la normele dreptului internațional public;
  - dacă actorii respectă sau nu hotărârile organizațiilor internaționale cu vocație şi legitimitate universală.
- modul cum au fost soluționate/gestionate anterior crizele din acel câmp geopolitic (trebuie avute în vedere, doar acele evenimente care pot să aibă relevanță pentru studierea unei crize).

Fiecare din domeniile şi subdomeniile menționate pentru culegerea de informații trebuiesc raportate la criterii specifice de analiză.

A doua etapă o constituie cunoaşterea spațiului geografic circumscris câmpului geopolitic sub toate aspectele[11]. Analiza trebuie să vizeze ansamblul de caracteristici ale spațiului: economice, politice, militare, ideologice etc. Valoarea geopolitică a unui spațiu este dată de caracteristica sa dominantă.

[11] *Ibidem.*

Metodele de analiză sunt variate şi le putem raporta la domenii precum geografia, economia, statistica, sociologia, în funcție de scopurile analizei: economic, politic, militar, strategic, ideologic.

Produsele rezultate pot fi documentare cartografice, baze de date statistice, materiale iconografice echipate cu informațiile adecvate.

Identificarea şi observarea comportamentului actorilor este o etapă obligatorie, dar şi dificilă, datorită creşterii şi diversificării actorilor din câmpul geopolitic, consecințelor procesului de globalizare, dinamicii proprii a sistemului internațional de relații.

Determinarea intereselor reprezintă punctul de plecare în descifrarea tendințelor de mişcare şi acțiune ale actorilor. Cunoaşterea motivației prezenței active a unui actor într-un spațiu este foarte importantă, dar şi dificil de obținut. De cele mai multe ori interesele nu sunt afirmate deschis, îndeosebi interesele de securitate, economice, politice, de mediu, ideologice etc., nici chiar în programe şi documente oficiale.

Analiza comparativă este o posibilă metodă de determinare a intereselor actorilor în câmpul geopolitic. Raportul dintre dominantele spațiului geografic, care alcătuiesc substanța câmpului geopolitic şi prioritățile rezultate din nevoile funcționale ale unui actor, face posibilă descifrarea, cu un anumit grad de probabilitate, a intereselor acestuia în acel câmp.

Stabilitatea şi intensitatea intereselor (afirmate/dezirabile) actorilor sunt importante în anticiparea comportamentului unui actor în spațiul de analiză şi se pot evalua prin metoda observării.

Analiza comportamentului conflictual/pacifist se va face prin metodele strategiei militare, atât cele cantitative, cât şi cele calitative. Întrebarea: până la ce punct va merge cu intransigența actorul cu un interes vital în câmpul geopolitic analizat?, îşi poate găsi răspuns în studierea politicilor şi strategiilor de securitate.

Dincolo de metodele şi tehnicile de determinare ale potențialului de putere, foarte diversificate şi controversate,[12] un posibil răspuns la dimensiunea "nevăzută" a potențialului de putere poate fi aflat dacă se "descifrează" corect percepția pe care o au actorii asupra intensității şi tipului

[12] O serie de indicatori cantitativi - teritoriul, resursele umane, economice etc. - pot fi utilizați în metoda "Curbelor lui Gini", cu ajutorul căreia se încearcă măsurarea inegalităților de putere dintre diferite state. Potențialul de putere este, în final, însumarea dată de potențialul militar, economic, tehnico-ştiințific şi voința națională. Indicatorii calitativi sunt într-adevăr foarte greu de măsurat, dar sunt, totodată, tot mai importanți în dimensionarea potențialului de putere. Capacitatea de a organiza şi conduce eficient societatea, nivelul de cultură şi civilizație, ideologia şi educația sunt indicatori care influențează dimensiunea "nevăzută" a potențialului de putere.

de interes pe care opozanții/partenerii în câmpul geopolitic îl au, dar mai ales asupra dimensiunii potențialului de putere.

Prognozarea acțiunilor actorilor în câmpul geopolitic este etapa decisivă în analiza de situație. În câmp geopolitic, comportamentul actorilor este cu preponderență de tip interacțional, dar şi conflictual, nu de puține ori manifest, observabil în actele politice, diplomatice sau militare. Pentru cunoaşterea comportamentului unui actor în câmp geopolitic se pot folosi cercetarea empirică statistică sau dinamică şi teoria jocurilor cu sumă nulă sau variabilă. Rezultatele obținute sunt stocate în bănci de date, pe câmpuri geopolitice/zone geografice şi pe categorii de actori implicați în câmpul geopolitic.

În funcție de situația întâlnită în câmpul geopolitic respectiv, dar şi de interesele sale, actorul va opta pentru acțiunea politică/militară.

În una din lucrările sale, prof.univ.dr. C. Hlihor subliniază: „Un actor A poate să aibă o percepție adecvată/inadecvată asupra celorlalți actori din câmpul geopolitic - B, C ... n. Aceasta poate să conducă, în genere, la trei situații: 1) P*(A) > P^{*} (B+C+...n); 2) P*(A) = P*(B+C+...n); 3) P*(A) < P*(B+C+...n). Comportamentul în aceste trei tipuri de reacții este diferit. În primul caz, actorul A este în poziția de actor dominant al câmpului geopolitic şi se va comporta cu fermitate şi intransigență pentru a-şi impune şi a-şi valorifica supremația. Tehnicile vor fi variate şi adaptabile realității câmpului geopolitic de la influența politico-diplomatică la instrumentele de presiune economică (embargou, sistarea ajutoarelor sau a investițiilor etc.) sau militară (demonstrații de forță sau intervenție militară directă).

În cea de-a treia situație, şansele actorului A de a-şi materializa interesele în câmpul geopolitic sunt minime. Dacă percepția lui A asupra propriului potențial de putere ca şi asupra opozanților/partenerilor este corectă, el va căuta să-şi multiplice potențialul printr-un sistem de alianțe bi sau multilaterale. Teoria aliațelor, şi mai ales operaționalizarea instrumentelor de analiză în acest domeniu, este încă la început, însă se apreciază că, în situația evocată, actorul A se va "alinia" cu actorul cel mai puternic pentru a-şi putea impune/apăra interesul în câmpul geopolitic dat.

În situația în care A, în urma evaluărilor, ajunge la concluzia că potențialul său este egal cu cel al competitorilor din câmpul geopolitic, el va fi dispus la negocierea propriilor interese pentru a asigura stabilitatea sistemului de relații care se creează în acel câmp”.

OPTIMIZAREA MANAGEMENTULUI INFORMAŢIILOR ÎN GESTIONAREA RESURSEI UMANE

OPTIMIZING INFORMATION MANAGEMENT IN MANAGING HUMAN RESOURCE

Cpt.cdor. Margareta ALEXANDRESCU*
Corpul de Control şi Inspecție, Bucureşti

Optimizarea managementului informației în gestionarea resursei umane constituie o activitate de mare responsabilitate, capabilă să eficientizeze activitățile şi să fundamenteze deciziile în timp real, bazându-se pe cele mai moderne realizări ştiințifice din domeniul tehnologiei informației şi comunicațiilor.

Optimizing information management in managing human resource is an activity with a huge responsibility, able to make activities better and to underlie decisions in real time, based on the most modern scientific accomplishments from the information technology and communication domain.

Cuvinte cheie: sistem informațional, flux informațional, rețea informațională, optimizare, management, informație, resursa umană.
Keywords: *information system, information flow, information network, optimizing, management, information, human resource.*

Optimizarea rețelei informaționale pentru managementul informațiilor în gestionarea resursei umane se bazează pe calcule ştiințifice exacte şi are o mare importanță pentru structurarea fluxurilor de informații.

În cazul în care se urmăreşte optimizarea legăturilor informaționale între diferite structuri şi ierarhizarea fluxurilor de informații, de exemplu, între structura centrală a municipiului Bucureşti şi structurile din cadrul fiecărui sector, este necesar să fie reprezentate şi analizate structurile diferitelor rețele informaționale ce se pot utiliza. Acestea se compun din elementele decizionale între care are loc schimburi de informații (nodurile rețelei), împreună cu legăturile dintre ele.

* e-mail: *margovsmargo@yahoo.com*

La realizarea unei rețele informaționale pentru managementul informației se are în vedere ca nivelul de organizare informațională a sistemului să fie cel mai înalt (cel mai bun).

Unul dintre criteriile principale care pot conduce la *optimizarea* rețelei informaționale îl reprezintă *centralitatea rețelei* studiată de Bavelas[1]. Dacă se consideră graful asociat unei rețele informaționale (nodurile grafului reprezintă structurile analizate, iar arcele - legăturile), fiecărui nod x_i i se poate asocia câte o lungime de arc d_{ij} până la fiecare dintre celelalte noduri, ea reprezentând lungimea drumului *minim* între nodurile *i* şi *j*.

Pentru o rețea cu *n* noduri, se definesc [2]:

Indicele punctual de centralitate:

$$c_i = \frac{\sum_{i=1}^{n}\sum_{j=1}^{n} d_{ij}}{\sum_{j=1}^{n} d_{ij}}, \quad i \neq j \qquad (1)$$

Indicele global de centralitate:

$$C = \sum_{i=1}^{n} c_i \qquad (2)$$

Considerăm rețeaua informațională prezentată în figura 1, unde nodul x_1 este asociat structurii centrale, iar nodurile $x_i, i = 2 \div 7$ reprezintă structurile corespunzătoare fiecărui sector (x_2 – pentrul sectorul 1, …, x_7 – pentru sectorul 6).

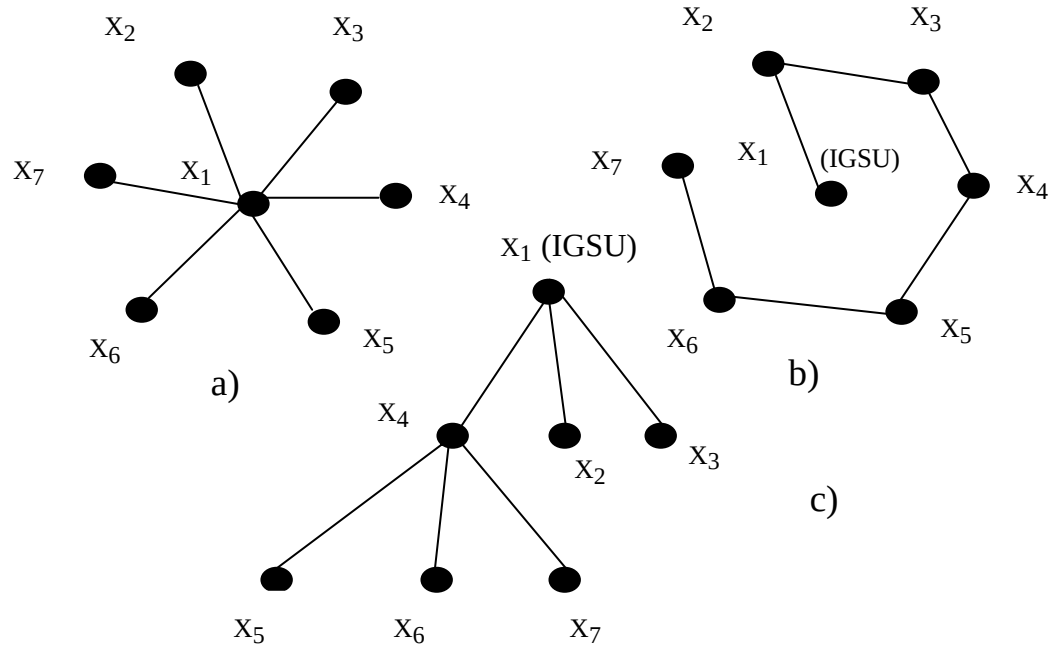

Fig. 1 *Rețele informaționale asociate unor structuri de gestionare a resurselor umane*

[1] Gheorghe Boldur, *Procese informaționale şi de decizie*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1969, pp. 17-21.

Pentru rețeaua din figura 1.a) lungimile arcelor sunt cele prezentate în tabelul 1.

Tabelul 1

$d_{12}=1$	$d_{21}=1$	$d_{31}=1$	$d_{41}=1$	$d_{51}=1$	$d_{61}=1$	$d_{71}=1$
$d_{13}=1$	$d_{23}=2$	$d_{32}=2$	$d_{42}=2$	$d_{52}=2$	$d_{62}=2$	$d_{72}=2$
$d_{14}=1$	$d_{24}=2$	$d_{34}=2$	$d_{43}=2$	$d_{53}=2$	$d_{63}=2$	$d_{73}=2$
$d_{15}=1$	$d_{25}=2$	$d_{35}=2$	$d_{45}=2$	$d_{54}=2$	$d_{64}=2$	$d_{74}=2$
$d_{16}=1$	$d_{26}=2$	$d_{36}=2$	$d_{46}=2$	$d_{56}=2$	$d_{65}=2$	$d_{75}=2$
$d_{17}=1$	$d_{27}=2$	$d_{37}=2$	$d_{47}=2$	$d_{57}=2$	$d_{67}=2$	$d_{76}=2$

Indicii corespunzători rețelei informaționale din figura 1.a) sunt:

$$c_1 = \frac{\sum_{j=1}^{7} d_{1j} + \sum_{j=1}^{7} d_{2j} + \sum_{j=1}^{7} d_{3j} + \sum_{j=1}^{7} d_{4j} + \sum_{j=1}^{7} d_{5j} + \sum_{j=1}^{7} d_{6j} + \sum_{j=1}^{7} d_{7j}}{\sum_{j=1}^{7} d_{1j}} = \frac{6+11+11+11+11+11+11}{6} = \frac{72}{6} = 12$$

$$c_2 = \frac{6+11+11+11+11+11+11}{11} = \frac{72}{11} \approx 6{,}55$$

$$c_3 = \frac{6+11+11+11+11+11+11}{11} = \frac{72}{11} \approx 6{,}55$$

$$c_4 = \frac{6+11+11+11+11+11+11}{11} = \frac{72}{11} \approx 6{,}55$$

$$c_5 = \frac{6+11+11+11+11+11+11}{11} = \frac{72}{11} \approx 6{,}55$$

$$c_6 = \frac{6+11+11+11+11+11+11}{11} = \frac{72}{11} \approx 6{,}55$$

$$c_7 = \frac{6+11+11+11+11+11+11}{11} = \frac{72}{11} \approx 6{,}55$$

$$C = c_1 + c_2 + c_3 + c_4 + c_5 + c_6 + c_7 \approx 51{,}30$$

Aşadar, niciun nod subordonat $(x_2 \div x_7)$ nu este dezavantajat din punct de vedere informațional şi pierderea legăturii cu oricare dintre acestea produce aceleaşi efecte.

Pentru rețeaua din figura 1.b) lungimile arcelor sunt cele prezentate în tabelul 2.

Tabelul 2

$d_{12}=1$	$d_{21}=1$	$d_{31}=2$	$d_{41}=3$	$d_{51}=4$	$d_{61}=5$	$d_{71}=6$
$d_{13}=2$	$d_{23}=1$	$d_{32}=1$	$d_{42}=2$	$d_{52}=3$	$d_{62}=4$	$d_{72}=5$
$d_{14}=3$	$d_{24}=2$	$d_{34}=1$	$d_{43}=1$	$d_{53}=2$	$d_{63}=3$	$d_{73}=4$
$d_{15}=4$	$d_{25}=3$	$d_{35}=2$	$d_{45}=1$	$d_{54}=1$	$d_{64}=2$	$d_{74}=3$
$d_{16}=5$	$d_{26}=4$	$d_{36}=3$	$d_{46}=2$	$d_{56}=1$	$d_{65}=1$	$d_{75}=2$
$d_{17}=6$	$d_{27}=5$	$d_{37}=4$	$d_{47}=3$	$d_{57}=2$	$d_{67}=1$	$d_{76}=1$

Indicii corespunzători rețelei informaționale din figura 1.b), sunt:

$$c_1 = \frac{\sum_{j=1}^{7} d_{1j} + \sum_{j=1}^{7} d_{2j} + \sum_{j=1}^{7} d_{3j} + \sum_{j=1}^{7} d_{4j} + \sum_{j=1}^{7} d_{5j} + \sum_{j=1}^{7} d_{6j} + \sum_{j=1}^{7} d_{7j}}{\sum_{j=1}^{7} d_{1j}} = \frac{21+16+13+12+13+16+21}{21} = \frac{112}{21} \approx 5{,}33$$

$$c_2 = \frac{21+16+13+12+13+16+21}{16} = \frac{112}{16} = 7$$

$$c_3 = \frac{21+16+13+12+13+16+21}{13} = \frac{112}{13} \approx 8{,}61$$

$$c_4 = \frac{21+16+13+12+13+16+21}{12} = \frac{112}{12} \approx 9{,}33$$

$$c_5 = \frac{21+16+13+12+13+16+21}{13} = \frac{112}{13} \approx 8{,}61$$

$$c_6 = \frac{21+16+13+12+13+16+21}{16} = \frac{112}{16} = 7$$

$$c_7 = \frac{21+16+13+12+13+16+21}{21} = \frac{112}{21} \approx 5{,}33$$

$$C = c_1 + c_2 + c_3 + c_4 + c_5 + c_6 + c_7 \approx 51{,}24$$

Rezultă că pentru funcționarea rețelei informaționale din figura 1.b), sunt foarte importante nodurile $x_2 \div x_6$.

Pentru rețeaua din figura 1.c) lungimile arcelor sunt cele prezentate în tabelul 3.

Tabelul 3

$d_{12}=1$	$d_{21}=1$	$d_{31}=1$	$d_{41}=1$	$d_{51}=2$	$d_{61}=2$	$d_{71}=2$
$d_{13}=1$	$d_{23}=2$	$d_{32}=2$	$d_{42}=2$	$d_{52}=3$	$d_{62}=3$	$d_{72}=3$
$d_{14}=1$	$d_{24}=2$	$d_{34}=2$	$d_{43}=2$	$d_{53}=3$	$d_{63}=3$	$d_{73}=3$
$d_{15}=2$	$d_{25}=3$	$d_{35}=3$	$d_{45}=1$	$d_{54}=1$	$d_{64}=1$	$d_{74}=1$
$d_{16}=2$	$d_{26}=3$	$d_{36}=3$	$d_{46}=1$	$d_{56}=2$	$d_{65}=2$	$d_{75}=2$
$d_{17}=2$	$d_{27}=3$	$d_{37}=3$	$d_{47}=1$	$d_{57}=2$	$d_{67}=2$	$d_{76}=2$

Indicii corespunzători rețelei informaționale din figura 1.c), sunt:

$$c_1 = \frac{\sum_{j=1}^{7} d_{1j} + \sum_{j=1}^{7} d_{2j} + \sum_{j=1}^{7} d_{3j} + \sum_{j=1}^{7} d_{4j} + \sum_{j=1}^{7} d_{5j} + \sum_{j=1}^{7} d_{6j} + \sum_{j=1}^{7} d_{7j}}{\sum_{j=1}^{7} d_{1j}} = \frac{11+14+14+8+13+13+13}{11} = \frac{86}{11} \approx 7{,}82$$

$$c_2 = \frac{11+14+14+8+13+13+13}{14} = \frac{86}{14} \approx 6{,}14$$

$$c_3 = \frac{11+14+14+8+13+13+13}{14} = \frac{86}{14} \approx 6{,}14$$

$$c_4 = \frac{11+14+14+8+13+13+13}{8} = \frac{86}{8} = 10{,}75$$

$$c_5 = \frac{11+14+14+8+13+13+13}{13} = \frac{86}{13} \approx 6{,}62$$
$$c_6 = \frac{11+14+14+8+13+13+13}{14} = \frac{86}{14} \approx 6{,}62$$
$$c_7 = \frac{11+14+14+8+13+13+13}{14} = \frac{86}{14} \approx 6{,}62$$
$$C = c_1 + c_2 + c_3 + c_4 + c_5 + c_6 + c_7 \approx 50{,}71$$

Rezultă că pentru funcționarea rețelei informaționale din figura 1.c), este foarte important nodul x_4.

Din studiul efectuat se constată că nivelul de organizare informațională a rețelei din figura 1a) este mai înalt (mai bun), indicele global de centralitate C fiind mai mare; $C_{fig.1a} = 51{,}30 > C_{fig.1b} = 51{,}24 > C_{fig.1c} = 50{,}74$.

Tehnologia informației şi comunicațiilor modifică parametrii în care se desfăşoară activitatea în toate domeniile de activitate. Dacă în trecut aceasta era orientată spre stocarea datelor, în lumea modernă ea trebuie să asigure o viziune dinamică asupra gestionării resurselor umane.

În acest mod, tehnologia informației devine extrem de importantă în atingerea obiectivelor propuse în rezolvarea în mod eficient a gestionării resurselor umane. În plus, ea este aplicabilă în orice domeniu de activitate, indiferent de mărimea sistemului organizațional.

BIBLIOGRAFIE

Alexandrescu C., Ilina D., Mincu C., *Bazele matematice ale organizării sistemelor de transmisiuni*, Editura Militară, Bucureşti, 1994.

Boldur Gh., *Procese informaționale şi de decizie*, Editura ştiințifică, Bucureşti, 1969.

Dumitru V., Stoian I., ş.a., *Sisteme informaționale militare*, Editura Ceres, Bucureşti, 2000.

Militaru G., *Sisteme informatice pentru management*, Editura Bic All, Bucureşti, 2004.

Nicolescu O., Verboncu I., *Management şi eficiență*, Editura Nova, Bucureşti, 1994.

Nicolescu O., *Sistemul informațional al organizației*, Editura Economică, Bucureşti, 2001.

Nicolescu O., *Sistemul decizional al organizației*, Editura Economică, Bucureşti, 1998.

Stoian I., Dumitru V., *Teoria deciziei. Aplicații în domeniul militar*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2000.

BAZE DE DATE PENTRU OPTIMIZAREA MANAGEMENTULUI INFORMAȚIEI ÎN SITUAȚII DE URGENȚĂ

DATA BASES FOR OPTIMIZING EMERGENCY SITUATIONS INFORMATION MANAGEMENT

Cdor. Dorinel ALEXANDRESCU[*]
Inspectoratul pentru Situații de Urgență

Prelucrarea datelor şi informațiilor constituie un proces continuu la fiecare structură pentru managementul situațiilor de urgență iar executarea acesteia trebuie să asigure desfăşurarea optimă a proceselor decizionale şi a acțiunilor de intervenție.

Working data and information is a continous process at each structure for emergency situations management and its execution must enssure the optimum deployment of decisional processes and intervention actions.

Cuvinte cheie: baza de date, flux informațional, informație, proces decizional, situație de urgență.
Keywords: *data base, information flow, information decisional process, emergency situation.*

În contextul societății actuale, caracterizată printr-o explozie informațională fără precedent, sistemele informatice reprezintă unul dintre elementele fundamentale care generează şi controlează fluxurile informaționale la nivelul oricărei organizații. Bazele de date prin performanțele şi avantajele acestora au reprezentat şi vor rămâne în continuare modalitatea principală de structurare şi organizare a datelor în cadrul sistemelor informatice.

[*] e-mail: *alexandrescudorinel@yahoo.com*

Concepte de bază

O bază de date Access poate fi definită ca o colecție de obiecte: tabele (table), cereri de interogare *(query)*, formulare *(form)*, rapoarte *(report)*, pagini Web (pages), comenzi macro *(macro)* şi module *(module)* (figura 1).

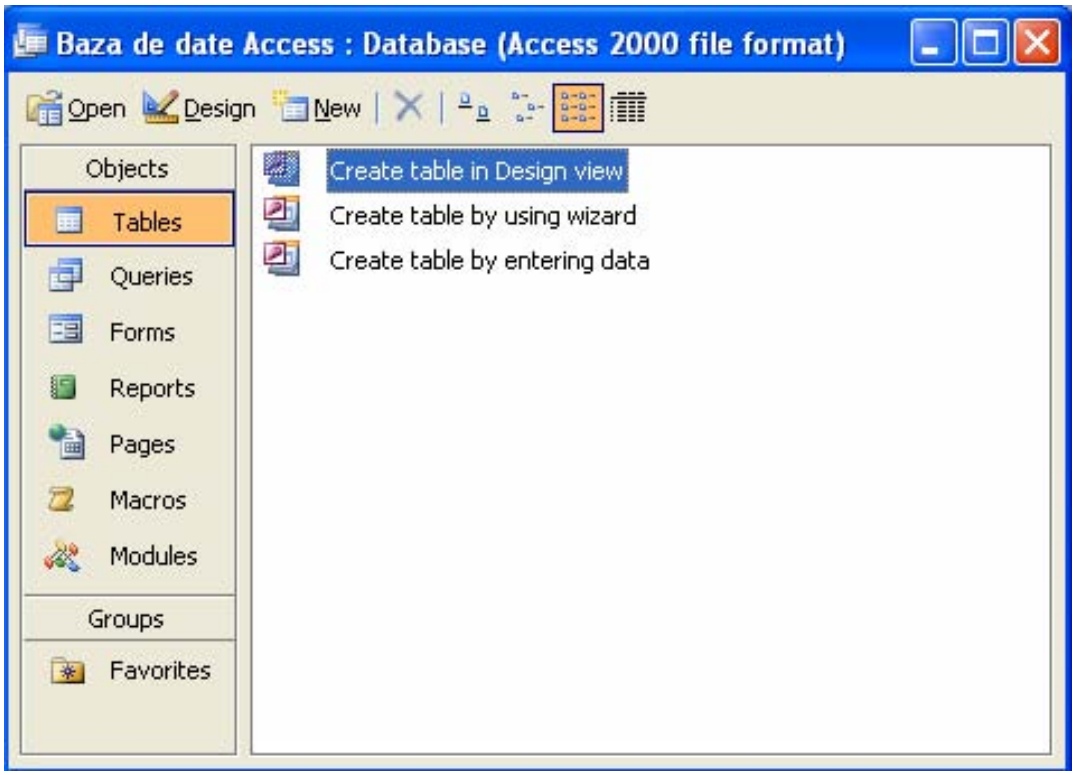

Fig. 1 *Obiectele bazei de date Access*

Tabela (Table)

Tabela este un obiect definit de utilizator în care sunt stocate datele primare. Tabelele constituie *obiectele fundamentale* ale unei baze de date ACCESS. Într-un tabel se stochează atât descrierea tabelei, cât şi înregistrările de date. Gestiunea tabelelor (creare, modificare, vizualizare, ştergere) a unei baze de date Access se poate realiza din secțiunea *Tables* a ferestrei bazei de date.

Utilizatorul stabileşte absolut toți parametrii necesari pentru descrierea structurii unui tabel: numele câmpurilor, tipurile de date ale acestora, reguli de validare etc. Fereastra Access de descriere a tabelei este formată din: o zonă cu „Field Name", "Data Type" şi "Description" (care este o proprietate opțională) în care se definesc câmpurile din structura tabelei şi o zonă cu "Field Properties" în care sunt precizate proprietățile câmpurilor. Utilizatorul are la dispoziție nouă tipuri de date de bază, pentru unele dintre ele fiind disponibile subtipuri de date. În funcție de necesități, subtipurile se configurează în zona de jos a ferestrei (secțiunea *General)* (figura 2).

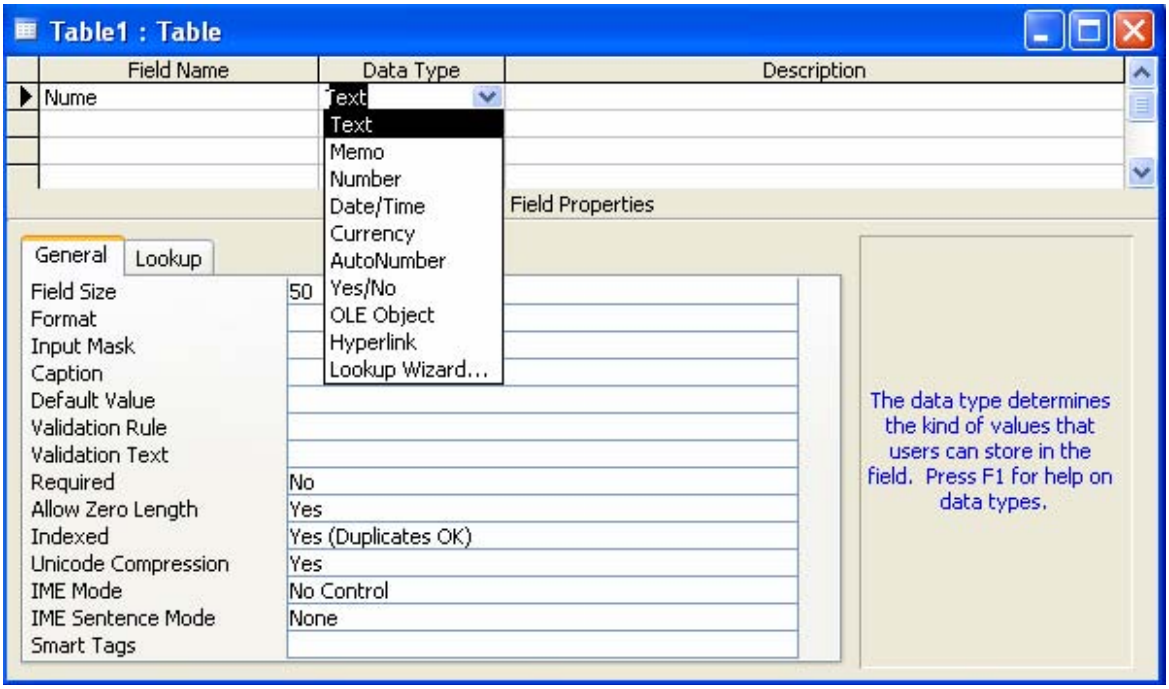

Fig. 2 *Proiectarea unui tabel*

Orice tabelă trebuie să posede o cheie primară *(Primary Key)*, adică un câmp sau un grup de câmpuri care identifică în mod unic fiecare înregistrare. Dacă utilizatorul nu stabileşte o cheie primară, Access stabileşte una în mod implicit creând un câmp de tip *AutoNumber* care va conține un număr unic pentru fiecare înregistrare.

Crearea unei chei primare unice este denumită în lumea bazelor de date asigurarea *integrității de entitate.*

Formularul (Form)

Formularul este un obiect care permite introducerea datelor, afişarea acestora sau controlul întregii aplicații.

Interogarea (Query)

Interogarea este un obiect care permite vizualizarea informațiilor obținute prin prelucrarea datelor din una sau mai multe tabele şi/sau alte cereri de interogare.

Raportul (Report)

Raportul este un obiect care permite formatarea şi tipărirea informațiilor obținute în urma consultării bazei de date sub formă de documente.

Pagina Web

Pagina Web de accesare a datelor (Pages) reprezintă un obiect care include un fişier HTML şi alte fişiere suport în vederea furnizării accesului la date prin intermediul browserelor Internet.

Comanda Macro

Comanda Macro (Macro) reprezintă un obiect care conține o definiție structurată a uneia sau mai multor acțiuni pe care ACCESS le realizează ca răspuns la un anumit eveniment.

Modulul (Module)

Modulul reprezintă un obiect care conține proceduri definite de utilizator şi scrise în limbajul de programare Visual Basic.

Procesul de proiectare al schemei conceptuale începe prin identificarea datelor necesare activităților cerute de aplicație.

Una dintre tehnicile folosite pentru organizarea rezultatelor din etapa de colectare a datelor este modelul *entitate-asociere*, care împarte elementele unui sistem real în două categorii şi anume: *entități* şi *asocieri* **(**relații**)** între aceste entități.

Principalele concepte folosite în acest model sunt cele de *entitate, asociere (relație) şi atribut.*

O entitate este un obiect de interes pentru care trebuie să existe date înregistrate. O entitate poate fi atât un obiect tangibil – precum persoane, locuri sau lucruri – cât şi abstracte – precum comenzi, conturi bancare etc.

Fiecare entitate este denumită în mod unic; nu pot exista două entități cu acelaşi nume. Entitățile pot forma relații între ele. O relație este o asociere nedirecționată între două entități. Ea exprimă un raport care există între entitățile respective.

Pentru a avea acces simultan la datele din mai multe tabele ale aceleiaşi baze de date este necesar să se definească relațiile standard dintre aceste tabele. Relațiile între tabele se definesc pe baza valorilor unui câmp dintr-o tabelă utilizat drept *cheie primară*, şi a valorilor aceluiaşi câmp dintr-o altă tabelă, unde este utilizat drept *cheie externă* (străină)**.** Access impune existența aceluiaşi tip de date pentru câmpurile care participă la o relație.

Cardinalitatea unei relații indică numărul maxim de instanțe din fiecare entitate care poate participa la relație. Cardinalitatea unei relații poate fi de trei feluri: unu-la-unu (one-to-one, 1:1), unu-la-mai mulți (one-to-many, 1:n), mai mulți-la-mai mulți (many-to-many, n:m).

Pe lângă stabilirea relațiilor între tabelele unei baze de date, Access permite şi specificarea unor reguli care forțează integritatea datelor. Aceste reguli se numesc restricții de *integritate referențială;* ele permit să se conserve intacte relațiile între tabele într-un sistem de gestiune a unei baze de date relaționale.

Atunci când două tabele sunt legate printr-o relație, o tabelă se numeşte *părinte* şi cealaltă se numeşte *copil*. Acest sistem este cunoscut sub numele de relație *părinte-copil.*

Un *atribut* este o caracteristică a unei entități sau a unei relații. Fiecare entitate are un anumit număr de atribute despre care sunt înregistrate date.

Modelul entitate-asociere poate fi transformat în mod natural într-o *bază de date relațională*. Ideile principalele ale acestei transformări sunt:

- o entitate devine un tabel;
- un atribut al unei entități devine o coloană a tabelului respectiv;
- o relație va fi reprezentată fie într-un *tabel special*, fie printr-o *cheie externă* (străină) într-unul dintre cele două tabele entitate, care face referire la cheia primară a celuilalt tabel entitate.

Entitățile sistemului, împreună cu relațiile dintre ele se reprezintă prin aşa numita diagramă *entitate-asociere*, în care entitățile sunt reprezentate prin dreptunghiuri, iar relațiile dintre acestea prin arce neorientate, specificându-se şi cardinalitatea acestora. Pentru fiecare entitate se specifică cheile primare şi eventual atributele mai semnificative, atribute care reprezintă chei primare trebuind să fie subliniate.

Pentru obținerea design-ului logic al unei baze de date relaționale se porneşte de la schema conceptuală, mai precis de la modelul entitate-asociere, şi se încearcă reprezentarea entităților şi a legăturilor sub forma de tabele relaționale.

Definirea legăturilor dintre tabele se realizează din meniul *Tools-Relationships,* acesta activând un panou de editare vizuală a acestora.

Pentru a putea defini o legătură între două tabele, trebuie să existe compatibilitate între tipul de date al cheii primare şi cel al cheii externe corespunzătoare. După plasarea tuturor tabelelor în panoul de editare, definirea propriu-zisă a unei relații se realizează prin *drag-and-drop* (selectare şi glisare) dinspre cheia primară a unei tabele spre o cheia externă corespunzătoare sau invers.

Bazele de date pot constitui *instrumente utile* care pot concura cu succes la fundamentarea deciziilor factorilor de conducere în situații de urgență.

Managementul situațiilor de urgență constituie o activitate în timp real, de răspuns imediat la o stare de pericol apărută la nivel național sau în anumite zone ale țării. Desfăşurarea cu succes a acesteia presupune o formă bună de organizare a sistemului de răspuns la situații de urgență, bazată pe legi, hotărâri de guvern şi ordine adecvate, dotarea cu echipamente performante a structurilor de execuție, salvare şi evacuare, o dezvoltată asigurare informațională, înaltă pregătire profesională a personalului şi anticiparea din timp a derulării optime a tuturor acțiunilor necesare cu stabilirea precisă a tuturor forțelor participante.

Răspunsul în caz de dezastru este suma tuturor acțiunilor, organizate într-o concepție unitară, pe care instituțiile, organizațiile şi populația le întreprind în cazul apariției unui dezastru, pe baza informațiilor de care dispun.

Orice activitate este guvernată de un set de metode şi proceduri iar fiecare acțiune se desfăşoară sub conducerea unei instituții sau organizații care dispune de informațiile necesare.

Sistemul informațional constituie elementul fundamental pentru managementul informației necesare Sistemul Național pentru Managementul Situațiilor de Urgență (SNMSU), destinat pentru asigurarea oportună şi în volum complet a informațiilor utilizate în procesele decizionale şi de conducere a activităților de execuție privind situațiile de urgență, precum şi pentru avertizarea, înştiințarea şi alarmarea structurilor administrative de stat şi populației.

Managementul informației, în conducerea acțiunilor în situații de urgență, se constituie într-un proces de cunoaştere, direcționare şi comandă, influență şi acțiune, capabil să stabilească direcțiile de efort şi să planifice activitățile în domeniile: informare; comandă; acțiuni în zona de impact a situațiilor de urgență; acțiuni în mediul psihologic; activități de informații şi relații publice.

Domeniile de informare şi comandă presupun: culegerea, prelucrarea şi valorificarea informațiilor; adoptarea unor strategii de influențare; dispunerea de mijloace autonome de comunicații, de criptologie şi de exploatare a informațiilor; asigurarea cu elemente de anticipare, simulare şi prognoză.

Eficiența managementului informației în conducerea acțiunilor de protecție şi intervenție în situații de urgență este asigurată de *ciclul informațional*, care reprezintă un model conceptual privind modul de conducere a activităților şi acțiunilor de informații, prin care datele sunt transformate în informații şi sunt puse la dispoziția factorilor de decizie şi beneficiarilor în părțile ce-i privesc.

Comandantul poate lua decizii corecte şi la timp doar dacă există un bun flux informațional între toate compartimentele şi dacă există o *bază de date* care să ofere toate informațiile specifice activităților ce se desfăşoară într-o situație de urgență. Participarea la acest flux este responsabilitatea fiecărui membru al structurilor cu atribuții în domeniul situațiilor de urgență.

Pentru *optimizarea ciclului informațional* se impune ca informațiile importante sau urgente (excepționale) să aibă prioritate față de informațiile obişnuite (cum ar fi, rapoartele sau răspunsurile la acestea).

Comandantul trebuie să revadă în permanență necesarul informațiilor pentru fiecare dintre operațiile bazate pe factorii: misiune, structurile subordonate şi în cooperare, tipurile de risc, timpul la dispoziție şi apoi să le modifice în raport cu schimbările de situații.

Informația excepțională este specifică şi vitală afectând în mod direct succesul unei acțiuni curente. Informația excepțională nu este evidentă, ea

trebuie să fie recunoscută din volumul total al informațiilor. Prin criteriile de selecție specifice, introduse datelor din *baza de date*, se pot obține informațiile necesare în timp util, informații care să concure la fundamentarea deciziilor.

În modernizarea managementului informației în situații de urgență, un rol hotărâtor îl are utilizarea *tehnicii de calcul*, element necesar, dar şi posibil, având în vedere facilitățile informatizării şi posibilitățile actuale ale dotării cu calculatoare dintre cele mai evoluate.

BIBLIOGRAFIE

Alexandrescu G., Stoian I., Stăncilă L., *Sistemul informațional al managementului acțiunilor militare*, Editura AISM, Bucureşti, 2003.

Bîldea M., *Răspuns la urgențe: planificare. coordonare, comunicare*, Editura Reprograph, Craiova 2006.

Boldur Gh., *Procese informaționale şi de decizie*, Editura ştiințifică, Bucureşti, 1969.

Dumitru V., Stoian I., ş.a., *Sisteme informaționale militare*, Editura Ceres, Bucureşti, 2000.

Nicolescu O., *Sistemul informațional al organizației*, Editura Economică, Bucureşti, 2001.

Popa I., Epure L.M, *Managementul dezastrelor*, Compania INEDIT S.R.L., Bucureşti, 2001.

Rîmniceanu R., *Contribuții la optimizarea managementului informațiilor în sistemul de securitate națională*, Teza de doctorat, Bucureşti, 2007.

Stoian I., Dumitru V., *Teoria deciziei. Aplicații în domeniul militar*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2000.

MULTICULTURALISM, INTERCULTURALITATE ŞI PLURALISM LINGVISTIC: ANATOMIA UNEI EXPERIENŢE REUŞITE

MULTICULTURALISM, INTERCULTURALISM AND LINGUISTIC PLURALISM: THE ANATOMY OF A SUCCESSFUL EXPERIENCE

Asist.univ. Daniela TRUȚIA*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Bazat pe experiența reuşită a unui curs avansat de limba engleză cu participarea unor studenți străini, acest studiu de caz analizează beneficiile unor asemenea cursuri, mediu propice dezvoltării unei deschideri multiculturale şi unei atitudini interculturale, un asemenea tip de cunoaştere şi interacțiune reprezentând un microclimat similar cu şi pregătitor pentru viitoarele misiuni multinaționale, unde atitudinea predominantă trebuie să fie una de înțelegere şi toleranță.

Relying on the successful experience of an advanced English course attended by both Romanian and foreign students, this case study deals with the benefits of such courses, an environment appropriate for multicultural opening and intercultural attitudes, this kind of knowledge and interaction being a microclimate similar to and preparative for future multinational missions, where the prevailing attitude should be one of understanding and tolerance.

Cuvinte cheie: globalizare, multiculturalism, interculturalism, competență interculturală, interacționare, toleranță

Keywords: *globalization, multiculturalism, interculturalism, intercultural competence, interaction, tolerance.*

* e-mail: *dtrutia@yahoo.com*

În ultimii ani, conceptele de multiculturalism şi interculturalism au căpătat o amploare deosebită, parte datorită deschiderii din ce în ce mai mari către globalizare, parte datorită necesității de adaptare şi armonizare a propriilor precepte culturale cu cele ale altor etnii, parte din dorința personală de înțelegere şi acceptare a unor culturi diferite, dorință specifică omului secolului al XXI-lea.

Deşi globalizarea ca atare încă are numeroşi adversari şi contestatari, care văd un pericol în unificarea locuitorilor planetei sub o umbrelă din ce în ce mai largă, fapt ce ar risca să anihileze sau să diminueze identitatea etnico-culturală, multiculturalismul şi interculturalismul reprezintă fenomene şi atitudini de acceptare şi interacționare, mult mai accesibile la nivel individual, ființa umană fiind totuşi înclinată spre comunicare şi socializare.

Studiul de caz la care se va referi lucrarea de față are în vedere un microclimat multinațional specific, un fel de replică *in nuce* a atmosferei create în jurul unei misiuni multinaționale: este vorba despre grupele mixte pentru învățarea limbilor străine, care funcționează de câțiva ani la Departamentul de Limbi Străine al Universității Naționale de Apărare.

În ultimii ani, structura DLS a Universității Naționale de Apărare a găzduit astfel de grupe mixte, în care studenții români au conviețuit şi studiat alături de studenți străini, în special din Croația, Georgia şi Azerbaidjan.

Primele contacte. Deosebiri şi asemănări

În funcție de nivelul grupei, primele contacte pot să varieze de la simple prezentări, însoțite de un bogat *body language*, la intervenții mai ample, prin care studenții români şi străini încearcă să se familiarizeze unii cu alții, să descopere unele puncte comune, cu alte cuvinte o bază de plecare pentru viitoarele relații. Există cazuri fericite în care demarajul este aproape instantaneu, grupa ajungând să constituie în scurt timp o mică familie. În alte situații, atmosfera se dezmorțeşte ceva mai greu, îndeosebi atunci când apar deosebiri radicale de natură *religioasă*, cum ar fi cultul ortodox şi cel islamic, aceste deosebiri nefiind însă în nici un caz de natură conflictuală, ci mai curând sursa unei nesfârşite curiozități de ambele părți, fiecare dorind să afle „din sursă directă" cât mai multe despre cealaltă, astfel încât, în mod paradoxal, tocmai diferența ajunge să reprezinte o solidă bază de pornire.

O altă deosebire poate fi cea legată de *nivelul de dezvoltare* al țărilor respective. Dar şi aici, barierele vor fi în scurt timp depăşite, întrucât nevoia de comunicare şi de comparare sunt mai puternice decât eventualele frustrări sau complexe de inferioritate/superioritate.

Ceea ce se întâmplă mai curând sau mai târziu este tranziția de la planul abstract, general, la cel concret, individual: studenții ajung la concluzia

realistă că, indiferent de apartenența etnică, de posibilele conflicte între țările din care provin participanții la curs, de nivelul lor de dezvoltare, de religie, oamenii în sine sunt altceva: ei sunt dornici să comunice, să-şi facă prieteni, să cunoască alte națiii, să interacționeze, să se afirme, să-şi prezinte propria țară şi propriul popor. Fiecare devine conştient că este un ambasador al propriei culturi, de unde şi dorința firească de a creiona o imagine cât mai frumoasă țării din care provin. Şi, cum nu numai imaginea țării în sine contează, aceasta fiind desigur înfățişată în culori cât mai atractive, fiecare individ înțelege că el însuşi reprezintă o oglindă a propriului popor, ilustrarea lui concretă, cea pe care de fapt o vor evoca întotdeauna oamenii cu care a venit în contact direct.

Ca indivizi cu personalitate unică şi distinctă, studenții de diverse naționalități ajung să-şi descopere, dincolo de barierele etnice sau religioase, puncte comune, gusturi şi preferințe asemănătoare, chiar trăsături de caracter apropiate, fapt care nu rareori conduce către relații trainice de prietenie, nu doar de simplă colegialitate.

În plus, o astfel de conviețuire şi cunoaştere reciprocă, evoluând într-un timp limitat şi într-un spațiu restrâns, conduce la toleranță şi acceptare chiar şi în cazul unor persoane nutrind inițial unele prejudecăți, toleranța şi acceptarea fiind atitudini indispensabile unui „cetățean al planetei”, cum se doreşte a fi omul secolului al XXI-lea.

O experiență de neuitat

Ca profesor de limba engleză, am trăit o experiență absolut unică, pe parcursul a 19 săptămâni de curs avansat, la care au participat 6 ofițeri români, unul croat şi unul georgian, pe care îi voi denumi în continuare, generic, dl. D., respectiv dl.B. Deşi nu era prima oară când mă ocupam de grupe mixte, inițial am avut unele temeri, întrucât tendința generală la studenții grupelor avansate este, cel puțin la început, de a se afirma şi, nu rareori, de a-şi „epata” colegii prin cunoştințele dobândite anterior. Deşi repartizați la o grupă de avansați, atât dl. D. din Croația, cât şi dl. B. din Georgia erau relativ în urma colegilor români – fapt deloc de natură să-i descurajeze, mai curând dimpotrivă.

Spre marea mea surpriză şi satisfacție, „mica familie” s-a închegat încă din primele zile. Cele trei națiii ajunse să conviețuiască şi să conlucreze împreună timp de aproape 5 luni şi-au descoperit neaşteptat de rapid punțile de comunicare. Departe de a-şi afirma „superioritatea” în materie de limba engleză, studenții români, cuceriți de personalitatea croatului şi a georgianului, au dat dovadă de mult tact, de mult spirit de inițiativă şi de multă răbdare în a-şi ajuta colegii străini să depăşească handicapul inițial. Se

cuvine subliniat aici că atât dl. D., cât şi dl. B. au depus eforturi remarcabile în acest sens, pe de o parte pentru a se ridica la nivelul grupei şi pe de altă parte – poate la fel de importantă – pentru a achiziționa instrumentarul lingvistic adecvat dorinței lor de a comunica, de a povesti, de a prezenta cât mai multe despre ei şi despre țara lor colegilor români, a căror curiozitate şi interes nu cunoşteau limite.

Prima mare realizare în cazul acestei grupe a fost faptul că limba engleză a devenit unicul mijloc de comunicare. Inițial din politețe, apoi curând din necesitatea de a se face înțeleşi de toți colegii, ofițerii cursanți au adoptat curând reflexul de a se adresa exclusiv în această limbă, în asemenea măsură încât, de exemplu, românii pur şi simplu uitau să recurgă la limba maternă chiar şi când se întâmpla să discute cu colegi de aceeaşi naționalitate. Este superfluu să mai subliniez aici beneficiile unei astfel de situații pentru dezvoltarea deprinderii vorbit!

Dată fiind „adoptarea" rapidă a celor doi străini, grație atitudinii lor agreabile şi deschise, foarte curând s-au declanşat întrebările referitoare la țările de proveniență. Multitudinea şi varietatea acestor întrebări atesta interesul profund şi real al fiecărui student pentru celelalte țări, prea puțin cunoscute până atunci sau cunoscute numai din surse oficiale: presă, TV, ghiduri turistice etc. În scurt timp, românii cunoşteau temeinic istoria şi geografia Croației şi Georgiei, în timp ce croatul şi georgianul se puseseră bine la punct cu geografia şi istoria României. Deja referirile la date istorico-geografice ale celor trei nații nu mai erau un secret pentru nimeni: se cunoşteau denumiri de localități, personalități din istorie şi cultură, evenimente din actualitate, obiective turistice etc.

Mai mult decât atât, învățarea unor noțiuni conducea imediat la întrebări legate de cele trei culturi: „La voi există aşa ceva?", „Voi cum faceți asta?", „La voi ce se obişnuieşte în astfel de situații?" şi aşa mai departe.

În momentul în care s-au cunoscut unii pe alții îndeajuns de bine, pasul următor a fost umorul. Trebuie să subliniez încă o dată – cum am făcut-o în numeroase rânduri – că umorul este la fel de indispensabil în studierea unei limbi străine cum este şi în viața de toate zilele. Simțul umorului şi râsul în sine sunt combustibilul care alimentează motorul existenței noastre cotidiene, absența lor diminuând substanțial randamentul oricărei activități, precum şi tonusul psihic – şi chiar fizic – al fiecărui individ.

Umorul a fost un pas şi un factor esențial în procesul de acceptare multiculturală şi abordare interculturală. Orice situație amuzantă – reală sau didactică – era de acum dezvoltată, explicată în complexitatea ei, astfel încât receptarea umorului să fie la fel de intensă în toate cele trei culturi. Orice glumă specifică era tradusă în engleză, eventual explicată celor care nu aveau

acces la unele jocuri de cuvinte dintr-o anumită limbă sau la unele referințe limitate național sau regional. Studenții au început să glumească între ei, să se tachineze, fără teama de a-şi ofensa colegii, întrucât de acum se crease un fond conotativ comun. Iar dacă se ține cont de faptul că toate aceste schimburi lingvistice şi informaționale aveau loc – evident - în limba engleză, devine limpede realizarea remarcabilă a acestor oameni de a comunica pe toate căile posibile, activându-şi toate deprinderile de bază şi totodată creând o atmosferă de destindere şi înțelegere reciprocă – un microclimat care ar putea constitui un model de invidiat la oricare masă de tratative!

Din cele relatate până acum se poate lesne trage concluzia că acest microclimat depăşise de mult stadiul unor simple relații de colegialitate, evoluând spre prietenie reală şi necondiționată.

Cuceriți de noii lor prieteni şi de România în general, cei doi străini au început să învețe şi limba română – nu pentru a înlocui limba de studiu, engleza, ci din dorința de a cunoaşte şi mai bine țara şi poporul nostru şi de a interacționa cu oamenii de pe stradă. Îşi notau expresii sau cuvinte auzite pe stradă sau la televizor, le clarificau (în engleză) cu colegii lor, apoi le foloseau în ieşirile lor prin Bucureşti. A fost una din acele situații în care se învață o limbă străină nu din obligație, nu cu un scop dinainte fixat, ci din pură plăcere şi din proprie inițiativă, de dragul unor locuri şi oameni pe care ajungi să-i cunoşti.

Ca fapt divers şi ca un corolar al celor afirmate mai sus, ar trebui să adaug că, într-atât de integrați se socoteau cei doi străini în colectivul românesc încât nu rareori afirmau despre ei înşişi că sunt „studenți români de origine străină". Mai mult chiar, colegii se refereau la croat numindu-l „D-escu", cu sufixul românesc tipic unui mare număr de nume de familie!

Românul arhetipal?

Se cuvine subliniat, ca element esențial şi indispensabil al micro-climatului model prezentat aici, că atitudinea studenților români a fost fără cusur. S-a vădit încă o dată că, indiferent de situație, românul are în sânge ospitalitatea şi deschiderea față de străini. Am regăsit în studenții mei „românul arhetipal" - primitor, săritor şi generos - aşa cum ne obişnuisem de la un timp să-l întâlnim numai în colțuri de țară ceva mai uitate de lume. Nu este de mirare că dl. D. şi dl. B. s-au integrat atât de repede. De fapt, am asistat la un fel de perpetuum mobile, în care relația de prietenie se intensifica pe măsură ce se definitiva integrarea studenților în grupă, integrare care, la rândul ei, „hrănea" această relație de prietenie.

Cuceriți de personalitatea celor doi colegi străini, cei 6 români din grupă le-au fost de un real sprijin şi folos, atât în privința studierii limbii engleze, cât şi ca orientare în necunoscutul pe care-l presupune complexitatea de informații noi, inerente şederii într-o altă țară.

Amabilitatea şi interesul românilor faţă de cei doi colegi străini au fost reale, nu doar de circumstanţă, atitudinea lor contribuind substanţial la crearea unei imagini la superlativ a României şi poporului român în ochii celor doi.

Concluzii

Prima concluzie care se desprinde din acest studiu de caz este aceea că astfel de grupe mixte sunt cât se poate de binevenite. Din punct de vedere didactico-pedagogic, prezenţa a unul-doi străini – la modul ideal, de etnie diferită – într-o grupă de români va crea exact „baia de limbă" atât de necesară asimilării unei limbi străine şi utilizării ei cu toate cele 4 deprinderi de bază, în cât mai multe împrejurări posibil, atât formale cât şi informale. Românii vor fi nevoiţi să se adreseze în limba engleză, în aşa fel încât să se facă înţeleşi de colegii lor străini, în timp ce aceştia nu vor fi tentaţi să se refugieze la adăpostul propriei limbi.

O dată stabilită această platformă comună, relaţiile interculturale nu vor întârzia să se închege, fapt ce se va concretiza curând printr-o atitudine multiculturală, de înţelegere şi acceptare, valabilă nu numai până la sfârşitul cursului şi în contextul dat, ci ca un bun asimilat, care nu va întârzia să-şi arate roadele şi în viitor, în contextul unor contacte sau misiuni multinaţionale.

O altă concluzie ar fi aceea, deloc neglijabilă, că fiecare om în parte poate contribui la creionarea unei imagini pozitive a ţării sale, imagine adeseori mult mai intensă şi mai durabilă – şi poate chiar mai apropiată de realitate – decât cea oficială, schiţată de politicieni, sau cea unilaterală, rezultată în urma unor evenimente nefericite sau a unor accidente comportamentale individuale.

Fiecare student în parte, indiferent de naţionalitate, va deveni în finalul cursului mai bogat sufleteşte, mai bun cunoscător al altor culturi, deci mai deschis ca atitudine, mai pacifist şi mai tolerant: cu alte cuvinte, va dobândi ceea ce teoreticienii numesc *competenţă interculturală*. O persoană cu competenţă interculturală este capabilă să sesizeze şi să înţeleagă modul de a gândi, simţi şi acţiona al altor culturi. Ea se bazează pe experienţele anterioare, analizându-le fără prejudecăţi, şi fiecare nouă experienţă vine să îmbogăţească şi să rafineze acest tezaur de cunoaştere.

De fapt, prin astfel de experienţe ţările de proveniență încetează să mai fie nişte entităţi abstracte, fiecare căpătând o fizionomie, fiecare fiind asociată cu unul sau mai multe nume, cu sentimente şi relaţii de prietenie, fapt care contribuie fără îndoială la relaxarea şi aprofundarea relaţiilor interumane în general.

Aş încheia prin câteva cuvinte despre rolul dascălului – fără dorinţa sau intenţia de a susţine o pledoarie *pro domo:* profesorul trebuie să fie un model de competenţă interculturală. Competenţa interculturală a profesorului

se defineşte în termeni de cunoaştere (a altor culturi, popoare, tipuri de comportament), capacitate empatică şi afectivă (înțelegerea sentimentelor şi aspirațiilor persoanelor aparținând altor culturi) şi comportament (atitudine, abordare, evaluare, toate pornind de la autocunoaşterea propriei identități culturale, cu plusurile şi minusurile ei).

Fără îndoială, atitudinea profesorului este esențială şi determinantă: la fel ca în oricare etapă educațională, şi de această dată studentul se va raporta la profesor, reprimându-şi sau, dimpotrivă, eliberându-şi diverse fațete ale personalității.

Este de o importanță covârşitoare ca profesorul să manifeste deschidere spre alte culturi, să nu facă distincții între conaționali şi studenții străini, să nu aibă prejudecăți – sau măcar să încerce să le depăşească. Un dascăl cu o personalitate echilibrată, deschisă la ideea de noutate, tolerantă față de ceea ce iese din tiparele obişnuite, va reuşi să inducă studenților aceeaşi atitudine receptivă şi dornică de cunoaştere, reprezentând fundamentul benefic al unei comunicări care să depăşească barierele lingvistice, etnice, religioase şi culturale, şi totodată premisa unui nou tip de interacțiune umană.

BIBLIOGRAFIE

Atkinson J. M. and Heritage J., *Structures of social action: Studies in Conversation Analysis.* Cambridge: Cambridge University Press, 1984.

Babcock Rainer, *Transnational Citizenship*, Edward Elgar, Aldershot, England, 1994.

Bach K. and Harnish R. M., *Linguistic communication and speech acts.* Cambridge, MA: MIT Press, 1979.

Craig R., *Philosophical and Educational Foundations in a Multicultural Society*. Waterbury, CT: Emancipation Press, 1999.

Gould Carol C. and Pasquino, Pasquale (Eds.), *Cultural identity and identity and the nation-state* – Lanham, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., United States of America 2001.

Malcolm Waters, *Globalization* (New York, Routledge, 1995.

Nieto S., *Affirming diversity: The sociopolitical context of multicultural education*, White Plains, Longman Publishers, 1996.

Sandra Braman and Annabelle Sreberny-Mohammadi, *Globalization, Communication and Transnational Civil Society*, New Jersey, Hampton Press, 1996.

SECURITATEA NAȚIONALĂ ÎN CONTEXTUL ACCENTUĂRII FENOMENULUI GLOBALIZĂRII

NATIONAL SECURITY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Alin-Ştefan COJOCARU*
Direcția Națională Anticorupție

Securitatea națională este unul dintre indicatorii relevanți ai influenței globalizării asupra unei societăți umane, deoarece prin structura sa multidimensională, securitatea națională, reflectă modul în care societatea îşi propune să se protejeze împotriva amenințărilor de orice natură, evaluând riscurile şi tendințele de evoluție ale mediului internațional de securitate.

The national security is one of the relevant indicators of the influence globalization can exert on human society because, through its multidimensional structure, the national security reflects the way in which society intends to protect itselfagainst threats of any nature, by estimating the risks and possible developments of the international security environment.

Cuvinte cheie: securitate, național, globalizare, mediu de securitate, terorism, strategia de securitate.
Keywords: *security, national, globalization, security environment, terrorism, security strategy.*

Securitatea națională este unul dintre indicatorii relevanți ai influenței globalizării asupra unei societăți umane, deoarece prin structura sa multidimensională, securitatea națională reflectă modul în care societatea îşi propune să se protejeze împotriva amenințărilor de orice natură, evaluând riscurile şi tendințele de evoluție ale mediului internațional de securitate. Ulterior, pe baza concluziilor şi a rezultatului analizei comparate a tendințelor de evoluție a mediului internațional de securitate cu interesul național, societatea îşi stabileşte modul în care se va adapta (va acționa) pentru a reduce şi chiar a anihila efectele negative ale amenințărilor şi riscurilor la adresa sa.

Mulți oameni confundă securitatea națională cu puterea militară, probabil sub influența logicii războiului rece şi fiind obişnuiți de a o asocia cu

* e-mail: *cojocarualin2005@yahoo.com*

statul – responsabil de menținerea acesteia – şi în raport cu alt stat. După cum se ştie, securitatea – una dintre cele mai importante funcții ale statului – este multidimensională şi include componentele: politică, economică, financiară, umană, tehnică, culturală şi militară. Toate aceste componente sunt interdependente şi orice modificare a uneia implică adaptarea corespunzătoare a întregului. În consecință, efectele globalizării, în oricare dintre domeniile menționate, vor influențe securitatea la nivel național şi internațional.

Globalizarea a modificat multe dintre elementele sistemului de referință cu care eram obişnuiți, generând teamă, frustrare, alienare, ori chiar sentimentul de pierdere a controlului. Din acest motiv, multe comunități umane percep globalizarea ca pe o amenințare la adresa lor, deoarece neagă valorile pe care erau obişnuiți să le respecte timp de multe generații.

Cele mai multe dintre abordările referitoare la interacțiunea globalizării cu securitatea vizează: relevanța actualei ordini mondiale şi a instituțiilor sale tradiționale; impactul asupra economiei şi finanțelor; degradarea mediului ambiant; proliferarea armamentelor şi a tehnologiei „dual-use"; terorismul; delictele transnaționale.

Unii actori geostrategici importanți – Franța, Rusia, China şi Germania – au criticat neputința O.N.U. de a interzice coaliției condusă de S.U.A. să atace Irakul, învinuit de legături cu organizația teroristă Al Qaeda şi de dezvoltarea unor programe de distrugere în masă. Lipsa consensului celor cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate a determinat S.U.A. să îşi argumenteze acțiunea sa pe baza dreptului la autoapărare, consfințit de Carta O.N.U., dar nu o autoapărare în teritoriul propriu, ci „acolo unde sunt teroriştii, înainte ca aceştia să fie pregătiți de noi atacuri"[1]. Atacarea Irakului de către coaliția internațională, condusă de S.U.A., a fost interpretată ca acțiune preventivă şi a determinat o adevărată escaladă de atitudini similare din partea Rusiei, Turciei, Indiei, Israelului.

Există opinii[2] potrivit cărora statul îşi va pierde din importanță, atâta vreme cât globalizarea diminuează rolul puterii militare la nivel de stat național, care la rândul său – îşi pierde identitatea în alianțe. De asemenea, se estimează că, în viitor, competiția între state se va duce, în principal, în domeniul economic şi politic, iar extinderea democrației ca formă de guvernare va face puțin probabilă confruntarea între state, folosind mijloace militare[3].

Modul în care sete concepută actuala ordine mondială, caracterizată de profesorul Mike Moore ca fiind o urmare a menținerii neschimbate a

[1] G.W. Bush, *State of the Union,* Agenția Rador, 21.04.2004, p. 1.
[2] Kenichi Ohmae, *The End of the Nation State*, New York, Free Press, 1995 VII, citat de T.V. Paul în States, Security Forces and the New Global Forces, p. 7.
[3] Richard Cohen, *From Individual Security to International Stability*, în *The Marshal Center papers*, no. 3, 2001, pp. 11-12.

arhitecturii internaționale „creată la Mount Washington Hotel in Bretton Woods, New Hampshire”[4], când erau alte condiții decât cele de astăzi, a generat numeroase critici atât din partea unor state, cât şi din partea multor organizații neguvernamentale. Criticile aduse ordinii mondiale actuale au ca obiect eficiența modestă a sistemului de securitate, cvasiimobilismul structural şi capacitatea redusă de adaptare la modificările din mediul internațional de securitate (nu reflectă balanța de putere actuală; menține ordinea de securitate instalată la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial de către puterile învingătoare etc.).

Dubii despre capacitatea organizațiilor guvernamentale de a-şi îndeplini menirea vin şi din partea lui Niall Ferguson care constată că „organizațiile neguvernamentale şi activiştii Green Peace”[5] au mai mult fonduri decât instituțiile O.N.U.

Insuficiența resurselor pentru îndeplinirea unor misiuni de menținere a păcii de către O.N.U., precum şi mentalitatea reactivă a membrilor Consiliului de Securitate este recunoscută şi de Secretarul general O.N.U., Kofi Annan[6], care apreciază că forța organizației mondiale depinde de cooperarea şi participarea membrilor săi la soluționarea problemelor cu care se confruntă omenirea.

Globalizarea şi mediul militar – vectorul militar sau ordinea militară mondială

În specificarea naturii sale trebuie analizată legătura dintre industrializarea războiului, circulația armelor şi a tehnicilor de organizare militară dintr-o parte a lumii în cealaltă şi alianțele pe care statele le încheie între ele. Alianțele militare nu compromit în mod necesar monopolul asupra mijloacelor de violență deținut de un stat în interiorul propriului teritoriu, deşi în anumite circumstanțe ele pot face acest lucru. Retrasând suprapunerile dintre puterea militară şi suveranitatea statelor întâlnim aceeaşi tensiune între tendințe opuse. În perioada trecută, două dintre cele mai dezvoltate state din punct de vedere militar, SUA şi fosta URSS, au construit un sistem bipolar de alianțe militare cu ramificații mondiale. În prezent, NATO a devenit instrumentul de transnaționalizare a forțelor militare şi a creat o bază de pacificare transnațională. Probabil că acesta este cel mai important motiv pentru care un război între Franța şi Germania este de neconceput. Controlul asupra mijloacelor de violență conferă statelor o putere mai mare de cea oferită de economie. Nu există o zonă pe suprafața pământului, cu excepția parțială a regiunilor polar, care să nu fie pretinsă ca sferă de control legitimă a

[4] Mike Moore, *Multilateral Meltdown*, în *Foreign Policy*, March/April 2003, p. 74.
[5] Niall Ferguson, *Think Again Power*, în *Foreign Policy*, January/February 2003, p. 22.
[6] Nathan Gardel, *Schimbarea ordinii globale*, Editura Antet, Oradea, 1991, pp. 149-152.

unui stat sau altuia. Ca rezultat al puterii distructive masive a armamentului modern, aproape toate statele posedă o putere militară excesivă în raport cu marile civilizații premoderne. Multe dintre țările Lumii a Treia sunt slabe din punct de vedere economic dar puternice din punct de vedere militar. În sens militar, nu există o „lume a treia" (privind armamentul), ci numai o lume a întâia, deoarece cele mai multe țări dețin stocuri de armament avansat tehnologic şi şi-au modernizat armata într-un mod fără precedent (să ne amintim că India şi Pakistanul au devenit între timp puteri nucleare).

Globalizarea puterii militare nu se limitează la armament şi la alianțe între forțele armate ale diferitelor țări, ci se referă la războiul însuşi. Apariția şi modernizarea armamentului nuclear dincolo de valoarea sa simbolică este aceea de a descuraja pe alții să le folosească şi implicit duce la suspendarea războiului (aşa se speră). Noutatea o reprezintă apariția sistemelor de securitate globală în fața unor pericole de altă natură decât războaiele de masă generate de ambiții imperialiste. Mă refer aici la terorismul internațional şi războaiele de falie (determinate de cauze etnice şi religioase). Se prefigurează apariția unei forțe de poliție mondială în paralel cu eliminarea treptată a organizațiilor şi forțelor militare. Această forță de poliție mondială va trebui să asigure şi să intervină pentru rezolvarea paşnică a conflictelor şi pentru a sancționa, oricând şi oriunde, violarea legii. Alte caracteristici ale vectorului militar mai putem aminti: reducerea efectivelor şi bugetelor militare; standardizarea structurilor modulate a organizațiilor militare; standardizarea procedurilor de acțiune militară; creşterea ponderii războiului informațional şi psihologic; calitatea personalului complet profesionalizat; implementarea sistemului C4I2 (comandă, control, comunicații, computer, informații, inteligență) şi implicit a spațiului de luptă fluid; creşterea ponderii operațiunilor altele decât războiul; tehnologiile avansate şi sistemele integrate de lovire; creşterea vitezei de deplasare, a mobilității trupelor şi lovirea eficientă, asimetrică a inamicului; caracterul multinațional al operațiilor militare; accentuarea dependenței acțiunilor militare de deciziile politice internaționale; apariția armamentelor neletale.

Apariția unor noi componente ale războiului

Extinderea fără precedent a comunicațiilor a stimulat şi o nouă componentă a războiului – cea informațională, cunoscută şi sub denumirea de *cyber-war***.** Componenta informațională a războiului este un multiplicator de putere pentru partea care este foarte bine dotată şi are personal foarte bine instruit (are superioritatea informațională), permițându-i să aibă legături securizate, date în timp real despre desfăşurarea acțiunilor şi despre adversar, interzicând, totodată, oponenților să-şi utilizeze facilitățile în domeniu.

Facilitățile hardware (fizice) şi software (conceptuale), create pentru extinderea relațiilor comerciale şi financiare au constituit motorul erei informaționale. Din păcate, gândite pentru scopuri pozitive, elementele sistemului informațional sunt folosite şi pentru activități ilegale ca: pătrunderea în rețelele de calculatoare şi în bazele de date ale unor instituții publice – armata, poliția, guvernul – pentru a sustrage şi a utiliza informații cu caracter confidențial; deturnarea de fonduri din conturi bancare; „spălare de bani"; virusarea rețelelor de calculatoare etc.

Există temerea că unele dintre sistemele de control şi ghidare a sateliților (de comunicații, de cercetare şi cartografiere etc.) şi, mai ales, a rachetelor cu încărcături nucleare ar putea fi obiectul unor „atacuri cibernetice" care, în caz de succes, ar putea produce haos (în cazul distrugerii sau neutralizării sateliților de comunicații) sau război nuclear (în cazul preluării controlului asupra mijloacelor purtătoare a ogivelor nucleare şi utilizării acestora de către elemente teroriste).

Toate activitățile descrise anterior constituie grave prejudicii aduse securității la nivel național şi internațional, iar combaterea lor ar trebui să constituie o prioritate pentru toate guvernele. În realitate, din păcate, există indicii că sunt state care sprijină, nedeclarat, acțiunile teroriste, în orice domeniu (aşa numitele state sponsori sau „rogue states", cum sunt clasificate de Departamentul de Stat al S.U.A.). Combaterea „terorismului informațional" este obiect al unei strânse cooperări interdepartamentale şi interguvernamentale, dar rezultatele sunt mai modeste decât aşteptările.

Proliferarea armamentelor şi a tehnologiei *dual-use*

Globalizarea facilitează, indirect, proliferarea armelor de nimicire în masă prin liberalizarea comerțului, reducerea numărului punctelor de control şi diseminarea unor informații din domeniul *dual-use* pe internet.

În vederea reducerii traficului de arme, în special de arme de nimicire în masă, NATO a inițiat operațiunea *Active Endeavour* **–** în Marea Mediterană – reuşind să reducă volumul traficului ilicit cu aproximativ 65%. Succesul operațiunii a determinat Consiliul Nord Atlantic să propună națiunilor membre utilizarea unor acțiuni similare şi în alte zone ale lumii.

Producerea, stocarea şi traficul cu arme de distrugere în masă, în special cu arme chimice şi biologice, pare să fie din ce în ce mai atractivă pentru unele state care nu au suficiente resurse financiare să achiziționeze sisteme convenționale de arme cu performanțe ridicate, astfel încât să le permită să obțină statutul de lideri regionali pe care şi-l doresc.

Cea mai mare problemă pentru securitatea la nivel național şi mondial este că natura dual ă a armelor biologice le permite să fie cel mai uşor de ascuns[7], față de celelalte tipuri de arme.

O altă amenințare o constituie armele chimice care, la fel ca şi cele biologice au o natură dual ă şi pot fi relativ uşor de ascuns, transportat şi întrebuințat (atacul terorist cu gaz sarin, executat de adepți ai sectei Aun în metroul din Tokyo, pe 20 martie 1995)[8].

Atractivitatea armelor nucleare pare să se fi redus, după recentele poziții adoptate de Libia, Iran şi Coreea de Nord. Determinarea conducerii Libiei de a renunța la programele de dezvoltare a armelor nucleare constituie un succes al diplomației occidentale (în principal S.U.A. şi Marea Britanie) şi constituie un punct de sprijin pentru speranța că ar putea fi urmat şi de alte state suspectate, că ar dezvolta programe similare (Siria şi Yemen). Deşi această modificare de atitudine reduce tensiunile în nordul Africii şi, într-o oarecare măsură în Orientul Mijlociu, încă rămân îngrijorări legitime pentru Asia de Sud, unde India şi Pakistanul, posesoare de arme nucleare, sunt în conflict deschis şi nu au semnat tratatul de neproliferare a acestui tip de arme. O notă în plus de îngrijorare a dat-o preşedintele statului libian – Moamer Al Ghdaffi, care a declarat că a achiziționat tehnologie pentru producerea armelor nucleare din Pakistan, declarație confirmată de preşedintele Pakistanului – Pervez Musharraf. Această situație induce temerea că ar mai putea fi şi alți destinatari necunoscuți, încă.

Existența armelor nucleare şi a vectorilor purtători ai acestora, la îndemâna unor state care nu au semnat acordul de neproliferare, precum şi a unor state care au opinii antioccidentale declarate (Iran, Siria, Coreea de Nord) au determinat S.U.A să reactiveze proiectul de Apărare Națională Antirachetă (N.M.D.). Un proiect similar a fost inițiat în anii `60, ca răspuns la testarea cu succes, de către U.R.S.S., a rachetelor balistice intercontinentale şi cu rază medie de acțiune. Un alt scop al proiectului a fost acela de a aduce liniştea în rândurile opiniei publice americane. În anul 1983, preşedintele Ronald Reagan a lansat Inițiativa de Apărare Strategică (S.D.I.), cunoscută şi sub numele de „Războiul Stelelor". Proiectul a fost oferit şi aliaților europeni sub numele de Apărare Împotriva Rachetelor Balistice (B.M.D.).

Globalizarea şi terorismul

Globalizarea nu generează terorism, chiar dacă unele grupări teroriste declară că luptă împotriva acesteia.

---

[7] Barry R. Schnider and Lawrence E. Grinter (Editors), *Battlefield of the Future*, Air University Press, Maxwell Air Force Base, Alabama, U.S.A., September 1998, p. 215.
[8] Barry R. Schnider and Lawrence E. Grinter, *op.cit*., pp. 211-212.

Din păcate însă, teroriştii utilizează facilitățile pe care globalizarea le oferă oamenilor de bună credință şi, nu de puține ori, cu mai multă eficiență decât structurile guvernamentale însărcinate cu combaterea acestui flagel. Atacul terorist asupra S.U.A. de la 11 septembrie 2001 a demonstrat afirmația anterioară, precum şi capabilitatea inadecvată de răspuns a structurilor de securitate ale acestui stat. Urmare a acestei situații, S.U.A. au decis să constituie un Departament pentru Securitatea Națională (Homeland Security), care să combată terorismul pe teritoriul S.U.A. şi au adoptat o Strategie Națională de combatere a Terorismului „înainte de a atinge frontierele S.U.A."[9].

Pericolul mare pe care îl reprezintă terorismul atât pentru securitatea națională a statelor angajate global împotriva acestuia, cât şi pentru securitatea globală, poate fi descris, în rezumat, prin: organizarea structurală de tip rețea, cu dezvoltare mondială, pe grupări (celule) teroriste, cea mai cunoscută şi în acelaşi timp mediatizată fiind organizația Al Qaeda; reactivarea unor grupări care păreau că au fost desființate (distruse); tendința de coordonare a acțiunilor grupurilor de orientare apropiată[10] (în general, cele din lumea musulmană), în privința scopului dar şi în alte domenii: informațiile, sprijin logistic şi instruire; utilizarea religiei ca suport pentru justificarea acțiunilor[11] (islamiştii, catolicii din Ulster, hinduşii) şi ca platformă de atragere de noi adepți; utilizarea armelor de nimicire în masă, deocamdată la scară mică, dar există proiecte de achiziționare şi întrebuințare şi a armelor nucleare („bombe murdare", construite din material fisionabil sustras, în cele mai multe cazuri, de la facilități/depozite din fosta U.R.S.S.); continua diversificare a modurilor de operare pentru a realiza surprinderea personalului care trebuie să contracareze atacurile şi a mări efectul psihologic asupra celor care au fost martorii acțiunii sau iau cunoştință de aceasta (atacurile de la gara Atocha de lângă Madrid, atacurile asupra metroului şi mijloacelor de transport de suprafață din Londra, cât şi atentatele sinucigaşe care sunt cele mai spectaculoase dar şi cele mai greu de contracarat); implicarea în activități ale crimei organizate pentru acumularea de resurse financiare şi materiale, necesare suportului logistic al tuturor acțiunilor teroriste.

Terorismul este un fenomen complex, care are rădăcini sociale, politice, religioase şi culturale. Eliminarea sa cere mult timp, o cunoaştere aprofundată (la nivel global, regional şi subregional) a cauzelor existenței sale

---

[9] *National Strategy for Combating Terrorism*, Washington D.C., U.S.A., February 2003, p. 2.
[10] Liviu Mureşan, *Strategia Securității Naționale şi politica externă după 11 septembrie 2001*, comunicare ştiințifică publicată în "Securitatea națională la început de secol XXI", Editura A.I.S.M., 2002, p. 15.
[11] Vasil Simileanu, *Religii şi doctrine religioase*, în Geopolitica, Revistă de geografie politică, geopolitică şi geostrategie, anul I, nr. 1, Editura Top Forum, București, 2003, pp. 77-78.

şi a iniţiat un complex de măsuri susţinut de toate statele lumii dintre care cele mai importante sunt: distrugerea bazei ideologice (prin compromitere); eliminarea surselor de finanţare; descoperirea şi distrugerea facilităţilor de instruire a membrilor organizaţiilor teroriste; capturarea şi aducerea în faţa justiţiei pentru judecată sau, cel puţin, discreditarea liderilor; oferirea unor alternative convingătoare celor care constituie baza de selecţie pentru înrolarea în organizaţii teroriste: programe economice şi sociale atractive care să conducă la creşterea nivelului de viaţă şi reducerea decalajelor dintre statele dezvoltate şi cele subdezvoltate; eliminarea sentimentului abandonării de către statele dezvoltate, precum şi a percepţiei discriminării; protecţia eficientă împotriva agresiunilor şi şantajului teroriştilor şi grupurilor crimei organizate; eliminarea corupţiei şi creşterea eficienţei structurilor de decizie la nivel statal.

Strategia de securitate a Uniunii Europene

Cauzele şi motivele pentru care s-a redactat un asemenea document pot fi astfel sintetizate: conştientizarea vulnerabilităţii UE în faţa riscurilor asimetrice, percepute ca mult intensificate după momentul 11 septembrie 2001; dorinţa de a se prezenta în faţa SUA ca un partener credibil şi valoros în edificarea noului mediu de securitate; relativ slaba coeziune şi solidaritate dintre membrii săi în domeniul politicii externe şi de securitate; implicaţiile nefaste ale crizei din Irak asupra coeziunii transatlantice şi solidarităţii statelor membre ale UE, polarizarea acestora în pro-SUA şi pro-Franţa şi Germania mai ales în cele două luni de dinaintea începerii campaniei militare. Pe 28 aprilie 2003, Franţa, Germania, Belgia şi Luxemburg se reuneau cu uşile închise şi decideau să creeze o celulă autonomă de planificare militară, separată de NATO şi un embrion de cartier general european, fapt ce a provocat stupoare şi resentimente la Washington, Londra, dar şi la Madrid şi Roma, vorbindu-se de caracterul nefast al „cooperărilor aprofundate" care marginalizează în domeniul apărării o serie de state membre; mecanismele greoaie de luare a deciziilor în domeniul PESC, pilon interguvernamental guvernat de regula unanimităţii, îndulcită de excepţia abţinerii constructive. Perspectiv a primirii noilor membrii semnifică riscul real al unor blocaje decizionale grave în lipsa unui „ghid" comun al riscurilor şi intereselor legitime de securitate ale Uniunii; criza economică cu care se confruntă multe state membre, în special marii contributori la bugetul unional, cu consecinţa reducerii contribuţiei la apărarea comună şi tendinţa de freeriding a membrilor mai săraci.

Documentul, redactat în mai-iunie 2003, a primit iniţial denumirea „O Europă sigură într-o lume mai bună", iar după aprobarea sa de către Consiliul European de la Bruxelles, „Strategia de Securitate a UE". Strategiile de securitate naţională sunt apanajul actorilor statali de pretutindeni, iar

formularea lor în cadru oficial, aprobarea de către parlamentele naționale are rolul de a evidenția în ochii străinătății şi ai opiniei publice interne unitatea de viziune şi principiile de acțiune ale decidenților politico-militari în scopul de a identifica şi reduce/elimina vulnerabilitățile, riscurile şi amenințările şi a oferi un grad sporit de previzibilitate în conduita de politică externă. Implicit se sugerează că națiunea este unită în jurul acelei viziuni, că este solidară deasupra clivajelor partizane.

Din moment ce Europa unită şi extinsă îşi propune să asigure un grad maximal de securitate, bunăstare şi confort cetățenilor săi tot mai numeroşi şi mai diverşi ca etnie, religie şi cultură, ea trebuie să caute mai mult decât puterea economică şi civilă, cu alte cuvinte trebuie să aibă mecanisme de acțiune comună în relațiile internaționale, să descurajeze (în cooperare cu NATO) potențialii agresori şi să fie un partener credibil şi valoros pentru aliații şi partenerii posibili. Cetățenii europeni trebuie să fie convinşi că riscurile şi amenințările cu care se pot confrunta sunt deja catalogate, analizate şi li se caută antidotul, că există o solidaritate la vârf a decidenților. Din acest punct de vedere, UE este îndreptățită să aibă o „strategie de ansamblu" (grand strategy) care să îi garanteze supraviețuirea şi dezvoltarea armonioasă. Este legitim să ne întrebăm de ce nu s-au gândit europenii să lanseze o asemenea strategie odată cu Tratatul de la Maastricht, când dimensiunea PESC a fost creată sau odată cu summitul de la Helsinki când s-au pus bazele FESA şi s-a decis crearea Forței de Reacție Rapidă? Fără îndoială, răspunsul se află în natura provocărilor cu care Uniunea s-a confruntat după sfârşitul Războiului rece. Războaiele din Balcani nu au putut oferi o asemenea perspectivă, iar sfârşitul războiului din Kosovo a pus în evidență slăbiciunea militară a UE în contrast cu NATO, dar şi puterea politico-diplomatică de a lansa inițiative de cooperare regională, precum Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est prin care se recunoştea implicit că stabilizarea vecinătăților ce urmau să se integreze treptat prezenta un interes strategic major pentru europenii uniți. A fost nevoie de deciziile luate la Summitul de la Nisa, embrion al unei viitoare constituții europene, pentru ca interesele strategice ale UE să capete un contur mai net şi mai puțin controversat.

După ce SUA a lansat noua sa Strategie de Securitate Națională, în septembrie 2002, document devenit faimos prin faptul că postula decizia Americii de a recurge la acțiuni preemptive contra statelor care sprijină terorismul şi grupărilor teroriste declarate *duşmani*, unele state europene (Marea Britanie, de pildă) ar fi dorit ca viitorul concept strategic european să conțină trimiteri clare la acțiunea preemptivă destinată a reglementa recursul la forță contra statelor care sprijină terorismul şi/sau contribuie la proliferarea armelor de distrugere în masă (atacurile teroriste din luna iulie 2005, asupra

Londrei, demonstrează faptul că britanicii au avut dreptate). La reuniunea miniştrilor de externe ai statelor membre ale UE din insula Rhodos (mai 2003) s-a discutat intens despre includerea conceptului de acțiune preemptivă în conceptul strategic European, sub forma unei doctrine a recursului legitim la forță contra statelor care amenință securitatea europeană prin susținerea terorismului şi proliferarea necontrolată a armelor de distrugere în masă. Clivajele de opinie din interiorul UE au împiedicat, din păcate, ajungerea la consens.

În timpul recentei crize irakiene, lipsa unei doctrine strategice şi de securitate a împiedicat Uniunea Europeana să poată influența Administrația americană prin modelarea agendei, fapt ce a dus la divergențele grave din cadrul UE şi NATO şi la acuzațiile de unilateralism aduse Americii.

După adoptarea Strategiei de Securitate Europeană, unii comentatori „atlantişti" au fost deosebiți de tranşanți: Europa a ratat şansa de a restaura integritatea relației transatlantice dur afectară de criza şi războiul din Irak şi s-a cantonat într-o rutinieră confortabilă, dar insuficientă "soft power". Recursul legitim la forță şi acțiunii preemptivă sunt încă subiecte care blochează constant formarea unei politici externe comune, deoarece există mai multe culturi strategice şi de securitate în interiorul Uniunii Europene.

În ciuda voinței afirmate de a deveni un actor global, cu noul document adoptat UE rămâne pe mai departe un actor regional, apt de misiuni de *peace-keeping*, diplomație preventivă sau capacitate de reconstrucție post-conflict, dar fără capacitatea de descurajare credibilă dată de forța militară şi de decizia de a o folosi în cazurile menționate. În loc de preemțiune se insistă pe prevenirea prin mijloace diplomatice şi economice. Javier Solana a caracterizat documentul ca având rolul unei „foi de drum" (road map) prin care Uniunea va juca rolul „unui partener strategic în lume". Există şi un punct comun cu documentul similar al SUA sub Administrația G.W. Bush: agenda riscurilor şi amenințărilor clasează pe principalele poziții - terorismul masiv, proliferarea armelor de distrugere în masă, adăugând şi statele „eşuate", conflictele regionale şi crima organizată. Washingtonul preferă, de obicei, un amalgam al primelor trei plus noțiunea de „state banditeşti"(*rogue*) şi actori transnaționali în rețea, un mixtum denumit adesea „asimetrie strategică", deoarece agresorii potențiali nu mai pot fi descurajați prin superioritate militară convențională sau nucleară, fie ea şi zdrobitoare şi implicit nici prin frica de represalii proporționale cu atacul efectuai. Strategia de securitate a UE denumeşte această realitate „o amenințare foarte radicală".

În acest sens, se consideră că Europa unită ca actor global, prin demografia şi puterea sa economică, se confruntă şi se va confrunta şi în viitor cu riscuri şi amenințări ce provin mai ales din afara spațiului său, sub forma conflictelor, în special a celor din interiorul statelor slabe, a terorismului şi armelor de distrugere în masă.

Globalizarea accelerată din zilele noastre face ca „amenințările îndepărtate” (din punct de vedere geografic), să fie la fel de preocupante ("dinamice") ca şi cele din zone mai apropiate, iar „prima linie de apărare va fi adesea în exterior”, fapt pentru care UE se va baza pe doua concepte-cheie –„prevenirea conflictelor” şi „prevenirea amenințărilor”, însă imediat se precizează că acestea nu pot fi aplicate „prea devreme”, cu alte cuvinte nu se pune problema acțiunilor preemptive şi nici a celor purtate fără acordul Consiliului de Securitate al ONU.

UE îşi propune să faciliteze democratizarea şi buna guvernare în statele din vecinătatea sa directă, spre a se evita propagarea instabilității înspre spațiul Uniunii. „Un inel (centură) de state bine guvernate” este sintagma utilizată de strategii europeni, dar nu este cazul să ne gândim la o sferă de influență clasică în zona de Est şi în aria mediteraneană. Problema principală ține de procesul extinderii şi de credibilitatea politicii externe europene, vizibilă prin succesele stabilizării regionale, prin structurarea unor parteneriate de cooperare cu alți actori importanți – state sau organizații. După cum era de aşteptat, Caucazul, Orientul Mijlociu, bazinul mediteranean, Rusia şi SUA sunt regiunile/actorii de maxim interes pentru UE. Stabilizarea Orientului Mijlociu trece prin soluționarea conflictului israeliano-palestinian, o „prioritate strategică” pentru Uniune şi statele membre. Se indică o angajare mai substanțială de resurse în bazinul Mediteranei spre a ancora acest spațiu la Europa şi a-l normaliza, la fel o intensificare probabilă a relațiilor cu lumea arabă.

Accentul cade, indubitabil, pe nevoia unei culturi strategice care să permită intervenții „robuste”, rapide, eficiente şi chiar mai multe concomitent. Parcă spre a se demarca semnificativ de acuzațiile aduse SUA, există un sprijin explicit şi neechivoc pentru multilateralism în relațiile internaționale, deoarece se consideră că “nici o țară nu este în stare astăzi să rezolve problemele complexe de una singură”, deşi America este principala putere militară a lumii, fără rival. Aceeaşi preocupare răzbate din postularea abordării problemelor de securitate internațională în mod multidimensional (administrativ, juridic, informațional, militar, polițienesc, umanitar, economic) şi nu exclusiv militar. Liantul de securitate al țărilor membre ale UE este dat de garantarea rolului indispensabil al NATO (relația transatlantică este de neînlocuit), iar parteneriatul cu SUA este dorit eficient şi echilibrat. Pentru un plus de eficiență, UE trebuie să îşi sporească capabilitățile şi coerența internă.

Focalizarea pe riscurile preponderent asimetrice din exterior şi pe diplomația preventivă şi multilaterală sugerează reținerea celor ce au conceput documentul, dornici să se ajungă la un compromis în cadrul Uniunii care să permită adoptarea textului. Din exterior văzut, impresia lăsată este de conservatorism şi lejeră timorare, deşi în profunzime se manifestă o cultură de securitate bazată preponderent pe negociere, diplomație persuasivă, putere

economică şi civilă. Discret răzbate şi un element mai apropiat de *hard power* prin afirmația că statele care nu respectă regulile societății internaționale vor trebui să înțeleagă că trebuie să plătească un preț în relația cu UE, dar nu se specifică în ce fel. Pe de altă parte, Uniunea Europeană este gata să îi ajute să revină în cadrul societății internaționale. Prin comparație, SUA îşi propunea să promoveze libertatea în lume prin „echilibrul puterii" însă nu sub forma acțiunilor unilaterale ci în cooperare cu instituțiile internaționale şi alte state.

Mulți analişti prevăd o proliferare a grupurilor de state dornice să pună pe picioare forme de „cooperări structurate" (parteneriate pe domenii date, în sistem de pionierat şi deschise teoretic şi celorlalte țări membre), permise de textul constituțional, nu şi de către Tratatul de la Nisa, când este vorba de aspectul militar! Şi atunci? Strategia de Securitate Europeană a fost acceptată de către statele membre ale UE şi acest document exprimă o viziune comună asupra mediului strategic mondial, asupra riscurilor şi vulnerabilităților, precum şi principiile de acțiune pentru a transforma UE într-un actor global pe scena internațională. Ce se va întâmpla însă dacă Franța şi Germania vor continua să încalce nepedepsite stipulațiile Pactului de Stabilitate financiară, să amenințe Polonia şi Spania cu reducerea drastică a fondurilor structurale şi să stimuleze crearea unei Europe cu mai multe viteze ca soluție pretins tehnică şi neutră de continuare a procesului de integrare europeană. Aceste acțiuni vor fi interpretate la Londra, Madrid sau Varşovia ca o promovare agresivă a intereselor naționale franceze şi germane, ca o redescoperire a „politicii de putere" şi a echilibrului de forțe şi ca o tentativă de hegemonie politică, economică şi militarii[12], viziuni care nu sunt nici pe departe prielnice emergenței unei culturi strategice şi de securitate comune statelor membre ale UE.

Cultura strategică presupune o comunitate de idei, valori, principii, o asumare de pe picior de egalitate a riscurilor şi oportunităților, practici instituționale similare de gestionare a mediului de securitate etc. Ea este necesară pregătirii şi recursului la intervenții robuste şi rapide pentru preîntâmpinarea escaladării unor crize regionale.

Expertul pe probleme de securitate Julian Lindley French observa de curând că, departe de a se tinde spre uniformitate, s-au conturat patru „tabere" în cadrul UE[13]:

1. Statele apropiate de SUA şi Marea Britanie care acceptă acțiunea preemptivă contra amenințărilor strategice asimetrice şi vor o reformă a mecanismelor decizionale ale ONU. Pentru acestea, NATO şi PESA (Politica Europeană de Securitate şi Apărare) nu au un rol major de jucat, fiind instrumente strategice ale statelor.

---

[12] *After the Brussels summit: What the next for the EU?* , Centre for European Reform, decembrie 2003.

[13] Julian Lindley French, *Are Reinforcing the ESDP and Improving Transatlantic Relations Compatible Objectives*, iunie 2003.

2. Grupul condus de Franța care se focalizează mai puțin pe amenințări şi aplicarea puterii militare şi acordă un rol pivotal pentru ONU ca expresie a comunității internaționale. Pentru acestea PESA poate juca un rol important de stabilizare, inclusiv prin coerciție.

3. Grupul neoizolaționiştilor, adunați în jurul Germaniei, pacifişti şi nedecişi în utilizarea puterii pe scena internațională, pentru care PESA este doar un cadru pentru menținerea păcii.

4. Grupul neimplicaților, al neutrilor prin vocație şi tradiție, al celor care vor ca Europa să se retragă din „jocul periculos" al securității globale. Aceştia cheltuiesc foarte puțin pentru apărare şi blochează şi eforturile celorlalți de continuare a integrării în domeniul PESA.

BIBLIOGRAFIE

***** *National Strategy for Combating Terrorism*, Washington D.C., U.S.A., February, 2003.

***** *Constituția României*, Bucureşti, 2004.

***** *Carta albă a programului pentru integrare europeană*, Bucureşti, 1994.

***** *Legea apărării naționale a României*.

***** *Strategia de securitate națională a României*, Bucureşti, 1999.

***** *Strategia de securitate națională a României*, Bucureşti, 2001.

***** Carta *Albă a Securității şi Apărării Naționale*, Bucureşti, 2004.

***** *Carta Albă a Guvernului privind securitatea şi apărarea națională*, Bucureşti, 2004.

***** *Interesele naționale şi politica de securitate*, Bucureşti, 1995.

Aurescu Bogdan, *Noua suveranitate*, Bucureşti, 2003.

Clem H.H., *The Environment of National Security*, Washington, 1992.

Davis E. Lynn, *Globalization, Security Implications*, Issue Paper, Rand Corporation, Santa Monica, California, U.S.A.

Dunleavy Patrik, *Teoriile statului*, Bucureşti, 2002.

Frankel Joseph, *National interest*, New York, Proeger, 1970.

Irimia Ion, *Studii Europene*. Editura A.I.S.M., Bucureşti 2000.

J.K. Galbraith, *Criza Globalizării*, în Lettre internationale, nr. 33, 2000.

Kissinger Henry, *Diplomația*, Bucureşti, 1998.

Rosenau J.N., *National Interest*, International Encyclopedia of the Social Sciences, vol. II.

Tamaş Sergiu, *Dicționar politic*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1993.

LOCUL ŞI ROLUL STRUCTURILOR ANTICORUPȚIE PENTRU ASIGURAREA SECURITĂȚII NAȚIONALE

THE PLACE AND ROLE OF ANTI-CORRUPTION STRUCTURES IN ENSURING THE NATIONAL SECURITY

Alin-Ştefan COJOCARU*
Direcția Națională Anticorupție

Fenomenul corupției reprezintă un risc major şi de mare actualitate la adresa securității naționale a României.

Limitarea şi controlul social al corupției presupun o politică reactivă fermă, continuarea şi extinderea măsurilor energice de ordin legislativ, administrativ şi de politică penală.

Altfel, în condițiile unei atitudini pasive, corupția va deveni o amenințare reală la adresa securității naționale, iar caracterul său generalizat şi instituționalizat va afecta sectoarele vitale ale economiei, administrației, justiției şi vieții politice, cu consecințe nefaste asupra imaginii României în plan internațional şi asupra integrării în structurile europene.

Corruption is a major and up-to-date risk to the national security of Romania.

Corruption containment and control presuppose consistent reactive policy, as well as continuing and expanding forceful legislative, administrative and criminal policy.

Otherwise, in terms of a passive attitude, corruption will become a real threat to national security moreover its generalized and institutionalized affect vital sectors of the economy, administration, justice and political life; all this will negatively affect the international image of Romania, as well as our country's integration into the European structures.

Cuvinte cheie: corupție, securitate, risc, combatere, prevenire, competențe, atribuții, Direcția Națională Anticorupție.

Keywords: *corruption, security, risk, control, prevention, skills, duties, National Anticorruption Directorate.*

Unanim acceptat, corupția este privită ca o problemă permanentă în întreaga lume, o infracțiune gravă care constituie o amenințare pentru statul de drept, democrație şi pentru drepturile omului, un obstacol pentru dezvoltarea economică, un pericol pentru stabilitatea instituțiilor democratice, cu efecte importante asupra principiilor fundamentale ale societății.

* e-mail: *cojocarualin2005@yahoo.com*

Confruntată cu realitatea faptului că nicio țară nu este imună la actele de corupție şi luând în considerare efectele devastatoare şi subversive pe care le poate avea corupția asupra membrilor societății şi instituțiilor statului, comunitatea internațională a dezvoltat instrumente utile pentru combaterea şi prevenirea eficientă a actelor de corupție, solicitând a se acorda atenție atât sectorului public, cât şi celui privat.

România s-a raliat acestor eforturi prin adoptarea Legii nr. 27/2002 pentru *ratificarea Convenției penale privind corupția a Consiliului Europei* (Strasbourg, 27 ianuarie 1999), fiind, de fapt, din 1 mai 1999 membru al GRECO (Grupul de state împotriva corupției al Consiliului Europei) ce monitorizează implementarea standardelor Consiliului Europei, inclusiv cele 20 de principii directoare ale luptei împotriva corupției stabilite prin Rezoluția Comitetului de miniştri ai Consiliului Europei nr. 97 (24) din 6 noiembrie 1997. De asemenea, *Convenția Națiunilor Unite împotriva corupției (Convenția de la Merida*) a fost ratificată de țara noastră prin Legea nr. 365/2004.

În acest context, prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 43/2002 a fost înființat organismul specializat în lupta împotriva corupției, sub denumirea de Parchetul Național Anticorupție. Inițiativa înființării PNA a fost salutată de Comisia Europeană în *Raportul de țară din 2002*. În acel moment, îngrijorările comisiei erau legate de asigurarea independenței acestuia față de executiv şi de capacitatea guvernului de a sprijini dotarea cu resurse umane suficiente şi, în general, de a asigura un PNA operațional.

Perioada următoare, până în anul 2006, a fost marcată de frecvente schimbări ale organizării şi competenței acestei instituții pentru a corespunde scopului pentru care a fost creată, proces care nu a fost însă lipsit de dificultăți.

Din punct de vedere al cadrului instituțional, anul 2006 a marcat finalizarea procesului de reformă a statutului şi a funcțiilor acestei instituții care, sub denumirea de Direcția Națională Anticorupție, a devenit o structură cu personalitate juridică în cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație şi Justiție, fiindu-i asigurată independența specifică. În acest moment s-a apreciat că structura, competențele şi puterile de care dispune îi asigură cadrul necesar exercitării eficiente a misiunii sale de luptă împotriva corupției la nivel înalt.

Corupția se bazează pe un număr important de funcționari, aflați în diverse puncte deosebit de importante ale economiei şi instituțiilor de stat, care caută să obțină influența autorităților. Nici un sector de activitate nu este lăsat deoparte de practici corupte, de la cele mai mărunte şi nesemnificative funcții, până la cele mai importante poziții în stat. Nu trece nicio zi fără ca alte cazuri de corupție să apară. În țări în plină ascensiune, cum ar fi: România, Cehia, Ungaria, Polonia, au fost şi sunt instrumentate numeroase dosare penale, având ca şi capete de acuzare ,,Corupția".

În condițiile în care inegalitățile specifice sistemului economic capitalist au accentuat discrepanțele între obținerea succesului economic, dobândirea unor poziții de putere şi prestigiu şi mijloacele instituționale legitime (căile de realizare a scopurilor sociale), corupția a devenit un veritabil comportament adaptabil la presiunile sociale şi un mijloc principal de realizare a unor beneficii economice pe căi ilicite.

„Corupția este comportamentul care deviază de la îndatoririle normale ale unui rol public sau violează legi împotriva exercitării anumitor tipuri de influență specifică, cum ar fi: mita, nepotismul, deturnarea de fonduri”[1].

O altă definiție, de astă dată americană, „corupția şi crima organizată constau în exercitarea sistematică a unei activități criminale pentru bani şi putere”. În urma unui studiu efectuat în Rusia, s-a apreciat că dintre cele peste 5.000 de grupări criminale cunoscute în această țară, numai 350 corespund definiției citate şi că doar 12-20 dintre ele formează mari carteluri[2].

Probabil, autorii studiului au considerat că deşi toate cele 5.000 de organizații criminale acționează în scop patrimonial, nu au putut dovedi că foarte multe dintre acestea îşi propun ca obiectiv obținerea unei poziții dominante, de putere atât în sfera criminală, cât şi în cea social-politică.

Aşadar, pornind de la o anumită definiție, pot scăpa sferei fenomenului crimei organizate anumite activități ilegale, fapt ce poate avea consecințe directe asupra strategiei privind urmărirea internă şi internațională, precum şi a încadrării juridice a faptelor din acest domeniu.

Sociologii consideră corupția ca o stare de dezechilibru normativ şi moral a unor societăți aflate în criză, ea perturbând grav desfăşurarea relațiilor sociale la nivel instituțional şi interpersonal, determinând scăderea prestigiului şi autorității instituțiilor publice sau private, a instituțiilor cu rol de prevenire şi control a unor persoane cu funcții de decizie în sfera politicului şi economicului, legislativului, executivului, administrației şi justiției.

Corupția mai poate fi considerată şi expresia unor manifestări de descompunere morală, de degradare spirituală, care prin amploarea, intensitatea şi formele ei de manifestare este un adevărat barometru al stării de normalitate şi legalitate a unei societăți.

Odată cu trecerea la economia de piață şi la o reală democrație, se produce, pe lângă alte fenomene cu consecințe grave, amplificarea corupției.

Cauzele care determină acest lucru sunt: slăbirea autorității statului, degradarea nivelului de trai, alterarea judecății morale, lipsa unor pârghii eficiente de control, pierderea încrederii populației în instituțiile şi valorile sociale, neadaptarea legislației la condițiile economice şi sociale.

---

[1] Joseph S. Nye, *Corruption and Political Development*, 1967, p. 419.

[2] Morton Keller, *Corupția în America. Continuitate şi schimbare*, Editura Politică, Bucureşti, 1989, p. 19.

Unii analişti consideră că nu există organizaţii criminale în afara corupției, aceste structuri sunt organizate de profesionişti ai crimei şi corupției[3].

De asemenea, se presupune că în fiecare organizație există un corupător specializat care are sarcina de a identifica persoanele pretabile la corupție, care mituieşte, intimidează, şantajează şi negociază cu funcționarii din poliție, justiție, economie, administrație şi guvern.

Organizațiile criminale mari, îndeosebi cele transnaționale, au mai mulți corupători specializați pe domenii de activitate (vamă, poliție, parlament etc.) şi pe zone geografice[4]. De aceea, putem defini corupția ca fiind *ansamblul activităților care se desfăşoară între două părți în care una dintre ele, făcând apel la funcția sau calitatea celei de-a doua, oferă acesteia un folos ilegal în schimbul unui avantaj reciproc*[5].

Prevenirea, combaterea şi eradicarea corupției şi a crimei organizate se pot face prin două direcții importante: educaționale şi coercitive, prin conceperea unui program guvernamental de distrugere a corupției şi, implicit, a crimei organizate, bazat pe măsuri clare şi coerente. În plan educațional este necesară implementarea unei culturi anticorupție prin intermediul educației civice şi juridice.

Prin măsuri coercitive înțelegem: efectuarea de anchete parlamentare, în toate ministerele, unități economice importante; stabilirea pierderilor, şi bineînțeles a cauzelor care au generat aceste pierderi, stabilirea responsabililor şi aplicarea de măsuri administrative şi judiciare împotriva celor vinovați; modificarea legislației şi adaptarea ei la nevoile actuale; eliminarea birocrației, elaborarea unor proiecte legislative care să asigure incriminarea coordonată şi sistematică a corupției naționale şi internaționale; independența şi autonomia persoanelor abilitate cu prevenirea, anchetarea, urmărirea şi sancționarea infracțiunilor de corupție, care trebuie să fie libere de orice presiune politică şi să obțină toate mijloacele necesare pentru obținerea probelor; protecția persoanelor care ajută autoritățile să lupte împotriva corupției şi crimei organizate; sechestrarea şi confiscarea bunurilor obținute prin corupție; incriminarea activității persoanelor juridice care servesc drept paravan pentru ecranarea actelor de corupție; specializarea persoanelor şi a organismelor implicate în lupta pentru combaterea corupției şi dotarea acestora cu mijloace specifice exercitării funcției; elaborarea de coduri deontologice pentru agenții publici; transparența tuturor actelor decizionale luate de către administrația publică; elaborarea unor norme procedurale de

[3] Donald R. Cressey, *Criminal Organization*, London, Heinemann Education Books, 1972, pp. 20-25

[4] *Ibidem*.

[5] Joseph S. Nye, *Corruption and Political Development*, 1967, p. 419.

verificare a activităților administrației publice cu privire la legalitatea angajării, cheltuielilor banilor publici; garantarea libertății mass-media, cu privire la accesul la informație, la demascarea actelor de corupție; prevenirea atragerii şi implicării în crima organizată ce pot deveni periculoase, efectuarea de studii privind delicvența juvenilă şi crima organizată, tacticile de prevenire, alternative la detenție, programele pilot care vizează, în mod special, comunitățile cu grad de risc ridicat ce folosesc metode multiagențiale, strategia comunitară sau parteneriatele la nivel local, cooperarea între justiția penală şi instituțiile sociale; măsurile de inițiere şi implementare a prevenirii abuzului de putere; realizarea de studii privind computerele şi criminalitatea legată de computere, ca bază, de posibile strategii de prevenire şi control, promovarea unui organism european privind criminalitatea cibernetică; interdicția pentru cei condamnați definitiv pentru săvârşirea actelor de corupție la posibilitatea de a mai candida la ocuparea unor funcții de interes public.

Spălarea banilor, traficul ilicit de droguri, evaziunea fiscală, sistemul taxelor de protecție, contrabanda sunt factori care, împreună cu terorismul internațional, conturează corupția şi crima organizată şi atentează într-o mare măsură la siguranța şi securitatea statului.

Pe acest fundal al corupției, în România a apărut necesitatea înființării unei structuri importante, Direcția Națională Anticorupție, ca principală instituție de luptă împotriva corupției, în general, şi a celei instituționale de nivel înalt, în special.

În continuarea demersului meu, voi prezenta câteva aspecte relevante din activitatea, competențele şi rolul Direcției Naționale Anticorupție.

Direcția Națională Anticorupție (DNA), înființată prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 43/2002 sub denumirea de Parchetul Național Anticorupție, ca un parchet specializat în combaterea infracțiunilor de corupție, urmare a modificărilor legislative succesive a devenit structura, cu personalitate juridică, din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație şi Justiție, specializată în lupta împotriva corupției la nivel înalt şi mediu.

Procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație şi Justiție conduce Direcția Națională Anticorupție prin intermediul procurorului şef al acestei direcții.

Conducerea Direcției Naționale Anticorupție este asigurată de un procuror şef, asimilat prim-adjunctului procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație şi Justiție, doi procurori şefi adjuncți, asimilați adjunctului procurorului general şi 4 procurori şefi de secție. Aceştia sunt numiți, conform prevederilor art. 54 din Legea nr. 303/2004, de către Preşedintele României, la propunerea Ministrului Justiției, cu avizul Consiliului Superior al Magistraturii, pe o perioadă de 3 ani, cu posibilitatea reinvestirii o singură dată.

În conformitate cu legea de organizare, Direcția Națională Anticorupție este o structură complexă, în sensul că procurorii direcției sunt sprijiniți în activitatea de urmărire penală atât de ofițeri şi agenți de poliție judiciară, cât şi de specialişti cu înaltă calificare în domeniile: economic, financiar, bancar, vamal, informatic, precum şi în alte domenii. Aceştia îşi desfăşoară activitatea în cadrul unor echipe operative complexe, sub directa conducere, supraveghere şi control al procurorului, sporind astfel eficiența şi calitatea anchetelor penale.

Direcția Națională Anticorupție are, prin lege, independență financiară, în sensul că fondurile se asigură de la bugetul de stat şi sunt evidențiate distinct în bugetul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație şi Justiție, iar procurorul şef al direcției este ordonator secundar de credite.

Este o entitate independentă în raport cu instanțele judecătoreşti, cu parchetele de pe lângă acestea, precum şi în relațiile cu celelalte autorități publice, exercitându-şi atribuțiile numai în temeiul legii şi pentru asigurarea respectării acesteia.

Direcția Națională Anticorupție are sediul în municipiul Bucureşti şi îşi exercită atribuțiile pe întregul teritoriu al României prin procurori specializați în combaterea corupției, având o structură centrală şi 15 servicii teritoriale.

La nivel central, din punct de vedere structural, Direcția Națională Anticorupție este organizată în secții, servicii independente şi alte compartimente de activitate, după cum urmează: Secția de combatere a corupției; Secția de combatere a infracțiunilor conexe infracțiunilor de corupție; Secția de combatere a infracțiunilor de corupție săvârşite de militari; Secția judiciară penală; Serviciul de studii, resurse umane şi perfecționare profesională; Serviciul de cooperare internațională, de informare şi relații publice; Serviciul informațiilor clasificate şi de centralizare a datelor privind corupția; Serviciul specialişti; Serviciul tehnic; Serviciul de registratură, grefă, arhivă şi relații cu publicul; Departamentul economico-financiar şi administrativ; Compartimentul de audit public intern; Compartimentul de protecție a muncii.

Serviciile teritoriale funcționează în localități unde se află sedii ale curților de apel şi sunt conduse de procurori şefi, numiți pe o perioadă de 3 ani, cu posibilitatea reinvestirii a singură dată, de către Consiliul Superior al Magistraturii, la propunerea procurorului şef al direcției.

Pentru asigurarea eficienței anchetelor penale procurorii direcției lucrează cu ofițeri de poliție judiciară şi specialişti.

Procurorii Direcției Naționale Anticorupție sunt numiți prin ordinul procurorului şef al direcției, cu avizul Consiliului Superior al Magistraturii.

Pentru a fi numiți în cadrul direcției procurorii trebuie să aibă o bună pregătire profesională, o conduită morală ireproşabilă, o vechime de cel puțin 6 ani în funcția de procuror sau judecător şi să fi fost declarați admişi în urma unui interviu organizat de comisia constituită în acest scop. Comisia, numită prin ordinul procurorului şef al direcției, este formată din 3 procurori din cadrul Direcției Naționale Anticorupție şi specialişti în psihologie ori resurse umane.

Interviul constă în verificarea pregătirii profesionale, a capacității de a lua decizii şi de a-şi asuma răspunderea, a rezistenței la stres, precum şi altor calități specifice.

Procurorul şef al Direcției Naționale Anticorupție evaluează rezultatele obținute de procurorii direcției şi îi poate revoca, cu avizul Consiliului Superior al Magistraturii, în cazul exercitării necorespunzătoare a atribuțiilor specifice funcției sau în cazul aplicării unei sancțiuni disciplinare.

În scopul efectuării cu celeritate şi în mod temeinic a activităților de descoperire şi de urmărire a infracțiunilor de corupție, în cadrul Direcției Naționale Anticorupție funcționează ofițeri de poliție, care constituie poliția judiciară a direcției. Ei îşi desfăşoară activitatea numai în cadrul direcției, sub autoritatea procurorului şef al acesteia şi pot efectua actele de cercetare penală dispuse de procurorii Direcției Naționale Anticorupție. Ofițerii de poliție judiciară ai Direcției Naționale Anticorupție îşi desfăşoară activitatea sub directa conducere, supraveghere şi control al procurorului, dispozițiile acestuia fiind obligatorii. Actele întocmite de ofițerii de poliție judiciară din dispoziția scrisă a procurorului sunt efectuate în numele acestuia.

Detaşarea ofițerilor şi agenților de poliție judiciară în cadrul Direcției Naționale Anticorupție se face, la propunerea nominală a procurorului şef al acesteia, prin ordin al Ministrului Administrației şi Internelor, iar numirea acestora în funcții se face prin ordin al procurorului şef al direcției. Detaşarea ofițerilor şi agenților de poliție judiciară are o durată de 6 ani, cu posibilitatea prelungirii detaşări în funcție, cu acordul acestora.

Pe perioada detaşării, ofițerii şi agenții poliției judiciare nu pot primi de la organele ierarhic superioare nicio însărcinare.

În cadrul Direcției Naționale Anticorupție sunt numiți, prin ordin al procurorului şef, cu avizul ministerelor de resort, specialişti cu înaltă calificare în domeniul economic, financiar, bancar, vamal, informatic, precum şi în alte domenii, pentru clarificarea unor aspecte tehnice în activitatea de urmărire penală.

Specialiştii menționați au calitatea de funcționar public şi, similar cu ofițerii de poliție judiciară, îşi desfăşoară activitatea sub directa conducere, supraveghere şi control nemijlocit al procurorilor din cadrul Direcției Naționale Anticorupție.

Ei efectuează, la dispoziția scrisă a procurorilor, constatări tehnico-ştiințifice care constituie mijloace de probă, în condițiile legii.

În conformitate cu Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 43/2002, cu modificările şi completările ulterioare, structura de personal a direcției este următoarea: 145 de procurori; 170 de ofițeri şi agenți de poliție judiciară; 55 de specialişti; 196 personal auxiliar de specialitate şi personal economic şi administrativ.

Atribuțiile Direcției Naționale Anticorupție sunt următoarele:

a) efectuarea urmăririi penale, în condițiile prevăzute în Codul de procedură penală, în Legea nr.78/2000 pentru prevenirea, descoperirea şi sancționarea faptelor de corupție şi în prezenta ordonanță de urgență, pentru infracțiunile prevăzute în Legea nr.78/2000 care sunt, potrivit art.13, în competența Direcției Naționale Anticorupție;

b) conducerea, supravegherea şi controlul actelor de cercetare penală, efectuate din dispozițiile procurorului de către ofițerii de poliție judiciară aflați sub autoritatea exclusivă a procurorului şef al Direcției Naționale Anticorupție;

c) conducerea, supravegherea şi controlul activităților de ordin tehnic ale urmăririi penale, efectuate de specialişti în domeniul economic, financiar, bancar, vamal, informatic, precum şi în alte domenii, numiți în cadrul Direcției Naționale Anticorupție;

c1) sesizarea instanțelor judecătoreşti pentru luarea măsurilor prevăzute de lege şi pentru judecarea cauzelor privind infracțiunile prevăzute în Legea nr.78/2000, cu modificările ulterioare, care sunt, potrivit art.13, în competența Direcției Naționale Anticorupție;

c2) participarea, în condițiile legii, la şedințele de judecată;

c3) exercitarea căilor de atac împotriva hotărârilor judecătoreşti, în condițiile prevăzute de lege;

d) studierea cauzelor care generează şi a condițiilor care favorizează corupția, elaborarea şi prezentarea propunerilor în vederea eliminării acestora, precum şi pentru perfecționarea legislației penale;

e) elaborarea raportului anual privind activitatea Direcției Naționale Anticorupție şi prezentarea acestuia Consiliului Superior al Magistraturii şi ministrului justiției, nu mai târziu de luna februarie a anului următor, iar ministrul justiției va prezenta Parlamentului concluziile asupra raportului de activitate a Direcției Naționale Anticorupție;

f) constituirea şi actualizarea bazei de date în domeniul faptelor de corupție;

g) exercitarea altor atribuții prevăzute de lege.

(2) Direcția Națională Anticorupție exercită drepturile şi îndeplineşte obligațiile procedurale prevăzute de lege, în cauzele privind infracțiunile atribuite prin prezenta ordonanță de urgență în competența sa.

(3) În exercitarea atribuțiilor ce îi revin, procurorul şef al Direcției Naționale Anticorupție emite ordine.

Competențe

Modificările succesive ale legislației au vizat ca această structură specializată să se ocupe numai de combaterea faptelor de corupție de nivel înalt şi mediu.

Sunt de competența Direcției Naționale Anticorupție:

a) infracțiunile de corupție dacă, indiferent de calitatea persoanelor care le-au comis, valoarea sumei sau a bunului care formează obiectul infracțiunii este mai mare decât echivalentul în lei a 10.000 de euro;

b) infracțiunile asimilate şi în legătură directă cu cele de corupție dacă, indiferent de calitatea persoanelor care le-au comis, au cauzat o pagubă materială mai mare decât echivalentul în lei a 200.000 euro ori o perturbare deosebit de gravă a activității unei autorități publice, instituții publice sau oricărei alte persoane juridice;

c) infracțiunile de corupție, asimilate şi în legătură cu corupția dacă, indiferent de valoarea pagubei materiale ori de gravitatea perturbării aduse unei autorități publice, instituții publice sau oricărei alte persoane juridice ori de valoarea sumei sau a bunului care formează obiectul infracțiunii de corupție, sunt comise de către: deputați; senatori; membri ai Guvernului României; secretari de stat ori subsecretari de stat şi asimilații acestora; consilieri ai miniştrilor; judecătorii Înaltei Curți de Casație şi Justiție şi ai Curții Constituționale; ceilalți judecători şi procurori; membrii Consiliului Superior al Magistraturii; președintele Consiliului Legislativ şi locțiitorul acestuia; Avocatul Poporului şi adjuncții săi; consilierii prezidențiali şi consilierii de stat din cadrul Administrației Prezidențiale; consilierii de stat ai Primului-ministru; membrii şi controlorii financiari ai Curții de Conturi şi ai camerelor județene de conturi; guvernatorul, prim-viceguvernatorul şi viceguvernatorul Băncii Naționale a României; preşedintele şi vicepreşedintele Consiliului Concurenței; ofițeri, amirali, generali şi mareşali; ofițeri de poliție; preşedinții şi vicepreşedinții consiliilor județene; primarul general şi viceprimarii municipiului Bucureşti; primarii şi viceprimarii sectoarelor municipiului Bucureşti; primarii şi viceprimarii municipiilor; consilierii județeni; prefecții şi subprefecții; conducătorii autorităților şi instituțiilor publice centrale şi locale şi persoanele cu funcții de control din cadrul acestora, cu excepția conducătorilor autorităților şi instituțiilor publice de la nivelul oraşelor şi comunelor şi a persoanelor cu funcții de control din cadrul acestora; avocați; comisarii Gărzii Financiare; personalul vamal; persoanele care dețin funcții de conducere, de la director inclusiv, în cadrul

regiilor autonome de interes național, al companiilor şi societăților naționale, al băncilor şi societăților comerciale la care statul este acționar majoritar, al instituțiilor publice care au atribuții în procesul de privatizare şi al unităților centrale financiar-bancare; persoanele prevăzute la art. 81 din Legea nr. 78/2000, cu modificările şi completările ulterioare; lichidatorii judiciari; executorii Autorității pentru Valorificarea Activelor Statului.

d) infracțiunile împotriva intereselor financiare ale Comunităților Europene, indiferent de valoarea pagubei.

e) infracțiunile de macrocriminalitate economico-financiară, dacă s-a cauzat o pagubă materială mai mare decât echivalentul în lei a 1.000.000 de euro, în cazurile expres şi limitativ, prevăzute de Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 43/2002, respectiv: înşelăciune; formele abuzului în serviciu; anumite infracțiuni prevăzute în Codul Vamal, precum şi infracțiunile prevăzute în Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea şi combaterea evaziunii fiscale.

Legea nr.78/2000 pentru prevenirea, descoperirea şi sancționarea faptelor de corupție menționează trei categorii de infracțiuni, şi anume:

a) infracțiuni de corupție: luarea şi darea de mită, traficul de influență, primirea de foloase necuvenite;

b) infracțiuni asimilate celor de corupție: stabilirea unei valori diminuate a bunurilor aparținând operatorilor economici la care statul sau o autoritate a administrației publice locale este acționar, comisă inclusiv în cadrul acțiunii de executare silită, reorganizare sau lichidare judiciară; acordarea de credite sau de subvenții cu încălcarea legii sau a normelor de creditare; utilizarea creditelor sau a subvențiilor în alte scopuri decât cele pentru care au fost acordate; folosirea unei funcții de conducere într-un partid, sindicat sau patronat ori în cadrul unei persoane juridice fără scop patrimonial, pentru a obține foloase necuvenite etc.;

c) infracțiuni în legătură directă cu infracțiunile de corupție: tăinuirea bunurilor provenite din săvârşirea unei infracțiuni de corupție sau asimilate; spălarea banilor; abuzul în serviciu; bancruta frauduloasă; evaziunea fiscală; traficul de droguri; trafic de persoane ş.a.;

Urmare ultimelor modificări legislative, competența Direcției Naționale Anticorupție, în funcție de calitatea persoanei, este exclusivă şi nelimitată în combaterea corupției la nivel înalt, inclusiv în ceea ce priveşte urmărirea membrilor Parlamentului, şi a fost redusă în ce priveşte corupția mică, eliminându-se printre altele competența pentru primarii oraşelor şi comunelor, agenți de poliție şi notari. Competența în instrumentarea cauzelor de corupție mică revine procurorilor de la celelalte parchete de pe lângă instanțe.

Potrivit modificărilor aduse prin Ordonanță de urgență a Guvernului nr.134/2005, Direcția Națională Anticorupție are competența exclusivă de

cercetare a infracțiunilor îndreptate împotriva intereselor Comunităților Europene, indiferent de cuantumul prejudiciului.

De asemenea, extinderea competenței, prin Legea nr. 134/2005, pentru anumite infracțiuni macroeconomice a avut în vedere că infracțiunile de abuz în serviciu reprezintă în fapt corupție mascată, precum şi că fenomenul criminalității economico-financiare este strâns legat de cel al corupției.

În cazul în care există indicii temeinice privind comiterea uneia dintre infracțiunile aflate în competența Direcției Naționale Anticorupție, procurorii au posibilitatea de a folosi, potrivit legii, următoarele metode speciale, în scopul strângerii probelor şi identificării făptuitorilor: punerea sub supraveghere a conturilor bancare şi a conturilor asimilate acestora; punerea sub supraveghere, interceptarea sau înregistrarea comunicațiilor; accesul la sistemele informaționale; folosirea investigatorilor sub acoperire sau a investigatorilor cu identitate reală.

De asemenea, ei pot dispune să le fie comunicate înscrisuri, documente bancare, financiare ori contabile.

Procurorii Direcției Naționale Anticorupție au, de asemenea, dreptul de a dispune măsuri specifice de protecție a martorilor, experților şi a victimelor, în condițiile legii.

Potrivit legii de organizare a Direcției Naționale Anticorupție (Ordonanța de urgență a Guvernului nr.43/2002, cu modificările şi completările ulterioare), serviciile specializate în culegerea şi prelucrarea informațiilor au obligația de a pune la dispoziția direcției, de îndată, datele şi informațiile deținute în legătură cu săvârşirea infracțiunilor de corupție.

Legea fixează şi obligația organelor de informații să pună la dispoziția procurorului desemnat, la cererea procurorului şef al Direcției Naționale Anticorupție, a datelor şi informațiilor neprelucrate, obținute cu privire la un caz instrumentat de direcție.

Pentru a da eficiență activității, Direcția Națională Anticorupție a încheiat protocol de colaborare cu mai multe instituții, după cum urmează: Oficiul Național pentru Prevenirea şi Controlul Spălării Banilor; Direcția Generală Anticorupție din cadrul Ministrului Internelor şi Reformei Administrative; Inspectoratul General al Poliției Române; Departamentul pentru Luptă împotriva Fraudelor Comise împotriva Comunităților Europene (corespondentul OLAF); Curtea de Conturi; Bursa de Valori din Bucureşti; Imprimeria Națională (prin acest protocol, Direcția Națională Anticorupție a primit acces la baza de date privind companiile care au achiziționat documente speciale imprimate şi hârtii de valoare); Autoritatea Națională a Vămilor; Serviciul Român de Informații; Serviciul de Informații Externe.

Evaluări independente asupra DNA

Anul 2007 a fost un an în care România a trebuit să continue pe linia concentrării eforturilor, care să dovedească faptul că după aderarea sa la Uniunea Europeană îşi asumă drepturile şi obligațiile ce revin fiecărui stat membru, Comisia Europeană, conform practicii obişnuite, monitorizând aplicarea legislației (acquis-ul comunitar) pentru a se asigura de respectarea acestor obligații. După cum se ştie, lupta împotriva corupției a fost unul dintre domeniile principale în care Comisia Europeană a monitorizat România, cu atât mai mult cu cât, pentru domeniul reformei sistemului judiciar şi luptei împotriva corupției, a fost stabilit după aderare un mecanism de cooperare şi verificare, cu definirea unor obiective specifice pentru a oferi cadrul necesar monitorizării progreselor.

În acest context, Direcția Națională Anticorupție, organ judiciar cu un rol central în combaterea corupției, rămâne instituția asupra căreia se focalizează o foarte mare atenție, atât a instituțiilor europene, cât şi a statelor membre. De asigurarea deplinei sale funcționalități, a lipsei de partizanat a anchetelor sale, de obținerea unor rezultate concrete în cauzele vizând infracțiuni de corupție la nivel înalt depinde, în continuare, credibilitatea eforturilor anticorupție depuse de România.

Conform acestui deziderat, Direcția Națională Anticorupție şi-a desfăşurat activitatea, pe întregul parcurs al anului 2007, acordând aceeaşi atenție deosebită desfăşurării cu celeritate şi eficiență a anchetelor privind fapte de corupție la nivel înalt şi mediu, situație de fapt reținută în rapoartele întocmite privind evoluția măsurilor de acompaniere în România, după aderare, care mențin aceeaşi notă apreciativă, exprimată încă din anul 2006.

Astfel, în *Raportul Comisiei Europene din iunie 2007* s-a consemnat că „angajarea şi capacitatea DNA de a efectua urmărirea penală în cauzele de corupție la nivel înalt au continuat. Numărul şi profilul noilor anchete începute de DNA în această perioadă au contribuit la înregistrarea unor bune rezultate în ceea ce priveşte investigațiile non-partizane în cazurile de corupție la nivel înalt".

Raportul intermediar al Comisiei Europene din 4 februarie 2008 privind progresele realizate în România în cadrul mecanismului de cooperare şi verificare menționează că „activitatea Direcției Naționale Anticorupție (DNA) arată un parcurs pozitiv în ultimele şase luni. Până în octombrie 2007, DNA a solicitat aprobarea începerii urmăririi penale a opt foşti miniştri sau miniştri aflați în funcție. Aprobarea a fost acordată de Preşedintele României în luna ianuarie. Decizia privind ridicarea imunității a fost luată după dezbateri juridice şi politice intense. În ultimele şase luni, câteva dintre aceste cauze, care implică foşti miniştri sau miniştri aflați în funcție, au fost restituite

procuraturii de către instanțe, din cauza unor erori procedurale. Acest lucru, pe lângă chestiunea imunității, a provocat dezbateri şi controverse considerabile. Nu este clar dacă motivația instanțelor înseamnă că probele sunt inadmisibile, făcând necesare noi anchete, sau înseamnă că procuratura poate rectifica situația, fără a fi necesară reînceperea procedurilor". Se menționează totodată că România ar trebui să-şi întărească eforturile pentru a menține stabilitatea legislativă şi instituțională a cadrului de luptă împotriva corupției.

Pe plan intern, activitatea Direcției Naționale Anticorupție – structura centrală a fost supusă unui control de fond realizat de către inspecția judiciară a Consiliului Superior al Magistraturii privind modul de îndeplinire a atribuțiilor în perioada 1 ianuarie 2006 - iunie 2007, declanşat ca urmare a cererii, nemotivate, formulate de ministrul justiției pentru revocarea unui procuror şef secție. Raportul de control remarcă în general o activitate pozitivă, complexitatea anchetelor desfăşurate, respectarea prevederilor procedurale şi ale drepturilor părților, precum şi calitatea actelor de urmărire, dar reține şi existența unor disfuncționalități.

Urmare a conținutului raportului de control, cererea de revocare a procurorului şef de secție a fost avizată negativ de către Consiliul Superior al Magistraturii şi respinsă de către Preşedintele României, iar pentru a se verifica dacă au fost înlăturate deficiențele s-a stabilit ca în anul 2008 să fie efectuat un nou control.

Concomitent, opinia publică românească a urmărit, cu un interes extrem de puternic în cursul anului 2007, evoluția reformei anticorupție dusă de structurile statului, cu precădere acțiunile desfăşurate de Direcția Națională Anticorupție, iar declanşarea unor anchete privind foşti miniştri ori miniştri în funcție a stârnit vii dezbateri, dar şi atacuri la adresa instituției.

În contextul tuturor acestor condiționalități, în vederea consolidării progresului înregistrat şi transmiterii unui puternic semnal către întreaga comunitate privind ireversibilitatea acestui proces, în anul 2007, strategia Direcției Naționale Anticorupție s-a axat, în continuare, pe principalele coordonate ce privesc îmbunătățirea capacității instituționale, dezvoltarea capacității operaționale, îmbunătățirea cooperării internaționale şi a cooperării cu celelalte organisme implicate în lupta împotriva corupției, astfel încât să se asigure indicatori pozitivi în ceea ce priveşte numărul rechizitoriilor şi complexitatea acestora, celeritatea desfăşurării anchetelor penale, dar şi sub aspectul obținerii unor sentințe de condamnare descurajatoare.

În concluzie, putem spune că fenomenul corupției reprezintă un risc major şi de mare actualitate la adresa securității naționale a României. Această afirmație este susținută de amploarea şi dezvoltarea corupției, care se reflectă în reacțiile oficiale, inclusiv în legislație şi în percepția opiniei publice, reprezentând un impediment pentru promovarea intereselor naționale ale României.

Limitarea şi controlul social al corupției presupun o politică reactivă fermă, continuarea şi extinderea măsurilor energice de ordin legislativ, administrativ şi de politică penală.

Altfel, în condițiile unei atitudini pasive, corupția va deveni o amenințare reală la adresa securității naționale, iar caracterul său generalizat şi instituționalizat va afecta sectoarele vitale ale economiei, administrației, justiției şi vieții politice, cu consecințe nefaste asupra imaginii României în plan internațional şi asupra integrării în structurile europene.

Din analiza corupției, ca factor de risc la adresa securității naționale, putem desprinde câteva consecințe.

Principala consecință a considerării corupției ca reprezentând un risc la adresa securității naționale o reprezintă necesitatea unei reacții ferme şi imediate din partea tuturor forțelor sociale şi mai ales, din partea instituțiilor care asigură conducerea în domeniul securității naționale.

În aceste condiții, considerăm că este necesar ca în perioada imediat următoare, riscul corupției să fie înscris ca atare printre principalii factori de risc la adresa securității naționale a României, alături de alți factori de strânsă interdependență.

Procesul proiectării şi elaborării strategiei de securitate a țării noastre a avut în vedere stadiul şi perspectivele de evoluție ale situației interne şi internaționale, precum şi actualitatea şi evoluția previzibilă a riscurilor şi amenințărilor la adresa securității naționale.

Corupția reprezintă un factor de risc actual, dar conjunctural iar, în funcție de dinamica acestuia în viitor, aflată în legătură directă cu eficiența măsurilor anticorupție, poziția corupției, fixată prin politica de securitate națională, va putea fi reevaluată.

Considerarea corupției ca fiind un factor de risc s-ar reflecta în conținutul celorlalte acte normative care au ca domeniu de activitate apărarea națională şi siguranța națională şi ar eficientiza măsurile dispuse pentru contracararea altor factori de risc la adresa securității naționale.

Pe de altă parte, acesta ar constitui un semnal univoc al statului român pentru instituțiile europene, euroatlantice şi mondiale, în sensul amplificării conlucrării active pentru combaterea corupției, care datorită fenomenului globalizării a căpătat accente transnaționale.

În plan concret, considerarea corupției ca un factor de risc la adresa securității naționale ar avea rezultate directe pentru propunerile făcute de către Consiliul Suprem de Apărare a Țării sub aspectul orientărilor de bază pentru prevenirea şi combaterea corupției, al introducerii faptelor de corupție în planurile generale de căutare a informațiilor prezentate de instituțiile şi structurile cu atribuții în domeniul siguranței naționale, în cuantumul şi

structura alocațiilor bugetare şi cheltuielilor operative destinate luptei anticorupție. Totodată, o asemenea abordare ar permite ca pentru combaterea fenomenului corupției să poată fi folosite, în condiții strict determinate, mijloace şi metode specifice realizării siguranței naționale.

Apreciind corupția ca fiind, în contextul actual, inclusiv un factor de risc la adresa securității naționale, ar consacra în plan legislativ o realitate deja existentă şi percepută ca atare atât de către autoritățile statale, cât şi de societatea civilă.

În plus, această abordare ar deschide drumul unor măsuri drastice în acest domeniu şi ar da posibilitatea implicării tuturor instituțiilor publice şi cetățenilor în lupta împotriva corupției, cu consecințe directe asupra dezvoltării economice şi a securității individuale a cetățenilor.

Un scop primordial al instituțiilor statului este protejarea simplului cetățean de orice abuz, iar principalul abuz cu care se confruntă românii în fiecare zi rămâne corupția. Corupția diminuează încrederea românilor în viabilitatea Statului de drept, iar incapacitatea instituțiilor statului de a răspunde acestui fenomen a ajuns să pună sub semnul întrebării chiar corectitudinea admiterii României în Uniunea Europeană la 1 ianuarie 2007.

Avem un mare număr de agenții, de autorități, oficii etc. Avem multă birocrație – aprobări, avizări, autorizări şi altele – care generează uşor rente pentru funcționari. Acesta este cel mai mare pericol al sistemului instituțional românesc. Rentele în instituțiile de stat, dacă nu sunt eliminate, pot orienta evoluția statului român spre un stat discreționar. Un stat fără reguli, fără proceduri, fără obiective strategice, fără suport social şi care nu creează oportunități şi bunăstare pentru toți cetățenii săi. Un stat care favorizează corupția şi afectează grav atât eficiența, cât şi democrația.

Astăzi, deficitul de democrație se manifestă, în primul rând, prin faptul că instituțiile publice nu funcționează plecând de la respectul intereselor şi protejarea drepturilor fiecăruia dintre cetățenii români. Acest deficit de democrație poate fi observat în mai multe domenii: întârzierea descentralizării, problema capacității reduse de combatere a infracționalității în general şi corupția sau dificultatea cooperării între puterile statului.

BIBLIOGRAFIE

*** *Constituția României.*

*** *Strategia de Securitate Națională a României*, Editura Monitorului Oficial al României, Bucureşti, 2001.

*** *Strategia de Securitate Națională a României*, Editura Monitorului Oficial al Românei, Bucureşti, 2006.

*** *Carta Albă a Securităţii şi Apărării Naţionale*, Editura Monitorului Oficial al României, Bucureşti, 2004.
*** *Strategia Națională Anticorupție 2005-2007.*
*** *Strategia Națională Anticorupție 2008-2010.*
*** *Transparency International Romania*, Raportul Național asupra Corupției, 2008.
*** *Legea nr.78 din 8 mai 2000* pentru prevenirea, descoperirea şi sancționarea faptelor de corupție.
*** *Legea nr. 27/2002* pentru ratificarea Convenției penale privind corupția Consiliului Europei.
*** *Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 95/2007* pentru modificarea Legii nr. 115/1999 privind responsabilitatea ministerială, publicată în Monitorul Oficial nr. 678 din 4 octombrie 2007.
*** *Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 43/2002.*
*** *Comisia UE (2007).* Raport Anual de Monitorizare – România. Misiunea de *peer-review* pe Capitolul 24.

INFORMAȚIA ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

THE INFORMATION IN GLOBALIZATION CONTEXT

Lt.col.drd. Dan IONESCU*
Brigada 2 Infanterie „Rovine”, Craiova

Analizând globalizarea şi inerţia transformărilor procedurale de operare a informațiilor constatăm fără echivoc că comprimarea timpului şi spațiului, mişcările de capital şi ale populației, creşterea nivelului de cunoaştere şi noul nivel al terorismului ridică adevărate provocări în fața informațiilor.

Analyzing globalization and the transformation of information operating procedures, we can see how time and space compress, capital and population move, knowledge increases and the latest level of terrorism, generates real challenges against information.

Cuvinte cheie: informația, sisteme informaționale, arhitecturi de informații, globalizarea.
Keywords: *information, information systems, architecture of information, globalization.*

Problematica globalizării, prin părțile vizibile ale conceptului, creează o multitudine de probleme, fiecare entitate analizând-o din perspectiva impactului asupra sa sau a domeniului în care activează, adevărata dimensiune fiind probabil imposibil definibilă sub toate aspectele sale.

Cu toate acestea, realitatea contemporană se confruntă atât cu procese ce au deja aspect global, cât şi cu riscuri şi amenințări la adresa securității colective (în sens general), ce se manifestă la acelaşi nivel. În contradicție, urmărind evoluția în domeniul informațiilor constatăm că acestea rămân ancorate între frontierele politice, realizându-se colaborări firave în domeniu, între state, ce țin în special de proceduri şi colaborare, şi mai puțin de o arhitectură de informații care să urmeze cursul globalizării.

* e-mail: *danionescu@gmail.com*

Dacă din punct de vedere al structurării şi tehnologizării activității de informații, cel de-al Doilea Război Mondial a reprezentat punctul de cotitură, în ceea ce priveşte orientarea pentru noul mileniu, provocările globalizării şi confruntarea cu riscurile şi amenințările erei cunoaşterii, punctul de referință se apreciază a fi încetarea Războiului Rece. Practic, însăşi încheierea acestui război atipic între cele două blocuri fără ca „butonul nuclear" să fi fost apăsat reprezintă succesul serviciilor de informații aparținând ambelor orientări ideologice, grupate în jurul SUA şi fostei URSS, acestea reuşind să sprijine informațional, suficient ca o catastrofă nucleară să fie evitată.

De o manieră total nefirească, odată cu căderea Zidului Berlinului ambele arhitecturi bipolare, cu unic scop şi unic obiectiv, s-au trezit pe de o parte în fața unui vid relativ de obiect al acțiunii informaționale (aliații), iar pe de altă parte cu structurile specializate în plină destrămare confruntându-se atât cu propria criză, cât şi cu frământările generate de transformările din fostul bloc comunist (cele din sfera de influență ex-sovietică). De asemenea, nu puține au fost vocile care la momentul respectiv şi mult după, au pus la îndoială existența unor organizații de securitate precum NATO, dar şi a serviciilor de informații cu vocație trasfrontalieră, amenințările generate ulterior de exacerbarea fundamentalismului religios, cât şi trecerea la un nou nivel operațional al acțiunilor teroriste, nefiind conturate suficient în acel moment.

Pas cu pas, evoluția economică şi socială a căpătat un aspect de deschidere, dispariția amenințării unui război mondial încurajând atât deplasarea capitalului către spații de neconceput premergător anului ' 90, cât şi a forței de muncă, în special din spațiul ex-sovietic cât şi din Orientul Mijlociu. Toate aceste modificări în acțiunea umană cu implicații la nivel regional şi global, cât şi evoluția tehnologică au avut la rândul lor şi un impact negativ, frontierele de toate tipurile devenind tot mai permisive în fața proliferării tehnicii şi tehnologiilor cu grad mare de risc, exportului de subcultură şi violență, cât şi pentru grupări antisociale de tipul celor ce au oferit omenirii puncte de referință în istorie ca: 11 septembrie, Madrid şi Londra.

Deşi în fața unor astfel de noi provocări, ceea ce pare că nu s-a înțeles cu adevărat, sau poate nu a găsit suficientă înțelegere în sânul administrațiilor naționale a fost paradigma eficienței informațiilor tradiționale vs. o nouă viziune asupra informațiilor având ca puncte de reper: anticiparea surprizei, diseminarea informațiilor către cei vizați de amenințări, cât şi o altă perspectivă de analiză a surselor deschise (OSINT), creându-se astfel o rețea de expertiză la care să fie conectate atât diferite modalități de a privi implicarea tuturor disciplinelor din domeniul informațiilor, cât şi națiunile, organizațiile, continentele[1]. Toate la un loc au determinat totuşi din partea

[1] Roger Z. George, *Building a Global Intelligence Paradigm. The Challenge*, http:.//www.cia.gov/library/centre-for-study-of-intellingence/CSI-publications/CSI-studies/studies/vol51no3/buillding-a-global-intelligence-paradigm.html

unor state o analiză atentă asupra subiectului, generând mai mult sau mai puțin reacții din partea statelor avansate în domeniu, un exemplu fiind Directiva 301 a Comunității Naționale de Informații a SUA din 2006 ce şi-a stabilit printre altele ca obiectiv „...transformarea OSINT într-o sursă de informații de prim rang”[2], având la bază atât lărgirea spectrului de acțiune a acestei discipline, cât şi luarea în considerare ca fundament a acestei construcții expertiza multinațională şi întrebuințarea resurselor transfrontaliere.

Analizând ambele fenomene – globalizare şi inerția transformărilor procedurale de operare a informațiilor constatăm fără echivoc că aspecte legate de comprimarea timpului şi spațiului, mişcările de capital şi ale populației, creşterea nivelului de cunoaştere şi noul nivel al terorismului ridică adevărate provocări în fața informațiilor, provocări cărora statele nu le pot face față de unele singure.

Pe de altă parte, slaba armonizare a legislației internaționale privitoare în special la drepturile omului, dar şi în celelalte domenii de drept, ridică mari semne de întrebare la care să fie jurisdicția unor astfel de sisteme informaționale cu vocație globală, situație care ar afecta atât procedurile de operare ale acestora, cât şi respectarea drepturilor entităților intrate în „spațiul de interes” al unor astfel de sisteme, necesitatea lor fiind evidentă.

Cu toate acestea activitatea organizațiilor criminale transnaționale, proliferarea materialelor interzise, a tehnologiilor cu grad mare de risc, fraudarea rețelelor, terorismul şi încălzirea globală şi, nu în ultimul rând traficul de armament şi răspândirea bolilor periculoase reprezintă amenințări ce nu mai țin cont de frontierele geografice şi politice, confruntând serviciile de informații cu responsabilități pe domeniile respective cu barierele artificiale legate de aceste concepte de dezvoltare şi operare.

Nu trebuie pierdut din vedere faptul că toate aceste aşa-zise domenii de infracționalitate devin tot mai puternic interconectate, crima organizată oferind resurse de toate tipurile acțiunilor teroriste, traficul ilegal de toate tipurile mişcând capital întrebuințat în majoritatea cazurilor pentru activități ilicite, producția şi traficul de droguri fiind la rândul său sursă de finanțare pentru activități subterane cu implicații în toate domeniile vieții sociale, toate acestea la un loc determinând apariția în Strategia de Securitate Europeană 2003 a acestor amenințări ca fiind „mult mai diverse, din ce în ce mai puțin vizibile şi mai puțin predictibile”[3].

Mai mult decât atât, în cadrul arhitecturilor de informații construite pentru a se focaliza pe adversarul comun, concretizat în blocul advers, s-au creat servicii de informații, structuri bazate pe tehnologia informațiilor şi

[2] *Ibidem.*
[3] *Ibidem.*

specialiştii orientaţi în special pe domeniile politic, economic, militar şi social, creând proceduri şi baze de date specifice, concentrându-se în special pe entitățile de generare a unor astfel de informații, expertiza, cât şi baza de date în spectrul noilor ameninţări fiind una relativ modestă, sursele deschise acoperind în mare parte acum golurile atât ca expertiză, cât şi ca bază de date.

Analizând de această manieră, comparativ atât evoluția societății umane cu transformările ei în domeniul cunoaşterii, cât şi evoluția informațiilor, apreciem că deşi fiecare stat şi organism transnațional a reuşit să îşi adapteze sau se află în curs de adaptare atât arhitectural, cât şi conceptual în aşa fel încât să răspundă informațional noilor ameninţări apărute şi preconizate, nu aceasta este modalitatea de a pune bazele unei construcții de informații care să răspundă provocărilor începutului de mileniu, ci doar o reacție de conjunctură, cel mai adesea de răspuns.

Ca orice nouă construcție (şi odată cu anii ’90 este tot mai evident că aceasta este absolut necesară) trebuie realizate proiecte şi programe care să răspundă cerințelor pe termen mediu şi lung, şi cum drumul pe care este angajată omenirea la acest moment se conturează tot mai mult spre globalizare, orientarea noilor arhitecturi de informații trebuie să ia în considerare riscurile şi ameninţările generate de acestea, pentru a putea fi pregătite să sprijine informațional acest proces complex.

Speranța evoluției reale a informațiilor la capacități care să asigure perpetuarea ca specie şi cucerirea de noi frontiere o reprezintă la acest moment organizațiile economice şi de securitate existente ce reuşesc pas cu pas coagularea tot mai puternică a spațiilor de orice natură, reunind sub cupola lor societăți care au culturi şi fundamente spirituale din ce în ce mai diverse, diminuând pas cu pas discrepanțele conceptuale în favoarea progresului.

Tot aceste organisme transnaționale sunt cele ce trebuie ca în primul rând să mențină echilibrul fără a deveni antagonice şi fără a duplica domeniile pe care le operează, iar în al doilea rând să realizeze şi să accepte deschiderea necesară inclusiv în domeniul informațional pentru a putea ele însăşi să funcționeze ca organisme real funcționale şi eficiente.

Domeniul informațional, prin definiție un domeniu închis, trebuie să găsească la rândul său modalitățile de integrare în sistem, conectare care să faciliteze suficientă vizibilitate asupra factorilor perturbatori ai echilibrelor regionale şi globale, să ofere administrațiilor statale şi organizaționale transnaționale posibilitatea unei acțiuni conceptuale unice şi cu eforturi comune să prevină, să stopeze şi să diminueze efectele acțiunilor nocive evoluției civilizației umane şi individului, cetățean al pământului.

Cunoaşterea reprezintă la acest moment atuul de bază al omenirii, practic orice efort intelectual comun, susținut financiar corespunzător fiind

capabil a se dovedi viabil, monopolizarea informației devenind practic imposibilă datorită vitezei de propagare a informațiilor colaterale, cât şi a nevoilor similare ale diferitelor spații.

Informațiile sunt în ultimă instanță cele ce determină ritmul de interconectare şi integrare a spațiilor delimitate de frontierele fizice, politice şi mentale, sunt cele ce vor putea să diminueze şi să elimine inhibițiile evolutive actuale.

BIBLIOGRAFIE

George Roger Z., *Building a Global Intelligence Paradigm. The Challenge*, http:.//www.cia.gov/library/centre-for-study-of-intellingence/CSI-publications/CSI-studies/studies/vol51no3/buillding-a-global-intelligence-paradigm.html

Informații şi procese informaționale, http://209.85.135.104/search?q=cache:mYelY8IfhSkJ:www.euro.ubbcluj.ro/~alina/cursuri/biroticateorie/31.htm+prelucrarea+informatiilor&hl=ro&ct=clnk&cd=3&gl=ro&client=firefox-a

Serviciile de informații, http://216.239.59.104/search?q=cache:8nl53ohmLA8J:se2.dcaf.ch/serviceengine/FileContent%3FserviceID%3DDCAF%26fileid%3DF6E3356F-E85E-214F-40BD-6E0D779248D3%26lng%3Dro+serviciile+de+informatii&hl=ro&ct=clnk&cd=6&gl=ro&client=firefox-a

Mihaiu Mărgărit, *Serviciile de informații într-o societate democratică*, seminar în Senatul României, 13 –14.05.2003, http://209.85.129.104/search?q=cache:kIOECj9CgBEJ:www.networksecurity.ro/aorr/materiale_publicate/doctrina_de_informatii.pdf+serviciile+de+informatii+si+nevoile+de+informatii&hl=ro&ct=clnk&cd=6&gl=ro&client_seminar

US intelligence community, Definition of the Intelligence Community (IC), http://www.intelligence.gov/1-definition.shtml

The National Geospatial-intelligence Agency (NGA), http://www.nga.mil/portal/site/nga01/

RĂZBOIUL CONTINUU – RĂZBOIUL SECOLULUI XXI. TENDINȚE ŞI PERSPECTIVE

THE PERPETUAL WAR – THE 21st CENTURY WAR. TRENDS AND PROSPECTS

Drd. Cristina IGNAT*
U.M.02381 Bucureşti

Realitate a tuturor timpurilor, războiul s-a extins enorm luând diferite forme care, altădată, nu-i erau specifice. Informația, Cosmosul, sistemele de arme şi capacitatea de proiecție planetară a forțelor schimbă complet conceptul de beligerantă şi configurația teatrului de război. Se construieşte o nouă filosofie în ceea ce priveşte războiul viitorului, iar lumea va fi nevoită să se adapteze noilor condiții ale spațiului de securitate.

War, a reality of all times, has extended a lot and taken different shapes, which did not formerly exist. The information, space, weapon systems and projection capability of the forces have completely changed the warfare concept and the configuration of the theatres of operation. A new philosophy regarding the future war is being built and the world has to adjust itself to the new circumstances.

Cuvinte cheie: cosmos, înaltă tehnologie; cibernetic, prevenire, dependență.
Keywords: space; high-tech; cybernetics; warn; subjection.

Recenzând conflictele armate majore se poate spune că, orice ar face sau nu ar face, omenirea nu are cum să scape de acest însoțitor permanent al ei. În nici o epocă nu au lipsit războaiele. Unghiurile diferite, felurile specifice din care este privit şi analizat războiul, germinează conflictul. Într-un articol publicat în *Revue internaționale et strategique* nr.53 din 2000, Daniel Serwer opinează că riscurile de a înțelege prost această lume sunt mult mai numeroase decât şansele de a o înțelege[1].

În opinia unora dintre analişti este posibil ca războiul, în sens tradițional, de confruntare armată violentă, cu pierderi de vieți omeneşti şi

* e-mail: *cristina.ignat2@yahoo.com*

[1] Daniel Serwer, *De trop nombreusses erreurs et un cooperation insuffisante* în *Revue internationale et strategique*, nr.53/2004, p. 117.

distrugeri materiale, să fie pus, total sau parțial, sub control şi chiar să dispară cedând locul unui alt tip de confruntare. Confruntarea armată va purta mereu amprenta unei decizii politice şi va fi aşa cum va fi şi societatea. Este posibil ca, cel puțin pe termen mediu, să se mențină uriaşe decalaje economice şi tehnologice între continente, state şi alte tipuri de entități care să genereze mari conflicte şi interese în dezvoltarea în continuare a armamentelor şi tehnicii de luptă care vor influența în mod hotărâtor tehnologia războiului, strategia şi tactica. Războiul va continua să fie, aşa cum afirma Clausevitz, un mijloc al politicii, o exprimare a politicii prin forță şi prin mijloace violente dar, în acelaşi timp, el va fi şi din ce în ce mai mult o urmare a politicii adică, din anumite puncte de vedere un sfârşit al ei. În prezent, definiția războiului se sprijină pe opțiuni şi interpretări situate între două repere fundamentale: continuarea politicii şi sfârşitul politicii, în care sfârşitul politicii este înțeles ca sfârşit al dialogului, diplomației şi altor instrumente ale politicii situate în sfera războiului.

Ca o consecință a transformărilor revoluționare petrecute după 1945, strategia de astăzi nu se mai limitează la război, aşa cum proceda strategia tradițională. În epoca nucleară, războiul nu mai este doar o modalitate printre altele ale strategiei militare, operând şi în timp de pace, şi în timpul crizelor, perioade pe care Lucien Poirier, în *Le voix de la stratégie* (p. 92) le numea „stări hibride de pace-război". Luând în calcul efectele devastatoare ale armelor moderne (nu numai ale armei nucleare) teoreticienii au căutat să sustragă conducerea acțiunii de la o politică expusă jocului pasiunilor şi ambițiilor, pentru a o încredința strategiei, considerată a fi protejată de jocuri periculoase. Strategia contemporană este caracterizată, printre altele, de o mare noutate, imputabilă armei nucleare: strategia descurajării. Încă de la începutul erei nucleare, Bernard Brodie enunța ceea ce urma să devină ideea centrală a strategiei descurajării: *„Până în prezent scopul principal al aparatului nostru militar a fost câştigarea războaielor, în viitor el trebuie să fie prevenirea lor*[2]. În era atomică, în care interesele vitale ale celui agresat pot fi puse în discuție şi se dispune de un volum al forțelor nucleare care permit satisfacerea principiului suficienței, riscul este totdeauna mai mare decât miza. Din acest motiv, un conflict care comportă riscul recurgerii la arma nucleară trebuie evitat cu orice preț, cu atât mai mult cu cât, nici cel care dispune de o superioritate semnificativă nu poate avea certitudinea absolută că scapă de riposta adversarului. Strategia descurajării păstrează, mai mult ca niciodată, o dialectică a inteligențelor în care aspectul puterii absolute a armei este însoțit de un element psihologic deoarece amenințarea, nu utilizarea

[2] Bernard Brodie, *The Absolute Weapon*, citat în Lucien Poirier, Des Stratégies nucléaris, p. 82, apud Hervé Couteau-Bégarie, *Tratat de strategie*, vol. I, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", Bucureşti, 2006, p. 384.

efectivă a armei nucleare este la baza acestei strategii. Capacitățile fizice ale armei sunt completate prin discursul belicos. Deținătorul armei nucleare trimite inamicilor săi potențiali „semnale" destinate să orienteze comportamentul acestora şi să prevină erorile sale de calcul. Unii analişti consideră descurajarea „un fapt aproape fizic"[3], alții „o descurajare existențială"[4] rezultată din însăşi existența armei, indiferent de doctrine, în timp ce în opinia altora este „o descurajare prin constatare" decurgând „din constatarea că există înlănțuiri inevitabile, care fac aproape imposibilă recurgerea la război între marile puteri"[5]. Fiecare dintre aceste aserțiuni conține partea ei de adevăr, cu condiția de a nu-i acorda un caracter absolut. Descurajarea existențială nu poate funcționa decât între puterile deținătoare ale armei şi ea nu conține decât un substrat pe care actorii se străduiesc să-l intensifice într-o doctrină coerentă, oscilând între două extreme: doctrina contraforței şi doctrina capacității de distrugere reciprocă asigurată cu multiple şi variate trepte intermediare: doctrina Foster Dulles, a represaliilor masive (1954); doctrina McNamara, a contraforțelor (1962); doctrina de limitare a pierderilor (1964); doctrina MAD, a capacității de distrugere asigurată (1966); doctrina Schlesinger, a contraforțelor (1974); doctrina Brown, a opțiunilor nucleare limitate (1978); doctrina Reagan, a strategiei contravalorilor (1983).

În altă ordine de idei, descurajarea nu exclude erorile de calcul sau accidentele susceptibile să declanşeze procese incontrolabile, oricând existând pericolul de a eşua. Arma nucleară face recursul la război implicit mai dificil şi mai periculos, deci infinit mai puțin probabil, dar nu imposibil. Mao Zedung, cugetând profund, a renunțat la ideea războiului nuclear, pe care îl luase în calcul pentru triumful socialismului şi nu putem decât să sperăm că tot astfel vor proceda toți deținătorii dreptului de a spune *NU* apocalipsei nucleare.

Accelerarea progresului tehnic introduce un decalaj în creştere între marile puteri şi celelate țări. Numărul redus al țărilor care pot accede la sateliți de comunicație sau de observare ne conduce la observația că evoluția merge în sensul unei *concentrări a puterii.* Războiul din Golf (1990-1991) contra Irakului constituie, în mod cert, finalul simbolic al acestui proces. Este greu de spus care țară din restul lumii ar mai putea rivaliza, în viitor, cu marile puteri şi dacă acestea pot pretinde să facă joc egal cu „superputerea", de acum înainte singura din speța sa. Statutul politic al celor cinci membri

[3] Erwin Panofsky, The *Mutual Hostage Relationschip between Unitde States an Rusia*, Forreign Affairs, décembre, 1973, p. 110.
[4] Michael Howard Brodie, *Wohlsletter and American Nuclear Strategy*, Survival, 43-2, pp. 110-111.
[5] C.G. Fricaud-Chagnaud şi J.J.Patry, *Mourir pour le roi de Prusse? Cois politiques et défense de la France*, Paris, Publisud, 1994, p. 77.

permanenți ai Consiliului de securitate este în raport cu statutul lor militar, ele fiind astăzi singurele puteri nucleare oficiale, puterile spațiale cele mai avansate şi unicele țări care dispun de submarine nucleare. Acestora li s-a adăugat recent India şi Pakistanul care rămân, totuşi, într-o ambiguitate prudentă referitor la statutul viitor al armelor lor nucleare. Este de luat în calcul adevărul că efectul progresului tehnic nu este univoc. În timp ce el rezervă armele supreme unui număr mic de state, favorizează apariția de noi mijloace, accesibile unui număr mare de țări. Astăzi, un infanterist dotat cu un aruncător de grenade poate înfrunta un tanc sau un elicopter (lansatoarele *Stinger* folosite în Afganistan), o rachetă de câteva milioane poate distruge un avion sau o navă de mai multe miliarde. Panoplii mult mai diversificate duc la o dispersare a puterii, clară. Concentrarea şi dispersarea puterii se manifestă simultan, fără să existe contradicții. Pur şi simplu, puterea militară nu se mai reduce la un model unic: doar puterile militare mai pot oferi o panoplie completă de mijloace, celelalte state au posibilitatea alegerii între o imitație cu un format redus, ori exploatarea maximă a „nişelor". Prima soluție este cea mai curentă, încât se verifică în acest domeniu, ca în altele, legea repetiției universale, formulată de Gabriel Tarde. A doua este mult mai dificilă, din mai multe rațiuni: ea presupune alegeri deliberate în locul compromisurilor tradiționale între armată şi arme, impuse de rezistența instituțiilor şi de ezitările statelor majore în fața noului; ea prezintă întotdeauna riscul de a se găsi într-un impas.[6]

În fața unor astfel de pericole, analiştii au ajuns la convingerea că cea mai bună soluție este dezvoltarea unui dialog strategic între adversarii potențiali. Realitatea că puterile nucleare au interes să evite distrugerea a dat naştere teoriei controlului armamentelor (*arms control*) care se poate traduce prin stăpânirea sau regularizarea armamentelor. Manifestarea cea mai spectaculoasă a *controlului armamentelor* o constituie dialogul direct între puterile antagoniste, ce a debutat printr-o serie de negocieri deschise de tratatul de interzicere parțială a experiențelor din 1963, a continuat cu tratatul de neproliferare din 1968, care făcea posibil dialogul dintre Statele Unite şi Uniunea Sovietică prin negocierile SALT între anii 1969 şi 1979, apoi START, finalizate cu ratificarea negocierilor START II de către Rusia, în 2000. Obiectivul este cel al stabilității echilibrului strategic, limitarea armamentelor devenind o componentă fundamentală a strategiei mijloacelor. Acordurile au ca scop remodelarea şi limitarea arsenalelor, dar şi o dimensiune operațională întrucât dialogul are ca obiect ajungerea la definirea unui mod comun de conduită.

[6] Hervé Couteau-Bégarie, *Tratat de strategie*, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2006, p. 401.

Fără a schimba esența războiului – impunerea voinței prin intermediul forței – mutațiile produse în sfera politicului complică raporturile care se creează în sistemul justificării violenței. Există deja sincope în configurarea voinței politice cauzate de discrepanța intereselor şi, deci, a determinărilor. În momentul punerii în dicuție a declanşării ostilităților în Irak, atitudinea şi opiniile asupra acestei acțiuni prăbuşeau arhitectura internațională. ONU era îndepărtat, Uniunea Europeană se diviza, NATO suferea prima ruptură prin exprimarea dezacordului Germaniei, Franței şi Belgiei. Rațiunile pentru care s-au opus intervenției armate în Irak nu aveau în vedere Irakul, ci dinamica intereselor, fizionomia configurării şi construcției mediului de securitate în această zonă importantă a lumii. În timp ce 10 milioane de oameni protestau împotriva războiului, o altă parte a omenirii îl acceptau. Pentru mulți, cauzele şi rațiunile războiului rămân enigmatice.

Armata lui Saddam a fost învinsă, dar conflictul continuă. Ceea ce deosebeşte acest război de cele din secolele trecute este că s-a desfăşurat şi se desfăşoară „în văzul lumii", că se prezintă ca o confruntare prin care o mare putere, în jurul căreia se constituie o comunitate internațională, înlătură un regim politic dictatorial şi impune un anumit tip de comportament. Obiectivul confruntării nu este cucerirea teritoriului Irakului, ci stabilizarea zonei, controlul resurselor energetice, lichidarea oricărui punct de sprijin pentru rețelele teroriste şi prevenirea escaladării tensiunilor în câmpul economic şi civilizațional. Lupta între forțele coaliției şi gherilele irakinee nu s-a încheiat, iar concluzia pe care o putem desprinde până în acest moment este doar aceea că războiul rămâne ceea ce a fost el întotdeauna: un instrument al politici.

Chiar dacă esența războiului nu s-a schimbat, evoluția sistemelor de arme şi triumful societăților democratice conduc la o regrupare a forțelor în scopul prevenirii războiului de odinioară, descurajării dictaturilor, gestionării crizelor şi conflictelor actuale şi combaterii terorismului. Apariția şi proliferarea armelor de distrugere în masă, perfecționarea armamentelor de toate tipurile, dezvoltarea terorismului, multiplicarea amenințărilor impun o recombinare a forțelor în plan internațional, asumarea de noi responsabilități şi un nou tip de concentrare a eforturilor pentru rezolvarea noilor tipuri de probleme care se pun tot mai acut. În aproape toate documentele internaționale şi în cele ale NATO, războiul tradițional între state, între alianțe sau între mari grupări de state este considerat din ce în ce mai puțin probabil, în timp ce focarele de crize şi conflictele regionale, simetrice, disimetrice sau asimetrice, ca şi acțiunile violente de tip mafiot sau cvasiidentitar se dezvoltă haotic şi intempestiv complicând ecuația războiului şi pe cea a luptei armate şi impunând noi dimensionări şi redimensionări fenomenului război.

Războiul bazat pe rețea (RBR), concept de avangardă tehnologică, accesibil deocamdată numai entităților care dispun de tehnologii de vârf

(high-tech), de tehnologia informației (IT) şi de structurile hardware necesare folosirii acestora, corespunde începutului unei noi etape în dezvoltarea societății şi poate fi privit cel puțin din două unghiuri: 1) ca război de teatru, adică în calitate de confruntare armată într-un teatru de operații bine definit ca arie geografică şi din punct de vedere al angajării, ceea ce menține dimensiunile simetrice şi disimetrice ale confruntării, cât şi ca filosofie şi praxiologie a operațiilor şi acțiunilor concrete; 2) ca război extins şi în alte domenii decât cele specifice luptei armate, îndeosebi în ciberspațiu şi în media [7].

Implicațiile acestui tip de război în fizionomia noilor conflicte miliare şi, prin urmare, în reconfigurarea strategiei militare şi modelarea artei strategice reclamă noi abordări ale acestui fenomen, noi modalități de cunoaştere şi înțelegere a spațiului, sensului, scopului şi rolului confruntării în relațiile internaționale. Principala caracteristică a noilor conflicte militare va fi dependența, în sensul că ele vor fi tot mai strict condiționate de relațiile şi realitățile politice, economice şi sociale, adică de strategiile politice, economice, informaționale şi sociale globale, regionale, naționale. Fiecare dintre aceste conflicte va impune o soluție globală care să răspundă provocărilor societății actuale şi viitoare în care se conturează un nou tip de conflictualitate ce devine din ce în ce mai difuză, mai disproporționată şi, ca atare, mai greu de gestionat şi de controlat. Printre principalele caracteristici ale conflictelor actuale şi viitoare care pot influența orientarea creativă în strategie se consideră a fi următoarele[8:] cauzalitatea complexă, rezultată îndeosebi din incompatibilitățile existente între sistemele dictatoriale sau autocrate şi cele democratice; amprenta pusă de decalajele imense dintre civilizația high-tech-IT şi civilizațiile tradiționale, diversificate, aflate pe trepte diferite de dezvoltare; efectul de diferențe tehnologice; intensitatea diferită, de la violența extremă a atentatelor teroriste la strategiile de îndiguire, la cele de dominare sau la cele de impunere a unui anumit tip de comportament; permanenta amenințare nucleară, chimică, biologică şi radiologică; disimetria şi asimetria; predominanța strategiilor de alianță şi de coaliție; omniprezența binomului acțiune-reacție; prevenția şi caracterul punitiv sau represiv; responsabilitatea internațională; creşterea rolului cooperării şi colaborării; implicarea unui nou tip de binom terorism-antiterorism; caracterul în mozaic; imprevizibilitatea. Acestor caracteristici li se adaugă flexibilitatea şi confuzia, extremismul politic şi religios, caracterul indirect etc. Singurii care au aplicat cu succes conceptul de RBR într-o confruntare militară directă au fost americanii. De altfel, se consideră că singurele puteri în măsură să dezvolte şi

[7] Eugen Bădălan, Valentin Arsenie, Gheorghe Văduva, *Eseu despre arta strategică*, Editura Militară, Bucureşti, 2005, p.171.
[8] *Idem*, pp. 172-173.

să folosească cu adevărat acest concept sunt SUA, NATO, UE, Rusia şi, într-o oarecare măsură, China.

Astăzi, conceptul de RBR preia de la societate modelul de acțiune/afacere eficientă. Tehnologia proliferează un mediu competițional şi o bătălie fără precedent în cyberpațiu. Suportul RBR se constituie în realitatea că informația a fost, este şi va fi folosită ca o armă, ca un mijloc de a crea un fapt sau o situație favorabilă. Dominația informațională presupune capacitatea de a observa şi de a supraveghea spațiul luptei, spațiile adiacente şi chiar întregul spațiu terestru, naval, maritim, cosmic, şi cibernetic; capacitatea de a transmite în tip real, în rețea sau în direcții, selectiv, datele şi informațiile necesare luării deciziei şi acțiuni efective atât în spațiul luptei, cât şi în afara acesteia; structurile şi infrastructurile necesare.

Războiul viitorului (războiul continuu) pare să se înscrie într-un spațiu multidimensional definit, între altele, de următoarele tipuri de acțiuni şi conflicte: informaționale, cibernetice, psihologice, mediatice, economice, culturale, genetice, geografice, purtate prin mijloace militare şi postconflict[9].

Acțiunea informațională se înscrie în războiul de rețea, dus în spațiul informației, pentru informație, vizând dominația informațională şi manipularea informațională. Având la bază principiul dominației informaționale, principiul protecției informaționale, principiul continuității informaționale şi principiul IT, acest tip de război se desfăşoară atât fizic (vizează distrugerea senzorilor de informație şi a canalelor de informație ale adversarului), cât şi în spațiul virtual (vizează supremația informațională). Informația cu mijloace electronice şi umane este distribuită în flux continuu, în timp real şi la toate eşaloanele asigurând cunoaşterea cât mai completă posibil a întregului mediu strategic şi pentru a reacționa sau a anticipa întreaga situație. Crearea Comandamentului NORAD (North American Aerospace Defence Command) demonstrează această creştere de putere a informației care integrează sisteme de detecție plasate în diferite medii: rețele de sateliți, radare de sol, ascultare submarină.

Acțiunea psihologică a apărut odată cu dezvoltarea mijloacelor de comunicare, a amplificării canalelor de rețele şi informații şi va continua să producă un efect greu de contracarat: deformarea informației şi a realității, descurajarea, impresionarea, înspăimântarea, dominarea psihologică, schimbarea comportamentului, distrugerea. Acțiunile teroriste se încadrează în acest tip de acțiune. Nu distrugerea umană sau materială este scopul acestor tipuri de acțiuni, ci transmiterea mesajului. La 11 septembrie 2001, prin distugerea unor instituții-simbol ale SUA, acțiunea teroristă a urmărit

[9] Mircea Mureşan, Gheorghe Văduva, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004, p. 198.

inducerea stării de teamă, de nesiguranță, mesajul fiind: şi noi suntem puternici, iar voi nu sunteți invincibili.

Acțiunea mediatică, în strânsă legătură cu cea informațională participă la manipularea şi dezinformarea opiniei publice şi chiar a factorilor de decizie. Principiile acestui tip ce conflict vizează, pe de o parte consolidarea forței morale a structurilor proprii, cultivarea încrederii în structurile politice, economice proprii şi în trupele proprii şi, pe de altă parte descurajarea şi chiar înfricoşarea adversarului şi obținerea sprijinului populației. Arma forte a conflictului mediatic este că auditoriul nu are posibilitatea verificării informațiilor şi rămâne, astfel, cu percepția a ceea ce i se transmite.

Acțiunea economică apelează la principii dinamice, situate la confluența de interese, care implică factorul politic şi strategii pe termen lung. Ca reacție la globalizarea economiei apar şi proliferează economiile subterane. Falia sau rețelele de falie care se creează între acestea şi marile economii, produc efecte incalculabile în plan strategic şi, deci, în planul războiului. Se va produce o adevărată explozie ce va conduce la proliferarea terorismului economic, a terorismului informațional, a confruntărilor în ciberspațiu.

Acțiunea în spațiul cosmic presupune o întindere nelimitată, verticală, în spațiul cosmic a teatrelor de confruntare în plan informațional, mediatic, economic şi militar. În Cosmos sunt amplasați senzori de informație, sisteme de informație-supraveghere-recunoaştere, sisteme GPS şi alte mijloace care facilitează folosirea nelimitată a acestui spațiu în confruntarea, dar şi în cooperarea planetară. Sistemul parteneriatelor strategice va aduce din ce în ce mai mult spațiul cosmic în folosul societății de tip informațional, al structurilor de drept, al democrației şi ordinii normale a lumii. Deocamdată, rețelele teroriste, crima organizată şi structurile antidemocratice nu au acces în acest spațiu, dar acest fapt nu înseamnă şi că aceste forțe nu vor folosi spațiul cosmic în bătălia pentru putere. Numărul țărilor care vor avea acces în spațiul cosmic va creşte, interesele se vor diversifica, posibilitățile de acțiune informațională, psihologică, geofizică şi militară se vor amplifica. Această perspectivă are cel puțin două implicații contradictorii şi, în acelaşi timp, complementare: creşterea vulnerabilităților societății viitoare şi descurajarea războiului şi a altor acțiuni, datorită cunoscutului principiu acțiune-reacție[10].

Strict legat de acțiunea informațională, *conflictul cibernetic* vizează perturbarea rețelelor informaționale adverse, concomitent cu protecția celor proprii. Bazat pe principiul creării haosului informațional, principiul diversiunii informaționale, manevrei informaționale şi distrugerii surselor, rețelelor şi purtătorilor de informații, acest tip de acțiune urmăreşte intoxicarea informațională a inamicului, „orbirea" lui.

[10] Mircea Mureşan, Lucian Stăncilă, Doru Enache, *Tendințe în evoluția teoriei şi practicii războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", Bucureşti, 2006, p. 56.

Manifestat ca o formă asimetrică a războiului continuu, fără a avea o doctrină şi o strategie, *conflictul genetic* se va duce, probabil, pe următoarele coordonate: obținerea, prin mijloace genetice, a unor performanțe ieşite din comun în ceea ce priveşte calitățile luptătorilor; crearea de mutanți; crearea unor sisteme de influențare, prin mijloace genetice, a comportamentului unui populații; apariția şi proliferarea terorismului genetic.

În timp ce conflictul genetic presupune acțiune directă asupra factorului uman, c*onflictul geofizic* se regăseşte în acțiuni care vizează provocarea unor calamități şi catastrofe cu influențe nocive asupra mediului de viață al oamenilor în scopul distrugerii potențialului şi resurselor adversarului. Formele sale de manifestare se regăsesc în provocarea unor fenomene (ploi, uragane, grindină, avalanşe) care să afecteze grav teritoriul inamicului; modificarea compoziției aerului, apei, şi altor elemente care să provoace pierderi imense sau să genereze o succesiune de fenomene distrugătoare; modificări ale stratului de ozon sau ale ionosferei; modificări ale mediului marin, creşterea catastrofală a nivelului apelor, inundații şi chiar cutremure de pământ.

S-a vehiculat ideea că pomul de crăciun instalat în Piața Universității în iarna 2008/2009 a constituit un experiment de *război psihotronic,* pomul fiind „dotat" cu instalații care să controleze comportamentul uman. Dovezi asupra adevărului sau erorii privind această opinie, nu avem încă.

Ca expresie a intoleranței etnice sau religioase, a extremismului şi fundamentalismului, care sunt forme ale războiului asimetric, se foloseşte din ce în ce mai mult *conflictul cultural*. Departe de a reprezenta ceea ce Huntington definea ca război al civilizațiilor, acesta este o confruntare pe piața culturală, care este o formă a conflictului economic dar care are şi alte aspecte, oarecum diferite de politica producției culturale. Se pune întrebarea dacă teoria lui Samuel Huntington cu privire la războiul civilizațiilor ca război al viitorului este valabilă sau rămâne doar o antinomie. Civilizațiile sau entitățile civilizaționale în sensul noțiunii folosite de autor sunt mari grupări ale sistemelor de valori pe care se bazează civilizațiile. Ori, dacă valorile nu se bat între ele, atunci nu se bat nici civilizațiile căci valorile nu se opun, ci doar se deosebesc. Unitatea lumii se bazează tocmai pe unitatea şi complexitatea sistemelor sale de valori cu care ştiința şi conştiința, credința, vocația construcției permanente se leagă între ele şi dau durabilitatea şi perenitatea unei civilizații. Dacă opinia lui Huntington s-ar concretiza în realitate n-am mai găsi unitatea lumii. „Realitatea" autorului împarte lumea în şapte sau opt civilizații care ar cuprinde şapte sau opt state nucleu (centre de putere sau centre de influență). Singura falie marcată de autor se află în Europa şi ar constitui, în opinia lui Huntington, granița de est a civilizației

occidentale. Ea se întinde pe granița estică a țărilor baltice – Lituania, Estonia, Letonia – pe granița vestică a Republicii Belarus, desparte Ucraina subcarpatică de cea ortodoxă, pe creasta Munților Carpați, include Transilvania în civilizația occidentală separând-o de restul României, continuă pe granița dinte Croația şi Serbia şi prin interiorul Bosniei delimitând aproximativ teritoriul pe care se află croații bosniaci de cel al musulmanilor bosniaci şi sârbilor bosniaci. Dintre cele 7/8 civilizații enumerate de autor – occidentală, ortodoxă, sinică, japoneză, hindusă, islamică, africană şi latino-amercianã, două se află, conform „graniței" autorului, pe teritoriul european. Europa apare deopotrivă ca un continent-nucleu al civilizației occidentale – una dintre cele mai puternice – şi ca un spațiu de ciocnire a civilizațiilor. „Realitatea" lui Huntington rupe în două Europa, trecând exact prin inima ei.

Probabil că viitorul planetei nu va fi lipsit de conflicte care vor purta amprenta evoluției şi complexității problemelor societății omeneşti. Decalajele economice şi tehnologice, cel puțin pe termen mediu, se vor menține şi chiar se vor accentua, în anumite zone va continua explozia demografică, agresiunea asupra mediului se va intensifica, iar războiul geofizic va deveni din ce în ce mai mult din amenințare, o realitate.

Un nou tip de război presupune un nou tip de fenomen social care determină războiul, iar dacă acest nou tip de război se cheamă globalizare şi, concomitent cu aceasta, fragmentare, se poate concluziona că noul tip de război va avea aceste două componente: *globalizarea şi fragmentarea*. Un potențial război global ar fi un război al informației pentru dominanță informațională, o cumplită bătălie planetară cu cele mai complicate şi sofisticate arme sau o confruntare complexă şi difuză care se va intensifica sau va slăbi în funcție de condițiile concrete. Lumea se va confrunta cu disimetrii şi asimetrii, grupări de rețele teroriste, traficanți de tot felul şi fundamentalisme care pot să îmbrace toate formele posibile de la confruntările violente primite din spațiul fundamentalismelor religioase, la competiția cosmică şi cibernetică. Principiile unor astfel de războaie vor fi omniprezența şi permanența confruntării, diversitatea şi flexibilitatea, reducerea tot mai mult a caracterului violent în profilul strategiilor indirecte, predominanța descurajării, interşanjabilitatea accentuată a formelor şi procedeelor strategice, partajarea, extinderea în Cosmos şi cyberspațiu.

Promovată de computer, stimulată de mondializarea accentuată a comunicației şi favorizată de micşorarea ecartului dintre faza de descoperire şi cea de aplicare, revoluția în domeniul militar se află abia la început. Europa îi răspunde prin Inițiativa Capacității de Apărare (DCI), care cuprinde cinci domenii: capacitatea de desfăşurare şi mobilitatea; capacitatea de susținere

logistică; eficacitatea angajării; capacitatea de supraviețuire a forțelor şi infrastructurii; sistem C4ISR.

Ideea că războiul îşi va schimba modul de funcţionare, dacă nu şi natura, odată cu apariția noilor mijloace de supraveghere, de reperare şi de transmisiuni şi cu punerea la punct a armelor cu bătaie lungă şi de mare precizie, a adus în vocabularul strategic american sintagma de *Revolution în Military Affairs (RMA)*. În 1990, directorul de la Net Assessment Office al Pentagonului, Andrew W. Marshall susținea că revoluția radicală provocată de inovațiile tehnice va avea consecințe doctrinare imense. Teza l-a interesat pe amiralul Owens, vicepreşedintele Comitetului şefilor de stat major care vorbeşte de „sistem de sisteme" pentru a anunța că nici un sector al politicii şi al strategiei nu este scutit de aceste transformări. În 1993, în „Război şi antirăzboi" Alvin şi Heidi Toffler popularizează ideea unui „război apasă-pe-buton".

Avem de-a face cu o revoluție în toate componentele domeniului militar, dar şi în cele adiacente care vizează economia, politica şi cultura strategică. În ce priveşte fizionomia mijloacelor de luptă, RMA presupune conceperea, experimentarea şi producerea a noi generații de sisteme de arme bazate pe tehnologia informației, nanotehnologie şi chiar biotehnologie, în cadrul cărora războiul informațional, mijloacele de transport şi războiul spațial vor avea un rol foarte important. Este de aşteptat ca RMA să aducă mutații substanțiale îndeosebi în strategia forțelor, în cea a mijloacelor şi, evident, în strategia operațională. Deciziile vor fi luate în ore, minute şi chiar secunde, centrele vitale inamice vor fi lovite prompt, instantaneu, cu mare precizie, de la mare distanță, evitând pagubele colaterale; manevra dominantă va conecta, într-un spațiu fluid, un sistem integrat de cercetare-informare-lovire care-l va pune pe adversar în imposibilitatea de a reacționa eficient. Acestui *efect tehnologic în spațiul strategic imediat* al RMA îi corespunde, pe plan acțional, războiul disproporționat, de regulă non-contact. În acelaşi cadru, creat de RMA, efectul de răspuns va fi, probabil, pe măsură şi va caracteriza etapa a II-a a acestei revoluții. Prima expresie a acestui efect a fost reacția asimetrică, îndeosebi reacția acțiunilor teroriste. Va urma, în perioada care vine, o remodelare a spațiului de confruntare şi a filosofiei beligeranței atât din perspectiva RMA, cât şi din cea a unei posibile contrarevoluții în domeniul militar. Pe termen lung, ori RMA va duce la dominația mondială incontestabilă a Statelor Unite şi aliaților săi, ori va relansa cursa înarmărilor şi a marilor confruntări planetare. Nimeni nu poate şti cu certitudine.

În ceea ce priveşte influența tehnologiei asupra artei militare trebuie făcută distincția între schimbarea/revoluționarea principiilor şi adaptarea rapidă a structurilor şi a acțiunilor la noile posibilități. În ce de-al Doilea Război Mondial, Germania s-a impus în fața Armatei franceze mizând pe o

strategie a acțiunilor rapide bazată pe un sistem de comunicații foarte bine pus la punct şi pe un concept strategic foarte bine gândit. Neglijarea rolului mobilității, adică al blindatelor şi aviației, de care dispunea în cantități suficiente, întârzierea impactului tehnologic asupra artei militare franceze, îndeosebi în domeniul strategiei forțelor şi în cel al strategiei operaționale, a costat armata acestei țări în debutul celui de-al Doilea Război Mondial, înfrângerea şi umilința[11.]

Războiul a purtat totdeauna amprenta caracteristicilor epocii în care a avut loc, a situației conflictuale, a modului în care au apărut şi au evoluat crizele, a bătăliilor care s-au dus în sfera intereselor politice, economice, teritoriale, culturale şi de altă natură. Mileniile de confruntări militare n-au schimbat esența războiului; ceea ce s-a schimbat şi se schimbă mereu sunt doctrinele şi conceptele, mijloacele de ducere a războiului şi, corespunzător acestora, forțele. De câteva decenii încoace, teoria jocurilor strategice cu sumă nulă a fost înlocuită tot mai mult cu teoria haosului conform căreia, evoluția unui fenomen depinde în mare măsură de variația condițiilor inițiale, de condițiile de mediu şi de comportamentul sistemului în bifurcații. Determinismul mecanicist a fost înlocuit de un determinism dinamic complex potrivit căruia nu realitatea urmează ecuațiile rigide, preconcepute, ci acestea trebuie să se modeleze complexității vieții şi să contureze perspectiva ei. Principalele falii între entitățile economice, politice şi economice, deci între state, grupuri de state, religii, alianțe, existente până la trecerea la societatea de timp informațional, sunt acum zone de confluență. Globalizarea reduce efectul de ruptură, dar generează o nouă fragmentare ale cărei efecte pot fi greu de intuit şi, cu atât mai greu, de calculat. Ca reacție la globalizarea economiei apar şi se proliferează economiile subterane care vor genera o falie sau o rețea de falii între ele şi marea economie, cu efecte incalculabile în plan strategic şi, implicit, în planul războiului. Efectul războiului economic va fi o explozie ce va duce la proliferarea terorismului economic, terorismului informațional, confruntărilor în ciberspațiu etc. Bătălia pentru piețe şi resurse va deveni din ce în ce mai mult un război între economia globală şi cea fragmentată, înte marea economie şi economia subterană.

Un alt spațiu de fragmentare este cel din zona entităților umane. Derivat din războiul economic, războiul faliilor (frontierei) îl completează (pentru putere, dominare şi îmbogățire). În lume există încă o mulțime de falii care, în pofida numeroaselor organizații regionale – forumul Asia de Nord-Est, Asia Pacific, ANPEC, ANSEA, Acordul de la Shanghai, GUUAM) şi a investițiilor substanțiale pe care le fac aici atât Uniunea Europeană, cât şi Japonia şi Statele Unite, refuză să se transforme în zone de confluență.

[11] *Ibidem*, p.28.

În timpul Războiului Rece, aplicând strategia de îndiguire a Uniunii Sovietice, americanii s-au folosit de ceea ce Nicolas Spykman numea *rimbland*, adică de zona coridorului islamic, îndeosebi de Turcia, Iran, Irak, Indochina, Japonia şi Coreea de Sud, de o parte din țările *off-shore* (Japonia), menținând şi chiar accentuând falia strategică din acest spațiu (războiul din Afganistan, cel dintre Iran şi Irak, războiul din Vietnam), întrucât, în acest spațiu se confruntau două sisteme globale, două ideologii, două concepte ireconciliabile[12.]

Tensiuni vor mai exista, încă, pentru întemeierea unui stat kurd, a unui stat palestinian, în spațiul caucazian, în zonele adiacente marilor zăcăminte petrolifere, pe falia greco-turcă şi pe cea balcanică. Incompatibilitățile în continuă creştere vor accentua tendințe ireconciliabile, vor determina noi tensiuni, vor genera noi falii strategice germinând noi vulnerabilități şi noi amenințări care se vor concretiza în: vulnerabilități de sistem; vulnerabilități de fragmentare; vulnerabilități de dinamică; vulnerabilități de proces.

Flexibilitatea sistemelor şi evoluția haotică a acestora scade posibilitatea ca ele să poată fi pe deplin controlate, concomitent cu creşterea vulnerabilității lor, realitate dovedită de atacurile din 11 septembrie 2001 din Statele Unite, din 11 martie 2004 din Spania şi multe altele care arată cât de vulnerabilă este societatea omenească la terorism, dar şi la radiațiile cosmice, consum de droguri, trafic de persoane, SIDA şi orice alte pericole. Probabil că, în viitor, războiul va fi o înfruntare complexă (informațională, politică, economică, culturală, militară) între grupări flexibile (statale, nonstatale, alianțe, coaliții etc.), în funcție de interese şi grupări de forțe. Va avea o arie foarte extinsă, depăşind cu mult sfera confruntării armate violente din teatru sau, altfel spus, extinzând şi flexibilizând teatrul de operații. Se va urmări, pe de o parte, prezervarea propriului interes şi teritoriu prin descurajarea agresiunii şi, pe de altă parte, păstrarea stabilității regionale, deci a relațiilor de piață. Sintagma *războiul viitorului* nu trimite la prezența sau absența lui în perioada ce va urma, ci face referire la forțele şi mijloacele care vor pune în operă conceptul de război, la sistemul de angajare, la amploarea spațio-temporală a acțiunilor şi operațiilor, la caracteristicile acestora, la efecte şi consecințe.

Cert rămâne numai faptul că, aflate mereu în miezul confruntării armate, tehnologiile moderne revoluționează arta militară, tot aşa cum războiul a stimulat dintotdeauna cercetarea tehnologică. Acesta este faptul care determină ca războiul să fie continuu.

[12] Mircea Mureşan, Gheorghe Văduva, *op.cit.*, p.436.

TIPURI DE CRIZE POSIBILE ÎN SECOLUL XXI

TYPES OF POSSIBLE CRISES IN THE 21ST CENTURY

Drd. Maria PRIOTEASA*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Dacă avem în vedere că în etapa pe care o parcurgem, întreaga umanitate se află într-un continuu proces de transformare şi este supusă unor noi tipuri de ameninţări, riscuri şi incertitudini care provin din diferite domenii şi direcţii şi care se manifestă sub forme complexe şi atipice, nu putem să nu avem în vedere faptul că acestea pot genera insecuritate cu efecte nu numai în interiorul unui stat, ci la nivel regional sau global, putând fi identificate, tot mai mult, cu situațiile de criză.

If we take into consideration that within the phase in which we find are now the whole humanity is in a continuous process of transformation and it is subjected to some new types of threats, risks and uncertainties that come from different areas and directions and manifest themselves in complex and unspecific forms, we can not omit the fact that these could generate insecurity with effects not only inside a state but also at regional or global level, being identified, more and more, with the crisis situations.

Cuvinte cheie: amenințări, criză, insecuritate, riscuri militare.
Keywords: *threats, crisis, insecurity, military risks.*

Într-o lume în care tehnologia de comunicare a cunoscut o dezvoltare fără precedent, în care informaţia înseamnă cunoaştere şi în care canalele de transmitere a acesteia cunoaşte o perfecţionare, multiplicare şi diversificare fără precedent, cu o viteză de transmitere la cote la care nu de mult nici nu se „visa”, se poate spune că există suficiente elemente care să permită sesizarea, acolo unde este cazul, trecerea de la starea de normalitate la starea de anormalitate, făcând astfel posibilă luarea măsurilor adecvate, viabile, în timp real, pentru soluționarea stărilor conflictuale.

* e-mail: *prioteasa.maria@yahoo.com*

Astăzi, când dialogul şi schimbul de informaţii, în orice punct din lume, în orice moment şi în timp real, între actorii implicaţi, este posibil, nu putem să nu ne întrebăm dacă vor continua să apară situaţii generatoare de crize, şi dacă da, care va fi natura lor şi în ce măsură omenirea va reuşi să le sesizeze, să le soluţioneze?

Sunt numai câteva întrebări la care răspunsurile, dacă facem o radiografiere a evenimentelor care au avut loc atât în plan regional, dar mai ales global, nu întârzie să se prefigureze.

Unul dintre aceste răspunsuri îl găsim concretizat în ceea ce se prefigurează a fi şi în continuare una dintre cele mai mari ameninţări ale viitorului, terorismul, cu toate formele sale de manifestare.

Privit din această perspectivă, secolul XXI, marcat de un început dramatic, sub impactul atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001 şi continuând cu ceea ce specialiştii şi mass-media au denumit 11 septembrie al Indiei, atacurile teroriste din Mumbai, se prefigurează a fi în continuare sub impactul ameninţării terorismului, principala ameninţare la adresa păcii şi securităţii, a fiinţei umane, a valorilor şi a civilizaţiei.

Fiind considerat astăzi ca una dintre cele mai mari ameninţări la adresa securităţii globale atât ca urmare a ariei mari de răspândire, cât şi ca urmare a perfecţionării tehnicilor, tehnologiilor şi metodelor de a acţiona, instrumente care l-au făcut mult mai puternic, mai de temut, mai dinamic şi ceea ce este foarte îngrijorător, mai dificil de contracarat, terorismul dovedeşte a avea o capacitate de mobilitate tot mai crescândă, ceea ce conferă teroriştilor capacitatea de a acţiona oriunde şi oricând, în orice punct de pe glob.

Dovedind a avea acces la cele mai noi şi sofisticate tehnologii de comunicare şi acţiune, cu acces la canale de comunicare prin care nu ezită să îşi facă simţită prezenţa şi să îşi transmită mesajele, adoptând modalităţi noi, diferite, de a acţiona şi folosind un spectru diversificat de arme de distrugere, de la cele mai rudimentare, dacă ne gândim la materialul explozibil produs artizanal, până la cele mai evoluate, teroriştii nu încetează să arate că acţiunile lor pot fi în continuare, pe cât de imprevizibile, pe atât de periculoase.

Prin efectele pe care acţiunile acestora le produc atât în plan material, cât mai ales în cel al percepţiei colective şi individuale, prin imprevizibilitatea sa, prin sfidarea normelor şi raţiunii vieţii civilizate, terorismul se va constitui, se presupune, şi în continuare, ca unul dintre cele mai periculoase fenomene cu efecte directe în planul stabilităţii şi securităţii regionale sau globale.

Dacă la acesta adăugăm şi crima organizată, traficul de droguri, traficul de arme sau de fiinţe umane, se poate constata că „riscuri non-militare şi neconvenţionale complexe care creează noi tipuri de provocări la adresa securităţii naţionale şi internaţionale”[1] nu numai că se extind pe un palier diversificat, dar se constituie în elemente care prin diversitatea şi

[1] *** *Strategia Naţională de Apărare a României.*

complexitatea lor, pot conduce la generarea de conflicte neconvenționale, lipsite de moralitate şi în afara oricăror reguli, amenințare direct proporțională cu vulnerabilitățile societății moderne.

În actualul context internațional, când pe noua „tablă de şah" a planetei se încearcă mişcări strategice pentru poziționare dominantă, când se apreciază că ne îndreptăm către o lume cu mai multe centre de putere, o lume, după cum afirma Colin Powell „mult prea complicată ca să ne permitem să fim unilaterali"[2] în care „politica globală a devenit multipolară şi multicivilizațională"[3], devine din ce în ce mai evident că în virtutea intereselor de poziționare ca factor de putere pe scena politică şi economică, sistemul planetar de alianțe tinde să se rearanjeze, să se reconfigureze.

Din această perspectivă, lumea este departe de a avea o evoluție liniară, dimpotrivă, se preconizează că va cunoaşte noi stări tensionate sub impactul noilor riscuri şi amenințări şi va fi supusă la noi vulnerabilități cărora întreaga umanitate va trebui să le găsească soluții. Această situație, probabil, va continua să genereze, prin dispute prelungite, tensiuni, disfuncții în sistem, generatoare de crize şi în plan politic.

Evoluția, precum şi natura evenimentelor care au marcat acest început de secol aduc în atenție faptul că la nivel global, politica se raportează nu numai la preocupări referitoare la securitate, cât şi la o diversitate de probleme de mare interes şi actualitate care preocupă umanitatea, probleme dintr-un spectru foarte larg, precum cel economic, social, ecologic, diplomatic, etnic, religios, energetic sau cultural.

Este o realitate care conduce la constatarea că nu există crize politice pure, ci toate formele de criză politică includ aspecte care privesc crizele din domenii diferite, precum: domeniul diplomatic, economic, social, energetic, etnic, religios, cultural etc.

Sunt numai câteva aspecte care conduc la concluzia că politica va continua să reprezinte şi în continuare un domeniu pe cât de complex, pe atât de sensibil, care prin multitudinea aspectelor pe care le îmbracă, poate înregistra crize în evoluție.

Un alt domeniu extrem de sensibil atât prin importanța pe care o reprezintă în evoluția unei societăți, cât şi prin efectele pe care le poate produce într-o lume în care „ceea ce se formează sub ochii noştri, este un sistem multistratificat întru totul nou – infrastructura economiei pentru secolul XXI"[4], este cel economic.

Păstrând discuția în sfera crizelor economice, astăzi mai mult ca oricând, este cât se poate de evident că acestea nu numai că pot fi posibile, dar chiar există şi se manifestă destul de agresiv, nu numai la nivel de stat, ci se

[2] Oren Harari, *Secretele lui Colin Powell*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2002, p. 93.
[3] Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor şi refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, 1997, p. 38.
[4] Alvin Toffler, *Power Shift*, Editura Antet, Bucureşti, 1995, p. 128.

pot extinde destul de repede la nivel regional sau mondial, producând efecte dintre cele mai severe nu numai în economia statelor, ci şi în domenii conexe.

Raportându-ne la sfera actualelor provocări, pericole, ameninţări şi vulnerabilităţi la care este supusă societatea la nivel planetar, precum şi riscurile care rezultă odată cu acestea, se poate constata dinamica continuă şi complexă în care se găsesc.

Aceasta face ca ele să nu poată fi niciodată cunoscute în totalitate, gestionate şi cu atât mai puţin eradicate, situaţie care în mod inevitabil, poate conduce la generarea de dezechilibre şi disfuncţii în plan economic, cu efecte dintre cele mai grave.

Vorbind despre riscurile şi ameninţările care vor influenţa şi în anii ce urmează lumea, nu putem să nu avem în vedere proliferarea economiilor implicate în producerea şi modernizarea armelor de distrugere în masă, impactul, în plan economic, produs de proliferarea terorismului, de economia subterană, traficul de droguri, de arme şi de carne vie, efectele economice ale criminalităţii transfrontaliere şi manifestarea lor în domeniul securităţii economice.

Secolul XXI a evidenţiat şi alte posibile crize din domenii adiacente celui economic, dintre care criza energetică, care prin importanţa pe care o reprezintă şi, prin impactul şi efectele pe care le generează, devine destul de vizibilă.

Vizibilă, dacă avem în vedere criza petrolului, criza gazului natural, crize care nu de puţine ori au fost folosite ca armă politică şi strategică în competiţia dintre „marii actori", competiţie prin care s-a încercat şi probabil se va încerca şi pe viitor de către un actor sau altul, să se impună ca factor de putere atât pe plan regional, cât şi global, ameninţând în mod direct securitatea economică şi stabilitatea.

Un alt tip de criză posibilă, deosebit de complexă care va continua să fie în atenţie, o reprezintă criza de falie. Aceasta a demonstrat, prin natura intereselor şi a factorilor participanţi, că poate degenera, de cele mai multe ori, în conflicte violente, în care actorii implicaţi nu numai că au recurs, dar vor continua să recurgă, pentru a-şi atinge obiectivele, la mijloace şi acţiuni dintre cele mai diverse şi perfide uneori, mergând de la acţiuni clasice, consacrate, până la acţiuni cu risc asimetric.

Fenomenul terorist este elocvent în acest sens, considerat a fi „şi un rezultat al adâncirii faliilor strategice dintre civilizaţia democratică şi civilizaţiile non-democratice, dintre civilizaţia de eprubetă şi civilizaţia încremenită în subdezvoltare, prejudecăţi şi lipsă de mijloace."[5]

Acelaşi lucru s-a întâmplat, nu demult, în Fâşia Gaza – o criză prelungită între ideologiile militanţilor Hamas şi Israel s-a transformat într-un conflict deschis şi deosebit de violent în care, după cum afirma preşedintele israelian Shimon Peres, Israelul este dispus să ducă o luptă pe viaţă şi pe

[5] Mircea Mureşan, Gheorghe Văduva, *Criza, conflictul, războiul*, Volumul I, *Definirea crizelor şi conflictelor armate în noua configuraţie a filosofiei şi fizionomiei naţionale şi internaţionale de reţea*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2007, p. 122.

moarte cu gruparea Hamas, pe care o consideră teroristă. „ Luptăm împotriva terorismului – spunea acesta – şi avem dreptul absolut de a ne apăra cetățenii”[6].

Un alt aspect destul de sensibil în evoluția viitoare a omenirii îl poate constitui criza interetnică, criză care, se preconizează, va continua să se manifeste şi în anii ce vor veni, sub impactul a numeroşi factori generați de transformările produse în mediul internațional, precum şi ca o consecință a evenimentelor care nu au întârziat să apară, cum ar fi fragmentarea politică şi integrarea regională.

Dacă se are în vedere părerile avizate conform cărora pericolele etnice sunt „complexe, profunde şi perpetue”[7] în actualul context internațional provocările, riscurile şi amenințările de natură etnică se pot constitui în factori extrem de sensibili, generatori de crize, cu potențiale efecte în planul securității şi păcii.

Rămânând în spectrul posibilelor crize cărora omenirea va trebui să le facă față, în viitorul mai mult sau mai puțin îndepărtat, nu putem să nu avem în vedere efectele crizei ecologice, efecte, care prin complexitatea lor, se constituie în a fi la fel de grave şi complexe amenințări, cu efecte dintre cele mai îngrijorătoare şi care, prin amploarea lor, pot pune în pericol însăşi viața planetei.

Avem în vedere aici amenințările determinate de fenomenul încălzirii globale, reducerea stratului de ozon, insuficiența surselor de apă, lipsa accesului la apă pe fondul creşterii numărului populației, a economiei, perioadele de secetă prelungită, care se manifestă cu o frecvență tot mai mare, şi care conduc la deşertificarea unor importante suprafețe de teren arabil, deficit de hrană, sărăcie şi malnutriție.

Într-un asemenea cadru, ca o caracteristică a începutului secolului XXI ar fi aceea că, urmare a noi riscuri şi amenințări care se prefigurează sub influența a multipli factori de acțiune şi interes, secolul XXI se prefigurează a fi unul al crizelor pe un palier diversificat, ceea ce necesită ca abordarea acestor probleme să se facă în strictă corelare cu procesele şi fenomenele ce au loc pe plan internațional, prin acceptarea universală a sistemului democratic, a tehnicilor de management al crizelor.

În acest sens, un rol major în prevenirea şi managementul crizelor, revine fiecărui stat în parte, prin implicarea cât mai profundă, responsabilă şi democratică în identificarea factorilor de risc major cu efecte directe în apariția şi evoluția unei crize, România, nefăcând excepție, prin dubla ei calitate de membru al Uniunii Europene, cât şi membru NATO.

---

[6] *Jurnalul național*, Israelul extinde ofensiva, miercuri, 7 ianuarie, 2009.

[7] Mircea Mureşan, Gheorghe Văduva, *Criza, conflictul, războiul*, Volumul I, *Definirea crizelor şi conflictelor armate în noua configurație a filosofiei şi fizionomiei naționale şi internaționale de rețea,* Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I“, Bucureşti, 2007, pp. 290-291.

RELAȚIA DINTRE ORDINE, DEZORDINE ŞI HAOS. DETERMINĂRI ASUPRA CRIZELOR ŞI STABILITĂȚII SOCIALE

ORDER, DISORDER, CHAOS AND THEIR INFLUENCE ON CRISES AND SOCIAL STABILITY

Marinică CAZACU*
Prefectura Ialomița

În matematică, teoria haosului descrie comportamentul unor anumite sisteme dinamice – sisteme care evoluează în timp, care pot prezenta o dinamică extrem de sensibilă la condițiile inițiale (ceea ce se mai numeşte „efectul fluture"). Ca urmare a acestei sensibilități, care se manifestă ca o creştere exponențială a perturbațiilor condițiilor inițiale, comportamentul sistemelor haotice pare a fi aleatoriu. Acest lucru se întâmplă chiar dacă aceste sisteme se comportă în mod determinist, dinamica lor viitoare fiind total determinată de condițiile inițiale, fără implicarea altor elemente aleatorii. Acest comportament este cunoscut sub numele de haos determinist sau, pur şi simplu, haos.

In mathematics, chaos theory describes the behavior of certain dynamical systems – that is, systems whose states evolve with time – that may exhibit dynamics that are highly sensitive to initial conditions (popularly referred to as the butterfly effect). As a result of this sensitivity, which manifests itself as an exponential growth of perturbations in the initial conditions, the behavior of chaotic systems appears to be random. This happens even though these systems are deterministic, meaning that their future dynamics are fully defined by their initial conditions, with no random elements involved, this behavior is known as deterministic chaos, or simply chaos.

Cuvinte cheie: starea de ordine, dezordine, teoria haosului, criză, conflict, risc de securitate.
Keywords: *order, disorder, chaos theory, crises, conflict, security risk.*

* e-mail: *marinica_cazacu@yahoo.com*

În abordarea subiectului privind crizele şi stabilitatea socială, credem că trebuie să trecem în revistă câteva aspecte privitoare la conceptele de ordine, dezordine şi haos şi corelaționarea acestora.

Un început al *Teoriei haosului* îl regăsim în încercările lui Henri Poincaré, de modelare matematică a instabilității sistemelor mecanice, care reprezintă studiul sistemelor complexe aflate în permanentă mişcare, bazate pe concepte matematice ale recursivității. Henri Poincaré a fost cel care a pus bazele acestui concept. În 1885, regele Oscar al II-lea al Suediei şi Norvegiei, a pus un premiu pentru cel care va reuşi să găsească o soluție în stabilitatea sistemului solar, adică să găsească răspuns la întrebarea: sunt sau nu stabile orbitele planetare în timp? Acest premiu a fost câştigat, 4 ani mai târziu, de către H. Poincaré, dar nu pentru că a găsit o soluție acestei probleme, ci pentru ca a introdus diferite concepte şi schimbări de perspectivă în matematică. La început, *Teoria haosului* a fost ca un laborator în care s-au adunat cunoştințe din diferite ştiințe, în care matematicienii şi fizicienii, sociologii, îşi puneau aceleaşi probleme şi căutau metode pentru a rezolva probleme comune.

Numele de "Teoria haosului" provine de la faptul că sistemele pe care teoria le descrie sunt aparent dezordonate, dar teoria haosului caută de fapt ordinea interioară în aceste fenomene, aparent întâmplătoare.

Această teorie porneşte de la ideea că trebuie să căutăm în natură termeni contrarii, tensiunea generată de contradicții, de acumulare şi relaxare, de învățare şi uitare etc. Concepția greşită, cel mai des întâlnită în legătură cu teoria haosului, este aceea că această teorie se referă la dezordine. Nimic nu e mai departe de adevăr ca această afirmație. "Haosul" din teoria haosului înseamnă ordine în cel mai simplu sens al acestuia. Astfel, teoria haosului nu pune accent pe dezordine (caracterul imprevizibil moştenit al unui sistem), ci pe ordinea moştenită a sistemului (caracterul universal al sistemelor similare). Haosul a avut un efect de durată asupra ştiinței, dar încă este mult de descoperit. Mulți oameni de ştiință cred că secolul al XX-lea va rămâne cunoscut pentru trei mari teorii: relativitatea, mecanica quantică şi haosul. Aspecte ale haosului se regăsesc oriunde în lume, de la curenții oceanici la drumul sângelui prin vasele de sânge, la crengile unui copac. Haosul a devenit o parte a ştiinței moderne.

Teoria haosului a schimbat direcția în ştiință: în ochii publicului, fizica nu mai e un simplu studiu asupra particulelor subatomice într-un accelerator de particule care valorează miliarde, ci este un studiu asupra sistemelor haotice şi a modului în care funcționează acestea.

Ne-am obişnuit să înțelegem prin "haos" o stare de dezorganizare, un amestec dezordonat şi confuz de elemente. Şi totuşi, e foarte probabil ca în viitorul apropiat să fim nevoiți să reconsiderăm această definiție.

Fizicienii şi matematicienii anilor `80 au pus bazele Teoriei Haosului care răstoarnă legile deterministe ale fizicii newtoniene. Astfel, haosul devine o dezordine doar aparentă, rezultată din interacțiunea unor sisteme complexe, dinamice ale căror reguli abia acum încep să ni se dezvăluie. Cu ajutorul teoriei haosului se pot explica o multitudine de fenomene aparent întâmplătoare, care nu urmează regulile newtoniene în desfăşurare şi care sunt derutante prin nota puternică de hazard pe care par să o conțină: izbucnirea neprevăzută a epidemiilor, turbulența fluidelor, evoluția fenomenelor meteorologice, chiar şi aritmiile inimii umane în secundele care precedă moartea fizică.

Iată cum haosul ne revoluționează întreaga percepție asupra lumii înconjurătoare, devenind centrul preocupărilor ştiinței moderne, într-o serie foarte lungă de domenii, începând cu matematica şi fizica, trecând prin medicină şi economie, şi ajungând chiar în artă.

Se consideră că *teoria haosului* se bazează pe o paradigmă. Începând cu Newton şi alți mari oameni de ştiință, matematicieni, fizicieni, toți specialiştii perioadei mecaniciste s-au bazat pe ideea că lumea este uniformă, este ordonată şi principial predictibilă. Se presupunea că există şi poate fi găsită o lege universală şi cu o condiție inițială care să permită prezicerea viitorului. Aceasta este premiza de la care se pleacă spre a cunoaşte realitatea pe timpul lui Newton şi care, ulterior, a devenit un mod de gândire pe care îl avem fără să ştim, mai mult sau mai puțin, cu toții. Însă, când ne uităm în jur, la scara pe care o percepem, putem spune că natura, de fapt, înseamnă dezordine, întâmplare, neregularitate.

Am fost învățați să reducem natura la un model. În cazul *Teoriei haosului*, acest model este un sistem dinamic. Dacă studiez un fenomen, vreau mai întâi să găsesc o regulă ce poate să descrie modul în care evoluează fenomenul şi apoi alegem o condiție inițială. Având aceste două elemente, putem alcătui un sistem dinamic şi, deci, spunem că am ataşat un model fenomenului studiat. Aceasta este modul în care se lucrează în matematică şi în fizică. Alegem o ecuație şi folosim o condiție inițială pentru a vedea cum evoluează în timp soluțiile ecuației.

În cadrul acestui concept de uniformitate, reproductibilitate, totul avea la bază ideea de liniaritate. Neliniaritatea a fost înlăturată, deoarece, în general, ecuațiile neliniare şi sistemele de ecuații neliniare nu pot fi rezolvate uşor, nu se pot găsi întotdeauna soluții analitice. De aceea, s-a format treptat o atitudine ce a devenit "de bun simț": simplificarea lucrurilor prin alegerea unor modele liniare (neglijarea aspectelor neliniare ce păreau a fi doar aproximații mai fine ale fenomenului deja surprins de aspectul linear). Liniaritatea este ca un labirint în care poți să găseşti o lege, pe când neliniaritatea este ca un labirint care îşi tot schimba configurația. Cei ce intră în labirint, nu ştiu niciodată cum va arăta sau cum se va schimba drumul pe care pornesc.

Ordinea nu este un subiect, ea este un atribut al unui sistem. Indiferent dacă vorbim despre sisteme fizice sau asociații umane, sistemele sunt caracterizate simultan printr-un grad de ordine şi un grad de dezordine. Dezordinea absolută înseamnă haos şi dezintegrarea sistemului, în timp ce ordinea absolută înseamnă îngheț, absența mişcării, moarte.

Prin ordine se înțelege, în mod obişnuit, starea de echilibru a sistemului, existența unor legături şi a unor modele repetitive de interacțiune între componentele sale. Prin dezordine se înțelege tocmai ruperea echilibrelor şi a legăturilor, în vederea unei reconfigurări. Societatea umană constituie o lungă istorie de cicluri alternative ordine/dezordine, în care perioadele caracterizate prin ordine au însemnat perioade de construcție şi dezvoltare, în timp ce perioadele caracterizate prin dezordine au însemnat perioade revoluționare de creație şi naşterea unor noi idei.

Ființa umană este, sau îşi doreşte să fie, rațională; omul caută să înțeleagă lumea înconjurătoare şi singurul fel în care poate face asta este descoperirea legilor, stabilirea reperelor, cucerirea teritoriului. Omul se teme de necunoscut, iar dezordine înseamnă tocmai absența unor legi, a unui model. Nevoia de ordine este o manifestare a nevoii de securitate.

Pe de altă parte, a existat întotdeauna şi o nevoie acută de libertate, de autodeterminare. Un sistem rigid, chiar dacă oferă un grad sporit de ordine şi securitate, este respins ca limitând libertatea de mişcare. De fapt, istoria regimurilor politice este istoria căutării unui compromis între libertate şi securitate.

Aşadar, se poate afirma că nevoia de ordine derivă din nevoia de securitate, însă cele două nu sunt sinonime; securitatea înseamnă mai mult decât ordine. În primul rând, pentru că securitatea poate fi individuală, în timp ce ordinea se referă la o colectivitate; în al doilea rând, pentru că, dacă amenințările la adresa securității sunt atât interne, cât şi externe, amenințările la adresa ordinii provin din sânul colectivității. Orice amenințare la adresa ordinii publice care provine din exterior constituie o agresiune, şi implicit, un risc de securitate.

În această perioadă frământată a istoriei omenirii, când trebuie asigurat un echilibru în securitatea globală şi regională, dar şi ca urmare a apariției a tot mai multe situații de criză, cărora trebuie să li se dea un „răspuns" adecvat, apar noi provocări pentru decidenții politici, planificatorii militari, executanți, organizații internaționale, societate civilă etc. De aceea, este necesar să se pună în discuție şi concepte care nu sunt încă clarificate: relația dintre *competiție – criză – conflict.*[8]

[8] Ioan Crăciun, *Prevenirea conflictelor şi managementul crizelor*, Editura UNAp „Carol I", Bucureşti, 2006.

În primul rând, *competiția* reprezintă o formă a interacțiunii dintre persoane, grupuri, unități populaționale mari, constând din eforturile acestora de a atinge un scop ce este indivizibil. Spre deosebire de criză şi conflict, competiția nu presupune elaborarea unei strategii din partea competitorului care dorește să limiteze acțiunile celorlalți.

Pe de altă parte, *conflictul* constă într-o opoziție deschisă, o luptă între indivizi, grupuri, clase sociale, partide, comunități, state cu interese economice, politice, religioase, etnice şi rasiale divergente sau incompatibile, cu efecte disruptive asupra interacțiunii sociale.

În fine, *criza*, din punct de vedere sociologic, se poate defini ca fiind o perioadă în dinamica unui sistem în care acumularea accentuată a dificultăților şi izbucnirea conflictuală a tensiunilor fac dificilă funcționarea normală a acestuia, declanşându-se puternice presiuni spre schimbare.

Criza reprezintă manifestarea unor dificultăți temporare sau cronice ale modului de organizare a unui sistem, exprimând incapacitatea sa de a funcționa în modalitatea existentă. Ieşirea din criză se face fie prin schimbarea structurală a sistemului, fie prin importante modificări adaptative ale structurii sale[9].

Crizele sunt evenimente caracterizate prin probabilitate redusă şi consecințe importante, care amenință o organizație în scopurile ei cele mai profunde. Există un echilibru firav între acțiune şi inacțiune: acțiunea poate avea consecințe periculoase, însă produce cunoaştere, în timp ce inacțiunea este o cale sigură, dar generează confuzie. Crizele care afectează grupurile sociale diferă prin cauzele şi durata lor. Evident, din cauza multitudinii tipurilor de crize, rațiunea umană poate juca numai un rol limitat în desfăşurarea lor. Cu toate acestea, ele antrenează acțiunea umană ceea ce poate transforma micile deviații în crize majore.

[9] Cătălin Zamfir, *Criză*, În *"Dicționar de Sociologie"*, Coordonator Cătălin Zamfir şi Lazăr Vlăsceanu, Editura Babel, Bucureşti, 1998, p. 144.

CRIZA. ASPECTE TEORETICE ŞI INFLUENŢELE ACESTEIA ASUPRA STĂRII DE SECURITATE

THE CRISIS. THEORETICAL ASPECTS AND PRACTICAL INFLUENCE ON SECURITY

Marinică CAZACU*
Prefectura Ialomița

Managementul crizelor reprezintă o misiune de securitate a NATO fundamentală. Această activitate poate să includă atât măsuri militare, cât şi non-militare, care să răspundă la o amenințare națională sau internațională.

O criză poate fi de natură politică, militară sau umanitară şi poate fi cauzată de un conflict politic sau unul armat, de incidente tehnologice sau dezastre naturale. Managementul crizelor constă în existența unor mijloace diferite de răspuns în cazul acestor tipuri diferite de crize.

Multe operații de management al crizelor sunt, deseori, percepute ca fiind operații de sprijin al păcii, dar există tipuri diferite de operații de management al crizelor. Toate acestea au obiective şi mandate specifice, care trebuie cunoscute pentru a înțelege impactul, limitările şi limitele unei operații.

Crisis management is one of NATO's fundamental security tasks. It can involve military and non-military measures to respond to a threat, be it in a national or an international situation.

A crisis can be political, military or humanitarian and can be caused by political or armed conflicts, technological incidents or natural disasters. Crisis management consists of the different means of dealing with these different forms of crises.

Many crisis management operations are often loosely referred to as peacekeeping operations, but there are different types of crisis management operations. They all have specific objectives and mandates, which are important to know in order to understand the impact, limitations and contours of an operation.

Cuvinte cheie: definiția crizei, etapizarea crizei, managementul crizelor, cauzele crizelor.

Keywords: *crisis definition, stages, crisis management, crisis causes.*

* e-mail: *marinica_cazacu@yahoo.com*

Criza – aspecte teoretice

De-a lungul timpului, abordarea fenomenului "criză" a cunoscut numeroase interpretări în deplin acord cu gradul de evoluție a sistemului relațiilor internaționale şi cu aspirațiile istorice ale actorilor acestuia. Definițiile date crizei sunt diverse, în funcție de metodologia de abordare şi instrumentele specifice de analiză. Spre exemplu, în Franța, atât militarii cât şi civilii revendică prioritatea şi paternitatea acestora.

La modul general, criza desemnează o amenințare la adresa existenței organizaționale care produce o ruptură a dinamicilor şi echilibrelor anterioare, antrenează dezintegrarea sistemului respectiv cu consecințe imprevizibile.

În una dintre lucrările lui Charles Herman[1], criza se defineşte drept "o situație care amenință obiectivele cu prioritate înaltă pentru unitatea decizională, restrânge timpul disponibil pentru un răspuns, înainte ca situația să fie modificată şi, când se produce, surprinde pe membrii unității decizionale". Michael Brecher[2], arăta că o criză este o "situație caracterizată de patru condiții necesare şi suficiente, aşa cum sunt ele percepute de către decidenții de la nivelul maxim al actorilor implicați: o mutație în ambientul extern sau intern; o amenințare a valorilor de bază; o înaltă probabilitate de implicare în ostilități cu caracter preponderent militar.

Un alt autor, Barry Mc. Longlin, defineşte criza ca fiind „un eveniment, dezvăluire, acuzație sau set de probleme interne şi externe care amenință integritatea, reputația sau existența unui individ sau organizații".[3]

Dacă luăm în discuție abordarea sociologică a conceptului de criză, aceasta se defineşte ca „o perioadă în dinamica unui sistem caracterizată prin acumularea accentuată a dificultăților, izbucnirea conflictuală a tensiunilor, fapt ce face dificilă funcționarea normală, declanşându-se puternice presiuni spre schimbare".[4]

În 1974, referindu-se la situația internațională, generalul Beaufré vedea în criză „o stare de tensiune în cursul căreia există riscul maxim al unei escaladări spre un conflict armat, în care adversarul să fie împiedicat să dobândească un anumit avantaj politic sau militar; acest avantaj reprezintă deci miza crizei pentru apărător, riscul minim".[5] Fostul director al Institutului Britanic de Studii Strategice, Alastair Buchan, referindu-se la crizele

[1] Charles Herman F., *Crises in Foreign Policy. A Simulation Analysis, Indianapolis*, 1969.
[2] Michael Brecher, *Studies in crisis behavior Special Issue The Ierusalim of International Relations*, 1978.
[3] B. Longlin, *Risk and Crisis Communication*, Editura Longlin Multimedia Publishing Ltd, Ottawa, 1996.
[4] *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, Bucureşti, 1993, p. 145.
[5] Beaufré, *Deterrence and Strategy*, Centre for Defence & International Security Studies, Lancaster, 2001.

geostrategice formulează următorul enunț: „perioada conflictuală între două sau mai multe state care intervine atunci când una din părți o încolțește pe cealaltă pe un punct precis sau ce poate fi definit ca şi atunci când trebuie luată o hotărâre asupra răspunsului ce trebuie dat acestei sfidări”[6].

Analizând aceste definiții (şi nu numai), se poate aprecia faptul că există caracteristici comune tuturor crizelor, ca de exemplu:

- părțile implicate percep crizele ca pe un ansamblu de amenințări, pericole, riscuri;
- ruptura echilibrului interior specific mediului organizațional;
- existența posibilității de confruntare, inclusiv de ordin militar;
- caracterul relativ şi exclusiv absolut al crizei;
- necesitatea luării unor decizii importante;
- limitarea accesului la informații;
- prezența unei atmosfere marcată de îngrijorare;
- timpul la dispoziție extrem de limitat şi oscilații puternice ale stării de tensiune.

Indiferent de natura şi anvergura crizei, aceasta poate fi mai mult sau mai puțin previzibilă şi întotdeauna este rezultatul unei situații de tensiune. Analiza şi interpretarea acestor caracteristici comune asupra definirii crizelor orientează eforturile de cercetare spre o definire sintetică a crizei: criza este un moment de ruptură în interiorul unui sistem organizat.[7] În cazul apariției şi manifestării fenomenului de criză, factorii decizionali trebuie să-şi definească o poziție, fie în favoarea menținerii (conservării) sistemului, fie pentru transformarea (schimbarea) acestuia, în scopul reinstalării echilibrului.

Având în vedere faptul că situațiile de criză reprezintă un fenomen ce implică existența unor riscuri, atât pentru menținerea echilibrului organizațional, cât şi pentru securitatea națională şi internațională - apare cu necesitate existența unor mecanisme şi proceduri de gestionare a crizei, dar şi posibilitatea adoptării unor decizii rapide şi adecvate.

Factorii care generează crizele

Odată apărută, criza poate avea un rol activ, prin efectele produse, asupra cauzelor care au generat-o, influențându-le favorabil sau nefavorabil. Indiferent de rolul pe care îl joacă criza în raport cu cauzele care au produs-o, acestea din urmă au rolul determinant. Ştiința contemporană demonstrează faptul că între cauzele crizelor şi crizele propriu-zise există relații precise: continuitate, interdependență, corelație calitativă, autoreglare.

---

[6] Alastair Buchan, *The End of the Postwar Era: A New Balance of World Power*, Editura Weidenfeld and Nicolson, 1974.

[7] Petrişor Mandu, *Managementul crizelor*, Editura Lux Libris, Braşov, 2005.

Apariția crizelor ca fenomene sociale se poate face atât pe plan intern, cât şi pe plan internațional, în ambele situații fiind absolut necesară identificarea şi definirea factorilor care le generează şi care pot fi:

Factori interni sunt acele elemente, situații sau condiții interne care prin natura lor generează efecte destabilizatoare pentru componentele sistemului național. Din această categorie de factori pot fi scoşi în evidență următorii:

- persistența problemelor grave de natură economică, financiară şi socială, generate de prelungirea tranziției şi întârzierea reformelor structurale;
- reacțiile ineficiente ale instituțiilor statului în fața acutizării fenomenelor de criminalitate economică şi de perturbare a ordinii publice şi siguranței cetățeanului, fenomene care au efecte negative asupra coeziunii şi solidarității sociale, asupra calității vieții cetățenilor;
- posibilele evoluții negative în domeniul democratizării, respectării drepturilor omului şi al dezvoltării economice cu efecte destabilizatoare pe plan național, pe zone extinse;
- accentuarea formelor de corupție şi de administrare deficitară a resurselor publice care produc adâncirea inechităților sociale, proliferarea economiei subterane şi fenomenul de excluziune socială;
- menținerea unor surse şi cauze de potențiale conflicte sociale punctuale, de mai mică sau mai mare întindere, cu efecte asupra consumului inutil al energiei, diminuării sau întreruperii proceselor şi activităților economice propriu-zise şi asupra stării de liniște a populației;
- existența unei birocrații excesive în administrație, cu efecte asupra slăbirii coeziunii sociale şi civice şi scăderea nivelului de încredere a cetățenilor în instituțiile statului;
- nerespectarea normelor ecologice în funcționarea unor obiective industriale, producerea unor dezastre ecologice, catastrofe naturale şi procese de degradare a mediului;
- menținerea unor decalaje de dezvoltare între regiunile statului;
- menținerea la un nivel scăzut a infrastructurii informaționale şi întârzieri în realizarea acesteia la standardele impuse de dinamica globalizării;
- emigrarea specialiştilor din diferite domenii de vârf, fenomen ce afectează potențialul de dezvoltare a societății româneşti;
- existența şi funcționarea unui sistem de educație rigid şi opac care promovează criterii egalitariste de organizare şi administrare, sensibil la presiunile şi interesele individuale şi de grup.

Factorii externi sunt acele elemente, situații sau condiții externe care prin acțiunea lor favorizează apariția şi dezvoltarea crizelor interne şi internaționale (regionale, zonale, globale).

Pot fi identificați următorii factori externi:

- limitarea accesului statelor la unele resurse şi oportunități regionale importante pentru realizarea intereselor naționale;
- migrația clandestină, apariția unor fluxuri de refugiați, exodul creierelor;
- evoluții negative pe plan regional, zonal, în domeniul democratizării, respectării drepturilor omului şi al dezvoltării economice;
- proliferarea armelor de distrugere în masă, a tehnologiilor şi materialelor nucleare, a armamentelor şi mijloacelor letale neconvenționale;
- terorismul politic transnațional şi internațional, inclusiv sub formele sale biologice şi informatice;
- acțiuni de incitare la extremism, intoleranță, separatism sau xenofobie, care pot afecta statul şi promovarea valorilor democratice;
- proliferarea şi dezvoltarea rețelelor teroriste, a crimei organizate transnaționale, a traficului ilegal de persoane, droguri, armamente şi muniție, de materiale radioactive şi strategice;
- existența unor decalaje între nivelurile de dezvoltare, asigurare a securității şi gradul de stabilitate al statelor din proximitatea statului în cauză;
- atentatele la siguranța mijloacelor de transport intern şi internațional;
- acțiuni destinate în mod premeditat afectării imaginii statului în plan internațional, cu efecte asupra credibilității şi seriozității în îndeplinirea angajamentelor asumate;
- agresiunea economico-financiară;
- provocarea cu intenție a catastrofelor ecologice.

În mod evident, este tot mai dificil de făcut o disociere netă între ceea ce se petrece ca fenomen pe plan intern şi ce se întâmplă pe plan internațional, în contextul unei acțiuni conjugate a acestor factori. Globalizarea şi liberalizarea schimburilor, de la cele comerciale la cele informaționale, accentuarea interdependențelor multiple dintre aceşti factori, fac tot mai dificilă o asemenea disociere într-un mediu globalizat, în care atât factorii interni, cât şi cei externi se pot genera şi potența reciproc. Pe acest fundal, responsabilitatea statului este de a gestiona cu autoritate acțiunea factorilor de natură strict internă pentru a oferi un cadru atractiv, economico-social care să poziționeze în mod favorabil statul respectiv în mediul internațional.

Etapizarea crizelor şi managementul acestora

În funcție de domeniul în care se manifestă, starea de criză are o evoluție specifică. Criza desemnează un moment de bulversare, care este recepționat şi suportat de actorii sociali şi, de cele mai multe ori, este precedată de o perioadă preliminară în care conflictul mocneşte. În orice tip de sistem există o ordine aparentă la adăpostul căreia se realizează o anumită

mascare a principalilor indici care anunță producerea crizei (posibilitatea producerii acesteia). Din acest motiv, faza critică propriu-zisă a crizei surprinde şi detonează ordinea normală a sistemului. Situațiile de criză se pot scurta sau prelungi în funcție de modul în care managementul de sistem gestionează procesul crizei.

Etapele crizelor

În principiu, cu anumite nuanțări, majoritatea opiniilor care se referă la definirea etapelor evoluției crizelor, evidențiază trei etape şi anume: *pre-criza* (etapa preliminară), *criza efectivă* (etapa critică) şi *post-criza* (etapa de refacere).

Pre-criza (etapa preliminară) este variabilă ca durată şi poate începe în momentul când între interacțiunile obişnuite ale elementelor unui sistem apar destructurări ce constituie amenințări pentru obiectivele sistemului. În această etapă se instalează o anumită stare de vigilență managerială însoțită de o atmosferă de încărcare, tensiune şi competiții. Totodată, ies în evidență neînțelegerile, acuzațiile, problemele divergente care apar între parteneri, grupuri, state, având senzația că celălalt a pus în pericol interesele, obiectivele comune. Foarte mulți indivizi resimt etapa preliminară ca o perioadă de timp cu efecte protectoare asupra lor aflați într-un context contradictoriu, complex şi exigent. Unii speculează, în această etapă, dinamica relațiilor interne de putere, îşi exprimă adeziunea față de polul de putere dominant care-şi consolidează prestigiul şi îşi ascunde propria fragilitate. Faptul că există o supraveghere managerială de rutină, acest lucru nu limitează evoluția conflictuală, iar randamentul sistemului scade progresiv. Etapa preliminară se termină în momentul în care criza este recunoscută în mod deschis.

De la managementul organizațional şi până la conducerea statală se poate identifica, în această etapă, una din următoarele configurații posibile: tehnocratică, autocratică, represivă şi birocratică. Deoarece în lume regăsim puternice interdependențe, simultan cu o mare rigiditate managerială (politică, socială, economică etc.), nu se poate construi rapid un scenariu care să accepte diferențele vizibile între actorii sociali.

Criza efectivă (etapa critică) poate fi mai scurtă sau mai îndelungată, mai violentă sau mai calmă, aşteptată sau inopinată. În cele mai multe cazuri declanşarea crizei este anunțată de un eveniment important: dispariția unui personaj important din structura sistemului; atacarea unui stat; mediatizarea unui caz de corupție a polului de putere dominant; demisia guvernului; modificarea bruscă a discursului; scăderea drastică a valorii monedei naționale; continuarea unei situații de risc major într-un compartiment, domeniu, regiune etc.

Acest eveniment prezentat public, declanşează adevărata criză care deschide ochii celor implicați şi afectați şi anunță că falsa unitate de sistem

este prinsă într-un foc al forțelor antagoniste. Au loc o serie de mutații în cadrul sistemului, unele cu efecte disfuncționale. Din perspectivă interacționistă, putem aprecia că, atât la nivel organizațional, național, cât şi la nivel internațional, efectele acestei etape pot fi eficiente sau distructive.

În etapa critică se produc următoarele evenimente:

- la nivel organizațional, dinamica relațiilor de putere modifică rolul polilor, astfel că polul dominat nu mai recunoaşte supremația şi autoritatea polului dominant, iar acesta din urmă devine ostil, arbitrar, incoerent; de asemenea, dezagregarea relațiilor de putere ale polului dominat antrenează prăbuşiri individuale, depresiuni, alcoolism, violență şi în final excluziune socială. Tot în această etapă critică, managementul trebuie să facă față unor provocări diverse, iar în funcție de capacitatea acestuia de a gestiona conflictul, şi efectele crizei sunt diferite;
- în cazul crizelor economice, energetice sau de materii prime, financiare, au loc transformări violente în starea de normalitate a tuturor sistemelor care afectează viața cetățenilor sub toate aspectele ei (educație, venituri, locuri de muncă, sănătate etc.). Ca urmare, este nevoie ca specialiştii în domeniu să pună la dispoziția factorilor de decizie politică planuri anticriză;
- în cazul crizelor geopolitice (geostrategice), în etapa critică, prin posibilele intervenții armate, sunt puse în pericol, de regulă, valorile şi instituțiile fundamentale ale statului; unele structuri specializate în realizarea siguranței şi securității naționale sunt sau pot fi depăşite de criza creată; problemele care țin de valorile fundamentale, libertatea, democrația, identitatea națională, integritatea teritorială, suveranitatea statală sunt declarate probleme intangibile, care nu pot fi negociate, declanşează conflicte armate, cu urmări devastatoare pentru aceia care sunt angajați în conflict.

În ceea ce priveşte *post-criza (etapa de refacere,* ca urmare a faptului că, fie practicile obişnuite dintr-un sistem au fost reluate cu o anumită regularitate şi că înfruntările au încetat şi actorii implicați în criză declară ei înşişi criza depăşită, fie că organizația (sistemul) s-a dezmembrat şi se proiectează într-un orizont de aşteptare o nouă organizație, se poate aprecia că etapa critică a încetat.

În orice caz, sistemul (care se reface) mai păstrează sechelele crizei până la renaşterea acestuia, după o perioadă de inerție. Sunt şi situații în care, în etapa de refacere, va apărea un alt proiect, o nouă legitimitate în care dinamica relațiilor de putere, legând energiile într-o practică coerentă, produc o schimbare. După o criză se poate vorbi că polul de putere dominant, bazat pe principii noi, obține un minimum de adeziune şi de utilizare a energiilor în praxis. Modul în care polul dominant al sistemului este recepționat de polul dominat modelează noua situație, climatul organizațional. Ambii poli trec în

această etapă de la influențare la negocieri. Analiza evoluției situației conflictuale în cazul unei crize arată că declanşarea acesteia presupune acumularea treptată a tensiunii în timp. În acest sens, pot fi puse în evidență mai multe stadii ale situației conflictuale care se caracterizează printr-o serie de provocări cărora părțile implicate în conflict trebuie să le facă față (fig. 1).

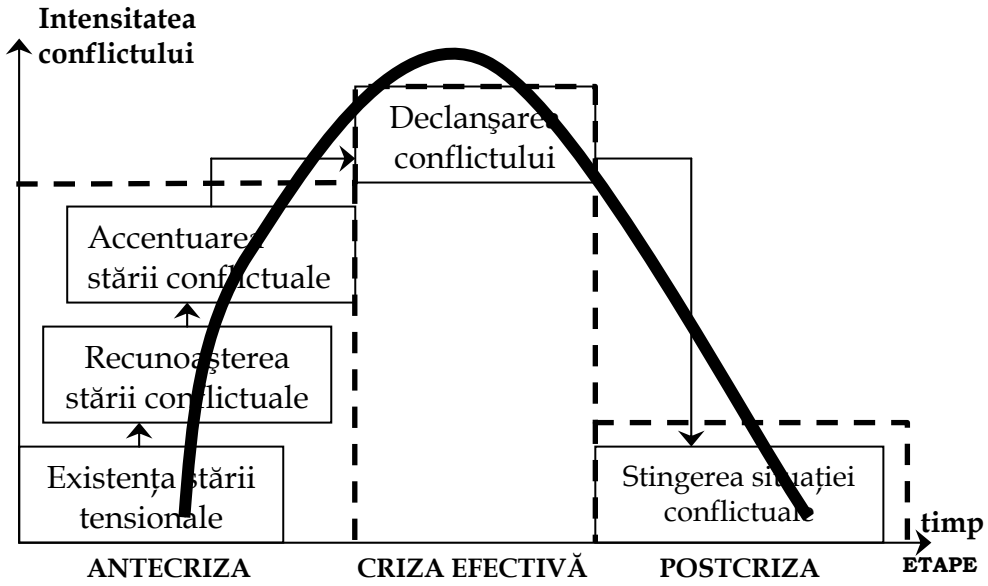

Fig. 1 *Etapele crizei*

Prin efectele ei, situația de criză dintr-un sistem pune în pericol echilibrul şi starea sistemică, în principal prin:

- diminuarea capacității de rezistență a sistemului în fața amenințărilor;
- dezangajează de la efort componentele sistemului şi afectează autoritatea şi credibilitatea managerială;
- paralizează activitatea în domeniile de bază;
- afectează interesele vitale ale indivizilor, grupurilor, națiunilor;
- produc fenomene secundare cu efecte negative pe plan economic, politic, cultural etc.;
- stimulează acțiunile distinctive ale celorlalți actori sociali care nu sunt afectați de criză în scopul promovării ilicite a propriilor interese;
- paralizează sistemele informatice şi elementele de infrastructură tehnică;
- aduc prejudicii imaginii sistemului în mediul intern şi internațional;
- uneori produc pierderi de vieți omeneşti şi pagube materiale importante.

În scopul limitării acestor efecte ale crizelor, omenirea a încercat, mai ales în perioada „războiului rece", să construiască sisteme de management mai întâi în zona strictă a problemelor securității externe, cu pondere pe apărarea națională.

Caracteristicile crizelor

În urma analizei amănunțite a mai multor tipuri de crize, au reieşit o serie de caracteristici comune tuturor crizelor, care permit diagnosticarea lor. În principiu, acestea sunt:

- *complexitatea, intensitatea şi severitatea crizei.* Această caracteristică exprimă multitudinea aspectelor, nivelul de violență, gravitatea şi urgența unei amenințări la adresa valorilor, obiectivelor sau a intereselor fundamentale;
- *dimensiunea subiectivă asociată cu sentimentul de amenințare* la adresa actorilor sociali care îşi pierd dominația asupra propriilor acțiuni şi subordonați. Unii actori sociali intră în panică, alții joacă totul pe o carte în calitate de eroi;
- *ruptura unităților şi dinamicilor* în care se recunosc şi funcționează actorii sociali. La început are loc o ruptură structurală (unitățile sunt fracturate, se dizolvă sau explodează), apoi o ruptură a echilibrelor care asigurau coexistența şi schimburile funcționale şi, în final, o ruptură de sens (pierderea coerenței), moment în care modurile de simbolizare pe care le oferă organizația devin inoperante. Nu mai sunt posibile adeziunea, autonomia, legitimitatea, perspectiva;
- *înfruntarea forțelor antagoniste fără mediere.* Ies la suprafață contradicțiile din sistem, iar energiile sunt cu atât mai puternice cu cât fuseseră mai multă vreme nerecunoscute (ascunse). Cadrul necesar unei posibile negocieri nemaifiind asigurat, violența triumfă în dezechilibru şi stabilitatea forțelor eliberate. Indivizi şi colective stăpânite de reprezentări negative, lovite de sentimentul apropierii unei rupturi imediate, sunt cuprinse de frică. Din această perspectivă, a înfruntării forțelor antagoniste, al succesiunii evenimentelor care se derulează ca un caleidoscop (prin învârtire şi ciocnire) criza reînvie o experiență uluitoare. Este ceea ce numim o stare de uluire imaginară legată de pierderea reperelor, de ştergerea simbolicului şi de rătăcirea pe un real devenit indescifrabil;
- *nehotărârea*. Subiectul social colectiv sau individual se simte dezorientat şi lipsit de resurse, el intră în criză din incapacitatea de a hotărî, de a stăpâni problemele. Are sentimentul că orice alegere de acțiune prezintă un grad accentuat de risc, de dezintegrare;
- *propagarea.* Criza poate porni de la un punct care nu pare a fi atât de important, dar atinge în timp, aproape întregul sistem. De obicei, toate

contradicțiile ansamblului drenează către zona unui compartiment (serviciu) „bolnav", iar apoi se propagă în celelalte. După cum se vede, este greu de apreciat în ce măsură criza este un sfârşit sau un nou început. La ieşirea din criză, nu toți actorii vor avea aceleaşi perspective; plini de proiecte, unii se vor întoarce la obişnuințele lor, alții vor face compromisuri pentru a-şi menține investițiile.

De asemenea, analizând fenomenul de criză, şi alți autori exprimă opinia că orice criză, de orice natură ar fi aceasta, are unele elemente *caracteristice comune*, opinie pe care o îmbrățişăm, precum[8]:

- *amenințarea*: existența unei amenințări este factorul de declanşare a unei crize; trebuie specificat faptul că amenințarea trebuie să fie credibilă;
- *urgența:* amenințarea trebuie să fie suficient de mare pentru a crea o situație de urgență părții (părților) amenințate;
- *surprinderea*: existența amenințării trebuie să constituie o surpriză; în general, doar amenințările neanticipate se transformă într-o criză;
- *presiunea trimpului*: dacă amenințarea nu este anticipată, nu există un plan privitor la modul de răspuns la criză, acesta trebuind să fie dat într-o perioadă de timp relativ scurtă;
- *incertitudinea*: având în vedere dependența unei crize de interacțiunile complexe dintre antagonişti, ale căror motive şi atitudini sunt dificil de descifrat, dezvoltarea acesteia este incertă;
- *Intensitatea mărită*: orice criză îşi măreşte intensitatea de manifestare, odată cu trecerea timpului.

[8] Col. dr. Dănuț Manta, *NATO în operații post-conflict de stabilizare şi reconstrucție*, Editura U.N.Ap „Carol I", Bucureşti, 2007.

STEREOTIPURI ETNICE ŞI ETNOIMAGINI

ETHNICAL IMAGES AND STEREOTYPES

Lect.univ.drd. Ioana FEODOT*
Ministerul Administrației şi Internelor

Stereotipurile sunt văzute ca fiind cazuri speciale ale expectanțelor şi cunoaşterii sociale; ele implică nu doar descrieri, ci şi o evaluare în termenii unui absolutism cultural, o preconcepție a cauzalității şi esențialism psihologic.

Stereotypes are seen as special cases of expectancy and social knowledge; they involve not only descriptions, but also an evaluation in the terms of a cultural absolutism, a preconception of causality and psychological essentialism.

Cuvinte cheie: stereotipuri, imagini etnice, reprezentare socială, absolutism cultural, psihologie.
Keywords: *stereotypes, ethnical images, social representation, cultural absolutism, psychology.*

Abordările clasice ale stereotipurilor, realizate din perspectivă motivațională şi comportamentală, au evidențiat cu precădere erorile de percepție şi de relaționare socială pe care aceste imagini etnice simplificate le favorizează. Psihologia socială cognitivă reformulează problematica stereotipurilor în termenii proceselor de judecare a socialului şi de tratament cognitiv specific al acestei informații. Astfel, stereotipurile sunt văzute ca fiind cazuri speciale ale expectanțelor şi cunoaşterii sociale; ele implică nu doar descrieri, ci şi o evaluare în termenii unui absolutism cultural, o preconcepție a cauzalității şi esențialism psihologic.

Acest mod de a privi lucrurile a deschis calea încadrării stereotipurilor printre *formele naturale şi spontane ale categorizării* – ca structuri cognitive primare de abordare a noutății şi diversității umane, stereotipurile se justifică prin funcția lor adaptativă, de orientare inițială a intercunoaşterii celuilalt în diversele ipostaze ale vieții sociale. Ele uşurează procesarea informației, permițând observatorului să utilizeze cunoştințele stocate anterior într-o

* e-mail: *satre_cosmin@yahoo.com*

manieră combinată sau în locul celor recente; când se pune întrebarea „de ce" stereotipurile intervin într-un fel sau altul, iar răspunsul poate fi găsit, cel mai adesea, în noțiunea de *funcționare dependentă de context* (altfel spus, ele apar în diferite contexte pentru a îndeplini funcții specifice cerute de aceste contexte).

Când etichetele categoriale sunt activate, stereotipurile (trăsături care sunt legate de etichetele categoriale în memoria semantică) sunt şi ele activate - o primă consecință a acestei activări este că informația legată de stereotipuri este procesată într-o manieră mai rapidă şi eficientă.

În psihologia cognitivă (pentru care stereotipurile sunt mecanisme mentale de economisire a energiei), explicația acestui fapt este dată de cele două strategii de procesare a informației: top-down (domină informația anterioară) şi bottom-up (se bazează pe informația nouă, pe datele observate) – stereotipurile favorizează strategiile de tip top-down, care lasă în umbră, într-o mare măsură, noile informații. Sterotipurile sunt, de asemenea, văzute ca prototipuri, scheme care descriu în general categoriile sociale – ele vor facilita procesarea de tip top-down a informației şi vor umple golurile de informație reală despre ținta socială.

Stereotipurile etnice cu ajutorul cărora se abordează problema reprezentării sociale a identității naționale a unui popor (care influențează atât autoimaginea, cât şi heteroimaginea) au fost în centrul preocupărilor cercetătorilor în a doua parte a secolului trecut. Pentru țara noastră, cercetările efectuate de Septimiu Chelcea în 1988 şi 1993 sunt de referință. Deşi etnoimaginile sunt extrem de stabile, stereotipurile variază totuşi în funcție de contextul social şi istoric.

Pe de altă parte, cercetări mai recente au ajuns la concluzia că între planuri de generalitate şi globalitate diferite, valoarea prognostică a auto-etnoimaginilor este relativă, chiar în cazul unui "diagnostic" corect. Este pusă în discuție astfel una dintre concluziile psihologiei empirice (şi ale simțului comun de altfel) care postulează posibilitatea de a "reconstrui" pe baza unui fragment ("conduita religioasă", "practicile educative", "folclorul", "viața politică") un întreg univers etnopsihic, în fapt stereotipizându-l. Contextualizarea dicursivă se împleteşte cu cea socială. "Reprezentările sociale sunt alimentate din context, în primul rând prin natura condițiilor ce produc discursul şi înlesnesc formularea de idei, descoperirea unor teorii. Discursul este totdeauna situat în timp şi spațiu, presupune raportări concrete, interacțiuni. În al doilea rând el este alimentat de câmpul ideologic, de locul ocupat de individ sau grup în sistemul social".

Cercetările realizate de Septimiu Chelcea, în 1993, au evidențiat faptul că şase dintre calitățile psihomorale autoatribuite cel mai frecvent românilor la cercetarea din 1988 se regăsesc tot printre primele zece caracteristici

pozitive (cinstea, hărnicia, ospitalitatea, patriotismul, munca, omenia), în timp ce alte caracteristici menționate în ancheta din 1988 nu mai apar în stereotipul etnic pozitiv în 1993 (vitejie, curaj, devotament față de patrie şi popor, corectitudine).

Primele zece calități psihomorale atribuite în 1993 sunt: ospitalitatea; hărnicia; omenia; munca; inteligența; cinstea; patriotismul; prietenia; răbdarea; buni gospodari. De reținut pentru domeniul militar este că o parte dintre termenii de forță utilizați în comunicarea internă şi externă a instituției militare (vitejie, curaj, devotament față de patrie şi popor, corectitudine) nu mai au asociată aceeaşi putere în reprezentările sociale ale românilor. Nu ar fi lipsită de interes studierea posibilității şi oportunității folosirii mai frecvente, în discursul instituției militare, a unor termeni situați la periferia structurii reprezentărilor sociale asociate acestor valori.

Identitatea, odată câştigată şi codificată, devine normativă şi chiar represivă. Ea se manifestă ca un fenomen majoritar, unificator, securizant, ce tinde să elimine din câmpul său toate elementele perturbatoare - identitatea colectivă este expresia, într-un timp sau spațiu dat, a unei majorități unificatoare şi aparent stabile. Psihologia socială, antropologia, istoria mentalităților, sociologia converg în a susține că orientările de valoare şi structura sistemului axiologic – ca nivel profund al atitudinilor şi comportamentelor – sunt elemente esențiale în cristalizarea şi exprimarea structurilor psihice, individuale sau colective.

În spatele unor mari asemănări formale se ascund, în fond, elemente de dinamică axiologică semnificative - preferința pentru o aceeaşi valoare sau categorie axiologică în momente istorice diferite poate, în fapt, să însemne lucruri sensibil diferite. Dacă pentru Evul Mediu patriotismul însemna "ataşament şi raportare la credință, față de domn şi față de patrie – ca moşie (pământ stăpânit) şi bunuri", pentru a doua jumătate a secolului al XVII-lea şi prima jumătate a secolului al XVIII-lea se constată schimbări de ierarhie: pe locul al doilea, în locul domnului, trece dragostea de țară, iar pe locul patru apare dragostea de neam, de oamenii țării".

Din punctul de vedere al "mentalităților" (privite aici în sensul de valori sociale), spațiul românesc este definit de trei mari categorii de tendințe. Prima axă este definită de orientarea către modernitate ca opus al tradiționalismului. Cea de-a doua este dată de tendința spre postmodernitate. A treia este constituită de orientarea culturală participativă. În ciuda secularizării practicii religioase, România prezintă unul dintre nivele cele mai ridicate ale credinței în explicația pe care religia o aduce vieții sociale, un nivel comparabil – dintre țările europene – doar cu Polonia şi cu Malta. Pe ansamblul continentului, credința în puterea explicativă a religiei descreşte de la țările ortodoxe către cele catolice şi apoi spre cele protestante.

Românii tind să fie mai puțin dispuşi să îşi asume riscuri, în comparație cu alți europeni, declarându-se mai precauți atunci când este vorba de a face schimbări. Credința că, dincolo de orice, îşi pot influența destinul plasează românii la acelaşi nivel cu țările vestice şi este semnificativ mai puternică decât în orice altă țară ex-comunistă, exceptând Cehia, Croația şi Slovenia. Din punctul de vedere al orientărilor postmoderne, acestea au o incidență accidentală, determinată mai ales de fenomene de contagiune şi imitație la contactul cu cultura vestică.

România tinde să fie mai intolerantă în ce priveşte diferențele etnice, rasiale, de preferință sexuală etc. decât toate celelalte țări europene. În general, locuitorii țărilor foste comuniste acceptă în mai mică măsură diferențele identitare, însă România este cea mai normativă, în apropierea ei plasându-se doar Lituania şi Ucraina.

Comparativ cu vestul Europei, locuitorii României sunt mai puțin orientați spre satisfacerea nevoilor superioare, fiind caracterizați mai degrabă de materialism. Doar Bulgaria şi țările ex-sovietice slave (Rusia, Ucraina, Belarus) se plasează pe poziții similare. Participarea la viața socială şi politică înregistrează şi ea cote mai reduse.

Globalizarea şi destrămarea modelului modernității vestice, în trecerea sa către postmodernitate imprimă însă tensiuni asupra spațiului valoric românesc contemporan.

Există cercetări recente realizate pentru analizarea unor dimensini bazale ale specificității naționale, dimensiuni teoretizate de-a lungul ultimelor două secole. Spre exemplu, Daniel Barbu subliniază un aspect important al unicității noastre şi anume „politica iertării". Cu rare excepții de comportament implacabil, tendința românilor de a căuta să li se facă cu orice preț dreptate a fost din totdeauna firavă, poate şi din cauza unei atavice neîncrederi în valoarea finală a justiției practicate de oameni. Nu trebuie însă uitat că, la români, codurile de legi au apărut abia în secolul al XVII-lea, iar justiția a fost văzută nu ca o instituție impersonală, oarbă şi nepărtinitoare, ci mai mult ca un instrument de voință personală în mâinile celor aflați la un moment dat în scaunul puterii. Acomodarea cu răul mai mic de teama răului mai mare, împăcarea părților, despăgubirea amiabilă, uitarea, ştergerea cu buretele au fost, în psihologia românului, căi de acțiune preferate soluțiilor implacabile.

Această atitudine de evitare a pronunțărilor ireversibile se regăseşte şi azi la nivel popular în poziția românilor care au fost confruntați într-un sondaj recent cu o întrebare de mare încărcătură morală, ce reflectă tocmai percepția publică a distincției dintre bine şi rău. Întrebarea chestionarului era: „Ce personalitate din istoria României a făcut cel mai mare rău pentru țara noastră?". Semnificativ, în sondajul din primăvara anului 2005, aproape 40%

dintre cei chestionați au preferat să nu răspundă acestei întrebări sau au răspuns cu „nu ştiu”; dintre cei care s-au pronunțat, peste 24% consideră că Nicolae Ceauşescu a făcut „cel mai mare rău României”, dar, în contrapondere, 13,2% dintre cei care au răspuns consideră că, indiferent de scăderile lui, Nicolae Ceauşescu a făcut „cel mai mare bine țării”.

Ilie Bădescu apreciază că trăsăturile specifice ale românilor îşi au sorgintea în “substratul sufletesc”, “profundamente creştin”. El subliniază faptul că încrederea în “bunătatea de substrat a omenirii” l-a făcut pe român ospitalier şi i-a conferit un “deficit de agresivitate” care îi descurajează “orice încordare agresivă, de ripostă”, atitudine care dovedeşte un “coeficient de aşteptare încrezătoare”, că omul nu poate fi tot timpul rău, că poate deveni bun, aşa cum este el. “Este celebra aşteptare românească, pe care n-o înțeleg străinii, pe care o răstălmăcesc socotind-o când prostie, când laşitate (nebărbăție), când tolerantă la rău. În fapt, este paradigmatica aşteptare încrezătoare creştină, ştiința fenomenologică a binelui categorial, paradisiac, transfinit, care cuprinde pe toți în aceeaşi ogradă a lui Dumnezeu”.

Revenind la cercetările de pionierat în domeniu, nu se poate să nu observăm cât de actuale sunt unele dintre tuşele portretului românilor realizat de Constantin Rădulescu Motru:

- avem tendința de a ne forma convingerile pe baza “zvonului public”, de a ne alinia în mod necritic la ce zice lumea sau grupul din care face parte;
- românul izolat este o pradă sigură pentru cei care vor să profite de el; el este blând şi supus, însă când simte sprijinul colegului, adică este în grup, îşi schimbă atitudinea, poate fi chiar agresiv;
- este naționalist în vorbe şi mai puțin în fapte;
- sub acțiunea mulțimii românul se apucă de orice, dar când este să execute prin o faptă individuală lucrul de care s-a apucat, atunci se lasă foarte uşor;
- este pasionat de politică, însă de partea demagogică, îndrumătoare (fiecare spune ce ar trebui şi ce ar face el);
- atunci când este consumator este individualist, dar ca producător de bunuri aşteaptă să vadă ce fac alții ca să înceapă şi el, lipsindu-i inițiativa;
- România este plină de “oameni mari”, gata să ajute (dar fără să o facă) şi să îndrume neamul.

Cercetările recente au confirmat faptul că schimbările de substanță în caracterologia etnică, dacă apar, sunt apanajul duratelor temporale lungi şi, cu mult mai puțin, chestiuni de etapă. Chiar dacă acest gen de modificări încep

să se structureze sub influența unor puternici determinanți existențiali – modificări ale teritorialității (1859, 1878, 1918), ale statului juridic internațional (1877), ale regimului social-politic (1945), ca şi ale traversării unor perioade de anomie şi beligeranță (1916-1919; 1941-1945) reflectarea lor la nivelul autoetnoimaginilor nu este sincronă. Există, am putea spune, o anume atemporalitate a acestui gen de imagini.

BIBLIOGRAFIE

Ilie Bădescu, *Teoria latențelor*, Editura ISOGEP-EUXIN, Bucureşti, 1997.

Daniel Barbu, *Firea românilor*, Editura Nemira, Bucureşti, 2004.

Septimiu Chelcea, *Reprezentarea socială a identității naționale a românilor*, în Revista de Sociologie Românească nr.2-3, 1994.

LIMBĂ, MULTICULTURALISM ŞI CETĂȚENIE

LANGUAGE, MULTICULTURALISM AND CITIZENSHIP

Lect.univ.drd. Ioana FEODOT*
Ministerul Administrației şi Internelor

Conceptul de multiculturalitate se referă preponderent la situația în care o varietate de culturi există în interiorul aceleiaşi societăți. Multiculturalismul sau pluralismul cultural este o politică care pune în evidență caracteristicile singulare ale diferitelor culturi ale lumii.

The multiculturalism concept generally refers to the situation in which a variety of cultures exist within the same society. Mmuliculturalism or cultural pluralism is a policy which underlines the singular characteristics of different cultures in the world.

Cuvinte cheie: multiculturalism, pluralism, ideologie, diversitate, cetățenie.
Keywords: *multiculturalism, pluralism, ideology, diversity, citizenship.*

Multiplicitatea culturilor a caracterizat nu numai Lumea veche, Europa şi Asia. Fenomenul s-a răspândit şi în Lumea nouă (America de Nord şi de Sud, Australia, Noua Zeelandă), după care a cunoscut o nouă amploare în urma imigrărilor masive. Conceptul de multiculturalitate se referă preponderent la situația în care o varietate de culturi există în interiorul aceleiaşi societăți. La baza lui se află modalitatea tradițională de înțelegere a culturii, prin urmare conceptul are în vedere existența unor culturi diferențiate clar, omogene în sine, care sunt în situația de a conviețui în interiorul aceleiaşi comunități statale.

O problemă importantă în dezbaterile legate de organizarea şi legitimitatea statelor naționale moderne o constituie ceea ce Brian Bullivant a numit în 1981 „dilema pluralistă”[1]. Aceasta constă în încercarea de a

* e-mail: *satre_cosmin@yahoo.com*

[1] Brian Bullivant, *The Pluralist Dilemma in Education: Six case Studies*, Allen &Unwin, Sydney, 1981.

reconcilia pretențiile politice diverse ale unor grupări şi indivizi dintr-o societate pluralistă din cadrul statului, cu cerințele de unitate şi coeziune ale statului național, forțe sociale şi culturale care acționează ca tendințe centrifuge şi centripete. Dificultatea constă în a reconcilia coeziunea socială cu recunoaşterea şi încorporarea diversității etnice, culturale şi lingvistice în cadrul statului național.

Multiculturalismul sau pluralismul cultural este o politică, ce pune în evidență caracteristicile singulare ale diferitelor culturi ale lumii, în special în modul în care acestea relaționează între ele în cadrul unei națiuni şi în special în cadrul națiunilor care primesc imigranți în număr mare. Pe aceste premise se abordează problemele civice: minorități, popoare indigene, femei, copii, tineret, mediu, dezvoltare, considerate în lumina aportului culturilor, dar şi al riscurilor posibile, cum ar fi xenofobia, rasismul, fanatismul, inechitățile sociale. Retorica referitoare la multiculturalism face apel la noțiuni precum construirea identităților, dezvoltarea competențelor de comunicare, cultivarea toleranței.

Conceptul de multiculturalism, ca politică culturală, a fost folosit pentru prima dată în 1957, cu referire la Elveția. Apoi locuitorii din partea de vest a Canadei l-au folosit pentru a protesta împotriva ambițiilor hegemonice permanente ale anglofonilor şi francofonilor asupra părții centrale a Canadei. Termenul a fost pus în circulație în 1965, în raportul Comisiei Regale Canadiene de Bilingvism şi Biculturalism, pentru a desemna noua abordare care urma să înlocuiască politica biculturală bazată pe grupurile englez şi francez, care definiseră diversitatea etnică a societății canadiene timp de peste un secol. Astfel, s-a născut o politică guvernamentală federală de multiculturalism şi bilingualism, care a avut drept rezultat adoptarea unei noi Constituții, a unei carte a drepturilor şi organizarea unui referendum în problema separării. Conceptul a fost apoi preluat în Australia într-o declarație din anul 1973, intitulată *O societate multiculturală pentru viitor*[2]. În alte zone, deşi multiculturalismul nu a fost adoptat oficial ca politică națională, la diferite niveluri sub-naționale sau nonguvernamentale se utilizează politici şi abordări multiculturale ale problemelor diversității etnice şi culturale. Criticile aduse acestui concept au în vedere faptul că, în ciuda pretențiilor de creare a unor oportunități pentru înțelegere şi toleranță şi a dorinței de evitare sau de management a conflictelor şi crizelor, premisa inițială de definire a culturii face ca eforturile de transcendere a barierelor separatoare să fie dificile. După cum arată experiența cotidiană, conceptul de multiculturalitate acceptă şi chiar perpetuează aceste bariere. Conceptul de multiculturalitate nu reuşeşte să

[2] S. Castles, *Australian Multiculturalism: Social Policy and Identity in a Changing Society* în G. Freeman & J. Jupp (eds), *Nations of Immigrants: Australia, The United States and International Migration,* Melbourne, Oxford University Press, 1992, pp.184-201.

rezolve problemele care se ivesc în coexistența unor culturi ca sfere clar diferențiate şi există pericolul ca premisele tradiționale să accetueze tendințele regresive, ceea ce în final poate duce la şovinism şi fundamentalism cultural.

Referirile la "multiculturalism" pot avea trei conotații diferite: descriptiv-demografică, normativ-ideologică şi programatic-politică. În accepțiunea sa descriptiv-demografică, termenul se referă la existența unor segmente de populație în cadrul unei societăți diverse din punct de vedere lingvistic, cultural şi etnic. Termenul indică faptul că această diversitate are o semnificație socială – în primul rând datorită diferențelor culturale percepute.

Aspectele normativ-ideologice ale termenului sunt cele care generează dezbaterile cele mai aprinse, deoarece ele constituie o platformă de acțiune politică. În plus, implementarea programelor şi politicilor multiculturale explicite este destul de limitată. Ele se axează în special pe gestionarea şi organizarea reacțiilor guvernamentale la diversitatea etnică. În termeni simplificați, alternativele sunt amplasate pe un continuu, de la asimilare la forme extreme de diferențiere ca excluderea, apartheidul, purificarea etnică şi genocidul. În timp ce asimilarea consideră semnificația diferențelor etnice şi culturale drept tranzitorie, ele fiind în final şterse ca urmare a încorporării politice, sociale şi culturale depline a grupurilor minoritare în cadrul națiunii, diferențialismul nu consideră că o astfel de încorporare este posibilă. Diferențialismul externalizează diferența care devine un criteriu de excludere. Ca alternativă la asimilare şi diferențialism, multiculturalismul este o formă de gestionare a diferenței prin perpetuarea diversității etnice şi asigurarea drepturilor indivizilor de a-şi păstra cultura, însoțite de accesul la valorile împărtăşite care predomină în societate şi aderarea la principiile constituționale. Prin recunoaşterea drepturilor indivizilor şi grupurilor şi asigurarea accesului lor echitabil la societate, susținătorii multiculturalismului afirmă că această politică este în folosul atât al indivizilor cât şi al societății, deoarece reduce riscul conflictelor sociale datorate inechității sociale. În Australia este larg răspândită teoria că diversitatea culturală reprezintă o resursă națională importantă pentru relațiile externe economice, politice şi culturale. Această concepție corespunde unei definiții a „multiculturalismului" "conform căreia este „benefic pentru o societate să cuprindă mai mult de o cultură"[3].

A treia accepțiune, politico-programatică, a termenului se referă la politicile specifice promovate pentru a gestiona diversitatea etnică. Examinarea politicilor multiculturale relevă faptul că ele pot avea obiective foarte generale, pe care, în ansamblu, le împătăşesc, dar modalitățile practice de realizare a acestor politici variază extrem de mult între state sau se schimbă în timp în cadrul aceluiaşi stat.

[3] Macquarie, *The Macquarie Dictionary*, Dee Why Australia, Macquarie Library, 1985, p. 1125.

Ca politică sistematică şi cuprinzătoare față de diversitatea culturală şi etnică, având componente educaționale, lingvistice, sociale şi economice şi mecanisme instituționale specifice, multiculturalismul este promovat în Statele Unite, Australia, Canada şi alte țări care s-au confruntat cu problema recunoaşterii pluralității, fără ca statul să-şi piardă integritatea. Imigrația, populații foste coloniale, azilanții au determinat o redefinire a identității şi o nouă înțelegere a ceea ce înseamnă apartenența şi ataşamentul colectiv. În aceste țări, naționalismul etnic şi cultural a fost treptat înlocuit cu naționalismul civic, politic şi juridic. Identitatea politică şi juridică (cetățenia) a anulat semnificația identității etnice şi culturale, statul bazându-se pe comunitatea cetățenilor săi, originea sau naționalitatea acestora fiind caracteristici secundare[4]. Rivalitățile etnice nu au condus la naționalisme etnice deoarece raportul cu teritoriul nu are o bază etnică, ci una juridică, şi în felul acesta nu există baze teritoriale pentru grupurile etnice. Etniile constitutive au o putere mai largă asupra vieții sociale şi culturale proprii, ele fiind încurajate să-şi conserve moştenirea culturală, fie prin aranjamente federale, fie pe baza unor vechi tradiții şi obiceiuri, însă identitatea națiunii ca un întreg este exprimată printr-un stat național, prin legile sale, cultura publică şi miturile fondatoare. Elementele sociale, culturale şi juridice printre care se numără devotamentul față de un mod democratic de viață, de Constituție şi drepturile omului, toleranța reciprocă, constituie cadrul care unifică mozaicul demografic şi cultural. Modelul multiculturalității nu admite compromisuri în sfera culturii publice, în învățământ, limba de stat, instituțiile şi religia de stat, administrație etc. În sfera comunitară însă sunt admise limbile vernaculare, diverse religii şi obiceiuri, cu condiția ca acestea să nu intre în contradicție cu legile şi instituțiile statului.

BIBLIOGRAFIE

Bullivant Brian, *The Pluralist Dilemma in Education: Six case Studies*, Allen &Unwin, Sydney, 1981.

Castles S, *Australian Multiculturalism: Social Policy and Identity in a Changing Society* în G. Freeman & J. în Grigore Georgiu, *Națiune, cultură identitate*, Bucureşti, Editura Diogene, 1997.

Jupp (eds), *Nations of Immigrants: Australia, The United States and International Migration*, Melbourne, Oxford University Press, 1992.

Macquarie, *The Macquarie Dictionary*, Dee Why Australia, Macquarie Library, 1985.

[4] Grigore Georgiu, *Națiune, cultură, identitate*, Bucureşti, Editura Diogene, 1997, p. 243.

MANIFESTAREA AGRESIUNILOR SIMBOLICE ÎN PROCESELE MIGRATORII

SYMBOLIC AGGRESSION IN THE FIELD OF MIGRATION

Lect.univ.drd. Ioana FEODOT*
Ministerul Administrației şi Internelor

Multe dintre statele membre ale Uniunii Europene se confruntă cu o creştere semnificativă a numărului cererilor de azil. De asemenea, tendințele recente au relevat sosirea unui număr important de solicitanți de azil în Republica Cehă, în Republica Slovacă şi, într-o mai mică măsură, în Ungaria.

Many of EU's member states confront with a significant growth of the number of asylum requests. Also, the recent tendencies have revealed the arrival of an important number of asylum seekers in the Czech Republic, in the Slovak Republic and, in a less significant number, in Hungary.

Cuvinte cheie: : migrare, agresiune simbolică, azil, estimări, legislații.
Keywords: *migration, symbolic aggression, asylum, estimations, legislations.*

Multe dintre statele membre ale Uniunii Europene se confruntă cu o creştere semnificativă a numărului cererilor de azil. De asemenea, tendințele recente au relevat sosirea unui număr important de solicitanți de azil în Republica Cehă, în Republica Slovacă şi, într-o mai mică măsură, în Ungaria. Un alt fenomen care a luat amploare, şi devine din ce în ce mai îngrijorător, este sosirea minorilor neînsoțiți de părinți, tutori sau alte persoane care îi au în îngrijire.

Doar câteva state europene pot furniza date cu privire la minorii neînsoțiți, iar modalitățile şi metodele pe care le utilizează în calculul acestora diferă de la un stat la altul. Mai mult decât atât, traficul de persoane şi dispariția frecventă a copiilor din centrele de plasament fac această problemă greu de depistat şi de dovedit, într-o anumită măsură. Statisticile elaborate în

* e-mail: *satre_cosmin@yahoo.com*

domeniu atestă existența a cel puțin 100.000 de minori neînsoțiți doar în Europa de vest şi numai o mică parte dintre aceştia au depus o cerere de azil.

Estimările Înaltului Comisariat pentru Refugiați din cadrul Organizației Națiunilor Unite, pentru 15 state ale Europei, arată că numărul minorilor solicitanți de azil din aceste țări a crescut de la 12.100, în anul 1998, la 16.100, în anul 2000. Proporția lor în cadrul numărului total al solicitanților de azil a crescut, în medie, de la 3 la 4%.

În Olanda, numărul cererilor depuse de minorii neînsoțiți a crescut cu 34% în anul 1999, iar în Ungaria aproape s-a dublat. Olanda, unde 15% din totalul solicitărilor de azil (6.700 în anul 2000) au fost depuse de minori, este o țară de destinație mult mai populară decât alte două principale țări gazdă, Marea Britanie (2.750) şi Ungaria (1.200). Fluxurile de imigranți care sosesc în Olanda vin, în principal, din China (67%). Cu toate acestea, chinezii nu reprezintă decât 3% din totalul solicitanților de azil din Olanda, în timp ce în Marea Britanie ei sunt autorii a 5% din totalul cererilor. Această cifră indică faptul că tendințele migratoare ale minorilor neînsoțiți sunt în, mod cert, diferite de tendințele generale ale fluxurilor de solicitanți de azil.

Şi în alte țări, statisticile disponibile pe această temă arată, de asemenea, că numărul minorilor sosiți nu este deloc neglijabil. Conform datelor deținute, numărul tinerilor sosiți neînsoțiți în Statele Unite (cei mai mulți dintre ei provenind din China, Guatemala, Mexic, Honduras şi Salvador) s-a mărit cu peste 50% în ultimii ani. Aproape o treime dintre aceştia sunt ținuți în centre securizate. În anul 2001, Canada nu înregistra decât puține cereri de azil din partea copiilor neînsoțiți (671), originari mai ales din China şi din Sri Lanka, dar cifra lor a continuat să crească semnificativ în ultimii ani. Australia raportează că numărul minorilor neînsoțiți care au sosit pe teritoriul său s-a diminuat simțitor în anii '90, dar a crescut cu regularitate în ultima perioadă. Cei mai mulți dintre aceştia sunt băieți originari din Afganistan.

Pe lângă faptul că provoacă o mare suferință umanitară, acest fenomen creează probleme concrete țărilor gazdă în ceea ce priveşte adaptarea legislației şi înființarea de noi centre de plasament. Atunci când reîntoarcerea în țara de origine nu poate fi luată în calcul, integrarea acestor copii în societatea țării gazdă necesită modalități de abordare şi resurse specifice.

Autoritățile mai multor state membre ale OCDE au adoptat o serie de măsuri care vizează descurajarea solicitanților de azil ale căror motive nu sunt întemeiate, accelerarea procedurii de soluționare a dosarelor depuse şi repartizarea în teritoriu, într-o manieră cât mai echilibrată, a centrelor de găzduire a solicitanților de azil.

Concomitent cu acțiunile elaborate în unele state, în Marea Britanie au fost adoptate mai multe măsuri în cadrul Legii privind naționalitatea,

imigrația şi azilul (Nationality Immigration and Asylum Act), promulgată în anul 2002. Această lege stabileşte mult mai clar care sunt obligațiile solicitanților de azil, pe de o parte, pentru ca dosarul lor să facă obiectul unei examinări cât mai rapide şi, pe de altă parte, pentru a reduce termenele privind procedurile de apel. Ca şi în alte țări membre, această lege recunoaşte că cererile de azil, provenind de la cetățeni ai statelor candidate la aderarea la Uniunea Europeană, nu sunt tocmai fondate. De altfel, solicitanții de azil care nu şi-au depus cererea de azil în cel mai scurt timp de la intrarea lor pe teritoriul țării în cauză vor întâmpina mult mai multe dificultăți pentru a li se aproba examinarea dosarului.

Şi în Islanda au fost puse în aplicare, în ultimii ani, măsuri de suplimentare a efectivelor serviciului public, însărcinat cu examinarea cererilor de azil. Acest organism este constituit din 650 de funcționari. La rândul său, administrația islandeză şi-a stabilit ca obiectiv permanent soluționarea într-un termen cât mai scurt a dosarelor depuse de solicitanții de azil.

În Spania, legislația din anul 2001 prevede posibilitatea expulzării imediate a străinilor care sunt prinşi pe teritoriul țării şi a căror situație nu este legală. De asemenea, în actele normative existente se precizează că permisul de şedere permanentă nu poate fi obținut decât după minim 5 ani de şedere legală şi vechime în muncă. Înăsprirea sancțiunilor prevăzute de legislația în domeniu îi priveşte cu precădere pe angajatori. Lupta împotriva imigrației clandestine constituie obiectul multor legi noi şi în țările Europei centrale şi de est. Aceste legi vizează în mod deosebit sancțiunile îndreptate împotriva traficanților de persoane.

În Grecia, au fost mărite sancțiunile aplicate angajatorilor, aceştia riscând să suporte o pedeapsă cu închisoarea de la 3 la 6 luni şi o amendă cuprinsă între 2 940 şi 14 700 de euro, dacă angajează muncitori străini care au intrat ilegal pe teritoriul țării.

În Portugalia, a fost adoptată o nouă lege privind imigrația şi folosirea mâinii de lucru străine. Aceasta include mai ales măsuri destinate să faciliteze obținerea dreptului de şedere de către imigranții care şi-au găsit un loc de muncă şi să permită migranților clandestini să-şi reglementeze situația.

În conformitate cu legea promulgată, în iunie 2002, străinilor „extracomunitari" prinşi pe teritoriul Italiei şi fără a avea o situație legală li se va interzice readmisia legală timp de 10 ani şi nu pentru o perioadă de maximum 5 ani, cum se proceda anterior. De asemenea, sancțiunile aplicate pentru reîntoarcerea clandestină pe teritoriul Italiei au fost înăsprite, acestea fiind cuprinse între şase luni şi un an închisoare, în caz de recidivă. În fine, străinii aflați în situație ilegală pot fi reținuți pe o durată de 60 de zile înainte de a fi expulzați, față de durata de numai 30 de zile permisă anterior intrării în vigoare a noii legi.

Pentru a nu se confrunta cu probleme sociale şi încălcarea drepturilor omului, în decursul ultimilor 10 ani, un număr din ce în ce mai mare de state au pus în aplicare programe de socializare a imigranților în situație ilegală şi numeroase dintre ele şi-au pus chiar problema relansării unor asemenea programe. Fiecare țară aplică diferite criterii pentru a stabili populația care va beneficia de acestea. Resocializarea are adesea în vedere locul de muncă anterior şi nu poate fi aplicată decât persoanelor angajate într-un sector de activitate particular. În acest sens se menționează programul de regularizare, desfăşurat în anul 2002, pentru străinii aflați în situație ilegală în Italia, care acordă îngrijiri medicale şi fac menajul persoanelor în vârstă.

Alte programe privesc migranții care sunt prezenți în țară de o anumită perioadă de timp. Este cazul regularizării care a avut loc în Franța, în anul 1997, bazate pe criterii familiale. O altă categorie de programe îi are în vedere pe solicitanții de azil a căror cerere a fost amânată sau care nu au putut îndeplini condițiile cerute, ca de exemplu, în cazul Belgiei, Elveției şi Luxemburgului.

Criteriul cel mai comun pentru a fi inclus într-un astfel de program rămâne dreptul dobândit prin intermediul locului de muncă, ceea ce poate avea şi un efect negativ, în măsura în care încurajează munca la negru. Este cazul Italiei, al Greciei, al Spaniei şi al Portugaliei. Italia, de exemplu, s-a confruntat cu numeroase fraude în cadrul celor patru operațiuni de regularizare efectuate în mai puțin de 15 ani. Frauda cea mai gravă constă în falsificarea contractelor de muncă necesare pentru a putea beneficia de regularizare.

Pe ansamblu, există puține programe care au ca țintă naționalități precizate în mod clar. Cu toate acestea, pot fi date ca exemplu Mexicul, care a aplicat, nu cu mult timp în urmă, un program care îi viza pe cetățenii guatemalezi, şi Statele Unite, care au întreprins diferite operațiuni de regularizare care îi vizau în principal pe cetățenii din Salvador, Guatemala, Haiti şi Nicaragua. Mai mult decât atât, înainte de atentatele din 11 septembrie 2001, Statele Unite aveau în vedere elaborarea unui program de regularizare destinat exclusiv cetățenilor mexicani.

Italia, Spania, Grecia şi Portugalia figurează printre țările Europei Occidentale care au desfăşurat cele mai importante programe de regularizare la începutul anilor '90. În cazul Italiei şi al Portugaliei este frapantă diversitatea naționalităților vizate de programele de regularizare şi prezența din ce în ce mai accentuată, în prima dintre țări, a migranților provenind din Balcani, din Europa centrală şi a celor din Ucraina şi Republica Moldova, în cea de-a doua țară.

Decizia de a aplica un program de regularizare este extrem de complexă. Aceste programe prezintă, în acelaşi timp numeroase avantaje, cât

şi unele inconveniente. Totodată, aceste acţiuni permit „ieşirea din umbră” a anumitor persoane şi le oferă un statut şi drepturile necesare reuşitei sociale.

Regularizarea poate fi considerată şi o măsură inteligentă din punct de vedere al securității publice, deoarece pune la dispoziția guvernelor informații importante privind numărul persoanelor care se află ilegal în țara respectivă, rețelele şi modalitățile de instalare pe care le folosesc. În plus, oferind posibilități mai mari de găsire a unui loc de muncă migranților, asemenea programe pot descuraja, într-o anumită măsură, desfăşurarea de activități ilegale.

Fără îndoială, aplicarea unui program de regularizare poate antrena şi consecințe negative. Inconvenientul cel mai adesea constă în faptul că programele de regularizare încurajează imigrația clandestină viitoare, uneori aceasta chiar intensificându-se în raport cu cea existentă înainte de aplicarea lor. Un al doilea argument împotriva regularizării, legat în mod direct de cel precedent, este că asemenea programe recompensează, într-un anumit fel, nerespectarea legii.

Pentru țările care dispun de un sistem de imigrație legală – de natură temporară sau permanentă – programele de regularizare pot avea ca principal rezultat favorizarea migranților ilegali, facilitându-le intrarea chiar înaintea celor care şi-au aşteptat rândul în mod legal. Un alt posibil inconvenient al aplicării programelor de regularizare este că acestea pot împiedica țările să-şi stabilească sisteme de admitere oficiale, destinate, în special, mâinii de lucru mai puțin calificate. În mare parte din cauza acestor consecințe negative, numeroase țări membre ale OCDE (de exemplu: Australia, Canada, Danemarca, Norvegia şi Elveția) au pus în aplicare programe extrem de limitate, sau chiar au respins ideea de a aplica un program de regularizare a migranților aflați în situație ilegală pe teritoriul lor.

Legislația intrată în vigoare în luna septembrie 2001, în Australia, a contribuit considerabil la lupta împotriva călăuzelor şi a traficanților de persoane. În cazul călăuzelor a fost stabilită cel puțin o pedeapsă cu închisoarea.

Printre altele, un întreg ansamblu de măsuri a fost întreprins, pentru a-i sensibiliza şi mai mult pe angajatorii şi pe lucrătorii de la birourile de plasare a forței de muncă în legătură cu obligațiile pe care le au în domeniul luptei împotriva angajării străinilor a căror situație nu este legală. Această politică preventivă constituie o punere în gardă înainte de aplicarea unor pedepse mai drastice, în cazul comiterii unor infracțiuni de către angajatori.

În Japonia, a fost prevăzută majorarea pedepselor pentru imigranții ilegali, durata interdicției de a intra pe teritoriul țării fiind mărită la cinci ani, față de un an cât era anterior. De asemenea, au fost create noi posturi în serviciile de imigrație, scopul urmărit fiind intensificarea cooperării între autoritățile interesate pentru a lupta împotriva recrudescenței intrărilor ilegale şi a angajării străinilor a căror situație nu este legală.

Şi Coreea, care înregistrează un număr crescând de cetăţeni care-şi prelungesc şederea în această ţară peste termenul la care le expiră viza (cetăţeni provenind îndeosebi din: China, Bangladesh, Mongolia şi Filipine), a adoptat măsuri represive îndreptate, în special, împotriva muncitorilor străini aflaţi în situaţie ilegală. De exemplu, în Lituania, Codul penal a fost amendat astfel încât pedeapsa maximă cu închisoarea, prevăzută pentru traficanţii de persoane, să fie de 15 ani (este vorba despre pedeapsa cea mai mare din Europa, aplicată pentru acest gen de infracţiune).

Măsurile adoptate în unele state în lupta împotriva discriminărilor şi îmbunătăţirea competenţelor lingvistice au un preponderent caracter preventiv fiind menite să realizeze un echilibru social intern. În context, se poate menţiona că, la 15 iulie 2002, în Belgia a fost votat un proiect de lege privind lupta împotriva rasismului şi a xenofobiei, precum şi o lege care vizează lupta împotriva tuturor formelor de discriminare. În Canada, un program de primire urmăreşte să pună în contact voluntari canadieni cu imigranţii nou-sosiţi, în scopul facilitării integrării şi instalării acestora din urmă. De asemenea, au mai fost iniţiate un program al cărui obiectiv constă în familiarizarea imigranţilor cu limbile oficiale vorbite în Canada, precum şi un studiu menit să analizeze aspectele economice şi sociale ale integrării, şi să evalueze, în principal, nevoile imigranţilor recent sosiţi în ţară. Legea privind imigraţia, intrată în vigoare în Danemarca în luna ianuarie 1999, prevede, printre alte dispoziţii, punerea în aplicare a unui nou „Program de primire", care să se desfăşoare pe parcursul a trei ani şi care era destinat refugiaţilor şi migranţilor primari. Accentul a fost pus, în special, pe învăţarea limbii daneze. Un program asemănător a fost iniţiat şi în Austria şi în Franţa.

În Spania, Consiliul Superior de Politică şi de Imigraţie (GRECO) are sarcina de a coordona cele trei administraţii publice (guvernul central, comunităţile autonome şi primăriile), cu scopul de a desfăşura o politică globală în materie de integrare socială şi de angajare a imigranţilor. În Norvegia, autorităţile publice au lansat numeroase programe de pregătire profesională, de îmbunătăţire a competenţelor lingvistice şi de obţinere a unor calificări de către imigranţi, pentru a reduce rata şomajului în rândul acestora. De asemenea, în Suedia, au fost publicate şi difuzate ghiduri care conţin sfaturi judicioase destinate angajatorilor.

În Elveţia, Consiliul Federal a promulgat o ordonanţă care a intrat în vigoare în octombrie 2001, cu intenţia de a-i sprijini pe străini să se integreze, prin intermediul unor proiecte specifice şi graţie unor ajutoare financiare federale. Pe lângă obiectivele prioritare ale acestei ordonanţe şi bugetele alocate pentru diferite proiecte, se urmăresc promovarea competenţelor lingvistice, perfecţionarea personalului şi pregătirea unor „persoane cheie"

(interpreți, mediatori, lucrători sociali, antrenori etc.), pentru a favoriza realizarea unui mediu de lucru intercultural.

În ceea ce priveşte integrarea, s-a oscilat între asimilare (acceptarea sistemului de valori ale societății gazdă, chiar abandonarea propriei culturi), integrarea pe piața muncii şi integrarea în societate, concept care face trimitere în special la respectarea legilor țării gazdă.

Problema fundamentală în privința căreia a existat un consens a fost cea a valorificării resurselor umane ale oricărei părți a populației active străine sau de origine străină care întâmpină dificultăți de integrare pe piața muncii. Legislația promovată, în special, de statele membre ale Uniunii Europene, a recomandat folosirea cât mai eficientă a competențelor acestor tineri (migranți primari sau tineri proveniți din familii de migranți), potențială sursă de bogății atât pentru economia țării gazdă, cât şi pentru societate.

Este cunoscut faptul că o parte dintre aceşti tineri aflați în căutarea unui loc de muncă nu dispun nici de o calificare şi nu cunosc nici limba vorbită în țara respectivă, atuuri esențiale pentru integrarea pe piața muncii. Nerecunoaşterea diplomelor şi a pregătirii pe care au desfăşurat-o în țara lor de origine a constituit, de asemenea, obiectivul unor intense clarificări în materie.

Programele generale, aplicate de unele state, ca de exemplu, Suedia şi Franța, vizează toate categoriile defavorizate şi facilitează educația, orientarea profesională, pregătirea pentru obținerea unui loc de muncă. Alte țări, precum Anglia, au pus accentul pe pregătirea profesională. Cât despre Olanda, aici s-au realizat parteneriate cu antreprizele, acestea fiind obligate să angajeze un anumit procent de tineri proveniți din familii de migranți sau tineri veniți din altă țară să muncească în perioada vacanței.

Legat de chestiunea discriminărilor, statele trebuie mai întâi să recunoască existența acestora şi să-şi definească un cadru juridic mai adecvat pentru a le combate. Serviciile publice de angajare trebuie să desfăşoare acțiuni de pregătire menite să-şi sensibilizeze personalul în legătură cu existența discriminărilor, să-l determine să-şi schimbe atitudinea şi să convingă antreprizele să dea o şansă tinerilor imigranți primari sau celor proveniți din familii de imigranți. O întreagă pedagogie de tip nou trebuie promovată în relațiile şi în parteneriatul cu antreprizele, mai ales cu responsabilii din domeniul resurselor umane.

Aşa cum subliniază unii specialişti în domeniu, se impune o intensificare a relațiilor dintre diferiții „actori": tineri, stat, servicii publice de angajare şi alte tipuri de servicii publice, instituții, asociații etc., precum şi o mai bună coordonare între diferitele niveluri la care se acționează (local, regional, național, internațional) pentru elaborarea şi aplicarea politicilor în domeniu.

Pentru a putea cunoaşte mai bine eficacitatea acestora, statele membre ale Uniunii Europene au stabilit necesitatea îmbunătățirii instrumentelor de

analiză şi de evaluare. În concluzie, programele elaborate au permis identificarea diferitelor domenii de responsabilitate, adică responsabilitatea antreprizelor în domeniul politicilor sociale, rolul statului şi al serviciilor publice în valorificarea potențialului migranților şi luarea în calcul a beneficiilor care se pot obține de pe urma acestui fenomen.

Obținerea naționalității țării gazdă demonstrează un proces progresiv de integrare economică şi socială a străinilor. Numărul naturalizărilor depinde, în principal, de amploarea şi de vechimea valurilor migratoare, precum şi de caracterul mai mult sau mai puțin liberal al legislațiilor privind naționalitatea. Acesta mai are legătură şi cu importanța pe care străinul o acordă dobândirii naționalității țării gazdă şi pierderii eventuale a naționalității sale de origine. Stabilirea de către state a modalităților de obținere şi de atribuire a naționalității, în funcție de locul naşterii şi/sau de durata şederii într-o anumită țară *(jus soli)* sau chiar de filiație *(jus sanguini)*, constituie un element fundamental al diferențierii între populația străină şi cea națională. Aceste modalități de obținere şi de acordare a naționalității au fost modificate în ultimii ani, în mai multe state membre ale OCDE şi ale Uniunii Europene, în general, în sensul unei liberalizări atunci când legea era restrictivă. Spre exemplu, numărul cererilor de naturalizare (peste 77.000) depuse în Australia în perioada 2000-2001, a înregistrat o creştere uşoară în comparație cu anul fiscal precedent.

În Germania, aproape 190.000 de străini au obținut naționalitatea germană în anul 2000, procentul de turci din totalul acestor naturalizări (44%) fiind deosebit de ridicat în raport cu procentul în cadrul populației străine.

Începând cu 1 ianuarie 2000, naționalitatea germană a putut fi acordată adulților străini aflați în situație legală, care au locuit cel puțin 8 ani în Germania, față de 15 ani, cât era necesar până atunci. Acest amendament la lege explică parțial sporirea numărului naturalizărilor. Peste 40% din totalul naturalizărilor din anul 2000 au fost obținute pe baza noii legi. Copiii ai căror părinți s-au născut în străinătate au putut, începând cu 1 ianuarie 2000, să obțină şi naționalitatea germană, dacă unul dintre părinți locuieşte legal în Germania de minim 8 ani. Tot în anul 2000, din totalul celor 91.000 de copii născuți din părinți străini, 40.800 au obținut naționalitatea germană grație acestei legi.

Persoanele titulare ale unui paşaport britanic reprezintă 17% din totalul naturalizărilor. Apoi urmează neozeelandezii şi cetățenii chinezi.

În Austria, numărul naturalizărilor a crescut considerabil, după anul 1998, ajungând de la 18.300 la 24.700, în anul 2000. Acestea au fost obținute, în principal, de cetățenii fostei Iugoslavii (30%) şi de turci (27%).

În Belgia, revizuirea legii naționalității, care a intrat în vigoare la 1 mai 2000, a avut ca urmare sporirea substanțială a numărului de naturalizări din acelaşi an, dintre care 63% au fost obținute fie de marocani, fie de turci.

În Danemarca, după o relativă stabilitate în anul 1997, numărul naturalizărilor aproape s-a dublat în anul 1998 şi a crescut cu peste 51 % între anii 1999 şi 2000, trecând de la 12.400 la 18.800. În general, cei mai mulți dintre doritorii să obțină cetățenia daneză sunt străinii de origine asiatică.

Aproximativ 12.000 de persoane au obținut, tot în anul 2000, cetățenia spaniolă, ceea ce înseamnă o scădere cu peste 25% în raport cu anul precedent. 60% dintre cei naturalizați sunt de origine sud-americană, în special dominicani şi peruani, şi 20% sunt originari din continentul african.

Franța a acordat naționalitatea franceză unui număr de 150.000 de străini în anul 2000, ceea ce reprezintă cea mai ridicată cifră pe care a înregistrat-o vreodată. S-a constatat o scădere a numărului de solicitări venite din partea cetățenilor europeni şi o creştere a numărului celor provenite de la cetățeni din Asia şi Africa. Cifrele disponibile pentru anul 2001 evidențiau o scădere a numărului naturalizărilor care rămâne totuşi la un nivel relativ ridicat - aproape 128.000.

În Ungaria, peste 50% din cei 7.600 de noi cetățeni, în anul 2000, erau foşti cetățeni români. Celelalte țări de origine ale noilor cetățeni unguri în acelaşi an, erau fosta Iugoslavie (22%) şi Ucraina (12%).

În Italia, printre noii cetățeni (11.570 în anul 2000, ceva mai puțin de 85% dintre ei au fost naturalizați prin căsătoria cu un cetățean italian.

În Norvegia, peste 95.000 de străini au obținut naționalitatea norvegiană în anul 2000, înregistrându-se în această țară o creştere spectaculoasă a naturalizaților de origine pakistaneză şi turcă.

În Olanda, aproape 50.000 de străini au devenit cetățeni olandezi în anul 2000. Persoanele naturalizate erau originare, în principal, din Africa (18.000), din Europa (12.600) şi din Asia (8.500). Marocanii au constituit întotdeauna naționalitatea cea mai reprezentativă (13.500 de persoane). Peste 4.200 de străini au obținut naționalitatea slovacă în anul 2000, printre aceştia, trei naționalități se află în capul listei beneficiarilor: cetățenii cehi, cei ucraineni şi cetățenii Statelor Unite.

În Republica Cehă, acest număr este mai scăzut, atingând 1.100 de persoane, majoritatea dintre ele fiind originare din Ucraina, Bulgaria, Vietnam şi Rusia.

În Suedia, numărul naturalizărilor înregistrate în anul 2000, când au fost naturalizați doar 43.500, a evidențiat o creştere comparativ cu anul 1999 când au fost naturalizați doar de 37.800.

Printre persoanele naturalizate în această țară, cetățenii din Bosnia-Herțegovina sunt urmați de italieni şi de somalezi.

Numărul persoanelor care au dobândit naționalitatea elvețiană în anul 2000 a crescut cu 40%, comparativ cu anul 1999, atingând valoarea de 28 700. Această creştere este cea mai puternică dintre cele înregistrate până atunci. Majoritatea persoanelor naturalizate sunt cetățeni ai statelor membre ale Uniunii Europene sau ai statelor din cadrul Asociației Europene a Liberului Schimb.

În Statele Unite, statisticile pentru anii 2000 şi 2001 arată că numărul naturalizărilor s-a stabilit la aproape 900.000 şi, respectiv, peste 610.000.

Țările membre ale OCDE au apreciat treptat avantajele pe care le-ar putea avea analizând împreună problema stăpânirii fluxurilor migratoare, în corelație cu dezvoltarea țărilor de origine şi cu integrarea lor economică în cadrul procesului de globalizare.

Mecanismele de cooperare internațională multilaterală în materie de imigrație şi azil rămân relativ limitate, mai puțin în cazul negocierilor în curs referitoare la extinderea Uniunii Europene. Statele membre ale OCDE au recurs, de regulă, la acorduri bilaterale în materie de admitere a muncitorilor sau de readmisie a străinilor aflați în situație ilegală.

Acorduri bilaterale de readmisie au fost din ce în ce mai frecvent încheiate în scopul luptei împotriva imigrației clandestine, fiind uneori însoțite şi de unele programe de recrutare a muncitorilor. Integrarea economică regională constituie, de asemenea, un domeniu de cooperare, după cum demonstrează tratativele dintre Statele Unite şi Mexic, pe de o parte, şi dintre Elveția şi statele membre ale Uniunii Europene, pe de altă parte. În fine, statele membre ale OCDE, care au o comunitate importantă în străinătate, continuă să îmbunătățească relațiile cu membrii acestei comunități. Este de menționat îndeosebi cazul Greciei şi al Turciei, dar şi al Ungariei.

În cadrul Programului de pregătire industrială şi tehnică (ITTP), Coreea recrutează anual stagiari, o treime dintre aceştia prin intermediul filialelor firmelor coreene instalate în străinătate. Începând din anul 1997, unora dintre aceşti stagiari, a căror durată maximă de şedere poate ajunge până la trei ani, li s-a acordat dreptul de a ocupa legal un loc de muncă, la încheierea perioadei de pregătire. Cel mai adesea, aceştia sunt angajați pe posturi puțin calificate, în firmele care i-au determinat să vină în Coreea. În anul 2000, în această țară erau înregistrați 127.000 de stagiari, tot mai multe sectoare, inclusiv în agricultură, numărul lor crescând semnificativ în anul 2001 la peste 145.000.

În decursul anului fiscal 2000-2001, Noua Zeelandă a pus în aplicare programul „vacanțierilor activi" (Working holiday makers), în colaborare cu Germania, Italia, Hong Kong, China, Chile şi Suedia. Programul, care există şi în Australia, în Marea Britanie şi, mai recent, în Norvegia (în cadrul unui

acord încheiat cu Australia), permite tinerilor din aceste țări să muncească în timpul vacanțelor în țările partenere. Cetățenii Commonwealth-ului, care au vârsta cuprinsă între 17 şi 27 de ani şi doresc să lucreze în Marea Britanie pentru o perioadă de timp limitată nu au nevoie de permis de muncă. Aceştia pot fi angajați în cadrul sistemului „vacanțierilor activi". Numărul persoanelor care beneficiază de acest sistem a crescut de la 23.000 în anul 1990, la peste 38.000 în anul 2000.

În cadrul cooperării şi al dezvoltării economice, Republica Cehă a încheiat acorduri bilaterale referitoare la locurile de muncă cu Ungaria, Bulgaria, Lituania, Luxemburg şi Mongolia.

La rândul său, Spania a semnat în anul 2001, trei acorduri bilaterale cu Ecuador, Columbia şi Maroc. Ulterior a semnat alte trei acorduri similare cu România, Polonia şi Republica Dominicană.

Toate aceste acorduri vizează „să prevină imigrația clandestină şi exploatarea economică a străinilor aflați în situație ilegală", precum şi stabilirea unei proceduri de selecționare a muncitorilor străini, care are în vedere comunicarea ofertelor de locuri de muncă, prin intermediul ambasadelor spaniole, precizându-se caracteristicile cantitative şi calitative ale nevoii de mână de lucru stabilite în cadrul sistemului de repartiție; selecționarea candidaților cu participarea angajatorului şi precizarea condițiilor de viață şi de şedere în Spania; garantarea unor drepturi şi condiții de muncă pentru aceşti muncitori străini, egale cu ale cetățenilor spanioli; elaborarea unor dispoziții speciale pentru muncitorii temporari şi sprijinirea muncitorilor temporari în cadrul programelor de reîntoarcere voluntară.

Măsurile adoptate de unele state membre ale Uniunii Europene s-au concretizat prin încheierea unor acorduri de readmisie în scopul combaterii migrației ilegale. Astfel, Italia a încheiat acorduri de readmisie cu mai multe state (Maroc, Tunisia, Algeria, Georgia şi Nigeria), fiind invadată de emigranții originari din aceste state, precum şi cu Malta, Senegal, Egipt, Ucraina, Pakistan, Filipine şi China. În anul 2000, uzând de aceeaşi procedură, Bulgaria a încheiat mai multe acorduri, în special cu țările fostei URSS, ale fostei Iugoslavii şi cu Turcia. Trebuie menționat şi faptul că, după anul 2002, cetățenii bulgari şi români nu au mai avut nevoie de vize pentru a circula în Spațiul Schengen.

Pentru a facilita procesul de executare a arestărilor şi de conducere la frontieră, guvernul irlandez a semnat acorduri de readmisie cu România, Polonia şi Bulgaria. Aceste acorduri sunt destinate stabilirii unei proceduri de repatriere bine structurate, pentru a-i trimite acasă pe cetățenii țărilor menționate, care se află ilegal în Irlanda.

Deşi serios preocupate de alinierea legislațiilor lor în domeniu, la criteriile care sunt în vigoare în Uniunea Europeană, statele baltice au

demarat procedurile de desființare a regimului simplificat de eliberare a vizelor, de care beneficiază cetățenii din Belarus şi Federația Rusă care trăiesc în zonele de frontieră.

Negocierile dintre serviciile de imigrație din Statele Unite şi din Mexic purtate pe teme, precum migrațiile permanente legale, extinderea programelor referitoare la muncitorii acceptați temporar, securitatea frontierelor şi regularizarea populației mexicane care locuieşte ilegal pe teritoriul Statelor Unite au avut loc foarte frecvent în ultimii ani, progresul lor fiind încetinit ca urmare a atentatelor de la 11 septembrie 2001.

Acordul bilateral dintre Elveția şi statele membre ale Uniunii Europene privind libera circulație a persoanelor (pentru şedere sau pentru muncă) a intrat în vigoare în luna iulie 2002. Începând din iunie 2004, elvețienii se bucură pe deplin de dreptul de a munci sau de a se instala în țările membre ale Uniunii Europene, dar, pentru cetățenii acestora din urmă, reciproca nu se aplică decât mult mai târziu, în perioada 2004-2014.

Turcia acordă o mare importanță cetățenilor săi care trăiesc în străinătate şi pune accentul, în special, pe problemele lor economice şi sociale şi pe apărarea drepturilor şi a intereselor lor. O atenție deosebită este acordată întreprinzătorilor turci stabiliți în străinătate, mai ales în Germania. Aceştia depăşesc cifra de 47.000, iar numărul locurilor de muncă ce au fost create datorită activității lor în Germania depăşeşte cu mult 200.000.

România a încheiat un acord privind garantarea locurilor de muncă cu Portugalia, şi un acord interguvernamental, privind statutul muncitorilor români în Israel pentru a le garanta acestora protecția socială.

Începând din toamna anului 2000, țara noastră a beneficiat de un sprijin financiar, pe baza Programului PHARE al Uniunii Europene, care să-i permită intensificarea controalelor la frontiere şi adoptarea unui tip de paşaport compatibil cu criteriile Schengen.

BIBLIOGRAFIE

Lăzăroiu Sandu, *Migration trends in selected EU*, vol. IV, Viena, 2004.

Sandu Dumitru, *Migrația circulatorie ca strategie de viață*, în *Sociologie românească*, nr. 2.

*** *Trends in international migration*, Annuel Report, 2004.

STATUL CA SUBIECT DE DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC

THE STATE AS AN INTERNATIONAL PUBLIC LAW SUBJECT

Drd. Attila DÉZSI[*]
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Statul este subiectul direct şi nemijlocit al dreptului internațional public, fiind subiectul originar, tipic, fundamental al dreptului internațional. El este totodată un subiect de drept internațional cu caracter universal, singurul care are capacitatea de a-şi asuma totalitatea drepturilor şi obligațiilor cu caracter internațional.

Statul suveran ocupă o poziție dominantă între subiectele de drept internațional public atât din punct de vedere istoric, fiind mult timp unicul subiect al acestui drept, cât şi prin faptul că este singurul care posedă capacitatea de a-şi asuma totalitatea drepturilor şi obligațiilor internaționale.

Calitatea de subiect de drept internațional a statului derivă chiar din suveranitatea statului, fiind singurul subiect de drept internațional care deține atributele suveranității, baza politică şi juridică a calității statului de subiect de drept internațional.

The State is a direct and un-intermediate subject of the international public law, being the typical, fundamental and originar international subject. At the same time, it has an universal character, because it is the only one having the capacity to assume the whole international rights and obligations.

The sovereign State has, among the subjects of public international law, a dominant position both from historical point of view – being for a long time the unique subject of this sector of international law, and from the point of view of its upmentioned capacity of assuming all the international rights and obligations.

The State's quality of international law subject derives from its own sovereignity – as political and legal quality of subject of the international law.

Cuvinte cheie: suveranitate, stat, drept public internațional, raport juridic internațional, organizații internaționale.

Keywords: *sovereignty, state, international public law, international judicial relations, international organizations.*

[*] e-mail: *robert_iulian@yahoo.com*

Considerații generale asupra dreptului internațional public

Dreptul internațional public îl constituie ansamblul de norme juridice care stabileşte şi guvernează raporturile care se stabilesc în cadrul societății internaționale.

În sens larg, totalitatea normelor juridice create de către state, pe baza acordului de voință liber consimțit, pentru reglementarea relațiilor dintre ele, şi care privesc pacea, securitatea şi cooperarea internațională, exprimate în forme juridice specifice, formează dreptul internațional public.

Societatea (comunitatea) internațională este constituită din statele şi celelalte entități (organizațiile internaționale guvernamentale etc.) angajate în raporturi internaționale, guvernate de normele dreptului internațional public. Procesul de constituire şi de aplicare a normelor dreptului internațional public în cadrul comunității internaționale reprezintă ordinea juridică internațională. Prin aceste norme juridice se stabilesc atât competențele, cât şi drepturile şi obligațiile subiecților dreptului internațional public în relațiile internaționale. Din punctul de vedere al aplicabilității, având în vedere voința liber exprimată de creare sau aderare a subiecților de drept internațional, în general, normele de drept internațional se aplică şi se respectă de bună voie, iar, în caz de necesitate, şi în mod special, prin sancțiunea individuală sau colectivă a statelor.

În acest sens, luând în considerare modalitatea de formare, dreptul internațional public este un drept de coordonare şi nu un drept de subordonare.

Subiectele dreptului internațional public

Dicționarul de drept internațional public defineşte noțiunea de subiecte ale dreptului internațional public ca fiind "entități participante la viața internațională, cu drepturi şi obligații directe".

Pentru a fi subiect de drept internațional, "entitatea participantă la viața internațională" trebuie să beneficieze de personalitate juridică internațională, ceea ce presupune capacitatea de a fi titular de drepturi şi obligații cu caracter internațional, astfel:

- capacitatea de a fi titular de drepturi şi de obligații cu caracter internațional, deci posibilitatea de a dobândi şi exercita drepturi şi de a-şi asuma obligații în cadrul unor raporturi juridice internaționale;
- aptitudinea de a participa la crearea normelor juridice de drept internațional public, pe cale cutumiară (prin practică constantă şi repetată) sau pe cale convențională (prin acorduri scrise);
- capacitatea de a avea acces direct la procedurile jurisdicționale internaționale, în vederea apărării drepturilor stabilite de dreptul internațional;
- calitatea de participant nemijlocit, ca membru cu drepturi depline sau după caz de observator, în cazul popoarelor care îşi exercită dreptul la autodeterminare, la viața organizațiilor internaționale guvernamentale.

Participanții la raporturile juridice internaționale

Personalitatea juridică internațională se diferențiază pentru fiecare dintre participanții la raporturile juridice internaționale. În acest sens, următoarele entități sunt considerate subiecte ale dreptului internațional public:

- statele, ca subiecte originare, tipice, primare cu personalitate deplină;
- organizațiile internaționale guvernamentale, calificate drept subiecte derivate, deci numai în baza unui acord de voință a statelor membre şi numai dacă statele care le-au creat le recunosc personalitatea juridică şi limitate la competențele acordate prin statutul lor de statele care le-au creat;
- națiunile sau popoarele care luptă pentru cucerirea independenței, ca subiecte cu personalitate juridică limitată şi tranzitorie, până la formarea statului suveran şi deci subiecte depline ale dreptului internațional;
- alte entități, ca persoanele fizice şi organizațiile neguvernamentale, care participă la raporturi juridice internaționale, dar a căror personalitate juridică nu este recunoscută în dreptul internațional public.

Statul – subiect principal de drept internațional public

Statul este subiectul direct şi nemijlocit al dreptului internațional, fiind subiectul originar, tipic, fundamental al dreptului internațional. El este totodată un subiect de drept internațional cu caracter universal, singurul care are capacitatea de a-şi asuma totalitatea drepturilor şi obligațiilor cu caracter internațional.

Deosebirile esențiale dintre stat ca subiect de drept internațional şi celelalte subiecte de drept internațional constau tocmai în competențele sale exclusive, adică:

- *ratione materiae*, adică dreptul şi capacitatea statului de a alege şi organiza, în mod liber, propriul său sistem politic, economic şi social, cu respectarea principiului neintervenției în afacerile sale interne;
- *ratione personae*, respectiv capacitatea statului de a stabili în mod suveran regulile de guvernare a relațiilor dintre proprii cetățeni, precum şi dintre stat şi cetățenii statului;
- *ratione locci*, respectiv competența generală, deplină şi exclusivă a statului de a acționa în mod suveran în propriul teritoriu delimitat prin frontierele de stat.

Excepțiile de la această competență se stabilesc în mod limitat prin acorduri internaționale şi pot privi protecția străinilor, imunitățile şi privilegiile diplomatice etc.

Suveranitatea statului

Statul suveran ocupă o poziție dominantă între subiectele de drept internațional public şi aceasta, pe de o parte, pentru că din punct de vedere istoric, mult timp a reprezentat unicul subiect al acestui drept, iar, pe de altă parte, este singurul care posedă capacitatea de a-şi asuma totalitatea drepturilor şi obligațiilor cu caracter internațional.

Suveranitatea este o caracteristică esențială şi necesară a fiecărui stat, un drept intrinsec al statului.

Prin suveranitate, ca atribut esențial al statului, se înțelege supremația puterii de stat pe plan intern şi independența statului față de orice altă putere, în sfera raporturilor internaționale. Deci, suveranitatea este atributul puterii de stat. În virtutea atributului de suveranitate, statul îşi exercită autoritatea pe două planuri:

- pe plan intern: deoarece statul, prin editarea de acte normative, are dreptul de a-şi exercita puterea asupra cetățenilor săi, precum şi asupra tuturor persoanelor aflate pe teritoriul şi sub jurisdicția sa, iar prin forța coercitivă a legii, poate aplica sancțiuni în cazul nerespectării lor;
- pe plan extern: fiindcă statul are dreptul de a reprezenta națiunea şi a o angaja în raporturi cu alte națiuni.

Calitatea de subiect de drept internațional a statului derivă chiar din suveranitatea statului, fiind singurul subiect de drept internațional care deține atributele suveranității. Astfel, suveranitatea este baza politică şi juridică a calității statului de subiect de drept internațional.

Statul participă în relațiile internaționale ca purtător de suveranitate. Suveranitatea este cea care conferă statului personalitate juridică internațională, adică aptitudinea de a acționa în cadrul comunității internaționale, prin exercitarea drepturilor şi asumarea de obligații. În baza principiilor şi normelor dreptului internațional destinate să asigure şi să garanteze înfăptuirea suveranității statelor, în planul relațiilor internaționale interstatale, statele acționează potrivit suveranității lor, putând crea chiar şi norme de drept internațional.

Din punctul de vedere al dreptului internațional, suveranitatea constă în independența deplină a statului pe plan politic şi economic, în dreptul acestuia de a-şi stabili în mod liber sistemul lor politic, economic, social şi cultural, de a-şi organiza viața internă fără niciun amestec sau constrângere din afară şi a înfăptui în mod independent politica sa internă şi externă, cu respectarea personalității celorlalte state, a drepturilor inerente suveranității acestora. Statul suveran este un stat care nu este supus niciunui alt stat, niciunei puteri externe, şi care îşi exercită puterea politică asupra întregului teritoriu al țării, precum şi în relațiile sale internaționale. Exercitarea

suveranității statelor are drept consecință egalitatea în drepturi a acestora, pe cale de consecință respectarea reciprocă a acestei egalități reprezintă cea mai eficace protecție a suveranității statelor în planul relațiilor internaționale.

Declarația Adunării generale a Organizației Națiunilor Unite din anul 1970, referitoare la „principiile dreptului internațional privind relațiile prieteneşti şi cooperarea dintre state potrivit Cartei Națiunilor Unite" prevede că: „Toate statele se bucură de egalitatea suverană. Ele au drepturi şi obligații egale şi sunt membri egali ai comunității internaționale, indiferent de deosebirile de ordin economic, social, politic sau de altă natură".

Deşi, în virtutea suveranității lor, statele sunt egale în drepturi, de-a lungul istoriei s-a dovedit că, în anumite cazuri, unele state „au fost mai egale decât celelalte", deoarece inegalitatea de fapt a statelor, din punctul de vedere al populației, al teritoriului, al forței economice sau militare a fost transformată şi concretizată în raporturile dintre ele ca o inegalitate de drept, fapt dovedit şi de ultimul Război Mondial, când Germania nazistă a agresat state suverane fără a avea o contrareacție fermă a comunității internaționale, cel puțin în prima fază.

În consecință, egalitatea de drept exclude subordonarea unor state față de altele şi pune pe picior de egalitate toate statele în fața dreptului internațional, indiferent de orice elemente, de fapt, ce ar reflecta o inegalitate între ele.

Condiții

În art. 1 al Convenției de la Montevideo, din anul 1933, încheiat între S.U.A. şi statele latino-americane, se stipulează că statul ca subiect de drept internațional trebuie să întrunească următoarele condiții:

a) o populație permanentă;

b) un teritoriu determinat;

c) un guvern;

d) capacitatea de a intra în relații cu alte state.

Criteriile stabilite au fost utilizate, în mod constant, în practica Organizației Națiunilor Unite în problemele privind dobândirea calității de membru al organizației. În acest sens, este important a se defini aceste criterii, astfel:

a) *Populația* formează rațiunea şi substanța unui stat. Aceasta reprezintă o comunitate umană permanentă, organizată şi relativ numeroasă pentru a putea exista prin resurse proprii. Nu există un criteriu anume în ceea ce priveşte mărimea populației, fapt dovedit atât de-a lungul istoriei, cât şi astăzi, deoarece au existat încă din antichitate state-cetăți sau state-oraş în Evul Mediu, chiar şi actualmente existând state foarte mici (microstate sau state pitice), a căror populație variază în jurul a câtorva zeci de mii de persoane, ca de exemplu, Monaco, San Marino, Andorra, Liechtenstein, cât şi

state cu până la sute de milioane de locuitori, cum este China sau India, cu peste sau aproape de 1 miliard de locuitori.

b) *Teritoriul de stat* delimitează spațiul în interiorul căruia statul îşi exercită suveranitatea, atât sub aspect intern, cât şi în raporturile cu alte state, fiind determinat de frontierele statale.

Teritoriul de stat are mai multe componente: subsolul, solul, apele interioare şi apele maritime interioare, marea teritorială, spațiul aerian de deasupra acestora, adică, exprimat generic teritoriul de stat poate fi: terestru, maritim şi aerian.

c) *Guvernul*, ca element al existenței unui stat, reprezintă totalitatea structurilor instituționale care exercită prerogativele puterii asupra ansamblului populației şi teritoriului.

Formele în care statul îşi exercită puterea, structura organelor de stat învestite de această putere, mijloacele şi metodele de exercitare a puterii diferă de la un stat la altul, esențial fiind ca exercițiul autorității de stat să aibă un caracter exclusiv şi efectiv. Caracterul exclusiv presupune ca statul să-şi exercite autoritatea singur, fără să existe o altă autoritate căreia să i se supună aceeaşi populație şi acelaşi teritoriu, iar efectivitatea implică exercitarea în mod real a puterii şi nu doar formal, aparent sau nominal.

d) *Capacitatea de a intra în relații cu alte state*, ca element al existenței unui stat, presupune, între altele:

- capacitatea de a încheia acte juridice internaționale, de a fi parte la tratate sau alte instrumente juridice internaționale;
- dreptul de a deveni membru şi de a participa la activitatea organizațiilor internaționale;
- dreptul de a utiliza mijloacele de reglementare paşnică a diferendelor şi de a prezenta reclamații în fața unor instanțe internaționale;
- dreptul de a-şi asigura propria securitate, de a participa la sisteme internaționale de garantare a securității şi de a recurge, în condițiile legii, la forță, inclusiv la forța armată împotriva unui act de agresiune;
- capacitatea de a stabili relații diplomatice şi consulare cu alte state.

Ultimul criteriu implică suveranitatea ca trăsătură a puterii politice, ca atribut intrinsec al statului. Dispariția unuia dintre aceste criterii are drept consecință inevitabilă dispariția statului ca subiect de drept internațional.

În legătură cu capacitatea statului de a intra în relații cu alte state şi de a-şi asuma drepturi şi obligații, s-a pus problema în dreptul internațional de a stabili care sunt drepturile şi obligațiile fundamentale ale statelor.

Drepturile şi obligațiile statelor

Primele preocupări în sfera studiului drepturilor şi obligațiilor statelor au apărut încă în secolul al XVIII-lea, în principal ca influență a ideilor filozofiei iluministe.

Primul doctrinar care a studiat îndeaproape problematica drepturilor şi obligațiile statelor a fost Emeric de Vattel. Acesta, în studiile sale, făcea o distincție clară între drepturile fundamentale ale omului, dăruite acestuia de natură şi drepturile fundamentale ale statelor, care îşi au fundamentul în dreptul natural.

În secolele XIX, respectiv XX, teoria drepturilor fundamentale ale statelor a cunoscut o dezvoltare doctrinară de anvergură, prima transpunere regăsindu-se în planul reglementării internaționale în „Convenția de la Montevideo", din 1933, apoi în „Carta de la Bogota", actul constitutiv al Organizației Statelor Americane (O.S.A.), în care a fost inclusă şi o „Declarație a drepturilor şi obligațiilor fundamentale ale statelor".

În cadrul Organizației Națiunilor Unite au fost adoptate numeroase declarații în care s-au formulat unele drepturi şi obligații fundamentale ale statelor, astfel, în anul 1960, cele privitoare la acordarea independenței țărilor şi popoarelor coloniale, în anul 1970 adoptându-se principiile dreptului internațional privind relațiile prieteneşti şi cooperarea între state sau „Carta drepturilor şi îndatoririlor economice ale statelor", adoptată în anul 1974, precum şi alte acte internaționale care conțin referiri la problematica drepturilor şi obligațiilor fundamentale ale statelor.

În ciuda preocupărilor şi eforturilor comunității internaționale de a reglementa în mod unitar drepturi şi obligații fundamentale ale statelor, până în prezent nu s-a ajuns nici măcar la un acord deplin asupra unor criterii unitare pentru stabilirea unei clasificări generale şi uniforme a drepturilor şi îndatoririlor fundamentale. Totuşi, atât în documentele mai sus amintite, cât şi în literatura juridică sunt consacrate o sumă de asemenea drepturi şi îndatoriri.

Dintre drepturile statelor, cele mai importante sunt:

- dreptul la existență, suveranitate şi independență;
- dreptul de a participa la viața internațională;
- dreptul la pace şi securitate;
- dreptul la legitimă apărare, în cazul comiterii unui act ilicit sau a unui act de agresiune din partea altor state;
- dreptul la autodeterminare, implicând dreptul de a alege şi de a organiza în mod liber sistemul politic şi de a dispune de resursele sale economice şi naturale;
- dreptul de a face comerț;
- dreptul la un tratament nediscriminatoriu şi egalitate în drepturi;
- dreptul la dezvoltare şi progres.

Conform reglementărilor de drept internațional, statele beneficiază de imunitate de jurisdicție atât a lor, cât şi a bunurilor lor, în fața organelor

judecătoreşti ale altor state. Acesta reprezintă un drept la care statul poate să renunțe doar în mod expres şi doar în anumite împrejurări.

Obligațiile statelor se fundamentează, în primul rând, pe respectarea principiilor fundamentale ale dreptului internațional public. Aceste obligații constau în:

- obligația de a rezolva orice diferend pe cale paşnică;
- obligația de a nu recurge la folosirea forței sau la amenințarea cu forța în relațiile interstatale;
- obligația de a respecta inviolabilitatea frontierelor;
- obligația de a îndeplini cu bună-credință obligațiile internaționale rezultând din tratate;
- obligația de a proteja mediul înconjurător.

Tipuri de state

În comunitatea internațională există mai multe tipuri de state:

- *state unitare*;

Ca formă de organizare, statele unitare au un sistem unic de organe supreme ale puterii şi administrației de stat şi reprezintă subiecte unice de drept.

- *uniuni de state*;

Uniunile de state reprezintă o formă de asociere a două sau mai multe state independente. Cele mai reprezentative uniuni de state sunt confederațiile şi federațiile.

Confederațiile sunt acele uniuni de state în cadrul cărora statele membre îşi păstrează calitatea de subiecte de drept, fiind state independente care îşi conduc singure relațiile internaționale. Statele uniunii instituie organe comune, care centralizează şi coordonează activitatea acestora în anumite domenii (de exemplu, Comunitatea Statelor Independente – C.S.I.).

Federațiile reprezintă uniuni de state care au renunțat la independența lor. Aceste state transferă calitatea lor de subiect de drept statului federal, păstrându-şi doar competența de a administra probleme de interes local, statul federal fiind cel care le conduce relațiile externe (este cazul Belgiei, a Elveției etc.).

- *statul permanent neutru*;

Statul permanent neutru dispune de capacitate limitată de asumare de drepturi şi obligații, determinată de statutul său specific. Neutralitatea unui stat rezultă din actele normative interne ale acestuia.

Statului neutru îi revin obligații specifice:

- de a nu participa la alianțe militare, politice sau economice care urmăresc pregătirea unui război;
- de a nu permite folosirea teritoriului lor drept teatru al unor operațiuni militare;
- de a nu permite folosirea teritoriului statului ca loc de depozitare a munițiilor, armamentului sau ca loc de staționare a trupelor militare;

• de a colabora activ cu celelalte state pentru asigurarea păcii şi securității internaționale.

Statul neutru are dreptul la autoapărare individuală şi colectivă, precum şi de a acorda sprijin statului victimă, în cazul unui război.

Concluzii

Dacă în epoca clasică a dreptului internațional, singurul subiect de drept internațional public l-au constituit statele, actualmente, datorită teoriei pluralității subiectelor de drept internațional, s-a consacrat concepția conform căreia statele nu mai constituie, în mod exclusiv, subiecte de drept internațional, deoarece sunt recunoscute ca având calitate de subiecte de drept internațional şi organizațiile internaționale, națiunile care luptă pentru eliberarea națională şi independență, precum şi beligeranții, chiar dacă nu au o poziție identică cu statele.

Totuşi, statele constituie principalele subiecte de drept internațional. Acestea au caracterul de subiecte originare, tipice, fundamentale ale dreptului internațional, întrucât numai statele, în virtutea suveranității lor au dreptul nelimitat de a participa la elaborarea normelor de drept internațional şi îşi pot asuma în totalitate drepturile şi obligațiile prevăzute de dreptul internațional.

Având în vedere că în virtutea suveranității lor, statele sunt egale în drepturi, principala preocupare a comunității internaționale ar trebui să fie reglementarea în mod unitar drepturi şi obligații fundamentale ale statelor, fapt ce ar preveni posibilitatea ca unele state să fie „mai egale decât celelalte", posibilitatea ca unele organizații internaționale, subiecte de drept internațional public, să impună în forță o atitudine sau voință a unor state ce dețin controlul unilateral din cauza unei stări economice sau politico-militare de moment.

BIBLIOGRAFIE

Mazilu Dumitru, *Subiectele raportului juridic de Comerț Internațional*, în Dreptul Comerțului Internațional", Partea Generală, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 1999.

Mazilu Dumitru, *Teoria generală a dreptului*, Editura „ALL-BECK", București, 1999.

Dr. Nedelcu-Ienei Anda Veronica, *Drept internațional public*, Editura Concordia, Arad, 2005.

Popescu Dumitra, Adrian Năstase, Florian Coman, *Drept internațional public*, Casa de editură şi presă „Şansa " Bucureşti, 1994.

www.cdep.ro al Camerei Deputaților din Parlamentul României.

www.guv.ro al Guvernului României.

www.eur-lex.europa.eu, de acces al legislației Uniunii Europene.

INTERNETUL - UN SPAȚIU VIRTUAL AL RĂZBOIULUI INFORMAȚIONAL

THE INTERNET - A CYBER SPACE OF THE INFORMATION WARFARE

Silviu PREDA[*]
Comandamentul Comunicațiilor şi Informaticii
Drd. Gigi DRAGOMIR[**]
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Internetul a fost conceput inițial ca o megarețea informațională cu un accentuat caracter public în care majoritatea utilizatorilor să-şi poată satisface nevoile de documentare ştiințifică, culturală, educațională, profesională sau de afaceri, dar şi a unor necesități legate de comunicare şi relaționare cu alți utilizatori ori de petrecere a timpului liber, însă prin punerea la dispoziția tuturor utilizatorilor a unor categorii majore de servicii, precum: World Wide Web-ul, Electronic Mail-ul, Usenet-ul, Internet Relay Chat-ul, această megarețea informațională a devenit pentru unii principalul mijloc de propagandă şi manipulare informațională.

The Internet was originally conceived as a mega-information network with an emphatic public character, in which most users are able to meet the needs of scientific documentaries, cultural, educational, professional or business, and other related needs of communication and relationships with other users, or ways to spend free time, by making available to all users of major categories of services such as: World Wide Web, Electronic Mail, Usenet, Internet Relay Chat; this mega-information network has become for some, the main means of propaganda and manipulating information.

Cuvinte cheie: Internet, mega-rețea informațională, război informațional, atacuri informaționale, stat țintă.
Keywords: *Internet, mega-information network, information warfare, information attacks, target state.*

Decalajele tehnologice tot mai mari între state creează asimetrii de putere care fac, în cele mai multe cazuri, inutilă folosirea agresiunii în formele clasice în care o cunoaştem. Dezvoltarea spectaculoasă din ultimul secol a mijloacelor de comunicare în masă, fenomenul globalizării, apariția de noi tehnologii de comunicare au spart barierele dintre state.

[*] e-mail: *predaslv@yahoo.com*
[**] e-mail: *dragomirgigi@yahoo.com*

Astăzi, câştigarea unei bătălii nu ține de forța militară brută şi de numărul ostaşilor. Dominante sunt elementele ce țin de inteligența umană: diversiunea, vicleşugul, spionajul, manipularea opiniei publice, experiența comandanților, psihicul luptătorilor.

În societatea informațională principala resursă a puterii este cunoaşterea şi, în particular, informația. Din această perspectivă *informația* a devenit mult mai periculoasă şi distructivă decât armele, motiv pentru care este căutată de toți actorii scenei mondiale.

De aceea, noul „război" al secolului XXI se numeşte „război informațional", iar lupta nu se mai duce pe clasicele spații militare de referință – terestru, aerian, naval – ci în noul spațiu informațional, delimitat de telecomunicații, computere şi sateliți, pericolul unui atac putând veni, cu aceeaşi probabilitate, din partea inamicului sau chiar a prietenilor.

În linii mari, războiul informațional cuprinde acele acțiuni desfăşurate în timp de criză sau război şi îndreptate împotriva informațiilor sau sistemelor informaționale ale adversarului (concomitent cu protejarea propriilor informații şi sisteme informaționale) în scopul atingerii unor obiective sau influențării anumitor ținte.

Războiul informațional este însoțit de mijloace de acțiune/influențare care eludează puterea convențională şi granițele statelor. Războiul informațional vizează structuri ale domeniului politic, economic, social sau militar, nu doar pentru a le distruge sau paraliza, ci mai ales pentru a le influența procesele decizionale.

Globalizarea comunicațiilor a generat o dezvoltare fără precedent a rețelelor de comunicații naționale şi regionale, ceea ce a condus la o interconexiune generalizată la nivel global, printre ale cărei consecințe şi efecte complexe se numără în principal *nevoia de cunoaştere*.

Terenul favorit al acestui *Pearl Harbour electronic* – aşa cum denumea războiul informațional amiralul Owens, fost comandant adjunct al Statului Major reunit al forțelor americane – îl constituie *Internet-ul*, o „rețea a rețelelor informaționale" care reuneşte câteva mii de rețele de ranguri diferite ce provin din zeci de țări ale lumii.

În dicționare şi literatura de specialitate *Internet-ul* (prescurtare de la *inter-network* – inter-rețele) este definit ca: „...o rețea virtuală formată dintr-un număr în continuă creştere de rețele locale (*Local Area Network - LAN*) publice şi private, rețele pe arii extinse (*Wide Area Network –- WAN*), rețele regionale şi naționale interconectate"[1], „…o rețea vastă de calculatoare, care leagă milioane de rețele mai mici din lumea întreagă"[2], „rețea globală

[1] Ioana Vasiu, *Criminalitatea informatică*, Editura Nemira, Bucureşti, 1998, pp. 121-122.
[2] Mariana Miloşescu, *Învață singur Internet*, Editura Teora, 2004, p. 34.

descentralizată care conectează milioane de calculatoare din toată lumea”[3], „ansamblu mondial de rețele şi porți care utilizează seturi de protocoale TCP/IP pentru a comunica între ele”[4], „o situație în care învingerea distanțelor nu mai este un impediment în calea circulației informației”[5], „cel mai propice *canal* pentru transmiterea *mesajelor*, cu *zgomot de fond* minim, şi cu un *feedback* uşor verificabil”[6] etc.

Ca urmare, *Internet-ul* constituie o *super-rețea informațională cu un accentuat caracter public* în care majoritatea utilizatorilor navighează pe Internet pentru satisfacerea unor nevoi ştiințifice, culturale, educaționale, profesionale sau de afaceri, dar şi a unor necesități legate de comunicare şi relaționare cu alți utilizatori ori de petrecerea timpului liber.

Aşadar, *Internet-ul* poate fi considerat un mediu electronic global de informare şi comunicare, în care orice utilizator poate intra, cu mijloace tehnice minime şi cheltuieli financiare aproape modice, fie pentru a accesa din *nevoia de cunoaştere* o sumedenie de baze de date din întreaga lume, fie pentru a-şi face cunoscute opiniile sau a le influența pe ale altora.

Totodată, în accepțiunea unor specialişti[7] în operații informaționale, acest „teren electronic” după cum îl denumea amiralul Owens, poate constitui un *cyberfront* al războiului informațional în care anumite cercuri de interese îşi pot disputa supremația informațională şi neutraliza adversarul prin atacuri informaționale.

În opinia domnului Jeff Green, vicepreşedinte al companiei de securitate informațională McAfee Avert, „atacurile cibernetice” desfăşurate pe *Internet* reprezintă o problemă globală. Acestea au evoluat enorm în ultimii ani şi deja nu mai reprezintă doar un pericol la adresa industriei sau a unor indivizi, ci s-au transformat într-o amenințare la adresa securității naționale.

În acest sens, cel puțin 120 de state din întreaga lume dezvoltă metode de folosire a *internetului* în scopuri nocive, de la influențarea piețelor financiare până la atacarea rețelelor guvernamentale sau militare.

Țintele *„atacurilor informatice”*, aşa cum le denumeşte Michael Wilson, membru al grupului de studii NEMESIS în lucrarea sa „The Precipice Problem: A Guide to the Destabilization of Western Civilization”, sunt în principal:

- *comunicațiile* – care au devenit complet dependente de conexiunile la sateliți, iar securitatea acestora este foarte slabă, pot fi atacate cibernetic prin intermediul *Internetului* în aşa fel încât mijloacele convenționale de

[3] *Calculatoare şi Internet*, Dicționar explicativ, Editura Corint, p. 124.
[4] *Dicționar de calculatoare*, Editura Teora, 2002, p. 321.
[5] *Idem.*
[6] *Idem.*
[7] Ciprian Pânzaru, *Internetul ca mijloc în acțiunile psihologice*, Revista de informatică socială nr.6/2006.

comunicații, posturile de televiziune şi de radio să-şi întrerupă funcționarea, inducând astfel panica şi teroarea în rândul populației şi autorităților statului respectiv. Comunicațiile telefonice sunt ținte relativ uşor de atins, alături de ele fiind transcodoarele cu microunde sau chiar sateliții, care pot fi distruşi doar prin reprogramarea motoarelor de poziționare ce sunt controlate de la sol, din centre de supraveghere informatizate. De asemenea, poate fi întreruptă funcționarea centralelor telefonice de urgență, comunicațiile serviciilor medicale, ale pompierilor, poliției, alarmele de orice fel conectate la sisteme de supraveghere centralizate etc. Comunicațiile guvernamentale sunt ținte preferate, mai ales la nivelul infiltrărilor în bazele de date şi al unor eventuale campanii de comenzi contradictorii care să provoace autoblocarea sistemelor informaționale. Acest lucru se poate obține fie prin introducerea unor comenzi de operare precise, fie prin plasarea unui virus care să acționeze în trepte, spre exemplu, după integrarea unui mesaj parvenit prin e-mail în baza operațională de date. Există laboratoare militare care au primit sarcina să elaboreze astfel de viruşi care nu acționează decât în condiții speciale prestabilite. Câtorva laboratoare super-specializate din Sillicon Valley au şi primit comanda de a realiza unele programe care să permită, selectiv, distrugerea unor arme care folosesc software american, prevenind astfel, în extremis, folosirea intenționată a unei *„găuri negre”* de către specialiştii părții adverse.

- *centralele energetice* – sistemele de distribuție a energiei electrice şi cele de supraveghere constituie obiective strategice şi sunt ținte relativ uşor de atins.
- *sistemele de transport-logistică* – majoritatea sistemelor moderne de transport sunt dirijate prin sisteme esențiale de control al traficului, iar acestea sunt complet dependente de computere. Din acest motiv sunt foarte uşor de paralizat. De exemplu, sistemele de transport aerian, ca şi transporturile fluviale, terestre sau feroviare. Unele dintre ele pot fi anihilate prin intermediul bazelor lor de date de coordonare şi programare.
- *sistemele financiare* – pot fi țintele cele mai evidente prin rețelele de transfer financiar, inclusiv băncile locale şi toate noile metode de acces la fonduri. De asemenea, sistemele de credit, inclusiv cărțile sau oficiile de credit, pot constitui ținte ale unor atacuri informatice care să producă panică şi teroare. Se apreciază că, cu puțin ajutor din partea sistemelor financiare aflate în funcțiune, este posibil să poată fi distruse concomitent piața de valori şi cea financiară a lumii doar într-un interval de câteva minute.
- *serviciile sociale* – cu doar puține instrumente speciale se poate introduce haosul în serviciile sociale, prin simpla distrugere sau virusare a bazei de date pentru plata salariilor, a pensiilor şi alocațiilor etc.

În doctrina US Air Force, în care există foarte multe definiții şi analize, întâlnim şi o definiție a războiului informațional: „Războiul

informațional reprezintă orice acțiune pentru a împiedica, exploata, corupe sau a distruge informația inamicului şi funcțiile sale, protejând pe cele proprii împotriva unor asemenea acțiuni şi exploatând propria informație asupra operațiilor militare".

Deoarece spărgătorii de coduri cunosc suficient de bine subtilitățile pătrunderii prin efracție, adică pur şi simplu prin „ocolirea" codurilor de protecție ale sistemelor de calculatoare sau bazelor de date ale adversarului, ei pot juca un rol esențial în pregătirea unor atacuri informatice. Distrugerile provocate pe scară largă de spărgătorii de coduri chinezi asupra site-urilor Departamentului afacerilor interne şi al energiei din SUA, dar şi „preluarea" site-ului ambasadei SUA din Beijing demonstrează, nu pentru prima oară, că războiul informațional există şi se poartă deja în zonele care comportă un risc înalt pentru securitatea mondială.

În cazurile prezentate nu este vorba, aşa cum uneori se încearcă a se acredita ideea, că avem de-a face cu actele vreunor adolescenți geniali şi rebeli, că sunt doar acțiuni izolate care nu trebuie luate în serios. Majoritatea exemplelor cunoscute din acest domeniu dovedesc faptul că războiul informațional este o realitate cu care ar trebui să încercăm să ne obişnuim. Avem de-a face, desigur, cu acțiuni care pot produce o îngrijorare atât în plan militar, cât şi în rândul responsabililor cu securitatea sistemelor informaționale. Unii însă mai consideră că „poveştile şi miturile despre războiul informațional şi despre securitatea computerelor – echivalentul modern al poveştilor cu stafii – contaminează acum totul, de la relatările din ziare până la rapoartele oficiale. Cu toate că mijloacele de informare în masă sunt pline de poveşti înspăimântătoare despre site-uri web penetrate de hackeri şi spargerea codurilor de securitate a rețelelor companiilor publice sau private, scenariile amenințătoare au rămas până acum doar simple scenarii". Aceasta este părerea lui George Smith publicată într-un articol la sfârşitul anului trecut în prestigioasa publicație americană „Issues in science and technology". Argumentația sa se bazează pe realitatea unor provocări lansate, în joacă, de unii indivizi sau unele companii ca pe nişte glume.

Există însă multe alte argumente care susțin exact contrariul. Unul dintre ele este un raport publicat chiar de Departamentul Apărării din SUA şi redactat de „Defence Science Board Summer Study Task Force on Information Arhitecture for the Battelfield". Acesta susține: „SUA se află acum sub un atac ce ține de războiul informațional, declanşat de adversari diverşi, începând de la hackerul adolescent până la autorul unor penetrări pe scară mare, foarte sofisticate, în sistemele de telecomunicații şi de computere".

În acelaşi raport, Departamentul Apărării din SUA demonstrează că atacurile informaționale la care națiunea americană este supusă, pot comporta două dimensiuni: una de natură militară, iar cealaltă nonmilitară.

Dimensiunea militară cuprinde atacurile îndreptate asupra zonei de comandă şi control din sistemul național de apărare şi pe cele care au drept scop culegerea de informații cu caracter militar. În acest sens, serviciile secrete din întreaga lume şi-au dezvoltat capabilități tot mai importante în domeniul atacurilor cibernetice, iar Internetul a făcut posibil ca un stat să obțină informații secrete ce aparțin unei alte țări, folosind doar un computer şi un specialist în atacurile informatice. Avantajele sunt imediate, pentru că se înlătură obligativitatea antrenării, într-un timp îndelungat, a unui spion clasic, care să facă aceeaşi muncă „pe teren".

Dimensiunea nonmilitară cuprinde operații care nu aparțin războiului tradițional. Acestea sunt îndreptate asupra elitelor sau opiniei publice, sau chiar asupra amândurora şi cuprind campaniile de propagandă, operațiile psihologice, subversiunile culturale, transmiterile de informații false către structurile presei locale, folosind printre altele şi resursele Internetului. Prin punerea la dispoziția tuturor utilizatorilor a unor categorii majore de servicii, precum: *World Wide Web*-ul, *Electronic Mail*-ul, *Usenet*-ul, *Internet Relay Chat*-ul, „*Internet*-ul a devenit pentru unii principalul mijloc de propagandă şi manipulare informațională"[8].

Aşadar, în accepțiunea noastră şi a altor specialişti în războiul informațional[9], Internet-ul a devenit o armă şi în acelați timp un câmp de bătălie pentru multe entități statale sau non-statale, care, datorită accesului facil la această megarețea informațională, pot desfăşura atacuri informaționale, în diferite forme, asupra unui stat țintă, cu cheltuieli minime şi efecte nonletale, ale căror beneficii depăşesc pe cele ale războaielor clasice.

[8] *Ibidem*

[9] Alvin şi Heidi Toffler, *Război şi antirăzboi*, ANTET, p. 237.

GLOBALIZAREA TERORISMULUI – ASPECT CE CONFERĂ O RECONSIDERARE A CONCEPTULUI DE SECURITATE NAȚIONALĂ

TERRORISM GLOBALIZATION – ASPECT THAT CONFERS A RECONSIDERATION ON THE NATIONAL SECURITY CONCEPT

Ec. Mihaela GHEORGHE*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Acoperirea pe care o înregistrează rețelele teroriste, ca efect al proceselor generale ale globalizării influențează mediul de securitate contemporan, creând noi riscuri şi amenințări la adresa sa. În acest context de securitate, nici un stat nu se poate izola sau afișa neutralitatea, pentru că nici unul nu este în siguranță şi nu are cum să fie în siguranță în afara proceselor globale.

The coverage that the terrorist networks have as a result of the general processes of globalization influences the contemporary security environment, creating new risks and threats towards the contemporary security environment. In these circumstances, no state could remain isolated or show its neutrality, as no one is safe and cannot be outside the global processes.

Cuvinte cheie: globalizare, terorism, securitate, riscuri, cooperare transnațională.
Keywords: *globalization, terrorism, security, risks, transnational cooperation.*

Securitatea națională constituie un element extrem de important pentru menținerea caracteristicilor existenței unei națiuni. În condițiile actuale, securitatea națională este amenințată de existența unei multitudini de factori perturbatori, factor ce influențează acest concept şi care, se manifestă la toate nivelurile. Unul dintre aceşti factori ce influențează securitatea națională şi care se manifestă cu atrocitate la nivel global este terorismul.

* e-mail: *ella 712000@yahoo.com*

Evenimentele de la 11 septembrie 2001 au demonstrat că globalizarea a cuprins nu numai zona economicului, a comerțului şi finanțelor, a culturii şi mediului, ci şi a violenței, a terorii, a crimei organizate.

Prin atacurile simultane asupra celor două obiective strategice („Gemenii" şi „Pentagonul"), din cel mai puternic stat din lume, terorismul a reuşit să demonstreze că poate acționa la nivel global.

La începutul secolului XXI, pietele teroriste acoperă întreaga noastră planetă, putând acționa în orice mediu (apă, aer, sol) şi asupra oricărei țări.

Rețeaua teroristă Al-Qaeda, prin bazele şi ramificațiile sale aflate pe teritoriul multor țări din Asia, Africa, America şi Europa, acoperă practic întreg mapamondul.

Această rețea teroristă cooperează şi colaborează cu aproape toate celelalte organizații şi grupări teroriste din diferite zone ale lumii.

Rețeaua teroristă globală este cu atât mai periculoasă, cu cât este puternic sprijinită financiar, logistic şi uman de către lideri politici, state cu regimuri dictatoriale sau islamist-fundamentale, oameni de afaceri cu vederi de extremă dreaptă sau extremă stângă, profasciste sau promarxiste.

Referitor la Al-Qaeda, preşedintele George W. Bush spunea că „zeci de mii de voluntari au fost antrenați în taberele de pregătire afgane ale grupării. Mulți dintre aceştia făcuseră doar o instrucție sumară şi doar cei mai înzestrați recruți trecuseră într-un stadiu avansat, fiind pregătiți pentru acte teroriste şi o eventuală cooptare în Al-Qaeda".

În acelaşi timp, mai multe mii de membri ai Al-Qaeda sunt risipite în şaizeci de țări în jurul globului, iar serviciile secrete americane cred că, în cele din urmă, această mare S.A., care este Războiul Sfânt, se va sparge în mici concesiuni locale.

Noua epocă, denumită şi epoca „războiului" împotriva terorismului s-a manifestat de la început prin haos, dezorientare, dezordine, spaimă.

Ziua de 11 septembrie 2001 a arătat că nicăieri în lume nu există „sanctuare de securitate", țări intangibile, ferite de ororile terorii şi ale războiului, aşa cum mai credeau unii.

Tocmai din acest motiv, dar şi din multe altele, reiese clar că războiul împotriva terorismului global nu se poate duce fragmentat pe zone, state, regiuni, numai de către țările direct vizate, celelalte asistând la acest efort ca la un „spectacol".

Împotriva unui flagel global, cum a devenit terorismul, se impune un efort global.

Ulrich Beck afirma că singura soluție la problema terorismului global este cooperarea transnațională.

Abordarea acestui fenomen este indiscutabil legată de rețeaua teroristă Al Qaeda şi de numele lui Osama bin Laden.

Parafrazându-l pe Napoleon, se poate spune că s-a câştigat o bătălie, însă nu şi războiul, acesta căpătând dimensiuni nebănuite. Omenirea constată cu uimire că la sfârşitul mileniului al II-lea, Al-Qaeda devenise într-adevăr o rețea mondială.

Potrivit unor autori, organizația lui Osama bin Laden, „este deopotrivă o creație a globalizării şi un efect al ei. Rețeaua s-a format în creuzetul conflictului internațional dintre fosta Uniune Sovietică şi Afganistan – un război care a atras pakistanezi, americani, saudiți, precum şi musulmani din întreaga lume".

Forța rețelei teroriste Al Qaeda, acoperirea ei globală şi autoritatea lui bin Laden asupra oamenilor săi este prezentată sugestiv de către dr. Saad al Fagih, un disident saudit, conducătorul grupării „Mişcarea pentru reformă islamică în Arabia, MIRA). Se consideră că „între douăsprezece şi cincisprezece mii de oameni au lucrat cu bin Laden în războiul din Afganistan. Patru mii dintre ei se dedică şi în prezent cauzei lui bin Laden peste tot în lume".

În realizarea unei rețele teroriste globale, Osama bin Laden a exploatat avantajele financiare, comerciale, turistice, tehnologice, ale globalizării propriu-zise, speculând în acelaşi timp sensibilitățile religioase, ideologice, naționaliste ale partizanilor săi, folosind metode şi mijloace noi, ingenioase, toate în slujba unui ideal milenar, restaurarea Califatului.

Bin Laden şi colaboratorii săi au sesizat schimbarea regulilor jocului şi şi-au adaptat modul de apărare.

Acoperirea pe care o înregistrează rețelele teroriste ca efect al proceselor generale ale globalizării influențează mediul de securitate contemporan, creând noi riscuri şi amenințări la adresa sa. În acest context de securitate, nici un stat nu se poate izola sau afişa neutralitatea, pentru că nici unul nu este în siguranță şi nu are cum să fie în siguranță în afara proceselor globale.

Drept urmare, securitatea internațională îşi manifestă pe zi ce trece caracterul indivizibil, realitate ce determină comunitatea internațională să fie tot mai conştientă de răspunderile globale ce-i revin. Cu alte cuvinte, împotriva terorismului global, toții actorii de pe scenă trebuie să joace, toți sunt obligați să-şi îndeplinească rolul care le revine.

De subliniat faptul că rolurile sunt din ce mai dificile, iar jocul actorilor este tot mai mult afectat de amenințări, asimetrice, dar şi de natură militară sau nonmilitară.

Atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, asupra unor obiective – simbol al civilizației şi puterii americane, s-au soldat cu două mii opt sute douăzeci şi trei de persoane ucise, iar atacul cu bombe din martie 2004, asupra celor patru trenuri din gara Atocha din Madrid, capitala Spaniei – cu

două sute doi morți şi peste o mie patru sute de răniți. Acest tablou sumbru a fost completat de atacurile sinucigaşe din august 2004, în Rusia, a două femei musulmane (cecene) asupra a două avioane civile, soldate cu optzeci şi nouă de morți, de cele ale facțiunilor arabe Hezbollah, Hamas, Jihadul Islamic, Brigăzile Martirilor Al Aqsa, sau luările de ostatici, fie de către comandourile cecene, la o sală de teatru din Moscova, unde au murit o sută douăzeci de persoane, respectiv din Beslan (Osetia de Nord), soldate cu trei sute douăzeci şi nouă de morți şi răniți.

Ceea ce se întâmplă de ani de zile în Irak, unde permanent au loc atentate cu bombă şi maşini – capcană, în care mor zeci şi sute de oameni nevinovați, e de domeniul tragicului şi absurdului în acelaşi timp. Toate acestea dovedesc odată în plus că terorismul internațional de sorginte extremist – religios, structurat în rețele transfrontaliere, reprezintă cea mai gravă amenințare la adresa vieții şi libertății oamenilor, a democrației şi a celorlalte valori fundamentale pe care se întemeiază relațiile dintre popoare şi state.

Aceasta cu atât mai mult cu cât rețelele teroriste internaționale au acces la tehnologia modernă şi pot beneficia de transferuri bancare şi mijloace de comunicare rapide, de infrastructura şi asistența oferite de organizații etnico-religioase extremiste, de suportul criminalității transfrontaliere organizate ori de sprijinul regimurilor corupte sau incapabile să guverneze democratic. Ele pot provoca, aşa cum am văzut, pierderi masive de vieți omeneşti, dar şi distrugeri materiale de amploare, iar prin accesul posibil la armele de distrugere în masă – consecințele acțiunilor lor pot deveni devastatoare.

Caracterul deschis al societăților democratice moderne, dar şi cerințele globalizării, determină ca atât fiecare stat în parte, cât şi comunitatea internațională în ansamblu, să rămână vulnerabile în fața terorismului internațional, astfel că imperativul contracarării acestui flagel şi al cooperării forțelor democratice în acest scop, constituie o cerință vitală, inclusiv prin acțiuni comune desfăşurate în zonele şi focarele generatoare de terorism.

Globalizarea terorismului este strâns legată şi de alte amenințări, precum cea referitoare la proliferarea armelor de distrugere în masă, dar şi conflictele regionale şi criminalitatea transnațională organizată.

În ceea ce priveşte problema conflictelor regionale, cele mai periculoase au devenit aşa-numitele „conflicte înghețate", care generează incertitudinea strategică, determină irosirea multor resurse şi perpetuează sărăcia. Lucrul cel mai grav este că ele alimentează criminalitatea, violența, favorizând terorismul. Câteva exemple semnificative ar fi cele din: Cecenia, Kosovo, Transnistria, regiunea Bască, Corsica, Kashmir.

Criminalitatea transnațională organizată concură şi ea la diseminarea terorismului, asigurând rețelelor teroriste de pe toate continentele armament,

muniții, explozivi, mijloace financiare, de comunicații, transport, întreaga logistică necesară.

Pentru a avea o viziune asupra caracterului transnațional şi transcontinental al fenomenului terorist contemporan, se consideră utilă o privire de ansamblu asupra mediului de securitate internațional. Acesta poate fi caracterizat de o serie de tendințe majore contradictorii.

Pe de o parte, se manifestă accelerarea proceselor de globalizare şi de integrare regională, iar pe de alta, la proliferarea acțiunilor având ca scop fragmentarea statală.

Totodată, pe fondul convergenței rezonabile a eforturilor consacrate structurii unei noi arhitecturi de securitate stabile şi predictibile, asistăm şi la accentuarea tendințelor regionale anarhice.

În ceea ce priveşte dinamica relațiilor internaționale, asistăm la o luptă în plan paralel dintre statele lumii şi actorii nestatali, primii pentru a-şi conserva influența, ceilalți pentru dobândirea ei.

Terorismul va constitui, şi în continuare, unul dintre cele mai periculoase fenomene pentru securitatea şi pacea lumii secolului XXI.

Momentul 11 septembrie 2001 constituie, aşa cum susțin tot mai mulți militari, oameni politici, ziarişti, începutul războiului împotriva terorismului, punctul zero, linia de start a luptei antiteroriste.

Unii autori susțin că războiul antiterorist se înscrie în timpul conflictelor asimetrice caracterizat prin aceea că:

- noul inamic este unul fluid, care scapă uşor de sub control, este transnațional, infracțional, greu de identificat şi nimicit. Aceasta pentru că el nu este reprezentat de un stat, de o națiune, o ideologie sau o religie;
- noul adversar anihilează diferența de potențial cu mijloace teroriste neglijabile, unele de-a dreptul surprinzătoare prin simplitatea lor şi ineditul lor şi care speculează la maximum tocmai slăbiciunile statului țintă, ale sistemului său de securitate şi apărare foarte sofisticat.

Lovitura teroristă împotriva SUA a dovedit că supertehnica determină şi apariția unor puncte slabe şi că „satelitul" nu este suficient, dacă nu este dublat şi de elemente mai ancorate în realitățile operaționale şi mediile de penetrare a teroriştilor.

Le revine specialiştilor militari, analiştilor politico-militari, juriştilor, psihologilor, ziariştilor, instituțiilor şi organizațiilor cu responsabilități în domeniu, să analizeze cele două tipuri de conflicte – terorist şi antiterorist – specific începutului secolului XXI, un secol care se afirmă şi ca unul al căutărilor şi în domeniul artei militare.

Acest lucru este un deziderat al zilelor noastre, deoarece se pare că riposta antiteroristă a rămas în urma ofensivei teroriste.

Putem spune că în această lume complexă, dinamică şi turbulentă, confruntarea principală se duce între valori fundamentale diferite, între democrați şi totalitarism şi este determinată de agresiunea majoră a terorismului internațional de sorginte extremist-religioasă, structurat în rețele transfrontaliere, împotriva statelor democratice şi a forțelor politice raționale din statele angajate în procesul democratizării.

Terorismul se manifestă cu foarte mare intensitate, acest flagel s-a globalizat, afectând toate zonele, devenind din ce în ce mai profund şi amplu în adoptarea modalităților de manifestare, aspect ce conduce la o mai atentă analiză a potențialelor consecințe asupra societății.

Esențial este modul cum statele adoptă metode de contracarare a efectelor terorismului şi, mai mult de atât, modul de cooperare între state.

BIBLIOGRAFIE

Andreescu A., *Terorismul şi antiterorismul – Noi tipuri de conflicte militare specifice secolului al XXI –lea*, în Revista de Ştiințe Militare nr.2/2002.

Coşcodaru I., Neagoe V., *Un vis în devenire, Europa unită*, Editura Axioma, Bucureşti, 2002 3. Bech, U., The Terrorist Threat. World Risk Society Revisited, Theory & Society, vol.19, No.4, 2002.

Bergen P., *Războiul sfânt S.A. – în inima lumii secrete a lui Osama bin Laden*, Editura Alfa, Bucureşti, 2002.

Kissinger H., *Are nevoie America de o politică externă? Către diplomația secolului al XXI-lea*, Editura Incitatus, 2002.

Novak R., *Interviu cu Bob Graham*, 23 februarie 2002.

Cotidianul „Le Monde Diplomatique”, decembrie 2001.

CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND SECURITATEA NAȚIONALĂ

GENERAL CONSIDERATIONS REGARDING NATIONAL SECURITY

Ec. Mihaela GHEORGHE[*]
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Securitatea națională reprezintă condiția fundamentală a existenței națiunii şi a statului român şi un obiectiv fundamental al guvernării; ea are ca domeniu de referință valorile, interesele şi obiectivele naționale. Securitatea națională este un drept imprescriptibil care derivă din suveranitatea deplină a poporului, se fundamentează pe ordinea constituțională şi se înfăptuieşte în contextul construcției europene, cooperării euroatlantice şi al evoluțiilor globale.

National security represents the fundamental condition of the nation's existence, of the Romanian state and an essential aim of the governance; as a field of reference it has got the values, the interests and the national objectives. National security is an imprescriptible right that derives from the full sovereignty of people, being based on the constitutional order and it is fulfilled in the context of the European construction, the Euro – Atlantic cooperation and in the context of the global evolution

Cuvinte cheie: securitate națională, existența națiunii, suveranitate, ordine constituțională, cooperare.
Keywords: *national security, nation existence, sovereignty, constitutional order, cooperation.*

Securitatea națională reprezintă condiția fundamentală a existenței națiunii şi a statului român şi un obiectiv fundamental al guvernării; ea are ca domeniu de referință valorile, interesele şi obiectivele naționale. Securitatea națională este un drept imprescriptibil care derivă din suveranitatea deplină a poporului, se fundamentează pe ordinea constituțională şi se înfăptuieşte în contextul construcției europene, cooperării euroatlantice şi al evoluțiilor globale.

[*] e-mail: *ella 712000@yahoo.com*

Strategia de securitate națională răspunde nevoii şi obligației de protecție legitimă împotriva riscurilor şi amenințărilor ce pun în pericol drepturile şi libertățile fundamentale ale omului, precum şi bazele existenței statului român. Ea vizează, cu prioritate, următoarele domenii: starea de legalitate; siguranța cetățeanului; securitatea publică; apărarea națională; protecția împotriva dezastrelor naturale, degradării condițiilor de viață şi accidentelor industriale. Securitatea națională se realizează prin măsuri active, de natură politică, economică, diplomatică, socială, juridică, administrativă şi militară, prin activitatea de informații, contrainformații şi securitate, precum şi prin gestionarea eficientă a crizelor, în conformitate cu normele de conduită ale comunității europene şi euroatlantice.

Statutul de membru al Alianței Nord - Atlantice, precum şi procesul complex de integrare în Uniunea Europeană pe care îl parcurge România, acționând într-un spațiu de securitate bazat pe valori, interese şi obiective comune, pe principiile şi normele democrației, statului de drept şi economiei de piață, oferă țării noastre condiții favorabile dezvoltării economice şi sociale accelerate, participării active la acțiunile de menținere a păcii şi securității în plan regional şi global, contracarării eficiente a riscurilor şi amenințărilor clasice şi a celor de tip asimetric.

Strategia de securitate națională a României urmăreşte promovarea, protecția şi apărarea valorilor şi intereselor naționale. Ea se asigură prin efort național, prin forțe şi mijloace proprii, precum şi prin cooperarea cu aliații şi partenerii, în consonanță cu prevederile conceptelor strategice ale Alianței Nord - Atlantice şi ale strategiei de securitate a Uniunii Europene. Această strategie oferă bazele operaționale ale colaborării sistematice cu organizațiile de securitate şi apărare din care România face parte, cu statele aliate, partenere şi prietene.

Valorile naționale sunt elemente definitorii ale identității româneşti, prin protejarea, promovarea şi apărarea cărora se asigură condițiile esențiale ale existenței şi demnității cetățenilor şi a statului român, în conformitate cu prevederile Constituției. Ele constituie premisele pe baza cărora se construieşte sistemul de organizare şi funcționare a societății atât prin intermediul instituțiilor şi organizațiilor democratice, cât şi al acțiunii civice, în consens cu prevederile Constituției, prezenta strategie aşează la temelia eforturilor vizând construcția securității şi prosperității poporului român valori precum: democrația, libertatea, egalitatea şi supremația legii; respectul pentru demnitatea omului, pentru drepturile şi libertățile sale fundamentale; responsabilitatea civică; pluralismul politic; proprietatea garantată şi economia de piață; solidaritatea cu națiunile democratice; pacea şi cooperarea internațională; dialogul şi comunicarea dintre civilizații.

Interesele naționale reflectă percepția dominantă, stabilă şi instituționalizată cu privire la valorile naționale. Ele vizează promovarea, protejarea şi apărarea – prin mijloace legitime – a valorilor pe baza cărora națiunea română îşi construieşte viitorul, prin care îşi garantează existența şi identitatea şi în temeiul cărora se integrează în comunitatea europeană şi euroatlantică şi participă la procesul de globalizare. Prin aria lor de manifestare, ele se adresează, în primul rând, cetățenilor patriei care trăiesc pe teritoriul național, dar şi, în egală măsură, tuturor celorlalți oameni aflați în România, precum şi românilor care trăiesc sau îşi desfăşoară activitatea în afara granițelor țării.

În condițiile în care, în lumea modernă, *securitatea* şi *prosperitatea* sunt termenii inseparabili ai aceleiaşi ecuații – progresul, prosperitatea şi securitatea națională a României nu pot fi decât rezultanta majoră a unui proces complex de promovare şi garantare a intereselor naționale. Acest proces vizează, în esență: integrarea deplină în Uniunea Europeană; asumarea responsabilă a calității de membru al Alianței Nord - Atlantice; menținerea integrității, unității, suveranității, independenței şi indivizibilității statului român, în condițiile specifice ale participării la construcția europeană; dezvoltarea unei economii de piață competitive, dinamice şi performante; modernizarea radicală a sistemului de educație şi valorificarea eficientă a potențialului uman, ştiințific şi tehnologic; creşterea bunăstării cetățenilor, a nivelului de trai şi de sănătate a populației; afirmarea şi protejarea culturii, identității naționale şi vieții spirituale ale românilor, în noul cadru european.

Pe baza capacităților existente la nivel național şi multinațional se vor dezvolta capacități militare mai eficiente la nivel european. Acestea vor fi folosite pentru operațiunile de gestionare a crizelor, operațiuni conduse de UE ce vor fi îndeplinite, cu sau fără recurgerea la capacitățile NATO. Se va pune accentul pe capacități care să asigure: desfăşurarea rapidă a trupelor, susținerea lor, interoperabilitatea, flexibilitatea, mobilitatea şi comanda.

Modalitățile de acțiune sunt structurate astfel:

- dezvoltarea conceptelor militare privind aspectele de criză;
- controlul strategiei în cadrul operațiunilor şi situațiilor de criză;
- asumarea riscului în situații de criză;
- analiza situațiilor de criză şi implicațiile acestora;
- elaborarea unor obiective în acord cu procedurile stabilite de PSC;
- colaborarea cu statele europene membre NATO şi nemembre UE;
- realizarea estimărilor financiare asupra costurilor aplicațiilor şi operațiunilor.
- pentru ca proiectul de securitate şi apărare europeană să fie un succes, Europa trebuie să facă față câtorva provocări, iar România se alătura Uniunii Europene.

Sunt necesare schimbări instituționale care să stabilească relația formală NATO-UE, precum şi relațiile între UE şi țările NATO care nu sunt membre ale UE, şi între NATO şi țările UE care nu sunt membre ale NATO.

În cadrul reformei instituționale al UE, este nevoie de o clarificare a mecanismului de decizie în materie de apărare şi securitate. Deşi renunțarea la dreptul de veto într-un domeniu foarte sensibil, în ceea ce priveşte suveranitatea națiunilor, este dificilă, flexibilitatea devine obligatorie pentru evitarea paraliziei decizionale.

Deocamdată, apărarea europeană este pe hârtie şi este necesar un efort susținut pentru reducerea decalajului tehnologic față de SUA, integrarea producției de armament şi reforma forțelor militare. Acest efort presupune însă creşterea cheltuielilor pentru apărare în Europa, obiectiv extrem de nepopular printre contribuabilii europeni, mai ales în condițiile reformei sistemului social care presupune cheltuieli mai mici pentru protecția socială.

Coordonarea şi sincronizarea UE cu NATO se poate produce prin realizarea unui parteneriat simetric între Europa şi SUA. Un lucru este cert: marşul europenilor spre o politică comună externă şi de securitate şi spre o identitate de apărare distinctă este o parte integrantă a transformării istorice a Europei de la un continent de state independente către o colectivitate de state membre.

Integrarea în UE accentuează importanța de a educa comunitatea de securitate din România în direcția identificării obiective a interesului României față de PESC-PESA.

Eforturile României din acest moment sunt de a-şi modela strategia de securitate în funcție de două puteri mari, SUA şi UE. Acțiunile României trebuie să se fundamenteze atât în concordanță cu statutul de membru NATO pe care aceasta îl deține, cât şi în concordanță cu poziția țării ca frontieră a UE. Ponderea ar trebui acordată UE, dacă aceasta tinde să dezvolte un rol global. Totuşi, se poate avansa întrebarea dacă, în absența unei Constituții Europene, se poate vorbi de o strategie de securitate europeană.

Alinierea României la UE trebuie să fie complementară cu acțiunile în cadrul NATO. În acelaşi timp, se impune ca evoluțiile referitoare la securitatea şi apărarea națională să fie reflectate în existența unor documente oficiale, legale. După 1989, s-a remarcat confuzia conceptuală dintre securitate şi apărare națională, precum şi implicarea a prea multe structuri în sectorul securității naționale. Conceptul de „securitate națională" a fost insuficient precizat teoretic-aplicativ. A fost, de asemenea, evidențiat faptul că documentele de baza referitoare la apărarea națională, Carta Alba a Apărării şi Securității naționale şi Strategia militară, se suprapun şi că vor fi dificil de diferențiat.

Se poate vorbi de trei dimensiuni ale securității şi apărării UE: politica – strategică, operațională, a capacităților de apărare, de la impulsul dat la Helsinki până la elaborarea Constituției Europene. PESA a fost declarată operațională la consiliul european de la Laeken şi, până în acest moment, UE a desfăşurat patru operațiuni – una civilă şi trei militare. România a avut o participare mai ales calitativă, la aceste operațiuni, iar la Althea, semnificativă

şi cantitativă. De asemenea, România a participat la celelalte inițiative ale UE de dezvoltare a capacităților de apărare, precum grupul proiect „operațiuni şi acțiuni umanitare" şi şi-a manifestat interesul de a participa la grupurile tactice de luptă şi la grupul vest european de armamente.

Spațiul euroatlantic a dobândit o dimensiune competitivă în direcția redistribuirii puterii. SUA vor rămâne liderul lumii democratice. Rusia va continua să joace un rol semnificativ, mai ales în regiunile adiacente. În ceea ce priveşte riscurile şi amenințările la adresa securității euroatlantice, terorismul este riscul cel mai important, crizele regimurilor politice, corupția, crima organizată, degradarea mediului ambiant, epuizarea resurselor, reconfigurarea fizionomiei conflictelor, explozia sistemelor informatice şi accesul la informații al grupurilor teroriste, naționalismul xenofob. Implicarea regională a organizațiilor internaționale poate constitui o punte către stabilitatea internațională.

Terorismul este o amenințare globală la adresa securității. Statul-națiune este foarte vulnerabil în fața teroriştilor. De asemenea, un atac terorist este foarte dificil de combătut şi înregistrează forme de manifestare diverse, printre care agro-terorismul, concretizat în atacul biologic contra culturilor agricole, este una dintre cele mai periculoase. Posibilii agresori cu agenți biologici sunt state, corporații, crima organizată, grupuri de presiune în scopul şantajului politic. Atacul agro-terorist poate fi condus de la distanță, cu cheltuieli reduse.

Strategia de securitate a UE numeşte provocările globale, terorismul, proasta guvernare, corupția, printre riscurile la adresa securității internaționale.

Țara noastră îşi va armoniza treptat politica externă şi de securitate națională cu cea a UE, spre a putea contribui la transformarea acesteia într-un actor cât mai coerent şi mai credibil pe scena relațiilor internaționale. În cadrul ONU:

- România este parte la cele 13 Convenții ale ONU privind combaterea terorismului şi promovează universalizarea acestora.
- România a co-autorat, alături de SUA, Federația Rusă, Marea Britanie, Franța şi Spania, Rezoluția 1540 a Consiliului de Securitate al ONU privind proliferarea armelor de distrugere în masă şi a rachetelor balistice. Este prima Rezoluție a Consiliului de Securitate care conectează proliferarea armelor de distrugere în masă de fenomenul terorismului internațional, constituind un răspuns concret la preocupările actuale pe plan internațional. România deține, din iunie 2004, mandatul de preşedinte al Comitetului 1540 al CS-ONU, care are ca obiectiv monitorizarea implementării de către state a Rezoluție 1540.
- România, în calitate de membru nepermanent al Consiliului de Securitate al ONU, a sprijinit în mod activ şi adoptarea/implementarea altor măsuri vizând combaterea terorismului:
- Rezoluția 1566 care condamnă terorismul internațional şi Rezoluția 1373 care constituie Comitetul Antiterorism.

• În prezent, România întreprinde măsuri interne pentru implementarea Planului UE de acțiune împotriva terorismului. Adoptat în 2004, acesta are ca principale obiective: prevenirea şi combaterea finanțării terorismului, consolidarea cooperării în domeniul aplicării legii şi asigurarea securității şi transporturilor.

• România sprijină activ măsurile împotriva terorismului luate de NATO la Summit-ul de la Praga şi incluse în Planul Parteneriatului pentru lupta împotriva terorismului.

• România a adoptat, în totalitate, concluziile Consiliului Europei privind combaterea terorismului precum şi înființarea poziției de Coordonator Anti-terorism; au fost semnate Convenția asupra prevenirii terorismului, Convenția împotriva traficului cu ființe umane şi Convenția revizuită privind spălarea, descoperirea, sechestrarea şi confiscarea produselor infracțiunii şi finanțarea terorismului.

1. Pe plan regional:

• România, în calitate de coordonator al Task-force-ului pentru combaterea criminalității din cadrul Organizației pentru cooperare economică la Marea Neagă (OCEMN), a condus negocierile pentru definitivarea Protocolului privind lupta împotriva terorismului.

• România are o contribuție majoră la Inițiativa de Cooperare Sud - Est Europeană (SECI), care desfăşoară activități de prevenire şi combatere a terorismului.

• România a lansat în 2004, cu sprijin american, Inițiativa privind securitatea la Marea Neagră (Black Sea Border Security Initiative – BSBSI), o activitate concretă cu caracter operațional, având ca obiectiv creşterea securității la Marea Neagră prin promovarea cooperării şi încrederii dintre statele riverane, precum şi dezvoltarea unor mecanisme concrete care să permită contracararea proliferării armelor de distrugere în masă. În prezent, participă la BSBSI: România, Republica Moldova, Ucraina, Georgia şi Bulgaria.

2. Pe plan bilateral:

• În relațiile cu partenerii strategici: România are o cooperare foarte strânsă cu SUA în domeniul combaterii terorismului, inclusiv prin inițierea unor activități concrete în domeniul securității la Marea Neagră. Țara noastră a aderat, din 2004, la principiile de interdicție ale "Proliferation Security Initiative" – inițiativă americană destinată combaterii proliferării armelor de distrugere în masă prin blocarea transferurilor ilicite pe toate căile de transport.

• România are încheiate, în plan bilateral, peste 50 de acorduri de cooperare în domeniul combaterii criminalității organizate, a traficului ilegal de droguri, a terorismului, precum şi al altor infracțiuni grave, cu o serie de state europene şi de pe continentul american.

3. Pe plan intern:

A fost adoptată, la 25 noiembrie 2004, *Legea privind prevenirea şi combaterea terorismului*, care prevede că reprimarea acestui fenomen are loc în conformitate cu prevederile instrumentelor naționale la care România este parte.

Strategia națională de prevenire şi combatere a terorismului are ca obiective: identificarea şi monitorizarea permanenta a amenințărilor teroriste, protejarea teritoriului național şi cetățenilor români, prevenirea funcționării celulelor teroriste pe teritoriul României, participarea la eforturile internaționale în domeniu.

Securitatea națională se poate realiza prin stabilirea reală a riscurilor existente, prin analizarea potențialelor consecințe ce se pot manifesta în condițiile adoptării unor măsuri ce pot fi inadecvate mediului real. Prin inadaptarea la condițiile reale ale societății româneşti pot fi afectate valorile sociale şi interesele naționale.

Indubitabil, securitatea națională trebuie să vizeze apărarea valorilor şi intereselor naționale pentru menținerea națiunii române, ca stat independent şi suveran, precum şi armonizarea politicii externe cu cea a UE, pentru adaptarea României – în calitate de membru al UE la prerogativele stabilite.

BIBLIOGRAFIE

Bădescu Ilie, Ioan, Mihăilescu, Elena, Zamfir, *Geopolitica integrării europene*, Editura Universității din Bucureşti, 2002.

Bibere Octav, *Uniunea Europeană între real şi virtual*, Editura All Politic, Bucureşti, 2003.

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, *Surse de instabilitate de nivel global şi regional. Implicații pentru România*, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004.

Centrul de Studii Strategice de Securitate, *Terorismul. Dimensiune geopolitică şi geostrategică. Războiul terorist, războiul împotriva terorismului*, Editura AISM, Bucureşti, 2004.

Dăianu Daniel, Radu Vrânceanu, *România şi Uniunea Europeană*, Editura Polirom, Bucureşti, 2002.

NATO şi noua structură de securitate europeană, Rompres, Bucureşti, 1994.

Năstase Adrian, *România în noua arhitectură mondială***,** Monitorul Oficial, Bucureşti, 1996.

Strategia de Securitate Națională a României - www.presidency.ro.

Şuță Nicolae, coordonator, *Integrarea Economică Europeană*, Editura Economică, Bucureşti, 1999.

BOGĂȚIA ÎN RESURSE, FACTOR DE CREŞTERE A INSTABILITĂȚII ZONALE ÎN AFRICA NEOCOLONIALĂ

RICHNESS OF RESOURCES LEADS TO INCREASED INSECURITY IN NEO-COLONIAL AFRICA

Cristina TEODORESCU*
Vimetco Management

Resursele de petrol ale lumii scad în timp ce necesarul şi consumul cresc în proporție aproape directă (actuala criză economico-financiară nu face decât să prelungească agonia societății de consum energetic). Nevoia de petrol, din ce în ce mai mult, a adus primele economii ale lumii în situația de a se confrunta direct – pe piața de achiziții a combustibilului. Ultimul – şi cel mai disputat – teritoriu este cel mai bogat în resurse şi cu cei mai săraci oameni ai lumii, precum şi locul unde au loc cele mai sângeroase dispute: Africa.

The world's oil resources decrease while the demand and consumption of it increase (the present economic-financial crisis only prolongs the agony of the energy consuming society). The need for more and more oil has brought the leading world economies to the situation of direct confrontation – on the fuel acquisition markets. The last and most disputed territory is also the one richest in resources and with the world's poorest inhabitants, the place where the bloodiest disputes take place: Africa.

Cuvinte cheie: securitate globală, securitate energetică, Africa, resurse energetice, petrol, gaze, confruntări sino-americane.
Keywords: *global security, energy security, Africa, energy resources, oil, gas, American-Chinease confruntations.*

De când epoca Războiului Rece este – cel puțin din punct de vedere teoretic – încheiată, individul, omul şi nu apărarea unei ideologii a devenit centrul preocupării de securitate al guvernelor, preocupare din care decurge apoi cea pentru securitatea statului în care omul trăieşte. Securitatea națională ar urma să fie asigurată de fiecare guvern în parte prin politici menite să

* e-mail: *c2907teo@yahoo.com*

asigure supraviețuirea şi siguranța statului-națiune, incluzând, dar nu limitându-se la exercitarea puterii diplomatice, economice şi militare atât pe timp de pace, cât şi pe timp de război.[1]

Această opțiune a statului pentru asigurarea, în primul rând, a securității fiecărei persoane în parte – inclusiv la nivelul bunăstării personale – este dictată, în principal, de două considerente. În primul rând, deoarece prin alegeri politicienii pot fi scoşi din activitatea politică sau pot fi confirmați în demersul lor, securitatea individuală economică devine un deziderat pentru fiecare politician. Al doilea considerent al politicienilor, atunci când se preocupă de bunăstarea şi de securitatea economică a individului, este faptul că există posibilitatea ca, mai ales în cazul în care nu mai este asigurat gradul de bunăstare cu care populația era obişnuită, oamenii să iasă în stradă şi să se manifeste în cele mai variate forme, transformând astfel insecuritatea individuală într-una colectivă, ce poate degenera în insecuritate internă a statului, situație ce va vulnerabiliza acelaşi stat şi în fața amenințărilor externe. (Criza cu care omenirea se confruntă începând cu sfârşitul anului 2008 poate transforma oricând aceste considerente teoretice în practică.)

Dar bunăstarea economică a unui popor şi a fiecărui cetățean în parte depinde de dezvoltarea economică a respectivei țări. Dezvoltarea, la rândul său, se bazează pe energie. Cu cât sursa de energie este mai accesibilă atât din punct de vedere al prețului, cât şi din punct de vedere al facilităților de acces propriu-zis, cu atât un stat are asigurat un grad mai mare de dezvoltare, ce duce automat la bunăstarea cetățenilor săi.

Cele mai bune exemple în acest sens sunt faptul că, în 2007, China – principala economie în dezvoltare a lumii - a consumat 10% din producția energetică mondială, SUA – liderul economic mondial, 30%, iar Japonia – aproximativ cât China. Însă nici China, nici India – al doilea stat al lumii, după China, cu o populație de peste un miliard de locuitori şi alături de aceasta una dintre țările cu cele mai impresionante performanțe economice în anii 2000 –, nici economiile foarte dezvoltate din SUA, UE sau Japonia nu dispun de suficiente resurse energetice pentru a-şi susține ritmul de creştere economică, şi, în cazul unei crize a resurselor, vor trebui să facă în mod inerent paşi înapoi. Inegalitățile sociale se vor adânci şi mai mult, putând genera oricând periculoase explozii sociale.

Începând cu anul 1911, principalul furnizor de energie pentru dezvoltarea societății umane a fost şi este petrolul. În prezent, mai mult de o treime (37%) din producția mondială de energie se bazează pe petrol[2], care, conform estimărilor celor mai mulți specialişti în domeniu, se va epuiza în cel

[1] http://en.wikipedia.org/wiki/Category:National_security
[2] http://en.wikipedia.org/wiki/Image:World_energy_usage_width_chart.svg

mult 40 de ani. Pe lângă tradiționala zonă a Golfului Persic şi Asia Centrală, două sunt zonele geografice a căror importanță a crescut în ultimele două decenii din punct de vedere al petrolului. Este vorba de Africa şi de America de Sud.

În cazul Africii, creşterea de la 6,4% din producția de 910,2 miliarde de barili (mrdb) înregistrată în anul 1987, la 9,5% din 1.237,9 mrdb în 2007, dar şi cea din America Latină se bazează pe noi descoperiri geologice. Concomitent cu aceste creşteri, se poate vorbi de un recul al importanței resurselor din America de Nord şi din regiunea Asia-Pacific, acestea confruntându-se deja cu producția descendentă, de după faza de platou.

Toate aceste date, coroborate, explică noile mutații de pe scena geopolitică a lumii: Asia Centrală a revenit odată cu desprinderea de Rusia, de la începutul ultimului deceniu din secolul XX, la rolul său istoric de placă turnantă a intereselor marilor imperii; statele din Africa au trecut, la numai două-trei decenii de la obținerea independenței, de la statutul de colonii la cel de neocolonii, de la teatrul de luptă al intereselor americane şi sovietice din timpul Războiului Rece la cel al intereselor americane, chineze, dar şi, chiar dacă în mai mică măsură, franceze sau indiene.

Precum hienele, care lasă întâi leii să se sature şi abia apoi se duc să se hrănească cu resturile ospățului, la fel anunțaseră şi politicienii chinezi la sfârțitul secolului XX că ei nu „vânează" petrol în teritoriile controlate de către interesele şi firmele americane, ci că se mulțumesc cu rămăşițele din zone cu mult mai puțin petrol. Astfel, ocolind Orientul Apropiat şi resursele sale de hidrocarburi, şi oferind ajutor de dezvoltare, a început desfăşurarea de forțe (extractive şi economice, iar ca suport, militare) ale chinezilor în Africa. Doar că marile feline prădătoare au constatat că se împuținează hrana în zonele în care mâncarea obişnuia să se găsească din abundență, aşa că au început să fie interesate şi de resursele din zonele de extracție „periferice". În plus, fostele puteri coloniale Franța, Anglia, Belgia şi Olanda nu erau şi nu sunt dispuse să renunțe la rolul lor tradițional de prim şi (pe vremuri, chiar unic) partener de afaceri al acestor țări. Gradul de interes al fostelor puteri coloniale poate fi certificat printre alte argumente şi de numele unora dintre cei ce au făcut sau mai fac afaceri pe „continentul negru" – este vorba, de exemplu, de fiii foştilor conducători, francez Francois Mitterand şi britanic Margaret Thatcher. Iar India a pus, prin emigranții şi negustorii săi, piciorul în Africa cu mult timp înaintea chinezilor şi nu este dispusă să renunțe la rolul jucat, chiar dacă indigenii au respins de multe ori brutal această conviețuire[3].

Din cauza faptului că, prin împuținarea cantității de „hrană", leul junglei resurselor naturale a început să-şi ațintească atenția şi spre zonele cu cantități mult mai mici de resurse, a (re)început un fel de joacă dură sino-americană de gonire a

[3] Filmul *Ultimul rege al Scoției* (2006)/*The Last King of Scotland*, regia Kevin Mcdonald.

celuilalt din ceea ce fiecare delimitează drept propria sa zonă de interese. Ca în Vietnam, Cambogia şi Laos, în deceniile cinci şi şase ale secolului XX, la fel şi astăzi, războiul dintre cele două mari puteri este purtat prin intermediari: fiecare stat înarmează facțiuni rivale. Crizele, existente sau create, sunt întreținute de beligeranții din spatele luptelor pentru resurse, fiecare sperând ca facțiunea pe care o înarmează să câştige războaiele locale şi astfel să le faciliteze accesul – ieftin şi ritmic, la resursele naturale din perimetru, iar fiecare facțiune – care de multe ori este chiar un stat – încearcă să întărâte competitorii la propriile-i resurse între ei, şantajându-şi principalul client cu interesul tuturor celorlalți. Aşa procedează preşedintele venezuelean Hugo Chavez, când îşi amenință principalul client, Statele Unite ale Americii, cu livrări către China, şi primul ministru rus Vladimir Putin, când negociază una şi aceeaşi cantitate de gaze cu clienți din Uniunea Europeană, China, Japonia sau SUA, la fel fac şi, mult mai puțin vizibili pe plan internațional, conducătorii locali din Africa.

Aceasta este explicația pentru suprapunerea dintre lista statelor bogate în resurse, pe de-o parte, şi lista țărilor antrenate în conflicte violente şi în războaie locale, interne sau de graniță. Nu apartenența la religii diferite este motivul pentru luptele intestine din Sudan şi din Nigeria, din Cecenia sau Daghestan, din Xinjiang sau Assam. Apartenența la religii diferite este doar breşa găsită de forțele externe, este masca pusă războiului purtat de forțele interne, dar finanțat şi controlat de forțe externe pentru controlul economic al respectivului areal.

Pentru a avea acces la resurse, marile puteri sunt dispuse să facă orice compromis. Atât timp cât din Nigeria curg petrol şi gaze (3% din rezervele mondiale), ştirile despre atrocitățile din zonă nu ajung pe primele pagini ale ziarelor. Faptul că situația din cea mai bogată țară din Africa şi totodată cel mai corupt stat din lume este similară unui război civil, că locuitorii disperați de foame, din cauza exploatărilor de hidrocarburi din zonele costiere accidentele ecologice se țin lanț, iar locuitorii sunt privați de ceea ce fusese odată principalul lor aliment, peştele – devin din ce în ce mai violenți, faptul că din ce în ce mai mulți copii sunt răpiți, drogați şi apoi înrolați în armatele de copii, toate acestea nu contează, atât timp cât „curge" producția de gaz şi de petrol, spre disperarea unui popor de 134 de milioane de locuitori (cel mai numeros din Africa şi cu una dintre cele mai înalte rate de creştere demografică din lume.) Asta în timp ce raportul de țară al Agenției Centrale de Informații a SUA (CIA) menționează: „Nigeria este cel mai mare partener comercial al SUA în Africa subsahariană, în mare parte datorită cantității mari de petrol importată, ce reprezintă aproximativ 11% din importurile de petrol ale SUA – aproape 46% din producția zilnică de petrol a Nigerului. Nigeria

este cel de-al cincilea furnizor de petrol al Statelor Unite. (...) Înainte de a fi ridicate sancțiunile impuse de mai multe state occidentale, Nigeria se îndreptase către China, Rusia, Coreea de Nord şi către India pentru a achiziționa echipamente militare şi pentru a-şi antrena trupele. (...)", precum şi „preşedintele Yar'Adua l-a vizitat pe preşedintele Bush la Casa Albă, în data de 13 decembrie 2007".[4]

„În 2006 se desfăşurau 17 conflicte armate majore în 16 locații"[5], se menționează în *Anuarul 2007* publicat de către Institutul Internațional de Cercetare a Păcii din Suedia (Swedish International Peace Research Institute – SIPRI). La sfârşitul anului 2007, enciclopedia Wikipedia menționa un număr de 19 conflicte armate, deci mai multe decât în anul anterior. Bilanțul conflictelor sângeroase din Asia a fost atins de cel al vărsărilor de sânge din Africa. Unul dintre motivele principale pentru aceste violențe este despărțirea aleatorie a oamenilor aparținând aceluiaşi sânge, aceluiaşi trib sau aceleiaşi religii de către granițe trasate în funcție de interese, fără vreo legătură cu situația din teren, de către puterile coloniale, în funcție de interesul acestora. Sau, impunerea unor conducători care aparțin unei minorități ce ajunge să asuprească majoritatea. Rivalitățile dintre triburi şi lupta pentru teren – între sedentari şi migratori, deci între agricultori şi păstori, între hutu şi tutsi în Ruanda, Uganda şi Congo, între kikuyu şi coloniştii albi, între massai şi vecini în Kenia, între negri şi albi – au fost permanent întreținute de către puterile ce conduceau „zonele de influență".

Războiul Rece nu s-a purtat doar în Europa, de-o parte şi de cealaltă a Cortinei de Fier, ci şi pe tot restul continentelor. Fiecare parte aflată în plin conflict violent avea în spatele său, ca sponsor, una dintre părțile implicate în conflictul înghețat. Yasser Arafat şi Nasser, părintele revoluționar al Egiptului, Babrak Karmal sau Dr. Najibullh în Afghanistan, Patrice Lumumba în Congo, Dr. Agostino Neto şi Eduardo dos Santos (Angola), Laurent Kabila, dar şi Ho Shi Min sau Pol Pot au fost susținuți de Moscova, de Peking şi/sau de Havana. Che Guevara nu a luptat doar în America Latină, el a încercat să convertească şi Continentul Negru la lupta de clasă. Opozanții liderilor sponsorizați de către statele comuniste erau, la rândul lor, susținuți de către opozanții sponsorilor lor.

În mod paradoxal, după 1990-1991, taberele şi sponsorii s-au schimbat între ei. În Africa, de exemplu, administrația Clinton a profitat de pe urma faptului că foştii comuniști s-au trezit fără sponsori şi au preluat influența asupra unor formațiuni statale ce până nu demult erau conduse de guverne

[4] http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2836.htm

[5] Appendix 2A. *Patterns of major armed conflicts/Modelele conflictelor armate majore*, 1997–2006, http://yearbook2007.sipri.org/chap2/app2A

comuniste, defavorizându-şi însă foştii aliați. De exemplu, Angola nu mai avea „sponsori" comunişti. Dar Angola are petrol, deci a fost adoptată, cu tot cu conducerea sa comunistă, dar şi cu petrolul său, de către guvernanții de la Washington. Foştii aliați, acum părăsiți de SUA, la rândul lor dezorientați, au fost recuperați rapid de către sponsorii chinezi, care şi-au dat seama, mai repede decât Rusia, de importanța acestor protectorate, astfel încât astăzi China şi Statele Unite sunt cele două puteri ce se bat între ele pentru influență. şi pe petrol. De fapt, pentru influența de a avea mai mult acces la petrol. Evident, cel mai bun petrol este şi cel mai ieftin, iar cel mai ieftin este în cele mai sărace țări, mai ales dacă este şi uşor de extras şi prelucrat.

Trei zone de conflict au atras în mod deosebit atenția asupra lor în ultimii ani şi toate trei demonstrează dimensiunile transnaționale ale conflictelor moderne: Afghanistan, Orientul Mijlociu şi Somalia.[6]

Cel mai bine se poate urmări caracterul transnațional al unui conflict în cazul Sudanului, a blocurilor sale petroliere, şi a deținătorilor de licențe de exploatare. Astfel, întâlnim gigantul petrolier CNPC (China National Petroleum Company), dar şi francezii de la TotalFinaElf, austriecii de la OMV, egipteni, suedezi, malaezieni, qatarioți, canadieni şi sudanezi. Oleoductul dintre câmpul 1 şi Marea Roşie este construit de către chinezi. Evident, lipsesc reprezentanții unei națiuni (deosebit de) interesate de petrol: ca şi în cazul Irakului de pe vremea lui Saddam Hussein sau a Iranului în prezent, companiile cu capital american nu au primit concesiuni şi licențe de exploatare a zăcămintelor. În schimb, exploatează conflictele interetnice ce au escalat în Darfur, deci în zona petrolieră, concomitent cu începerea exploatărilor de petrol, iar principalul rezultat al conflictelor interetnice este faptul că întreaga zonă ia foc. Pentru a rămâne tot la exemplul Darfur: cei 12.000 de oameni care s-au refugiat de aici în Ciad au creat o problemă, nu doar umanitară, şi aici. S-ar părea că încă o țară a fost destabilizată. Din păcate, nu este aşa. Ciadul este destabilizat deja de la începutul anilor 2000, atunci când aici s-a construit de către ExxonMobil, ChevronTexaco şi compania braziliană Petronas un oleoduct pentru a scoate petrolul din centru spre acea coastă a Africii, ce poate deservi America, deci spre Vest. Concurența franco-americană din iarna anului 2008, în legătură cu cine va trimite mai repede trupe (de control, mai curând decât de pacificare) în Ciad seamănă extrem de bine cu lupta pentru influență şi petrol. Timp în care nici situația din Republica Central Africană, din Etiopia şi Eritrea sau, mai ales, din Congo nu este mai liniştită.

[6] Sara Lindberg and Neil J. Melvin, *Major armed conflicts – Conflictele armate majore*, Anuarul 2007, SIPRI, http://yearbook2007.sipri.org/chap2/

Nu doar tensiunile inerente dintre diferitele grupări etnice şi religioase duc la întreținerea stărilor conflictuale în zonele cu refugiați. Aici apar şi numeroase tensiuni sociale între populația autohtonă – oricum săracă – şi cei refugiați, pentru că o creştere explozivă a populației nu înseamnă nimic altceva decât reducerea resurselor naturale pentru populația autohtonă: mai puțină hrană (mai ales în ultimii ani, când întreg globul se confruntă cu dese perioade de secetă prelungită ce s-a soldat cu o scădere apreciabilă a resurselor alimentare), mai puțină apă, mai puțină atenție din partea autorităților naționale şi a organizațiilor de sprijin internaționale. Pe scurt, adâncirea sărăciei.

Astăzi, China explorează în căutare de petrol terenuri din: Sudan, Ciad, Nigeria, Angola, Algeria, Gabon, Guinea Ecuatorială şi Republica Congo şi majoritatea acestora, zone de conflicte armate. Conform surselor chineze, în primele zece luni din anul 2005, companiile chineze au investit 175 de milioane de dolari în state africane, în primul rând, în proiecte petroliere şi de infrastructură. (…) China a devenit cel de-al treilea partener comercial al statelor africane, după Statele Unite şi Franța, şi înaintea Marii Britanii.[7]

Un bun exemplu al felului în care funcționează competiția dintre Statele Unite şi China este prezentat în filmul documentar *The Iron Ladies of Liberia – Doamnele de Fier din Liberia*[8], despre Ellen Johnson Sirleaf, prima femei aleasă preşedintă a unui stat african – Liberia. Ellen Johnson Sirleaf îl primeşte la Monrovia pe Hu Jintao, preşedintele Chinei, care face un periplu african pentru a-şi prezenta propunerile sale de cooperare. Ellen Sirleaf mulțumeşte zâmbind. Magnatul George Soros o sfătuieşte apoi pe preşedinta liberiană să nu bată palma cu chinezii, dar să-i folosească pe post de element de persuasiune în negocierile cu Casa Albă. Filmul se încheie cu secretarul de stat Condoleeza Rice ieşind în fața presei să anunțe că Statele Unite tocmai au scutit Liberia de rambursarea datoriei de 300 de milioane de dolari.[9] Acesta a fost rezumatul unui meci câştigat de către partea americană. Campionatul însă continuă, iar situația este echilibrată. Doar Africa pierde.

---

[7] *China, Africa, and Oil – China, Africa şi petrolul*, Esther Pan, Council on Foreign Relations, 26 ianuarie 2007.

[8] *Iron Ladies of Liberia*, USA, 2007, regia: Siatta Scott Johnson, Daniel Junge, producător: Henry; cu: Ellen Johnson Sirleaf, Beatrice Munah Sieh, Antoinette Sayeh.

[9] Cronologia vizitelor făcute de înalți oficiali chinezi în Africa, pagina de internet a guvernului chinez, http://english.gov.cn/2006-04/24/content_262517.htm

CĂRBUNELE, SURSĂ DE ENERGIE ALTERNATIVĂ ŞI INSTABILITATE GLOBALĂ

COAL, ALTERNATIVE ENERGY RESOURCE AND GLOBAL INSTABILITY SOURCE

Cristina TEODORESCU*
Vimetco Management

Odată cu cea de-a treia criză majoră a petrolului, într-o perioadă de 30 de ani – deşi preţurile au scăzut simţitor după maximul istoric din iulie 2008, această criză este doar pusă momentan în umbră de către criza economică – nu mai există dubii. Petrolul se va termina, în maximum 40 de ani, dar probabil mult mai devreme. Gazele naturale – a căror extracţie şi al căror consum au început ceva mai târziu decât în cazul petrolului – se vor termina şi ele în maximum 70 de ani, la fel ca şi uraniul, minereul necesar producerii energiei nucleare. Singura resursă naturală neregenerabilă ce se mai găseşte în cantităţi destul de mari – calculate la aproximativ 150 de ani, dar la consumul de astăzi, şi nu în cazul în care va trebui să le înlocuiască pe toate celelalte – este cărbunele. Deci, cel mai mare poluator şi emiţător de CO2. A apela la cărbune, ca principală resursă energetică a lumii înseamnă pentru omenire un regres – întoarcerea la începuturile revoluţiei industriale, la perioada dintre 1785 şi 1911, când s-a făcut trecerea la petrol.

The third major oil crisis in the last 30 years has started in 2008 – even though prices have fallen impressively back after the historical peak registered in July 2008– made it clear that the end of the oil era is nearing. In 40 years the most, likely by far sooner, oil reserves would have been depleted. The natural gas would also have been depleted, within maximum 70 years, and so would have uranium. The only non-renewable energy resource which is still available in more impressive quantities – calculated to reach out for approximate 150 years, but at today's level of consumption and not in case it will have to stick in for all the others – is coal. The resource blamed for being the biggest polluter and the worst CO2 producer. Returning to the coal as world's main energy resource means for humanity to return to the start of the industrial revolution, the period between 1785 and 1911, when the change from coal to oil fueling took place.

Cuvinte cheie: globală, petrol, gaze naturale, cărbune.
Keywords: *security, oil, natural gas, coal.*

* e-mail: *c2907teo@yahoo.com*

În prezent, mai mult de o treime (37%) din producția mondială de energie se bazează pe volatilul petrol, care, conform estimărilor celor mai mulți specialişti în domeniu, se va epuiza în cel mult 40 de ani. De aceea, specialiştii în energetică consideră celelalte resurse energetice – cărbunele (28% din totalul producției de energie pe plan global), gazul metan (23%) sau uraniul (6%, energia nucleară), biomasa (4%), apa (3% producția energetică globală a hidrocentralelor) în ordinea descrescătoare a importanței lor în balanța energetică globală a momentului (vezi şi figura nr. 1- ca fiind, şi ele, alături de sursele de energie neconvențională, „surse de energie alternativă" față de petrol, liderul necontestat al producției energetice.)

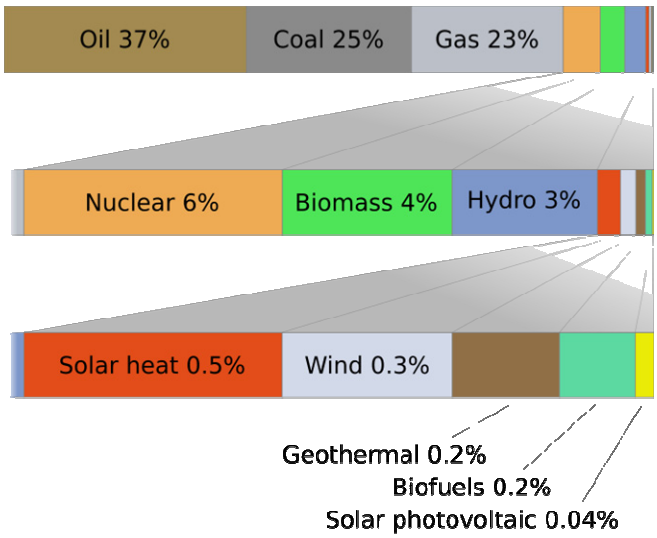

Fig. 1 *Resursele energetice folosite pe plan global în anul 2008 şi contribuția fiecărei resurse, în procente, la consumul energetic mondial*[1]

O resursă energetică ce devine (din nou) tot mai importantă, în ultimii ani, de parcă omenirea nu ar fi renunțat la ea cu aproape un secol în urmă, este cărbunele. Această întoarcere în timp la un combustibil ce a fost declarat ca fiind mult prea poluant se explică prin scăderea rezervelor de petrol şi de gaze.

Declicul l-a reprezentat anul 2003. A fost anul în care a început cel de-al doilea război al Statelor Unite ale Americii şi al aliaților săi împotriva regimului lui Saddam Hussein. Ca urmare a intervenției militare ce a început în martie 2003 (şi nu s-a terminat nici în ziua de astăzi) a avut loc un nou „şoc al petrolului", prețul pentru principalul combustibil al omenirii urcând în termen de un an de la aproximativ 20 la 40 de dolari SUA per baril. Această creştere s-a resimțit şi în prețul tuturor celorlalți combustibili, în cazul cărbunelui, în Europa fiind înregistrată în aceeaşi perioadă de timp o creştere

[1] http://en.wikipedia.org/wiki/Image:World_energy_usage_width_chart.svg

a prețului pe tonă de la 42,52 de dolari la 71,90 de dolari. (Istoricul creşterii de preţuri la cărbune este următorul: 42,80 USD/t în 1991, un minim de 28,79 USD/t în 1999, saltul din anii 2003/2004, apoi o fixare în jur de 86 USD/t în 2007). Corelarea dintre salturile preţului petrolului – uimitoare în anul 2008, cu un început de an ce părea şocant, cu depăşirea pragului psihologic de 100 USD/baril, trecând prin baremul maximului istoric şi ajungând la noul maxim istoric al tuturor timpurilor, de 147 USD/baril în luna iunie, pentru a cădea apoi spre sfârşitul anului chiar sub 40 USD/baril, au făcut ca şi preţul tonei de cărbune să deseneze în acelaşi an o elipsă similară, cu acelaşi maxim de 140 USD/tonă la mijlocul anului, dar fără a mai scădea sub 80USD/tonă spre sfârşitul lui 2008.

Trebuie să adăugăm şi faptul că, în timp ce producţia de petrol a scăzut constant în ultimii cinci ani – în pofida creşterilor economice la fel de constante înregistrate de puterile emergente, în special de China (10% în 2007) şi India (8%), dar şi de Rusia (7%) sau Brazilia (4%), ceea ce le-a făcut să crească simultan consumul de resurse energetice – producţia mondială de cărbune a crescut la fel de constant. De aici rezultă că orice criză se abate asupra petrolului, ea va convinge tot mai mulţi factori de decizie economici să se îndrepte către alternativa ocolită timp de un secol, către cărbune.

Cota cărbunelui creşte constant în producţia mondială de energie. În trei ani, 2005-2008, diferenţa dintre petrol şi cărbune a scăzut de la 10% la doar 5%[2]. Media creşterii cotei de piaţă a cărbunelui a fost de 3,2% în ultimii 10 ani, în ultimii şase ani creşterea a fost una neîntreruptă, iar în anul 2007, consumul a crescut cu un procent de 4,5% faţă de anul anterior. Chiar dacă, în regiunea Europa şi Eurasia, gazul natural rămâne cea mai consumată resursă naturală, iar în Statele Unite această poziţie este ocupată de petrol, cărbunele este combustibilul cu cea mai mare creştere de consum din ultimii şase ani. şi cum cea mai mare creştere a consumului de cărbune a fost înregistrată în ţările ce au realizat cea mai mare creştere economică, China şi India, înregistrând în 2007 creşteri ale consumul de cărbune de câte 7,9%, se poate extrapola şi spune că cel mai hulit dintre combustibilii contemporani, cărbunele, a condus cele mai active economii ale lumii la cele mai mari rate de creştere economică. Cu alte cuvinte, în clipa de faţă, cărbunele a devenit principala resursă energetică alternativă la petrol, chiar dacă este, ca şi acesta din urmă, neregenerabil (adică orice cantitate cât de mică odată consumată trebuie va micşora definitive stocurile din această resursă energetică).

Explicaţii pentru rereorientarea economiei globale dinspre petrol înspre cărbune, în pofida creşterii paralele a preţului (care deci nu a descurajat utilizatorii) sunt mai multe. Pe de-o parte, este vorba de faptul că tot mai mulţi factori de decizie sunt conştienţi că epoca petrolului se apropie de sfârşit. Cu tot ceea ce implică acest fapt, inclusiv luptele pentru ultimele

[2] http://encarta.msn.com/media_461518118/world_energy_production_by_source.html

resurse (chiar dacă pare exagerat să se vorbească la un preț de sub 40USD/baril de ultimele picături, trebuie avut în vedere că în istorie, 40, chiar şi 80 de ani nu reprezintă nici măcar o clipă). Ceea ce înseamnă că investițiile ce sunt menite să dăinuie cel puțin jumătate de secol nu se mai pot baza pe această resursă fără a fi supuse unui joc al hazardului fără acoperire ştiințifică sau economică. Un alt argument foarte serios în rereorientarea (adică întoarcerea) economiei mondiale dinspre petrol spre cărbune este dată de repartiția geografică a cărbunelui, care este prezentată – comparativ, alături de petrol şi gaze –, în figura nr. 2, precum şi în tabelul nr. 1.

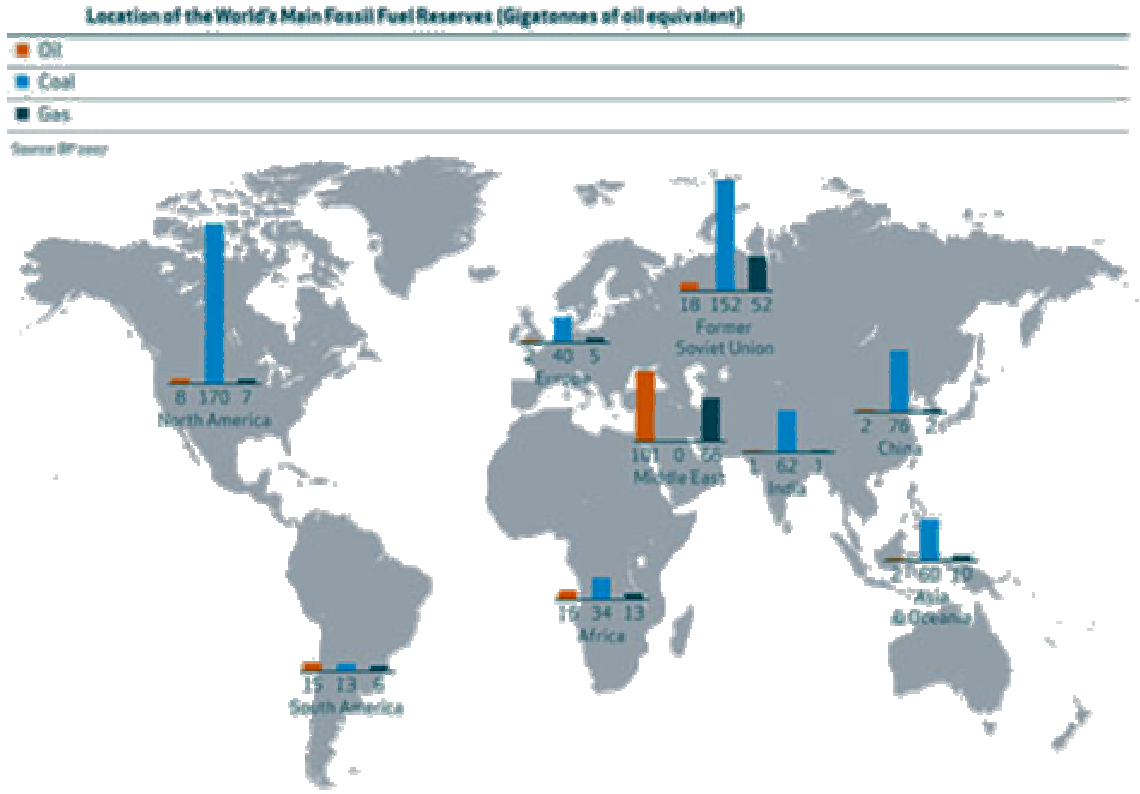

Fig. 2 *Repartiția geografică comparativă a resurselor de petrol, cărbune şi gaze naturale*[3]

Ce se observă studiind repartiția rezervelor de cărbune? În primul rând, că în afară de Orientul Apropiat – care oricum are destule rezerve de petrol şi gaze cât să dea şi pe mai departe (unei părți a) restului lumii – şi de America Centrală şi de Sud, unde rezervele de petrol şi cărbune sunt aproximativ egale între ele şi duble față de cele de gaze naturale, în toate celelalte zone geografice, coloanele albastre, reprezentând rezervele de cărbune, sunt mult

[3] World Coal Institute (Institutul Mondial al Cărbunelui), http://www.worldcoal.org/pages/content/index.asp?PageID=100

mai mari decât cele reprezentând petrolul (coloanele portocalii) şi/sau gazele naturale (coloanele închise la culoare).

În unele zone, cum ar fi: America de Nord, Asia şi Oceania, India sau China, diferența este atât de mare între coloane, încât rezervele de petrol şi de gaze par a fi chiar inexistente. Cărbunele reprezintă 80% dintre resursele energetice ce se găsesc în Europa (fără a pune Rusia la socoteală).

Tabelul nr. 1

Repartiția cărbunelui pe zone geografice[4]

Zona geografică	Țara	Procentul
Europa şi Eurasia		**32,1% din total**
	Rusia	18,5%
	Ucraina	4,0%
	Kazahstan	3,7%
	Polonia	0,9%
	Germania	0,8%
	Cehia	0,5%
	Grecia	0,5%
	Ungaria	0,4%
	România	sub 0,05%
	Marea Britanie	sub 0,05%
Asia Pacific		**8,2% din total**
	China	13,5%
	Australia	9,0%
	India	6,7%
	Indonezia	0,5%
America de Nord		**29,6% din total**
	SUA	28,6%
	Canada	0,8%
Africa/Orientul Apropiat		**6,0% din rezerve**
	Africa de Sud	5,7%
	Orientul Apropiat	0,2%
America de Sud/Centrală		**1,9% din total**
	Brazilia	0,8%

Este deci evident că în timpuri în care petrolul şi chiar şi gazele (în pofida creşterii cotei lor de piață) sunt din ce în ce mai puține şi deci mai rare, iar în final vor fi din ce în ce mai scumpe, cărbunele, al cărui preț, după cum am văzut mai sus, a crescut şi el constant, începe să reprezinte – cel puțin

[4] *Statistical Review of World Energy 2008*, BP, iunie 2008.

temporar, până la găsirea unui adevărat şi viabil înlocuitor al petrolului – o opțiune energetică plauzibilă.

Dat fiind că scăderea de preț a petrolului de la sfârşitul anului 2008 a fost conjuncturală (trendul nu are cum să fie altul decât de creştere masivă de preț) putem să prevedem că în următorii 5-10 ani, în paralel cu continuarea şi intensificarea războaielor reci şi calde pentru petrol şi gaze, va avea loc o reorientare către resursele energetice „de pe lângă casă". Iar această situație se va perpetua până când omenirea va fi capabilă să descopere „resursa energetică a viitorului", destul de ieftină şi destul de multă pentru a înlocui cu succes petrolul ce a dus de-a lungul secolului XX la un salt nemaivăzut în istorie din punct de vedere al confortului şi al bunăstării (cel puțin pentru marea majoritate a populației globului).

Studiind tabelul nr. 1, se observă faptul că, spre deosebire de petrol şi gaze, care sunt grupate în zona Golfului Persic şi în Asia Centrală, şi în 85% din cazuri în zone cu populație exclusiv sau majoritar musulmană, zăcămintele de cărbune sunt distribuite mult mai echilibrat între zonele geografice (şi religioase) ale planetei.

Cele mai mari rezerve în materie de cărbune le dețin Statele Unite ale Americii, unde se găseşte peste un sfert din totalul mondial. Rusia ocupă locul doi, cu un impresionant procent de 18,5%, această țară situându-se practic în orice situație comparativă de resurse energetice pe unul dintre primele două locuri, ceea ce o califică la titulatura de unică superputere energetică a lumii (acest termen nu poate fi folosit şi în cazul Arabiei Saudite). Urmează cei doi consumatori din ce în ce mai mari de energie, China (13,5%) şi India (6,7%), între cele două țări fiind intercalat un continent, Australia, cu 9% din rezervele globale. (De fapt, ca şi celelalte țări posesoare de mari rezerve de cărbune, Australia cercetează şi caută de mult timp modalități care să-i permită întoarcerea la cărbune în condiții cât mai ecologice, unele dintre tehnologiile de captare a emisiilor dezvoltate aici fiind la ora actuală cea mai de vârf tehnologie din domeniu pe plan mondial.)

Chiar şi cea de-a patra țară din acronimul BRIC, cum au fost prescurtate puterile emergente: Brazilia, Rusia, India şi China – deci Brazilia –, este deținătoare de rezerve de cărbune, de-altminteri singura țară din întreaga Americă de Sud şi Centrală posesoare substanțială şi de astfel de resurse energetice.

Deoarece (aproape) toate marile puteri ale planetei – sau statele ce năzuiesc spre acest statut – au şi cele mai mari rezerve (dar se pare că tot insuficiente, având în vedere consumul lor) formate din această resursă energetică, în acest caz nu ar trebui să atenteze la cele ale altor state. Deci, utilizarea cărbunelui nu ar trebui să creeze probleme de securitate națională, pentru deținători, şi în cele din urmă, globală.

Dar creşterea poluării – odată cu salturile impresionante de dezvoltare realizate de China şi India pe baza combustibilului „murdar" – reprezintă cealaltă faţetă a utilizării cărbunelui în producţia de energie, iar această faţetă atinge tematica securităţii, deoarece, dacă are într-adevăr ca efect încălzirea globală, atunci reprezintă în mod evident un element de insecuritate globală.

Principalele argumente împotriva reîntoarcerii la energia generată de cărbune sunt:

- extracţia de cărbune este mult mai anevoioasă decât cea de petrol sau de gaze (vorbind de cea din Orientul Mijlociu, căci cele din întinderile înghețate sau mocirloase ale Rusiei, din nordul înghețat al Alaskăi sau din zona de trei ori periculoasă a Insulei Sahalin, unde înghețului îndelungat i se mai adaugă şi seismicitatea crescută, precum şi activitatea vulcanică, sunt la fel de complicate);
- este extrem de periculoasă, accidentele grave de mină fiind, în zonele de extracţie a cărbunelui, în continuare, la ordinea zilei (dar şi extracţia hidrocarburilor din zonele greu accesibile şi care devin din ce în ce mai importante în producţie, sunt foarte periculoase);
- transformarea cărbunelui în energie este (încă) un proces cu mult mai poluant decât cele prin care trec petrolul sau gazele, unii specialişti punând încălzirea globală şi efectul de seră pe seama folosirii cărbunelui.

Dacă se poate dovedi că într-adevăr poluarea produsă de către arderea cărbunelui în termocentrale este vinovată pentru efectul de seră şi de încălzire globală – deocamdată continuă să lipsească studiile ştiinţifice pe această temă, atunci se poate prevedea într-adevăr un scenariu catastrofal pornindu-se de la creşterea utilizării cărbunelui în economia globală. Principalele elemente ale acestui (posibil) scenariu de maximă insecuritate globală sunt: creşterea constantă şi substanţială a temperaturii, ce conduce la topirea ghețarilor şi deci la creşterea nivelului apelor mărilor şi oceanelor; inundarea unor vaste teritorii, astăzi extreme de dens populate (începând cu sutele de milioane de locuitori ai celui mai inundabil, dar şi cel mai sărac stat al lumii, Bangladesh; mari migrări de oameni – aduşi la disperare de sărăcie şi foamete – în mare parte analfabeţi dinspre zonele costiere joase spre zone mai înalte şi mai depopulate; confruntări violente între populaţia migratoare – săracă, înfometată şi disperată – şi populaţia alogenă, peste care se migrează, şi care are tot dreptul să-şi apere bunăstarea.

De aceea, se poate spune că, la fel cum în viitorul apropiat unul dintre cele mai importante vulnerabilităţi la adresa securităţii mondiale este generat de către epuizarea resurselor energetice clasice, respectiv petrolul şi gazele, şi folosirea cărbunelui ca înlocuitor al acestora va crea noi şi noi ameninţări la adresa securităţii globale.

AGRESIUNEA PSIHOLOGICĂ – COMPONENTĂ A RĂZBOAIELOR MODERNE

PSYCHOLOGICAL AGGRESSION COMPONENT OF MODERN WARS

Drd. Carmen IRIMIA*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Operațiile psihologice au apărut şi au evoluat în strânsă legătură cu fenomenul militar, ca parte intrinsecă a războiului, mai întâi ca atribut al comandantului, apoi ca atribut al unor structuri speciale.

Psychological operations have evolved and developed in close connection, with the military phenomen, as an internal part of war, first as an atrribute of the commander, then as one of certain special structures.

Cuvinte cheie: război informațional, agresiune psihologică, război pshologic.
Keywords: *informational warfare, psychological aggression, psychological war.*

Uriaşele acumulări cantitative, însoțite de o mare diversitate calitativă a mijloacelor destinate războiului, constituie un pericol major, nu numai pentru pacea în diverse zone ale lumii, ci chiar şi pentru întreaga existență a omenirii. În această direcție, parcă mai mult ca oricând, apărarea păcii şi a securității națiunilor a devenit o prioritate esențială a tuturor statelor, organismelor guvernamentale şi neguvernamentale.

Nimeni nu poate fi indiferent la realitatea crudă, generată de evenimentele petrecute în ultimul deceniu şi care este definită printr-o schimbare rapidă şi neaşteptată a raporturilor internaționale în planul securității statelor. Aceasta a condus la degradarea unor relații între state, la destrămarea unora ca urmare a confruntărilor explozive de natură naționalistă, religioasă, etnică, însoțite, desigur, de presiuni economice, financiare, politice, şi, nu în ultimul rând, de acte teroriste aducătoare de distrugeri materiale şi pierderi de vieți omeneşti.

* e-mail: *carmenirimia32@yahoo.com*

S-a acumulat astfel un întreg arsenal de forme şi mijloace, procedee şi tehnici, căi şi modalități subtile de influențare a modului de gândire şi al comportamentului indivizilor, a stării lor psihice, şi morale şi a forței de acțiune a colectivităților umane.

Desfăşurarea oricărui element de putere, şi cu atât mai mult a celui militar, implică întotdeauna o componentă psihologică, cel puțin la fel de importantă ca cea fizică.

Nu mai reprezintă pentru nimeni o necunoscută faptul că acțiunile şi conflictele militare sau de altă natură, intrate în tradiția teoriei şi practicii războiului, astăzi sunt tot mai mult însoțite sau chiar înlocuite de acțiunile psihologice.

Suntem, astfel, martorii perfecționării scenariilor de război ale acestui fenomen, cu un tot mai bogat şi diversificat arsenal, teoretic, cu o tot mai perfecționată şi sofisticată modalitate de exprimare, cu o tot mai impresionantă şi eficace tehnică de realizare.

Începând cu anul 1990, a crescut ponderea misiunilor de impunere/menținere a păcii, destinate limitării conflictelor religioase sau interetnice din diverse regiuni ale lumii. În aceste misiuni au fost angajați militari de diferite naționalități, fiind dislocați, uneori, la distanțe foarte mari de țările lor de origine, în medii de viață cu totul noi pentru ei. Şi țara noastră participă la astfel de misiuni, cu batalioane profesioniste, special create şi antrenate pentru acest scop. Totuşi, acest tip de misiuni implică frecvent situații neprevăzute, episoade de luptă sau criză care pun în pericol viața şi integritatea fizică a militarilor. Prezența pericolului implică solicitări psihice maxime, generatoare ale unui stres mai mare decât al oricărei alte profesiuni.

De aceea, în ultimii ani se produce o reevaluare a concepțiilor privind rolul factorului uman, precum şi o reconstrucție a practicilor de limitare a pierderilor umane, în general, şi a celor de ordin psihologic, în special.

În ceea ce priveşte problematica angajării României şi a participării armatei române în acțiuni militare este deosebit de complexă, România caută să se impună în comunitatea internațională ca o participantă activă la acțiunile comune de edificare a unei noi structuri şi arhitecturi de securitate şi pace în plan mondial.

Specialiştii militari străini consideră acțiunile psihologice un alt gen de armă, deosebit de periculoasă, împotriva căreia trebuie să se adopte, din timp, „scutul" cel mai eficient. În concepția acestora, caracteristicile cele mai importante ale armei psihologice, care o fac de temut, constă în faptul că: este ofensivă şi defensivă; raza sa de acțiune este maximă, depăşind-o pe aceea a celui mai sofisticat proiectil; este „neobosită", acționează în orice moment şi în orice loc; nu ucide, ci convinge; cei „răniți" grav sunt foarte greu de recuperat.

Acțiunile psihologice vizează omul, psihicul acestuia, dar şi grupurile umane aparținând atât populației civile, cât şi forțelor armate. Acțiunile psihologice vizează procesele afective şi volitive, modificarea sentimentelor, producerea unor emoții puternice şi supunerea voinței individuale sau colective, toate acestea având loc la nivelurile profunde ale conştiinței (nu se văd) şi materializându-se în *efecte (*care sunt vizibile*).*

Cauza aparține agresorului care prin acțiuni sistematice şi abil dirijate urmăreşte deformarea realității, crearea unor stereotipuri deformate de gândire (eventual chiar paralizia acesteia) şi substituirea convingerilor şi proporțiilor reale prin altele false.

Toate acestea au impus intensificarea preocupărilor armatelor în direcția completării doctrinelor militare cu măsurile necesare în vederea *protecției efectivelor proprii* împotriva acestui gen de acțiuni, prin care să se împiedice planurile, mijloacele, intențiile şi efectele agresorului.

Orice acțiune psihologică de influențare capătă particularități distincte în funcție de:

- contextul politic în care se desfăşoară acțiunile (opinie publică internă/internațională favorabilă/nefavorabilă);
- starea în care se acționează (pace, criză, război);
- nivelul la care se desfăşoară aceste acțiuni (strategic sau operativ, tactic);
- obiectivele şi misiunile structurii în sprijinul căreia operează;
- caracterul, amploarea şi tipul acțiunilor trupelor proprii, aliate sau inamice.
- capabilitățile proprii de operații psihologice;
- capabilitățile şi acțiunile întreprinse de structurile de operații psihologice inamice;
- restricțiile şi constrângerile de timp şi spațiu;
- rezultatele anterioare.

Efectele acțiunilor psihologice desfăşurate se manifestă extrem de diferențiat, mai ales dacă ținem cont de multitudinea de factori ca: structura de personalitate a militarului, statutul său şi gradul de instruire, situația personală etc.

Dacă socotim că vectorii specifici agresiunii psihologice ("stimulul" şi "mesajul"*)* – deşi greu de sesizat linia de demarcație între ei, – influența directă a acțiunilor psihologice propriu-zise şi impactul psihologic al misiunii asupra trupelor proprii se contopesc într-o reacție sumativă asupra combatanților, vom obține ca rezultat general epuizarea nervoasă, ce poate afecta grav, într-un timp foarte scurt, subunitățile şi unitățile angajate în astfel de operațiuni, uneori ajungându-se până la pierderea capacității de acțiune, dacă nu se intervine operativ pentru contracararea acesteia.

Experiența acțiunilor de influențare psihologică la care au fost supuşi militarii români dovedeşte că efectele posibile ale acestora nu pot fi considerate o fatalitate, acestea pot fi contracarate atât în planul acțiunilor şi cu mijloace utilizate, cât şi în cel al cunoaşterii efectelor previzibile sau reale.

Odată cu introducerea armamentului cu efect neletal şi cu manifestarea opoziției guvernelor de a supune forțele armate proprii la risc, operațiile psihologice încep să joace un rol tot mai mare.

Progresul tehnico-ştiințific – caracterizat de răspândirea, la nivel global, a mijloacelor de legătură şi creşterea rolului mijloacelor de informare în masă – este o tendință actuală care va duce în final la soluționarea diferitelor categorii de conflicte ce depind, din ce în ce mai mult, de iscusința părților în conflict de a întrebuința în scopurile lor, ca armament cu acțiune neletală, toate mijloacele de informare în masă – de la radio, televiziune până la sateliți şi calculatoare, precum şi indicii calitativi actuali, cum ar fi: multimedia, interactivitatea şi globalitatea captării auditoriului.

În agresiunile sociale, scopul, obiectivele, momentul declanşării, modul de manifestare nu sunt spontane, decât poate la unii dintre actorii sociali. În astfel de agresiuni trebuie să distingem între conducători, organizatori şi masa de participanți. Omul este obligat, în lipsa unei interpretări corecte a proceselor sociale, să agresioneze realitatea [1].

O altă modalitate de exprimare a agresiunii umane este agresiunea comunicațională. Toate definițiile date comunicării umane, indiferent de şcolile de gândire cărora le aparțin sau de orientările în care se înscriu, au cel puțin următoarele elemente comune: comunicarea este procesul de transmitere de informații, idei, opinii, păreri, fie de la un individ la altul, fie de la un grup la altul; nici un fel de activitate, de la banalele activități ale rutinei cotidiene pe care le trăim fiecare dintre noi zilnic şi până la activitățile complexe desfăşurate la nivelul organizațiilor, societăților, culturilor, nu poate fi conceput în afara procesului de comunicare[2].

Agresiunea în comunicare este dată, în funcție de particularitățile situației, de mesajul transmis, de informația conținută, de sens, de simboluri, de cel care transmite, de cel care receptează. În procesul de comunicare, prin conținutul mesajului se urmăreşte realizarea anumitor scopuri şi transmiterea anumitor semnificații, care pot fi de natură agresivă. Orice proces de comunicare se desfăşoară într-un context, adică are loc într-un anume spațiu psihologic, social, cultural, fizic sau temporal, cu care se află într-o relație de strânsă interdependență. Procesul de comunicare are un caracter ireversibil, în sensul că, o dată transmis un mesaj, el nu mai poate fi oprit în drumul lui către destinatar, astfel, efectul de agresiune prin influențare fiind unul scontat,

[1] *Agresiune şi apărare psihologică*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994, p. 85.
[2] Vasile Tran, Irina Stănciugelu, *Teoria comunicării*, Editura Comunicare.ro, București, 2003, p.11.

semnificația unui simbol este dependentă de un consens în practica socială, aceasta fiind o situație în care agresiunea comunicațională poate funcționa. Indiferent care este natura semnalelor folosite de emițător pentru ca influențarea receptorului să se producă şi să se obțină efectul scontat, ambele instanțe atât emițătorul, cât şi receptorul – trebuie să atribuie aceeaşi semnificație semnalelor utilizate. Valoarea informativă a mesajului este dependentă de incertitudinea receptorului în ceea ce priveşte posibilitățile de a ieşi dintr-o situație; această incertitudine trebuie corelată cu importanța pe care receptorul o acordă fiecărei posibilități de a depăşi situația dată; de improbabilitatea care înconjura evenimentul înainte ca acesta să se fi produs şi de importanța socială a evenimentului însuşi[3].

Ținta vizată este securitatea, iar mijlocul predilect prin care se aduce atingere acesteia este agresiunea socială, cuprinzând-o implicit şi pe cea comunicațională. Alături de agresiunea militară, de agresiunea economică şi ecologică, de agresiunea politico-diplomatică, agresiunea psihologică şi cea comunicațională sunt acele forme de agresiune care sunt prezente în toate celelalte forme de agresiune, care vizează individul şi colectivitatea.

Modalitățile de agresare prin comunicare: manipularea, dezinformarea, persuasiunea sunt cele mai reprezentative modalități agresionale atât din punct de vedere al actului de comunicare luat în sine, cât şi din cel al operațiunilor psihologice. Comunicarea nu trebuie văzută doar ca proces de transmitere a unor cunoştințe, ci şi ca un sistem reactiv, dialogal, cu feed-back. Comunică nu acea persoană care vorbeşte, citeşte (citează!), ordonă, comandă, strigă, cere, pretinde, transmite. Nu! Comunică doar cel ce se face auzit, ascultat, înțeles, convins, influențat şi reacționează cum doreşte comunicatorul. Comunicarea eficientă nu are loc decât între oameni care se acceptă. Acțiunile psihologice îşi propun să modifice atitudini şi comportamente ale unui grup țintă extrem de bine definit. Ele nu sunt propagandă, nu sunt manipulare, nu sunt influențare subliminală. Campaniile de acțiuni psihologice au la bază adevărul. Cucerirea şi apoi păstrarea credibilității sunt obiectivele prioritare ale operațiilor psihologice[4].

În cadrul conflictelor armate, în special, sunt folosite acțiuni destinate comunicării concrete şi sistematice a anumitor informații conform unor strategii dezintegratoare, care au ca suport tehnicile şi procedeele de manifestare a opiniilor şi a atitudinilor unui grup sau colectivități umane în raport cu anumite interese.

De cele mai multe ori, agresiunea comunicațională şi acțiunile psihologice sunt aşezate pe aceeaşi panoplie informațională, fără a exista însă

---

[3] *Ibidem*, p. 15.

[4] Iuliana Popa, *Comunicare şi acțiuni psihologice în cadrul operațiunilor informaționale*, Bucureşti, în Revista „Gândirea Militară Românească", an XIII, nr. 2/2002, p. 55.

o viziune unitară a tuturor acestor aspecte. Raporturile dintre cele două sunt, în esență, de colaborare şi cooperare, cu o delimitare aproape imperceptibilă a responsabilităților fiecăreia, deoarece ambele au drept principală misiune comunicarea în masă, iar mediul lor de acțiune este asemănător.

Structurile de operații psihologice sunt specializate în continuare în producția de produse ale comunicării mediatice[5].

Producției de publicații i s-au adăugat, pe măsura dezvoltării şi a altor canale mediatice, producția radio, producția de televiziune, producția multi-media. Concepția în care lucrează aceste structuri constă în modelarea şi dirijarea intențiilor şi dorințelor publicului, în transferarea de valori morale (chiar şi politice), ceea ce traduce natura psihologistă şi morală a acesteia, considerând în continuare subiecții pe care se aplică drept o materie maleabilă. Succesul de care se bucură această abordare este dovedit de existența structurilor de operații psihologice în armatele cele mai moderne, de importanța acordată acțiunilor şi misiunilor acestora, de interesul pe care îl suscită în rândul unui foarte mare număr de actori sociali interesați[6]. Ideea transferului de intenții şi valori morale către forțele militare şi publicul adversarului este o dorință firească în orice confruntare, deoarece în felul acesta se subminează diferența fundamentală în care se situează combatanții şi statele adversare. Ea este recognoscibilă şi în confruntările contemporane, fiind o trăsătură constantă a situațiilor de conflict. Dar unele dintre aceste aspecte nu mai sunt astăzi de actualitate.

BIBLIOGRAFIE

Deac Ioan, *Reconsiderarea fundamentelor teoretice ale comunicării de influențare socială*, Sesiunea de comunicări ştiințifice cu participare internațională „STRATEGII XXI/2006", Bucureşti, 2006.

Tran Vasile, Stănciugelu Irina, *Teoria comunicării*, Editura Comunicare.ro, Bucureşti, 2003.

Popa Iuliana, *Comunicare şi acțiuni psihologice în cadrul operațiunilor informaționale*, Bucureşti, în Revista „Gândirea Militară Românească", an XIII, nr.2/2002.

Agresiune şi apărare psihologică, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1994.

[5] Ioan Deac, *Reconsiderarea fundamentelor teoretice ale comunicării de influențare socială*, Sesiunea de comunicări ştiințifice cu participare internațională „STRATEGII XXI/2006", Bucureşti, 2006, p. 17.

[6] *Ibidem* p.19.

OBIECTIVELE ŞI PRINCIPIILE ASIGURĂRII PSIHOLOGICE PENTRU LUPTĂ

THE OBJECTIVES AND PRINCIPLES OF THE COMBAT PSYCOLOGICAL ASSURANCE

Drd. Carmen IRIMIA*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

În lingvistica militară conceptul de "acțiune psihologică" este întâlnit sub forma altor termeni, ca "război psihologic", "agresiune psihologică", "operație psihologică”, termeni utilizați în funcție de forțele şi mijloacele implicate, amploarea acțiunilor, scopul şi obiectivele urmărite[1].

Linguistics in the military concept of „psychological action" is encountered in the form of other terms, such as „psychological war", „psychological aggression", „psychological operation" etc., terms used according to the forces and means involved.

Cuvinte cheie: război informațional, agresiune psihologică, război pshologic.
Keywords: *informational warfare, psychological aggression, psychological war.*

Elementele care fac parte din operațiile psihologice contemporane mai importante ar putea fi: manipularea informațională –- se situează pe primul plan, prin mecanismele sale psihologice şi sociologice care au impact în deteriorarea funcționării cognitiv-afective a psihismului uman, cu modificări de judecăți, opinii, atitudini, credințe etc.; manipularea conştiinței, voinței şi conduitei "țintelor" – ce face ca respectiva "țintă" să nu conştientizeze discrepanța sau poziția, uneori contradictorie, dintre propriile interese şi obiectivele celui care influențează; presiunile de natură psihologică – care se exercită prin orice mijloace atât din interior, cât şi din exterior, afectând întreaga populație, efectivele participante la acțiuni militare, opinia publică

* e-mail: *carmenirimia32@yahoo.com*
[1] *Acțiunile Psihologice dincoace de mit şi legendă*, p. 9.

internă şi/sau internațională; forțele şi mijloacele operațiilor psihologice - acțiuni disimulate, centrul/agentul influențator rămânând necunoscut definitiv, alteori recunoscut abia după producerea efectelor; utilizarea pe scară largă a celor mai recente descoperiri din domeniul psihologiei, sociologiei, demografiei, politologiei, teoriei informației şi comunicării etc., prin care poate fi destabilizat psihicul uman şi deteriorată relația inter/intra umană şi a încrederii.

Desfăşurarea oricărui element de putere, şi cu atât mai mult, al celui militar, implică întotdeauna o componentă psihologică, cel puțin la fel de importantă ca cea fizică. Impactul psihologic al operațiilor militare nu trebuie însă confundat cu operațiile psihologice planificate şi desfăşurate de structurile militare specializate.

Operațiile psihologice trebuie înțelese ca o componentă militară, vitală şi complementară spectrului larg al activităților militare, diplomatice, economice şi informaționale, ca parte a operațiilor militare, în sprijinul cărora acționează.

Conform opiniilor Pentagonului, după primul conflict din Golful Persic, s-a apreciat că operațiile psihologice sunt o armă care nu ucide, dar care afectează din punct de vedere psihologic şi care reprezintă cel mai important factor de creştere a capacității de luptă a trupelor, precum şi de păstrare a vieților soldaților şi ofițerilor de ambele părți ale frontului.

Definiția NATO a PSYOPS, aşa cum este ea dată în MC 402, a fost apreciată de toate țările membre NATO ca: „Activități psihologice planificate desfăşurate în timp de pace, criză sau război, direcționate asupra unor audiențe inamice, aliate sau neutre (simpatizanților şi indecişilor) în scopul influențării atitudinilor şi comportamentului acestora pentru atingerea unor obiective politico-militare. Acestea includ activități psihologice pe câmpul de luptă şi activități psihologice în sprijinul păcii" [2].

În armata noastră, operațiile psihologice sunt definite, începând cu anul 2003, în „Doctrina pentru operații psihologice", astfel: „Operațiile psihologice (PSYOPS) reprezintă totalitatea măsurilor, programelor şi activităților destinate să modifice/schimbe opiniile, atitudinile şi comportamentul grupurilor țintă inamice, aliate sau neutre, în scopul îndeplinirii obiectivelor planificate. Operațiile psihologice sunt o componentă esențială în gama activităților politice, diplomatice, militare, economice şi informaționale, fiind desfăşurate în complementaritate cu acestea, ca parte şi în sprijinul operațiilor militare"[3].

În documentul MC 402 al NATO privind politica operațiilor psihologice sunt stipulate patru categorii de operații[4].

---

[2] MC 402/1 - Politica PSYOPS în NATO.

[3] *Doctrina pentru operații psihologice*, București, 2003.

[4] *Operații Psihologice - prezentare generală*, Editată de SMG, Direcția Operații şi Instrucție, Bucureşti, 2003.

Operații psihologice strategice, desfăşurate în timp de pace, criză sau război, cu scopul obținerii suportului şi cooperării țărilor prietene sau neutre şi reducerea voinței combative şi capacității de ducere a războiului de către țările ostile/potențial ostile.

Operații psihologice de consolidare, desfăşurate în timp de criză sau război, direcționate asupra populației civile din zonele aflate sub control prieten, în scopul determinării unui comportament favorabil obiectivelor acțiunilor militare proprii.

Operații psihologice de luptă, planificate şi desfăşurate ca parte componentă a acțiunilor de luptă, în scopul creării unei presiuni psihologice asupra forțelor militare şi civililor aflați sub controlul inamicului în zona respectivă, pentru realizarea obiectivelor operative şi tactice propuse.

Operații psihologice în sprijinul păcii, planificate şi desfăşurate ca parte integrantă a operațiunii de pace, în scopul creării unei atmosfere conciliante şi a unei dorințe de cooperare în rândul părților aflate în conflict şi a populației civile din zona respectivă, pentru protecția forței de pace şi susținerea obiectivelor misiunii acesteia.

Obiectivele principale ale operațiilor psihologice constau în slăbirea voinței adversarului, întărirea şi stimularea cooperării simpatizanților şi câştigarea sprijinului celor neutrii. Pentru aceasta, operațiile psihologice au nevoie de:

- o misiune bine definită;
- de o abilitate corespunzătoare în analiza şi evaluarea audiențelor țintă şi a efectelor obținute;
- de tehnică şi canale de diseminare mediatică corespunzătoare;
- de o capacitate de implementare robustă şi rapidă în zona de acțiune;
- sprijinirea intereselor generale naționale;
- slăbirea voinței combative a adversarului sau grupurilor-țintă potențial ostile;
- întărirea unor sentimente dezirabile la nivelul grupurilor-țintă simpatizante;
- câştigarea sprijinului şi cooperării grupurilor-țintă neutre sau indecise;
- promovarea unei imagini pozitive proprii;
- cooperare la contracararea unor acțiuni psihologice ostile.

Pentru atingerea scopului general, operațiile psihologice trebuie să aibă o misiune clar formulată, capacitate de analiză şi evaluare a efectelor pe care le produc asupra țintei, mijloace de comunicare de încredere şi capabilități de diseminare rapidă a produselor specifice, dar şi principii de acțiune ferme.

Indiferent de complexitatea, nivelul de desfăşurare şi specificul acțiunii militare respective, *principiile operațiilor psihologice* sunt:

a) existența unei misiuni clar definite, care să corespundă concepției comandantului asupra desfăşurării operației sau campaniei militare respective şi să fie în perfect acord cu obiectivele politice şi militare urmărite;

b) studiul, analiza şi evaluarea continuă a inamicului şi a capacităților în domeniul operațiilor psihologice ale adversarilor, aliaților şi/sau neutrilor avuți în vedere, precum şi a impactului şi eficienței operațiilor psihologice, aplicându-se corecțiile necesare;

c) empatia planificatorilor cu grupul țintă selectat, prin valorificarea unor studii de zonă privind cultura, religia, tradițiile, istoria etc. sau prin analiza şi selecția unor mass-media acceptate şi credibile din punct de vedere al grupului țintă respectiv;

d) integrarea şi coordonarea operațiilor psihologice în cadrul concepției generale a operației pentru a putea contribui la îndeplinirea obiectivelor acesteia;

e) exploatarea rapidă a unor teme ale operațiilor psihologice prin reducerea timpului necesar procesului de planificare, realizare, aprobare şi diseminare a produselor de operații psihologice;

f) operațiile psihologice trebuie să se bazeze pe adevăr şi, în măsura posibilităților, pe date şi fapte concrete; minciuna şi informația falsă reduc credibilitatea acestora şi compromit rezultatul acțiunii;

g) adevărul şi credibilitatea atât a sursei, cât şi a conținutului mesajului operațiilor psihologice; deşi mesajul în sine este adevărat, el poate să nu fie credibil pentru grupul țintă.

Acțiunile psihologice de protecție reprezintă un complex de măsuri şi acțiuni care sunt destinate să asigure anihilarea sau cel puțin diminuarea efectelor urmărite a fi obținute de adversar asupra efectivelor proprii, prin economice şi acțiunile de influențare pe care le desfăşoară[5]. Binomul proactiv-reactiv al acțiunilor presupune acțiuni de protecție, preventive şi contraacțiunile.

Acțiunile preventive cuprind: informarea efectivelor; prezentarea elementelor de bază ale acțiunilor adversare de influențare psihologică; avertizarea propriilor efective asupra vulnerabilităților pe care le au în fața acțiunilor inamicului.

Contraacțiunile se împart în contraacțiuni: de ordin ideatic, de ordin persuasiv (anticiparea operațiilor de influențare ale adversarului, respingerea directă/indirectă a acestora, minimalizarea efectelor, tăcerea, distragerea atenției, mimetismul propagandistic, controlul zvonului) şi contraacțiunile de ordin restrictiv (distrugerea mijloacelor inamice, bruiajul, cenzura).

[5] *Doctrina pentru operații psihologice*, Bucureşti, 2003.

BIBLIOGRAFIE

Agresiune şi apărare psihologică, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1994.

Tran Vasile, Stănciugelu Irina, *Teoria comunicării,* Editura Comunicare.ro, Bucureşti, 2003.

Popa Iuliana, *Comunicare şi acțiuni psihologice în cadrul operațiunilor informaționale*, Bucureşti, în Revista „Gândirea Militară Românească", an XIII, nr.2/2002.

Deac Ioan, *Reconsiderarea fundamentelor teoretice ale comunicării de influențare socială*, Sesiunea de comunicări ştiințifice cu participare internațională „STRATEGII XXI/2006", Bucureşti, 2006.

MC 402/1 – Politica PSYOPS în NATO.

Doctrina pentru operații psihologice, Bucureşti, 2003.

Operații Psihologice - prezentare generală, Editată de SMG, Direcția Operații şi Instrucție, Bucureşti 2003.

Acțiunile Psihologice dincoace de mit şi legendă.

CONSECINȚELE GLOBALIZĂRII – STRATEGII DE SOLUȚIONARE

THE CONSEQUENCES OF GLOBALIZATION – STRATEGIES FOR ADJUDICATION

Drd. Radu SILAGHI*
Asociația Centrul Internațional "Rafael Voganian"

Problemele globale au nevoie de o internaționalizare a politicii, stimulând dezvoltarea unei conștiințe globale. Se pot întrezări începuturile unei noi societăți globale.

Global problems need an internationalization of politics, stimulating the development of a global conscience. The new beginnings of a global society may be seen.

Cuvinte cheie: *globalizare, stat, național, națiune.*
Keywords: *globalization, consequences, strategies, adjudication*.

În funcție de accepțiunea dată globalizării, apar alte cauze şi forțe motrice, cele mai des invocate fiind: de natură tehnologică/internet; cheltuielile şi viteza de transport; sfârşitul războiului rece; problemele globale/ climă, migrație; libaralizarea etc. Inovațiile de ordin tehnic au jucat şi mai joacă încă un rol central. *Internet-ul* este, din multe puncte de vedere, *emblema globalizării.* Avântul cunoscut de comerț, element definitoriu al globalizării economice, se datorează şi scăderii rapide a cheltuielilor de transport. De exemplu, produsele de tip software sau bazele de date pot fi transmise în câteva secunde dintr-un capăt al lumii în celălalt.

Sfârşitul Războiului Rece a făcut posibil ca tot mai multe state care aparțineau „blocului estic“ să se deschidă în direcția pieței mondiale, să creadă în democrație şi economie de piață, ca principii de organizare fundamentale.

* e-mail: *radu17ad@yahoo.com*

Globalizarea afectează totul şi ne afectează pe toți, în mod direct. Evaluarea consecințelor şi a riscurilor pe care le presupune este extrem de importantă şi necesară. Cele mai importante consecințe par a fi: eroziunea statului național, *dumpingul* social, decalajul bogăție-sărăcie, lipsa controlului asupra societăților multinaționale, degradarea mediului. În domeniul politicii sociale există nenumărate analize care încearcă să explice în ce măsură sfera națională de acțiune din politica socială este limitată de procesele de globalizare. Ideea, deseori citată, conform căreia națiunile sunt prea mici pentru problemele mari, şi prea mari pentru problemele mici, provine dintr-un articol din anii ’80 scris de Daniel Bell. Problemele globale, precum efectul de seră, nu pot fi soluționate la nivelul unui singur stat. În consecință, statul național erodează. El nu dispare şi nici nu devine inutil, ci erodează. Apar astfel alte nivele la care se pot rezolva problemele statului național. Granițele unei țări şi puterea statului (populației) devin mai permeabile. În UE, statele au transferat unei organizații supranaționale noi, de la competențe centrale până la suveranitatea monetară. Aceste fenomene sunt cunoscute din anii ’70 (sub termenul de „interdependență“), procesele s-au accelerat însă, atingând dimensiuni noi atât din punct de vedere calitativ, cât şi cantitativ. Este, de fapt, noutatea adusă de globalizare. Este valabil şi pentru celelalte aspecte. Deteriorarea mediului ambiant şi repartizarea nedreaptă existau înainte de a începe discuțiile despre globalizare. Globalizarea le-a acutizat, creând premise de reacție la nivel mondial, la probleme de ordin global. Sindicatele avertizează asupra pericolului provenit din aşa numitul *dumping social*. Întreprinderile cu potențial ridicat pot să amenințe cu mutarea în „țările mai ieftine“. Globalizarea nu înseamnă că totul poate fi produs fără probleme oriunde, însă poate fi instrumentalizată ca argument. Studiul şi analiza unor materiale autohtone şi internaționale despre globalizare ne-au reținut atenția că procesele acesteia au implicații într-o sferă largă de domenii, dintre care amintim pe cele mai relevante: relațiile intra/interpersonale, relațiile internaționale, societatea civilă infra/supranațională, dezvoltarea durabilă, tipologia securității, succesiunea integrării etc. Implicațiile determină efecte multiple, dintre care unele se prezintă în contradictoriu. Acest fapt este posibil, după cum am cercetat noi, din două mari motive: neînțelegerea unitară a proceselor globalizării, care generează neîncredere; lipsa structurilor instituționalizate, cu rol de catalizator al integrării succesive pe domenii şi areale. Câteva dintre efectele contradictorii ale globalizării pe care le prezentăm cu mai puține detalii sunt:

- crearea şi dezvoltarea unui adevărat club al statelor democratice în vederea izolării regimurilor totalitare sau incapabile să gestioneze națiuni pot declanşa o reacție de rezistență, inclusiv armată, suprastatală ori

supranațională față de integrare şi globalizare, aspecte ce pot complica coerentă planurilor pe diferite zone şi continuitatea strategiilor în domeniu;

- dezvoltarea legăturilor între state, națiuni, comunități şi civilizații este pe cât de benefică, pe atât de discutabilă şi circumspectă, pentru factorul politic național, din motive ce țin de poziția tot mai scăzută a statului-națiune, ca actor în relațiile internaționale actuale;
- disparitățile realizării dezvoltării locale şi durabile creează ori fac să persiste fenomene sociale profund negative, precum lipsa acută de alimente, nivelul de trai şi existența sub limite tolerabile, proliferarea focarelor epidimiologice catastrofale, migrația haotică, valorificarea fără discernământ a resurselor greu reciclabile etc.;
- formalizarea şi transpunerea în practică a modelelor viabile de securitate nu diminuează corespunzător, ba din contră, unele se multiplică, provocările, sfidările şi pericolele atipice şi asimetrice, între care terorismul, crima organizată internațională, migrația, proliferarea tehnologiilor şi materialelor interzise țin capul de afiş al evenimentelor încă necontrolate suficient pentru eradicarea lor;
- aspectele şi problemele mai greu de înțeles ca perspectivă a globalizării, alături de ineficiența conjuncturală a instituțiilor acesteia, sunt două cauze care generează mişcări antiglobalizare tot mai puternice şi mai grav, mişcările respective sunt pe punctul de a se coagula într-o puternică rețea mondială.

Analizând cu atenție cele prezentate, până acum nu am găsit un răspuns exhaustiv la problemele prezentate, dar credem că trebuie insistat în decriptarea mai corectă şi deplină a paradigmei globalizării, a concepțiilor care o însoțesc, a procesualității care o defineşte, a sensului de realizare a ei şi mai ales pe modalitățile în care se realizează simultan/succesiv în domeniile principale.

Impactul convergent al efectelor globalizării este cel mai evident în sfera puterii, transferului de putere şi devenirea puterii, deci în trei paliere cu un singur element comun. Aşadar, globalizarea face puterea, distribuie pe domenii puterea, reconciliază puterile şi difuzează cu responsabilitate structura de putere.

Dezvoltarea, cu premisa ei securitatea, creează puterea, care nu mai trebuie folosită decât pentru integrare şi globalizare. În felul acesta, puterea devine factor de integrare şi astfel se stimulează dezvoltarea durabilă pe spații care se reunesc în jurul resurselor, tehnologiei şi intereselor definite în comun şi integrator.

Integrarea la rândul ei se realizează pe spații de geopolitică şi geoeconomie, deci pe spații de interes colectiv/comun, în care factorul politic

multinațional are rolul diriguitor. În felul acesta este nevoie de concentrarea puterii sau a unei părți din ea, pentru ca atributele unui management superior să devină funcționale. Apare aşadar, nevoia liber acceptată a unui transfer de putere şi chiar de suveranitate în problemele integrării, securității şi apărării.

Pe măsura realizării integrării, ca spații de globalizare, puterea din fiecare spațiu trebuie racordată la dezideratele macro ale acesteia, astfel realizându-se în timp o putere în devenire, a cărei utilitate nu poate fi alta decât finalizarea proceselor acesteia.

Puterea în devenire nu este altceva decât o ierarhie de putere, începând de la nivelul de bază al entității de integrare (pentru asigurarea funcționalității comunității create), apoi la nivelul zonal al acesteia (în vederea asigurării stabilității structurilor colective şi multinaționale create şi a unui climat mereu integrator) şi, în final, repartiția puterii pe polii civilizatori de integrare (se asigură astfel integrarea periferică şi de joncțiune a civilizației fiecăruia). Vârful piramidei globalizării va deține în cea mai mare măsură puterea politică pentru marile decizii ale dezvoltării comunitare mondiale cu efectul scontat, adică realizarea statului planetar. Această ierarhizare a puterii nu face altceva decât să garanteze de la bază către vârful globalizării securitate colectivă şi cooperativă, dezvoltare durabilă zonală şi integrare armonioasă socială, economică şi politică.

Ultimele studii privind globalizarea atrag atenția asupra caracterului de permanență al efectelor acesteia, care se manifestă fără precedent şi că frecvent atacă ceea ce este rău, anacronic şi ineficient în evoluția relațiilor internaționale, ceea ce desigur stimulează astfel alternativele.

Aspectele cele mai controversate ale globalizării în secolul XXI vor rămâne în continuare cantonate în "criza statului-națiune", care se manifestă printre altele prin concesiile acestuia făcute actorilor infra/suprastatali. Aşa se face că din această criză se detaşează circulația liberă a persoanei, ca urmare a permiabilizării şi socializării frontierei, devenind flexibilă şi mai mult. Un alt rezultat, apărut şi datorită cooperării economice tot mai largi şi dincolo de frontiere, este transnaționalismul, care evidențiază întrepătrunderea structurală şi funcțională a economiilor naționale şi sporirea dependenței lor de factorul politic colectiv/comun.

Alte elemente cu multe valențe pozitive se regăsesc şi în sfera globalizării democrației, în cadrul căreia drepturile şi libertățile fundamentale ale cetățeanului şi comunităților umane devin esențiale.

O apreciere de luat serios în seamă este şi aceea că într-o globalizare dinamică se manifestă tendința evidență a ascendentului pe care îl dobândeşte factorul economic asupra celui politic, cu implicații majore şi directe asupra mai multor domenii prioritare, pe care aceasta le presupune.

Cu toate că la adresa globalizării încă se mai aud voci, şi nu puține, de împotrivire, efectele ei tonifiante se fac din ce în ce mai simțite în viața indivizilor şi comunităților.

Bazată pe cooperarea constructivă între națiuni, încă pe deplin suverane, apoi care se integrează succesiv până la niveluri foarte înalte şi către final, realizarea structurii administrative planetare adecvate, integrate şi centralizate, paradigma globalizării începe să fie şi conştientizată, nu numai acceptată, ca o realitate necesară, în devenire, aflată într-o permanentă modelare şi remodelare impuse de diferite specificități regionale şi zonale.

În aceste condiții, ne punem firesc întrebarea: şi totuşi ce se respinge? Credem că lipsa de flexibilitate, de previziune şi a cunoaşterii anticipate a finalității în aplicarea modelului actual, varianta unipolară a managementului procesului de globalizare, precum şi grandoarea spațio-temporală a structurii administrative rezultate rămân principalele aspecte, care vor mai crea disfuncții majore în viitor.

Pentru problemele „globale“, soluționarea politică trebuie să fie „globală“. Există proiecte, care vizează inclusiv constituirea unui stat global. Pentru că acesta rămâne – cel puțin pentru viitorul apropiat – o utopie, şi pentru că, după părerea multora, acesta nu este nici măcar de dorit, s-a încercat găsirea unor forme organizaționale noi, care să adapteze politica la noua eră a globalizării. În acest scop a fost definit conceptul de „global governance“, care înseamnă:

- conducere a lumii fără un sistem global de conducere;
- politică internă la nivel mondial;
- politică a noii ordinii mondiale;
- politica în secolul XXI;
- un concept opus neo-liberalismului;
- un răspuns la globalizare.

Au apărut unele încercări de definire a noțiunii de "Global Governance"[1], precum: Holger Mürle: „... corectura politică a economiei de piață globalizate, în sensul … unei implicări a sistemului politic în scopuri sociale mai cuprinzătoare...“; Dirk Messner / Franz Nuscheler: „... colaborarea dintre actorii statali şi nonstatali de la nivel local şi până la nivel global ...“; Bundestag-ul german: „... au fost căutate strategii de soluționare care să nu pună la îndoială avantajele economice şi politice ale globalizării, potrivite pentru depăşirea sau diminuarea nedreptăților apărute pe parcurs, precum şi pentru întâmpinarea pericolelor … Această funcție a primit între timp numele de Global Governance ...“; Dirk Messner / F. Nuscheler: „... nu doar un concept de politică externă, ci un proiect în scopul reorganizării politicii la toate

[1] *International UNESCO – Education for Civic*, Peace and Human Rights Education.

nivelele de activitate … Global Governance înseamnă prevenirea pericolului ca politica să îşi piardă funcţiile şi implicarea în favoarea impunerii unor logici de sistem anonime şi a formării unei „lumi destatalizate“ ...“; Ulrich Menzel: „... un sistem complex, cu multiple nivele, de guvernare dincolo de statul național...“; Dirk Messner / Franz Nuscheler: „... o încercare de rezolvare a problemelor de ordin global...“; Holger Mürle: „... opusul reglementărilor a căror esență este liberalizarea şi globalizarea pieţelor...“; Klaus Müller: „... un concept născut de pe urma deficitului de reglementare a politicii globale, prin care se încearcă consolidarea competențelor şi a transparenței instituțiilor internaționale prin implicarea unor actori nonstatali ...”.[2]

Benjamin R. Barber - „Capitalismul este un tigru puternic şi plin de vlagă, care poate revigora economia – asta dacă a fost mai întâi îmblânzit de instituțiile civile, statale şi politice. Globalizarea a eliberat tigrul din cuşca în care era ținut, dezlănțuind astfel un capitalism „sălbatic“, care, la fel ca un tigru eliberat, s-a reîntors la instinctele sale de a vâna şi devora totul. Consecințe nefaste ale globalizării economice pot fi analizate numai în context global. Actorii de la toate nivelele trebuind să coopereze. Acelaşi lucru este valabil şi pentru alte probleme globale. Statul național este prea mic pentru a rezolva în mod eficient aceste probleme. Prima „îmblânzire a capitalismului“ de succes a avut loc în interiorul granițelor statale. Numai că acum aceste granițe, care definesc până la urmă statul, se află într-un profund antagonism cu „lipsa totală de limite“ presupusă de globalizare, statul național nu mai poate duce bun sfârşit unele funcții importante ale sale.

Global governance doreşte să umple golul rezultat, prin cooperarea la nivel internațional, statul păstrându-şi însă propriile funcții de reglementare, dar şi prin constituirea unor noi forme politice, în special prin implicarea societății civile (de la nivel global) şi prin consolidarea organizațiilor internaționale. Global Governance nu este un proiect romantic pentru o lume unică, ci un răspuns realist la provocările globalizării, argumentează Franz Nuscheler. Global Governance încearcă să găsească strategii de soluționare ale problemelor globale. Necesitatea este un fapt aproape necontestat, însă deseori proiectele lor sunt utopice. Dacă această cooperare ar putea fi coordonată, cine legitimizează deciziile? Cum pot fi organizate procesele democratice la nivel global? Global Governance trebuie să fie atât eficientă, cât şi democratică. Aceste două cerințe de bază se află însă într-o relație tensionată. Cel mai avansat model de cooperare între state şi societăți este Uniunea Europeană (UE), care ar putea fi astfel considerată un „laborator“ al Global Governance. Dar şi în cadrul UE poate fi observată aceeaşi dilemă referitoare la eficiență şi la democrație.

[2] *International UNESCO – Education for Civic, Peace and Human Rights Education.*

BIBLIOGRAFIE

Baldwin Richard E., Philippe Martin, *Two Waves of Globalization: Superficial Similarities, Fundamental Diferences*, NBER Working Paper, Series 6904, January, 1999.

Bari Ioan, *Globalizare şi probleme globale*, Editura Economică, Bucureşti, 2001.

Bădescu Ilie, Dan Dungagiu, *Sociologia şi geopolitica frontierei*, Editura Floarea Albastră, Bucureşti 1995.

Czempiel Ernst-Otto, *Regionalisierung und Globalisierung – Herausforderungen der deutschen Außenpolitik*; în: Friedrich-Ebert-Stiftung, Akademie der politischen Bildung (ed.), Globale Politik für eine globale Welt – Das Vermächtnis von Willy Brandt, Bonn 1999.

Hirst Paul, Thompson, Grahame, *Problema globalizării. Economia internațională şi posibilitățile guvernării*, Editura Trei, 2002.

Hirst H. Grahame Thompson *Globalisation in Question*, Cambridge, Polity Press, 1995.

Col.prof.univ.dr. Irimia Ion, *Studii Europene*, Editura A.I.S.M., Bucureşti 2000.

Tamaş Sergiu, *Dicționar politic*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1993.

*** International UNESCO, Education for Civic, Peace and Human Rights Education.

*** OECD "Intra-Firm Trade", Paris: OECD, 1993.

*** Grupul de la Lisabona, Grenzen des Wettbewerbs. Die Globalisierung der Wirtschaft und die Zukunft der Menschheit, Lizenzausgabe für die Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 1997.

*** *Buletin informativ*, Preşedinția României, anii 2001-2005.

*** *Monitor strategic*, ISPAIM, anii 2002-2005.

*** *Securitate şi cooperare*, Revista Asociației G.C. Marshall, anii 2003-2005.

http://www.oneworld.org/guides/globalisation/index.html

ROLUL STATELOR-NAȚIUNE ÎN EPOCA GLOBALIZĂRII

THE ROLE OF COUNTRIES-NATIONS IN THE GLOBALIZATION ERA

Drd. Radu SILAGHI*
Asociația Centrul Internațional "Rafael Voganian"

Globalizarea impune un nou raport între economie şi politică. Internaționalizarea multiplică legăturile dintre state, globalizarea tinde să înlocuiască puterea statului cu puterea pieței.

Globalization imposes a new report between economy and politics. Internationalization multiplies the links between countries, and globalization tends to replace the power of the state with the power of the market.

Cuvinte cheie: *globalizare, stat, național, națiune.*
Keywords: *globalization, state, national, nation.*

În trecut, statul politic nu a ştiut să decripteze semnalele pieței. În prezent, piața economică nu ştie să decripteze semnalele statului. De aici erori, nu mai mult sau mai puțin grave.

Globalizarea reduce rolul statelor-națiune, determinând creşterea nivelului de integrare funcțională a activităților[1] şi o creştere a forței pieței, ducând la depăşirea cadrului statului-națiune.

Astfel, piața se sustrage controlului politic, în timp ce politicul rămâne înrădăcinat la nivel local[2]. S-au produs astfel rupturi între spațiul politic şi cel economic. În timp ce spațiile economice tind să se integreze, spațiile politice au o tendință spre fragmentare – apariția unor noi țări pe harta lumii.

Spațiile politice devin mai înguste, iar spațiile economice mai vaste. Fragmentarea politicului întăreşte puterea economică, fenomen ce diminuează puterea politică a statelor. Timpul politic cunoaşte o încetinire, în procesul

* e-mail: *radu17ad@yahoo.com*
[1] Pierre S. Pettigrew, *L'avenir du politique,* Politique Etrangère, 2/2000.
[2] Alain Minc, J. Claude Guillebaud, *Mondialisation et démocratie,* Revue des deux mondes, 2000.

decizional complex, timpul economic se accelerează, având drept consecință slăbirea politicului[3].

Pentru a evita jungla pieței, se impune o redefinire a activității politice, a rolului statului-națiune, nu în sensul alegerii între suveranitatea națională şi abandonul acesteia, ci al redefinirii conceptului de guvernare şi a calității statului. Statele-națiune nu vor dispărea, se vor redefini ca rol şi funcții, îşi vor crea instituții politice, economice, financiare, sociale, educative şi culturale mai puternice.

Relațiile corporații transnaționale - state sunt ilustrate în patru curente de gândire[4]:

• **Teoria neo-clasică**

Adepții salută declinul statului-națiune, situat în contrast cu supremația globală a CTN-urilor.

Susan Strange[5] are patru ipoteze care să confirme curentul neoclasic: statul decide în mică măsură ce se produce, cum şi de către cine; corporațiile au contribuit mai mult decât statele şi decât organizațiile internaționale la distribuirea bunăstării; CTN au preluat de la stat funcția de rezolvare a conflictelor de interese între conducere şi angajați; CTN reuşesc tot mai des să depăşească barierele fiscale ale statelor.

• **Abordarea instituționalistă**

Este fundamentată pe ideea intervenției sporite a statului, considerat capabil să creeze un climat competitiv specific, la care CTN-urile trebuie să se adapteze. Bailey, Harte şi Sugden[6] constată existența a 18 elemente de îngrijorare a statelor în raport cu pătrunderea pe piețele lor naționale a CTN-urilor: proprietate şi control; implicații privind competitivitatea firmelor locale; implicații privind cercetarea-dezvoltarea; impact asupra productivității şi eficienței; implicații fiscale; angajarea forței de munca şi relațiile în dinamică; balanța de plăți; impact asupra competitivității externe; încadrare în politică economică generală; importanța regională; folosirea resurselor; sectoarele naționale; corectitudine; cultură; transport; politică; mediu; motivații patriotice.

• **Abordarea neo-instituționalistă**

Adepții acestei versiunii (printre care E. Kang), resping ideea contribuției grupurilor de interese şi a instituțiilor birocratice la conturarea deciziilor politice şi avansează ideea rolului decizional al electoratului.

---

[3] Dumitru Miron, *Economia Integrării Europene,* ASE, 2001.
[4] Raport UNCTAD 1999: Tipuri de schimbări legislative.
[5] Susan Strange, *The Retreat of the State,* Cambridge University Press, 1997.
[6] D. Bailey, G. Harte, R. Sugden, *Transnationals and Governments,* Routhledge, 1994.

• **Paradigma eclectică**

Accentuează teoria neoclasică a imperfecțiunilor pieței. Ideea de bază este faptul că, deşi CTN-urile nu pot vota pe pieţele naţionale (teoria neoclasică), ele pot vota pe pieţele internaţionale, alegând unele ţări în detrimentul altora, adică pot alege să părăsească un stat când politicile economice nu mai convin intereselor lor ("they vote by their feet"[7]). Globalizarea trebuie să accepte ca puterea politică "reinventată" să îi asigure o orientare care să aibă în centru individul[8]. Găsirea unei forme de control politic pentru piața mondială este absolut necesară. Procesul va fi dificil, chiar imposibil, contribuind la slăbirea sistemului decizional politic, la absența sau insuficiența controlului în acest interval de timp. Întoarcerea la ceea ce a fost este imposibilă, orice înaintare precipitată fiind periculoasă.

Statul-națiune modern a avut rolul esențial în apariția noii ordini internaționale.

Statele moderne sunt state-naţiune – aparate politice cu jurisdicţie supremă asupra unei arii teritoriale demarcate, sprijinite pe legitimitate. Inovaţiile statului modern şi ale societăţii internaţionale de state includ teritorialitatea, controlul de tip monopolist al mijloacelor de violenţă, o structură impersonală a puterii şi un apel distinct la legitimitate:

Deţinerea controlului asupra forţei şi mijloacelor de coerciţie a devenit realitate prin "pacificarea" popoarelor şi doborârea centrelor rivale de putere şi autoritate din cadrul statului-naţiune. Ideea unei ordini politice impersonale şi suverane – adică o structură a puterii circumscrisă prin legi – cu jurisdicţie supremă asupra unui teritoriu, nu putea prevala atât timp cât drepturile, obligaţiile şi îndatoririle politice erau concepute ca fiind strâns legate de religie şi de pretenţiile monarhiei şi nobilimii.

Când apelurile la "dreptul divin" sau la "dreptul statului" erau atacate şi erodate, loialitatea cetăţenilor devenea ceva ce trebuia câştigat de statele moderne: în mod inevitabil, acesta implica o pretenţie a statului de a fi legitim, deoarece reflecta şi/sau reprezenta nevoile, dorinţele şi interesele propriilor cetăţeni.

După cel de-al Doilea Război Mondial, statul-naţiune modern a devenit tipul principal de organizare politică de pe glob, iar după prăbuşirea Imperiului Sovietic, numărul statelor-naţiune a crescut rapid. Statul-naţiune a dobândit o formă politică deosebită – varianta sa principală s-a cristalizat ca *democraţie liberală* sau *reprezentativă* (în democraţia liberală deciziile care afectează comunitatea sunt luate de un subgrup de reprezentanţi care au fost aleşi, legitimizaţi printr-un proces electoral să guverneze în cadrul statului de drept).

[7] Liviu Voinea, *Corporaţii Transnaţionale şi Economiile Naţionale*, IRLI, Bucureşti, 2001.
[8] Pierre S. Pettigrew, *L'avenir du politique*, Politique Etrangère, 2/2000.

În politica națională, democrația liberală se distinge prin reguli şi instituții[9], cum ar fi:

- stabilirea pe cale constituțională a controlului asupra politicii guvernamentale de către reprezentanți aleşi;
- instituirea mecanismelor pentru alegerea şi îndepărtarea paşnică a reprezentanților prin alegeri frecvente, libere şi corecte;
- dreptul de a vota în asemenea alegeri pentru toți adulții (cu excepția cazurilor în care dreptul a fost ridicat din cauza afecțiunilor mintale sau a condamnărilor penale);
- dreptul de a candida pentru funcții publice.

În plus, mai trebuie să existe:

- un drept efectiv al fiecărui cetățean la libertatea de expresie, incluzând aici criticarea comportamentului guvernanților şi a sistemului socio-economic pe care se bazează guvernarea;
- surse accesibile de informație, altele decât cele controlate de guvern sau de orice alt grup sau persoană;
- dreptul de a forma şi de a se alătura asociațiilor independente fie ele politice, sociale sau culturale, care ar putea modifica viața publică prin mijloace legitime, paşnice.

Democrația liberală este tipul dominant al statului-națiune modern, putându-se distinge trei "valuri" de democratizare care i-au marcat consolidarea în timp: primul val, de la începutul secolului al XIX-lea până în 1920; al doilea, de la cel de-al Doilea Război Mondial până la începutul anilor 1960; al treilea val, din 1974 până în prezent.

Construită pe noua concepție a statului-națiune modern, dezvoltarea democrației liberale a avut loc într-un spațiu politic delimitat. Teoria democratică modernă şi practica acesteia au fost elaborate pe baza principiilor westfalice.

Edificarea unei comunități naționale democratice a fost un proces adesea contestat. Construirea identităților naționale şi a națiunilor a fost, de asemenea, contestată dur. Statele sunt instituții, națiunile sunt colectivități. Granițele fixe ale statului teritorial modern a cuprins aproape invariabil o diversitate de grupuri etnice, culturale şi lingvistice cu identități şi loialități mixte, iar relația dintre aceste entități – națiunile şi statul națiune – a fost schimbătoare şi conflictuală. Totuşi, locul potrivit pentru determinarea bazei "destinului național" a fost comunitatea politică însăşi, definită teritorial. În lumea contemporană, principiile şi practicile esențiale ale democrației liberale rămân asociate în mod exclusiv cu principiile şi instituțiile statului-națiune suveran. "Structura de adâncime" a sistemului modern al statelor-națiune

[9] R.A. Dahl, *Democracy and its Critics*, New Haven, Yale University Press, pp. 221, 223.

democratice poate fi caracterizată de un număr de trăsături: democrație în statele-națiune şi relații nondemocratice între state; fundamentarea legitimității democratice şi a responsabilității în interiorul granițelor statului şi urmărirea interesului național (şi a avantajului politic maxim) în afara granițelor; democrația şi drepturile cetățeneşti pentru cei "din interior" şi negarea lor frecventă pentru cei din afara teritoriului. Totuşi, chiar şi aceste disfuncții nu mai par a fi atât de clare, globalizarea politică încurajând dezvoltarea unei "politici globale".

Realizarea globalizării va fi produsul efortului colectiv, coordonat şi dirijat al statelor, națiunilor, comunităților şi altor actori internaționali într-o formulă colectivă/comună. Între aceştia, statul continuă să joace un rol însemnat, care va consta în plan intern în crearea infrastructurii pentru realizarea premiselor de bază ale globalizării (securitate, integrare, dezvoltare) în condiții instituționalizate, iar pe plan extern să asigure conexiunile necesare racordării la procesele globalizării şi dovedirea capabilităților de a răspunde oportun la asigurarea stabilității în lume. Pe fondul îndeplinirii acestor funcții se va produce o întărire a statului din punct de vedere administrativ, dar şi un transfer de suveranitate privind dezvoltarea, integrarea, apărarea şi securitatea etc. Astfel, statul cu funcțiile de putere şi instituționale devine treptat un stat mai mult civic, cu multiple responsabilități locale, sociale şi administrative.

În ceea ce priveşte națiunea, rolul ei va creşte şi se va manifesta în dezvoltarea relațiilor transfrontaliere pentru unitatea culturală în întregul ei spațiu de existență regională. În felul acesta se uşurează procesele globalizării, începând de la nivelul local către altele superioare, se permeabilizează şi socializează frontierele, unitatea națională devine mai puternică decât cea realizată de către statul-națiune şi astfel se deschide o cale sigură către comunitate. Având în vedere o anumită sensibilitate în relația stat-națiune şi unitatea națională extinsă, credem că se impune o anumită naturalețe pentru realizarea celui de al doilea termen al corelației, iar factorul determinant ar trebui să-l joace economicul.

Unitatea națională extinsă devine astfel centrul de greutate al comunității create pe un anumit spațiu, ce poate cuprinde întregul/părți din teritoriile naționale. Funcționalitatea comunității se bazează pe multiculturalism şi autonomie administrativă locală, după criterii economico-financiare, şi cu o anumită forță politică în vederea definirii şi impunerii intereselor comunitare în contextul național lărgit. În consecință, comunitatea în globalizare nu va fi altceva decât identitatea şi apartenența la un macrogrup, caracterizat prin multiculturalism, diversitate etnică şi religioasă, mai mult cu o conducere civică decât instituțională de stat, ce se dezvoltă într-un spațiu

comunitar, în cadrul căreia unitatea este dată de îmbinarea intereselor integrării în globalizare, cu cele ale comunității. Totul este valabil numai într-un spațiu integrat şi integrator, ca fază a globalizării zonale şi dincolo de aceasta.

Integrarea europeană reprezintă un exemplu bun de globalizare zonală în curs de finalizare peste câțiva ani. La baza UE au stat definirea şi dezvoltarea interesului comun pentru o construcție suprastatală, în permanentă extindere şi perfecționare, lăsându-se la o parte sau trecând peste deosebirile existente şi unele sensibilități cu încărcătură istorică. În acest moment, în structura europeană sunt vizibile elementele specifice globalizării, cum ar fi: prosperitatea economică, stabilitatea socială, garantarea democrației în plan politic, drepturile şi libertățile cetățeneşti extinse la nivel social etc. Totodată, sunt în curs de integrare în UE şi alte state de pe continent, care valorificând modelele occidentale şi cu sprijinul societății civile, angrenate în reformarea economiilor şi societăților naționale, se alătură eforturilor comune integratoare în globalizare.

Continuarea transpunerii în practică a proiectului perfecționat al Europei Unite presupune trei direcții strategice de acțiune: construirea noilor organisme şi structuri ale globalizării; consolidarea şi dezvoltarea infrastructurii unionale sau adecvarea spre alte forme suprastatale; conştientizarea tot mai mult a unei identități comune europene.

Succesul poate fi determinant, desigur după părerea noastră, prin consacrarea definitivă a unui set de valori comune, de care să beneficieze toți cetățenii europeni, printr-o solidaritate în toate planurile, având în vedere antiteza *sărăcia estului şi bogăția occidentului* şi, mai ales efortul susținut din partea tuturor celor implicați cu responsabilitate. Altfel spus, este nevoie de o viziune politică mai modernă şi nouă, cu multă coerență pe termen lung, adică, la multă rațiune să existe şi puțin suflet.

Pentru aceasta, este nevoie de respectarea câteva cerințe: exploatarea oportunităților acum create; întărirea unității prin accelerarea integrării tuturor statelor continentului; consacrarea definitivă a setului de valori care să stea la baza dezvoltării comune; intensificarea cooperării transfrontaliere prin planuri şi proiecte comune, cu asigurarea resurselor europene.

Putem concluziona că printre paradigmele globalizării se înscrie şi cea europeană, care în complementaritate (euroatlantică/euroasiatică) poate genera un spațiu globalizant atractiv, având şi pol de tehnologie şi pol de resurse, de unde se pot extinde şi dezvolta rapid procesele globalizării către est, sud şi sud-est, adică acolo unde este cea mai mare nevoie de proiectarea stabilității.

BIBLIOGRAFIE

Bailey D, Harte G, Sugden R, *Transnationals and Governments*, Routhledge, 1994.

Dahl R.A., *Democracy and its Critics*, New Haven, Yale University Press.

Dumitru Miron, *Economia Integrării Europene*, ASE, 2001.

Minc Alain, J. Claude Guillebaud, *Mondialisation et démocratie*, Revue des deux mondes, 2000.

Pettigrew S. Pierre, *L'avenir du politique*, Politique Etrangère 2/2000.

Strange Susan, *The Retreat of the State*, Cambridge, Univ Press, 1997.

Voinea Liviu, *Corporații Transnaționale şi Economiile Naționale*, IRLI, Bucureşti 2001.

CONSIDERAȚII PRIVIND GLOBALIZAREA MILITARĂ

CONSIDERATIONS ON MILITARY GLOBALIZATION

Drd. Gabriel GHERASIM*
Pacific Security, Bucureşti

Când se analizează caracterul ordinii militare contemporane, analiştii aduc în discuție două concepte: globalizarea militară şi militarizarea globală. Deşi distincția pare a fi cât se poate de evidentă şi clară, punctele de vedere sunt diferite.

When the nature of the contemporary military order is being analyzed, specialists are discussing two concepts: military globalization and global militarization. Although the distinction may be quite clear and relevant, the viewpoints are different.

Cuvinte cheie: globalizare, globalizare militară, ordine militară.
Keywords: *globalization, military globalization, military order.*

Acceptând globalizarea ca o realitate a societății contemporane, nu putem exclude noțiuni conceptualizate în timp, precum: localizare, naționalizare, regionalizare, internaționalizare.

Localizarea se referă în mod deosebit la consolidarea proceselor şi relațiilor socio-economice într-un anumit loc, iar naționalizarea în cadrul unor granițe teritoriale clar stabilite.

Regionalizarea presupune o concentrare a rețelelor şi interacțiunilor proceselor socio-economice dintre grupările geografice de state şi societăți, iar internaționalizarea interacțiunea şi interconectarea între două sau mai multe state-națiune, indiferent de localizare geografică.[1]

* e-mail: *gabi@pacificsecurity.ro*

[1] T. Nierop, *Systems and Regions* în *Global Politics: An Empirical Study of Diplomacy*, International Organization and Trade 1950-1991, Chichester, 1994.

Globalizarea se află într-o relație complexă şi dinamică cu acestea. Localizarea şi regionalizarea generează tipurile necesare de infrastructuri, economice, sociale şi fizice care facilitează, completează şi încurajează procesul de globalizare, neexistând „nici un motiv a priori pentru a considera că localizarea sau regionalizarea sunt în relație de opoziție sau de contradicție cu globalizarea”.[2]

Relaționarea celor patru dimensiuni evidențiază o multitudine de forme logice pe care le poate lua globalizarea. Combinând cele patru dimensiuni spațio-temporare, pot fi identificate patru tipuri lărgite distincte de globalizare - Tipul A: o lume în care cuprinderea extensivă a rețelelor globale este însoțită de intensitatea lor ridicată, velocitate ridicată şi capacitate ridicată de impact, în toate domeniile, de la economic la cultural - globalizarea groasă; Tipul B: combină extensiunea ridicată cu intensitatea şi velocitatea ridicate, dar pentru care propensiunea de impact este scăzută - globalizare difuză; Tipul C: caracterizat de o extensiune ridicată a interconectării globale, combinată cu o intensitate şi o velocitate scăzute, dar cu o propensiune de impact ridicată - globalizarea expansivă; Tipul D: în care extensiunea ridicată a rețelelor globale nu este însoțită de o intensitate, o velocitate sau un impact similare, acestea rămânând reduse - globalizare subțire. [3]

Într-un exercițiu de gândire, putem aplica relaționarea celor patru dimensiunii prin valori diferite în rândul unui anumit domeniu, inclusiv militar. Sunt domenii care, în acest context de analiză, sunt numite de specialişti „locuri ale puterii”, putând genera presiunii şi forțe dincolo de granițele lor.[4]

Descrierea generală a globalizării neputând prezice, într-un anumit domeniu, evenimentele care pot apărea într-un alt domeniu, face necesară examinarea globalizării pe domenii centrale ale activității umane.

În egală măsură, orice observare diferențiată presupune o analiză multidimensională, multicauzală, având în vedere că globalizarea este în primul rând un set de procese, care nu reflectă o logică lineară simplă, ci tinde să prefigureze o comunitate globală, în sensul că anvergura spațială, extensiunea şi intensitatea proceselor complexe de interconectare globală tind către constituirea unei noi ordini mondiale.

Globalizarea poate fi asociată cu o structură globală dinamică, în evoluție, de facilitare şi constrângere, puternic stratificată şi în acelaşi timp inegală.

---

[2] David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Transformări globale. Politică, economie şi cultură*, Editura POLIROM, Bucureşti, 2004, pp. 40-41.

[3] David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Transformări globale. Politică, economie şi cultură*, Editura Polirom, Bucureşti, 2004, pp. 45-47.

[4] Un exemplu în acest sens îl poate constitui biserica. În analizele specialiştilor, domeniile politic, militar, economic şi cultural, iar în ultimul timp cele ale mişcării forței de muncă, al migrației şi al mediului înconjurător reprezintă „locuri centrale ale puterii”.

Totodată, globalizarea trebuie percepută ca un fenomen social diferențiat sau cu mai multe fațete, care interconectează toate domeniile – cheie ale activității sociale, puține arii de viață socială ieşind de sub influența acesteia.

Statele-națiune au devenit, funcțional, „părți ale unui pattern mai vast de transformări şi fluxuri globale”.[5]

Globalizare se asociază atât deteritorializarea, cât şi cu teritorializarea spațiului socio-economic şi politic, frontierele politice fiind puternic întretăiate de globalizare. Globalizarea este legată de rețelele de putere, puterea fiind un atribut esențial al globalizării. Relațiile de putere sunt adânc întipărite în procesele de globalizare, implicând structurarea şi restructurarea relațiilor de putere la distanță. Amintim ce afirma Barry Buzan legat de globalizare şi anume faptul că interconectarea în creştere poate fi atât sursă de conflict intens (în loc de cooperare), cât şi produsul temerilor comune şi al animozităților adânci.[6]

O analiză retrospectivă asupra secolului XX, din perspectiva globalizării militare, pune în evidență forme clare de manifestare, precum: rivalitatea geopolitică şi imperialismul marilor puteri, evoluția sistemelor de alianțe internaționale şi evoluția sistemelor de securitate (structurilor de securitate), evoluția pieței mondiale de armament şi tehnică militară, evoluția cadrului juridic privind problemele militare, evoluția regimului internațional al neproliferării armamentului nuclear.

Pe aceste coordonate, toate statele au fost angrenate, e drept, în proporții diferite, într-o aşa numită „nouă ordine militară mondială”, „stratificată şi puternic instituționalizată”: stratificată, deoarece în linii mari se disting, pe rând, un prim grup (al superputerilor), un al doilea (al puterilor de rang secund) şi un al treilea grup (al puterilor militare în curs de dezvoltare); instituționalizată, prin faptul că aranjamentele militar-diplomatice şi multilaterale trasează proceduri reglementate de interacțiune”.[7]

Analiştii aduc în discuție două concepte: *globalizarea militară şi militarizarea globală*. Majoritatea opiniilor converg către ideea că primul concept se referă exclusiv la procese de conectare în domeniul militar, cu caracteristici spațio-temporale şi organizaționale specifice, în timp ce al doilea concept se referă la procesul generalizat de constituire a bazei militare pe plan mondial (al armamentelor sau al forțelor militare).

---

[5] T. Nierop, Systems and Regions in Global Politics: An Empirical Study of Diplomacy, International Organization and Trade 1950-1991, Chichester, 1994, p. 171.

[6] B. Buzan, *People, States and Fear*, Brighton, Harvester, 1991.

[7] David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Transformări globale. Politică, economie şi cultură*, Editura POLIROM, Bucureşti, 2004, p.112.

Suntem de părere că, într-adevăr, cele două concepte au fiecare specificitatea sa, că diferențierea lor este necesară. Trebuie însă acceptată şi ideea că în unele privințe ele sunt cotangente, unele etape specifice militarizării globale fiind asociative cu faze distincte ale globalizării militare.

Globalizarea militară este un proces definit prin extensiunea şi intensitatea legăturilor militare dintre entitățile politice ale sistemului mondial, proces care reflectă atât rețeaua în expansiune de legături şi raporturi militare din întreaga lume, cât şi impactul tehnologic în afacerile militare.

Dimensiunile spațio-temporale şi organizaționale ale procesului globalizării militare pot fi analizate pe o multitudine de criterii/ indicatori: prezența militară străină, piața armamentelor, cheltuielile pentru apărare, reprezentarea diplomatică militară, apartenența la coaliții şi alianțe militare, acorduri de cooperare şi colaborare militară, cooperarea şi colaborarea în industria militară etc.

Raportându-ne la teoria globalizării militare, pot fi evidențiate ceea ce analiştii numesc forțe ale globalizării militare, respectiv: extensiunea globală a fenomenului război, dinamica globală a sistemelor de armament şi expansiunea geoguvernării şi probleme militare şi de securitate.

Referindu-ne la conceptul de ordine militară mondială, ne referim la un concept de dată relativ recentă, care pune în evidență modurile în care relațiile şi activitățile militare între entitățile politice formează un complex dinamic de interacțiuni care întruchipează structura şi dinamica sa proprie. Totodată, trebuie să subliniem ideea că atât ordinea militară mondială, cât şi globalizarea militară, sunt constituite şi prin interacțiunea dintre cele trei forțe evidențiate anterior.

Din perspectivă istorică, „ascensiunea occidentului" este tratată de specialişti pe baza unei concepții eurocentrice asupra istoriei lumii, conform căreia era previzibilă cucerirea supremației mondiale de către civilizația europeană, datorită capacității militare superioare cantitativ şi calitativ de care dispunea. În opinia lui Fernande-Armesto şi a lui Geyer Brighi, o astfel de viziune omite să ia în considerare caracterul fragil al puterii europene pe glob şi să menționeze rolul forțelor locale în contextul expansiunii imperiale.[8]

Howard deosebeşte trei etape ale expansiunii militare a modelului societății europene: etapa marilor descoperiri, o etapă de consolidare şi era imperialismului mondial.

O schimbare semnificativă a balanței puterii militare în lume s-a produs odată cu construirea şi armarea unor nave de mari dimensiuni. Statele puternice europene au căutat să consolideze această schimbare, în mare măsură reuşind.

[8] F. Fernande-Armesto, *Millennium*, Londra, Bantam, citat în David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Transformări globale. Politică, economie şi cultură*, Editura Polirom, Bucureşti, 2004, p. 117.

Inovațiile militare au declanşat ceea ce astăzi numim cursa înarmărilor, declanşată atât în plan cantitativ, cât şi calitativ, conducând în acelaşi timp la dezvoltarea armatelor permanente. Decalajul dintre principalele state europene şi restul lumii, pe plan militar, a asigurat cadrul favorabil obținerii de către Occident a „primei hegemonii globale din istorie”.[9]

Lupta având ca scop hegemonia europeană asupra lumii a avut consecințe politice şi militare profunde: „începea formarea unei ordini militare globale”.[10]

Industrializarea războiului şi puterea armată, tot mai bine organizată, a facilitat cea mai extensivă etapă a imperialismului occidental, care, către sfârşitul secolului XIX, a condus la formarea unui sistem intercontinental de relații militare şi strategice dominat de puterile occidentale.

Balanța puterii globale, în etapele puternice ale Europei, era cu precădere o problemă de politică externă, din moment ce „luptele dintre marile puteri nu se mai purtau din cauza problemelor europene ,... , ci pentru piețe şi teritorii de pe tot cuprinsul lumii”.[11]

Este perioada de afirmare a geopoliticii ca disciplină.

Geopolitica punea semnul egalității între puterea de stat şi controlul asupra teritoriilor şi redefinea politica internațională ca pe o competiție a marilor puteri pentru stăpâniri teritoriale, considerând lumea un spațiu strategic unificat, în care se confruntau la nivel militar şi politic marile puteri.

Este perioada în care se afirmă diplomația militară, iar relațiile militare dobândesc importanță politică.

La începutul secolului XX, intensitatea competiției militare la nivel global şi extinderea rețelelor europene de putere militară au generat spațiul geopolitic unic.

Pacea globală depindea de acum de relațiile de putere globală. Aceasta a făcut ca fiecare regiune să fie antrenată într-un sistem global de relații militare şi de securitate, iar alianțele internaționale să aibă un rol esențial în acest sens, atâta timp cât niciun stat nu dispunea singur de puterea militară necesară să-i asigure victoria militară sau evitarea înfrângerii.

Războiul secolului XX capătă extindere geografică considerabilă. „Războiul, odinioară dus de militari de geniu, pe câmpuri de luptă de dimensiuni reduse, a ajuns să angreneze în luptă continente întregi şi să mobilizeze cetățenii pe frontul de acasă, într-o epocă a războiului total”.[12]

---

[9] G. Parker, *The Military Revolution*, Cambridge, Cambridge University Press, 1988, p. 154.
[10] David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Transformări globale. Politică, economie şi cultură*, Editura Polirom, Bucureşti, 2004, p. 117.
[11] P. Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers*, Londra, Unwin Hyman, 1988.
[12] B.S. Klein, *Strategic Studies and World Order*, Cambridge, Cambridge Univessity Press, 1994, p. 55.

Era începutul perioadei conflictelor globale.

După cum arată McNeill, „organizarea pentru război la nivel transnațional ,..., a luat o formă mult mai complexă şi efectivă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial decât o făcuse vreodată până atunci”.[13] Marelui conflict mondial îi urmează transformarea structurii puterii mondiale, iar patternul geopolitic s-a cristalizat rapid într-o confruntare sub forma „Războiului Rece între Est şi Vest.”

Rezultatul evitării confruntărilor directe dintre Est şi Vest a fost purtarea indirectă a unui război „prin procură”. În consecință, în 1982 numărul bazelor militare pe teritorii străine se ridică la circa 3.000. La apogeul Războiului Rece (1985), SUA aveau circa 500.000 de militari în peste 70 de state, iar fosta URSS avea circa 600.000 de militari în sfera granițelor.

Unic ca sistem de relații de putere, Războiul Rece a consacrat existența rețelelor militare globale şi regionale, extensive şi intensive. Acest sistem era puternic instituționalizat şi stratificat.

Sfârşindu-se la fel de brusc precum a apărut, Războiul Rece continuă să-şi facă simțite efectele în peisajul geopolitic contemporan.

Structura puterii militare după sfârşitul Războiului Rece recapătă aspectul tradițional de multipolaritate, având însă câteva particularități: în primul rând, afirmă ca singura mare superputere SUA, situată la un mare decalaj de restul lumii din punct de vedere al „puterii de foc”; în al doilea rând, rivalitatea dintre marile puteri ale lumii este nu numai atenuată, dar nu este articulată în principal în termeni militari; în al treilea rând, interesele de putere ale marilor actori sunt concepute în termeni regionali, excepție făcând în acest sens SUA.

Se poate afirma că asistăm la refacerea, pe noi coordonate, a rivalității interstatale regionale şi chiar locale, la o tendință de descentralizare a sistemului de securitate internațională, la fragmentarea lumii în complexe regionale de securitate[14].

Cu toate acestea, ar fi riscant să susținem ideea că ordinea geopolitică contemporană este una fragmentată, atâta timp cât ea rămâne puternic afectată de problemele de interconectare strategică la scară mondială.

Putem însă afirma că regionalizarea securității internaționale reprezintă o trăsătură distinctivă a ordinii militare şi de securitate la nivel mondial. Putem reafirma că securitatea şi ordinea mondială la nivel global trec printr-un proces pe care specialiştii îl numesc „bifurcare structurală”, adică fragmentarea în două sisteme relativ distincte, fiecare cu propriile standarde, reguli de conduită şi tipuri de tratament în relațiile interstatale.

[13] W. H. McNeill, *The Pursuit of Power*, Oxford, Blackwell, 1982, p. 336.
[14] Conceptul aparține Şcolii de la Haga, fiind atribuit lui Barry Buzan.

Bifurcarea structurală evidențiază pe de o parte statele industrializate dezvoltate, iar pe de altă parte, aşa-zisele state de la periferie. Acestor procese de fragmentare şi regionalizare li se opun însă forțe centripete, care întăresc caracterul unificat al ordinii militare globale.

În acest sens, în literatura de specialitate sunt enunțați patru factori:

- în multe regiuni ale lumii se prefigurează o orientare treptată către apărarea comună şi aranjamente de securitate multilaterale;
- densitatea şi intensitatea legăturilor financiare, comerciale şi economice între state, a accentuat vulnerabilitatea celor mai multe dintre ele față de crizele izbucnite în toate colțurile lumii;
- amenințările la adresa securității naționale devin din ce în ce mai difuze şi nu mai au un caracter exclusiv militar;
- în cadrul sistemului de state global, securitatea militară a tuturor națiunilor este influențată foarte mult de factori sistemici, printre care structura puterii, implicând statutul militar al fiecărui stat în raport cu celelalte.

Toate acestea relevă faptul că ordinea geopolitică contemporană, departe de a fi pur şi simplu fragmentată, rămâne totuşi afectată de probleme de interconectare strategică la scară mondială.

BIBLIOGRAFIE

Buzan B., *People, States and Fear*, Brighton, Harvester, 1991.

Fernande-Armesto F., *Millennium*, Londra, Bantam, citat în David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Transformări globale. Politică, economie şi cultură*, Editura Polirom, Bucureşti, 2004.

Held David, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Transformări globale. Politică, economie şi cultură*, Editura Polirom, Bucureşti, 2004.

Kennedy P., *The Rise and Fall of the Great Powers*, Londra, Unwin Hyman, 1988.

Klein B.S., *Strategic Studies and World Order*, Cambridge, Cambridge Univessity Press, 1994.

McNeill W. H., *The Pursuit of Power*, Oxford, Blackwell, 1982.

Nierop T., *Systems and Regions* în *Global Politics: An Empirical Study of Diplomacy*, International Organization and Trade 1950-1991, Chichester, 1994.

Parker G., *The Military Revolution*, Cambridge, Cambridge University Press, 1988.

GLOBALIZAREA MILITARĂ CONTEMPORANĂ – ANALIZĂ DIN PERSPECTIVA REGIMURILOR INTERNAȚIONALE DE SECURITATE

CONTEMPORARY MILITARY GLOBALIZATION AN ANALYSIS FROM AN INTERNATIONAL SECURITY REGIMES PERSPECTIVE

Drd. Gabriel GHERASIM*
Pacific Security

Mediul de securitate desemnează spațiul în care se manifestă starea de securitate/insecuritate, un spațiu diversificat de la individ şi grup, până la nivelurile statal, zonal, regional şi global.

The security environment designates the space where the security/ safety or insecurity / unsafety is perceived, a diversified space ranging from an individual level or a group level up to state, area, regional and global level.

Cuvinte cheie: globalizare, securitate militară, regimuri.
Keywords: *globalization, military security, regimes.*

Mediul de securitate defineşte o realitate care desemnează un sistem şi o structură complexă de condiții favorabile, interne şi externe/internaționale în care ființează o comunitate umană.

În volumul „România şi consolidarea rolului acesteia ca furnizor de securitate", prof.univ.dr. Teodor Frunzeti susține că: „noțiunea de securitate desemnează starea de echilibru şi stabilitate socio-politică şi economică necesară existenței şi dezvoltării statului, prezervării valorilor sale fundamentale şi promovării intereselor proprii".[1] El susține de asemenea că:

* e-mail: *gabi@pacificsecurity.ro*

[1] T. Frunzeti, *Securitatea internațională sau securitatea globală,* Editura Academiei Naționale de Informații, Bucureşti, 2005, p. 14.

„lărgirea conceptului de securitate nu a dus la diminuarea rolului forțelor armate şi al organizațiilor militare internaționale, ci dimpotrivă, la o extindere similară a competențelor corpurilor profesionalizate, care sunt capabile, în prezent, să-şi asume misiuni şi obiective suplimentare şi sensibil diferite”.[2]

Unii analişti consideră că securitatea națională nu mai este atât de actuală, pe cât era în perioadele anterioare. Sunt teorii şi analişti care apreciază că o analiză realistă a securității în epoca globalizării nu poate rupe raportul biunivoc *securitatea națională – securitate internațională*, nici interdependența dintre cele două concepte.

Procesele globalizării diluează în mod evident diferențele dintre național şi internațional, sunt procese de extensiune şi intensitate globală, procese care transced naționalul, zonalul, regionalul şi interregionalul. Spațiul de extensiune şi intensitate al acestora este spațiul global, cu grade diferite de manifestare, în etape diferite, în locații diferite.

Admițând relevanța conceptului de securitate globală, trebuie să recunoaştem că acesta se corelează cu structura de putere militară globală. Procesul de globalizare relevă, în anumite privințe, o întoarcere a structurii de putere militară globală la tiparul tradițional de putere multipolară.

Alianțele, în esență reglementând la nivel interstatal folosirea puterii militare, reprezintă totodată un proces ce ține de internaționalizarea securității militare.

Inițial bi şi trilaterale, alianțele au fost o perioadă îndelungată ținute secrete, forma şi dinamica lor modificându-se semnificativ odată cu izbucnirea Războiului Rece. Ambele Alianțe – NATO şi Tratatul de la Varşovia – au pus bazele unor alianțe oficiale regionale şi multilaterale care acopereau toate regiunile principale ale lumii.

În perioada post Război Rece, tendința de realizare a unor acorduri instituționalizate de alianță nu s-a diminuat, accentul mutându-se pe consolidarea şi extinderea cooperării regionale în planul securității şi mecanismelor multilaterale de apărare.

În ordinea de securitate europeană, NATO rămâne forumul principal, adăugându-şi noi membri şi parteneri. NATO rămâne un mecanism instituțional de luare a deciziilor pe baze multilaterale şi de cooperare militară, securitatea fiind definită nu doar prin asigurarea granițelor teritoriale naționale, ci mai curând în termenii apărării colective şi securității internaționale.

Sfârşitul Războiului Rece a stimulat şi mai mult internaționalizarea problemelor de securitate, iar instituțiile existente au dobândit funcții şi responsabilități noi (NATO, UEO, OSCE).

[2] *Ibidem*, p. 18.

Contextul actual a înlocuit prioritatea termenilor, cel de apărare națională cu cel de apărare colectivă şi apărare comună, statul tradițional de stat neutru al unor state fiind abandonat (cazul Suediei). Evoluțiile sunt similare în Europa şi în afara Europei, direcția acestor evoluții fiind regionalizarea şi globalizarea regimurilor de securitate (în Asia: ASEAN; în Africa: OUA; în America Latină: OSA).

Procesul de regionalizare şi globalizare a securității evidențiază faptul că ideile tradiționale de securitate, în cadrul cărora prevala „securitatea națională", nu mai sunt actuale şi eficiente în contextul geostrategic de după încheierea Războiului Rece.

Regionalizarea contemporană a securității se asociază cu inițiativele internaționale, în vederea reinstituirii unui regim de securitate cooperativ sau comun la nivel global, evident în contextul reformării profunde a ONU.

Comunitatea internațională manifestă o schimbare de atitudine în ceea ce priveşte securitatea colectivă. Securitatea națională şi cea internațională sunt în egală măsură considerate indivizibile, iar în cadrul sistemului contemporan global, soluționarea problemelor de securitate națională a căpătat evident o dimensiune regională şi globală. În prezent, sunt puține state, dar nicio regiune importantă a globului, care să poată fi considerate exclusive participării la regimurile de securitate internaționale existente.

De-a lungul istoriei, toate încercările de reglementare a războiului au pus în discuție trei aspecte esențiale: modul de purtare a războiului, prevenirea şi chiar abolirea războiului, dacă ne referim exclusiv la epoca modernă. Fundamentele legislative ale reglementărilor moderne de purtare a războiului au fost stabilite în secolul XIX.[3] În secolul XX acestea au dobândit jurisdicție universală.

Nerespectarea lor reflectă absența unei autorități internaționale care să asigure sistemic şi universal respectarea legilor internaționale ale războiului.[4]

În contextul jurisdicției internaționale privind problemele războiului, un aspect esențial l-a constituit şi îl constituie controlul instrumentelor războiului. Inițiativele în acest domeniu sunt atestate încă din secolul XI (Conciliul de la Laterano – 1139). În principiu, inițiativele de control al armamentului, până la Conferințele de Pace de la Haga (1899 şi 1907), au avut caracter unilateral. Cele două conferințe au transformat aceste preocupări în activități multilaterale cu jurisdicție potențială globală. După Primul Război Mondial, toate cele 61 de state, recunoscute pe plan mondial, s-au întâlnit în cadrul Conferinței Mondiale pentru dezarmare de la Geneva, având

[3] G. Best, *Humanity in Warfare: The Modern History of the Law of Armed Conflict*, Londra, Weinden and Nicolson, 1980, p. 331.
[4] M. Kaldor, *Reconceptualizing organized violence*, în Archibugi ş.a., 1998.

ca subiect inițierea procesului dezarmării generale şi complete. Analiştii susțin că realismul s-a impus în fața idealismului, conducând la insuccesul conferinței.

Din acel moment însă, problema dezarmării a devenit una permanentă în politica internațională. Permanetizarea Conferinței ONU asupra dezarmării şi controlului armamentelor demonstrează că cele două aspecte ocupă un loc important pe agenda globală de securitate.

Controlul armamentelor a devenit un proces multilateral, reflectând deopotrivă extensiunea şi intensitatea legăturilor dintre state pe probleme de securitate şi apărare în domeniul militar. Este important că majoritatea problemelor principale ale controlului armamentului derivă din interconectarea intensificată a ordinii militare a lumii, necesitând adoptarea unor soluții convenite şi implementate colectiv. Diversificarea surselor care pun pe piața globală armament şi tehnologii militare, multiplicarea capacităților de producție şi internaționalizarea acestora, dezvoltarea tehnologiilor cu utilizare dual㠄(civilă şi militară) şi alte aspecte de această natură, fac ca încercările internaționale de control al armamentelor să fie dificile, greoaie şi chiar puse sub semnul întrebării.

Multe acorduri recente implică metode de verificare sau angajamente care presupun o intruziune importantă în sfera suveranității naționale şi autonomiei militare naționale.

Cu toate acestea, în mod deosebit după terminarea Războiului Rece, se poate constata un ritm alert al schimbărilor, putând vorbi nu doar de un control real al armamentelor, ci chiar de o dezarmare efectivă, ceea ce influențează tot mai mult procesele de adoptare a politicilor de apărare ale multor state. Reglementarea internațională a armamentelor se efectuează atât la nivelul forumurilor ONU, cât şi prin practicile constructive ale statelor. În acest context, în mod evident putem afirma că, în prezent, a fost dezvoltată o infrastructură globală de reglementare în domeniu.

LUPTA PENTRU RESURSELE ENERGETICE

THE BATTLE FOR ENERGETIC RESOURCES

Drd. Florin PREDA*
Primăria Sector 6, Bucureşti

Un fapt de necontestat al secolului XXI îl reprezintă dependența din ce în ce mai mare a economiilor lumii de resursele energetice. Economia mondială depinde încă de petrol ca resursă centrală de energie, iar lupta pentru resurse domină geopolitica secolului XXI.

An undisputable fact of the 21st century is the dependence on the rise of the world's economies on the resources of energy. The world's economy still relies on oil as a main energy resource, and the battle for resources dominates the geopolitics of the 21st century.

Cuvinte cheie: globalizare, economie, resurse, energie.
Keywords: *globalization, economy, resources, energy.*

Accesul diferențiat la resurse afectează relațiile dintre state cu consecințe dintre cele mai distrugătoare. Asistăm la o accentuare a dezastrelor naturale, epuizare a resurselor energetice, creştere demografică corelată cu reducerea resurselor de apă şi hrană, încălzire a climei etc., fenomene ce continuă să influențeze stabilitatea şi securitatea globală. „Prăbuşirea" unor state din cauza proastei guvernări, condițiilor economice precare, tulburărilor sociale etc., răspândirea conflictelor de tip etnico-religios, precum şi inconstanța relațiilor transatlantice rămân o realitate a mediului de securitate actual ce impune dezvoltarea unor noi parteneriate, a unor noi forme de cooperare regională şi locală.

Problema resurselor prezintă multe fațete, deficitul acestora având un rol important în declanşarea sau amplificarea unor conflicte, de polarizare şi/sau de catalizare a forțelor. Exemplele mai recente sunt cele din Cecenia, Angola, Irak, Sudan. Competiția pentru hidrocarburi pare a domina începutul de mileniu, cu polarizarea atenției pe statele Golfului, bazinul Caspic, Siberia de Est şi de Vest, Africa de Vest, Asia de Sud-Est, nordul Americii de Sud,

* e-mail: *florin.preda@as6.ro*

Canada etc. Interesant este faptul că şi competiţiile şi conflictele internaţionale se concentrează în spaţiile respective.

Resursele energetice şi de materii prime sunt, în general, limitate şi repartizate neuniform pe întinderea Terrei. De altfel, există şi o lege a rarităţii resurselor, care constă în aceea că volumul, structura şi calitatea resurselor economice şi bunurilor se modifică mai încet decât volumul, structura şi intensitatea nevoilor umane. Spectrul epuizării în următorii ani a resurselor energetice a făcut ca o parte însemnată a politicilor externe, dar şi a celor de putere, să fie preocupată, pe de o parte, de accesibilitatea conductelor şi terminalelor, viitoarele trasee ale rutelor energetice, parteneriate etc.[1], iar, pe de altă parte, de: identificarea celor mai eficiente căi de utilizare şi a posibilităţilor de substituire a acestor resurse; diminuarea dezechilibrelor de mediu determinate de exploatarea, condiţionarea, prelucrarea şi utilizarea resurselor. Poziţia unei ţări în sistemul economic şi politic internaţional depinde de multe ori de capacitatea sa de a produce petrol şi gaze naturale, de controlul pe care îl exercită asupra rezervelor de resurse energetice.

Amplificarea gradului de interdependenţă a ţărilor privind valorificarea acestor resurse duce la noi şi complexe probleme cu privire la necesitatea asigurării accesului tuturor statelor la ele[2]. Cu toate acestea, marile puteri caută să obţină controlul asupra celor mai însemnate resurse energetice ale planetei şi implicit asupra preţurilor lor. Astfel, în ultimii ani, în peisajul petrolier, au apărut câteva direcţii: tendinţa de reorganizare a pieţei mondiale pe blocuri şi alianţe energetico-economice, ce se confruntă cu cea de liberalizare completă a lor; tendinţa de modificare a sistemului de cote petroliere şi de fixare a preţurilor; tendinţa Federaţiei Ruse de a constitui un nou centru de preţuri de referinţă pe piaţa mondială. Iată cum problemele energetice devin probleme de securitate, iar securitatea alimentării cu energie a devenit o preocupare comună a marilor actori ai acestei competiţii dinamice. Un studiu al ONU[3] făcea următoarea apreciere: „Importanţa energiei pentru industrie în ansamblu său şi rolul vital al petrolului ca sursă de energie şi ca produs indispensabil pentru activităţile militare par a fi contribuit la transformarea problemelor energiei într-un element fundamental al securităţii".

Pe scena internaţională, tendinţele economice şi politico-militare sunt interdependente şi fără îndoială că există o legătură (nu numai corelativă, dar şi cauzală) între deţinerea, aprovizionarea, cererea şi utilizarea resurselor

---

[1] Nicolae Dolghin, *Geopolitica. Dependenţele de resurse energetice,* Editura U.N.Ap., Bucureşti, 2004, p. 6.

[2] Constantin-Gheorghe Balaban, *Resursele energetice – obiect al unor ample dezbateri internaţionale*, în *Impact Strategic*, nr. 1[18]/2006, Editura U.N.Ap., Bucureşti, 2006, p. 27.

[3] Traian Anastasiei, *Consideraţii privind corelaţia „securitate - economie"*, în volumul Seminarului cu participare internaţională al CSSAS „România - membru al Alianţei Nord-Atlantice", 3-4 iunie 2004, Editura U.N.Ap., Bucureşti, 2004, p. 102.

energetice, răspândirea lor geografică şi accesul la ele, afacerile regionale şi globale privind securitatea.

„Aurul negru" înseamnă adesea dificultăți şi mizerie pentru societățile unde acesta este descoperit. Majoritatea țărilor producătoare de hidrocarburi, mai ales cele din Est, sunt conduse de regimuri autoritare şi corupte, marcate de o dezvoltare economică nesustenabilă şi conflicte violente. Principalele puteri şi marile companii multinaționale apelează tot mai des la diferite metode clandestine pentru a controla câmpurile bogate în resurse energetice şi chiar la intervenția militară. Mai mult, diferite facțiuni de rebeli acționează împotriva propriilor guverne în speranța obținerii unei părți din veniturile industriei petroliere. De asemenea, disputele teritoriale asupra rezervelor de hidrocarburi reprezintă o altă verigă a legăturii dintre aceste resurse şi violență. În viitor, ne putem aştepta ca, odată ce producția de hidrocarburi va atinge cotele maxime, iar consumul va continua să crească şi prețurile să continue trendul ascendent, disputele şi conflictele pe marginea acestor resurse epuizabile să sporească şi să constituie o constantă pe agendele de securitate ale comunității internaționale.

De-a lungul istoriei, sunt cunoscute destule cazuri de crize şi conflicte generate de neînțelegeri privind resursele energetice. Atacul japonez de la Pearl Harbor a fost, în parte, consecința deciziei SUA din 1941 de a limita exporturile de petrol către insulele nipone, drept urmare a invadării Chinei. Operațiile din Angola şi Cecenia au la bază puternice motivații economice, ştiut fiind faptul că dețin importante rezerve energetice de o calitate superioară. Intervenția SUA şi aliaților săi din 1991 în Kuweit a fost motivată în principal de necesitatea de a securiza petrolul din zonă şi de a-l împiedica pe Saddam Hussein să-şi extindă controlul asupra lui.

De asemenea, numeroase crize energetice au avut loc din 1970 până astăzi: criza petrolului din 1973-1974, cauzată de embargoul impus OPEC-ului de majoritatea statelor arabe producătoare de petrol, ca răspuns la sprijinul acordat Israelului de către Occident în războiul de Yom Kippur[4]; criza energetică din 1979 ca urmare a revoluției iraniene; explozia prețurilor petrolului din 1990, cauzată de războiul din Golf; creşterile importante ale prețurilor resurselor energetice (2001-2006), pe fondul stagnării producției mondiale de petrol corelat cu creşterea cererii în SUA, China şi India.

Conform datelor oferite de acelaşi studiu al Centrului de Informații de Apărare[5], conflictele majore aflate în derulare la începutul anului 2006 (15) au scăzut ca număr față de 2005, când se înregistrau 23 de astfel de dispute. Cu

[4] Sperând să recâştige teritoriul pierdut în timpul celui de-al treilea război arabo-israelian, forțele armate egiptene şi siriene au lansat un atac calculat împotriva Israelului în ziua de Yom Kippur, cea mai sfântă zi a calendarului evreiesc.

[5] Daniel Smith, *World at War*, în „The Defense Monitor", vol. XXXV, nr. 3, May/June 2006, Center for Defense Information.

toate acestea, numărul crizelor şi conflictelor ce implică țările bogate în resurse energetice se pare că a crescut. Legătura strânsă dintre resursele energetice şi conflict derivă din două caracteristici esențiale ale acestora: importanța vitală pentru puterea economică şi militară a națiunilor şi distribuția geografică inegală.

Riscul unor conflicte având la bază accesul, controlul şi exploatarea resurselor energetice se va menține, în continuare, destul de ridicat. Un astfel de conflict poate lua diverse forme, de la un război clasic ce implică forțele militare ale marilor puteri (precum în războiul din Golful Persic), până la lupte interne pentru putere între diferite facțiuni politice, etnice sau tribale. În unele cazuri, conflictele în desfăşurare sunt intensificate de descoperirea unor rezerve energetice, iar în altele acestea au fost declanşate de problematica resurselor energetice din zonă.

Prin urmare, motivele sunt numeroase, iar consecințele dintre cele mai dezastruoase: *dispute teritoriale* – neînțelegeri asupra zonelor de graniță şi a celor maritime, care brusc devin foarte valoroase ca urmare a descoperirii unor importante rezerve de hidrocarburi. Exemple de astfel de zone sunt cele din: Marea Caspică, mai ales cele revendicate atât de Azerbaidjan, cât şi de Iran; sudul Mării Chinei, pretinse de China, Vietnam, Filipine şi Malaesia; precum şi peninsula Bakassi din vestul Africii, reclamată de Nigeria şi Camerun; *lupte ale separatiştilor* – atunci când veniturile obținute din producția de petrol dintr-o zonă locuită mai ales de o minoritate etnică sunt acaparate de guvern. Membrii minorității încearcă adesea să se separe şi să-şi facă propriul stat, astfel încât să obțină toate veniturile din petrolul respectiv. Astfel de situații se întâlnesc în Indonezia (regiunea Aceh), Irak (regiunea kurdă) şi partea de sud a Sudanului. În alte cazuri, precum regiunea Delta din Nigeria, minoritățile etnice luptă pentru a obține o mai largă autonomie şi astfel un procent mai mare din veniturile din petrol; *ciocniri ale diferitelor facțiuni şi dinastii* – datorită faptului că oricine controlează guvernele statelor producătoare de petrol, controlează totodată şi alocarea veniturilor. Astfel, cei care dețin acest control caută să-şi mențină puterea cât mai mult posibil, apelând la orice mijloace, inclusiv represiune, iar cei excluşi de la putere sunt interesați să uziteze de orice mijloace, inclusiv rebeliune armată, terorism sau lovitură de stat, pentru a câştiga controlul. Arabia Saudită şi Nigeria sunt exemplele cele mai cunoscute. În alte țări, precum Venezuela, disputele asupra distribuției veniturilor din petrol au căpătat accente de violență politică.

Competiția pentru resurse energetice în lumea contemporană rămâne încă o sursă importantă de crize şi conflicte atâta timp cât cererea creşte mult mai rapid decât oferta, iar rezervele majore de hidrocarburi sunt localizate în zone caracterizate de profunde dezechilibre politico-economice şi instabilitate.

„Terorismul energetic" declanşat de Rusia a generat o repliere a principalilor beneficiari ai resurselor ruseşti. Refuzul Ucrainei de a plăti prețul de 250 USD/m^3 cerut de companiile ruseşti, față de 60 USD/m^3 cât practică Rusia pe plan intern, decizie urmată de sistarea livrărilor, a declanşat o întreagă dezbatere internațională. Teoretic, consumul Occidentului ar putea fi acoperit din alte surse şi, astfel, Rusia ar deveni un „depozit" de resurse energetice mult prea mari pentru satisfacerea doar a cererii interne şi a aliaților săi apropiați. Practic, însă, interesele Rusiei nu pot fi ignorate, iar menținerea influenței şi chiar consolidarea acesteia în zonele adiacente (Caucaz, țărmul estic al Mării Negre şi parțial Asia Centrală) îngreunează planurile traseelor de transport energetic ce o ocolesc. Mai mult, infrastructura rusă de distribuție spre Europa, precum şi ofensiva companiilor energetice ruseşti, ce au dobândit poziții cheie pe piața sud-est europeană, ar putea uşura aprovizionarea Occidentului. Se pare că totul nu este decât o negociere a oportunităților şi avantajelor, astfel încât NATO şi UE să penetreze spațiul de influență al fostelor republici sovietice, iar Rusia să ocupe poziții cât mai avantajoase pe piețele europene.

Ca urmare a acestei crize energetice, Uniunea Europeană a adoptat, la data de 8 martie 2006, un nou proiect de strategie energetică europeană, respectiv Strategia Europeană pentru Energie Sustenabilă, Competitivă şi Sigură[6]. Cele şase direcții de acțiune vizate de UE în vederea asigurării sustenabilității, competitivității şi securității energetice sunt: asigurarea integrității pieței interne de gaz şi curent electric, prin adoptarea unor standarde şi reguli comune, dar prin construirea unor rețele comune sau interconectarea celor deja existente; garantarea securității fluxului energetic şi consolidarea în acest sens a solidarității între statele membre, prin revizuirea legislației privitoare la stocurile naționale de gaz şi petrol; diversificarea surselor de energie; protecția mediului şi promovarea unor politici de economisire a acesteia, într-o manieră compatibilă cu obiectivele de la Lisabona; crearea unui plan tehnologic strategic în privința energiei; formularea unei politici externe comune pentru toate statele Uniunii Europene care să identifice prioritățile Uniunii Europene pentru construirea unei noi infrastructuri de protecție a sistemului energetic, adoptarea unui Tratat Energetic European, adoptarea unui nou parteneriat energetic cu Rusia, crearea unui mecanism de reacție în cazul unor crize determinate de scurtcircuitări ale aprovizionării energetice a Europei.

[6] European Commission, A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy, 8 March 2006, http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy/doc/2006_03_08_gp_document_en.pdf.

În ultima perioadă, Germania, Austria, Italia, Spania şi Irlanda au început un program de închidere a centralelor atomoelectrice. În contextul reducerii dependenței de importul de resurse energetice, UE dezaprobă această tendință a celor 5 state membre şi recomandă diversificarea surselor de energie, inclusiv solare, eoliene, biocombustibili, hidrogen etc., precum şi creşterea capacităților de înmagazinare şi stocare a petrolului şi a gazelor, pentru atenuarea eventualelor şocuri (crize) temporare.

Desigur că securitatea energetică nu este amenințată doar de terorism, tulburări politice, conflicte armate, piraterie, ci este vulnerabilă şi la uragane, inundații, cutremure sau distrugeri provocate de „mâna omului”. De exemplu, o explozie produsă pe un câmp petrolifer din China va determina guvernul chinez să cumpere mai mult petrol, ceea ce va duce la creşterea prețului internațional al petrolului şi implicit şi al benzinei în SUA. Prin urmare, securitatea energetică trebuie să țină cont de provocările pe care le aduce cu sine procesul de globalizare, orice disfuncționalitate sau vulnerabilitate dintr-o parte a mapamondului (a unei surse energetice) afectând consumatorii din întreaga lume.

SECURITATEA ENERGETICĂ – COMPONENTĂ A SECURITĂȚII CONTEMPORANE

ENERGETIC SECURITY – A COMPONENT OF CONTEMPORARY SECURITY

Drd. Florin PREDA*
Primăria Sector 6, Bucureşti

Securitatea energetică este ultima sintagmă care naşte discuţii aprinse în media şi în cercurile politice interne şi internaţionale. Astăzi, securitatea energetică a devenit un aspect cu o importanţă strategică.

Energetic security is the latest catchword which engenders intense discussions in the media as well as in international and national political circles. Today the energetic security has become a strategically important aspect of the society and the world.

Cuvinte cheie: strategie, securitate, resurse, energie.
Keywords: *strategy, security, resources, energy.*

Factorii de putere ai unei naţiuni, conform politologului american Hans J. Morgenthau, sunt fie stabili, fie supuşi schimbării constante[1]. Datele geografice (extinderea teritorială, poziţia teritoriului faţă de vecini, existenţa unor frontiere naturale ale teritoriului), sunt considerate a fi „cele mai stabile", în timp ce resursele naturale sunt „relativ stabile". În epoca modernă puterea naţională a devenit dependentă de controlul materiilor prime. Războiul a făcut ca rolul de materie primă principală să fie jucat iniţial de cărbune, ulterior de petrol. Astăzi, aproximativ 35% din energia lumii este produsă pe bază de petrol, iar aproximativ 98% din combustibilul consumat în transporturi este tot petrol. „O picătură de petrol merită o picătură din sângele soldaţilor noştri" - spunea Clemenceau. Era preţul resursei energetice necesară armamentului modern[2] .

* e-mail: *florin.preda@as6.ro*
[1] Hans J. Morgenthau, *Politica între naţiuni: lupta pentru putere şi lupta pentru pace*, Editura Polirom, Iaşi, 2007, pp. 143-203.
[2] Ferdinand Friedensburg, *Die mineralischen Bodenschätze als weltpolitische und militärische Machtfaktoren* (F. Enke, Stuttgart, 1936), p. 175, citată în Hans J. Morgenthau, *Politica între naţiuni: lupta pentru putere şi lupta pentru pace*, Editura Polirom, Iaşi, 2007, pp. 156, 206.

Toate economiile moderne dezvoltate sunt dependente de asigurarea unei aprovizionări abundente cu energie – atât din punct de vedere al cantităților garantate, cât şi al unor prețuri stabile.

Cifrele demonstrează dimensiunea dependenței lumii contemporane de petrol: asigură 35% din energia lumii (40%), iar împreună cu gazul natural (22,43%), un total de 62% din totalul energiei consumate. Cărbunele, predecesorul petrolului, are o cotă de 22,51 în consumul de energie al SUA, în timp ce energia nucleară, cu nici măcar 10%, şi cea din surse regenerabile (6,84%) nu reprezintă în clipa de față soluții viabile. Circa 98% din cantitatea totală de petrol este pur şi simplu arsă, fiind folosită pe post de combustibil pentru mijloacele de transport. Doar restul de 2% este folosit pentru realizarea unor produse cu valoarea adăugată mare până la foarte mare. Industria, comerțul, agricultura, transportul, pe scurt, întreaga noastră viață – nu ar fi cum sunt în lipsa energiei.

Astăzi, strâmtorarea la nivelul pieței petrolului şi recentele creşteri de prețuri, fără a mai aminti de amenințarea producerii de atacuri teroriste împotriva elementelor de infrastructură de importanță majoră, au făcut ca *securitatea energetică* să devină un aspect cu o importanță strategică.

„Civilizația petrolului reprezintă vârful absolut pe care îl va atinge civilizația umană. O perioadă extrem de scurtă în istoria generală a umanității. Un pisc, spre care a existat o perioadă de creştere rapidă, impresionantă, şi de unde va urma o prăbuşire la fel de rapidă şi impresionantă", susțin pesimiştii. Este din ce în ce mai evident că devine dificil să se sporească volumul cantităților furnizate sau să se găsească noi surse de energie pentru a răspunde cererilor crescânde. America de Nord şi Europa devin din ce în ce mai dependente de energia importată[3]. Schimbarea ponderii principale în cadrul consumului de la petrol la gaze naturale va spori dependența de anumite țări[4]. Actuala strâmtorare a pieței a reaprins dezbaterile privind sursele alternative de energie, cum ar fi biocombustibilii sau energia solară, ca să nu mai amintim de renaşterea interesului pentru energia nucleară.

Orientul Mijlociu va continua să aibă o importanță crucială pentru sectorul energetic, având în vedere că 61% din rezervele de petrol se află în prezent în această regiune[5]. În acelaşi timp, având cele mai multe câmpuri

[3] UE importă în prezent 44% din gazul natural necesar, iar jumătate din acesta provine exclusiv din Rusia.

[4] Rusia deține numai 6% din rezervele mondiale de petrol, dar posedă 30% din rezervele de gaze naturale.

[5] Agenția Internațională pentru Energie (IEA) a calculat că în ultimii 30 de ani au existat 17 întreruperi în aprovizionarea cu petrol, care au implicat pierderi de mai mult de o jumătate de milion de barili pe zi la nivelul producției. Paisprezece dintre acestea au avut loc în Orientul Mijlociu.

petroliere nedezvoltate din lume, în secolul XXI, stabilitatea politică în regiune va reprezenta *cheia securității energetice* în aceeaşi măsură ca rezolvarea altor tensiuni.

Tendințele globale în domeniul energiei subliniază că *energia reprezintă cu adevărat un element al securității.* Pe o piață atât de ermetică şi cu atâta dependență de petrol şi gaze, amenințările la adresa furnizării de energie ar putea fi generate de câteva surse precum atacurile teroriste, dezastrele naturale, intimidarea politică şi şantajul sau întreruperile, ca urmare a conflictelor sau tensiunilor regionale.

Securitatea energetică deține potențialul de a crea o criză majoră. Pe de altă parte, încercarea de a asigura furnizarea garantată a cantităților necesare ar putea să modeleze din ce în ce mai mult politica externă şi prioritățile statelor din întreaga lume.

O caracteristică a actualei preocupări privind *securitatea energetică* este aceea că din ce în ce mai multe țări depind de cantitățile de energie care sunt furnizate prin conducte ce traversează continente sau cu petroliere ce traversează oceanele. În următorul deceniu, aceste super-tancuri urmează să-şi sporească nu numai numărul, ci şi dimensiunile. Elemente de infrastructură din ce în ce mai sofisticate şi vulnerabile sunt create pentru a răspunde creşterii cererii. Acesta reprezintă un aspect al globalizării, care necesită asigurarea securității terestre şi maritime. Deşi *securitatea energetică* reprezintă o temă relativ nouă pe agenda internațională, aceasta este una importantă şi va fi de actualitate pentru mulți ani de acum încolo. Datorită cerinței globale crescânde de energie şi a naturii din ce în ce mai globalizate a lumii, orice diminuare a nivelului de aprovizionare poate conduce la o criză internațională.

Problema energiei tinde să devină una dintre cele mai mari probleme ale lumii contemporane. În limbaj diplomatic ea este cel mai adesea formulată în termeni de "securitate energetică". În limbaj politico-strategic se referă la controlul resurselor energetice mondiale şi al sistemului de distribuire a acestora.

Sistemele de distribuție ale lumii contemporane au particularitatea că nu neapărat cel care deține o resursă este şi cel care o controlează. În puține domenii acest lucru este mai evident ca în privința resurselor energetice.

Cu cât o economie este mai dezvoltată, cu atât ea consumă mai multă energie. Cele mai multe resurse energetice sunt concentrate în țările mai puțin dezvoltate şi sunt utilizate de țările cele mai dezvoltate, cu precădere de cei opt, care împreună acoperă circa două treimi din economia mondială. Ideea Rusiei de a pune în discuție tocmai problema energetică a făcut din reuniunea de la Sankt Petersburg una dintre cele mai importante de până acum.

Prăbuşirea URSS a lăsat un mare vid politic în regiunea bogată în hidrocarburi din jurul Marii Caspice. Alături de Rusia, Turcia, Iran şi noile

republici ale Asiei Centrale ex-sovietice, SUA, precum şi India şi China încearcă să impună o anume ordine în acel spațiu. O ordine, desigur, conformă propriilor proiecte strategice.

Problema nu este însă stăpânirea şi exploatarea rezervelor de hidrocarburi, ci controlul drumurilor lor de ieşire către piețele de desfacere, în condițiile în care *securitatea energetică globală* pretinde diversificarea surselor şi multiplicarea rutelor de transport.

Or, bogățiile naturale ale zonei caspice arată asemenea conținutului unei sticle având mai multe gaturi îndreptate spre Vest, prin Caucazul răvăşit de conflicte geopolitice, spre Est, prin regiunea separatistă uigură, populată de turcofoni musulmani, care contestă autoritatea Beijingului, şi spre sud, prin Iranul şiit şi prin Afganistanul sunit.

Marele joc - noua sfidare mondială - este să ții mâna pe dopurile care înfundă aceste gâturi ale sticlei. De manevrarea lor depinde modelul de securitate energetică mondială. Problema resurselor prezintă multe fațete, deficitul acestora având un rol important în declanşarea sau amplificarea unor conflicte, de polarizare şi/sau de catalizare a forțelor. Exemplele mai recente sunt cele din Cecenia, Angola, Irak, Sudan.

Competiția pentru hidrocarburi pare a domina începutul de mileniu, cu polarizarea atenției pe statele Golfului, bazinul Caspic, Siberia de Est şi de Vest, Africa de Vest, Asia de Sud-Est, nordul Americii de Sud, Canada etc. Există şi o lege a rarității resurselor, care constă în aceea că volumul, structura şi calitatea resurselor economice şi bunurilor se modifică mai încet decât volumul, structura şi intensitatea nevoilor umane. Spectrul epuizării în următorii ani a resurselor energetice a făcut ca o parte însemnată a politicilor externe, dar şi a celor de putere, să fie preocupate de accesibilitatea conductelor şi terminalelor, de viitoarele trasee ale rutelor energetice, de parteneriate etc.

Marile puteri caută să obțină controlul asupra celor mai însemnate resurse energetice ale planetei şi, implicit, asupra prețurilor lor. Astfel, în ultimii ani, în peisajul petrolier, se remarcă: tendința de reorganizare a pieței mondiale pe blocuri şi alianțe energetico-economice, ce se confruntă cu cea de liberalizare completă a lor; tendința de modificare a sistemului de cote petroliere şi de fixare a prețurilor; tendința Federației Ruse de a constitui un nou centru de prețuri de referință pe piața mondială. Iată cum problemele energetice devin probleme de securitate, iar securitatea alimentării cu energie a devenit o preocupare comună a marilor actori ai acestei competiții dinamice.

Principali factori de insecuritate ai lumii contemporane sunt profund interdependenți, iar probleme ca terorismul, conflictele interetnice şi interreligioase sau sărăcia nu pot fi tratate independent unele de altele. Prin urmare, vor trebui folosite cele mai bune resurse, direcții de acțiune mult mai

eficiente şi diversificate şi vor trebui găsite cele mai bune căi de combatere a acestor ameninţări majore.

O concepţie comună a celor două părţi (Nordul şi Sudul) asupra securităţii poate fi dezvoltată doar dacă înţelegem faptul că mulţi dintre factorii de insecuritate actuali sunt, de fapt, ameninţări comune ce necesită soluţii comune. Accesul diferenţiat la resurse afectează relaţiile dintre state cu consecinţe dintre cele mai distrugătoare. Asistăm la o accentuare a dezastrelor naturale, epuizare a resurselor energetice, creştere demografică corelată cu reducerea resurselor de apă şi hrană, încălzirea climei etc., fenomene ce continuă să influenţeze stabilitatea şi securitate a globală.

Există un conflict fundamental între combaterea poluării şi continua maximizare a productivităţii. Criza mediului ambiant ne arată limpede că, pentru a păstra nealterat actualul ecosistem, trebuie să aşezăm considerentele ecologice deasupra celor economice şi politice.

România are deja un deficit serios de resurse, pentru că importăm jumătate din necesarul de gaze naturale şi 60% din necesarul de petrol. Energia nucleară părea a fi o soluţie, numai că nici rezervele de uraniu nu ne vor mai ţine decât 5-6 ani. Apoi, nici resursele pe care le avem nu sunt utilizate eficient. Producţia industrială a crescut, în perioada 2001 - 2005, cu 40%, dar consumând cu 46% mai multe resurse. Adică, am produs nesustenabil. Două treimi din termocentrale şi aproape jumătate din hidrocentrale şi-au cam trăit traiul. Rentabilizarea şi retehnologizarea lor este o mare provocare.

Sectorul energetic din România este nesustenabil şi ineficient, având de asemenea o mare inerţie între decizie şi execuţie. Suntem ţară bogată în resurse sărace şi scumpe, nu avem o cultură a economiei şi eficienţei energetice, România înregistrând constant pierderi de o treime din resursele primare ale ţării. Credem că dezbaterea asupra politicilor României legate de problematica energetică a spaţiului Mării Negre, rămâne un imperativ, mai ales în contextul în care UE este forţată prin extinderea membership-ului său de la 1 ianuarie 2007, să-şi definească o poziţie de ansamblu în raport cu dezvoltările din acest spaţiu.

Ca aspect pozitiv, remarcăm compatibilitatea iniţiativelor României cu proiecţiile oficiale asumate la nivelul UE, mai ales în contextul în care poziţia României este puternic articulată euroatlantic în chestiuni de maxim interes pentru UE, precum securitatea energetică europeană. Mai mult decât atât, ambele părţi sunt puse în faţa imperativului articulării unor politici care fie integrează interesele unor actori regionali de importanţă strategică, precum Rusia şi Turcia, fie se definesc în antiteză cu acestea. Până la acest moment UE pare să articuleze o poziţie care integrează interesele Turciei şi Rusiei, pe când România pare să promoveze politici care afectează profund status-ul lor geopolitic.

Concluziile unui raport prezentat Congresului SUA, în 2006, relevă consensul existent la nivelul statelor europene legat de rolul pe care NATO ar trebui să şi-l asume pe componenta securității energetice: „Un rol al NATO în securitatea energetică se poate dovedi a fi prematur. Cele mai multe guverne UE preferă fără îndoială ca piața să forțeze un acces sigur la energie. Unele guverne din UE consideră, de asemenea, că această discuție despre securitatea energetică trimite semnale greşite altor guverne, care pot considera că aliații pun la cale acțiuni militare pentru a asigura fluxul de petrol şi gaz". Şi în ansamblul lor toate inițiativele, formatele regionale inventate pentru dezbaterea acestei problematici, includ şi asociază Rusia şi nu se definesc prin politici de sumă zero care lovesc în interesele de securitate ale Moscovei în arealul Mării Negre. Foarte evidentă este precauția anumitor state ale UE de a nu folosi NATO pentru dezbaterea şi gestionarea problematicii energetice din teama unui semnal eronat dat statelor cu interese senzitive în regiune.

Toate aceste aspecte şi încă altele neenunțate şi pe fondul imposibilității securizării consensului politic la nivelul Consiliul Nord-Atlantic asupra asumării de către NATO a unui rol de nişă în gestiunea problematicii energetice, considerăm că sunt argumente care să susțină oportunitatea şi actualitatea abordării problematicii propuse prin proiectul de cercetare.

Deşi conceptul de dezvoltare durabilă este relativ nou în literatura economică modernă, el încercând să traducă cât mai fidel termenul englez "sustainability"; se mai vehiculează uneori, mai rar ce-i drept, expresia dezvoltare sustenabilă. Dincolo de terminologie se află însă ideea de "satisfacere a cerințelor generațiilor actuale fără a prejudicia interesele generațiilor viitoare''. Deşi țara se confruntă cu numeroase probleme ce trebuie rezolvate imediat, majoritatea ținând de sfera socio-economica, ar fi o greşeală fatală să ignorăm nevoile generațiilor viitoare. În definitiv, temeliile viitorului se zidesc în prezent.

Literatura de specialitate tratează dezvoltat, diversificat şi distinct, problematica securității şi globalizării, dar într-o măsură mai mică pe cea a dezvoltării durabile, respectiv a dezvoltării economice durabile. Dezvoltat şi diversificat este tratată şi problematica crizei energetice şi a securității energetice.

În prezent, putem vorbi de trecerea de la paradigma securității militare, la cea a securității multidimensionale, de la teoria echilibrului de putere, la teoria împărțirii valorilor şi principiilor democratice. Viitorul securității şi al relațiilor internaționale este perceput în prezent ca o competiție între capacitatea/abilitatea de cooperare a statelor şi menținerea tendinței istorice de competiție (luptă) dintre ele. "Riscul şi securitatea sunt concepte care umplu viața modernă"[6], securitatea fiind influențată de deciziile politice,

[6] D. Ghimici, *Riscuri de insecuritate în estul Europei*, în Noua Revistă Română, nr.3-4/1996, p.172.

economice, sociale, militare şi de altă natură, luate la diferite niveluri. Toate acestea pot influența negativ securitatea națională. Securitatea națională depinde de evoluția factorilor externi. Actuala dinamică a relațiilor internaționale impune o nouă abordare a conceptului de securitate națională, a riscurilor, a amenințărilor şi a modului de manifestate a acestora. Teoria echilibrului de putere trebuie înlocuită cu practica principiilor democratice şi a împărțirii valorilor. Denumit securitate democratică, acest model de securitate cere fiecărui stat garantarea valorilor democratice pe plan intern.

În opinia lui Jaap de Hoop Scheffer, consultările politice din cadrul NATO ar trebui extinse de la Balcani şi Afganistan pentru a cuprinde Africa şi Orientul Mijlociu, dar şi *securitatea energetică.* El aminteşte că în Conceptul Strategic al NATO este inclusă şi protejarea liniilor de alimentare vitale, ca fiind una dintre problemele critice pentru securitatea membrilor organizației. "În prezent, din motive evidente, inclusiv posibilitatea ca teroriştii să atace resursele noastre energetice, este rezonabil ca aliații să discute acest aspect", a afirmat Scheffer.

Specializat în securitate energetică, Knut Kirste declara: „La Summit-ul din 2006 de la Riga, NATO a primit un mandat clar de a analiza amenințările la adresa securității energetice şi de a oferi răspunsuri. Dacă ne uităm însă cu atenție, declarația de la Riga limitează rolul NATO la securizarea infrastructurii energetice. Discuțiile privind rolul NATO în securitatea energetică sunt în toi, nu s-a formulat încă o politică în acest sens. Sperăm ca la *Summit-ul de la Bucureşti* să putem vedea mai clar ce se va întâmpla. Dar trebuie să fim atenți, să nu privim NATO drept soluție-miracol la toate problemele". Referindu-se, concret, la soluțiile pe care NATO le-ar putea oferi, oficialul a opinat că „schimbul de informații între statele membre poate ajuta la evaluarea riscurilor", menționând că „în privința capacității militare de a securiza infrastructura energetică, rămâne de văzut în ce măsură aliații doresc să facă acest lucru. Nu ar trebui însă să militarizam discuția, iar NATO trebuie să lucreze într-o strânsă coordonare cu UE şi cu AIEA[7], care au fiecare atribuții specifice în domeniul energetic".

NATO s-a angajat în domeniile schimbului de informații, promovării cooperării regionale, sprijinului pentru protejarea infrastructurii energetice şi pentru managementul consecințelor, se arăta în raportul "Rolul NATO în securitatea energetică", informează News In. "Am întocmit un raport, Rolul NATO în securitatea energetică, pregătit ca răspuns la mandatul dat la Summit-ul de la Riga. Aliații au identificat principiile care vor ghida abordarea NATO în acest domeniu şi au subliniat opțiunile şi recomandările pentru activitățile viitoare", se arată în paragraful 48 al Declarației finale a Summit-ului NATO de la Bucureşti.

[7] Agenția Internațională pentru Energie Atomică.

"Alianța va continua să se consulte în privința riscurilor imediate din domeniul securității energetice. Ne vom asigura ca acțiunile NATO să aducă valoare adăugată şi să fie complet coordonate cu cele ale comunității internaționale, inclusiv cu ale unor organizații specializate în securitatea energetică. Am mandatat Consiliul în Sesiune Permanentă sa pregătească un raport complet asupra progreselor realizate în acest domeniu al securității energetice, pentru a fi analizat la Summit-ul din 2009", susțin aliații.

Germania şi Franța s-au opus unui rol proactiv al NATO în securitatea energetică, spre deosebire de România şi Polonia, potrivit unor oficiali NATO. "Discuțiile au fost controversate, pentru că unele țări nu ar vrea să vadă NATO în linia întâi în privința unei abordări proactive pentru a proteja infrastructura energetică, de exemplu conductele de petrol. Toată lumea recunoaşte că este foarte important să apărăm fluxurile de energie şi de alte resurse vitale, dar au existat anumite controverse în ultimele luni cu privire la rolul pe care NATO l-ar putea juca în acest sens", a declarat Stefanie Babst, adjunct al subsecretarului general pentru diplomație publică al NATO.

Pe de altă parte, expertul britanic Jonathan Eyal spune: „UE nu a ajuns la nici un consens dacă sectorul energetic este o piață normală sau una strategică, în care guvernele pot să joace un rol. Trebuie să avem o legătură mai strânsă între NATO şi UE, dar, din păcate, Comisia Europeană, care are un cuvânt greu de spus în acest domeniu, nu este capabilă să gândească în termeni strategici."

UE nu are viziune strategică, iar Moscova vrea să dividă Europa. Au existat şi voci care, cu maximă sinceritate, au atras atenția asupra strategiei Moscovei de a diviza Europa din punct de vedere energetic şi a faptului că UE este lipsită de viziune strategică.

Expertul Alexandros Petersen de la Centrul pentru Studii Strategice şi Internaționale din Marea Britanie a fost cel care a făcut distincție între modurile de abordare a situației: „în timp ce europenii discută rolul pe care să-l joace NATO în securitatea energetică, Gazpromul acționează în Europa". Expertul britanic a amintit de controlul obținut de Gazprom asupra terminalului energetic austriac de la Baumgarten, de conductele North Stream şi South Stream, ce subminează interesele Poloniei, respectiv proiectul Nabucco sprijinit de UE şi SUA, de achiziționarea de către Gazprom a companiei sârbe NIS la un preț mult mai mic decât cel al pieței şi de acordul energetic semnat de Rusia cu Bulgaria pentru conducta South Stream şi centrala de la Belene, afirmând ca „totul face parte dintr-o strategie recunoscută a Moscovei de a diviza Europa din punct de vedere geopolitic şi de securitate energetică". Într-un discurs rostit la Vilnius, Poettering a cerut statelor membre UE să rămână unite în fața Rusiei. "Securitatea energetică a

devenit unul dintre principalele elemente ale securității în Europa, ale securității fiecărei țări membre şi celei a Uniunii Europene în ansamblul său", a declarat el. "Nici un stat din UE nu trebuie să fie supus unor presiuni din partea unei țări terțe. Trebuie să conturăm o politică a energiei atât funcțională, cât şi puternică", a adăugat el. "Trebuie să procedăm în aşa fel încât nici Lituania, şi nici o altă țară membră a blocului european să nu fie spusă presiunilor. Vrem relații bune cu Rusia şi un acord de cooperare cu o importantă latură energetică", a adăugat preşedintele Parlamentului European.

Lituania a extins de curând lista condițiilor pe care le consideră indispensabile pentru a permite demararea negocierilor pe tema unui acord de parteneriat economic UE-Rusia. "Ne-am făcut cunoscute interesele pe lângă partenerii noştri din Uniunea Europeană, în special îngrijorarea pentru securitatea noastră energetică", a declarat purtătoarea de cuvânt a Ministerului lituanian de Extene, Violeta Gaizauskaite. Întrebată dacă Lituania intenționează să blocheze lansarea negocierilor între UE şi Rusia, Gaizauskaite a răspuns că autoritățile de la Vilnius "iau în calcul toate posibilitățile pentru apărarea interesului național".

Preşedintele rus Vladimir Putin a calificat drept "politică incorectă, stupidă şi lipsită de profesionalism" intenția statelor occidentale de a stabili căi de livrare a energiei care ocolesc Rusia şi a declarat că NATO discută chestiuni de securitate energetică într-un mod inamical față de Rusia.

Unele state "încearcă să găsească noi trasee de aprovizionare cu energie care ocolesc teritoriul rus", a declarat el, la o conferință de presă anuală de la Moscova, potrivit AFP. "Cred că este o politică incorectă, stupidă, chiar lipsită de profesionalism", a subliniat el, criticând proiectele de conducte petroliere susținute de Statele Unite în Asia Centrală şi țările de la Marea Caspică. "NATO discută chestiuni de securitate energetică într-un mod clar inamical față de Rusia. Vedem bine acest lucru", a spus Putin. "În pofida politizării acestor chestiuni, nu există beneficii evidente, nici securizarea resurselor", a subliniat el. Securitatea energetică nu este un subiect nou pe agenda NATO. Cu toate acestea, o abordare coerentă a domeniului abia începe să se contureze. De ce acum? Pentru că ultimele schimbări de pe piața combustibililor i-au făcut pe membrii alianței să conştientizeze dependența crescândă față de furnizorii de resurse. Majoritatea statelor dezvoltate au privit cu îngrijorare creşterea prețului petrolului, pe fondul previziunilor privind creşterea tot mai mare a cererii. De aceea, NATO ar putea juca un rol foarte important în domeniul securității energetice.

Este clar că securitatea infrastructurii energetice, în momentul de față, este extrem de importantă şi în acelaşi timp este vulnerabilă. Terorismul este unul din factorii care amenință direct infrastructura energetică şi securitatea

traseelor maritime. Secretarul general al NATO avertiza asupra potențialității şi riscului ca orice problematică societală să poată evolua/să se transforme într-o era în care asistăm la o globalizare a insecurității. În cazul fiecărei provocări există numeroşi susținători care presează Alianța să se implice în gestiunea acestor noi amenințări. În unele cazuri au dreptate, cum ar fi în cazul securității energetice, însă în mod esențial NATO nu se poate ocupa de toate neajunsurile şi insecuritățile cauzate de globalizare, pentru că în acest fel ar risca să devină *a jack-of-all-trades*.

Cu alte cuvinte, şi aici nuanța folosită de secretarul general al NATO este extrem de semnificativă, implicarea NATO în gestiunea de nişă într-o varietate de sectoare şi problematici secundare în raport cu specializarea primară a alianței riscă să diminueze relevanța NATO.

Foarte interesante sunt nuanțele care se desprind din discursul ministrului polonez al apărării, Radek Sikorski, ținut în cadrul unei conferințe organizate de prestigiosul *think tank* din Washington, CSIS,: „La începutul lui 2006 Europa s-a confruntat cu problema securității energetice. Ne-a făcut pe toți conştienți de necesitatea de a răspunde acestei provocări în manieră colectivă. Modul în care Rusia îşi utilizează resursele în politica sa externă reprezintă o amenințare nu numai pentru statele direct vizate, ci pentru întreaga comunitate euroatlantică." Tot în Washington, la fundația Jamestown, preşedintele Băsescu făcea o evaluare mult mai agresivă a pericolului pe care îl reprezintă Rusia pentru securitatea energetică a Europei: „Totuşi este foarte clar că Gazpromul este acum mult mai eficient decât era Armata Roşie acum 40 sau 60 de ani. Gazpromul a făcut Europa dependentă de resursele energetice ale Federației Ruse." Preşedintele Băsescu lansa un atac fără precedent şi la adresa Rusiei: „Singurul câştigător al nesoluționării conflictelor înghețate din regiunea Mării Negre este țara care nu doreşte o dezvoltare democratică în regiune...este țara care încă mai crede că statele independente mai pot fi controlate în următoarele decenii, sau secole."

Replica ministrului de externe al Rusiei, Sergey Lavrov, a fost: „În acelaşi timp a fost exprimată de partea rusă îngrijorarea cu privire la factorii nefavorabili care s-au acumulat pe parcursul perioadei recente exercitând influențe negative asupra atmosferei generale a relațiilor ruso-române, în special o serie de observații neprietenoase ale preşedintelui român cu privire la Rusia".

Având în vedere legătura nemijlocită dintre furnizarea de energie şi securitatea aliaților, precum şi natura directă a unora dintre amenințări, faptul că *securitatea energetică* a devenit de asemenea o temă de discuție în cadrul NATO nu trebuie să surprindă pe nimeni. Consiliul Nord-Atlantic a organizat deja o sesiune cu experții naționali. NATO are responsabilitatea de a discuta orice subiect care îi preocupă pe aliați şi, întrucât unii dintre ei sunt în mai

mare măsură dependenți decât ceilalți, este firesc ca aceştia să dorească abordarea acestui aspect la nivelul structurilor NATO.

Trebuie spus clar încă de la bun început că astfel de discuții şi consultări nu implică realizarea automată a unui acord asupra faptului că NATO va acționa şi că NATO nu va pretinde asumarea unui rol conducător în domeniul securității energetice.

Este evident că protecția elementelor de infrastructură de importanță crucială sau opțiunile de răspuns în cazul producerii crizelor care presupun folosirea forțelor militare reprezintă doar o parte a întregului pachet de inițiative necesar în vederea garantării securității aprovizionării cu energie. De exemplu, există deja un număr de inițiative ale țărilor G8, UE, Agenției Internaționale pentru Energie şi ale altor grupuri, care vizează sporirea securității energetice. Acestea se axează pe asigurarea unei acceptări universale mai largi a Cartei Energiei, deschiderea piețelor pentru investițiile străine şi reducerea dependenței față de combustibilii fosili, aşa cum vorbea recent preşedintele Bush despre scăderea „dependenței de petrol" a Americii.

Având în vedere toate acestea, NATO deține totuşi potențialul de a aduce valoare adăugată la eforturile internaționale vizând îmbunătățirea securității energetice în câteva domenii de nişă şi de a aborda câteva situații specifice.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE
"CAROL I"

Redactor: ***Laura MÎNDRICAN***
Tehnoredactor: ***Gabriela CHIRCORIAN***
ISSN 2065 - 8281

Bun de cules: 15.03.2009	Bun de multiplicat: 25.06.2009
Hârtie copiator: A3	Format: A5
Coli tipar: 28,00	Coli editură: 14,00

Lucrarea conține 448 de pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare "Carol I"
Şoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, Bucureşti
e-mail: buletin@unap.ro
Tel./Fax 319.59.69; 319.48.80/0215; 0307

B. 1069/25.06.2009 C. 242/2009